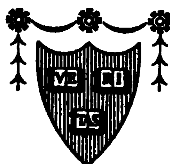


SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

XXX.



FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

9.

1894—1895.



HELSINGFORS,

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI.

1895.

INNEHÅLL:

Förhandlingar.

Funktionärernas sammanträde den 13 februari 1894.

Då något annat ärende icke förekom till behandling, upptogs frågan om budget för det nu ingångna värksamhetsåret och uppgjordes därvid följande förslag, som skulle till Bestyrelsens pröfning och afgörande öfverlämnas:

Förslag till budget för 1894—1895:

Inkomster:

Behållningen från föregående år	Fmk	6,000	
Afgår för olikviderade räkningar	„	2,000	4,000
Inflytande räntor	„		8,000
Medlemsafgifter	„		7,500
Bidrag ur Längmanska fonden	„		3,333
Försålda skrifter			300
	Fmk		23,133

Utgifter:

Sällskapets årliga pris	Fmk	2,000
Distributions- och förvaltningskostnader	„	1,700
Aflöningar	„	800
Anslag till stipendier	„	600
Bidrag till värket Nyland V, öfverföres från föregående år	„	500
Hyra för arkivlokalen	„	200
I. A. Heikel, Filologins studium vid Åbo Universitet	„	4,600
Transport	Fmk	10,400

Transport	Fmk		10,400
J. H. Kellgrens bref, öfverföres från föreg. år	„	1,500	
tillskott för innev. år	„	1,200	2,700
J. Buddes skrifter, öfverföres från föreg. år	„		1,275
Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag	„		575
W. Lagus, Åbo Akademis studentmatrikel, ett häfte	„		3,000
Förhandlingar och uppsatser, 8	„		2,800
Ränteöfverskott från Stiftarnes fond	„		1,533
Till oförutsedda behof	„		850
	Fmk		23,133

Med anledning af ofvanstående förslag och till närmare belysning af detsamma skulle följande omständigheter särskildt framhållas: de i föregående års budget intagna posterna 1,500 m. för J. H. Kellgrens bref och 1,275 m. för J. Buddes skrifter hafva icke kommit till användning, utan öfverförts till det nya budgetförslaget, hvarvid det befunnits nödigt, att för det förra arbetet observera ett tillskottsanslag af 1,200 m. För öfrigt äro kostnaderna för ett nytt häfte af Förh. och Upps., hvartill endast obetydligt material för närvarande finnes att tillgå, och af Åbo Akademis studentmatrikel upptagna till ungefär samma belopp, som för de senast utkomna häftena af samma publikationer tagits i anspråk.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 15 februari 1894.

Föredrogs protokollet från funktionärernas sammanträde den 13 febr. med förslag till budget för det nu ingångna värksamhetsåret. Vid värkstäld granskning beslöts att i allo godkänna nämda förslag.

Tvänne protokoll, det ena för d. 28 maj 1893 och det andra för d. 28 januari 1894, förda hos den af de båda literatursällskapen, det finska och det svenska, nedsatta gemensamma delega-

tionen, som egt att bestämma om bortgifvandet af de för skönliterära arbeten ur Längmanska testamentsfonden anslagna prisen, öfverlämnades af ordf. till Bestyrelsen för att i dagens protokoll intagas. — Vid i sammanhang härmed väkt fråga om penningemedlens lyftande ansågs lämpligast att desamma skulle i Finlands Bank lyftas mot gemensamt kvitto af de båda sällskapens ordförande och därefter mellan sällskapen fördelas; Svenska literatursällskapets andel skulle deponeras hos skattmästaren, som egde att i vanlig ordning till respp. pristagare utbetala dem tillkommande pris. — De ofvannämda protokollen voro af följande lydelse:

Protokoll, fördt vid gemensamt sammanträde af finska och svenska literatursällskapens i Finland delegerade för bortgifvandet af Ständernas ur Längmanska fonden anslagna literära pris, uti fakulteternas sessionsrum i Universitetet söndagen den 28 maj 1893.

Närvarande: för finska literatursällskapet, delegerade: herrar statsrådet Th. Rein, lektor B. F. Godenhjelm, professor A. Genetz, e. o. professor O. E. Tudeer och suppleanten, docenten K. Krohn, samt för svenska literatursällskapet, delegerade: herrar kanslirådet C. G. Estlander, e. o. professor M. G. Schybergson, jur. doktor A. Lille. filosofie magister E. Lagus och jur. kandidaten, friherre R. F. v. Willebrand.

§ 1.

Herr Estlander, som sammankallat mötet, tog med anledning häraf till ordet och uppmanade de närvarande att välja ordförande för samfälda delegationen, förklarande sig herr Estlander tillika, för den händelse någon tilläfventyrs afsåge att välja honom, vara af sina många andra åligganden hindrad att mottaga förtroendet.

Till ordförande för delegationen utsågs härå genom val med slutna sedlar herr Rein. Undertecknad v. Willebrand anmodades att föra protokollet.

Beslöts att ordföranden icke skulle tillkomma större rätt vid omröstning än öfriga medlemmar.

§ 2.

Herr Genetz tillkännagaf, att Finska literatursällskapets delegerade, i öfverenstämmelse med hvad härom af båda sällskapen på förhand beslutits, till de öfriga delegerades tjänst uppgjort en för-

teckning öfver finskspråkiga arbeten, hvilka i främsta rummet kunde i afseende å belöning komma i åtanke. Dessa vore:

Juhani Aho: Lastuja I, II.
E. Aspelin: Suomen taiteen historia.
E. Bergroth: Suomen kirkon historia.
M. Canth: Novelleja I, II.
„ Papin perhe.
„ Sylvi.
J. H. Erkko: Aino.
S. Ingman: Iltapuhteiksi.
„ Tuokiokuvia Kuusamon matkalta.
Arvid Järnefelt: Isänmaa.
G. v. Numers: Kuopion takana.
T. Pakkala: Vaaralla (I).
(under förutsättning att andra delen utkomme under år 1893).
J. Reijonen: Suuteita.

Självfallet vore dock Svenska literatursällskapets delegerade icke förhindrade att till granskning upptaga och eventuelt till belöning föreslå andra till förevarande tidsperiod hörande finskspråkiga arbeten.

Herr Estlander anmälde, att Svenska literatursällskapets delegerade, som först den 25 dennes fått emottaga sitt mandat, ännu icke hunnit åstadkomma en motsvarande förteckning öfver svenskspråkiga arbeten, men skulle sådan med det snaraste uppgöras och öfriga delegerade tillhandahållas.

§ 3.

I anledning af därom väkt fråga enade sig delegationen om den uppfattning af Ständernas beslut, att pris icke nödvändigtvis behöfde utgifvas för arbeten på hvartdera språket, utan kunde eventuelt hela den anslagna summan utgifvas för arbeten på samma språk.

Därjämte beslöts att frågan om de särskilda prisens belopp skulle lämnas beroende, intill dess samtliga täflande arbeten till bedömande förelåge. Främst borde emellertid rent skönliterära värk komma i åtanke och därnäst populärt vetenskapliga. Uteslutna från bedömande vore vetenskapliga arbeten af den art, att de kunde täfla om Vetenskapssocietetens jämväl af Ständerna ur Längmanska fonden anslagna pris.

In fidem:
R. F. v. Willebrand.

Protokoll, fördt vid sammanträde af delegationen för bortgifvandet af Längmanska literaturprisen, uti Universitetets fakultetsrum söndagen den 28 januari 1894, klockan 1 eftermiddagen.

Närvarande: ordföranden herr Th. Rein, samt ledamöterne herrar B. F. Godenhjelm, A. Genetz, O. E. Tudeer, och suppleanten herr K. Bergbom, C. G. Estlander, M. G. Schybergson, A. Lille, E. Lagus och R. F. v. Willebrand.

§ 1.

Till diskussion upptogs frågan, på hvad sätt resultatet af delegationens arbete borde delgifvas Ständerna. Härvid framhölls att de båda literatursällskapen, hvilka emottagit förtoendet att bortgifva prisen, äfven borde, samfält eller hvart för sig, till Ständerna genom Bankfullmäktige inberätta om beslutet. Beslöts emellertid, med hänsyn till de formella olägenheterna vid ett sådant tillvägagående, att delegationen skulle å sällskapens vägnar fullgöra åliggandet, hvarom anmälan borde göras hos literatursällskapen genom deras vid sammanträdet närvarande ordförande.

§ 2.

Beslöts att den till förfogande stående summan af 6,000 mark skulle fördelas så, att 3,000 mark gåfves för finska och 3,000 mark för svenska arbeten.

§ 3.

Öfverlades huruvida belöningarna skulle afse resp. författares samtliga till bedömande föreliggande arbeten eller enskilda af dem. Efter det olika åsikter uttalats beträffande hvad det literatursällskapen gifna uppdraget innebure i detta afseende, beslöts att uti utslaget de särskilda arbeten, genom hvilka resp. författare gjort sig förtjänta af prisbelöning, borde angifvas.

§ 4.

Herr Estlander anmälde, att herr J. Ahrenberg, enligt nyligen fattadt beslut af Svenska literatursällskapets prisnämd, i år komme att få emottaga sällskapets literära pris stort 2,000 mark, och hemstälde med anledning häraf, huruvida icke en sådan omständighet borde tagas i betraktande vid prisens bortgifvande, erinrande därvid jämväl om att herr J. Brofeldt senaste vår belönats med pris af Finska literatursällskapet för ett af de arbeten, Lastuja II, som nu förelåge till granskning. Beslöts att förhållanden af antydt slag väl kunde få *in casu* vid beslutet tagas i betraktande, men icke utgöra principielt hinder för belöning.

§ 5.

Herr Bergbom hemstälde, med anledning af beslutet om prissummans jämna fördelning mellan de två språkgrupperna, huru herr v. Numers' på svenska författade, men först på finska publicerade arbeten, samt fru Canth's på svenska skrifna, men på finska publicerade dram „Sylvi" i sådant afseende skulle betraktas. Beslöts att herr v. Numers' arbeten skulle anses såsom svenskspråkiga och att „Sylvi", utan afseende å språket, skulle bedömas i sammanhang med författarens öfriga arbeten.

§ 6.

Skreds till öfverläggning om de särskilda arbetena, därvid genom lottning afgjordes att början skulle ske med de finskspråkiga.

Ordf. anmälde, att Finska literatursällskapets delegerade ansett följande finska arbeten främst böra komma i åtanke: J. Aho: „Lastuja" I, J. H. Erkko: „Aino", A. Järnefelt: „Isänmaa", M. Canth: „Novelleja" I, II, „Papin perhe" och „Sylvi" samt E. Aspelin: „Suomen taiteen historia".

Herr v. Willebrand ansåg J. Ahos „Papin rouva" förtjänt af pris. Herr Estlander uttalade enahanda åsikt.

Herr Lagus önskade främst, att fru Canth skulle prisbelönas. Ordf. förklarade sig ense om det önskliga i att fru Canth, som härintills icke fått emottaga någon betydande belöning för sitt skriftställareskap, denna gång blefve med pris ihågkommen.

Beslöts att delegationens medlemmar skulle afgifva sina vota i tur angående hvarje författare skärskildt och med angifvande af det eller de värk, som ansåges böra föranleda belöning, och utföll voteringen sålunda, att

herrar Genetz, Godenhjelm, Bergbom, Schybergson, v. Willebrand, Lagus, Lille och Rein tilldömde J u h a n i A h o pris för „Lastuja" I med tillägg att „Papin rouva", med afseende å detta arbetes formella förtjänster, bidragit till deras beslut att belöna författaren; herr Tudeer frånkände J. Aho pris; herr Estlander tilldömde honom pris för „Papin rouva"; herrar Genetz, Godenhjelm, Bergbom, Schybergson, Tudeer, Lagus, Lille och ordf. tilldömde J. H. E r k k o pris för „Aino", herrar Schybergson, Lagus, Lille och Estlander dock under uppgift, att detta skedde mindre på grund af eget omdöme än med hänsyn till den uppfattning, som tillkännagifvits af Finska literatursällskapets delegerade; herr v. Willebrand frånkände J. H. Erkko pris;

enär, enligt den af literatursällskapen faststälda principen, pris ej finge understiga 1,000 mark, och således blott trenne pris för finskspråkiga arbeten stode till förfogande, voterades härå mellan A. Järnefelts „Isänmaa" och M. Canths samtliga ofvannämda arbeten med undantag af de i novellsamlingarna ingående stycken,

som vore författade under en tidigare period, därvid herrar Genetz och Godenhjelm tilldömde A. Järnefelt pris och samtliga öfriga delegerade fru M. Canth.

Härefter anstäldes ytterligare omröstning mellan Järnefelts „Isänmaa“ och de arbeten, hvilka tidigare tilldömts pris, och utföll omröstningen sålunda, att samtliga delegerade utom herr Tudeer tilldelade Juhani Ahos „Lastuja“ pris framför „Isänmaa“, samt herrar Genetz, Godenhjelm, Bergbom, Schybergson, Tudeer och Ordf. stälde Erkkos „Aino“ framför „Isänmaa“, medan herrar v. Willebrand, Lagus, Lille och Estlander stälde „Isänmaa“ framför „Aino“.

Herr Estlander anmälde, att Svenska literatursällskapets delegerade ansett följande svenska arbeten främst böra komma i åtanke: K. A. Tavaststjerna: „Unga år“, „Hårda tider“ och „I förbund med döden“, M. Wegelius „Den västerländska musikens historia“ samt G. v. Numers: „Bakom Kuopio“ och „Striden vid Tuukkala“. Hvad J. Ahrenberg beträffade, hade man enats om att på ofvan anförda skäl betrakta hans arbeten såsom uteslutna från denna täflan.

Tillspord af ordf., huruvida och i hvilken grad v. Numers' nu ifrågavarande arbeten kunde anses hafva undergått bearbetning af annan hand, innan de offentliggjorts, uttalade herr Bergbom såsom sin uppfattning, att „Striden vid Tuukkala“ i sådant afseende vore ett självständigare värk än „Bakom Kuopio“.

Beträffande J. Ahrenbergs ställning till denna pristäflan uttalades af herr Genetz, att han icke ärnat belöna K. A. Tavaststjernas arbeten och redan af sådan anledning ansåg Ahrenbergs uteslutande från täflingen olämpligt.

Vid härå värkstäld votering angående föreliggande arbeten af de tre af herr Estlander nämde författarene, tillades

K. A. Tavaststjerna af samtlige delegerade utom af herrar Genetz och Tudeer pris för „I förbund med döden“, „Hårda tider“ och „Unga år“;

M. Wegelius tilldelades enhälligt af samtlige delegerade pris för „Den västerländska musikens historia“;

G. v. Numers tilldelades pris af samtlige delegerade med undantag af herr Genetz, som ville hafva Ahrenbergs „Familjen på Haapakoski“ belönad.

Härå beslöts efter någon diskussion, att till redogörelsen för denna utgång af granskningarna skulle fogas tillkännagifvande om att J. Ahrenbergs arbeten äfven ansetts förtjänta af pris, ehuru den omständigheten, att han samtidigt kommit i åtnjutande af en betydande penningebelöning från annat håll, gjort hans uteslutande från täflingen påbjudet af billig hänsyn till öfriga täflandes bästa.

Delegationens öfverläggningar hafva således ledt till det resultat, att pris om ettusen mark hvarje tillerkänts

Juhani Aho för första delen af novellsamlingen „Lastuja“, därvid dock äfven „Papin rouva“, med afseende å detta arbetes formella förtjänster, bidragit till att författaren belönas;

Minna Canth för „Papin perhe“, „Sylvi“ och de uti „Novelleja“ I och II ingående stycken, som äro första gången publicerade under sistförflutna treårsperiod;

J. H. Erkko för „Aino“;

G. v. Numers för „Bakom Kuopio“ och „Striden vid Tuukkala“;

K. A. Tavaststjerna för „I förbund med döden“, „Hårda tider“ och „Unga år“; samt

M. Wegelius för „Den västerländska musikens historia“.

Härom skulle Bankfullmäktige i skrifvelse från delegationen underrättas. I skrifvelsen skulle de belönade författarenes namn upptagas i alfabetisk ordning.

Detta protokoll skulle justeras nästkommande söndag den 4 februari 1894 klockan 2 eftermiddagen å samma ställe, då äfven berörda skrifvelse skulle uppsättas och aflåtas.

In fidem:
R. F. v. Willebrand.

Mag. E. Lagus meddelade resultatet af den granskning han enligt uppdrag af Bestyrelsen egnat följande folkloristiska samlingar, nämligen 1) folkskolläraren M. Thors' ingifna samlingar från senaste sommar, då han innehaft ett af Sällskapets stipendier; samlingarna hade befunnits ganska omfattande och öfver hufvud värdefulla samt i öfrigt omsorgsfullt redigerade; 2) folkskolläraren K. P. Pettersons i Nagu socken ytterligare gjorda och Sällskapet för ett pris af 240 mark till inlösen hembjudna uppteckningar, hvilka endast delvis befunnits hafva något värde, samt 3) folkskolläraren A. Jakobsons till Sällskapet insända samlingar från Kronoby socken, hvilka öfver hufvud taget kunde anses vara af framstående värde.

Med anledning häraf beslöts att tilldela Thors en gratifikation af 50 mark samt att ersätta Jakobsson med 100 mark och Pettersson med 150 mark, ifall den sistnämde förklarade sig därmed belåten.

Från kaptenen E. S. Tigerstedt inlämnades genom prof. Schybergson en förteckning öfver 28 st. äldre familjeporträtt, hvilka befinna sig i familjerna Tigerstedts, Rehbinders och Martinaus ego.

Såsom föräringar anmäldes från provinciallåkaren dr. H.

Hällström noterna till tvänne äldre marscher, från mag. F. I. Färling ett manuskript, undertecknadt af Aug. Ehrensvärd och innehållande ett 1752 till Riksens råd afgifvet utlåtande angående fästningsbyggnaden i Finland; från okänd gifvare ett antal (5) nyligen i Upsala utkomna akademiska diputationer, samt från Nyländska studentafdelningen 4 exx. af V delen af värket Nyland, förra afd.

Bytesexx. af skrifter hade inkommit från Finska Vetenskapssocieteten, Statistiska Centralbyrån och red. af Finsk militärtidskrift.

Från häradshöfdingen K. J. Lund i Kajana hade skrifvelse ingått med bifall till öfvertagande af ombudsskapet å nämda ort, och skulle förty honom tillhandahållas checkbok, medlemsförteckning m. m.

Då under mötets förlopp flere medlemmar af Bestyrelsen infunnit sig, så att de närvarandes antal nu utgjorde 11, skreds till val af funktionärer för det ingångna året. Prof. Freudenthal undanbad sig omval, men vid värkställdt val blefvo de förra funktionärerna enhälligt återvalda, nämligen kanslirådet Estlander till ordförande, prof. Freudenthal till vice ordf., direktör Kullhem till skattmästare, mag. Lagerblad till arkivarie och undert. till sekreterare.

Prof. Freudenthal vidhöll sin afsägelse, för hvilken han anförde följande motivering: Redan på de förberedande sammanträden, som föregingo Sällskapets definitiva inrättande, yttrade jag mig emot det i mitt tycke altför anspråksfulla sätt, på hvilket man ville begå Sällskapets årsmöte, nämligen i likhet med Finska Vetenskapssocietetens, som dock har att förfoga öfver vida större krafter än denna fåtaliga bestyrelse. Jag underkastade mig emellertid majoritetens beslut och har lojalt respekterat det i snart nio år. Men sedan jag numera både hållit föredrag vid ett af Sällskapets årsmöten och i egenskap af ordförande öppnat ett annat i ordinarie ordförandens frånvaro, anser jag mig berättigad att nu följa min egen åsikt utan att stöta någon, samt önskar för den skull afgå från viceordförande-befattningen. Skulle, såsom jag hoppas, i en snar framtid Sällskapet förändra sättet för årsmötets begående sålunda, att akten i Universitetets solennitetssal afskaffas, skall jag med beredvillighet återtaga denna befattning,

om jag då lefver och Sällskapets förtroende kallar mig till densamma.

Med anledning häraf anstäldes nytt val af vice ordförande, och utsågs därtill med 7 röster prof. Schybergson; för öfrigt hade 3 röster tillfallit prof. Gustafsson och 1 röst prof. Elfving.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 15 mars 1894.

Ordföranden uppläste ett bref från Sällskapets stipendiat J. Torckell, som tillkännagaf, att han insändt senaste sommars skörd af folkvisor m. m., insamlade i den åländska skärgården, äfvensom sedvanlig reseberättelse. Tillika utlofvade han inom kort en samling melodier jämte ett 30-tal nya visor. Magister Lagus skulle vidtalas att liksom förut granska den af Torckell hopbragta samlingen.

Också reseberättelsen föredrogs, och beslöts att den, såsom i flere afseenden intressant, skulle hel och hållen intagas i dagens protokoll, hvadan den här följer.

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Härmed har jag äran insända den kollektion af folkvisor m. m. jag under senaste sommar som Sällskapets stipendiat hopbringat inom den åländska skärgården. Samlingen, som upptager 149 folkvisor, 109 gåtor, 49 ringlekar m. m., är värkstäld inom Saltviks, Geta, Wårdö, Kumlinge och Brändö skärgårdar äfvensom delar af Sunds socken.

Kanske mer än annorstädes hotas folkvisan på de åländska öarna till följd af ålänningens nära beröring med andra folk och altmer stigande hyfsning att blifva undanträngd af den nyare och modernare konstdiktningen. År efter år vinner den senare alt större insteg äfven i den åländska bondens stuga, och man kan trygt säga, att redan ungefär hälften af de visor, som sjungas af allmogen på Åland, höra till sistnämda diktslag. Äfven har den egentliga folkvisan här liksom annorstädes under senare år altmer förlorat i värde. De gamla, präktiga riddarvisorna och romanserna hafva fått vika för innehållslösa kärleks- och sjömansvisor.

Blott ett fåtal af de förra fortlefva ännu hos det släkte som går. För några tiotal år sedan lär förhållandet ännu varit ett annat; åtminstone hör man ofta äldre personer uppgifva, att deras far eller mor kunde „obegripligt me' visor om riddaren å printsessor“. Stundom har dock en gammal riddarvisa räddats från glömska därigenom, att man gifvit den ett modernare innehåll och en modernare form. En dylik moderniserad riddarvisa utgör bland andra den i Wårdö skärgård allmänt sjungna visan om „Sjömatrosen och prinsessan“.

Synnerligen talrikt förekomma s. k. andeliga visor eller folkvisor med religiöst innehåll. Ett hufvuddrag i åländingens karaktär är hans starkt utpräglade religiositet. Hans äfventyrliga lif på det oberäkneliga hafvet, där han ofta är utsatt för lifsfara och hotad af ögonblicklig död i de vredgade vågorna, har hos honom framkallat en stark känsla af egen ringhet och vanmakt och ett däraf härflytande behof att anförtro sitt lif i en högre makts beskydd. Då folkvisorna städse utgöra ett uttryck af folkets lifsåskådning, dess tankar och känslor, hafva på grund häraf flere af de åländska folkvisorna ett religiöst innehåll. I afseende å ålder stå de religiösa visorna otvifvelaktigt framom alla andra, och af sådana fortlefva ännu några, som torde härstamma ända från den katolska tiden, — ss. ex. sången om „den förträffliga Görans strid mot draken“. Då de likväl i allmänhet torde ega endast ett ringa kulturhistoriskt värde, har jag blott upptecknat ett mindre urval af dem.

Gifvetvis härstamma de flesta åländska folkvisor från åländingens gamla moderland Sverge, och de förekomma antingen likalydande med de svenska eller mer eller mindre omarbetade i närmare öfverensstämmelse med befolkningens säregna skaplynne. Naturligtvis har äfven den yttre naturen här liksom annorstädes utöfvat sin invärkan på folkvisans innehåll och form, och melodierna ackordera i viss mån med den omgifvande naturen. En fastlandsbo skall härstädes finna den vemodiga och sorgsna grundtonen i den finska folkvisan i allmänhet utbytt mot en gladare, käckare och friskare grundstämning.

De i samlingen upptagna 109 gåtorna äro alla upptecknade i Saltviks socken och skärgård. Vid upptecknandet har jag bemödat mig att nedskrifva frågorna och svaren alldeles såsom de blifvit uppsagda, hvarigenom visserligen någon oregelbundenhet i ord och uttryck uppstått, beroende af de meddelande personernas olika bildningsgrad, men torde dock samlingen härigenom erhållit den fördel att inom sin trånga ram framställa ett desto noggrannare schema öfver folkdialekten i nämda socken, sådan den för närv. ter sig under sin småningom skeende öfvergång till ett mera vårdadt språkbruk. Af de talrikt förekommande religiösa gåtorna

har jag upptecknat blott ett mindre urval, emedan de egentligen utgöra endast rena frågor och svar ur Bibeln, och således ej kunna ega något kulturhistoriskt värde.

Af ringlekar har jag upptecknat blott dem, om hvilka jag varit tvifvelaktig, huruvida de blifvit upptecknade förut. Alla de vanliga och öfveralt förekommande ringdanserna hafva därför af mig uteslutits; likaså de mer eller mindre genuint åländska, om hvilka jag med visshet vetat, att de blifvit upptecknade af föregående samlare.

Saltvik $^{1}/_{3}$ 1894.

J. Torckell.

I skrifvelse till Svenska literatursällskapet meddelade universitetslektorn Hugo Bergroth i egenskap af ordförande för den komité, som Svenska landsmålsföreningen nedsatt för hopsamlande af bidrag till ett etnografiskt värk öfver Finlands svenska bygder, att tvänne täflingsskrifter, behandlande fisket, inlämnats till komitén, som nu öfverstyrde dem till Svenska literatursällskapets bedömande. Dessa täflingsskrifter voro författade af folkskollärarne August Jakobson i Kronoby och K. P. Petterson, hemma från Nagu. De lämnades nu åt professor Freudenthal, som benäget åtog sig att genomgå dem och afgifva sitt omdöme öfver deras värde.

I lektor Bergroths skrifvelse ingick dessutom en redogörelse för den förändrade arbetsplan, som komitén för sig uppstält, äfvensom en anhållan om ett penningeunderstöd från Svenska literatursällskapet i och för planens realiserande. Denna fråga kunde dock icke vid aftonens sammanträde upptagas och afgöras, emedan Bestyrelsens medlemmar ej voro tillstädes i beslutfört antal, utan uppsköts den till nästa möte.

Professor K. G. Leinberg insände till Bestyrelsen ett tilllägg till den på Sällskapets bekostnad utgifna, af statsrådet Vilh. Lagus återupprättade Åbo Akademis Studentmatrikel. Bidraget mottogs med tacksamhet och skulle publiceras i först utkommande häfte af „Förhandlingar och Uppsatser“.

Till Sällskapet hade inkommit följande böcker: Träsniderimönster, insända från Nordiska museet i Stockholm; Bidrag till kännedomen af vårt land, af K. G. Leinberg; Meddelanden från Landtbruksstyrelsen I och IV för 1893; Betänkande af Landtbruksstyrelsen; Finsk militärtidskrift h. 1 o. 4 för 1894.

Prof. Freudenthal uppläste följande skriftligt affattade förslag:

I vår medeltidsliteratur intaga landskapslagarna så genom omfång som i anseende till innehåll och form måhända den främsta platsen. Såsom bekant hafva de på ett synnerligen förtjänstfullt sätt utgifvits af prof. Schlyter, som försett hvarje lag med ett glossarium och dessutom utarbetat en för dem alla gemensam ordbok, utgörande 13:de bandet af hans stora lagvärk. Tyvärr är denna edition ej mera tillgänglig i bokhandeln, hvilket i synnerhet för den studerande ungdomen varit hinderligt, enär en eller flere af landskapslagarna ingå i de akademiska kurserna både i Upsala, Lund och härstädes. För att i någon mån afhjälpa olägenheten utgafs i Upsala år 1876 af dåvarande docenterna Noreen och Schwartz en ny upplaga af äldre Västgötalagen och några år därefter af d. v. docenten Leffler Östgötalagen, båda (i synnerhet den senare) i närmaste enlighet med Schlyterska editionen, men äfven dessa äro numera utsålda. Jag vill därför föreslå Sällskapet att utgifva en ny textupplaga af Östgötalagen, till hvilken jag utarbetat *kommentarier*, afsedda att underlätta studiet af densamma. Till grund för dessa ligga naturligtvis i främsta rummet Schlyters glossarium till denna lag och hans ordbok, men därjämte har jag äfven anlitat hvad jag kunnat finna af nyare literatur i ämnet. Kommentarierna har jag tänkt mig lämpligast kunna anbringas i form af tvåspaltiga, med mindre stil än texten tryckta noter under densamma.

Den Lefflerska editionen, hvilken skulle utgöra mönstret för den nu föreslagna, omfattar c:a 10 tryckark i samma mindre oktavformat som Sällskapets förhandlingar och uppsatser. Huru mycket detta omfång kommer att ökas genom kommentarierna, är svårt att beräkna på förhand, ehuru såsom nämdt dessa föreligga i det närmaste färdiga. Mitt förslag vore, ifall Sällskapet vill öfvertaga arbetets tryckning, att åt funktionärerna skulle öfverlämnas att i samråd med mig afgöra om detaljerna. Tryckningen kunde börja i höst, hvarigenom någon rubbning af innevarande års redan faststälda budget icke skulle behöfva ifrågakomma.

Alla de närvarande voro ense om att godkänna förslaget, men uppsköts ärendet i och för fattande af beslut till nästkommande möte.

In fidem:
Elis Lagerblad.

Bestyrelsens sammanträde den 19 april 1894.

Prof. Freudenthals vid senaste möte väkta förslag om utgifvande på Sällskapets bekostnad af en edition med kommentarier af Östgötalagen upptogs till behandling, och beslöts efter en stunds diskussion, hvarvid flertalet yttrade sig för bifall till förslaget, att det ifrågavarande arbetet skulle med Sällskapets medel bekostas och tryckningen, enligt utgifvarens önskan, påbörjas nästkommande höst. De hithörande detaljerna öfverlämnades till funktionärerna att bestämma.

Prof. Freudenthal anmälde, att han genomgått och granskat de till honom för sådant ändamål vid senaste möte öfverlämnade uppteckningarna af folkskollärarne Petterson och Jakobsson samt afgaf följande utlåtande: „De af hrr Petterson och Jakobsson till Svenska landsmålsföreningens etnografiska komité insända skrifterna om fisket med dithörande redskap m. m. i Nagu och Larsmo, hvilka komitén prisbelönat med af Literatursällskapet beviljade medel, har jag, enligt mig å marsmötet lämnadt uppdrag, granskat och funnit vara med stor sakkännedom och noggrannhet författade (den förra på Nagu-dialekt). Båda äro försedda med talrika pennteckningar, hvilka äro väl egnade att förtydliga skildringarna. En stor brist finnes dock i båda skrifterna, nämligen den, att ingendera tar någon hänsyn till det viktiga skötfisket och de redskap, som vid dess bedrifvande användas. Detta är dock icke ett förbiseende af de båda författarne, utan beror därpå, att de skildrat förhållandena i sådana delar af nämda socknar, där skötfiske icke bedrifves. Det hade emellertid genom extraresor varit lätt att äfven i detta afseende inhämta upplysningar och sålunda komplettera de om så mycket intresse för saken vittnande skildringarna."

Vidare inlämnade prof. Freudenthal till Sällskapet från dess stipendiat sommaren 1891 kand. K. A. Björkstén resultaten af dennes forskningar rörande Borgåmålet och yttrade därom följande: „Den synnerligen omsorgsfullt renskrifna, med en vacker färglagd karta öfver Borgå socken försedda afhandlingen består af två delar: ljudlära och formlära. Den förra är afdelad i trenne kapitel: 1) ljudfysiologisk öfversikt, omfattande särskilda fram-

ställningar af ljudens kvalitet, kvantitet och aksentförhållanden, 2) ascendent etymologisk öfversikt, indelad i underafdelningar på enahanda sätt som föregående kapitel och behandlande äfven assimilationerna och bortfallen, samt 3) en historisk öfversikt af språkljudens utveckling. Formläran är jämförelsevis knapphändig, omfattande blott 63 sid. af arbetets 278, samt redogör för de särskilda ordklassernas böjning och öfriga förhållanden (med undantag af adverb och partiklar). — Naturligtvis kunna mot ett förstlingsarbete såsom detta en mängd anmärkningar framställas, men då en i detalj gående kritik altför mycket skulle taga Bestyrelsens tid och tålamod i anspråk, inskränker jag mig till det allmänna omdömet, att förf. genom de faktiska upplysningar han meddelar om Borgåmålet lämnat ett godt bidrag till vår kännedom om de svenska dialekterna i Finland och till fullo gjort skäl för det stipendium han af Sällskapet åtnjutit. Herr Björkstén har utlofvat att i höst ytterligare inlämna en ordlista."

Mag. E. Lagus, som granskat de af stud. J. Torckell inlämnade samlingarna, utlät sig om dem i det syfte, att de icke saknade värde och innehölle åtskilligt nytt. Dock saknades ännu de utlofvade, till dem hörande melodierna.

Upptogs till förnyad behandling den vid senaste möte föredragna skrifvelsen från Svenska Landsmålsföreningens komité, hvilken skrifvelse var af följande lydelse:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Svenska landsmålsföreningens komité för hopsamlande af bidrag till ett etnografiskt värk öfver Finlands svenska bygder har härmed äran till Literatursällskapet öfversända de täflingsskrifter, behandlande fisket, hvilka till komitén insändts. De äro till antalet endast två: den ena författad af hr August Jakobson i Kronoby, den andra (i tvänne häften) af hr K. P. Petterson i Nagu.

Med anledning af att ett så ringa antal skrifter inkommit, oaktadt komiténs program rörande fisket spreds i en upplaga af öfver 1,000 exemplar, har komitén sökt skaffa sig intresserade och för öfrigt lämpliga ombudsmän å så många orter som möjligt i landets svenska bygd. Benäget löfte att utdela komiténs program bland hugade och kompetente upptecknare samt att kraftigt söka väcka intresse för arbetet har sålunda redan ingått från bl. a. följande personer: folkhögskoleföreståndarne Klockars i Kronoby

och Oljemark i Borgå, folkhögskoleläraren Sundell i Esbo och folkskolelärarinnan Adèle Weman i Kimito.

Därjämte har komitén utarbetat en allmän plan för arbetet i dess helhet. Enligt denna skulle ännu följande femton program återstå att utarbeta, trycka och distribuera, nämligen rörande;

1) boningshuset och dess delar, 2) uthusen och deras delar, 3) möbler och husgeråd, 4) klädedräkten, 5) hushållsgöromål (kokning, bakning, brygd, tvätt, skurning, m. m.), 6) samfärdseln till lands, 7) samfärdseln till sjös, 8) handtvärk, a) redskap för husbyggnad, fartygsbyggnad, murande, smide, träslöjd, 9) handtvärk, b) redskap för vagnmakeri, skomakeri, väfnad, sömnad, stickning m. m., 10) industriella inrättningar: kvarnar, sågar, bruk, m. m., 11) jordbruket och dithörande redskap, 12) skogsskötseln, timmerflottningen, kolbränningen och tjärbränningen, 13) boskapsskötseln och jakten, [14) fisket], 14) [15] högtider, idrott och lekar, samt 15 [16] kyrka, skola och kommun.

Till tryckningen af ett bland dessa program eger komitén ännu medel. Innan densamma fortsätter sitt arbete, önskade den dock se dettas fortgång tryggad i ekonomiskt afseende; och då Svenska landsmålsföreningen icke torde kunna ställa några penningemedel till komiténs förfogande, vågar komitén härmed vördsammast anhålla om det Svenska literatursällskapet ville för nästföljande sju år, eller fr. o. m. 1895 t. o. m. 1901, bevilja densamma ett årligt understöd om etthundra (100) finska mark för tryckning och distribution af årligen tvänne „program“. Likaledes utbeder sig komitén vördsamt rättigheten att på Literatursällskapets vägnar få för de bästa inflytande bidrag utlofva smärre belöningar om 20—40 mark. Dessa penningepris skulle af Sällskapet särskildt utanordnas för dem bland de inkomna skrifterna, hvilka Sällskapet funne däraf förtjänta; och skulle gifvetvis komitén, till ledning för Sällskapet, resp. dess utsedde granskare, årligen inkomma med förslag till prisbelöningar, på samma gång de af komitén mottagna bidragen öfversändes till Literatursällskapet. Helsingfors den 15 mars 1894.

På komiténs vägnar:

Hugo Bergroth.

Med anledning häraf beslöts att bifalla till utgifvandet af ett årligt bidrag af 100 mark för bekostande af komiténs program, att till en början utgå i tre års tid, från den 1 januari 1895, äfvensom att under samma tid årligen ställa 100 mark till komiténs förfogande att användas till belöningar för insända samlin-

gar, som däraf ansåges förtjänta; alt med vilkor, att samlingarna sedermera till Sällskapet öfverlämnades.

Folkskolläraren K. P. Petterson i Åbo hade till Sällskapet insändt ett antal häften (11), innehållande anteckningar i etnografiskt syfte rörande landtmannabyggnader och arbetsredskap i Nagu socken; anteckningarna, affattade på Nagu-dialekt, voro försedda med belysande afbildningar.

Beslöts att sändningen skulle i och för granskning och utlåtande tillställas Svenska landsmålsföreningens etnografiska komité.

Föredrogs de ansökningar om detta års resestipendier, som till Sällskapet inlämnats af följande personer:

Student J. A. Sjöblom, som enligt bifogad resplan förklarar sig hugad att uppteckna folkvisor, sagor, dialektord m. m. i Föglö socken med dess kapell, Sottunga och Kökar samt Lemlands och Jomola socknar på Åland;

folkskolläraren i Hammarlund F. Kylén, som föreslår att förlägga sin värksamhet i och för dialektforskning och uppteckande af folkvisor och sagor hufvudsakligen till västra Åland med dess skärgård;

folkskolläraren i Åbo K. P. Petterson, som erbjuder sig att fortsätta sina till folklorestiken hörande samlingar i Åbo skärgård, förnämligast i Nagu och Korpo socknar;

folkskolläraren i Helsingfors S. Bäcklund för upptecknande af folkvisor, sagor, ordstäf m. m. i Snappertuna kapell och Karis socken;

student K. F. Ahlberg, som föreslår såsom arbetsfält trakterna kring Borgå och Lovisa;

folkhögskoleeleven I. A. Björkström från Borgå socken, som erbjuder sig att insamla sagor, sägner, ordstäf, gåtor m. m. i Sibbo, Borgå, Liljendal, Pärnå och Strömfors socknar.

student V. V. Hannelius, som framhåller såsom lämpligt värksamhetsfält Lappfjärds socken och Kristinestads landsförsamling;

folkskolläraren i Vörå K. Westerlund, som önskade komma i tillfälle att för Sällskapets räkning i Vörå, Oravais, Maxmo och Munsala församlingar öka den samling af folkvisor, sagor, trollformler, skrock, gåtor m. m., som han hittils å nämda orter lyckats hopbringa;

folkskolläraren i Mustasaari A. Rosendahl, hvars forskningar

skulle omfatta Pedersöre, Nykarleby, Mustasaari, Solf, Malax, Pörtom och Nerpes socknar;

folkskolläraren i Sundom (Mustasaari) J. A. Strandberg, som erbjuder sig att uppteckna folkmelodier inom Nykarleby, Munsala, Oravais och Vörå socknar;

folkskolläraren i Esse J. Finnäs, hvars resplan afser komplettering af en påbörjad ordbok öfver Esse- och Larsmo-målen samt uppteckning af folkvisor i Pedersöre, Purmo och Teerijärvi församlingar;

Fil. kand. A. L. Biskop från Vasa, som är villig att åtaga sig insamlandet af folkvisor, sagor m. m. i skärgården mellan Jakobstad och Gamlakarleby samt i Teerijärvi socken;

folkhögskoleföreståndaren J. Klockars i Kronoby, som önskar erhålla tillfälle dels att ordna redan gjorda dialektologiska anteckningar äfvensom samlingar rörande skrock och vidskepelse m. m. från olika delar af det svenska Österbotten, dels att göra nya skördar af enahanda art, företrädesvis i Purmo-trakten.

Beslöts att ansökningarna skulle öfverlämnas till en komité, bestående af prof. Freudenthal, mag. Lagus och dr Nordmann, åt hvilken komité uppdrogs att inkomma med förslag till stipendiernas bortgifvande.

Arkivarien anmälde, att J. H. Kellgrens bref numera vore färdiga att utkomma, och bestämdes priset för volymen till 4 m. 50 p.

Doktor Hausen meddelade till intagning i nästa häfte af Förh. o. Upps. en förteckning öfver familjeporträtt, som finnas hufvudsakligast på Gerknäs gård, äfvensom en uppsats angående „Ålands forna afrättsplatser“.

Därjämte föreslog hr Hausen att ett fac-simile af det i Statsarkivet befintliga, med kejsarens egenhändiga ändringar försedda konceptet till Alexander I:s tal vid Borgå landtdag skulle intagas i den ännu icke utkomna delen af Borgå landtdags förhandlingar, hvartill bifölls.

Prof. Schybergson öfverlämnade till Sällskapet såsom gåfva från statsrådet Z. Topelius tvänne bref skrifna det ena af erkebiskop J. Tengström år 1818 och det andra af d. v. bibliotekarien F. W. Pipping år 1821 till professorn och bibliotekarien i Upsala P. T. Aurivillius. Brefven hade, enligt af statsrådet Tope-

lius i bref till prof. Schybergson meddelad uppgift, af en Aurivillii ättling blifvit anförtrodda åt läraren vid Adolf Fredriks folkskola i Stockholm Carl G. A. Nelson, hvilken åter förärat dem åt statsrådet till fri disposition. — Tacksägelsebref skulle till statsrådet Topelius aflåtas.

Redaktionen af Helsingfors Aftonblad hade i skrifvelse till Sällskapet anhållit, att Sällskapet ville för annonsering anlita äfven nämda tidning. Ärendet öfverlämnades till funktionärernas afgörande.

Till Sällskapet hade insändts 2 häften af Industristyrelsens Meddelanden, de 3 utkomna numrorna af Finskt Museum och marshäftet af Finsk militärtidskrift.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Funktionärernas sammanträde den 17 maj 1894.

Upptogs till behandling den vid senaste möte till funktionärernas afgörande öfverlämnade frågan om de närmare detaljerna rörande det till utgifning af Sällskapet öfvertagna arbetet „Östgötalagen med kommentarier“. Utgifvaren, prof. Freudenthal, hade inlämnat följande, skriftligen affattade upplysningar:

Såsom mönster för texten följes Lefflers oktavedition (153 ss. utom titelbladen med i medeltal 35 rader på sidan, formatet alldeles detsamma som „Förhandling. o. Uppsatsers“), hvilken likasom Schlyters kvartupplaga återger hufvudhandskriften bokstafsenligt. Dock ämnar jag göra följande ändringar:

1) Leffler *utmärker med kursivstil* alla på grund af andra handskrifter i texten införda afvikelser. Detta ämnar jag icke göra, emedan det i en handupplaga, afsedd för de studerande, synes mig onödigt och den egentliga forskaren i alla fall måste anlita Schlyters originalupplaga, som i noter upptager alla varianter i alla handskrifter.

2) *Interpunktionen* och *bruket af stora bokstäfver* ämnar jag modernisera, emedan rätta uppfattningen af innehållet sålunda underlättas. Handskrifterna och de båda nämda upplagorna använda

inga andra skiljetecken än punkt och kolon, af hvilka det senare motsvarar vår punkt, den förra komma, kolon och semikolon, men båda på ett sätt, som är i hög grad egnadt att vilseleda en nutida läsare.

Kommentarierna tryckas med mindre stil under texten och i två spalter för att spara utrymme; således i närmaste likhet med vissa tyska editioner af klassiska auktorer och isländska sagor.

Upplagans storlek äfvensom mitt honorarium öfverlämnar jag åt funktionärerna att bestämma. Hvad det senare beträffar, torde böra tagas i öfvervägande å ena sidan att textaftrycket visserligen icke tillskyndar mig annat besvär än yttersta noggrannhet vid korrekturläsningen och införandet af de smärre förändringar, som ofvan påpekats, — å den andra däremot, att kommentariernas tryckning i två spalter med finare stil kommer att kräfva mycket mera manuskript, än om de trycktes på samma sätt som i Sällskapets öfriga publikationer är vanligt. Till min favör torde ock få åberopas bokens säljbarhet, hvilken jag tror kunna förutsägas dels på grund af den redan af mig nämda snabba åtgången af Noreens och Lefflers lagupplagor, dels med stöd af det faktum att Otmans härstädes år 1883 såsom akad. disputation utgifna öfversättning af Västgötalagen längesedan är utgången ur bokhandeln, där den fortfarande efterfrågas.

A. O. Freudenthal.

Med godkännande häraf beslöts att texten och korrekturläsningen skulle honoreras efter beräkning af 2 mark och kommentarierna efter beräkning af 6 mark, alt för helsida. Upplagans storlek bestämdes till 1,000, eventuelt 1,200 exx; detta senare antal beroende däraf, huruvida någon förläggare i Sverge skulle befinnas villig att öfvertaga en del af upplagan.

Beslöts att villfara den af redaktionen af Helsingfors Aftonblad gjorda anhållan om annonsering i nämda tidning.

Bref hade anländt från hr A. J. Nygren i Vasa med förklaring öfver dröjsmålet med insändandet af hans för Sällskapets räkning värkstälda insamlingar. Hr Nygren skulle med anledning häraf underrättas att Sällskapet emotsåge samlingarnas insändande inom utgången af innevarande år.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 17 maj 1894.

Prof. Freudenthal meddelade å den för ändamålet nedsatta komités vägnar följande förslag till bortgifvande af de för instundande sommar anslagna resestipendierna: Enligt komiténs åsikt borde af sökandena en för hvarje af de i landet förekommande svenska trakterna utses att i öfverensstämmelse med inlämnade resplaner därstädes värkställa forskningar och insamlingar, och ville komitén i sådant afseende föreslå folkhögskoleeleven I. A. Björkström för Nylands och student J. A. Sjöblom för Åbo och Björneborgs län, dock med den anmärkning, att hvarderas föreslagna forskningsområden borde inskränkas och dessutom Sjöblom tillrådas att alldeles afstå från dialektforskning, samt folkskolläraren J. Finnäs för Vasa län. — Förslaget blef af Bestyrelsen i allo godkändt, och skulle stipendierna i vanlig ordning till Björkström, Sjöblom och Finnäs utbetalas.

Ett af prof. H. Schück i Lund i bref till ordf. framställdt förslag därom, att medlemmar af någotdera af Svenska literatursällskapen i Upsala och Finland skulle erhålla rätt att mot nedsatta afgifter inträda i det andra sällskapet, öfverlämnades till beredning af funktionärerna.

Prof. Schybergson meddelade, att arkivarien E. W. Bergman i Stockholm hos honom gjort anbud att till offentliggörande i Sällskapets skrifter öfverlämna en afhandling med titel „Några blad ur Carleborgs grefskaps historia", hvilken affattats med ledning af handlingar i Tottska samlingen i Svenska riksarkivet. — Beslöts att afhandlingen skulle emottagas till publikation i nästa häfte af Förh. o. Upps.

I sammanhang härmed anmälde ordf. till införande i samma häfte en af honom författad framställning om „A. I. Arwidsson som publicist i Åbo".

Beslöts att, då tillräckligt material numera funnes, tryckningen af ett nytt häfte af Förh. o. Upps. omedelbart skulle påbörjas.

Till Sällskapet hade förärats bidrag till Finlands historia utgifna af Finska statsarkivet. För öfrigt hade inkommit april-

häftet af Finsk militärtidskrift och Arbetareföreningens berättelse för 1893.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 20 september 1894.

Ordf. meddelade, att funktionärerna rörande det till dem i afseende å förberedande behandling hänskjutna förslaget om nedsättning i afgifterna för medlemmar af Svenska literatursällskapen i Upsala och i Finland, ansett sig böra hos Bestyrelsen hemställa, att förslaget ej skulle föranleda till någon åtgärd, innan närmare upplysningar inhemtats genom brefväxling med förslagsställaren, hvilket godkändes.

Upplästes en skrifvelse från „Hagelstams bokhandel" härstädes med tillkännagifvande, att sedan P. H. Beijers bokhandel genom köp öfvergått i firmans ego, denna jämväl öfvertagit Svenska literatursällskapets i förenämda bokhandel kvarvarande kommissionslager, uppgående till ett värde af Fmk 204: 75.

Från kollegan mag. F. I. Färling hade till undert. ingått följande bref, åtföljdt af den däri omnämda originalskrifvelsen:

För Svenska Literatursällskapets räkning och för att af detsamma efter behag användas har jag härmedels äran öfversända ett bland diverse manuskripter å Odensaari gård, rörande det s. k. pommerska kriget 1757—1762, tidigare förvaradt originalbref, dateradt i Greifswald d. 27 dec. 1757 och innehållande en order från d. v. general en chef för svenska armén i bemälda krig, fältmarskalken baron M. A. v. Ungern-Sternberg till kommendanten å fästningen Demmin öfverste W. Carpelan att evakuera nämda plats. Brefvet synes hafva kommit Carpelan tillhanda den 29 dec. kl 7 (?) på morgonen. Den faktiska utgången af saken var emellertid sådan, att preussiska fältmarskalken Lewald redan tidigt på morgonen s. d. hade begynt cernera platsen och uppmanade garnisonen att gifva sig, en anmaning, hvilken emellertid af Carpelan afslogs, hvarför beskjutning af stadens försvarsvärk kl. 9 f. m. vidtog och fortsattes till kl. 4 e. m. Då Carpelan emellertid fann, att fästningens svaga försvarsvärk icke tycktes kunna

uthärda den stormning, hvartill fienden syntes bereda sig, beslöt han först att under natten mot den 31 dec. söka slå sig igenom till mecklenburgiska området. Innan detta beslut emellertid blifvit satt i värket, ankom ånyo en parlamentär från Lewald med uppmaning till garnisonen att gifva sig. Alla andra kapitulationsvillkor afslogos emellertid ståndaktigt än att besättningen skulle få aftåga med flygande fana och klingande spel, medtagande både vapen, ammunition och bagage, hvarjämte också de kvarlämnade sjuke i sinom tid borde på fiendens bekostnad eskorteras till Stralsund. Då samtliga dessa villkor slutligen blifvit antagna, aftågade Carpelan i öfverenskommen ordning den 1 jan. 1758 och stötte efter fyra dygns svår marsch i köld och yrväder till hufvudarmén vid Stralsund. För sitt välförhållande blef han därefter den 23 jan. belönad med generalmajors fullmakt. Detta ur Carpelans trykta biografi af år 1791 och såsom belysning af den situation, hvilken skrifvelsen i fråga afser. Om sedermera generallöjtnanten frih. W. Carpelan må för öfrigt tilläggas att han var född på Åland år 1700, närvar såsom fänrik vid svenska gardet vid Karl XII:s död utanför Fredrikshald 1718 och dog i Åbo 1788. Han var stiftare till Odensaari fideikommiss och baroniserades 1771. — Frih. W. Carpelans i behåll varande papper, äfven de rörande pommerska kriget, förvaras numera uti en särskild kista i Finska statsarkivet.

Under förhoppning att brefvet hälst i något afseende kunde erbjuda intresse har jag äran teckna —

Med anledning af gåfvan skulle till magister Färling tacksägelsebref i vanlig ordning aflåtas.

Genom geheimerådet A. von Collan hade å fältprosten Claes Collans vägnar till Sällskapet öfverlämnats ett album från år 1839, innehållande ett antal autografier af, bland andra, flere allmänt kända svenska författare från den tiden, såsom A. I. Arwidsson, Kiellman-Göranson, Emelie Flygare, C. J. L. Almqvist. — Tacksägelsebref skulle till fältprosten Collan aflåtas.

Lektor E. W. Palander i Tavastehus, som upprättat en genealogi öfver den finska grenen af släkten Palander, hade öfversändt densamma till prof. Freudenthal med anhållan, att en förfrågan måtte göras, huruvida Sällskapet ville på sin bekostnad utgifva arbetet och till förf. lämna omkring 50 exx. särtryck, antingen gratis eller mot skälig ersättning. — Arbetet öfverlämnades till granskning åt dr Hausen.

Doktor Hausen uppläste några utdrag ur bref, skrifna 1787

—1798 af den bekanta Anjalamannen, majoren C. H. Klick under hans landsflykt i Ryssland till brukspatronen M. Linder och kaptenen vid Nylands infanteriregemente A. v. Rehausen. — Brefven skulle intagas i Förh. o. Upps.

Arkivarien meddelade att Buddes skrifter numera vore färdigtrykta och att utgifvandet tillsvidare berodde på affattande af inledning och några lingvistiska anmärkningar; af Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag jämte dithörande handlingar vore 45 halfark tryckta; för öfrigt pågingo tryckningen af prof. Freudenthals upplaga af östgötalagen äfvensom af ett nytt häfte, det 8:de, af Förh. och Upps.

Bytesexemplar hade inkommit från Finska literatursällskapet, Statistiska Centralbyrån och red. af Finsk militärtidskrift.

Af Landtbruksstyrelsen hade till Sällskapet förärats dess senaste publikationer.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 18 oktober 1894.

Professor K. G. Leinberg hade till publikation i Sällskapets skrifter inlämnat en längre afhandling med titel „Finske studerande vid utrikes universitet före 1640"; öfverlämnades till granskning åt dr Hausen.

Dr Hausen afgaf utlåtande om den till hans granskning vid senaste sammanträde hänskjutna, af lektor E. W. Palander författade genealogin öfver den finska grenen af släkten Palander; arbetet hade befunnits vara omsorgsfullt utfördt med begagnande af alla tillgängliga, tryckta och otryckta, källor och sålunda ega ett ganska stort värde. Af den med anledning häraf uppkomna diskussionen därom, huruvida detsamma borde af Sällskapet till utgifvande mottagas eller ej, framgick att af Bestyrelsens flertal den mening omfattades att, särskildt med hänsyn till Sällskapets inskränkta tillgångar, arbetets tryckning icke borde af Sällskapet

bekostas, och beslöts förty att manuskriptet skulle till författaren återställas.

D:r Hausen inlämnade till publikation i Förh. o. Upps. en undersökning om „Mans- och kvinnonamn äfvensom familjenamn på Åland under medeltiden och 1500-talet".

Föredrogs följande till Sällskapet inkomna skrifvelse:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Undertecknad har nu inemot två år sökt genom utgifvandet af folktidningen „Veckobladet" värka för vår svenska almoges bildning, väcka dess läslust, intressera densamma för frågor af allmännare betydelse och göra den bekant med det bästa af hvad vår svenska literatur har att bjuda på, såvidt innehållets fattlighet det tillåtit. — Bladet har sålunda i sin anspråkslösa ställning velat indirekt befordra samma syfte, som Svenska literatursällskapet gjort till sitt. Men det har synts mig vara af vikt att äfven mera direkt ställa bladet i tjänst hos de sträfvanden, som Sällskapet befrämjar. Då det är påtagligt, att de af Sällskapet för uppsamlande af svensk folksång och saga utsända stipendiaterna lyckas upptäcka blott en mindre del af de härdar för svensk folkloristik, som i landet finnas, har jag genom Veckobladet, som tränger till ett mycket stort antal svenska allmogehem, velat väcka folkets uppmärksamhet för saken och till uppmuntran för intresserade upptecknare och samlare ämnat intaga prof från insända samlingar, hvilka i sin helhet öfverlämnas till Sällskapet, — hvarom alt närlagda exemplar af „Weckobladet" närmare upplyser.

Då emellertid tidningen har att kämpa med ekonomiska svårigheter och jag därföre har svårt att upprätthålla densamma, vågar jag vända mig till Sällskapet med ödmjuk förfrågan, huruvida Sällskapet anser sig kunna med afseende å tidningens ofvannämda program för innevarande och nästa år understöda densamma med ett belopp, motsvarande detsamma, som brukat tilldelas en stipendiat för insamlande af folkloristik.

Emedan det kan vara både af intresse och nödvändigt att få en inblick i Veckobladets affärsställning, bifogar jag ock en tablå häröfver för sista året. För innevarande år ställa sig utgifter och inkomster ungefär på samma sätt. — Prenumerantsiffran för i år är ej långt ifrån den i fjor, ehuru andra året för ett tidningsföretag vanligen är det sämsta och oaktadt en svår konkurrens i år.

Ödmjukast
M. Forss.
Redaktör och utgifvare
af „Veckobladet".

Af den bifogade tablån framgick, att förlusten under nämda tid kunde uppskattas till 1,174 m. 83 p.

Med anledning häraf yttrades inom Bestyrelsen olika meningar, och stannade det öfvervägande flertalet vid beslutet, att ansökningen icke kunde bifallas, enär understödandet af dylika publicistiska företag icke låge inom området af Sällskapets uppgifter.

På uppmaning åtog sig mag. Lagus att vid nästa årsmöte hålla det sedvanliga föredraget.

Bytesexemplar af skrifter hade inkommit från Finska Vetenskapssocieteten, Finsk-ugriska sällskapet, Statistiska Centralbyrån och redaktionen af Finsk militärtidskrift.

Såsom gåfva från prof. Leinberg anmäldes hans nyligen utkomna arbete: Det odelade finska biskopsstiftets herdaminne.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 15 november 1894.

Upplästes följande skrifvelse från Svenska landsmålsföreningens etnografiska komité:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Af Literatursällskapet anmodad att granska folkskolläraren *K. P. Pettersons* senaste vår till Sällskapet insända *etnografiska anteckningar från Nagu*, har Svenska landsmålsföreningens etnografiska komité äran öfver hr Pettersons arbete afgifva följande utlåtande.

Arbetet, hvilket omfattar elfva tämligen tättskrifna häften à 40 sidor 4:o, eller sammanlagdt 440 sidor, sönderfaller i tvänne delar: „Arbissàker“ (omfattande 7 häften) och „Bònbyggnar“ (4 häften). Vid utarbetandet synes författaren hafva följt den allmänna plan för etnografiska uppteckningar, som komitén angifvit uti ingressen till sitt program rörande fisket. Sålunda innehåller afdelningen „Arbissàker“ tämligen minutiösa beskrifningar — med noggrant angifvande af namnen på de särskilda föremålen och deras delar — öfver följande arbetsredskap, hvilka brukas eller brukats af allmogen i Nagu: körredskap (vagnar, kärror, slädar etc., selar

m. m., „åkerkörredskap“), jordbruksredskap, andra utarbetsredskap, „brännarkapinor“, „grynstöitiln“, „värksåker“, såsom knifvar, yxor, sågar, hyflar, huggjärn, borrar, o. s. v.; vidare „kvinnfolkets“ arbetsredskap, såsom fårsaxar, ulltorkare, kardor, spinnrockar, väfstol m. m.; och slutligen „handtvärkarredskap“: skräddarens, skomakarens, smedens, snickarens, målarens, glasmästarens, svarfvarens, murarens, „kvarnmästarens“, stensprängarens, „koppkäringens“, barnmorskans och „kvinnfolksskräddarens“ samtliga „grejer“. Af särskildt intresse är redogörelsen för det sätt, hvarpå brännvinsbränningen fordom försiggick på landsbygden. Afdelningen „Bònbyggnader“ (bond-byggnader) åter redogör, med samma noggranhet och fullständighet, för: boningshuset i äldre och nyare tider, stallraden, fähusraden, „slädahuset“, vedlidret, brännhuset, riraden, badstugan, kvarnen, strandboden, spannmålsboden, båthuset, loftet, lillstugan, afträdet eller „preféte“, kolhuset, smedjan och torkhuset m. m. Förf. beskrifver utförligt såväl sättet för byggnadernas uppförande som deras inredning. Hela värket igenom förtydligas beskrifningarna genom enkla, men öfver hufvud taget väl utförda afbildningar af byggnader och redskap samt deras delar.

Hr Pettersons anteckningar, hvilka äro skrifna på Nagudialekt med en ställvis framlysande genuin „bondhumor“, synas grunda sig på insikter, förvärfvade under ett mångårigt samlif med allmogen; förf:s uppgifter torde därför kunna anses vara fullt tillförlitliga. Såväl med hänsyn härtill som på grund af sin fullständighet och noggranhet måste arbetet betraktas som ett ganska värdefullt bidrag till det material Svenska landsmålsföreningens etnografiska komité med Literatursällskapets understöd och sålunda för dess räkning hopsamlar. Då hr Pettersons arbete därjämte både till omfattning och yttre omfång betydligt öfverträffar de bidrag komitén söker införskaffa, anser komitén detsamma väl förtjäna att af Literatursällskapet inlösas.

Helsingfors den 15 november 1894.

På komiténs vägnar:

H. Bergroth.

Då de insända anteckningarna sålunda befunnits ega värde, beslöts att desamma skulle för Sällskapets räkning inlösas till ett pris af 200 mark, hvilken summa skulle genom sekreteraren tillsändas herr Petterson.

Doktor Hausen afgaf utlåtande öfver prof. Leinbergs till publikation inlämnade förteckning öfver „Finska studerande vid utländska universitet före 1640“: uppgifterna vore ordnade i kro-

nologisk följd och icke efter de särskilda universiteten, hvarjämte författaren meddelat tillgängliga biografiska notiser; då dr Hausen för ett likartadt ändamål, i hvars fullföljande han numera vore af andra förekommen, gjort anteckningar ur universitetsmatriklarna i Greifswald och Rostock, hade han i arbetet infört några rättelser och tillägg rörande finske studenter vid Rostocks universitet äfvensom uppgifter om sådana vid universitetet i Greifswald, angående hvilka uppgifter saknades hos prof. Leinberg. På tillstyrkan af dr Hausen och under förutsättning, att de gjorda tilläggen af författaren begagnades, beslöts att arbetet skulle ingå i det nästa år utkommande 9:de häftet af Förh. o. Upps.

Mag. Lagus uppläste följande skrifvelse från Svenska landsmålsföreningen:

Till Svenska literatursällskapet i Finland.

Hos Svenska literatursällskapet i Finland får Svenska landsmålsföreningen ödmjukast anhålla om ett tryckningsbidrag stort sjuhundra (700) mark för en publikation, som föreningen är i beråd att utgifva. Publikationen, hvars titel blir „Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning“, är redan till största delen trykt och blir färdig att utsändas i bokhandeln i slutet af denna eller i början af nästa månad. Den innehåller inalles 11 uppsatser af följande författare: A. O. Freudenthal, F. V. Gustafsson, I. A. Heikel, O. Hultman, J. Klockars, E. Lagus, H. Pipping, J. Thurman och H. Vendell. Utgifterna för arbetet i fråga, som omfattar något mera än 20 tryckark, stiga till ungefär 1,500 mark, en summa, som Svenska landsmålsföreningen med dess ytterst begränsade tillgångar ej ser sig i stånd att anskaffa, om icke välvilliga understöd ställas till dess förfogande. Det är i betraktande af att Landsmålsföreningen i allmänhet och nu ifrågavarande publikation i synnerhet söker att tjäna just de idéer, som Svenska literatursällskapet i Finland gjort till sina, som föreningen vågar vända sig till sällskapet med en anhållan om nämda understöd, hvars erhållande vore en uppmuntran till fortsatt träget arbete i svenska språkets och bildningens tjänst.

Helsingfors den 15 novembnr 1894.

Å Svenska landsmålsföreningens vägnar:

A. O. Freudenthal,
ordförande.

H. Vendell,
sekreterare.

Med anledning häraf uppstod ett längre meningsutbyte, hvarvid af Bestyrelsens flesta medlemmar såsom princip uttalades att större bidrag icke borde beviljas för tryckningen af andra sällskaps och föreningars publikationer. Då emellertid ett mindre bidrag af 200 mark redan tidigare, eller d. 16 febr. 1893, för nu ifrågavarande ändamål beviljats, beslöt Bestyrelsen, med hänsyn till sakens ömmande beskaffenhet, att ytterligare bevilja 500 mark, eller inalles 700 mark, hvilket belopp, då den tidigare beviljade summan ännu icke lyftats, skulle till nästkommande års budget öfverföras. Tillika faststäldes såsom vilkor för bidragets åtnjutande, att underrättelse därom, att publikationen trykts med bidrag från Sällskapet skulle å titelbladet meddelas.

Ordf. förevisade ett bref från år 1822 af A. J. Arwidsson till doktor C. E. Chrons i Fredrikshamn, som var försedt med ett af Arwidsson ofta användt sigill, på hvilket han låtit anbringa orden: „Gissa ho mig sändt hafver“. Detta vore så till vida af intresse, att sigillet väkt misstankar hos d. v. postdirektören Ladau, att afsändaren hörde till något hemligt sällskap, hvarom äfven rapport till S:t Petersburg afgått. Tillika utvisade brefvet, att endast rysk poststämpel då för tiden användes i Finland.

Prof. Schybergson uppläste några stycken ur Jac. Tengströms handskrifna diktsamling, hvilken bär titeln „Min rimsamling“ och f. n. befinner sig i statsrådet W. Lagus' ego; i sammanhang härmed meddelades några notiser, hänförande sig till sommaren 1808, hvilka voro belysande för den ställning, hvari Tengström då stod till den svenska regeringen.

Skattmästaren anmälde, att ombudsmän saknades i Lojo, Salo och Mäntsälä, och öfverlämnades åt funktionärerna att inkomma med förslag till kallande af nya ombudsmän å nämda orter.

Tillika meddelade skattmästaren, att de af innevarande års Ständer beviljade bidragen ur Längmanska testamentsfonden, 4,000 mark till Sällskapets ändamål och 2,000 mark till ett literärt pris för arbeten utkomna under åren 1894, 1895 och 1896, numera lyftats. Med anledning häraf beslöts att åt funktionärerna uppdraga att i sinom tid inkomma med närmare förslag rörande bortgifvandet af nämda pris.

Bytesexx. af skrifter hade insändts från red. af Finsk militärtidskrift, Finska literatursällskapet (Suomi, 10:de delen), hvar-

jämte äfven till Sällskapet inlämnats Landtbruksstyrelsens meddelanden n:o VI.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Funktionärernas sammanträde den 13 december 1894.

På framställning af skattmästaren beslöts att i stället för de af särskilda orsaker afgångne ombudsmännen å nedannämda orter till ombudsmän hos Bestyrelsen föreslå: i Salo provinciallâkaren dr. A. Zetterman, i Lojo vice häradshöfdingen L. Allén och i Mäntsälä Friherre R. De la Chapelle.

Då af senaste landtdag till Sällskapets förfogande ur Längmanska fonden stälts en summa af 2,000 mark att användas till ett pris för literära arbeten på svenska språket, utkomna under åren 1894—1896, beslöts att hos Bestyrelsen föreslå, att tillkännagifvande härom skulle under hvarje af åren 1895 och 1896 göras genom annons i de af Sällskapet för annonsering använda tidningar, med tillägg, att priset komme att af Sällskapet utgifvas den 5 febr. 1897 och att vederbörande författare kunde hos Bestyrelsens ordförande anmäla sig inom utgången af år 1896.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 13 december 1894.

Upplästes protokollet från funktionärernas senaste sammanträde, med anledning hvaraf förslaget angående nya ombudsmän godkändes, och skulle förty i sådant afseende förfrågan göras hos herrar Zetterman och Allén samt friherre De la Chapelle.

Likaså godkändes funktionärernas förslag angående det till Sällskapets förfogande stälda literära priset ur Längmanska fonden.

Meddelades en från ombudsmannen i Vasa lektor V. T. Rosenqvist till undert. anländ skrifvelse med underrättelse att å nämda ort tio nya årsmedlemmar i Sällskapet inträdt.

Till Sällskapet hade ankommit följande skrifvelse:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Hos Sällskapet för Finlands geografi och Finsk-ugriska sällskapet har undertecknad väkt förslag om hyrande af försäkringsbolaget Suomis f. d. lokal uti Finska literatursällskapets hus. Äfven för Historiska samfundet, åt hvilket likaledes förunnats att hålla sina sammanträden uti nämda hus och därstädes förvara sitt bibliotek jämte bokförlag, kommer förslaget att framläggas. Och emedan lokalen, utom en rymlig tambur (9×3 m.) och ett kassahvalf ($2^1/_2 \times 2^1/_2$ m.), består af fyra $4^1/_2$ m. höga rum (tvänne $7^1/_2 \times 5$ m., ett 5×4, ett $4^1/_3 \times 3$ m.), vore det ännu för ett fjärde sällskap möjligt att förena sig med ofvannämda trenne. Svenska literatursällskapet har undertecknad ansett i första rummet böra ihågkommas och vågar hoppas att Sällskapet upptager frågan till diskussion.

Helsingfors den 13 dec. 1894.

Kaarle Krohn.

Med anledning häraf beslöts att åt funktionärerna öfverlämna att förbereda ärendet och efter tagen närmare kännedom om lokalen, ifall så pröfvades nödigt, ställa sig i förbindelse med öfriga i skrifvelsen omnämda sällskap samt om den sålunda vunna utredningen vid nästa sammanträde hos Bestyrelsen anmäla.

Arkivarien anmälde, att 8:de häftet af Förh. och Upps. med det snaraste vore färdigt till distribution, och bestämdes häftets pris till 3 m. 75 p.

Doktor Nordmann, som nyligen återvändt från en utrikes resa, meddelade att han i Svenska riksarkivet lyckats öfverkomma en hittils saknad och länge eftersökt volym, innehållande Per Brahes bref från Finland för tiden 1637—1640 till regeringen i Sverge och regeringens svar, af hvilka skrifvelser större delen vore otrykta; framhöll särskildt Per Brahes berättelse öfver en af honom 1639 företagen resa i Finland äfvensom de bref, som hänförde sig till universitetets stiftelse, samt öfverlämnade, huruvida ej de sistnämda borde sammanställas med det, som angående samma ämne redan funnes trykt under titeln „Handlingar rörande Åbo Akademis grundläggning“, och af Sällskapet utgifvas såsom en sär-

skild volym. Då med anledning häraf inom Bestyrelsen äfven den mening yttrades, att det måhända förtjänade tagas i betraktande, huruvida icke förberörda bref lämpligare kunde läggas till grund för en uppsats att införas i Förh. och Upps., lämnades frågan tilsvidare öppen.

Vidare meddelade dr Nordmann några bidrag till G. M. Sprengtportens historia åren 1783 och 1784, däribland en redogörelse för hans förslag till hertig Karl att, i händelse af landets lösryckande från Sverge, hertigen skulle mottaga Finlands krona.

Beslöts att, då numera tiden tillstundade för utgifvande af Sällskapets pris, hvilket denna gång enligt tur skulle tilldelas någon författare af historiska forskningsarbeten, ett utskott skulle tillsättas för afgifvande af förslag, och utsågos till medlemmar i utskottet prof. Schybergson, doktor Hausen, mag. Lagerblad, aktuarien dr A. G. Fontell och undert.

Från fröknarna Rosina och Fredrique Wetterhoff hade såsom gåfva till Sällskapet öfverlämnats en samling äldre handlingar, som tillhört deras farfader, öfversten Otto Fredrik Wetterhoff. Förutom åtskilligt af biografiskt och skönliterärt innehåll, ingingo bland handlingarna äfven bidrag till upplysning om landets försvarsväsen, jordbruk m. m. Tacksägelsebref skulle till gifvarinnorna aflåtas.

Till Sällskapets bibliotek förärades af ordf. de numror af den i Stockholm utgifna tidningen Nya Extra Posten för 1820, hvilka innehålla I. A. Arwidssons anonymt författade bref från Finland.

Bytesexx. hade inkommit från Historiska samfundet (2 voll.), Finsk-ugriska sällskapet (3 voll.) och red. af Finsk militärtidskrift.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Funktionärernas sammanträde den 17 januari 1895.

Upptogs till öfverläggning det väkta förslaget om upphyrande af lokal för Sällskapets räkning i Finska literatursällskapets hus.

Lokalen, som tagits i ögnasikte af viceordf. och undert., hade befunnits nog inskränkt för Sällskapets behof, i synnerhet som den komme att begagnas äfven af tre andra sällskap. Då härtill kom att sessionsrummets möblering skulle taga icke obetydlig kostnad i anspråk, äfven om något af de andra sällskapen deltoge däri, och den närvarande lokalen medförde bland andra fördelar äfven den, att vaktmästaren funnes på stället, beslöts att förorda förslagets afböjande.

Arkivarien anmälde, att prof. Freudenthals upplaga af östgötalagen vore i det närmaste färdig, och beslöts med anledning häraf att öfverlämna åt arkivarien att bestämma priset, hvilket skulle ställas i öfverensstämmelse med kostnaderna för tryckning, häftning, distribution m. m.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 17 januari 1895.

Funktionärernas förslag angående såväl den ifrågasatta nya lokalen som priset för den snart utkommande delen af Sällskapets skrifter godkändes.

Föredrogos bref med bifall till öfvertagande af ombudskap, hvilka ankommit från prof. A. Zetterman i Salo, vice häradshöfding L. Allén i Lojo och friherre R. De la Chapelle i Mäntsälä.

Herr A. J. Nygrén i Vasa hade till Sällskapet insändt en samling af 61 visor, af hvilka sex med melodier, samt ett antal ordspråk, talesätt, trollformler m. m.

Stipendiaterna under senaste sommar I. A. Björkström och J. A. Sjöblom hade äfvenledes insändt sina gjorda insamlingar, hvilka åtföljdes af så lydande skrifvelser:

Reseberättelse.

Emedan Svenska literatursällskapet i Finland sistlidne vår tilldelade mig ett stipendium stort 200 Fmk för folkloristiska samlingar, har jag i sådant syfte besökt följande trakter:

1) I Borgå socken utom min hemtrakt, där jag då och då upptecknat folksagor, när jag varit i tillfälle därtill. Veckoski, Andersböle, Mickelsböle, Kullå och Svartbäck samt Illby och Siggböle byar.

2) De flesta byar i Sibbo socken.

3) Erlandsböle, Gräggböle, Tervik, Gerby, Tjusterby, Fasarby, Kärpä, Sarfsalö, Härkäpää, Horslök samt Forsby, Kuuskoski och Sarflaks byar i Pärnå socken äfvensom de byar i samma socken, som ligga invid landsvägen ifrån Lovisa stad norrut till Liljendals kapell och Lappträsk socken.

4) Drombom, Garpom, Enbom, Säfträsk, Eskilom och Hommansby byar i Liljendals kapell.

5) Tessiö, Finnby, Virby och Kungsböle byar samt Strömfors bruk i Strömfors socken.

Af dem, som berättat sagor för mig, förtjäna följande personer ett särskildt omnämnande: Lönnblad ifrån Nickby i Sibbo, en redan omkring 75 år gammal gubbe: Vilh. Vilhelmsson från Enbom i Liljendal, en yngre man, inhysing; skomakaren Anders Andersson, äfven en yngre man, från Hommansby i Liljendal: äfvensom skräddaren Renholm från Horslök och f. d. brandvakten Lönnblad från Sarflax i Pärnå socken.

Det jag varit i tillfälle att uppteckna har hufvudsakligen varit folksagor, hvilka jag, såvidt det varit mig möjligt, skrifvit på den dialekt de blifvit mig berättade. Att detta oaktadt fel kunna förekomma är jag den första att erkänna, men får jag tillika äfven näst bristande förmåga hos mig anföra som ursäkt, att de sagoberättare jag varit i tillfälle att höra, varit böjda för att i sitt språk, såvidt jag har kunnat uppfatta det, småningom närma sig högsvenskan.

Teissala i Borgå socken den 14 jan. 1895.

I. A. Björkström.

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Undertecknad, som med understöd af Svenska literatursällskapet under den förflutna sommaren insamlat folkvisor i Jomala, Lemland och Föglö socknar på Åland, får härmed till Sällskapet inlämna såsom resultat af insamlingen inalles 237 visor med melodier till 171. Af de 66 visor, till hvilka melodier icke bifogats, utgöras elfva stycken af vaggvisor, till hvilka jag icke ansett nödigt att uppteckna melodierna, emedan de alla sjungas på en och samma, och såsom jag antar, förut Sällskapet förut bekanta melodi. Bland de egentliga folkvisorna finnas femtio, till hvilka jag ej varit lycklig nog att få någon melodi af orsak att det vid vissa tillfällen och under särskilda förhållanden varit mig omöjligt att

uppteckna någon sådan. Dessutom äro några visor afskrifna från ett par visböcker. Bland ringlekarna äro fem utan melodi.

Beträffande själfva uppteckningen af melodierna får jag erkänna, att jag därvid förfarit så samvetsgrant som jag kunnat; men då jag ej är van vid dylikt arbete samt jag dessutom saknar teoretisk musikalisk utbildning, är jag den första att medgifva det många fel kunna finnas, hvilka tarfva rättelse. Dock tror jag, att en granskare af melodierna utan altför stor svårighet skall få reda på dem.

Måhända kunde man tycka, att samlingen ej är så särdeles rikhaltig för att vara gjord på ett område, som ju är ganska vidsträkt och dessutom outforskadt. Jag vill häller ingalunda göra troligt att jag nu ens närmelsevis upptecknat alt, som kunde finnas på detta område. Tvärtom vill jag påstå, att en samlare ett annat år skall hafva lika stor, kanske större framgång, då allmogens intresse nu en gång blifvit väkt. Såsom bekant är vår allmoge mycket misstänksam och förbehållsam, då det gäller något „nymodigt“. I synnerhet i Föglö, där ingen vissamlare förut varit, såvidt jag har mig bekant, trodde man ganska allmänt, att visorna upptecknades för att „göra spektakel“, och där var det flera gånger ganska svårt att få vissångare fram med det de kunde. Det var ofta först efter långa förklaringar och samtal, som jag kunde förmå dem att sjunga. Emellertid lyckades det för mig mycket bra just i Föglö, och de visor jag nu inlämnar äro till största delen där upptecknade. Ifrån Föglö äro åtminstone lika många visor, som från Jomala och Lemland tillsamman.

Vid uppteckningen af visor har jag så mycket som möjligt försökt undvika sådana, om hvilka jag med säkerhet vetat att de blifvit inlärda från trykta visböcker. Och sådana förekomma i stort antal. Måhända kan detta läggas mig till last, men jag har ansett, att sådana visor som t. ex. marknadsvisor m. m. ingalunda kunna betraktas såsom äkta folkpoesi. Då det emellertid är ganska svårt att afgöra om en visa är folkvisa, eller om den härstammar från den s. k. arkliteraturen, torde en eller annan af dessa senare äfven hafva insmugit sig.

Jag får härmed frambära till Svenska literatursällskapet mina ödmjuka tacksamhetsbetygelser för det Sällskapet satt mig i tillfälle att egna mig åt en värksamhet, för hvilken jag städse intresserat mig och som äfven framdeles skall blifva mig kär.

Mariehamn den 7 januari 1895.

Johan Alex. Sjöblom.

Efter uppläsandet af dessa skrifvelser beslöts att öfverlämna alla tre samlingarna till mag. Lagus, som icke öfvervarade mötet,

med anhållan, att han benäget ville granska desamma och om dem till Bestyrelsen afgifva utlåtande.

Doktor Nordmann uppläste några, från Svenska riksarkivet hämtade bidrag till G. Ph. Creutz' biografi, och skulle meddelandet ingå i nästutkommande häfte af Förh. och Upps.

Angående instundande årsmöte beslöts att detsamma skulle på sedvanligt sätt begås och af vice ordf. öppnas i Universitetets solennitetssal tisdagen den 5 nästkommande februari kl. 6 e. m.

Bytesexx. af skrifter anmäldes från Finska Vetenskapssocieteten (Bidrag h. 55, Öfversikt 1893—1894), Statistiska Centralbyrån (2 hh.) och red. af Finsk militärtidskrift (dec. häftet 1894); för öfrigt hade till Sällskapet insändts från Sällskapet för Finlands geografi dess publikation Fennia 9 och 11 hh. samt från Industristyrelsen 2 hh. Meddelanden.

Härefter företogs inom slutna dörrar frågan om bortgifvandet af Sällskapets pris, och upplästes af viceordf. följande i sådant afseende af den tillsatta prisnämden afgifna betänkande och förslag:

Till Svenska Literatursällskapets i Finland Bestyrelse.

Sedan undertecknade vid Bestyrelse-mötet den 13 sistlidne december erhållit i uppdrag att inkomma med utlåtande och förslag rörande bortgifvandet af Sällskapets pris, få vi härmed i sådant afseende anföra följande.

Enligt den fastställda ordningsföljden är priset denna gång i tur att utgifvas för framstående forskningsarbeten rörande Finlands historia eller literatur, hvilka utkommit på svenska språket under treårsperioden 1892—1894. Denna tidrymd utmärkes af en betydande, om självständig forskning vittnande produktion på svenska språket inom det område, som nu är i fråga, i det att icke blott ett antal afhandlingar och urkundssamlingar sett dagen samt utgifvandet af större arbeten påbörjats eller fortsatts, utan äfven flere forskningsarbeten fullständigt utkommit. Dessa sistnämda, hvilka antingen helt och hållet eller till sin väsentligaste del falla inom den ifrågavarande perioden äro:

Vasa stads historia af H. Em. Aspelin, I, II, 722 sidd., stor oktav, 1893, 1894.

Åbo stads historia under sjuttonde seklet af Carl von Bonsdorff. Första bandet, 693 sidd., stor oktav, hvaraf första häftet utkom 1889, 2:dra häftet 1892 samt 3:dje och 4:de häftena 1894.

Filologins studium vid Åbo Universitet af I. A. Heikel, 334 sidd. 8:o 1894.

Svenska och Finska Medicinalverkets historia 1663—1812 af Otto E. A. Hjelt, I—III del., 564, 616, 793 sidd.,[1] stor oktav, 1891—1893.

Skolstaten i nuvarande Åbo stift och dettas förra andel af Kuopio stift intill den 1 juli 1870 af K. G. Leinberg, 408 sidd., 8:o, 1893.

Det odelade finska biskopsstiftets herdaminne af K. G. Leinberg, 197 sidd., 8:o, 1894.

Bland dessa arbeten anser prisnämnden de af herrar Aspelin, von Bonsdorff och Hjelt utgifna företrädesvis kunna ifrågakomma till prisbelöning, och härvid står arkiatern Hjelts monumentala värk främst icke blott till omfånget, utan måhända äfven i afseende å uttömmande forskning. Men då författaren med sin framställning införlifvat största delen af de källurkunder, dokument och officiella handlingar, på hvilka denna stöder sig, måste hans arbete, som dessutom endast delvis berör Finland, anses hufvudsakligen vända sig till de egentliga fackmännen. Oafsedt den omständigheten, att arbetet redan prisbelönats af vårt förnämsta lärda sällskap, Finska Vetenskaps-societeten, torde det i fråga om Svenska literatursällskapets pris vara fullt berättigadt att, då ett val står till buds, sådana egenskaper som allmännare historiskt intresse jämte en mera tilltalande och för en större allmänhet njutbarare framställning i synnerhet tagas i betraktande, där de äro förenade med omfattande, grundlig och insiktsfull forskning.

Lektorn Aspelins Vasa stads historia är i likhet med hr Hjelts arbete en i betydande omfattning genomförd behandling af den föresatta uppgiften. I vissa delar har författaren med stöd af arkivforskning framlagt grundlig utredning, medan andra sidor af stadens lif, såsom förvaltningen, den finansiella utvecklingen och industrin blifvit jämförelsevis flyktigt berörda. Stilen är ledig och lättläst, men rörande framställningssättet för öfrigt bör anmärkas att den följda anordningen af ämnet gjort arbetet föga öfverskådligt.

Af docenten v. Bonsdorffs arbete äro mer än trefjärdedelar utkomna under trienniet 1892—1894. Detta band innehåller en fullständig skildring af Åbo stad i typografiskt, judicielt, administrativt och ekonomiskt afseende under sjuttonde århundradet och bildar sålunda i själfva värket ett afslutadt helt. De kyrkliga och skolförhållandena, hvilka äro afsedda att utgöra det hufvudsakliga innehållet i ett andra band, hänföra sig nämligen lika mycket till hela landet, hvars andliga odling i hufvudstaden hade sin naturliga medelpunkt. Man kunde anmärka såsom en brist, att författaren inskränkt sitt ämne till en lösrykt period, för hvilken i många fall de historiska förutsättningarna saknas i arbetet, hälst utgångspunkten icke alltid strängt fixerats; men denna brist har

författaren oftast sökt afhjälpa genom korta återblickar. Å andra sidan har han genom ämnets koncentrering inom en kortare tidrymd blifvit i tillfälle att teckna mera helgjutna kulturbilder, hvilka äro af så mycket större vikt och intresse, som under 1600-talet en nydaning af samhällsskicket i flere afseenden påbörjades och särskildt Åbo stads utveckling leddes in på nya banor. Framställningssättet utmärker sig genom klarhet i ämnets belysning och vinner i ledighet och kraft, alt eftersom arbetet fortskrider, om ock anmärkningar i fråga om språkbehandlingen kunna göras. Öfveralt framlyser författarens grundliga och omfattande forskning och hans lefvande intresse för sitt ämne.

Med afseende å hvad sålunda anförts har prisnämden trott sig böra till prisets erhållande för denna gång föreslå docenten Carl von Bonsdorff för hans i första bandet föreliggande arbete „Åbo stads historia under sjuttonde seklet“. Helsingfors den 14 januari 1895.

M. G. Schybergson. *Reinh. Hausen.*
Elis Lagerblad. *A. G. Fontell.*
Carl Synnerberg.

Häri instämde samtliga närvarande ledamöter af Bestyrelsen, och skulle förty Sällskapets pris denna gång tilldelas docenten dr Carl von Bonsdorff för förra delen af hans arbete „Åbo stads historia under sjuttonde seklet“. Tillkännagifvande härom skulle af viceordf. göras vid öppnandet af årsmötet.

De af herrar Schybergson, Hausen och Lagerblad framframstälda förslag att till korresponderande medlemmar af Sällskapet inkalla amanuensen vid Kungl. Svenska riksarkivet Th. Westrin, arkivarien vid Kungl. Svenska riksarkiret E. W. Bergman och professoren vid Universitetet i Lund J. H. E. Schück godkändes att till afgörande föreläggas vid instundande årsmöte.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 5 februari 1895.

Omedelbart efter årsmötets slut sammanträdde Bestyrelsen för att vidtaga åtgärd med anledning af följande, från statsrådet W. Lagus till Sällskapet anlända skrifvelse:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland

I senast utkomma häfte (N:o 8) af Sällskapets Förhandlingar Uppsatser meddelar professor Leinberg åtskilliga anmärkningar rörande Åbo Akademis af mig ånyo upprättade Studentmatrikel, därtill föranledd af uppgifter, hvilka han hämtat ur en handskrifven foliant „Liber Scholae Aboensis", tillhörig Åbo lycei bibliotek.

Sagda Liber, hvars förefintlighet varit mig okänd, synes i självfva värket utgöra en äfven för mitt ändamål värdefull källskrift.

Jag tillåter mig därför, synnerligast på skäl, hvilka nedanför skola beröras, förbindligast anhålla om Sällskapets benägna åtgärd därhän, att nämde Liber blefve, hälst för någon kortare tid, ställd till mitt begagnande, då jag, efter Studentmatrikelns i dessa dagar skeende afslutande, ärnar vidtaga redaktionen af det supplementhäfte, hvartill, under de många år hufvudarbetet fortgått, ett icke obetydligt material insamlats.

En sådan autoptisk granskning af handskriften i fråga måste jag anse desto erforderligare, som, änskönt icke få af de detaljer professor Leinberg meddelar, redan förut blifvit mig från andra håll bekanta, dock vissa omständigheter gifva vid handen att, liksom till vederlag, ändå mera nytt än hvad förebragts torde kunna därur vinnas.

Också röjer den första komparationen en viss hastighet. Endast några prof, hvilka icke fordra omständligare utläggning, må här anföras:

Så kallas M. Maexmontanus (månne i källskriften eller genom tryckfel?) Lemsielensis, hvilket väl skall heta Lempelensis, ty hans far torde varit kaplan i Lempälä.

Så påstås studenterne C. G. Leisten, P. Widqvist, Jac. Corsberg, Joh. (Henr.?) Limnell, Andr. Reilin, äfvensom fadersnamnen för J. Polviander, H. Lilius, G. Boge, H. Limnelius, J. Elgh „icke förekomma i Lagi matrikel", ehuru de nogsamt finnas där *) nämligen i rektoraten 114, 118, 108, 127, 137, 51, 60, 73, 75, 78 (icke fadern utan farfadern hette Laurentius!)

Så införes (genom misskrifning?) Chr. Blauqvist i st. för Blanqvist (sist kh i S:t Karin, död 1844), som visserligen genom tryckfel hos mig kallas Blomqvist, men hvars namn lätteligen rektifieras genom de vidskrifna personalierna.

*) Likaså ha G. Ring. A. Hagelund och Im. Wallman samt Er. Ahlholm sina tillbörliga platser i rektoraten 117, 127, 137, därifrån de dock vid ombrytningen af det för bekvämlighetens skull i „långa banor" uppsatta korrekturet bortfallit — ett missöde som tyvärr upprepat sig flerstädes i min matrikel, men i supplementet godtgjorts.

Så korrigeras kort om godt: „Laurinus: Matth., icke Martin“, och dock är just detta senare förnamn det riktiga, såsom icke blott akademiska förteckningar, Leches Index, Boreal. matr. m. fl., utan äfven ecklesiastiska handlingar (jfr Strandberg II, 135, 163) bestyrka.

Angående särskildt de i första listan upptagna namnen hyser jag tillsvidare, och för så vidt jag icke redan yttrat mig om dem, mycken tvekan. Säkert är, att de saknas icke allenast i mitt arbete, utan jämväl i förenämda Index och i alla öfriga talrika studentförteckningar, hvilka hittils stått mig till buds. Huruvida deras bärare det oaktadt värkligen, såsom antages, varit vid akademin inskrifne, kan ingalunda afgöras ensamt på grund af uttryck, sådana, som de för abiturienter i skolkatalogerna vanliga „valedixit“ „dimissus est ad academiam“ o. d., om än icke häller får nekas, att ett „depositus“, ett „societati academicae adscriptus“ o. d. synes äga säkrare vitsord. Mitt slutomdöme måste förty reserveras, tils jag erhållit tillfälle läsa namnen i hela det sammanhang, eller de sviter, hvarur de utplockats, samt att därpå, så långt görligt, samla och pröfva alt dem vidkommande.

Må ock till aflägsnande af den ovisshet listan n:o 2 kunde väcka hos läsaren, i förbigående erinras, att samtliga där upptagna namn i Leches Index fullkomligt tydligt skrifvas såsom de af mig återgifvits, — med undantag blott af tryckfelen Askolin, Kyrenius och det nyss berörda Blomqvist, i st. f. Askelin, Kylenius, Blanqvist.

Af hvad jag haft äran framställa lärer Sällskapet icke undgå att finna min ofvan uttalade anhållan tillfyllest motiverad och värd ett gynnsamt beaktande.

Slutligen torde mig unnas uttrycka en förhoppning, att äfven andre forskare, efter professor Leinbergs föredöme, ville af intresse för saken till Sällskapets skrifter, om icke direkt till mig, insända påminnelser och bidrag, egnade att begagnas i och för Studentmatrikelns afsedda supplementhäfte.

Lojo och Lillojamo d. 15 jan. 1895.

W. Lagus.

Beslöts att i skrifvelse till svenska klassiska lyceets i Åbo rektor J. E. Amnell förfrågan skulle göras, huruvida ifrågakomna volym kunde utlånas samt i sådant fall huru och på hvilka villkor.

Uppsattes och expedierades svarstelegram till Arbetets vänner i Åbo och Åbo tidning.

In fidem:

Carl Synnerberg.

Årsmötet den 5 februari 1895.

Mötet öppnades kl. 6 i Universitetets solennitetssal, i närvaro af Bestyrelsens medlemmar och en talrik publik, af vice ordföranden, professor Schybergson med följande ord:

Vid en blick på vår tids historiska forskningsarbete faller intet så mycket i ögonen, som den alt större omfattningen af det material, som år efter år samlas. Ur arkivens gömmor framletas massor af nya dokument. Specialafhandlingar utgifvas rörande historiska detaljfrågor. Historiens hjälpvetenskaper: arkeologin, numismatiken och etnografin lämna äfven de tillskott hvar från sitt håll.

Man kunde fråga, om detta icke är öfverflödig möda, ty vetenskapens mål är ju icke att framleta särskilda fakta, utan att vinna allmänna synpunkter. Men betrakta vi saken närmare, finna vi att under denna rörelse ligger en sträfvan att icke blott utvidga den historiska vetenskapens område, utan äfven ett vetenskapligt behof att nå ett alt djupare historiskt betraktelsesätt. Den historiska forskningen och den historiska literaturen hafva länge väsentligen varit hänvisade till att belysa spetsarna i den historiutvecklingen, medan djupen förblifvit i dunkel. De stora männen och de märkliga politiska tilldragelserna hafva förefallit så intressanta, att man nästan glömt, att det dock är genom massornas arbete och för deras behof, som den byggnad reses, hvilken arkitekten, här statsmannen, sedan pryder med de vackra spirorna och ornamenten. Skall nu historien kunna befria sig från denna ensidighet, skall historikerns blick kunna tränga ned till massorna för att rätt uppskatta deras ställning och öden under förgångna tider, så måste detaljer i oändligt större mängd än förut upptagas. Från denna synpunkt blir en liten orts kamp för sin existens intressant; likaså kan det framstå såsom en värdig uppgift för forskaren att belysa ett borgerligt gilles historia, om också ingen man med historiskt namn tillhört detsamma.

Till denna den moderna historieforskningens allmänna riktning ansluter sig vår fosterländska häfdeforskning nära såväl genom sitt innehåll som sina traditioner. Finlands utveckling har icke uppburits af många stora män. Hvad som vunnits har snarare varit frukten af hela folkets, genom århundraden fortgående, ihärdiga arbete. Detta hafva våra forskare med riktig blick fattat. Alt sedan Porthans tid hafva de skattat såsom sin högsta glädje att utreda de oftast små förhållanden, under hvilka vårt folk kämpat sig fram till ett relativt välstånd, en alt rikare bildning och slutligen en egen politisk tillvaro. Resultatet är att vi

nu hafva en tillfredsställande kunskap om vårt folks öden, så godt som från dess födelse intill vår tid.

Vi hafva icke en stor historia, om man afser händelsernas mångfald och dramatiska förlopp. Men vi hafva en stor och vacker historia i den mening, att våra häfder uppvisa ett utvecklingsförlopp, som från en ringa början kontinuerligt, om ock med några afbrott fortgått till alt mera betydande utvecklingsformer. Med afseende å denna sin egendomliga karaktär skall vår historia säkert alt mera komma att tilldraga sig äfven den utländska världens intresse och tillerkännas sin gifna plats i den mänskliga utvecklingens allmänna historia.

Svenska literatursällskapet i Finland har sedan sin stiftelse vinnlagt sig om att, i mån af sina krafter, befrämja detta fosterländska forkningsarbete. Sällskapets stadgar framhålla detta såsom en hufvuduppgift och Sällskapets hittils utgifna skrifter behandla till icke ringa del ämnen ur fosterlandets literaturhistoria och kulturhistoria. Sällskapet har därutöfver faststält, att det pris af 2,000 mk, som årligen vid årsmötet utgifves, hvart tredje år skall tillfalla en forskare, som utmärkt sig såsom framstående historiker. Då Sällskapet nu för tredje gången utdelar detta pris, har Bestyrelsen haft tillfredsställelsen att kunna gifva det åt en författare, som med framgång och kärlek arbetat i den riktning jag här sökt antyda. Sedan en för ändamålet tillsatt prisnämd yttrat sig om hithörande, åren 1892, 1893 och 1894, utkomna inhemska arbeten på svenska språket, bland hvilka flere äro af betydande forskningsvärde, har bestyrelsen nämligen beslutit att för denna gång tilldela priset åt docenten dr Carl Gabriel v. Bonsdorff för den nu afslutade första delen af hans arbete *Åbo stads historia under 17:de seklet*, hvilket beslut jag således i ordförandens, kanslirådet Estlanders frånvaro får tillkännagifva. Det har synts Bestyrelsen vara en brist, att författaren inskränkt sin behandling af vår forna hufvudstads historia till en lösrykt period, för hvilken ofta de historiska förutsättningarna saknas i arbetet. Men genom ämnets koncentrering inom en kortare tidrymd har han blifvit i tillfälle att teckna mera helgjutna kulturbilder, hvilka äro af så mycket större intresse, som under 1600-talet en nydaning af samhällsskicket i flere afseenden påbörjades och särskildt Åbo stads utveckling leddes in på nya banor. Författarens grundliga forskning och lefvande intresse för ämnet framlysa alt igenom i arbetet. Å Svenska literatursällskapets i Finland vägnar tillönskar jag pristagaren fortsatt framgång vid bearbetandet af fäderneslandets häfder.

Beträffande Sällskapets värksamhet under det år, som förflutit sedan sista årsmötet, skall det väsentliga framgå ur den årsberättelse sekreteraren hr Synnerberg nu går att meddela, hvar-

efter i sedvanlig ordning ett föredrag kommer att hållas, denna gång af mag. E. Lagus, som framställer *Runebergs tidigare diktning, uppfattad af samtiden.* Efter föredragets slut samlas Sällskapet i universitetets fakultetslokal till de förhandlingar, som enligt stadgarna böra försiggå vid årsmötet.

Härefter upplästes af undert. årsberättelsen och hölls af mag. E. Lagus ett med bifall mottaget föredrag öfver ofvan anfördt ämne.

Efter föredragets slut samlades Bestyrelsens medlemmar och ett antal personer, hörande till Sällskapet, i Fakulteternas sessionsrum, hvarvid arkivariens och revisorernas berättelser upplästes. I enlighet med de senares tillstyrkan beviljades Bestyrelsen full ansvarsfrihet för förvaltningen under det nu tilländagångna året.

Därefter uppläste vice ordf. följande ankomna telegram:

Svenska literatursällskapet önskas krafter, deltagande, framgång,

Estlander.

Skattande högt Eder värksamhet i den fosterländska odlingens tjänst lyckönska *Arbetets vänner i Åbo* till tioårs hedersdag genom sin ordförande.

Mottag vördsam lyckönskan till tioårigt frsmgångsrikt arbete i den fosterländska odlingens tjänst

Åbo Tidning.

Till ordföranden, kanslirådet Estlander, som vistades i Paris, aflät mötet omedelbart svarstelegram. De två öfriga telegrammen skulle genom Bestyrelsens försorg ofördröjligen besvaras.

Då vid af vice ordföranden till mötet riktad förfrågan ingen af de närvarande medlemmarne af Sällskapet hade rörande dess angelägenheter något att anföra, anmäldes att Bestyrelsen till årsmötets afgörande öfverlämnat ett förslag att till korresponderande medlemmar af Sällskapet inkalla arkivarien vid Kungl. riksarkivet i Stockholm Emanuel Vilhelm Bergman, professorn vid Universitetet i Lund Johan Henrik Emil Schück och amanuensen vid Kungl. riksarkivet i Stockholm Johan Theodor Westrin. Förslaget blef af mötet enhälligt godkändt.

Skreds till omval af fyra ledamöter i Bestyrelsen, och blefvo härvid de i tur afgående ledamöterna återvalda, nämligen kanslirådet Estlander med 18, doktor Hausen, direktör Kullhem och magister Lagerblad enhvar med 17 röster, afgifna af 18 röstande.

Vid därefter anstäldt val af revisorer för nu ingångna räkenskapsår, återvaldes kommerserådet L. Borgström med 10 och folkskolinspektorn V. Öhberg med 11 röster, afgifna af 13 röstande.

Att justera protokollet utsågos genom acklamation professorn friherre R. A. Wrede och intendenten Th. Wænerberg.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Granskadt och riktigt befunnet.

R. A. Wrede. *Thorsten Wænerberg.*

Årsberättelse den 5 februari 1895.

Med nu tilländagångna år fyller Svenska literatursällskapet det första decenniet af sin värksamhet. Denna tidrymd är utan tvifvel altför kort för att kunna betraktas såsom annat än en början, men torde dock vara fullt tillräcklig för att aflägga ett vittnesbörd om arten af de sträfvanden Sällskapet efter bästa förmåga sökt främja. Måttet af det intresse och understöd, som kommit Sällskapet till del, i synnerhet på dess literära arbetsfält, har icke häller varit ringa och äfven i sin mån värkat lifvande och uppmuntrande. Material till literära publikationer har aldrig saknats, så långt Sällskapets ekonomiska tillgångar medgifvit deras öfvertagande, och då planer till literära företag uppkastats inom Bestyrelsen, hafva forskare och vetenskapsmän icke undandragit Sällskapet sin medvärkan. Sålunda uppgår antalet af Sällskapets utgifna Skrifter för närvarande till 29, och då ännu inom närmaste framtid andra publikationer äro att emotse, för hvilka arbetet utförts under de senast förflutna åren, komma tre utgifna arbeten i medeltal på hvarje år, några bland dem utgörande volymer af rätt ansenligt omfång. Så vidt en gruppering är möjlig, ordna sig de hittills utgifna delarne af Sällskapets skrifter på följande sätt: bref- och urkundssamlingar 6 voll., historiska och reseanteckningar från äldre tider 2 voll., för forskningen afsedda bearbetningar och sammanställningar af historiskt eller literär-historiskt

material 3 voll., populära historiska forskningsarbetan 7 voll. och språkvetenskapliga arbeten 3 voll. Härtill komma 8 voll. af Sällskapets periodiska publikation Förhandlingar och Uppsatser. Särskildt må påpekas att bland dessa arbeten den serie, som påbörjats under titeln „Åbo universitets lärdomshistoria", numera fortskridit så långt, att fem delar föreligga, behandlande medicinens, juridikens, historiens, filologins och förra hälften af teologins studium, och då författare vunnits för matematiken och naturvetenskaperna, är det sålunda endast filosofin, som ännu afbidar sin historieskrifvare. Sedan prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag, af hvilka tryckningen pågår, med det första utkommit, ha de ofrälse ståndens vid nämda landtdag förut icke trykta protokoll genom Sällskapets försorg gjorts allmänt tillgängliga. Det bör dock nämnas att präste- och bondeståndens protokoll till hufvudsaklig del bekostats med medel, som af landets Ständer anslagits för utgifvandet af landtdagshandlingar. För det uppslagsvärk öfver afhandlingar rörande vårt lands förhållanden, spridda i mindre lätt tillgängliga publikationer, hvartill förslag väkts inom Bestyrelsen, ha bearbetare vunnits och en bestämd arbetsfördelning upprättats, hvarjämte penningeunderstöd erhållits från såväl regeringen som universitetet. Äfven äro alla förberedande åtgärder från Bestyrelsens sida vidtagna för att, delvis med biträde af utom henne stående vetenskapsmän, bringa till stånd en vald samling af Finlands äldre svenska vitterhetsidkares arbeten. — Härmed äro de i kvantativt afseende icke obetydliga och, som man torde få antaga, äfven till innehållet värdefulla bidrag till såväl den inhemska forskningen som vår svenska literatur uppräknade, hvilka inom de senast gångna tio åren genom Sällskapets försorg och till största delen på dess bekostnad sett dagen eller inom Bestyrelsen planlagts och till större eller mindre del redan kommit till utförande.

Vid Sällskapets stiftelse 1885 steg antalet stiftande medlemmar till 230 samt antalet ständiga och årsmedlemmar till 1,046. Det ligger i sakens natur, att ett icke obetydligt antal af dessa under loppet af tio år genom döden eller af andra orsaker afgått. Ehuru årligen nya medlemmar tillkommit, har desses antal icke förmått fylla luckorna, och för närvarande uppgår stiftande medlemmarnes antal till 214 och öfriga medlemmars till inemot 1,000. Större delen af de senare utgöres af årsmedlemmar, som tecknat

sig vid Sällskapts stiftelse och sålunda efter två år inbetalt fulla beloppet årsafgifter. Härigenom kommer vid nämda tid en af Sällskapets förnämsta inkomstkällor att nästan helt och hållet utsina. I sammanhang härmed må med tacksamhet antecknas att 1891 års landtdag åt Sällskapet anvisade 10,000 och senaste landtdag 4,000 mark ur Längmanska testamentsfonden. Under nu ifrågavarande period har äfven en donation, uppgående till 80,000 m. genom testamentariskt förfogande af aflidne ombudsmannen Viktor Höckert kommit Sällskapet till del.

Under sist förflutna år ha dell. 27, 28 o. 29 af Sällskapets skrifter utkommit, och bestå af

Johan Henrik Kellgrens bref till Abraham Niclas Clewberg, utgifna af Henrik Schück (39 + 136 + 19 sidd.).

Förhandlingar och Uppsatser, 8: 1893—1894 (47 + 228 sidd.).

Östgötalagen med förklaringar, utgifven af A. O. Freudenthal (280 sidd.).

De i nämda häfte af Förhandlingar och Uppsatser till ett antal af 12 ingående uppsatser och meddelanden ha alla under årets lopp till Bestyrelsen inlämnats. För ett följande häfte ha reserverats en förteckning öfver „Finska studerande vid utrikes universitet före år 1640" af prof. K. G. Leinberg och „Bidrag till skalden G. Ph. Creutz' biografi" af dr. P. Nordmann. Med det snaraste torde tryckningen vara afslutad af *Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag* och *Jöns Buddes skrifter.*

Folkloristiska uppteckningar i landets svenska bygder ha fortfarande dels erhållits från Sällskapets stipendiater dels genom köp öfvergått i Sällskapets ego. De årliga tre stipendierna ha under senaste sommar innehafts af folkhögskoleeleven I. A. Björkström för Nylands, student J. A. Sjöblom för Åbo och Björneborgs och folkskolläraren J. Finnäs för Vasa län.

Biblioteket har ökats så väl genom sändningar från de sällskap och föreningar, med hvilka utbyte af skrifter eger rum, som äfven genom föräringar. Äfven till manuskriptsamlingen ha bidrag inkommit genom välvilliga gåfvor.

Sällskapet har, liksom under föregående år, genom penningeunderstöd i mån af sina tillgångar sökt understödja syften, som öfverensstämma med dess egna. Åt svenska landsmålsföreningen har beviljats ett årligt bidrag af 100 mark i tre års tid till be-

kostande af de program, enligt hvilka uppteckningar i de svenska trakterna äro afsedda att göras för erhållande af material till den etnografiska ordbok, som nämda förening söker få till stånd, äfvensom ytterligare 100 m. årligen i lika lång tid att användas till belöningar för de gjorda uppteckningarna, hvilka sedermera komma att till Literatursällskapet öfverlämnas. Äfven har ett förhöjdt tryckningsbidrag af inalles 700 m. tilldelats landsmålsföreningen för en af densamma utgifven större publikation.

I föregående årsberättelse omnämdes de tvänne literära pris om 3,000 m. hvartdera, hvilka af 1891 års landtdag ur Längmanska fonden öfverlämnades till Finska och Svenska literatursällskapen för att af dem samfäldt utdelas. Här torde böra antecknas att tre pris om 1,000 m. hvarje af nämda anslag utgåfvos för arbeten på svenska språket, och voro pristagarne herrar G. von Numers, Karl A. Tavaststjerna och M. Wegelius. Sistlidet års landtdag har till Svenska literatursällskapet ur samma fond öfverlämnat, utom ofvannämda 4,000 m., en summa af 2,000 m. att användas till ett literärt pris för arbeten på svenska språket, utkomna under åren 1894, 1895 och 1896. Sällskapets eget pris, som nu utgifves för sjunde gången, har enligt hvad vice ordföranden redan tillkännagifvit denna gång af Bestyrelsen enhälligt tilldelats docenten dr Carl von Bonsdorff för förra bandet af hans arbete „Åbo stads historia under sjuttonde seklet“.

Bland Bestyrelsens funktionärer har den förändring inträffat, att prof. M. G. Schybergson valts till vice ordförande efter prof. A. O. Freudenthal, som icke längre velat kvarstå vid detta uppdrag, hvilket han mottog redan vid Sällskapets stiftelse.

Kallelsen att i följd af förre ombudsmännens afgång öfvertaga ombudskapet å sina resp. orter har välvilligt hörsammats af professor A. Zetterman i Salo, vice häradshöfding L. Allén i Lojo och friherre R. De la Chapelle i Mäntsälä. Antalet af under året tillkomna medlemmar torde, så vidt hittils kännedom därom erhållits, uppgå till omkr 40.

Carl Synnerberg.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1895.

Ett decennium har nu tilländalupit sedan det Svenska literatursällskapets stiftelse. Det har varit en tid af jämn, oafbruten värksamhet. För hvarje år, som gått, har Sällskapets arkiv ökats med tre à fyra tomer, hvadan deras antal nu uppgår till omkring trettio, de flesta af ett betydande omfång. Då upplagorna därtill tagits tämligen stora, fylla de på hyllor uppstälda böckerna alla väggar nära upp till taket i det åt arkivet upplåtna rummet. Visserligen säljas årligen flere exemplar af de äldre tomerna genom bokhandeln, och nyinträdande stiftare kunna på grund af den rika tillgången få äfven tidigare utgifna skrifter, men icke desto mindre ökas beständigt boklagrets omfång.

Distributionen af Sällskapets skrifter värkstäldes i början genom G. W. Edlunds bokhandel här i staden, men det visade sig snart, att talrika medlemmar uraktläto att uttaga sina exemplar. Då efter första årets förlopp arkivarien öfvertog distributionen och utförde den först genom stadsposten, sedan genom Expressbyrån och „Arbetets vänners“ byrå, ingingo därför oupphörligt klagomål öfver att de första tomerna icke kommit respektive medlemmar tillhanda. I landsorten har distributionen utförts ifrån första stund af arkivarien genom ombudsmännen. Äfven denna distribution har stött på svårigheter, främst den att medlemmar mycket ofta flytta från en ort till en annan, utan att därom anmäla hos ombudsmannen vare sig på den ort, hvarifrån de flyttat, eller på den, där de bosatt sig.

I allmänhet hafva Svenska literatursällskapets af en allvarlig, delvis strängt vetenskaplig anda präglade skrifter haft en, sorgligt nog, högst ringa läsarekrets utom Sällskapet självt. De få exemplar, som utlämnats till försäljning hos landets bokhandlare hafva en ringa efterfrågan. Endast i hufvudstaden och några få större städer hafva skrifterna haft någon åtgång. Till och med arbeten af så stort kulturhistoriskt intresse som de skilda delarna af Åbo universitets lärdomshistoria hafva rönt obetydlig efterfrågan. Icke ens teologins historia af biskop Råberg har i nämnvärdt antal köpts af landets präster, ehuru de ju borde intressera sig därför och endast i ringa fåtal erhålla arbetet såsom medlemmar af

Sällskapet. Alt detta vittnar föga fördelaktigt om det literära lifvets nuvarande ståndpunkt i vårt land.

Utom genom den egna förlags-värksamheten har Sällskapets bibliotek ökats med talrika böcker och häften, dem Sällskapet af lärda samfund fått emottaga i utbyte mot sina skrifter. Ett äldre arbete har införlifvats med boksamlingen. Det innehåller biografin öfver de kända reformatorerna Olaus och Laurentius Petri och är trykt i Stockholm år 1726.

Manuskriptsamlingen har liksom tillförene mottagit sin största förstärkning genom de betydliga samlingar folkvisor, sagor, ordstäf, gåtor, trollformler, lekar m. m. af folkloristiskt innehåll, som under somrarna hopbragts af Sällskapets stipendiater. Däremot hafva dess värre några brefsamlingar under året icke inlämnats.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse den 5 februari 1895.

Efter värkstäld granskning af Svenska literatursällskapets i Finland räkenskaper för år 1894 få undertecknade afgifva nedanstående redogörelse för Sällskapets tillgångar och fonder under ifrågavarande år.

Vid början af året ägde Sällskapet:

i värdepapper	Fmk	157,103: 52
i upplupna räntor	„	3,341: 73
i medlemsafgifter, förfallna till betalning, . . .	„	1,340: —
hos arkivarien, för bestridande af löpande afgifter,	„	151: 04
på löpande räkning	„	10,402: 16
och kassa	„	1,797: 59
	S:a Fmk	174,136: 04

Vid årets slut utgjordes tillgångarna af:

värdepapper	Fmk	164,103: 52
upplupna räntor	„	3,477: 17
medlemsafgifter	„	2,240: —
hos arkivarien	„	447: 83

på löpande räkning	Fmk	6,497: 44
och kassa	„	955: 78
	S:a Fmk	177,721: 74

Dessa tillgångar fördelade sig på följande fonder och konto:

V. Höckerts testamentsfond med		Fmk	81,582: 09
Stiftarenes fond	„	„	71,059: 23
Ständiga medlemmarnes fond	„	„	13,422: 62
Bidraget ur Längmanska fonden med		„	6,000: —
Balans i vinst- och förlustkonto	„	„	5,657: 80
		S:a Fmk	177,721: 74

De värdepapper Sällskapet vid årets utgång ägde utgjordes af:

obligationer tillhörande

Finska statens $3^1/_2$ % järnvägslån af 1882	Fmk	8,382: 72	
Finlands Hypoteksförenings $4^1/_2$ % lån af 1884	„	32,500: —	
Helsingfors stads 5 % vattenledningslån af 1876	„	20,200: —	
Helsingfors stads $4^1/_2$ % regleringslån af 1882	„	9,000: —	
Nokia Aktiebolags 6 % lån af 1884	„	2,000: —	
Ryska 5 % premielånet af 1864	„	580: 80	72,663: 52
aktier i			
Föreningsbanken i Finland	„	4,000: —	
Brandförsäkringsaktiebolaget Fennia	„	1,400: —	
Nya teaterhusaktiebolaget	„	40: —	5,440: —
depositioner i Föreningsbanken i Finland			36,000: —
skuldsedlar, mot inteckning och fyllnadsborgen, å			50,000: —
		S:a Fmk	164,103: 52

Räkenskaperna hafva förts med omsorg och klarhet och förvaltningen har handhafts med insikt och intresse, hvarför vi åt Sällskapets bestyrelse tillstyrka full ansvarsfrihet för året 1894. Helsingfors, den 4 februari 1895.

Leon Borgström. *Viktor Öhberg.*

Runebergs tidigare diktning, uppfattad af samtiden.

Föredrag vid Svenska literatursällskapets årsfest den 5 februari 1895; senare utvidgadt.

I sin uti Jääkynttilät 1837 offentliggjorda, af samtidens literära kritik så illa åtgångna uppsats „Ett och annat angående Elgskyttarne och Hanna“, uttalar Fredrik Cygnæus sin förundran öfver att Runebergs skriftställareverksamhet, ehuru redan omfattande en period af öfver ett decennium, dittils icke framkallat en recension eller åtminstone en anmälan uti något i hans fädernesland utkommande tidningsblad. Cygnæus förmenar, att detta egendomliga förhållande måhända kunde förklaras så, att ingen lyckats upptäcka sådana svaga sidor i Runebergs dikter, att han frestats att framställa sig själf „en colosse“ i jämförelse med den förklenade skalden. Och i så fall kunde, menar Cygnæus, uteblifvandet af skriftliga omdömen öfver Runebergs skaldeförmåga „antagas såsom ett ehuru negativt, likväl stort bevis på förträffligheten af hans dikter“.

Äfven på andra sätt försöker Cygnæus tolka denna tystlåtenhet angående Runeberg. Kanske kunde den „förklaras härröra af en anständig, om ock något besynnerlig förbehållsamhet, som med våld söker att undertrycka det bravo, hvilket ovillkorligen vill bryta fram, då vi afficieras af något förträffligt af hvad slag det än vara må“. Kanske hade man „i det längsta stretat emot, att låta sin bättre känsla öfvertyga sig om ypperligheten af Hr Rune-

bergs dikter äfven af det skäl, att han haft det missöde födas vår landsman". De anspråkslösaste hade väl „väntat på patent från utrikes auctoriteter för att våga beundra, såsom de förtjena, Hr Runebergs sånger", „medan starkare andar någon gång" ..... „för troende bröder och systrar yppat, att allt hvad Runeberg skrifvit tillsammantaget icke är värdt *en rad* af det Tegnér producerat". —

Det som af Cygnæi här återgifna uttalanden måhända i främsta rummet frapperar, är sistanförda dräpande omdöme. T. v. torde det vara okändt, i hvilka kretsar så skarp kritik kommit Runeberg till del, och man torde få taga för afgjordt, att, om sådana yttranden värkligen här i Finland fälts, de främst varit ett uttryck för den indignation, som hans ifriga angrepp i Helsingfors morgonblad mot den nyare svenska vitterheten mångenstädes framkallat. I hvarje händelse finnas åtminstone icke ännu några bevis framlagda på att en värklig ringaktning af Runebergs diktning ens på 1830-talet kunnat vinna genklang uti vidsträktare kretsar, och ifrågavarande uppfattning af hans skaldskap måste anses vara ganska ensamtstående.

Hvad Cygnæi påstående vidkommer, att ända till 1837 inga inhemska tidningar egnat Runebergs literära värksamhet någon uppmärksamhet, så tål det en liten korrigering. Men jag vill icke gå händelserna i förväg utan inledningsvis påminna om den kronologiska följd, i hvilken den unge skalden offentliggjorde de tidigare alstren af sin penna. Som bekant trykte Runeberg sin första dikt, Till solen, i Åbo tidningar den 16 december 1826. Före flyttningen till Helsingfors offentliggjorde han ytterligare tre poemer: Barndomsminnen, Till den ålderstegne och Kärlekens förblindande, i nämda tidningsblad (den 27 juli 1827, 5 april och 26 juli 1828). Den första dikt han publicerade i Finlands nya hufvudstad var Barden, införd den 23 februari 1829 uti Tidningar från Helsingfors, och den 10 juli samma år lästes därsammastädes Den gamles hemkomst. Sitt första häfte Dikter utgaf han i april 1830. De voro, förutom Svartsjukans nätter, till

antalet 68, af hvilka 27 hörde till cykeln Idyll och epigram". Endast ett par månader senare utgaf han sin docentdisputation om Euripides' och Senecas Medea och trykte under senare delen af samma år äfvensom under loppet af 1831 både i Helsingfors tidningar och i Tidningar från Helsingfors flere smådikter, bl. a. 5 st. öfversättningar af serviska folksånger, af hvilka han utsände en större samling till julen 1830. Af Elgskyttarne publicerades långa utdrag i Helsingfors tidningar under sommaren 1831, och i kalendern Vinterblommor, utgifven till julen sistnämda år i Stockholm af vår till Sverge öfverflyttade landsman Gustaf Henrik Mellin, trykte Runeberg tre mindre dikter. I september 1832 utkom Elgskyttarne fullständigt. Från början af sistnämda år hade Runeberg öfvertagit redaktionen af Helsingfors morgonblad, hvarest han publicerade bl. a. sina skarpa anfall mot den samtida svenska vitterheten och dess heroer, och 1833 utgaf han, förutom sin adjunktur-disputation om den tragiska koren, sitt andra häfte Dikter, omfattande 10 öfversättningar och 65 originaldikter, af dem 33 stycken hörande till gruppen Idyll och epigram. Hanna offentliggjordes i slutet af 1836, några månader innan han lämnade hufvudstaden för att slå ned sina bopålar i Borgå. Först med denna ljufliga midsommaridyll slog sig Runeberg fullkomligt igenom, och den öfversikt öfver den samtida opinionen gentemot Runebergs tidigare diktning, som här följer, omfattar därför äfven mindre detta poem, än hans literära arbeten till och med 1833.

Den skriftställarvärksamhet Runeberg utöfvade 1830—1833 var jämförelsevis ansenlig, och hans namn blef därför tidigt kändt i vidsträkta kretsar i eget land och i Sverge. Om äfven uppfattningen af hans diktning, såsom jag skall uppvisa, var ganska olikartad, så tyda dock de skriftliga minnesmärken man lyckats uppspåra från denna tid på att omdömena i *vårt* land voro gynnsamma, delvis entusiastiska. Redan innan han debyterat inför allmänheten med sitt första häfte dikter förespåddes honom

en vacker framtid af professor A. J. Lagus, i hvars hem han vistats bl. a. som informator. En tradition förmäler, att denne professor brukat yttra: „Nog är Runeberg dock förmer än Nervander“, och det ehuru den sistnämde — äfven han informator i nämde professors familj — allmänt ansågs vara ett universalgeni och Runeberg var tystlåten och tillbakadragen. En annan anekdot torde äfven vara mindre känd, nämligen den, att då Sång till solen upplästes — jag tror det var i ärkebiskopshemmet i Pargas — en ung flicka utropade: „Icke blir det Tegnér, men det blir någonting mera“. Denna djärfva, ungdomliga profetissa blef längre fram Runebergs maka. Utgifvaren af Fr. Cygnæi samlade arbeten har för några år sedan offentliggjort en del af ett bref, som denne Runebergs trogne vän redan sommaren 1827 skref till sin far i S:t Petersburg, i hvilket bref han uttalar sig angående den redaktion af Elgskyttarne, som då förelåg och ur hvilken Runeberg brukade uppläsa stycken för den intimare vänkretsen. Det är icke utan rörelse man läser den 20-årige entusiastens profetia i nämda bref: „Runeberg är onekligen en man, som kommer att göra utmärkt heder åt vårt land“, och likaså hans omdöme om „Elgjagten“ — såsom dikten då hette — att den „kanske är det förträffligaste, som någonsin på finsk jord blifvit skrifvet“. Om man äfven får skrifva en del af dessa loford på vänskapens räkning — isynnerhet som afsikten med brefvet var att om möjligt förhjälpa den sjuklige Runeberg till ett understöd från Petersburg i och för en utrikesresa — så återstår likväl tillräckligt mycket för att ådagalägga, det Runebergs talang och „homeridiska enkelhet“, som Cygnæus äfven talar om i samma bref, medvetet beundrades af den unge estetikern. Också den allmänt bekanta omständigheten, att Runebergs vänner i Åbo hade för afsikt att redan då låta trycka Elgjakten visar, huru högt hans skaldskap uppskattades. — Äfven från personer, som icke stodo i något personligt förhållande till Runeberg, finnas tidiga uttalanden om hans diktning. Så skrifver d. v. vice-bibliotekarien vid universitetet Alex. Blomqvist d. 24 april 1828

till A. J. Sjögren: „Här i Finland tyckes en ny mycket lofvande skaldeförmåga vilja vakna, nemligen en sistl. år promoverad Österbottnisk magister vid namn Runeberg. Jag har af hans produkter läst 2, som på de sednaste 20 åren i Å. T. icke haft deras likar" [1]). —

Att Fredrik Cygnæus bidrog till Runebergs beslut att för allmänheten presentera ett större antal af de poemer, som tillkommit i slutet på 1820-talet, kan tagas för afgjordt, i synnerhet då man vet, att det var han som bestyrde om anskaffande uti Petersburg af papper och vignett för häftet i fråga. Under väntan på att tryckningen af dessa dikter skulle kunna påbörjas, gaf Cygnæus återigen, med all sannolikhet mot slutet af 1829, uttryck åt sin längtan att få se den äldre skaldebroderns dikter flyga ut kring land och rike och åt den förtjusning, som vid deras läsning betagit honom, denna gång i form af ett kväde hvilket medföljde Byrons Manfred, — antagligen Cygnæi julgåfva åt Runeberg 1829. Denna dikt är så vidt jag vet mycket litet känd, och jag gör måhända någon ett nöje med att anföra densamma. Jag bör nämna, att den offentliggjordes först två år efter dess tillkomst, kort före julen 1831, i Mellins tidigare nämda Vinterblommor, där tre af Runebergs egna dikter äfven tryktes. Den lilla vackra dikten lyder:

Till en ung skald [2])

(Med Byrons Manfred.)

Omkring din vagga i Olympisk dans
Ren sväfvade den höga sångens mör.
De lofvade åt dig sin skönsta krans
Af lager, som i seklers storm ej dör.

[1]) Detta utdrag ur ifrågavararde bref är mig godhetsfullt meddeladt af e. o. professor W. Söderhjelm.

[2]) Dikten finnes äfven intagen, dock med flere ändringar, i tredje bandet af Cygnæi *Poetiska skrifter,* pag. 182. Den beledsagas där af följande not:

„En julqväll för flera decennier sedan med Byrons „Manfred". — Ej utan glädje kan författaren återblicka på denna det forna ungdoms-

De hålla ord. Der vexer herrlig opp
I gossens vård snart diktens eternell.
Balsamiskt doftande slår ut dess knopp,
En underblomma, hög, på Nordiskt fjell.

Och Suomis dal skall lyssna innan kort
Till toner, icke hörda mer, alltsen
Från hemmets sorgsna bygder rycktes bort
Till främmand kust vår älskade Franzén.

Stäm lyrans strängar, stäm dem högt till sång,
Som mannen kraftig och som qvinnan öm!
Och genom verlden klingar den en gång,
Sjelf brytande sin väg, en fjellets ström.

Dig räcker brodervänskap taflan af
En själ med ödet stadd i jättekrig.
Drick kraft utur dess himlafärgers haf,
Men ej dess skugga nattlig hölje dig.

Sällan har väl horoskopet för en ung författare lofvat mera; aldrig ha dess löften härligare infriats. —

Knapt hade Runebergs första dikthäfte af välvilliga händer spridts kring vårt land och af den unge skaldens ädle gynnare, Jakob Tengström, öfverstyrts till Selma- och Fanny-sångernas blide författare i Stockholm, innan från „främmand kust“ „vår älskade Franzén“, först i ett

hjertats, af efterföljande tider besannade djerfva, varma profetia, huru skrala än nybegynnarens uttryck för densamma nu mera vilja synas. Den „olympiska“ början röjer inflytandet af Stagnelius, som i den tiden ifrigt studerades af Runeberg och mig. Resten är deremot en genuinare återklang af det unga finska hjertats egna röster“.

Enligt utgifvaren, hr E. Nervander, påträffades ofvananförda anmärkning på en af Cygnæus gjord senare afskrift af dikten. I „anmärkningarna“ säger utgifvaren att dikten sannolikt är från 1831, men har senare medgifvit att detta är ett misstag, då den med all sannolikhet härstammar från 1829. — Jag uttalar som en förmodan, att det var J. H. Thomanders år 1826 utkomna öfversättning af Manfred, icke någon upplaga på originalspråket, som Cygnæus gaf till julklapp åt Runeberg.

bref till ungdomsvännen i Åbo och kort därpå till författaren själf, förutsäger någonting liknande som Cygnæus och uttalar sina märkliga ord, att Runebergs dikter vittnade om „en sann och stor talang“, att „Svartsjukans nätter“ röjde „ett dramatiskt geni“, att det var „en verklig skald“ som stod fram i hans förra fäderneslaud, ja, att det var en *stor* skald som Finland höll på att frambringa. Den lilla dikten om bonden Pavo hade rört honom till tårar — och till Franzéns censur förklarade sig den vördnadsvärde Åbo-patriarken icke ha annat att tilllägga än ja och amen.

Från dessa i privata kretsar och bref uttalade omdömen om den unge skalden, skola vi gå att kasta en blick på hvad det offentliga ordet hade att förmäla vid Runebergs första framträdande. Af de i vårt land utkommande tidningarna uttalade sig ingen enda under 1830 direkte om dikterna i fråga; endast några torftiga, små annonser påminte allmänheten nu och då om att de utkommit från trycket. Ett talande bevis på att närmast Idyll och epigram hade anslagit den för folkets djupa leder lämpliga tonen utgöra dock de öfversättningar till finskan af två dikter i nämda cykel, hvilka offentliggjordes den 20 november och 25 december 1830 i tidningen Oulun viikkosanomia. Den förra af dessa öfversättningar är undertecknad Ign, antagligen sedermera professor Erik Alexander Ingman, och man torde kunna antaga, att äfven den andra är af honom. De två poemer som rönte denna välförtjänta ära voro: „Till en källa talte gossen vredgad“ och „Stor var Tavastländarn Ojan Pavo“.

Innan Oulun viikko-sanomia offentliggjort dessa öfversättningar, hade Runebergs första dikthäfte emellertid uppmärksammats i Sverge och därstädes varit föremål för recension i åtminstone två tidningar. I den utmärkta veckotidningen *Heimdall* anmäldes nämda dikter den 21 och 28 augusti 1830 af utgifvaren, d. v. amanuensen vid kungl. biblioteket i Stockholm, den senare så berömde språkforskaren Johan Erik Rydqvist. Då denna anmälan är af stort intresse, anföres den här i sin helhet. Den lyder:

„Icke blott genom språket, lika mycket genom andan, tillhör denna poetiska samling Svenska litteraturen. Det är nu mera sällan, som näktergalens toner höras från Auras strand, och med en helsning från det fordna syskonfolket söka ett återsvar i Skandiens lundar; dock, när de komma, dessa välkomna ljud, väcka de alltid hågkomsterna af fordom, och erinra om en tid, hvars tillvarelse allt mer försvinner för minnet, och om den ock aldrig derur fullkomligt kan utplånas, sammanverka ändå yttre förhållanden, att småningom lossa det frändskapsband, som en gemensam odling hållit fastare tillsamman. Desto mer kärkommet är det, då, såsom vid detta tillfälle, den numera främmande jorden burit blommor, liknande dem, vi sjelfva äga.

Franzéns diktkonst har liksom bildat ett föreningsband mellan den Finska och Svenska vitterheten, och ofta ha diktens söner på andra sidan hafvet stämt sina ackorder efter Selmas skald. Honom är ock denna skörd af sånger egnad, i dessa strofer. [Här anföres Runebergs dikt Till Franzén.]

Så sjunger till Franzén den skald, hvars dikter vi här anmäla, och han tyckes liksom anat, att fädernas hem skulle, efter en långvarig mistning, åter — om ock för kort tid — få sluta i sitt sköte den, vi länge räknat för vår — och hans önskan blef uppfylld.

Herr Runeberg är för Rec. ett förut okändt vittert namn. De poemer, som här meddelas, röja visserligen ej den öfverlägsenhet i skapande förmåga, som innebär ett ofelbart vitsord om en talang af högsta ordningen. Rec. har ej funnit någon hänförande originalitet, eller retande nyhet i ton, eller sjelfständig och stor genius, som skapar sin bana och bildar sin genre. Icke detta. Men en poetisk åsigt genomgår både uppfattningen af föremålen och deras framställning; en ur konstens synpunkt harmonisk anda sprider sig öfver det hela, äfven då själens dissonanser låta höra sig. Rec. skulle önskat sig att träffa mera uppfinning, mera egen fiktion. Mera gedigenhet i fantasien skulle gifvit dessa sånger mera kraft, värma och

växlande uttryck. Likväl ega de behag, och den ovanligt vackra diktionen uppehåller äfven sådana bland dem, som genom sitt inre skaplynne icke äga någon mera utmärkande förtjänst. Med välde öfver vers och språk, har Förf. med framgång försökt sig i olikartade former, och från den techniska sidan synes honom intet hinder möta, att gifva lif åt sina poetiska föreställningar samt iakttagelserna ur lifvet och verlden.

De lyriska styckena äro många, och behandla visserligen flera ämnen, men i fråga om nyansering i uppfattning af idéer och tongångarnas ombyte, råder ej mycken mångfald. Kanske torde man företrädesvis utmärka Barden, Kärlekens förblindande, Till min sparf, Begrafningen, samt åtskilliga af de under rubriken Idyll och Epigram upptagna stycken. Ett val bland dessa stycken, för att införa författaren till läsarens närmare bekantskap, är icke lätt; ty företrädet beror på individuellt tycke. Törhända skall dock poemet Barden behaga de flesta. [Följer så nämda dikt.]

Vanligen förekommer i dessa stycken en mild, elegisk känslostämning, en stilla saknad, likväl utan pjåkighet och tillkonstling; en liflig kärlek för naturens blida skönhetsbehag; äfven ofta erotiska utgjutelser af en saknad lycka, hvilka dock stundom gifva sig luft i en uppmaning till njutning af hvad tillfället kan lemna. Men denna Ovidiska behandling af det erotiska tyckes ickedessmindre hos Förf. vara mera sjelf-illusion eller ock ett bemödande att tysta saknaden, än ursprungligen (?) ur hans sångmös innersta väsende. Tydligast ger sig detta tillkänna i det längre arbete som benämnes Svartsjukans nätter, i 5 sånger eller så kallade Nätter, deruti Förf. tolkar sina qval öfver en förlorad sällhet, och sina drömbilder, hvilka då och då förrädiskt framgyckla ett hopp, eller bedraga med villan af verklighet. Här är det icke, som hos Greken och Romaren, en frisk sinlighet och lefnadsglädje, hvilka i hvarje *nu* af tiden skapa en evighet, den enda som eftersträfvas; fastmer ett melancholiskt ljud, som förgäfves döljer sig under en någon gång antagen förnöj-

samhet öfver sällhetens tillfälliga lott. Eljest yttrar sig Förf:s poetiska anda kanske mest fördelaktigt i nyssnämnda dikt, utmärkt af mera kraft och starkare passion, än de smärre poemerna. Vi meddela, till bevis häraf, ett utdrag ur Fjärde natten. [Här följer ett utdrag på 37 rader från och med „O, jag var säll ändå . . . .“]

Hvad lycka Förf. kan göra i större kompositioner, låter sig ej ännu bestämma, emedan han ej haft tillfälle att utveckla de egenskaper, som för sådana kräfvas; men Rec. skulle af denna dikt, ehuru den ej ligger inom gränsen af de objektiva skaldearterna, ändå hemta skäl till den förhoppning, att Förf. i dem borde med framgång kunna försöka sig. Möjligen torde han på detta fält känna sin genius friare och kraftigare, än inom den egentliga lyriken. Åtminstone tyckes hans fantasi i detta större skaldestycke haft ett friare spel, och känslan fått lättare utströmma. Ett godt tecken är, att han i denna poesi, som är på sätt och vis blott reflekterande, hållit sig fredad från de intrång, som vanligtvis, i denna rigtning af skaldekonsten, göras af abstraktionen, och förmått ikläda sina tankar den poetiska bildlighet, som är från all sann och ren diktning oskiljaktig.

En annan och särskild afdelning förekommer under namn af Idyll och Epigram; utgörande ett slags poetiska aforismer, under en stundom epigrammatisk framställning, och ägande till föremål än en erotisk, än en moralisk tanke uttryckt i en nästan idyllisk anda och med tänkespråkets regel. Vissa af dessa stycken äga jemväl i formen något af den Finska folkpoesien; ehuru de, från en annan sida betraktade, hafva något grekiskt i tycket. Men hela charakteren af dem är — efter Rec. omdöme — mera egen och originell, än Förf:s öfriga egentligen lyriska arbeten. Till verifikation af detta yttrande må meddelas N:o 4, 5, 8, 20. [Nämda poemer aftryckas].“ —

Genom denna vidlyftiga och välvilliga anmälan hade sålunda Rydqvist på ett ganska träffande, delvis t. o. m. skarpsinnigt sätt presenterat Runeberg för literära kretsar i Sverge. Hvad man dock måste förundra sig öfver, är

att det originella, nya och självständiga i nog ringa mån tilldragit sig Rydqvists uppmärksamhet. Och när han säger att han „önskat att träffa mera uppfinning, mera egen fiktion“ samt att „mera gedigenhet i fantasien skulle gifvit dessa sånger mera kraft, värma och vexlande uttryck“, så uttalade han något som gärna hade kunnat vara osagdt vid den första presentationen.

Senare delen af Rydqvists anmälan hade ännu icke lämnat tryckeriet, innan en annan Stockholmstidning påbörjat en längre recension af ifrågavarande dikter. Det var den „oppositionella“, af indragningsmakten så illa ansatta tidningen *„Den svenske medborgaren“*, utgifven af Johan Gustaf Hierta, som den 27 augusti 1830 påbegynte en anmälan, hvilken längre fram bidrog till att Runeberg själf tog till pennan för att försvara egen sak. Denna anmälan är af följande lydelse:

„Sverige har ur „Finlands dalar“ emottagit flere af sina yppersta snillen och den Svenska litteraturens blomstrande träd hade en af sina förnämsta rötter i „Auras land“. Det tycktes likväl som denna rot uttorkat, så snart en Rysk gräns gick öfver den. I Finland uppträdde väl, efter dess söndring från Sverige, en liten skola, en slags utgrening af våra så kallade Fosforister, med en vitter tidskrift: *„Aura“* och en Tidning: *Mnemosyne* o. s. v. men något af beståndande poetiskt värde frambragte den ännu icke. De Finska fosforisternas poesi var endast en efterklang af de Svenskas, utan kraft och sjelfständighet. Utom några öfversättningar från Grekiskan och de misslyckade „taflorna af Åbo brand“, samt parodin öfver dem, har man knappt förnummit något om deras litterära verksamhet.

Det är derföre med en glad känsla som vi öppna en ung författares dikter, hvilken på en gång uppträder med bildade anlag och anslår en egen tonart.

Den Finska folkpoesien, runorna, har visserligen blifvit undersökt, men de lärde hafva helst uppsökt och begrundat de mythiska qvarlefvor, som kunnat lemna upplysning om Finnarnes fordna religion; äfvensom de råa,

barbariska bilderna af Wäinämöinen i sina „sju vadmansmantlar, med sin Kantele af fiskben och sitt klangspel af fiskrefben“, jemte andra gudar och troll, hafva blifvit föremål för åtskilliga af våra skalders åtlöje. Men man har föga gifvit uppmärksamhet åt den egna karakteren af parallellism, som råder uti Finska poesien, och som har ett visst tycke af den Hebreiska. Äfven den egna idylliskt-epigrammatiska tonen har man misskänt.

Herr Runeberg har likväl, i sina dikter, genom en samling, som han kallar „Idyll och epigram“, hvilken till största delen består af öfversättningar och imitationer af Finska stycken, gjort oss bekanta med Finska poesiens vackra sida.

Vi anse för en så mycket större skyldighet att göra våra läsare bekanta med åtskilliga af dessa, som de väl föga kunna spridas genom bokhandeln och blifva bekanta inom Sverige. Vi skola låta dem efterföljas af en kort karakteristik.

[Så aftryckas dikterna 1, 18, 20, 27 ur Idyll och epigram.]

Herr Runebergs Sångmö har för öfrigt anslagit en Franzénsk lyra: hans sånger hafva en enkelhet, en naiveté och ett behag, som gör lärjungen värdig sin mästare, hvilken också dikterna äro, med ett nätt poem, som börjar samlingen, tillegnade. Visserligen äro åtskilliga af de första lyriska dikterna något matta, och ojemna: de sakna den klarhet, den säkerhet, och framför allt „*det ömma, oskuldsfulla, rena*“, som enligt den store skaldens uttryck, karakterisera Franzéns kväden. Men i sitt större poem: *Svartsjukans nätter*, sid. 127—184, har Herr R. uppstämt en tonart, i hvilken han uppträder med mera styrka och originalitet. Detta poem är rikt på sköna, effectfulla ställen, så att vi tveka, hvilket vi böre meddela . . . .“ [Utdrag af c. 50 verser från två skilda ställen].

Vi återkomma längre fram till denna anmälan och fästa nu uppmärksamheten vid recensentens yttrande, att ifrågavarande dikter väl föga kunde spridas genom bokhandeln och blifva bekanta i Sverge. Detta uttalande beror väl till en del på det kända sakförhållande, att finska

böcker vid denna tid voro belagda med tull[1]). Antagligen kom af detta första häfte en mycket liten upplaga öfver till Sverge, hvilket tyckes framgå redan af den omständigheten, att skalden af andra häftet dikter ansåg sig kunna reservera endast 100 exemplar för nämda land. Att de icke ens i Finland vunno någon nämvärdt stor spridning inses lätt, då man betänker att andra upplagan utgafs först 21 år efter utkommandet af den första.

Af Runebergs dikter publicerades under 1831 fortfarande några i öfversättning i Oulun viikko-sanomia. På hans födelsedag den 5 februari läser man där en öfversättning af Bonden Paavo, och i mars samt april två af hans serviska folkvisor. I början af sistnämda månad kom från höga norden ett annat budskap, som visade huru Runebergs diktning vunnit genklang t. o. m. i de aflägsnaste trakter i vårt land. Jag syftar på den till Helsingfors tidningar från Torneå insända dikten „Till R . . . g“, publicerad af Strömborg i tredje delen af hans „Biografiska anteckningar“ och på grund häraf så allmänt känd, att jag icke här behöfver aftrycka den. Endast slutet af det lilla poemet torde lämpligen böra anföras. Det lyder som följer:

Hell dig, sångare! med känslor buren
Höga, som den nordiska naturen;
Med en själ, som flodens bölja ren,
Och en tanke ljus, som nordens sken.

Se! Choræus ifrån himlens salar
Blickar ner till våra berg och dalar
Gladt, och dig en vänlig helsning ger,
I hvar stjerna, som på Suomi ser.

Och poeters veteran i norden,
Ung på nytt af dina sånger vorden,
Sänder fröjdfull ifrån Mälarns strand
Dig en helsning och sitt fosterland.

---

1) Ljunggren, Studier öfver Runeberg, II, pag. 4.

Den sista versen i kvädet ger mig anledning förmoda att den okände författaren till ifrågavarande dikt måhända hade hört något rykte om Franzéns tidigare nämda uttalanden i brefvet till Runeberg, ett uttalande af den art, att det från släkt och vänner lätt kan hafva förts vidare från landsman till landsman. Dikten är undertecknad H-k-, hvilket möjligtvis kunde vara en signatyr för kronofogden Jacob Heickell i Torneå. Förut nämda tidning i Uleåborg innehåller under åren 1830—1832 flere finska dikter af nämda kronofogde, såsom framgår af anteckningar i universitetsbibliotekets exemplar af tidningen i fråga. Hvem än poemets författare må hafva varit — eftervärlden måste tolka de däri uttalade känslorna såsom samtidens och finner att den unge skaldens toner redan tidigt framkallade en förtjusning, som väl kommit få till del, och en stolthet öfver att den vigde sångarn var en son af detta vårt kära land.

Under det att, såsom tidigare nämts, delar af Elgskyttarne publicerades i Helsingfors tidningar, offentliggjordes den så vidt vi veta första recensionen här i landet öfver Runebergs två första dikthäften. Den ingår i en längre artikelserie: „Flygtig öfversikt af några i Finland tryckta arbeten år 1830“, uti Åbo underrättelser för den 8:de juni 1831. Dess förra del, egnad Runebergs Dikter, lyder som följer:

„Så väl inhemska som Svenska Tidningar och Journaler hafva längesedan recenserat dessa nationella vitterhetsprodukter och den läsande Allmänheten är dermed redan så förtroligt bekant, att de flesta våra läsare derom torde hafva stadgat sin öfvertygelse.

Den unge skalden ingifver oss glada förhoppningar om vidare framsteg på den sköna konstens bana och vi tro att Svartsjukans nätter redan berättigar honom till ett rum i efterverldens minne. Utan att inlåta oss i närmare analys af detta stycke, hvaruti vi redan af andra äro förekomne, instämma vi gerna uti allmänna omdömet och kalla det utan tvekan ett skönt poem.

De föregående mindre dikterna äro kanske för många.

En rådplägning med några vittra vänner hade måhända inskränkt deras antal. Flere deribland äro visserligen vackra, rörande, enkelt känslofulla, men några hade kunnat uteslutas. Vi hafva dermed ej velat fråndömma dem all förtjenst, men vi anse dem ej fullt värdige det bättre sällskap, hvari de befinna sig; några hafva till och med förefallit oss nästan triviala. Må Herr R. ursäkta oss detta uttryck! Den sanna förtjensten är mindre egenkär än medelmåttan eller dåligheten och vi utsäga således dristigt den prophetian, att Herr R. efter några år, då hans konstsinne och framför allt, hans vittra rykte vunnit stadga, torde önska att kunna återtaga en del af hvad han nu lemnat åt allmänheten.

Arbetet prydes af ett ganska vackert, i S:t Petersburg lithographeradt, titelblad eller, rättare, vignette, föreställande ett med löfskog omgifvet, vattendrag, hvaruti en svan simmar, och nedanföre läses sista strofen af det täcka poemet: *Svanen* (sid. 38). Om den prydlighet, hvarmed Herr W:s tryckpress i allmänhet utstyr sina produkter, hafva vi redan ofta yttrat oss".

Recensionens senare del gäller Serviska folksånger och äro af följande lydelse:

„En öfversättning från en tysk öfversättning, men Ref., som hvarken sett denne eller Serviska originalet, har icke kunnat anställa någon jemförelse emellan ifrågavarande arbete och dess båda mönster. Ref. vill med detta yttrande icke inbilla sina läsare att han känner Serviska språket; han förklarar tvärtom öppet, att han derom ej äger ringaste kunskap, men den rent mechaniska constructionen af en vers kan med få undantag bedömmas på hvad språk som helst, blott man känner dess bokstäfver.

Såsom antiqviteter och gifvande något begrepp om ett, af oss föga kändt, folkslags poesi, äro dessa folksånger icke utan intresse, men Ref. fruktar att det begrepp, som öfversättningens öfversättning bibringar, är ofullständigt. Den rent nationella poesien är nästan omöjlig att öfversätta, eller rättare: att gedigen gjuta i ett annat, obeslägtadt språks former. Om också öfversättningen vore

så ordagrann, att hvarje glosa funnes återgifven, gifvas merendels vissa fina nuanser, som aldrig kunna rigtigt uppfattas. Referenten vill som exempel anföra den svenske Bellman, hvars äkta nationella poemer, troget öfversatte på den så nära beslägtade danskan, till stor del förlorat deras ursprungliga drag och allmänna lynne. Hvad äro väl Finska runorne, öfversatte på Svenska för sådane Svenskar, som icke assimilerat sig med nationalkarakteren? Deras verkliga skönhet kan säkerligen icke fattas och till dess sanna värde skattas, af andra än infödde Finnar och vi frukta att förhållandet i det närmaste är enahanda med de ifrågavarande Serviska. Annorlunda förhåller det sig med den mera förädlade och enligt högre konstens allmänna regler bildade poesien, ty den förstås och kännes af alla bildade folkslag.

Ehuru dessa digter förefallit Referenten som ett slags barnjoller, hafva de gifvit honom många angenäma intryck och ett eller annat stycke skulle kunna användas som grundämne eller chema för mera utarbetade, och till vår estetiska bildning lämpade, poemer. Herr R:s pathetiska sångmö, som så lyckligt anslår sorliga toner och redan instuderat sig i Serviska dikternas anda, skulle säkerligen med lätthet derutur kunna tillegna sig många sköna lån och isynnerhet torde *Skadars grundläggning* kunna lyckligt ombildas till en Ballad i Franzéns allmänt omtyckta manér.

För att icke synas efterlåten i sitt granskarekall, kan Ref. ej undgå anmärka, att han i öfversättningen funnit några hårda germanismer; till och med sådane som lösryckte ur sitt sammanhang, af ingen svensk kunna förstås, såsom *Lösgäld*, *Rappen*". — — —

Innehållet i ofvananförda Åbo-recension är såsom synes nog obetydligt. Trots de små styggheter som krydda anrättningen drar man nästan på munnen, när man genomgår den, ty man tycker sig se bakom det hela en beskedlig farbror som är hjärtans förtjust i hvad han läst men är rädd att såsom han själf säger „synas efterlåten i sitt granskarekall". Sådant har världen sett förut — och

senare! — Kan man väl antaga, att recensionen är författad af L. Arnell, som redan under loppet af 1830 öfvertog redaktionen af Åbo underrättelser?

Men vi skynda åter öfver Ålands haf och anlända, med tidens dåliga kommunikationer, till Stockholm först i december. Runeberg hade som bekant på hösten sändt sitt nya poem Grafven i Perho till Svenska akademin och rönt den utmärkelse, som förargade hans vänner mera än honom själf, att erhålla — andra priset. Underrättelsen därom hade redan tio dagar före akademins högtidsdag utkolporterats af Heimdall, som „i fråga om notiser från Svenska Akademien anses som ett halfofficielt blad“, för att citera ett uttalande af dess hätska fiende Aftonbladet. Heimdalls notis om att äfven Grafven i Perho prisbelönats åtföljes af uppgiften, att dess författare „berättas vara Docenten vid Alex. Univers. i Helsingfors, Hr Runeberg, för den Svenska allmänheten förut känd genom sina förl. år utgifna vackra dikter“. Eftervärlden har ju flerfaldiga gånger haft anledning att återkomma till den märkliga prisbelöningen, och måhända äro i den dag som är opinionerna delade angående densamma. Jag kan dock icke underlåta att här, då det är fråga om samtidens uppfattning om Runebergs tidigare diktning, påpeka ett par omständigheter, som på sitt sätt belysa utgången. I sitt vänliga bref till Runeberg, dateradt redan den 9:de december 1831, i hvilket Franzén i egenskap af akademins sekreterare underrättar pristagaren om belöningen, yttrar han bl. a.: Om akademin „denna gång icke kunnat lemna den af henne redan förut skattade skalden en belöning, som fullt motsvarar dess förtjenst, så hoppas hon att framdeles kunna göra det“. Med andra ord: denna belöning motsvarade *icke* fullt skaldens förtjenst, säger akademins sekreterare, som själf bidragit till beslutet! Professor Ljunggren fäster i en af sina förtjänstfulla „Studier öfver Runeberg“ uppmärksamheten vid att inom akademin enhvar som yttrade sig angående Grafven i Perho var nöjd, men att „i tysthet synes man hafva befarat att, vid en sådan ut-

märkelse“ — d. v. s. om Grafven i Perho hade fått stora priset — *„allmänheten skulle jäfvat Akademiens dom“*. Då den celebre författaren af Svenska akademins historia helt visst icke yttrat detta utan skäl, kunde någon måhända „i tysthet“ tänka öfver saken, hvilket förhållande vid utdelningen af akademiska hedersbelöningar rätteligen borde finnas emellan den prisbelönande korporationen och allmänheten. —

Heimdall återkommer efter par veckor till Grafven i Perho, som ehuru icke „ett snilleverk i högre mening“, var „utfördt i ett enkelt berättande skrifsätt, och hållet i stilen af den Finska folkvisan, i hvilket framställningssätt Hr Rbg förut i sina utgifna dikter, gjort många lyckliga försök“. — „Om det ej särdeles egnade sig för deklamationen, för hvilket det icke kan vara beräknadt, förmoda vi“ — fortsätter Heimdall — „detsamma skola vid den enskilda läsningen göra så mycket större verkan. Emellertid vittnar det om en friare åsigt hos Academien, att den ej inskränker sina belöningar allenast till det praktfulla och klingande, utan äfven lemnar uppmärksamhet åt snillets ofta lika utmärkta, fast anspråkslösare alster“.

Detta sistnämda lindrigast sagdt besynnerliga uttalande af akademins drabant Heimdall blef icke oobserveradt i Finland. Den 16 januari följande år innehåller Helsingfors morgonblad, som från årets början begynt sin lysande bana, en ytterst skarp artikel mot Heimdalls literaturkritiker i allmänhet och dess nyss anförda uttalande om akademins „friare åsikt“ i synnerhet. „Hvar och en som med minsta uppmärksamhet“ — säger Morgonbladet — „följt Heimdalls sätt att bedömma literatur och literatörer, måste ovilkorligen hafva funnit det leda och vämjelseväckande kryperi, den aldrig nog uttryck finnande, af förtjusning nästan gråtfärdiga beundran, hvarmed han bedömmer och berömmer hvarje produkt af ett namn, som vunnit någon, om äfven den obetydligaste celebritet. Den vånda och pinsamma belägenhet, hvari han befinner sig, då han *nödgas* anmärka något i ögonen fallande fel, är då verkligen tragikomisk. Hela sidor utföre kan han sockra

sitt lilla piller, tills det är nog sött, för att af Auctor „gouteras". Skulle man räkna alla de Svenska Poeter, hvilka för att nyttja ett af Heimdall nyttjadt uttryck, blifvit af honom „framhållna", ... så skulle i sanning Svenska Parnassen för det närvarande vara full och besatt med stora eller öfver medelmåttan upphöjda Skaldeandar. . . . För denna kritiska ödmjukhet gör sig dock Heimdall fullt betald på en annan hand. Uppträder en ung författare, om hvilken ingen opinion hunnit stadga sig, tar Heimdall en vigtig min på sig, stiger gravitetiskt upp på Svenska litteraturens lediga kritiska domaresäte . . . . . och framdrar . . blindvis . . . ur bläckhornet en recension, hvilken han uppdeklamerar med en högst löjlig självförnöjsamhet, och med så mycket större förtröstan, som den städse är så affattad, att hvad som yttras i en föregående mening . . . utplånas af tendensen i den efterföljande". . . . Vidare yttrar Morgonbladet bittra sarkasmer i anledning af Heimdalls ofvannämda beprisande af Svenska akademin „för dess friare åsigt att ej inskränka sina belöningar allenast till det praktfulla och klingande, utan äfven lemna uppmärksamhet åt snillets ofta lika utmärkta, fastän anspråkslösare alster", hvilket yttrande Morgonbladet stämplar som en bland de bittraste smädelser Svenska akademin fått uppbära. I samma stil går Morgonbladets hela uppsats.

Jag har så länge uppehållit mig vid denna artikel i Helsingfors morgonblad, dels på grund af att den i en längre berömmande uppsats, betitlad „Helsingfors Morgonblad", i februari 1832 aftryktes i Upsala tidningen Correspondenten, som äfven den hade ett horn i sidan till Heimdall, dels emedan den ger en inblick i tidens polemiska tidningsspråk, dels och främst emedan Runeberg själf, från hvars penna läsaren redan torde ha insett att den icke kunnat härstamma, i en nummer ett par månader senare, (den 2 april) uttryckligen förklarar, att, jämte ett par andra, ifrågavarande artikel „blifvit af en annan hand redigerad". Runeberg är äfven i tidningspolemiken städse betydligt lugnare och värdigare än författaren till ifråga-

varande uppsats, hvem han nu må hafva varit, och hans ofta nog skarpa utfall gälla städse sak, icke person.

Ännu vore åtskilligt att anföra om den svenska tidningsprässens uttalanden angående Runeberg under året 1831, i hvars sista månad hans namn ofta nämnes, främst i samband med prisbelöningen och akademins årsfest. I Correspondenten meddelas den 17:de december bland öfriga „Finska underrättelser“ att „den utmärkta skalden“ Runeberg, jämte „de förnämsta af Finlands yngre litteratörer“ ärnade från början af 1832 utgifva Helsingfors morgonblad. Aftonbladet omnämner den 21 i samma månad Runebergs belöning på akademins årsfest, till hvilken tidningen lofvar återkomma, något som dock ej sker. Den 23:dje anmäler nämda tidning Mellins Vinterblommor och kommer helt à propos att hänföra, jämte några andra, Runeberg till „stjernor af tredje och fjerde storleken“ — ett yttrande som den likväl tar tillbaka redan följande dag, då den efter „en förnyad genomläsning“ menar att bl. a. Runebergs dikt „Helsningen“ skulle „hedra sin plats i hvilken samling som helst“. Det oförsiktiga yttrandet invecklade emellertid Aftonbladet i en långvarig polemik, förd i flere tidningar, med „stor rök och liten eld“, såsom tidningen själf karakteriserar gnabbet. Äfven Heimdall anmäler, den sista dagen af året, Vinterblommorna, bland hvilka Runebergs dikt Mötet (Flickan satt en sommarafton) „frapperar genom det sinnrika i fiktionen och den Finska folkvis-stilen“. Nämnas bör väl äfven Franzéns uttalande angående Runeberg i ett bref till Tegnér d. 30 dec. 1831. Efter att ha ordat om „Månskensnatten“ af Nicander, „en italiensk månskenstafla, i sitt slag fulländad“, skrifver han: „Runebergs poem (Grafven i Perho) är af helt annat slag; helt enkelt i stilen, men djupt rörande och af en egen karakter. Utan att vara härmadt efter gamla finska sånger, har det likväl någonting nationelt, liksom en del i den tryckta samlingen, t. ex. stycket om Pavo . . . . .“

Man ser af ofvanstående, att i Sverge uttalandena angående Runeberg redan i början af hans skaldebana voro talrika nog, och att man öfverhufvudtaget var i hög

grad anslagen af hans diktning. Äfven under loppet af 1832 sågo flere intressanta uttalanden dagen i nämda land, — desto märkligare, som man i eget land var så godt som stum angående den unge skalden, som detta år dock måste hafva blifvit alt mera känd, främst i egenskap af redaktör för Morgonbladet. En aning om stämningen gentemot Runeberg får man dock genom en i Åbo tidningar (red. af J. F. Wallenius) den 21 januari 1832 intagen „Upplysning i anledning af en artikel i Helsingfors Morgonblad n:o 1“. I mycket energisk ton vänder sig författaren af denna artikel emot Runebergs uppsats om Svenska akademins valspråk Snille och smak, påvisande att det icke är akademin som bör tadlas för detta valspråk, då akademin själf icke valt det utan erhållit det af sin höge stiftare. „Om, såsom författaren i Morgonbladet säger, man efteråt gifvit det ifrågavarande valspråket en parodisk tydning, så är det icke Academiens, utan Konunga-ord, som man parodierat“, slutar Åbotidningen sin i mentorton hållna upplysning. Ett slags supplement till Runebergs ifrågavarande uppsats utgör en i Åbo tidningar den 17 nov. 1832 ingående artikel „Snille och smak“. Dess innehåll ligger för mycket på sidan af denna uppsats, för att jag här skulle referera den eljes icke ointressanta uppsatsen. Det tyckes emellertid icke vara otänkbart att tillägget „från en Engelsk journal“ endast var ett talesätt, som skulle cachera det polmiska syftet -- en manöver som icke torde varit okänd i tidens periodiska literatur. —

Den 21 juli 1832 återkom Heimdall till Runeberg i en anmälan af hans serviska folksånger. Sedan Rydqvist inledningsvis ordat om behaget att stundom försänka sig i „den enkla folkdikten, med sina rena drag, sitt öppna väsen, sin fria och okonstlade gång“, och gifvit en allmän karakteristik af servernas folkpoesi, fortsätter han: „Vi hembära Hr Runeberg den lifligaste tacksamhet för återgifvandet af dessa sköna skaldestycken, deruti han nedlagt en verklig talang och en sann poetisk anda. Han har väl härmed liksom anvisat den källa, hvarur han sjelf sy-

nes ha stärkt sin skaldehåg; ty hans vackraste lyriska original-poemer, utgifna i hans „Dikter“ under namn af „Idyll och Epigram“,[1]) *skola, efter en närmare bekantskap med Serviskan befinnas vara efterbildningar derifrån;* äfvensom det af Svenska Akademien belönta poemet: Grafven i Perrho har så till anläggning som utförande, ett tycke af den Serviska folkvisan, kanske — så vidt vi af stykkets partiella uppläsning på Akademiens högtidsdag kunde döma — med någon modifikation från den Finska. Men vi hålla honom särskildt räkning för denna uppriktighet, och då i allt fall hans imitation är snillets kunna vi ej annat än värdera den . . . . .“

Vår store skald var sålunda — i all vänlighet för öfrigt — lyckligt och väl inregistrerad bland imitatorernas artrika släkte, och likasom för att ytterligare förstärka denna Runebergs ställning innehöll Stockholmstidningen Nya Argus en tid därpå, den 31 oktober 1832, således endast något mer än en månad efter det Elgskyttarne kommit i bokhandeln, följande märkliga recension af nämda poem:

„Bland de sednare årens vittra produkter, af våra yngre Skalder och Versifikatörer har man sällan träffat annat än lyriska småstycken; ett poem från detta håll af större omfattning och vidsträcktare plan kan derföre ej undgå att fästa uppmärksamhet, äfven om det saknade andra förtjenster än nyhetens. Vi föranledas till denna anmärkning af ett nyligen utkommet hexametriskt skaldestycke uti icke mindre än 9 Sånger, kalladt *Elgskyttarne,* af Hr *Runeberg.* Det är väl tryckt i Finland, men som det är författadt på Svenska, så tillhör det ändå Svenska Vitterheten, med samma rätt som de af Hr Runeberg förut utgifna vittra arbeten; och Hr Runebergs skaldestycken äro icke af den art, att Svenska Litteraturen skulle utan försakelse kunna underlåta att reklamera dem såsom sin tillhörighet. Hr Runebergs nu utgifna poem,[2]) *en imitation efter Herman och Dorothea af Goethe eller Luise*

[1]) Kursiveradt af mig.
[2]) Kursiveradt af mig.

af Voss, gör härifrån icke något undantag. Finska Allmogens seder och lefnadsförhållanden framträda i denna idyll, i raska lifliga drag, och framställa en så ny verld och en så vidt skild från hvad man är van att träffa i något annat lands poesi, att poemet äfven i denna hänsigt får ett eget intresse; framförallt då de få episoder, hvari man igenkänner mera bekanta uppträden och scenerier, äro behandlade med en trohet, som låter ana att äfven det nya och okända är lika väl träffadt. Hvad som emellertid störer njutningen af det hela, är sjelfva versifikationen. Hr Runebergs hexametrar äro väl öfver hufvud ganska korrekta efter de Adlerbethska reglorna, men man återfinner ej i dem den ledighet, som utmärker Hr Runebergs öfriga versifikation; en mängd cesurbrister, och ännu flera hårda konsonantfyllda daktyler göra dessa hexametrar ej sällan lika vidriga för örat, som påkostande för talorganerna. —

Under läsningen af Hr Runebergs idyll ha vi funnit ett särskildt intresse i den episod, hvari en förut rik, men nu mera till tiggarstafven bragt landtman, skildrar de olyckor som vållat det bedröfliga ombytet; vi tyckte oss alltjemnt se tusentals urbilder till denna hemska målning i Sveriges nu af hungersnöden hemsökta trakter, och fullkomligt afsigtslös som skildringen är i det hänseendet, torde den kanske hos mången lifligare väcka tankan på våra lidande landsmän i norden, än någon på deltagandet beräknad framställning derom. Vi skulle af detta skäl funnit en anledning i tidsomständigheterna att välja denna episod till profstycke på Hr Runebergs arbete, äfven om den icke såsom nu vore den enda som kunde väljas; emedan den ensamt kan ostympadt uttagas ur poemet, och icke är, för Svenska Läsare, helt och hållet främmande till sitt ämne och sin kolorit. — Tiggaren Aron beskrifver sina missöden på följande sätt:

— — — — — [Så anföras 82 verser från och med: „Men om du önskar att höra, förståndiga Anna“ etc.] — — —

Altså: Elgskyttarne var en imitation efter Hermann und Dorothea samt Luise — det kunde icke mera hjälpas, ty Argus med sina hundra ögon kunde väl icke ha

sett miste! Det torde dock vara skäl att påminna om att nämda blad, ehuru såsom det självt uppgaf varande en „politisk, litterär och commerciell tidning“, mycket sällan hade artiklar af literärt innehåll. Desto märkligare då att den högliterära Heimdall kom till ungefär samma resultat i den nummer, med hvilken den dog, den 31 december 1832. Heimdalls uppsats lyder:

„I ett annat blad har blifvit sagdt, att Elgskyttarne är en efterbildning af Voss' Luise och Goethes Hermann und Dorothea. Ingen som läst de Tyska dikterna, kan undgå att göra samma anmärkning. Detta är likväl ej yttradt i klandrande mening, ty man kan säga, att Goethes beundrade arbete är i visst afseende bildadt efter Voss', d. v. s. hvad formen vidkommer. Huru olika är ej deremot andan, tonen, tycket? Voss är om vi så få yttra oss, en huslig Theocritus, Goethe en huslig Homerus. Herr Runeberg, utan att kunna göra anspråk på en plats vid dessa mästare, synnerligast vid Goethe, är dock vida mer än en vanlig imitatör. Hans arbete har, i framställningen och maneret, någon likhet med både de Tyska episka idyllerna, — det är svårt att säga, med hvilkendera mest; men det har icke blott ett självständigt ämne, men också en egen ton.

Voss, så antikt bildad han var, kunde ej afkläda sig sin Tyska härkomst; han har Tyskens både förtjenster och fel, och hvad som gör hans nämnda idyll, oaktadt den utmärkta skönheten, i längden utmattande, är en viss enformighet af veka känslor, landtlig lycka och pjollrande oskuld. Goethes idyll åter har väl enformigheten af sjelfva denna vitterhetsart, och delar med andra det äfventyr för hvilket man alltid utsätter sig, då man säger på vers, hvad som ganska lämpligt kunde sägas på prosa. Men han förädlar den i sig sjelf mindre poetiskt hänförande materien, genom den yttersta konstmässighet, en oändlig finhet i teckning, dessa skarpsinniga drag ur lifvet och menniskohjertat, denna friska anda och naturliga ton som man alltid hos honom träffar. Ty han är icke i enskild mening Tysk, ty han tillhör ingen nation, och står i detta

fall på den af Archemides önskade punkten utan verlden. Han är helt enkelt en konstnär i allmänhet, rik genom egna tillgångar, och som ej behöfver låna färgen från någon bestämd omgifning, utan träffar i allt det rent menskliga, det som alltid och allestädes är sannt; han är utan manér, han är den renaste och fullkomligaste af skalder, — i så måtto, poesins Raphael, hvilken man väl i någon viss del kan öfverträffa, men icke i det hela uppväga.

Hr Runeberg har — och deröfver kan ingen förundra sig — ej vågat beträda denna väg, på hvilken det *allmänt* charakteristiska sökes, hvartill fordrades på en gång en omätlig konst och en outtömlig fond af äkta poesi. Han har i stället följt Walter Scotts föredöme, att i en gifven lokal söka sig en grund, och från nationella egenheter hemta en mera enskild charakter.

Han har för detta ändamål valt landsbygden af sin hemort, Finland. Härigenom har han å den ena sidan, fått ett ämne, som var nytt, samt å den andra, sluppit att infalla i härmning, hvad behandlingen i dess helhet angår.

Fiktionen eller sjelfva fabeln är i detta poem icke rik. Det är beskrifningen, som är styckets starkaste sida, Denna är enkel och underhållande, ofta ganska målande. Bland flere lifliga taflor är den af Rebecka och Katten, af tiggaren Aron, frieriet o. s. v. Vi ha hört Hr Runebergs landsmän berömma lokalskildringens och hemsedernas trohet, hvarpå vi ej heller ha anledning att tvifla. Mycket deraf är dock ej främmande för vissa landskap i Sverge. Den kringvandrande Ryssen är ungefär detsamma som Skålvestgöthen; deras förhållanden äro i det närmaste desamma. Med åtskilliga andra här förekommande bruk är det enahanda, hvilket ej heller är underligt, då Finland så länge varit med vårt land förenadt. — Måhända väntar man sig, i anledning af titeln, att få se sjelfva elgjakten; men den blir blott omtald. Vi skulle också ej tro, att något elgskall kan i Finland komma i fråga, och således Förf. kunnat ega någon modell för en slik framställning. — Hexametern kunde visserligen vara något

mera vexlande, melodisk och konstrik; men man får nöja sig med en regelmässig och gedigen. Språket har allvar, likasom det hela har ett eget och kraftfullt fysionomi, samt mycket af Finnarnes nationallynne.“

Man kan på grund af ofvanstående antaga, att samtiden ganska allmänt uppfattade närmast Elgskyttarne som en efterbildning, ehuru man stod något handfallen inför det myckna originella, som man icke kunde underlåta att äfven finna i poemet. Att Rydqvist menade uppriktigt, då han påstod att Elgskyttarne vore en imitation af nämda tyska dikter, lider väl intet tvifvel. Denna opinion har alt sen 1830-talet envist bibehållit sig, och särskildt har Runebergs förhållande till Voss diskuterats privatim och offentligen nu i mera än sex decennier, utan att det högintressanta spörsmålet ännu torde vara utdiskuteradt. Hvad nu Hermann und Dorothea vidkommer, så vill jag påpeka, att den rätt väl kan hafva varit känd af Runeberg tidigt nog. Läste han den ej på originalspråket, så var han i tillfälle att läsa den i Sjöströms öfversättning, som delvis publicerats redan 1818 i andra häftet af Aura. Dock bjuder försiktigheten att icke ännu i denna fråga uttala någon bestämd opinion. Voss' idyller, närmast Den sjuttionde födelsedagen och Luise, hörde på 1820-talet till den bildade ungdomens i vårt land älsklingsstycken, och att Runeberg läst förstnämda poem är mycket sannolikt. Som bevis på Luises popularitet kan anföras en liten anekdot, som antagligen är känd af den nu lefvande äldre generationen, men måhända mindre bekant för den yngre. Man berättar att då någongång på 1820-talet ett stadsbud for in från Pargas prästgård till Åbo, de unga flickorna i ärkebiskopshemmet hade från trappan ropat: glöm nu för all del inte att ta med er hit ut Vossens Luise — något som gaf ärkebiskopinnan anledning att smått förtretad utbrista: „Herre Gud, fins här inte ren flickor tillräckligt!“ — Nå ja — „Vossens Luise“ hade väl sålunda äfven funnit vägen till Pargas och de Runebergska kretsarna, men det visste väl knappast Nya Argus eller Heimdall af. Det visste väl icke ens Arvid Ahnfelt, som ännu 1876

i Verldsliteraturens historia (II, 688) förklarar, att „en opartisk granskning måste medgifva, att icke så litet af den vossiska idyllen ligger på bottnen“ af Elgskyttarne. Ett rätt lustigt intryck gör det därför, när i anledning at en i Helsingfors dagblad förd polemik angående ifrågavarande arbetes redogörelse för Finlands literatur skaldekonungen själf fann sig föranlåten att i nämda tidning den 16 november 1876 införa följande meddelande:

„Då uti n:ris 300 och 309 af Edert ärade blad tvenne insändare råkat i delo bland annat angående det större eller mindre inflytande Voss genom sin „Luise“ utöfvat på ett eller annat af mina arbeten, vill jag, på det att icke vidare någon meningsstrid härom må behöfva ifrågakomma, meddela, det jag aldrig läst nyssnämnda bok. Tillfälligtvis hade jag som yngre råkat uraktlåta att göra bekantskap med denne författare och har senare med flit afhållit mig derifrån, emedan det roat mig att se, huru man uppgifvit mig hafva imiterat en författare den jag icke ens läst.

J. L. Runeberg.“

Habent sua fata libelli!

Strömborg påstår (III, 128) att Elgskyttarne i början ej skattades synnerligen högt vare sig af Runeberg själf eller hans vänner eller af den stora allmänheten. Han medger dock att dikten specielt i universitetskretsar och bland den studerande ungdomen fann flere varma beundrare. Vi ha tidigare uppvisat, att redan före poemets utgifvande i tryck Fr. Cygnæus egnade det sin lifligaste beundran, och enhvar som önskar erfara hvad han tänkte i saken 1837 må läsa hans uppsats „Ett och annat angående Elgskyttarne och Hanna“. Med satirens gissel och indignationens eld brännmärker han där dem, som stämplat den store skalden som en imitator. Hans beundran af Elgskyttarne känner nästan inga gränser. Episoden om förödelsen af „det härliga Kangas“ har gjort på honom ett så mäktigt intryck, att han medger, att han „knappt emottagit ett djupare och varaktigare intryck af något,

hvad helst konsten skapat.“ Och hvad än eftervärlden kommer att säga om Elgskyttarne: så mycket kan man väl redan taga för afgjordt, att den icke skall jäfva Ljunggrens ord [1]): „Lika litet, som det fallit någon in, att kalla Goethes epos (H. und D.) en efterhärmning af Voss dikt, med lika litet skäl kan man säga, att Runeberg i sina Elgskyttar är efterhärmande.“ Alt ordande om imitation får för öfrigt en egen relief af skaldens egna ord i brefvet till Grot den 21 april 1839. Han hade nödgats i unga år resa upp till „sina Elgskyttars hem“ för att där vinna en litet bättre inkomst. Han hade 1826 börjat dikta detta poem med varma minnen af de ödsligt sköna näjder, de enkla, groft tillhuggna, men allvarliga och innerliga människor, bland hvilka han lefvat de tvänne föregående åren. Om någon målning i hans dikt lyckats vinna intresse, hade det skett blott för det intressanta „i det original“ han „haft att kopiera“. —

Endast några dagar efter det Nya Argus innehållit sin recension öfver Elgskyttarne aftryktes från denna tidning större delen af episoden om förödelsen af „det härliga Kangas“ af Correspondenten (d. 3 nov. 1832), som inledningsvis påpekade, att „tusentals urbilder till denna hemska målning torde finnas i Sveriges nordligaste, at hungersnöd och 4 års missväxt hemsökta provinser“ .... „Vi hoppas“, fortsätter bladet trohjärtadt, „att vår milda faderliga regering skall göra allt möjligt för att afvärja det sådane uppträden som pantningen af all de olyckliges egendom, uti tiggaren Arons berättelse, få ega rum. ....“ Om man i vidsträkta kretsar i Sverge till en början icke förmådde fullt uppskatta och uppfatta Elgskyttarne, är det väl dock antagligt, att den af Nya Argus och Correspondenten aftrykta episoden om tiggaren Aron måste hafva lifligt senterats, isynnerhet då man i den såg en illustration till det elände, som hungersnöden dessa tider åstadkom i norra Sverge icke mindre än i Finland. I hvarje fall måste Runebergs namn mot slutet af 1832 hafva varit bekant i hela

[1]) Förut anförda arbete, II, 16.

det bildade Sverge. Desto mera förundrar man sig öfver att då B. v. Beskow på Svenska akademins högtidsdag den 20 december nämda år höll sitt i vissa afseenden så utmärkta föredrag „En blick på vitterhetens närvarande tillstånd i Europa“, han icke hade ett ord att säga om vårt land och Runeberg, ehuru tio andra länders skönliteratur passerade revy inför den lysande åhörarkretsen i Stora börssalen. Besynnerliga tankar tränga fram, när man läser t. ex. följande passus i nämda tal: „Kasta vi nu en blick på den europeiska vitterheten, sådan den visar sig, för dagen, i olika länder: så finna vi den öfverallt i ett tillstånd af dvala och stillastående; och i sednare tider torde intet år hafva frambringat mindre äkta blommor från Helikon, än det nu förflutna. Än tyckes diktens genius . . . . för någon tid hvila sina vingar . . . såsom t. ex. i England, Danmark, Tyskland och Sverge; än har utbildningen af en ny vitterhet, af inre och yttre hinder, blifvit, åtminstone för någon tid, hämmad, såsom i Frankrike och Italien; än har poesin nedsjunkit till nästan fullkomlig betydelselöshet . . . såsom i Spanien och Portugal; än åter ser man den första gryningen till en national-literatur, men svag och obestämd, såsom i Holland och Ryssland . . . .“ Är icke denna tystnad likasom lugnet före ovädret nio månader senare! —

Den uppmärksamhet som under året 1833 kom Runeberg till del i Sverge var dels af smickrande art, dels raka motsatsen. Ett i sitt slag rätt eget erkännande kom honom till del i ofta nämda Upsalatidning Correspondenten, som gång efter annan aftrykte från Helsingfors morgonblad — ofta utan att angifva källan, aldrig namngifvande författaren, som dock icke kan ha varit okänd för tidningens redaktion — poemer, som utgjorde Morgonbladets förnämsta prydnader och naturligtvis taga sig icke mindre ståtligt ut i det anspråkslösa, om äfven för öfrigt humant redigerade svenska landsortsbladets spalter. Bland dikter som sålunda serverades för en helt visst förtjust läsarekrets i universitetsstaden vid Fyris å nämnas här Drömmen, Fågelfängaren, Tre och tre, Hvem styrde hit din väg,

Den väntade, Tårarna, Tanken, Höstsång, Taltrasten, m. fl. Äfven En julkväll i lotskojan aftyktes samma år uti nämda tidning. Den gamla Stockholms posten åter aftrykte i februari Runebergs recension af Sverges anor, inledande den farliga uppsatsen med följande ord: „Då det ej torde vara utan vigt för Svenska läsare, att känna kulturens tillstånd hos vårt fordna brödrafolk, Finnarne, och tidningarne med skäl anses såsom ett slags termometrar derpå, tro vi oss göra mången en tjenst genom meddelande af en och annan uppsats ur den tidning, som utgifves vid Finlands första universitet. Vi göra början dertill genom anförandet af följande recension, som förekommer i N:o 9 och följande af nämda blad för i år“. Sin goda afsikt att fortsättningsvis aftrycka uppsatser ur Helsingfors morgonblad blef den beryktade kapten A. Lindebergs organ icke i tillfälle att realisera, ty Stockholms posten gick kort därpå, den 30 mars 1833, efter uppnådd hög ålder, till den eviga hvilan. Strömborg har uppvisat, att Runebergs önskan att hjälpa den orättvist och öfvermodigt behandlade Lindeberg gaf den närmaste anledningen till hans under 1832 och 1833 ofta upprepade anfall emot den då gällande svenska literaturen, och det är icke svårt att förstå, att den literate kaptenen måste hafva varit förtjust i att få en bundsförvant af Runebergs betydelse i sin förtviflade kamp mot v. Beskow, Dahlgren m. fl. Det kan vara skäl att minnas, det Runebergs större artiklar i antydd riktning sågo dagen i följande ordning: „Några ord om Svenska akademiens valspråk: Snille och smak“ i Morgonbladets första nummer den 2 januari; uppsatsen om fru Lenngren den 27 och 30 januari; Recensionen af Freja den 12—30 mars; „Samlade dikter af Euphrosyne“ den 24 aug.—7 sept.; „Projekt till en poetisk förening“ den 9 november; „Försök till en naturalhistorisk beskrifning öfver den poetiska örnen“ den 30 november och 3 dec., samt „En blick på Sveriges nu gällande poetiska litteratur“ den 14—21 december, alt 1832. Slutligen offentliggjordes uppsatsen om Sverges anor, på engång kulmen och afslutningen af Runebergs stridsartiklar, den 1—8 februari 1833, och det är lätt att förstå

att Stockholms posten måste ha fröjdat sig öfver densamma lika mycket som Beskow kände sig träffad. Innan vi uppvisa, huru det förkättrade poemets författare svarade på angreppet, ha vi att omnämna ett par mindre uttalanden angående Runeberg uti Heimdalls efterträdare, den i många stycken utmärkta „Svenska litteraturföreningens tidning", som begynt utkomma i januari 1833. Redan i sin nummer d. 16 januari anmäler detta blad Mellins Vinterblommor för 1833, hvarest ingingo några stycken af Nervander. I dessa poemer lefde, — så säger recensionens författare (Atterbom?) — „all den sångens kyskhet, som i den moderna lyriken varit länge sällspord, och ändtligen från den modernaste nästan alldeles bortflytt. Förf. brås i känslans innerlighet, i tonens ljufva enfald, i styckens renhet från all affectation och flärd, i versens enkla melodi, värdigt på sina landsmän Frese, Creutz, Franzén och Runeberg . . . . ." Och något senare, den 19 juni, uttalar sig Atterbom i samma tidning återigen indirekte om Elgskyttarne, i det han anmäler det nyss utkomna fjärde bandet af Franzéns skaldestycken. På tal om Emili yttrar han bl. a. följande ord, som äro en icke ointressant pandang till tidigare af mig anförda uttalanden så i Heimdall som i Nya Argus: „Hvem, som icke redan känner skaldens behandling deraf, skulle ej af detta ämne vänta sig en ren Idyll, herrlig, nordiskt egendomlig, genom sin t. o. m. för Svenskan främmande localitet? Också är sannolikt, att den lofvärda tanke, som sedermera hans landsman Runeberg fattat och ärofullt utfört, någon gång flög såsom en blixt genom Förf:s själ; den tanke nemligen, att lemna en nordisk motbild till hvad Tyskarne äga i sin Luise, eller i sin Hermann und Dorothea. Beklagande måste vi fråga: hvi kvarhöll han ej denna verkligen gudasända ingifvelse, hvilken utan att förringa Elgskyttarnes värde, tvifvelsutan hade frambragt något vida öfverträffande? . ." Och i en not under texten förklarar författaren af ifrågavande recension, att poemet Elgskyttarne hade långt före detta varit anmäldt i Litteraturföreningens tidning, „om ej Redaktionen ansett sig skyldig att afbida en genom

sjukdom fördröjd granskning just från den Mästare som i Sverige är den behörigaste domaren öfver ett sådant skaldeverk.“ Man måste väl antaga, att denna „mästare“ var ingen annan än Franzén, och kan icke annat än beklaga, att han aldrig kom att offentliggöra någon här antydd recension öfver Elgskyttarne eller andra dikter af vår sångarkonung. Den förmodan ger sig nästan självmant, att Franzéns utlofvade recension icke blef af äfven på grund däraf, att han ogillade Runebergs skarpa uppsatser i Morgonbladet; ty af Almqvists bref till Mazér den 1 juli 1837 ser man, att isynnerhet Selma sångernas blide författare „tagit det hett“ med nämda uppsatser [1]) Likväl tyktes man, att döma af Lenströms recension öfver Hanna i Sv. Litt. fören:s tidning, ännu i augusti 1837 vänta på att Franzén skulle „utkasta en målning af sin skaldebroder på andra sidan Bottniska viken“. Det blef väl dock med tiden alt mindre angenämt för den redan 60 årige Franzén — som ju för öfrigt var något litet part i saken — att taga till pennan i denna sak, då han knappast kunnat underlåta att i sin uppsats beröra uttalanden äfver Runeberg i svenska tidningar af personer, hvilka stodo honom nära men hvilkas språk han helt visst icke kunde gilla. Jag syftar härvid närmast på den långa paskillen „Den nya stjernan i Östern“, intagen i ett bihang till Dagligt allehanda i Stockholm den 23 september 1833. Enligt ett bref från fru Runeberg till en väninna [2]) hade denna uppsats troligen vägrats plats i Literaturföreningens tidning, där den på grund af sin ton naturligtvis alls icke passade. Strömborg har anfört ganska bindande bevis uppå att artikeln „Den nya stjernan i Östern“ vore författad af B. v. Beskow [3]), och vissa uttryck uti självfva uppsatsen tyckas äfven peka i samma riktning. Såsom exempel på hvad en författare t. o. m. af Runebergs monumentala storhet kan få utstå har den vidlyftiga artikeln

[1]) Strömborg III, 376.
[2]) „ III, 249.
[3]) „ III, 264.

sitt stora intresse, och därför måste den här aftryckas, så obehagligt det än är att tänka, det den fine, noble v. Beskow midt i sin mannaålders fulla kraft kunnat nedlåta sig till att syssla med så ovärdigt skriftställeri. Uppsatsen lyder:

(Insändt.)

Litteratur:

(D)en nya stjernan i Östern.

„Dess rena toner genom *Altet* spela."
Dikter af L. J. Runeberg.

Det är bekant, att ljuset kommer Öster ifrån. Det är väl nu någon tid sedan de Vise i Österlanden läto höra af sig, och svårligen hade man väl väntat, att särskildt för den Svenska litteraturen någon profet skulle uppstå, som lika med Jonas för Ninive, predikade bot och bättring, eller en snart förestående undergång. Sådant har likväl timat. Det nya ljuset spridde sina första strålar vid 60 graders nordlig latitud, sistliden jultid, eller i de rätta starbraksdagarna, medelst *Helsingforss Morgonblad*, uti en artikel kallad: *„En blick på Sveriges nu gällande (?) Poëtiska litteratur,"* försedd med *(Imprimatur) P. Granbom*, (så att man ej mer behöfver fråga med Pehr Degn hos Holberg: „Hwem är *imprimatur* i år?") Verlden får af denna uppenbarelse lära, att den Svenska vitterhetens epok efter år 1810 „icke ens kan *jemnföras* med den föregående; att *„Svenska parnassen"* (under den förra tiden) *öfverflödade* af *kompositioner af dramatisk och episk art*[1]*), och på lyri-*

[1]) Så vidt Rec. känner utgjordes detta öfverflöd af *episka kompositioner* utaf det enda poëmet *Tåget öfver Bält* (såvida man ej vill gå till en äldre än den af författaren åberopade tid, som alstrade Branders *Gustaviad, Boråsiaden, Säbomiaden* o. s. v.) hvaremot den senare epoken af vår litteratur lemnat *Gylfe, Asarne, Frithiof, Axel, Mötet vid Alvastra, Columbus,* fragmenter af *Gustaf Adolf i Tyskland, Vladimir den store, Blenda,* m. fl. af *Stagnelii* episka stycken, tvenne episka poëmer af Grefve Sköldebrand, för att icke tala om parodier såsom *Rimthussiaden, Brynolfs äfventyr,* m. fl. Vidare omtalar Förf. den mängd

ska dikter af mångfaldigt ämne (?) var rikedomen ännu större"; att *„hvad vi fått efter fosforisternas uppträdande är Fosforos och en mängd (?) kalendrar, i hvilka kanske till en hundradel stycken af värde finnas, något mera är drägligt och det vida mesta* (vacker Svenska!) *är en sammangyttring af allt hvad känslohäfning och lättsinnighet (!) har berserkmässigt och chaotiskt"*; *att ingen af de nyare Författarne* (sedan år 1810) *uppenbarat sig som sann och poëtisk natur"*; att *„Stagnelii poësi är full af egoism"*; att *„den förhåller sig till poesien i sin verklighet, som den individuella föreställningen om religion till det religiösa elementet"*; hvarföre den blott kan visa oss *„en religiositet, aldrig en religion";*[1]) att hos *„Tegnér ser man föga någon skymt af ideal"*: att oaktadt *„fosforisterna i början tycktes inse Tegnérs oersättliga brister som skald, ingen af dem fullföljt de påståenden, som i detta afseende först gjordes"*; att *„v. Beskow i sin poësi är lika litet djup och sann, som Tegnér, men honom vida underlägsen i yttre företräden"*; att *„Lycksalighetens Ö af Atterbom har några blixtar af poëtisk inspiration, men är alltför mycket sväfvande, oredig och ofulländad för att kunna få namn af ett poëtiskt konst-stycke; och ännu mer otydliga, excentriska och ofta falska äro mängden af Atterboms små-stycken"*; att *„Lings arbeten icke uthärda jemnförelsen med de klenare af gamla skolans och det är tvifvelaktigt om något mera sammangyttradt, stelt, prosaiskt och uttänjdt än hans episka berättelser någonsin blifvit inskrufvadt i rim och meter"*; att *„de stycken Franzén skrifvit sedan år 1810"* (d. v. s. sedan han lemnade den Finska inspirationens jord, som är Förf. förbehållen) *„äro nästan samfäldt underlägsna hans tidigare poësier, äro ab-*

„stora arbeten", som, bland andra, *Creutz* och *Fru Lenngren* lemnat, af hvilka, som bekant är, den första skrifvit minst af alla Svenska skalder och den senare endast skref småstycken för St. Posten. Denna noggranhet i uppgifter följer Förf. hela artikeln igenom.

[1]) Stagnelius var väl ingen Religions-stiftare; men nog torde i *Martyrerne* och i *Liljor i Saron* finnas så pass mycken „religion", som belöper sig på granskarens omdöme.

solut och utan undantag försämringar„; [1]) att Förf. *„förbigår omnämna de rena, ehuru bleka och omarkerade försöken af Grafström och Nicander, emedan de ej förvärfvat högre loford, än de förtjent“;* att *„Euphrosynes dikter äro Atterboms underlägsna i allt, utom i fel“;* och att härmed anser Förf. *„i det närmaste det vigtigare, som yppats inom Sveriges vitterhet, sedan den litterära revolutionen, vara taget i beräkning.„* — (Några obetydliga Författare såsom *Vitalis, Wallin, Geijer Järta, Valerius, Palmblad, Dahlgren, Fahlcrantz, m. fl.* — för att ej tala om *Adlerbeths* mästerliga öfversättningar, som tillhöra samma period — har Förf. från sin höjd ej kunnat upptäcka, och detta är så ganska naturligt, då man i hast skall expedidera en hel nations litteratur under ett halft århundrade och detta midt under jul-oset.) Slutet emellertid, som denne — man kunde säga, i vitterhetens „säck och aska klädda — profet förkunnar oss, är att då man nu icke kan *„förutsätta hos* (Svenska) *allmänheten ett æsthetiskt sinne, som vore moget, för att uppfatta det sublima hos någon i en framtid möjligtvis uppträdande originell talang, då såväl för konstdomare af profession, som för Publik, det underordnade gäller, som det högsta“,* — *„så äro alla förhållanden för mycket lika med dem, som vållade den sist förefallna brytningen, för att icke en dylik vore att förvänta ännu“,* och Förf. spår derjemte, att denna brytning *„icke kan vara aflägsen.“*

Det hände sig i Rec:s studentår uti Upsala, att då en misslyckad forskare i filosofien kom till den berömda Benj. Höijer med en dissertation, hvarå han utbad sig dennes *vidi* såsom Dekanus, för att få *trycka* sitt arbete, svarade Höijer, skrattande: Alltför gerna; vi hafva ju tryck-

[1]) Mer än hälften af poëmerna i sång-cykeln *Selma och Fanny* är af en senare tid, än 1810. Äfven flera andra lyriska stycken, som fullkomligen uppgå mot Franzens äldre poëmer, t. ex. *Lärkparet, Sång af en beväringsman* och den ypperliga dikten *Vattnet och Ljuset* äro af en nyare period. Hvad förbättringarne och omskrifningarne angår, så torde väl åtminstone flera stycken hafva vunnit derpå, såsom t. ex, *Modren och Sonen* och *Lidona*, som i sednare tider fått sin fulländning, o. s. v.

frihet". — Rec. instämmer på samma sätt med mycket nöje uti Hr *Granboms* i Helsingforss „imprimatur", ty det hade verkligen varit skada att beröfva Svenska läsare den munterhet, som kan tillskyndas dem genom bekantskapen med en kritik, såsom denna, så full af sakkunskap, billighet, ljust omdöme, profetisk anda och vackert språk.

Då emellertid denna artikel är skrifven vid ett universitet, der Svenska läses och talas, samt derjemte säges äga till Förf. en af vårt fordna brödralands „*dilettanterande förmågor*",[1]) hvilken jemväl blifvit belönad af Svenska Academien, torde det kanske vara i sin ordning, att beledsaga denna „blick på Sveriges litteratur" med några små upplysande sidoblickar.

Vid första påseende kan man ej förvara sig från den misstanka, att Förf. möjligen kunde vara någon förtappad flykting af de forn-akademiska frivilliga, hvilkas fältrop, sedan de litterära stridigheterna slutat, ensamt då och då, med allt hesare stämma, genljudade i den döende Stockholms Posten, och hvilken vittra emigrant nu på andra sidan hafvet sökt anställa ett litet Vendéekrig mot den nya vitterheten. Åtskilliga punkter i hans manifest, — såsom, att den senare vittra litteraturen på intet sätt kan jemföras med den gamla; att „*det vida mesta*" vi fått, efter fosforisternes uppträdande, är en sammangyttring af allt hvad „*känslohäfning*" har mest „*berserkmässigt och chaotiskt*", att man „*trampat käckt på gamla skolans jättar*", o. s. v. — tyckes härtill gifva full anledning. Men man tages ur denna fördom, då man derjemte ser, att Förf., oaktadt — som han yttrar sig — „*alla de orimliga, platta och excentriska rimmerier, som inflöto i Fosforos, och vid alla de sväfvande, falska och verkligt stötande resonnementer, hvarmed Polyfem och andra den antimarkallianska sektens tidskrifter äro uppfyllde*" — Förf. sjelf — skulle någon tro det? — begynner sin uppsatts

[1]) Helsingforss-Förf. nyttjar uttrycket „*diletterande förmågor*", men detta måtte väl vara tryckfel.

med aftryckandet af ingenting mindre, än *„den exposition af de förut dyrkade Heroernes svaga sidor, som förekommer i Tidningen Polyfem, Andra Samlingen, N:s 1 & 2“*, — hvilken exposition upptager jemnt hälften i Helsingforss-bladet. För att i någon mån gälda detta lån lemnar Förf. Sällskapet *Pro Joco* till och med den artiga orlofssedel, att genom *„detta bemödande att förfäkta det samma, har Sällskapet helsosamt inverkat, icke blott på sin tids, utan äfven på kommande åldrars vittra förhållanden“*. — Det kunde väl synas någon liten motsägelse deruti, att, då man enkannerligen vill bevisa den nya litteraturens oduglighet, alltsedan „Fosforisternes uppträdande“, man börjar med att förklara, det de *inverkat helsosamt på äfven kommande åldrars vittra förhållanden;* men för att bereda Allmänhetens sinne till uppfattande *„af det sublima hos någon i en framtid möjligen uppträdande originell talang“*, behöfves väl i främsta rummet en ny logik, och det är berömligt, att Förf. i tid arbetar derpå. I öfrigt äro de vapen, Förf. nyttjar mot „de gamla Heroerna“, samtligen lånade ur den nya Skolans arsenal; till och med sal. Hammarskölds paradox, att „Tegnér vore en Leopold i ny upplaga“, har Förf. icke försmått tillegna sig, ehuru denna idé, åtminstone nätt uttryckt af Hammarsköld, (om vi äfven i öfrigt lemna den åt sitt värde), hos Förf. erhållit följande klumpiga form, att nemligen *„de* (Leopold och Tegnér) *omkastade i tid och rum nästan varit hvarandra“*. — *Det kan icke beskrifvas“*, (utropar Förf. nu, intagen af det högre snillets ädla harm), *„huru litet intryck er sådan poësi som deras,* (de nyssnämda båda skaldernas) *gör på ett sinne, för hvilket naturen klarare visat sin herrlighet!“* — Och detta sinne finnes nu i Helsingforss! Beklagansvärda Sverige, som icke allenast förlorat Finland, men äfven en sådan författare!

Hvad läsaren häraf ljusligen finner, är, att bannlysningsbullan gäller både den gamla och den nya skolan. Allt hvad de arma Svenska poëterna, under ett halft århundrade, släpat tillsammans, i stybbe och strå, till deras lilla vitterhets-stack, skall nu af en gigantisk förmåga

bortrensas. Men olyckligtvis är det icke nog, att utrota den nyare litteraturen och smaken för densamma i Sverige. Under det Författaren som bäst utfärdar ukaser derom, börjar smittan att sprida sig till det södra Europa. Tegnérs nästan samtliga dikter äro öfversatta på Tyska [1]) och Danska, flera på Engelska och Fransyska, samt ett poëm på Latin. Huru skall man nu få fatt på alla dessa exemplar, för att deraf anställa en auto-da-fè? — Samma olycka med Atterbom, hvars „Lycksalighetens Ö“ och en mängd smärre sånger Tyskarne och Danskarne haft den förrycktheten att öfversätta och kringsprida! — Flera af Geijers poëmer (att icke tala om hans „Svea Rikes Häfder“) äro öfverflyttade på Tyska, Danska och Engelska, samt ett par på Fransyska. Af Stagnelius och Vitalis vandra stycken jemväl omkring i utländsk drägt. Äfven af v. Beskows „Erik XIV“ finnas förrädiska versioner på Tyska och Danska, och — Rec. fruktar nästan — på Engelska. Flera exempel att förtiga. Det vore derföre till en början nödvändigt, att den i Helsingforssbladet införda och så väl motiverade krigsförklaringen mot Svenska vitterheten öfversattes på alla fremmande språk, utdeltes och anslogs på knutarna i alla större hufvudstäder, på det — om äfven den Svenska bildningen icke mera stod att hjelpa — åtminstone andra oskyldiga folk icke måtte taga något åt sig af den förskämda smak och dåliga poësi, som rotfäst sig i Sverige, hvarjemte man kunde låta utgå ett påbud, att hvarhelst något exemplar af Svensk poësi anträffades i utländsk drägt, detsamma genast skulle gripas och uppbrännas, eller också

[1]) Då man erinrar sig, huru de enfaldiga Gubbarne *Goethe* och *Bonstetten* förtjustes af *Frithiof*, och ansågo denna dikt för en ny stjerna på poësins himmel, må man väl på deras vägnar fägna sig, att de nu äro döde: ty den gamla krasslarn Goethe hade säkert skämts ögonen ur sig, om han erfarit, att densamma Frithiofs författare, som han beundrat, blifvit af en sådan konstdomare, som den i Helsingfors, förklarad äga de mest *„oersättliga brister som skald“*. — De förnämsta Tidskrifterna i Shakespeares fädernesland — t. ex. *Quarterly Review* och *Foreign Quarterly Review* — äro på samma villospår som Tyskarne; men de blifva nog tillrättavisade af *Helsingforss Morgonblad*.

sändas, såsom krigsfånge, till Helsingforss, der Förf. öfver detsamma ägde *jus vitæ & necis*. Såsom reningsmedel och späkande dietkur för dem, som öfverlastat sig med Tegnérs bildfulla och Atterboms „excentriska“ poësi, kunde jemväl utskeppas några båtlaster ren och obemängd vitterhet af äkta Helsingforss-fabrik, t. ex. „Öfversättning af en Tysk Öfversättning af Serviska folksånger“, — „Dikter af J. L. Runeberg“ — o. s. v., hvilka ofelbart hos poetiska läsare skulle göra samma gagn, som en kylande brunnscur och nedsatt regime för dem, som förgått sig i njutningen af fysiska födoämnen. De, som efter en sådan svältkur icke blifva spaka och, såsom Förf. uttrycker sig, „hålla sig till naturen och sig sjelfva,“ — de stå sannerligen icke att bota.

Rec. ämnade här sluta; men författarens tilltag påkallar äfven ett allvarsamt ord, så mycket mer, som det föregåtts af flera diatriber i samma ämne, från samma håll, och fortsättning jemväl i enahanda ton och syftning utlofvas. Rec. tror sig derföre böra låta Förf. veta, hvad man här i Sverige tänker om hans polemiska uptåg.

Till en början har det icke kunnat falla någon Svensk in, att ens misstänka, det Förf:s vidunderliga och fortsatta utfall mot nästan allt hvad Svenska litteraturen äger kärt och aktadt, kunnat finna något genljud hos det ädla folk, som icke längesedan varit våra fosterbröder, eller att det kunnat anses annat än med ovilja vid det Universitet, der han redigerar sitt blad. Det förra vitsordas deraf, att nu, som tillförene, allt hvad som af något värde utkommer i vår vitterhet omfattas med samma välvilja i Auras gamla bygd; och för det andra äro de dyrbara namnen Franzén, Porthan, Choræus, Hwasser, m. fl. oss en borgen, att vid det lärosäte, der deras anda ännu lefver, det upsåtliga, af förhållandena opåkallade och endast af enskildt småagg frambrytande förringandet af Svenska namnets vittra ära aldrig skall möta de uplystares bifall.

Dernäst tror man sig kunna fråga Författaren, om han icke anser sitt eget lands bildning och sig sjelf skyl-

dig något de Författare, som riktat, utbildat och förskönat det språk, på hvilket han skrifver och som han nu begagnar, att smäda dem sjelfva, samt för att i sin fåvitsko söka kullrifva — om han förmådde det — den litterära byggnad, de uppfört — icke så olik den tosing, som sedan han, med fremmande tillhjelp upstigit på en liten höjd, ville kullsparka stegen, för att inbilla några enfaldiga förbigående, att han med egna vingar flugit dit opp?

Eller om Förf. haft något ändamål med sina flerfaldiga och ytterligare utlofvade libeller mot Svenska litteraturen — och något ändamål måste väl hvarje förnuftig menniska hafva? — hvad syfte tror han väl, att man kan tillskrifva honom för denna berserks-gång? — Förgäfves skall han, som han synes åsyfta, åberopa det af honom anförda fragmentet af Polyfem, i stöd hvaraf han anser sig, liksom denne, berättigad, att antasta Sveriges *„gällande“* auktoriteter i bildning och vitterhet. Polyfem yttrade åtminstone hvad han ville: ett brytande af den Akademiskt Fransyska smakens konventionella bojor, en återgång till det förtjenstfulla af Sveriges gamla litteratur, samt en ursprunglig och friare bildning efter den antika och, bland de moderna, efter den Spanska, Engelska, Italienska och Tyska vitterhetens mönster. Ehuru midt i stridens yra undantog dock Polyfem (såsom det anförda stycket äfven visar) icke blott Stjernhjelms och Bellmans sånger, samt det bästa af Kellgren och Lidner, för att icke tala om Thorild; men han utmärkte äfven såsom *„rena och förträffliga produkter“* vissa af Leopolds, Wallins och Tegnérs stycken. Förf. deremot — sedan han i en föregående artikel frånkännt de Svenska folkvisorna deras värde [1]), och nyttjat nya Skolans vapen mot „de gamla Herrarna“, — undantar, i sin kritik öfver det sista fjerdedels seklets litteratur, *intet*, (man kunde säga *ex inferno nulla redemtio*), han uppställer icke

[1]) Rec. har icke artikeln till hands, men så wisst han kan erinra sig var hufvudsumman af resonnemanget, att knapt *någon Nation ägde en uslare folkpoësi än den Svenska.*

ens några fremmande mönster, men riktar våra blickar mot Östern, på *„det sublima hos någon i en framtid möjligen uppträdande talang"*, med *idealets ägande i en lugn och glad seger"*.

Och hvilken kan då denna profeterade, vitterhetens nya Messias vara, för hvars annalkande segertåg den Svenska litteraturens fält skall afröjas? Någon aning om honom äger Förf. troligen, efter dessa stora anstalter till hans emottagande? — Vet Förf. hvad man härstädes gissar derom, och som ej låter så otroligt? — Ingenting mindre, än att det skall vara Förf. sjelf. — Vi äro likväl nog „omogna" och egenkära här i Sverige, för att icke gerna utbyta det lilla dugliga af vår „nu *gällande* poëtiska litteratur", mot denna otecknade vexel-blankett, dragen på framtiden, och vi frukta till och med, att det fordras något större litterära titlar, än t. ex. eröfrandet af andra priset i Svenska Akademien, en hjelplig, orimmad öfversättning af Hr *v. Goetzes* tyska öfversättning af några Serviska folksånger, och något beröm i Nya Argus för „Elgskyttarne" [1]) för att bryta stafven öfver ett bildadt folks litteratur. Om *„Tegnérs och några andras diletterande förmågor"* ej kunnat upsvinga sig till det *„sublima"* i några dedikationer, som Förf. röjer i den af sina „dikter", uti denna vers t. e.

„Vore ju det kärt, att gå och minnas,
Hvar det fordom var.
Hyddans ställe och den sångarinnas,
Som dess *Maj-stång*(?) bar!" [2]) (pag. 2.)

Så få vi väl nöja oss med det triviala uti t. ex. dedikationerna af *Axel* och *Nattvardsbarnen.*

---

[1]) Rec. vill ingalunda underkänna det *relativa* värdet af poëmet „Elgskyttarne". Han har läst och äfven omläst det med nöje. Men han anser det upriktigt, såsom poëm, ej stå högre, än Læstadii „resa i Lappmarken", som prosa. Båda hafva deras utmärkande förtjenst af en enkel, trogen och väl lokaliserad naturmålning.

[2]) En icke så svag sångerska, som kunde bära en hel Maj-stång på ryggen.

Om Franzén, under de 23 år han nu vistats i Sverige, ej kunnat „besälla" oss (ett af Förf:s uttryck) med något så forn-naivt, som t. ex. detta i Förf:s dikter:

„Maj följde *känslor* i den helga skugga grydda
som *låfte* dar af *gull*" (p. 5.)

eller:

Hjerta, hjerta! hade jag dig *framför mig*
Låge du oroliga i min *hand här*
O, då skulle hastigt min *trogna omsorg*
Bringa dig lugnet". (pag. 52) [1])

så hålla vi honom dock hjertligen räkning för de oförgängliga blommor, som han (enligt vårt tycke) med evig ynglinga-förmåga ännu inflätar i den Svenska Sångmöns krans. — Visserligen finnes i Atterboms *„otydliga, exentriska och falska småstycken"* icke något så naivt och naturmålande, som detta:

„hvarje tvekan var så lätt förskingrad
ty brudgum lofte altid gökens stämma
och lycka *väplingens orakelspråk*" (p. 134.)

eller:

„Blott *finkens driller* domna
Vid *gökens melodiska suck*" (p. 68.)

men folket här i Sverige är så enfaldigt, att det ändå hellre sjunger *Hulda Rosa*, *Näktergalens Klagan*, o. s. v. Tegnérs och Stagnelii *„Flyttfoglar"*, då för dem

„tåget församlas mot Norden, mot Norden!"

[1]) Att stilla ett „hjerta", som ligger „framför oss" *„i handen"*, — som en kotlett, — dertill behöfves knapt Förf:s *„trogna omsorg"*.

äro visst icke så lyckliga som Författarens, ty

„De finna så säkert den saknade Nord
der våren dem väntar med *hydda och bord!*“

hvaremot hvarken Stagnelius eller Tegnér tänkt på, att flyttfoglarne borde hafva tak öfver hufvud, och ännu mindre hafva de låtit *duka bordet* åt dem; men troligen äro de icke heller så stora fogelkännare.

Med synbart ädelmod har Förf. förbigått Wallin och Geijer. Huru matt är icke t. ex. Wallins

„Ren tystne de klagande ljuden“ —

eller hans dithyramb:

„O, lyssnen! . . . O hörden i orden! . . .

mot Förf:s sublima grafsång:

„Förgänglig var då den sälla lott
Mig *brydde* (?)
Lik vårdags-fläkten, den smekte blott
och flydde.
Ack ljuft jag drömde
Jag mig förglömde, &c. (p. 88).

Och Geijers *Sista Skalden*, hvad är den emot „Barden“ hos förf., som med

„sin lyra der, *i handen*,
Grep en djup akkord på den — och dog
och gaf åt *andens* fosterbygder *anden!*“ (p. 102).

Grafström, i sina „bleka, omarkerade försök“ — t. ex. *Välkommen och Farväl*, *Molly*, o. s. v. — har väl aldrig höjt sig till en så sinrik idé, som förf. i detta poëm, hvilket för sin korthets skull intages helt och hållet:

„Vid en flickas fönster stod en gosse
trenne långa quällar *på* (?) *hvarandra*,
klappade och bad, att *dock bli insläppt.*
Första quällen fick han hot och bannor,
Andra quällen fick han ord och böner,
Tredje quällen fick han fönstret öpnadt (p. 118).

Men genom studerande af det „sublima“ hos vår förf., „med idealets ägande i en lugn och glad seger“, bör Hr G. ej gifva hoppet förloradt; äfvensom Nicander, hvars likaledes „bleka och omarkerade försök“ — t. ex. *Runesvärdet* och *Tassos död*, — ännu på långt när icke innehålla någon så herrlig målning af „Ödet“, som då vår förf. låter dess „moln“

„hagla ner“
en skur af *stela dödar* på de späda. —
milda känslor“ —
en *dvärglik grodd* i den betrycktes barm.“ (p. 151)

Och hvar vill man i v. Beskows små stycken — t. ex. *Lysmasken*, *Drömmen*, *Laura* m. fl. — finna något så fint och delikat, som t. ex. i dessa rader:

„Tvenne unga älskade hvarandra,
Tvådde båda sig *i samma vatten*,,
torrkade på samma duk sig båda“ —

hvilka verser ensamt ådagalägga, — såsom förf. yttrar sig — *„ett sinne, för hvilket Naturen klarare visat sin herrlighet!*

Med rätta säger derför Förf. att det är *„hög tid, att någon röst höjer sig mot den alldagliga slendriantonen“*, i *„Sveriges nu gällande poetiska litteratur!“* Ty hvart skall det väl i längden taga vägen, om Franzén, Tegnér, och sådana karlar, ännu få *„gälla“* för något? Det svåraste blir måhända, att få de æsthetiskt *„omogna“* Svenskarna, att lägga borrt Frithiof och Franzéns skaldestycken, m.

m., för att lifnära sig endast med sund, obemängd och med „*imprimatur*“ hallstämplad Helsingforss-poësi. Men om de äfven äro så hårdnackade, att de ej begripa sitt eget bästa, så kan dock förf. trösta sig med Voltaïres ord till Helvetius: „*Je vous donne des bons conseils après Vous avoir donné des bien mauvais exemples*“.

„Vän af: *Quod verum atque decens*“.

Samma år fick Runeberg emellertid en välförtjänt upprättelse, så lakoniskt affattad den än är, i det Sondén — fosforisten! — i den af honom redigerade andra upplagan af L. Hammarskölds „Svenska vitterheten“ om Grafven i Perho och Runebergs första häfte Dikter fälde det omdöme, att de „utmärka sig fördelaktigt framför de flesta samtida i Sverige“, och för öfrigt vet man [1]) ju, att Dagligt allehandas utfall icke oroade Runeberg „det minsta“. Att han icke inlät sig i något slags polemik i anledning af denna artikel är för honom karakteristiskt. Lika naturligt är emellertid, att det i de vänskapligt hållna kritikerna i Sverge regelbundet återkommande missförståendet af närmast Idyll och epigram måste plåga Runeberg, isynnerhet då han väl insåg, att uttalandena voro gjorda fullt uppriktigt. I synnerhet var det en artikel, som tyckes hafva upprört honom, och detta ehuru den bär de otvetydigaste vittnesbörd om ett tillbörligt uppskattande af hans skaldskap och dess betydelse närmast för hans eget folk. För att fullt förstå Runebergs åtgörande i anledning af denna i Svenska litteraturföreningens tidning den 1 januari 1834 ingående artikel, en recension af skaldens andra häfte Dikter, torde läsaren draga sig till minnes de tidigare anförda uttalandena i Den svenske medborgaren i augusti 1830 och i Heimdall i juli 1832. Recensionen, författad af Rydqvist — den kritiker som oftare än någon annan i början af 1830-talet framförde den finske skalden för publiken i Sverge — lyder i sin helhet så:

[1]) Se bl. a. Strömborg III, 248.

„Uti det för trenne år sedan utkomna första hälftet af Hr *Runebergs* Dikter blef mången läsare, vid sin fägnad öfver denna i flera hänseenden utmärkta och lofvande samling, icke utan förundran varse den bestämda olikhet i anda och form, som rådde i de under öfverskriften „*Idyll och Epigramm*“ hänförda poemer, jämnförda med de öfriga i samma häfte. I de förra trodde man sig märka något från den vanliga konstpoesien skiljaktigt; men visste ej så noga, huru detta skulle lämpligen förklaras. Man såg en afgjord syftning att likna och reproducera någon förebild, hvarmed man ännu icke hunnit göra bekantskap. Man träffade likheter t. ex. med den Finska folkdikten, men äfven olikheter: man upptäckte i tycket något Grekiskt, uti antik mening, men äfven något Ny-Grekiskt o. s. v. Genom utgifvandet af sina „*Serviska Folksånger*“ blef Hr R. den, som sjelf löste denna knut. Inför dem, som ej på egen hand kunde reda frågan [1]) hänviste han på den obekanta sånggudinna, hos hvilken han stod i förbindelse för sina vackraste qväden. Det var nu icke längre svårt, att finna claven till hans eget idylliska och epigrammatiska skaldskap; och efter inhämtad närmare kännedom af Serviernas national-poesie i allmänhet, uppgick äfvenledes ett ljus öfver anledningarne till förutnämnda jemnförelser med andra länders poetiska alstringar. Den Serviska folksången befinnes nemligen i sjelfva verket hafva vissa, såväl prosodiska som rhetoriska, egenskaper gemensamma med den Finska (bland dem parallellismen); å en annan sida, förråder den ock inverkan af landets locala och historiska förhållanden till Grekland.

[1]) Att icke mången skulle träffa rätta sammanhanget, var så mykket mindre underligt, som bekantskapen med Serviernas national-poesi är temligen ny, och ännu föga allmän. Den som ej kände *Fortis'* resebeskrifning, kunde väl hos Herder ha sett några s. k. „Morlackiska“ sånger; men dessa hörde till den berättande stilen, och ingen representant förekom af den cykel, som benämnts Frauenlieder (i anledning af deras härkomst från fruntimmer), d. v. s. sådana Serviska poemer, som höra till kärleksvisan, romansen m. m. i den lyriska stilen: med ett ord det slag, hvarom Hr R:s dikter påminte — — —

Jemväl det häfte af Hr R:s dikter, hvarmed vi nu sysselsätta oss, äger en särskild afdelning, under namn af „Idyll och Epigramm“; der åtminstone merendels, den Serviska stilen uppenbarar sig. Som Rec. ej för ögonblicket äger tillhands några andra samlingar af Serviska folkvisor, än *Talvj's* och *v. Goetze's*, hvilka härom ingenting upplysa, så kunna vi ej afgöra, huruvida några eller flera af dessa Hr R:s skaldestycken äro egentligen öfversättningar. Emellertid finnas åtskilliga, som fullkomligt gifva illusionen af en Servisk visa. Deribland må exempelvis nämnas det förut bland „Vinterblommor för år 1832“ förekommande poemet: „Mötet“, samt det följande: ***Kärleken*** [Dikten aftryckes].

Om alla de öfriga i detta behandlingssätt utförda sånger kan väl icke sägas, att de så fullkomligt, som de nyssnämnda, ha vålnaden af den Serviska kärleksvisan; men de, i hvilka tanken är lifligast och uttrycket mest fyndigt, förekomma oss såsom efterbildningar. Äro de allenast friare tolkningar, eller behandlingar, af främmande originaler: så förråda de, icke dess mindre, en lofvärd talent. Äro de deremot nya poemer, sjelfuppfunna, men diktade i den Serviska national-poesiens anda och form, så visa de hos Förf. spänstighet i förmåga och en ursprunglig själsförvandtskap med Serviernas poetiska lynne. Väl är sannt: tonen är icke här särdeles svår att träffa: formen är så bestämd, vändningarne i talet, tankarnes förbindelser, bildernas val och uppställning äro på en gång så egna och så hvarannan lika, att en nästan stående typ derför gäller. Denna är i samma mån lättare att tillegna sig, som den har något synnerligen pittoreskt och charakteristiskt; på samma sätt som vid porträttering, om ej lifvet, åtminstone masquen af ett skarpt marqueradt ansigte alltid bör kunna träffas. Men detta må vara: det fordras i alt fall mycken böjlighet i sinnet, för att göra ett främmande skaplynne till sitt eget, och ett rikt mått af åtminstone negatif bildningsgåfva, för att derutinnan dana något ända till graden af en förvillande likhet. Det har alltid ansetts som en förtjenst,

att kunna klart och lifligt återspegla ett annat föremål; än mer att framställa ett nytt af dermed jemnförligt behag. Således, om Hr R. skulle härvid gå miste om lagern för originalitet, — när man tager denna i dess strängaste betydelse, — kan han i stället vinna den visserligen icke ringa, att vara en Svensk Homerid.

I Hr R:s poetiska samling förekomma emellertid jemväl tvenne stycken: Klagosång öfver Hassan Agas ädla Maka och Radoslaus, hvilka äro *angifna* såsom öfversättningar från Serviskan. Båda äro, som det synes, bearbetade efter de hos Herder intagna Tyska tolkningar; den förra är i vissa enskildheter afvikande från behandlingen af samma ämne hos Talvj. De höra till det slags episka cykel, som de Tyska öfversättarne kallat Heldenlieder — en afdelning af Serviernas national-litteratur, hvilken, ehuru visserligen intressant, likväl ej har allt det egna och särskilda, som de s. k. Frauenlieder, närmande sig öfverhufvud mera de öfriga Slavonska stammarnes epik, synnerligast Böhmarnes, hvarmed den äfvenledes har den femfotade trochaiska versen gemensam. Den synes ock stå något närmare vissa af de Finska stammarnes folkpoesi, t. ex. Finnarnes och Esthernes [1]), fastän vanligen ämnet är vida åtskildt. Kanske är dock öfverensstämmelsen, i sistberörda hänseende, mera skenbar än verklig, mera yttre än inre. Till denna förutsättning taga vi oss anledning, med särskildt afseende på den af Hr R. i öfversättning meddelta Finska Runan: „Flickans klagan“; hvilket lika rörande som intagande qväde eljest, i fråga om ämnets val, skulle troligen lättare, än större delen af öfriga Finska fornsånger, kunna påkalla en jemnförelse med Serviernes.

Emellertid kan man sannolikt anse de nämnda behandlingarne af Serviska dikter såsom angifvande den

[1]) Finska Runan har äfven merendels trochaiska versmått, och då den upptar daktyler, så blifva dessa vid sång behandlade som trocheer (enligt kännares uppgift). Fyra trochéer äro dock det egentliga måttet, såsom i Serviernas kärleksvisa.

ton, hvaruti herr R. *vill inleda ett nationelt Finskt skaldskap* i motsvarande riktning. Om man håller dem invid ett par af Hr R:s originaler i den berättande (eller — om man så vill — episka) diktarten, nemligen det af Svenska Akademien belönta poemet: „*Grafven i Perrho*", samt ett annat, „*Zigenaren*": så skall man i dessa sistnämnda varseblifva liksom ett bemödande, att arbeta sig *ur* den Serviska och arbeta sig *in* i den Finska folkvistonen. Den sydländska stämpeln är ej mera der; det fina och täcka, skalkaktiga och lifliga, det epigrammatiskt fintliga och öfverraskande, — med ett ord — det Serviska tycket ser man ej längre. I stället visar sig i högre grad det Nordiska lynnet, och särskildt det Finska; med sin stadiga och fasta ton, sin kraft och ihärdighet, sitt allvarliga och oförskräckta, äfven halsstarriga och förfärliga väsen. I „*Elgskyttarne*" framträder emancipationen än tydligare. Tvifvelsutan var der sjelfva det valda versmåttet (hexametern) en väktare emot den Serviska efterbildningen; likasom öfverhufvud, vid denna composition, helt andra förebilder synas ha sväfvat för Skalden. Men utom det att samma poem företer Hr R:s skaldekonst i en fullkomligen fosterländsk gestalt, röjer det ock sjelf en djupare och friare poetisk anda.

Törhända skall mången tycka det vara att gå öfver ån efter vatten, då man finner H:r R. genom en utländsk national-poesi närma sig den fosterländska. Men detta synes oförklarligare, än det i sjelfva verket är. Till följd af den kärlek, som Hr R. fattat för den Serviska poesin, har han — så föreställa vi oss — kommit att älska folkpoesin i allmänhet; och då, i första rummet, sitt fäderneslands; på samma sätt som man ofta, genom en resa i främmande länder, först kommer att iakttaga och värdera vissa dittills föga bemärkta föremål i hembygden. Möjligtvis har han ock, inseende svårigheten att ensamt af den Finska folkdikten (som ursprungligen är mythisk eller ock trollsång) utbilda en fosterländsk skaldekonst, trott sig hos det främande folket finna vissa elementer, som genom sin frändskap, kunde vara tjenliga att i så-

dan hänsigt upptaga och modifiera. Om så förhåller sig, vore det samma phänomen, som det i Culturhistorien ofta anmärkta, då man, efter den inhemska odlingens urartande, måste för ögonblicket kasta sig i armarne på ett främmande folk, för att omsider komma igen till sig sjelf, eller ock återgå till antiken, för att afskudda sig den moderna bildningens öfverdrifter.

Det är denna *rigtning till Finsk nationalitet*, som vi anse för det mest anmärkningsvärda i Hr R:s sednaste skaldeskrifter. Med denna syftning kan äfven låta förlika sig den mot Svenska litteraturen vända, häftiga polemik, som, då den i det hela saknar *kritisk* grund, sannolikt har någon dylik särskild afsigt till fotfäste. Om ock orättvisan — och vi kunna väl tillägga, otacksamheten — af detta angrepp icke kan *försvaras*, blott genom ändamålet af den Finska litteraturens afskiljande från den Svenska; så kan den härigenom åtminstone *förklaras*; och onekligen blefve det den fördelaktigaste uttydningen deraf, om stridssättets öfverdrifter kunde anses blott för öfvermåttet af en häftigt lågande fosterlandskänsla, som fått näring af den uppmuntran, hvarmed Finska språkets studium (troligen icke utan beräkning) på senare tider blifvit hugnadt. Men ehvad vi, såsom *svenska* patrioter, häri må se och ana: öfver sjelfva grundsyftningen, att sjelfständigt utveckla ett kraftigt och redbart folks moraliska lif, kunna vi, såsom opartiske granskare, ej annat än fägna oss.

Betraktade såsom poemer för sig, eller i allmänhet såsom föremål för ästhetisk njutning, äro de flesta af Hr R:s sist utgifna Dikter rätt behagliga att läsa, synnerligast för den raska gången, den friska tonen och den kärlek till Naturen, som redan i Hr R:s förra samling gaf sig på ett så intagande sätt tillkänna. Dess egenskaper, dem ingen skall beskylla oss att för lågt uppskatta, hafva nu antagit ett manligare och friare uttryck. Tydligare, än förr, framträder i närvarande häfte Skaldens önskan, att äfven der, hvar folkvisans stil icke blifvit sökt, befria sig från den nyare konstpoesins senti-

mentalitet. Detta verkar derhän, att ett och annat stycke, som eljest icke genom uppfinning eller framställning särdeles utmärker sig, ändå tillfredsställer sinnet. Ehuruväl vi, också bland detta häftes poemer, gifva företräde åt de i den Serviska tonen behandlade: så erkänna vi dock gerna om de öfriga att de — i allmänhet — öfverträffa sina föregångare. Att Hr R:s poetiska genius är i *stigande*, anmärka vi med nöje; ännu högre stigen, skall han förmodligen skönja, att icke *all* s. k. „sentimentalitet“ är känslopràl, flärd, tomt glitter, och att det gifves en Poesi, som kan vara *Idéens*, utan att derföre mindre vara *Naturens*. Denna anmärkning begagna vi till afslutande af vår artikel; inbjudande dem af våra läsare, som ännu ej gjort sjelfva Diktarens bekantskap, att ju förr dess hellre förskaffa sig den.“ — — —

Knapt hade Rydqvists uppsats hunnit till Helsingfors, innan Runeberg själf tog till ordet för att visa tillbaka de insinuationer som recensenten i Litteraturföreningens tidning, helt visst utan afsikt att såra, hade framkastat. Runebergs artikel, En anmärkning, som han kallar den, ingår i Morgonbladet den 3 febr. 1834 och är af honom insänd äfven till nämda Upsalatidning, där den tryktes utan något svar från redaktionens sida den 26 i samma månad. „Anmärkningen“ lyder som följer:

„I en Recension af sednare Häftet af undertecknads Dikter, införd i N:o 1 af Sv. Literatur Föreningens Tidning för innevarande år, ger Rec., Hr R—t, utan synnerdeles tvetydighet tillkänna sin förmodan, att de under rubriken: *Idyll och Epigramm* i nämnde häfte intagne stycken vore, till större delen, mer eller mindre trogna öfversättningar eller bearbetningar af Serviska Originaler, dem Rec. säger sig blott icke för tillfället kunnat öfverkomma och collationera. Så tyckes Rec. till och med undra öfver, att jag som öfversättningar *antydt* tvenne i min bok förekommande, efter Herder bearbetade Serviska sånger, naturligtvis, emedan han trott mig ej hafva haft större skäl att vara uppriktig i afseende å dem. I an-

ledning häraf, och då någon på Hr R—ts auctoritet, synnerligen emedan man ej utan de sannolikaste grunder plägar framkasta dylika suppositioner, lätt kunde falla på den tanke, att jag velat begagna allmänhetens obekantskap med Serviens poetiska alster, för att pråla med lånta fjädrar, nödgas jag härmedelst förklara, att, med undantag af tvenne af Herder upptagna stycken: Die schöne Dollmetscherin och Gesang von Milos Cobilich und Vuko Brankowich samt två eller tre små sånger i Goetzes Samling, hvilka jag blott genomläst, alla de Serviska poemer, jag sett, äro af mig i Svenska bearbetningar från trycket utgifna och så tydligt såsom främmande Originaler *antydda*, som det varit möjligt att antyda genom det enkla ordet öfversättning, vidfogadt hvarje af dem. Då förra häftet af mina Dikter utgafs, kallade någon tidning, om jag minnes rätt, Medborgaren, de då upptagna Idyll-Epigrammerna öfversättningar af *Finska Runor*, man kunde nästan säga med än mindre skäl, så vida jag, såsom obekant med Finska språket, vid den ringare tillgången på öfversättningar derifrån, icke kunnat förvärfva mig ens den förtrolighet med Finska, som med Serviska poesien. Jag tyckte mig då kunna underlåta att göra någon anmärkning vid Medborgarens yttrande; men då det af repeterade beskyllningar synes, som om man upptoge min tystnad som ett erkännande, önskar jag att få offentligt framlägga dessa rader, icke för att härigenom förfäkta någon, i allt fall likgiltig, originalitet, utan för att rätta misstag, som med skäl kunde anses förnärma ömtåligare intressen hos mig, än blott litterära.

Joh. Ludv. Runeberg.

Vi ha sett, att vår skaldekonungs steg till ärones höjd icke voro så alldeles lätta, och att hans skaldskap i början gång efter annan missuppfattades, men att han äfven, både af landsmän och svenskar, fick röna prof på ett förstående, som måste ha varit hans hjärta kärt. Med en förvånansvärd objektivitet åhörde han de uttalanden

som från skilda håll gjordes angående alstren af hans penna, och han kände sig upprörd endast då misstag gjordes, som förnärmade „ömtåligare intressen än blott litterära“. Om den inhemska kritiken under de första åren af hans uppträdande var så godt som stum angående Runeberg — 1833 och 1834 ha vi sålunda icke kännedom om ett enda uttalande i den finländska tidningsprässen om honom; Oulun viikko sanomia offentliggjorde dock sistnämda år, den 1 februari, en öfversättning af Svanen och i flere numror från och med den 15:de i samma månad en öfversättning af Grafven i Perho — så bör väl detta icke tolkas såsom brist på förstående eller tillbörligt uppskattande af de nationella toner, som sprungo fram ur hans lyra. Den literära kritiken i våra få tidningar låg i dessa tider nere, och helt säkert funno de flesta skilnaden emellan sina pennor och den nye skaldens så pass stor, att de drogo sig för att ge läsarne en uppfattning om huru enorm den i sjelfva värket var. I hvarje händelse är ju dock denna tystnad besynnerlig. Uppfattningen att „den nya stjernan i Östern“ var en sådan af *första* ordningen, icke af tredje eller fjärde, blef dock kring medlet af 1830 talet allmän; och då en af de akademiska fäder, hvilka i slutet af 1833 uppförde Runeberg *icke* på första utan på *andra* rummet till den lediga adjunkturen i grekiska och romerska literaturen, uttalade i sittande konsistorium, att Runeberg genom sina skrifter, hvilka bära snillets äkta stämpel, intager ett rum bland svenska skalder af *första* ordningen, så blef detta omdöme snart nog äfven den stora allmänhetens. Med sina harmoniskt veka toner skänker Fredr. Aug. Ehrström redan före decenniets midt vingar åt flere af Runebergs ljufvaste dikter: Svanen, Vid en källa, Det var då, Den öfvergifna, Den sjuttonåriga, m. fl., ehuru de alt till 1850, då Pacius utgaf dem och några andra af den för tidigt bortgångne kompositörens sånger, spredos till de tusen hemmen endast genom afskrifter. Enstaka missljud höras ännu en tid framåt, t. o. m. ännu så sent som 1845, då Sturzenbecher i ett af sina literära föredrag

presenterar den finske skalden för den literära världen i Köpenhamn och fäller omdömen om „Elgskyttarne, Hanna, Nadeschda, Kung Fjalar med hvad mer de heta“, som kunde bringa ens indignation till kokpunkten, om de icke skulle blotta en brist på poetisk receptivitet som måste beklagas. Den literära tidningen *Eos* låter i en eljes sympatiskt hållen essai öfver Runebergs skaldskap 1839 påskina, att det endast är med några inblandade finska namn: pertor, mujka, kalja, som skalden i viss grad försöker „hålla upp en finsk ton, ty rätt nationell är han ej heller i denna dikt“. Men, såsom jag yttrade i början af min uppsats: med Hanna kan man dock anse att Runeberg fullt slog sig igenom, och det är den unga prästgårdsflickans tjusande gestalt, som lik en mild engel öppnade alla ädla och varma hjärtan för Runebergs höga, härliga dikter.

Och när vårt folk gläder sig öfver de Runebergska sångernas sig alt mer förstorande, alt mer kringjublade segertåg kring hela den bildade världen, så fordrar tacksamheten, att vi icke glömma hvad ungdomsvännen Fr. Cygnæus, till hvilken genom ödets rättvisa nyck skaldekonungen riktade sina *sista*, med darrande hand i lifvets senaste timmar nedskrifna rader, gjort för spridande af kärlek till och förstående af Runebergs sånger, alt sen dess han profeterade i dikten till den unga Barden, att

Suomis dal skall lyssna innan kort
Till toner, icke hörda mer, alltsen
Från hemmets sorgsna bygder rycktes bort
Till främmand kust vår älskade Franzén.

Det är ju så lätt att nu efteråt förstå skaldeintuitionens och ungdomsentusiasmens heliga siarord:

Stäm lyrans strängar, stäm dem högt till sång
Som mannen kraftig, och som qvinnan öm!
Och genom verlden klingar den en gång,
Sjelf brytande sin väg, en fjellets ström.

Ernst Lagus.

Axel Gabriel Sjöström och hans vittra värksamhet.

Forskningar i annat syfte hafva kommit mig att göra Sjöströms vittra bekantskap. Och denna har varit nog intressant för att förmå mig att presentera honom som skald och öfversättare äfven för andra. Det är icke fråga om någon „äreräddning“, ty de omdömen som om Sjöström hittils summariskt fälts, skola icke genom en ingående undersökning af hans vittra värksamhet förändras, åtminstone icke i så hög grad, att rangordningen på vår svenska literaturs parnass därigenom blefve omstäld. Men under en icke ringa del af den tid som förflöt mellan Franzéns bortflyttning och Runebergs första uppträdande, var Sjöström bland inhemska skalder den mest uppburne och stod åtminstone bland den s. k. stora publiken i högt anseende, hvilket af många omständigheter bevisas. Denna värdering af hans poetiska talang var visserligen öfverdrifven och kan blott förklaras genom bristen på bättre, men den saknade ändå icke all grund och den har åtminstone tillräckligt uppvägts af glömskan, i hvilken dess föremål hos senare generationer fallit. Det har nyligen yttrats, att denna glömska måhända varit oförtjänt;[1]) den har det helt säkert, icke blott för att Sjöström värkligen ägde talang och brukade den flitigt, utan också, och kanske främst, emedan

---

[1]) *C. G. Estlander* i Finland i XIX seklet, s. 263. Jfr äfven om öfversättningarna *I. A. Heikel*, Filologins studium vid Åbo universitet. s. 292 f. — Strängare är mot Sjöströms vittra värksamhet *G. Lagus* i Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling, II, s. 105 ff.

han utgör en mycket karaktäristisk representant för en eklektisk öfvergångsperiod i vår literaturs historia, hvilken period man måste känna bland annat för att rätt kunna uppskatta den oerhörda betydelsen af Runebergs tidigaste diktning.

Jag skall söka att här nedan gifva en teckning af Sjöströms vittra författarskap, sådant det framför alt ter sig i de af honom i tidningar offentliggjorda poem — särskildt trykta äro blott en dramatisk scen, en större cykel, festdikter samt öfversättningar. De biografiska upplysningar hvilka föregå denna teckning, stöda sig, så vidt de angå Sjöströms personliga karaktäristik och hans ställning till det literära lifvet i Åbo, hufvudsakligast på Sjöströms korrespondens med Engelbrekt Rancken, också han bekant som poet och öfversättare. Hans son, professor J. O. I. Rancken i Vasa, har med största tillmötesgående låtit mig excerpera alla Sjöströms bref till hans far samt gifvit mig många andra meddelanden. Min tacksamhet härför kan jag tyvärr icke mera uttrycka gentemot honom själf. — Dessutom har jag genom fröken Mathilda Sjögrens vänliga beredvillighet varit i tillfälle att genomgå hennes fars, statsrådet A. J. Sjögrens, korrespondens och anteckningar, ur hvilka äfven något kunnat för mitt ändamål inhämtas.

I.

Axel Gabriel Sjöström föddes i Janakkala socken den 26 augusti[1]) 1794. Hans föräldrar voro gårdsinspektorn och sergeanten Mathias Sjöström och Gustava Blåfield. Fadern måtte senare, att döma af Sjöströms anteckning i afdelningsmatrikeln (se nedan), hafva blifvit rådman i Tavastehus. Huruvida modern tillhörde den adliga ätt af samma namn som sedan gamla tider varit rotfast i Tavastland, framgår icke ur resp. stamtaflor. Hon var en arbetsam, god och from kvinna, och sonen tyckes med de starkaste band hafva varit fäst vid henne. Han sörjer ännu

[1]) *Renvall*, Biogr. ant. s. 344 uppger oriktigt den 16.

vid mogen ålder öfver hennes död, som måste ha inträffat då han var en yngling. I sitt första bref till Rancken, den 18 februari 1817, skildrar han henne sålunda: „Äfven jag, min Bror, ägde en mor, en god och dyrbar Ängel; men, såsom sådan, fick hon ej länge trifvas bland jordens dårar. Hon är, sedan några år, innesluten i grafven. Huru älskvärd Hon var, huru mycket Hon af mig är saknad, kan jag ej uttrycka. Nog af! sedan Hennes död har allting visat sig i en helt annan dager; rättare dagern har antagit en dyster, hemsk omklädning. Hvi fick Hon ej tills nu, helst till dessa tider, fägna mig med sin huldhet, uppmuntra mig med sitt efterdöme (knappa omständigheter och en inre drift tilläto Henne ej en stunds hvila), trösta mig med Guds och Religionens ord, hvars sanningar ifrån Hennes läppar trängde till mitt hjertas innersta! Dock himlen ville det så och menniskan är skapad för uppoffringar. Aldrig förgäter jag en dyster höstafton. Ensam satt jag med Henne; jag var då pojke och mitt lynne (genom en grym skolmästares gissel förskämdt, nedslaget och dystert) kunde ej undgå en moders forskande ögon. Ofta hade Hon kallat mig tvär och trumpen; nu frågade Hon, med en ton, mäktig att besegra alla föresatser, alla för eget medvetande ensamt förbehållna hemligheter: „hvad felas dig? Du är aldrig glad?“ Tårar blefvo mitt svar, och det gråtande modershjertat, bidade numera ej ett ögonblick, som på min framtida utbildning kunnat hafva oberäkneliga följder. — Nog härom! Ty om denna sak skulle jag aldrig upphöra att tala, om jag ej med våld bortvände tankarna från Henne.“

Sina skolår tillbragte Sjöström i Tavastehus. Att hans första fjät i Apollos tjänst ej voro lätta, framgår ur parentesen i nyss citerade bref. Det bekräftas af andra yttranden, hvilka visa, hurusom denna tid och dess minnen varit för honom så motbjudande, att han städse bibehöll en stark aversion för den stad där de upplefvats. Så skrifver han i ett annat bref[1]): „Denna stad förlorar år

---

[1]) $^{18}/_{10}$ 1817.

från år sin fägring i mina ögon. Ej heller finnes der något, som kunde intaga mig. Der förflöto mina skolår, dem jag aldrig, utan motvilja, kan erinra mig; der — med ett ord — der finnas för mig många sorgsna minnen; men blott ganska få glada. Likväl — det är förunderligt — önskar jag så gärna att besöka dessa orter — — —."

Till universitetet kom Sjöström på hösten 1809. Den 6 november har han med prydlig pränt ristat sitt namn i tavastländska afdelningens „Album" under n:o 100: „Axelius Gabriel Sjöström natus die 26 Aug. 1794. Patre Matthia Sjöström Assessore Magistratus Tavastburgensis". Han var således då nyss fylda femton år.

Från hans fem och ett halft års studietid, tils han på vårterminen 1815 tog graden, har man sig icke någonting annat bekant, än att han 1812 responderade för Prof. Snellmans disputation: „Doctrina christi de morali Hominis ad Virtutem habitu", ej häller vet man huru beskaffad hans kandidatexamen var. Han utgaf för densamma en gradualdisputation under presidium af J. F. Wallenius; den hette *Dissertatio Acad. de poëtica facultate Columellae,* omfattade 17 sidor i kvartformat och var, enligt kompetente domares antagande, sannolikt skrifven af Sjöström själf samt skulle, i detta fall, visa att denne redan då ägde en viss lätthet i romarspråkets behandlande[1]). Vid promotionen den 13 oktober nämda år vann Sjöström — tillsammans med bl. a. Arwidsson, E. G. Ehrström, Keckman, Ottelin, J. M. af Tengström, I. U. Wallenius — lagerkransen och blef några veckor senare antagen till e. o. amanuens vid biblioteket. Sedan han därpå utgifvit och försvarat en ny disputation, *Dissertatio Acad. Callimachi in Palladem hymnum Suethice redditum notisque illustratum sistens P. I—II* blef han den 11 september 1816 utnämd till docent i grekisk literatur. Vid denna befattning kvarstod han i nära fem år. Dessa år äro för hans utveckling af stor betydelse; under dem begynte han sin självständiga vittra värksamhet, som genast tog stark fart, och grundlade sitt rykte såsom det

[1]) *I. A. Heikel,* Filologin, s. 291.

poetiska lifvets i Åbo främsta exponent. Vi skola därför dröja en stund vid detta lustrum, så mycket hällre som vi åtminstone från en del af detsamma i Sjöströms bref till Rancken äga tillförlitliga vittnesbörd om hans deltagande i det literära lifvet vid universitetet, om hans arbeten och intressen, om hans stämningar och tänkesätt.

I juli 1815 framkastade adjunkten Linsén, „lärjunge och varm beundrare af vår ädle Franzén", såsom Arwidsson om honom säger[1]) — och af Franzén varmt omhuldad tillbaka — för Arwidsson planen om en literär förening. Den realiserades på hösten samma år, såsom det tyckes, hufvudsakligen på grund af Arwidssons värksamma initiativ[2]). Ingenstädes förmäles, huruvida Sjöström från början varit en af medlemmarna, men det är troligt, på grund af att han kort tid efter stiftandet intog en rätt bemärkt plats inom densamma. Redan i april 1816 nämner Ar-

[1]) *Mina Lefnads händelser* i manuskript, hvaraf en afskrift af prof. *J. R. Danielson* vänligen ställts till mitt förfogande. Det mesta af hvad jag ur denna viktiga skrift excerperat, har ock blifvit framhållet af *Estlander* i hans uppsatser om Arwidsson som vitter författare (Akad. inbjudningsskrift) och A. som publicist i Åbo (Sv. Literatursällskapets Förhandlingar och Uppsatser 8, ss. 90—180).

[2]) Jämte Aurasällskapet existerade en kamratlig och synbarligen mera privat „literär klubb" i Åbo, och Arwidsson tyckes hafva varit något slags protektor för den. Sjögren skrifver härom 1817: „Då kom Bl.(omqvist) hit och vi begåfvo oss uppå Klubben. Man visade mig det förtroendet att välja mig till Secreterare, i fall någon ville till sällskapet inlemna något försök uti något ämne." — Och något senare s. å.: „Han (Arwidsson) har haft hos sig vår lilla klubbs poëtiska studier. Han berömde dem mycket och valde ut derifrån 13 st., hvilka han proponerade, att vi skulle insända till Aura-sällskapet. Att hans val ej fallit på några af mina egna stycken, var mig icke så kärt som motsatsen skulle varit det; men i jemförelse med de andra kunde jag icke heller vänta det, i synnerhet som der äro dugliga originaler att tillgå." I sept. s. å. skrifver Germund Aminoff att han icke kunde tillmötesgå Sjögrens önskan att inlämna den af honom öfversatta „stumpen ur Novalis" till klubben emedan den var blott ett fragment ur „Die Lehrlinge zu Sais".

Jfr hvad *Estlander* (Arw. som vitter förf., s. 31 ff) om denna klubb säger. Den bestod af yngre, för literaturen intresserade, akademici, hvilka dock sedan förlade sin värksamhet åt andra håll. Sjöström synes med den haft intet att skaffa.

widsson i ett bref till Crohns — som tyvärr finnes kvar blott i fragment och slutar just på det för oss intressantaste stället — att „grineriet gått så långt, att ett stycke af Sjöström benämndt — — —“[1]), hvilket bevisar icke blott att han redan skref poesi, utan ock att man fäst uppmärksamhet vid honom. Om hösten samma år får han sedan i uppdrag att på Aura-sällskapets vägnar och i dess namn underrätta Engelbrekt Rancken om att han enhälligt blifvit vald till dess ledamot[2]). Och till kalendern Aura, som utkommer i medlet af februari 1817, har han lämnat icke mindre än åtta poetiska bidrag, däraf två öfversättningar och sex originaldikter, ett par ganska långa. Kalendern blir sedan ett föremål för hans oaflåtliga omhuldnad, och det kan vara af intresse för kännedomen om detta i vår vitterhets historia icke obetydande literära företag att meddela hvad han därom till Rancken skrifver. Det visar bl. a. huru svårt man redan då hade att få till stånd en sammanslutning, och hvilket bekymmer sådant särskildt vållade den som stält sig i spetsen — visserligen var också lockelsen att publicera något mindre än nu, ty i stället för honorar ställdes i utsikt ett kontant bidrag, utom det poetiska, af hvarje medarbetare.

Första gången Sjöström talar om Aura i sin brefväxling, afser han påtagligen den redan utkomna första delen. Han säger i ett bref af den 29 april 1817: „Jag har ganska litet åstadkommit dessa tider. Auras sångmö tyckes ännu ej vara rätt hemmastadd bland de nya och unga Prästerna i Hennes tempel. Synd vore dock om hon redan lemnade oss. Underligt vore det ej, ty omgifningarne äro ej de bäste.“

På hösten samma år (den 1 november) berättar han om sällskapets tynande lif: „Sällskapet torde snart *dö*, och ehuru jag innerligen skulle gråta vid dess bår, står ej i min magt att hindra det[3]). Få vi ej vänta något af

---

[1]) Arwidsson som vitter författare, s. 24.

[2]) Han påminner nämligen härom i bref af den $^{18}/_{2}$ 1817.

[3]) Jfr härmed hvad Arwidsson i sina Lefnadshändelser (s 44) säger om sällskapet: „en krets hvilken numera (1816) till det mesta endast

Dig? Linsén har ej gifvit oss något.“ Sällskapet dog emellertid icke, utan kvicknade vid, till och med i den grad, att Sjöström i sitt följande bref (den 22 november) kan meddela att planer för utgifvande af ett nytt häfte af Aura voro å bane: „I morgon skola vi afgöra en sak af vigt: om utgifvandet af Auras andra häfte. Låt se hur det går. Våra tillgångar äro gudnås, rätt knappa; men många omständigheter drifva oss till detta *förtviflade* beslut. Dels för att göra dem till viljes, som verkligen intressera sig för vår Aura; dels för att sticka profanum vulgus nu åter i ögonen. Ingalunda må du alldeles bedraga vårt hopp och våra fordringar. Meningen är, att till jul ha mscr:tet fullt färdigt.“ Och när Rancken svarar med att sända några öfversättningar från Hölty, fortsätter Sjöström den 1 december: „Ditt bref, min Bror, var så mycket mera välkommet, som det änteligen medbragt ett bidrag till det *fattiga* sällskapet. Jag blir så innerligen glad, då något dylikt inträffar; ty om det ej städse innehölle stycken af ypperlig förtjenst, tänker jag dock, att det bibehåller lif i dess matta Ledamöter, och att jag derigenom ursäktas för många ofullkomligheter, och månget förhastande. Hvad nu dina öfversättningar från Hölty angår, finner jag dem rätt väl träffade. Några små anmärkningar borde och ville jag göra, men du torde beklagligtvis, nog få tid att sjelf fundera härpå. Sista söndag, då jag ämnade inlemna dem, fans ingen enda på vårt vittra gille, och deraf blef alltså intet. Huru nu skall gå med Recensions utskottets arbeten etc„ det må Gud veta. Förargeligt är det emellertid.“

Detta tyder icke på att den vittra föreningen förde någon synnerligt vaken tillvaro, ehuru uppiggande element ingalunda bort saknas. Arwidsson stälde ju genast i början till krakel och föranledde skarpa kritiker i Aura, där 1817 en parodi öfver hans „Häxan“, kallad „Bolmörten“, upplästes, och Sjöström var en bland de skarpast kritiserande.

rökte tobak och berättade mer eller mindre grofva anekdoter“. Hans yttrande måste dock naturligtvis tagas cum grano salis.

Att åtminstone en del af lamheten var påvärkad af den fruktade Wallenii opåkallade censoriska ingripande, bevisar ett bref från Sjöström till Rancken af den 5 februari 1818, där det bl. a. heter: „Med henne [Aura] stackars liten, begynner det se svåra ut. Åter nyligen har jag för hennes skull haft en tråkig dag. Att Vallenius vållat den lärer ej bli svårt att gissa.“ Det är kändt, att Wallenius var ursinnig på de unga poeterna i Aura för det de vågat framträda utan att först ha frågat honom om råd, och att han därför trakasserat dem på alt möjligt sätt. Att Sjöström dock var altför undfallande gentemot W. ansåg åtminstone Arwidsson; i ett (af Estlander meddeladt) bref till Rancken säger han: „Det är skada med Sjöström att han låter skrämma sig af den förryckte Wallenius!“

Emellertid gick det framåt med Aura, hufvudsakligen till följd af Sjöströms energi och emedan han själf presterade största delen af innehållet. Den 25 mars 1818 kan han meddela Rancken: „Andra häftet är änteligen under prässen och första arkets första correctur revideras i går. Upplagan påkostas af oss samtligen och Du må väl ej ha deremot något. Den skall utgöras af 475 exemplar på godt tryckpapper och blott 25 på velin.“ Och några vekkor senare, den 13 april, tillägger han: „Långsamt går det med vår lilla maj ros Aura; ej af egennytta, men för att fägna de få, som åtminstone ej försmäda oss, ville vi ha arbetet färdigt till den första Maj. Tre ark äro väl sent omsider färdigtryckta; men minst fem återstå ännu. Att ej något af Hölty blef tryckt i detta häfte kom af den dominerande kärleken till Goethes produktioner. — — — Utgifterna för vår skrift äro upptagna till ungefär 10 R:d per man.“ Den 18 april: „Med Aura går så långsamt. I dag tryckes det fjerde arket. Gud vet, om detta omen är godt eller ondt. Lika mycket; hvad som är gjort är gjort.“

Häftet blef icke färdigt att utgifvas den 1 maj, såsom ämnadt varit. Under denna dag skrifver Sjöström nämligen: „Nu är änteligen Aura tryckt, så när som på titelbladet, hvarför du ej heller än kan få något exemplar.

Linsén, som fick Dina 10 R:d, tackar. Sannolikt kommer ännu ett litet tillskott att behöfvas; men derom i sinom tid". Den 9 maj sänder han ändtligen till Rancken dennes tre exemplar af Aura, jämte det han beskärmar sig öfver hurusom „det är synd och skam att tryckfelen blifvit så många och det oaktadt all vår noggranhet", samt anmäler att utgifterna belöpa sig till elfva riksdaler per man, utom velinen.

Sjöströms egna bidrag till Auras andra häfte utgöras af sex originaldikter äfvensom en öfversättning af fjärde sången ur Hermann und Dorothea. Denna öfversättning hade länge sysselsatt honom; redan i början af år 1817 omtalar han att han har „nära 5 sånger halffärdiga". Det innehåll som han för öfrigt lyckades hopskaffa till detta häfte, utgöres af några poesier af Arwidsson, ett par af Tengström, några obetydliga originalpoem och dito öfversättningar, äfvensom fortsättningen och slutet af Tengströms i första häftet påbegynta märkeliga uppsats „Om några Hinder för Finlands litteratur och Cultur".

Genom sina poesier i Aura hade Sjöström inom den ungdomliga krets som beredde sig att reformera den svenska vitterheten i Finland, nått en framskjuten ställning. Bland hans vänner, lika väl som bland hans värsta rivaler, var hans talang afgjordt erkänd såsom betydande. Karaktäristiskt är, hvad hans motståndare Arwidsson därom säger i samma, ofvan citerade, bref, där han just talat om det blodiga hån hvarmed hans „Häxan" behandlats i sällskapet och hvarvid Sjöström varit den som minst haft hänsyn: „Han [Sjöström] är, utan täflan, den fantasirikaste bland oss, och skall prosan och förhållanden tysta äfven honom, så få vi snart fira den nyväckta konstens begrafningsfest ibland oss. Uppmuntra honom och säg, att han inför Gud och en gifmild natur skall stå till rätta, om han försummar sina goda anlag." Och ännu 1823 skrifver Arwidsson i sina Lefnadshändelser, i samma andedrag som han talar om Sjöströms angrepp på honom i Mnemosyne (hvarom mera nedan): „Ungefär på samma sätt stå vi ännu

till hvarandra, ehuru jag alldrig nekat värdet af hans kunskaper och vittra anlag“.

Liksom det utan alt tvifvel var fack-kamraten Linsén, hvilken dragit in Sjöström i Aurasällskapet, så blef också Sjöström en af de första som vidtalades, när Linsén och Bergbom uppkastade planen att utgifva en ny tidning. kallad Mnemosyne. Härom skrifver Sjöström till Rancken den 10 oktober: „En hög vederbörande (Rehbinder) har i sitt hägn tagit den tilltänkta Mnemosyne, och de bästa förhoppningar äro på vår sida. Emellertid berättas, att också Läsning för Finnar med aldraförsta utkommer, kanske i tidningsform. Detta vore en missräkning för oss“. Tillståndet till Mnemosynes utgifvande beviljades tre dagar efteråt, ehuru Sjöström ännu icke i november synes veta af det. Emellertid tyckes Sjöström icke varit synnerligt väl stämd gentemot det nya företaget, sådant det under de första månaderna af sin existens tett sig. Han skrifver nämligen till Rancken den 4 mars: „Hvad tycker du om Mnemosyne? Jag är visserligen ej nöjd med henne. Hon har åtminstone framlockat en ny signatur —ll— [1]), som tyckes vara en lycklig acquisition nog. Barnamörderskan var ganska bra öfversatt och problemet var ganska svårt att upplösa. Låt se, hurudan A[rwidsson]:s afhandling blir i sin fortgång — —“ Men i april öfvertager han likväl redaktionen för en månad. — Det gör, i förbigående sagdt, ett egendomligt intryck att med dessa uttalanden jämföra Arwidssons i ett af Estlander från samma tid (den 12 februari) meddeladt bref till Crohns; också han är nyfiken att veta hvad man i landsorten tänker om tidningen, också han förhåller sig skeptiskt gentemot den: „huru många förstå den?“ frågar han bland

[1]) Hofrättsauskultanten och landtbrukaren G. A. Avellan. Om honom se *Hanna Lindberg*, Gustaf Adolf Avellan såsom nyfilolog, öfversättare och diktare, i Finsk Tidskrift 1893, s. 249 ff. — Förf:s förmodan att —f—n möjligen också vore signatur för Avellan är icke riktig, ity att denna signatur användes af Idman i Mnemosyne. Uppgiften att „Vintersång i Finland“ vore författad af G. A. Avellan bör äfven ändras därhän att J. H. Avellan är författaren.

annat. Det var icke blott i dylika tillfälligheter, som de båda antagonisternas frändskap i tänkesätt och literär smak röjdes.

Sjöströms bidrag till Mnemosyne 1819 utgöras af några originaldikter samt några öfversättningar från spanskan och en från portugisiskan. Dessa äro alla signerade S**m, medan han i Aura användt signaturen —l—l—m. Därtill kommer en osignerad uppsats om Don Quixote, som säkert härrör från honom, samt den anonyma, †† signerade recensionen af Atterboms Poetisk Kalender för 1819, i hvilken ingått tvänne dikter af Arwidsson, „Spegeln“ och „Nordanfjället“. Recensionen (n:o 29) är hållen i form af ett Bref till **. Sedan författaren, delvis berömmande, delvis hånande, uppräknat några andra af kalenderns bidrag, kommer han till Arwidsson och tager genast ett häftigt anlopp: „Nu följer ett originalgeni af första rangen, den öfver all höfva rysligt sublime — der. Man kan med fullt skäl om honom säga, att likasom en och annan vitter Academie kallat ett och annat snillefoster fram ur sitt intet, sammaledes är också denne Schack Staffeld, och hvad han allt må heta, en kryddgårdsplanta, framlockad utur sitt grus af Svensk Litteratur Tidnings morgonstrålar. Du vet att, och huru, vår författare gjorde sitt inträde i verlden vid en Smälthytta, men knapt var den första triumfen vunnen och den första hänryckningens timma förbi, innan mannen, ännu halfrusig och yr i hufvudet, uppstämde sin björnaharpa till Häxan, Naturtonerna och Molnen“. Och slutet är knappast mindre drastiskt: „Skulle jag någonsin vara nog lycklig, att träda inom ringen af denne författares trollverld, eller skåda honom, då han i ljuf sjelfförnöjelse står inför sin spegel, så kunde jag knapt låta blifva, att, utur Liljestråles Fideicommiss erinra honom om detta vackra tänkespråk:

„Att intet skrifva är ej skam, men skam att illa skrifva.
När man ej vett och kunskap har, är bäst att låta blifva“ [1])

[1]) Äfven det mellanliggande må anföras: „De mortuis nil nisi bene. Låtom de döda hvila och försökom lika kort, som enkelt och enfaldigt

Det är om denna recension Arwidsson i sina Lefnadshändelser yttrar sig på följande sätt: „Några veckor efter nämnda sidohugg, stormade en af mina vedersakares öfverstar (S—m) emot mig, med en recension af Atterboms poetiska kalender för detta år, i hvilken han kände min signatur. Det syntes tydligen, att allt var skrifvet blott för att få utgjuta sin bitterhet emot mig, och af verkligt förakt svarade jag lika litet, som jag lät märka, det jag kände upphofsmannen. Jag älskar öppen fejd, och hatade icke mannen, utan blott hånlog åt hans ilska, hvilken åtminstone tycktes uttala en skamlig afund".

Hätskheten i Sjöströms recension — så stridande mot det veka temperament som skymtar fram öfveralt i brefven — berodde otvifvelaktigt på personligt agg, uppståndet måhända under striderna i Aurasällskapet. Annars var han ju ingalunda så sträng mot fosforisterna, och om äfven vidgade vyer i literaturen, särskildt studiet af Goethe, i någon mån redan gifvit honom en sundare teoretisk

---

teckna de två skalde-prof, dem detta års Kalender erbjuder. Det första bland dem heter *Spegeln*, och är i ordets egentligaste betydelse, höjden af originalitet. Du kan tänka, en ung flicka har, en skön majdagsmorgon, satt sig neder vid Oceanens strand, för att i de mest bombastiska ordalag anställa en slags jemförelse emellan Gudomen och sig sjelf. Stackars liten, har då ej Mamma lärt henne, att små flickor alltid böra vara blygsamma och beskedliga? Så mycket är åtminstone säkert, att hon aldrig i verlden skall få sig en fästman; ehuruväl icke ens detta stort lärer bekomma henne, ty mig faller nu någonting i sinnet. Den af sin skönhet så öfvermåttan bedårade tärnan är alldeles ingen annan, än vår skalds egen sånggudinna, som af honom dymedelst emottagit sitt första hyllningsoffer. — Hvad Nordanfjellet beträffar, är det ett äkta urvädersstycke,

„Der vindarne leka från håll till håll,
„Att hvinande rösterna hvässa.
„De hoppa kring klippornas skrofliga brant,
„Och *hvirfla sin krets* (sic!) kring dess mossiga kant."

Der spela det nordliga vemodet, det förtrollade skimret, underbara trollkrafter, glödande längtan, och stilla aning, och längtande aning oupphörligt med hvarann,. tills änteligen

Bland snö och bland drifvor
Står bröllopets fäst;
U p p l ö s n i n g ä r m a k a r n e s s a m q v ä m (!!!)

Och hvad är väl upplösningen? Hvad annat än idel vatten! — —"

uppfattning af poesin, så diktade han dock själf alt framgent i deras anda. Men framför alt visar omdömet om Arwidsson att Sjöström icke sett bjälken i sitt eget öga, ty hos sin skaldebroder klandrar han saker, hvilka han i eminent grad själf gjort sig skyldig till — där ligger nämligen, som vi skola se, ett starkt släkttycke öfver de bådas vittra produktion liksom öfver hela arten af deras talang. Sjöströms känslor i förhållande till Arwidsson taga sig också uttryck i ett bref till Rancken af den 1 november 1817, däri han omtalar att underrättelse angående Arwidssons räddning (han hade gjort en äfventyrlig sjöresa till Sverge, och man trodde honom omkommen) anländt samt tillägger: „En hemlig aning hade sagt mig, att denna nyhet förr eller senare borde inlöpa, och kanske gjorde den just derföre ej så starkt intryck på mig som på mången annan. Bra var det, att Han blef bergad, fastän jag aldrig lär kunna rätt varmt tycka om honom“. Denna ton af kylig egard gentemot Arwidsson återkommer flere gånger i korrespondensen. Att Sjöström uttrycker sig så dämpadt, beror möjligen på att han ej vill såra Rancken, hvilken med Arwidsson stod i ännu närmare vänskapsförbindelse än med honom själf. Par gånger framlyser dock den ovänliga stämningen, såsom när Sjöström uttalar sin farhåga för att Arwidsson skall genom sina korrektioner skämma bort Ranckens öfversättning af Goethes Tasso. Mot slutet af år 1820 tyckes spänningen ha nått en viss höjd att döma af ett bref från Alexander Blomqvist till Sjögren den 15 december sagda år, i hvilket omtalas att Sjöström numera helt och hållet öfvergifvit „sångsällskapet“ till hvilket också Arwidsson hörde, påtagligen emedan denne senare var „ett salt i surt öga för Sjöström“. — Vi skola få se, huru efter många år den gamla fiendskapen ännu glöder kvar på bottnen af Arwidssons stridslystna själ och kommer till ett lika häftigt som omotiveradt utbrott.

Mnemosyne bibehåller en skönliterär prägel endast under första året af sin tillvaro; sedermera blir den alt mera prosaisk i ordets alla betydelser. Sjöströms signatur

synes där icke häller mera efter 1819, sannolikt också emedan han redan påföljande år inträdde i redaktionen af Åbo Tidningar. En enstaka öfversättning i årgången 1822 gör undantag.

För hans literära anseende vittnar det också, att han blef vald till promotionsskald vid 1819 års promotion — den första af de tre gånger han sattes i tillfälle att i denna egenskap stränga sin lyra. Poemet bar denna gång titeln „Oskulden“. Och redan 1818 finnes han nämd bland Tavastländska studentafdelningens „hedersledamöter“ [1]).

Det är naturligtvis icke att vänta att Sjöströms literära smak och kretsen af den vitterhet som tjänade till dess odling, skulle vara annorlunda beskaffade än hos hans vänner och samtida. Men han är icke alldeles osjälfständig. Han beundrar visserligen göter och fosforister, förvånar sig öfver att Molbech i sina Breve fra Sverig 1812 [2]) „nog litet berömmer“ Ling — han citerar ett strängt omdöme af Molbech om Gylfe —, berättar om hur man med otålighet i Åbo väntade på Atterboms Poetisk Kalender, sänder Rancken Literaturtidningen, framhåller särskildt det „Janne T.“ — Tengström — från Köpenhamn skrifver att han redan skaffat sig biljett för att skåda Axel och Valborg, frågar hvart Rancken gjort af med Oehlenschlägers Correggio, rekvirerar åt honom Novalis från Tyskland, citerar Tegnér, uppmuntrar Rancken i hans öfversättningsförsök från Hölty — som af de tidigare svenska romantikerna var mycket gouterad och, i likhet med andra tyska elegiker, i vitterhetskretsen i Åbo tyktes särskildt uppburen — och så vidare. Om Poetisk Kalender för 1818 skrifver han den 1 maj s. å. „För en tid sedan fick jag sent omsider läsa Poëtisk Kalender för 1818. Den gick genom många händer, och så gerna jag unnat dig detta nöje, var det dock ej möjligt. Visst innehåller den några

[1]) *K. O. Lindeqvist,* Tietoja Hämäläisen Ylioppilasmaakunnan ja myöhemmän Osakunnan entisyydestä, s. 28.

[2]) På tal om dessa bref framhåller Sjöström det ställe där Molbech talar om Atterboms fars prästgård, såsom särskildt anslående. Samma ställe påpekas och citeras i nyaste tid af *Vedel,* Svensk romantik, s. 308.

vackra stycken af Euphrosyne och Börjesson och Atterbom; men också fins der en hop dåligt. Romanen tyckte jag visst ej så särdeles om. En afskrift af Atterboms afskedssång medföljer för Dig; skön är den sednare hälften af den tredje versen; den fjerde är nästan för mycket antithesisk, den femte och sjette ypperliga“. Detta bevisar i alla fall att Sjöströms kritik var vaken äfven gentemot den högt beundrade fosforistiske ledaren. Och ännu mer intyga andra yttranden att han icke gick in på alla romantikernes öfverdrifter och förkastelsedomar. Sålunda säger han i det bref till Rancken af den 4 mars 1819 som redan ofvan citerats, om en af Arwidsson till Mnemosyne inlämnad, sedermera under rubriken „Öfversigt af de sednaste revolutionerna i Svenska Vitterheten“ i fem numror trykt, högst radikal uppsats: „början innehåller idel kända saker, och är, efter min mening ej lämpelig; det eviga ovettet mot den franska litteraturen börjar allaredan låta illa; och man borde dock besinna att äfven hon är en länk i menskliga bildningens ked. Hon är i många afseenden helt och hållet negativ, och började genast, der som andra pläga sluta. Om hon åstadkommit allt det onda, som berättas, är mig temmeligen tvifvelsamt; det kunde hända att hon sjelf är en nödvändig följd deraf. Om jag hade tid och humeur skulle jag sätta min mening till pappers utförligare; men detta får liksom mycket annat hvila till härnäst“. Det är ju visserligen mycket troligt att Sjöströms omdöme i någon mån påvärkades af förhållandet till Arwidsson och af Linsén, hvilken, midt under det Arwidssons artikel höll på att publiceras, i en recension af Svenska Akademins handlingar uppträdde polemiserande emot densamma. Men att hans ståndpunkt gentemot fosforisterna icke var en blind beundrans, det hafva vi redan kunnat konstatera; det framgår ännu ytterligare af hans omdöme öfver den bland romantikerne rätt uppburne dansk-tyske diktaren Schack Staffeldt [1]. I

[1]) Vackra saker sägas om honom bl. a. i Hammarskölds artikel „Underrättelser om de senare uppträdena i den danska vitterheten“ i första numret af Svensk Literatur-Tidning. Jfr *Ljunggren*, Svenska vitterhetens häfder, IV, 3, 438 f.

brefvet till Rancken af den 1 december 1817 säger han: „Ottelin ber hälsa, och sänder Dig, genom mig, Schack Staffeldt. — — Så mycket jag hunnit, har jag sett in i den så mycket omtalte Skaldens verk; men, Gud vet, ingenting är mig nu till lags. Jag har ej funnit dem särdeles förträffliga.“ Och vi hafva sett, huru han — i recensionen af Poetisk Kalender för 1819 i Mnemosyne — låter Staffeldt få en släng af det hån han öser öfver Arwidsson.

En betydelsefull följd af Sjöströms sympatier för romantiken var emellertid att han begynte syssla med sydromaniska språk, särskildt med spanska, men äfven med italienska och portugisiska. I detta afseende var han hos oss en banbrytare, visserligen tätt i spåren följd af andra, såsom t. ex. Idestam och Blomqvist, men i alla fall den förste och den som gjorde mest nytta med sin kunskap; hans öfversättningar från det förstnämda språket äro, såsom vi skola se, både många och goda, och de bidrogo utan tvifvel till att äfven andra fingo lust att i original studera den spanska literaturen och försöka sig på öfversättningar från densamma [1]). Men sådana sträfvanden behöfde i alla fall en bättre jordmån och mera energiska ansträngningar för att bringa varaktigare värkningar med sig. — Hvad Sjöström härom i sina bref yttrar, inskränker sig till följande satser i ett bref af den 18 oktober 1817: „Liksom Du läser den store Shakespeares modersmål, började jag under min sommarresa, studera den förträfflige Cervantes i Hans Don Quixote. Jag är väl ännu alltför mycket nybegynnare i Spanskan för att kunna derom (om sjelfva språket) säga något, men att Don Quix. är ett mästerstycke i bredd med [2]) Odyssén, tror jag mig med fullt allvar kunna påstå“. Och när han i april 1822 publicerar tredje sången af Os Lusiados i Mnemosyne, kan han i en not påpeka att detta försök „troligen är det

[1]) Traditionen förmäler att Sjöström också senare, trots att hans personliga anseende gick alt mera neråt, ändå alltid med en viss respekt utpekades såsom en dendär „kunde spanska“.

[2]) Måste naturligtvis fattas = jämsides med.

första att från originalspråket, portugisiskan, på ottava rima öfversätta Lusitaniens ypperste skald".

Bäst vittna om god literär uppfattning hos Sjöström likväl de uttalanden han i sin korrespondens fäller om Goethe. Den gamle skaldefursten tyckes i alla fall bland moderna diktare hafva stått högst i hans anseende. Det var ju visserligen ej någonting för tiden originelt, ty de svenska romantikerna hade samma smak, men den var tydligen hos Sjöström ren öfvertygelse. Redan tidigt företager han sig, som vi sett, att öfversätta Hermann und Dorothea och ger hela sitt moraliska och kritiska understöd åt Ranckens öfversättning af Tasso. Och när Fausts första del anländer till Åbo och faller i Sjöströms händer — nära ett decennium efter dess utkommande — så absorberar Goethe för honom alt annat. Först är han litet förbryllad. Den 5 februari 1818 skrifver han: „Dessa dar har jag studerat Goethes Faust, ett besynnerligt stycke, som jag ej fullt ut kan fatta i alla dess delar. Otaliga ställen finnas der som tränga djupt in i själen. Har du läst Faust?" Men ett par månader senare har han funnit sig tillrätta. Han har gått till grunden med diktvärket, fullt medveten om dess storhet, och det ger honom anledning till reflexioner, hvilka han nedlägger i ett bref till Rancken den 18 april såsom svar på hvad denne meddelat honom om sin uppfattning af stycket. Jag gjorde orätt i att ej gifva dem in extenso.

Han säger: „Du har således allaredan genomläst, och kanske mer än någon annan, på fullt allvar genomstuderat den i många afseenden rysligt sköna Faust. Oberäknelig är den nytta, man alltid skördar af slika företag; och jag bortlägger med en viss räddhåga, hvarje stor mans arbete. „Har du redan tillräckligt studerat hans anda och själ, tänker jag ofta dervid, och skulle du, om samma lycka aldrig mer vederfores dig, ändock för alltid i ditt hjerta och din inbillning bibehålla en lefvande bild af hans skapelse?" Tro derför ingalunda, och skulle du kunna tro slikt, att jag undrar öfver din samvetsgranhet i dylika fall. Tvertom är jag dig en uppriktig tacksamhet skyldig

för det Du, ej blott för Dig sjelf uppfattat, utan ock, i en ljus åskådning för mig framstält de intryck Goethes Faust på Dig gjort. Så mycket jag nu *kan* och *hinner*, vill jag framställa mina begrundanden i detta afseende.

Visst är naturen det element, i hvilket Tysklands mest omfattande skald lefver och verkar; visst är friheten det alsmäktiga ord, han, vid alla sina produktioner omisskänneligen bär i skölden; men detta är ej hans enda kriterium. Man måste om honom medgifva, att han kanske mer än någon annan uppfattat denna natur i dess djupaste heligaste mysterier, och att han oöfverträffligen lyckats att dem sammanhålla i *en* bild. Sådant är äfven fallet med *Faust*. Huru griper ej detta drama hvarje öppen själ i dess innersta, huru ypperligt tecknar ej den inspirerades pensel menniskan och menniskohjertats villor och förvillelser! Faust är, enligt min mening, en martyr, i ordets stränga betydelse. Ett oförväget begär, att intränga bakom den Isisslöja som utestänger de dödliga från de odödligas eviga råd, och hans rastlösa sträfvande att igenfinna denna olyckliga lapis philosophiae, som förstört så mången forskares lif och lefverne, invecklar honom i de svåraste förhållanden. Mins Du Schillers djupa poem: das verschleierte Bild zu Sais? mins Du den otålige ynglingens ord: was hab' ich, Wenn ich nicht alles habe, Giebts etwa hier ein weniger und mehr? Detta stycke har för mig, till en del, förklarat Faust. Så går det oss, då vi ej äro nöjda med vår lott, och kunskapens träd på godt och ondt har, med sina lockande äpplen förjagat mången utur lifvets tjusande paradis. När det första steget är gjort, följa de andra af sig sjelf, och man sansar sig sällan förr än djefvulen har full makt med det arma, oroliga, vilseförda förståndet.

Ofta upprepad var den klagan att v. Goethe ej är Christen, ännu mindre Lutheran. Förlåt mig Broder om jag anser denna beskyllning lika obefogad som obillig. Hvad rår han, den store skalden, väl derför, att han är originell, att han målar allt med sina färger. Så är förhållandet med Faust. Låg det ej från evighet, uti denna natur, att han måste vara sådan han är? Att han ej lik-

som Adam kunde inse sin nakenhet, förhindrade den listige frestaren, som på alla vägar följde och förföljde honom. Dessutom, min Broder, må vi aldrig dömma någon menniska i detta afseende. Det finnes endast *en* som ransakar hjertan och njurar, och endast *Han* må fälla domen. I mitt tycke är ingenting grufligare, än att beskylla en menniska för irreligiosité. Må allt tala för en slik förmodan, så är och blir detta dock förmätet. — Huru skulle dessutom en man, som från en rymd, så högt upphöjd öfver de flestas hufvun, öfverskådar naturens härligheter, kunna vara känslolös för dess eviga Fader. Huru skulle han, som så innerligt lågar för det sköna, kunna ett ögonblick glömma dess härliga upphof! Omöjligt, omöjligt! Om man ändock i fråga om Goethe ville minnas hvad en latinsk skald så förträffligt säger: Castum decet esse pium poetam, Versiculos nihil necesse est. Ej får man bedömma en skapare så strängt efter sina skapelser; den högsta Godheten har ju äfven framkallat Mephistopheles och hans anhang. Förlåt denna apologi! Goethe behöfver den ej! men ditt bref har framkallat henne!“

Man må säga hvad man vill om skarpsinnigheten och originaliteten i dessa „begrundanden“; de bevisa i hvarje fall en själfständig och riktig uppfattning af Goethes mäktiga dikt, ett öppet sinne för dess storartade skönhet och djup och en af all konventionalitet oberoende öfvertygelse om skaldens rätt att tänka och tala fritt. De äro omedelbara uttryck af den omedelbara värkan, Faust utöfvat på brefskrifvaren; de röja ännu, huru dikten fängslat alla hans sinnen, fylt hans själ med beundran och gifvit hans tankar stoff och flykt. Man påminner sig nästan Goethes egna ord om Wilhelm Meister när denne fått sin första inblick i Shakespeares värld: „in kurzem ergriff ihn der Strom jenes grossen Genius und führte ihn einem unübersehlichen Meere zu, worin er sich gar bald völlig vergass und verlor“.

Rancken har ej i alla punkter delat Sjöströms uppfattning — särskildt icke hans frimodiga tolkning af den religiösa sidan hos Goethe — och i nästa bref får Sjö-

ström lof att förklara sig. „Har du ej sjelf alltid märkt det“ heter det där litet undfallande, „att mina bref bära en tydlig prägel af mitt lynne för dagen? Och måste de ej vara dermed behäftade, för att kunna utgå från hjertat och den inre öfvertygelsen? Det må då falla Dig besynnerligt eller ej, blef jag genom mitt sista bref till Dig, försatt på en högre punkt — Goethes undransvärda storhet och värde — från hvilken jag nästan kallsinnigt, såg ned på mig sjelf. Jag var så intagen af mina idéer, att jag ansåg lyckligast att städs bland dem få lefva, och — jag trodde mig så ljust och tydligt genomskåda den store skalden, åtminstone på hans religiösa sida, att ingen kunde tänka annorlunda än han viste att jag tänkte; men detta allt kunde vara ett förhastande och derom vill jag med ingen disputera. Att äfven Du missförstått några mina uttryck, kan vara att anse såsom represalier, nec de judicio pugnandum“. — Fruktan att hafva sårat vännen föranleder Sjöström att sålunda yttra något, som kan tagas som half dementi.

Också Schiller är känd och beundrad. I ofvan citerade bref funno vi en hänvisning till hans tankedigra dikt „Das verschleierte Bild zu Sais“ och promotionspoemet 1819 bär till motto Schillers ord (ur Die Götter Griechenlands): „Schöne Welt wo bist du? Kehre wieder, Holdes Blüthenalter der Natur! Ach, nur in dem Feenland der Lieder Lebt noch deine fabelhafte Spur“.

Det kan ock förtjäna att nämnas att Sjöström, då han talar om Molbechs Breve, finner dem „innehålla mycken Danskhet h. e. skefva åsigter af Sveriges både literatur och statistik. Såsom ett märkeligt bevis i afseende på den förra vill jag nämna, att han jemför Bellman med Hollberg“. Svårt är att säga, i hvilken grad omdömet om Bellman — jämförelsen med Holberg må lämnas åsido — är självständigt. I Phosphoros 1812 hade Atterbom redan publicerat en uppsats om Bellman och Valerius, och hans däri uttrykta oförstälda beundran för Fredmans sångare grundlade eller åtminstone befäste dennes ställning i fosforisternas anseende. Möjligen är Sjöström här blott

eftersägare, ty det förefaller ej troligt att hans temperament och hans elegiska, litet mjekiga riktning skulle stämt öfverens med ett fullt förstående af Bellman. Å andra sidan var hans literära kritik ju dock, som vi sett, ingalunda trångbröstad.

*

Sin egen poetiska kallelse satte Sjöström icke lågt, dock mera kanske emedan han hyste en så gränslös och äkta romantisk beundran för konsten och särskildt för diktningens konst såsom sådan, än för att han personligen skulle trott sig kunna uppfylla alla anspråk som den på honom stälde. Men som skald betraktar han sig ändå, den rätta gåfvan tror han sig nog hafva fått ofvanefter och likt en, hvilken är skapt att hafva sin tanke och sin varelse i andra rymder, ser han med fosforistiskt vemod ner på det omgifvande lifvets prosa, bittert kännande tyngden af de fjättrar som binda honom vid den och hindra honom att blifva det han kunde och borde. Några utdrag ur hans bref må belysa dessa stämningar.

I sitt första bref, den 18 februari 1817, skrifver han, på tal om en fortsatt korrespondens med Rancken: „Orden äro ett ganska ofullständigt vehikel (ehuru ock en conditio sine qua non) för de bättre, ur hjerta till hjerta gående tankar: denna satts är sann, och hvarje begynnande skald (sit venia verbo!!!) måste, mer än någon annan medge, att allt hans bemödande i denna del blir fruktlöst och att i hans inre alltid *gömmes* en perla, om han ock ej förmått *framvisa* mer än ett sandkorn. Jag gör denna påminnelse egentligast för min egen skuld; ty det är med mig så beskaffadt, att ju innerligare jag *känner*, dess svagare *uttrycker* jag mina känslor“. — Den 29 april samma år: Dina bref hvilka jag läst och åter läst, hafva helt och hållet försatt mig i en annan stämning i afseende på mig sjelf, jag har småningom uppfattat den högre ståndpunkt, från hvilken jag borde öfverskåda verlden och de verldsliga tingen — — — —“. Det trälande arbete, som han har vid akademin, är, menar han, „tillräckligt att af

oss bilda en vattenagtig, tråkig Prosa, om äfven en gnista af den högre elden ännu skulle tindra i våra bröst“. Och han fortsätter: „Det är ju endast i den lugna härliga dalen, och på dess gräsiga slätter, som lugnet, friden och känslofullheten ha valt sin stilla hydda. Der vandra de saliga hand i hand, välkomnade af trädens underfulla joller, och tårarna i blommans blå öga. Lycklig den som fått sin bostad i deras grannskap! Hans själ höjer sig öfver gruset, och hans hjerta återspeglas i de skönaste digtningar. När engång gudinnorna sluta mig i sin krets, skall Du hjerte-kär, få bättre bref ifrån mig. Tills vidare må jag förbli Din gäldenär“. Den 1 november: „Det är som jag alltid sagt: verlden h. e. menniskorna äro ej för oss, och en ädel själ är främmande öfver allt“. Den 1 december samma år skrifver han, efter att ha tacksamt erkänt inhändigandet af Ranckens öfversättningsbidrag till Aura och talat om sällskapets tynande lif: „Gerna hade jag på eget bevåg åtagit mig Dina stycken; men jag är ej alls säker på min kupp i den saken. Jag har nämligen nu på sista tiden börja grubbla på öfversättningars värde, manér etc. och ibland har det till och med fallit mig in att tvifla om de ens anstå en, som duger till något bättre. Detta måste synas dig paradoxt, men är mitt fulla alfvar. Goethes Hermann und Dorothea har gifvit mig härtill anledning. Med allt mitt korrigerande och funderande hit och dit, har jag aldrig kunnat bli rätt nöjd, och en enda sång i detta Poem kunde kanske medtaga hela min lifstid, utan att ändå bli allom behaglig. Och ändå kan jag ej hålla mig, ändå är det något — jag vet icke hvad — som drifver mig till slika företag. I allt måste då vårt lif vara en evinnerlig strid med sig sjelf, och vi måste ofta se hvad vi innerligast älska, nästan begabbadt af en röst inom oss. Dock, vare härmed huru det vill: den är säll som använder sin förmåga till det godt och heligt är. Länge vara ej dessa fantomer; en tid skall allt uppklarna i en skön dag, och då skall det forna dunklet försvinna. Ja, min Bror

„Man geht aus Nacht in Sonne,
„Man geht aus Noth in Wonne
„Aus Tod in Leben ein!“

Ännu en gång: detta måste synas Dig besynnerligt; men så tänker jag nu“.

Följande år den 13 april skrifver han: „Huru lyckligt Hjertanskär, om lifvet för oss alltid dansade på rosor, och de band som fästa oss vid våra omgifningar, knötos af idel doftande majblommor! Då, o då, skulle jag helt och hållet öfverlåta mig åt vänskapens blida Gudamakter, då skulle vi hand i hand, genom ett rikeligen välsignadt Arkadien, vandra en skön framtid till mötes. En salig aftonstund skulle vi, trötte af dagens ljufvaste mödor, under andäktiga växelsånger fira den Fader, från hvilken allt godt kommer; och när morgonen gryr och fåglarna instämma uti hymnen för att fira naturens uppståndelses högtid, då skulle vi omgjorda oss till nya värf, tills slutligen hvilan stundar, och hvar och en får efter som han förtjent hafver. Tyvärr, är allt tvärtom, och den drömda glädjen, som likt en allt upplifvande manna, då och då nedgjutes ofvanefter ifrån ljusets och sanningens Herre, varar så obeskrifligen kort, och lemnar efter sig en så grymt sorgelig tomhet. Att jag ej blifvit bestämd för detta eviga tråkande och att jag, i andra omständigheter, skulle vara en helt annan menniska, känner jag så lifligt, så lifligt, men inser derjemte att allt *måste* förblifva som det är, och att toma klagovisor intet båta“. Samma ton går igen i ett bref af den 7 november: „Mången gång göra dessa dagsverken mig rätt besynnerlig till mods; då tänker jag: „hvad är väl allt *det sköna*, annat än blott ett tomt skimmer som blott i ungdomens glada arkadien tjusar, för att då sanningens och eftertankens tid inträffar, för evigt — — förstår Du det, Bror Rancken? — — — för evigt försvinna!“ Ja, jag är så kringskansad af prosans trånga trädvallar, att jag knappt någon gång får andas en friare luft. Då jag ibland går ut ur den sorgliga borgen, och ser naturen och dess sköna fria lif, är denna anblick på en gång förödmjukande och bitter.

När du ledsnar vid dessa jeremiader så låt mig uppriktigt veta det. Jag har af himlen fått alldeles ingen förskrifning på idel glädje och gamman, vet ej heller hvarföre just jag skulle ensam *dansa på rosor*; och således är min klagan till och med — dum; men förlåt mig!"

Och slutligen skrifver han den 4 mars 1819: „Vi hafva redan vår min broder; men hvar äro vårens foglar? de dröja dessa himmelska härskaror der borta, dit Nordens isiga, kalla andar aldrig, aldrig framtränga. Gud vet, hur det må vara; men det tyckes mig, som jag ej i år lika glad som fordom skulle komma att hälsa lärkan, denna glada bebådarinna af lifvets majdagar. Hvarje dag blir jag mera kall för dessa luftiga fröjder, och redan mången gång, tro mig min broder, har jag beslutit att med ett hurtigt språng öfverfara mitt fängelses murar; inom hvilka tusende sinom tusende drömgestalter med mig drifva ett oupphörligt gyckelspel, och phantasien, lik en evigt ungdomlig *Frau Minnetrost*, genom de sorgliga gallren då och då inkastar en stråle ljus och förhoppning; jag vet väl att der utanföre möter en usel sandöken utan skugga och utan skygd mot stormarna; men då vore jag åtminstone fri en hel hop bekymmer, som nu lätt följa mig i spåren. — — —

Tro mig äfven vänskapen är en högre gåfva, äfven hon kommer ofvanefter ifrån ljusets fader; men när anden nedtryckes af brödbekymmer, och dagarna upptagas af skolmästarförrättningar, då flyr den lifgifvande guda dottren poesin långt, långt bort, och med henne allt.

Jag är nu ej mera *Eklunds* renskrifvare; detta kan väl vara bra nog; men hade jag fortfarit dermed än en månad, då hade det kanske också varit lika så bra. Dessa poetiska griller hade då försvunnit för alltid — jag försäkrar Dig det — för alltid, och jag hade då makligt nog kunnat framlefva mina dagar; ty prosan håller sig till det handgripliga, det som duger att äta och dricka; men poesien ropar dag och natt på bröd, och säger ändock, att menniskan ej lefver endast deraf. — — För att rent förklara min mening, måste jag åberopa mig ett ställe ur

Fouqués Sängerliebe, ett samtal mellan Guy och Arnold. Den förra säger: „Ihr mögt glückliches Volk seyn, ihr Sänger, aber ihr greift eure Freuden doch oftmalen allzusehr aus der Luft, und nimmen mirs nicht übel, wenn ich ein bischen über euch lachen muss.“ Arnold svarar: „Ihr mögt glückliches Volk seyn ihr Nichtsänger, aber ihr greift eure Freuden doch oftmalen allzusehr aus Kraut und Rüben, und nimmen mirs nicht übel, wenn ich ein bischen über euch lachen muss“.“

Klagan öfver omgifningen, arbetet m. m. återkommer ofta, kompletterande den rent romantiska ringaktningen för alt hvad som var af denna världen och hade med förståndet att göra. Rancken kan vara belåten, menar Sjöström, med att bo i Bjerno och ej mera vara i Åbo, vid akademin. „Stel, som de klippor, af hvilka vi omgifvas, är den Professoriska visheten. Den sanna sällheten består ej uti förståndets, det kalla, allting beräknande, utstuderande förståndets njutning; nej! det finnes endast — tro mig, min Bror! — endast i hjertats tillfredsställelse.“ Men reellare orsaker till bitterhet förefunnos nog. Docenturen gaf naturligtvis icke rikligt med bröd, och skriptakorrigering och privatlektioner fingo tagas till hjälp. På hösten 1818 beklagar sig Sjöström särskildt flere gånger öfver sitt myckna arbete med dem: „Min tid är gräseligen upptagen, och jag hinner knapt andas för bara disciplar. Icke är den akademiska banan en rosenstig, för mig åtminstone, det skall Gud veta.“ — — — „Blott du rätt kände mitt akademiska lefverne denna termin, skulle Du alldeles ej kunna undra deröfver. Disciplar från kl. 8 f. m. till 6 e. m. och dertill ännu några och tjugu ämnen i veckan att corrigera; se der de dråpligaste läromästare för att bli tålmodig och — — — tråkig.“ Och icke blott tillfälle att utveckla sig och i fulla drag njuta af „det sköna“ är det som hans anspråkslösa ställning kommer honom att vemodigt sakna. Hägringen om ett eget bo, där hans diktnings frön skulle spira upp till en vacker blomst, sväfvade för hans ögon, ehuru icke kring någon bestämd gestalt. Den 22 november 1817 skrifver han: „Uti det allraheligaste af

mitt hjerta thronar väl ock en tjusande Herrskarinna; men jag har än ej sett en skymt af henne bland Finlands tärnor, och så utan bröd, och nästan utan alla utsigter, törs jag ej ens se mig om efter henne. Lifvet skulle väl sålunda antaga en högre betydelse, och sånggudinnorna skulle gladt omfamna den nya gästen; men allt har sin tid, och min är ännu ej kommen.“

Den kom icke häller, åtminstone icke så, som brefskrifvaren här drömmer sig den. Hvarken hans korrespondens ej häller hans dikter från Åbo-tiden röja att erotiken skulle hafva vågat begifva sig på spaning efter det saknade föremålet eller att det själfmant hade trädt honom till mötes. Och äfven annars bekräftas det, att Sjöström icke i praktiken känt sig dragen till det täcka könet; så t. ex. förebrår man honom i en polemik, hvarom längre ned skall talas, att han gett sig ut och bedömt kvinnorna utan att känna den värkliga, lefvande kvinnan.

Hvad hans varma sinne fick lof att neka sig i kärlek, det tog det igen i vänskap. Brefven till Rancken visa oss Sjöström i detta afseende från en mycket sympatisk sida. De båda vitterhetsälskarena hade blifvit sammanförda genom Ranckens bror, som dog helt ung och med hvilken Sjöström synes hafva stått på vänskaplig fot. Men i Aura funno de först rätt hvarandra. Härom påminner Sjöström i sitt första bref till Rancken, den 18 februari 1817: „Jag behöfver ej smickra Dig, min Bror, och *Du kan ej tro sådant* om mig; men det försäkrar jag heligt, att jag, sedan längre tider, hyst en viss, dunkel (såvida jag ej kunnat göra redo derföre) aktning för Dig. I början ansåg jag den för en dyrbar relique af de tänkesätt, jag hyst för din oförgätlige Bror; och hvar gång jag träffade Dig blef den mera gåtlik, tills jag änteligen i Aura-Sällskapets namn fick den glädjen att underrätta Dig om dess enhälliga val . . . Du var egentligen den första, som så uppriktigt röjt en lefvande kärlek för det stora, det gudomliga, om hvars åskådning, äfven jag, sedan en kort tid, anropat himmelen och hvartill jag genom flit och omtanke bjudit till att förvärfva himlens samtycke“. Det ser så-

lunda ut som om Sjöström af Rancken fått mottaga impulser, för hvilka han tacksamt erkänner sig stå i skuld. Mot dessa och dylika, enligt tidens sed, rätt superlativa uttryck för de vänskapliga känslorna, afsticka behagligt de delar af korrespondensen, i hvilka Sjöström fullgör det synbarligen kinkiga uppdraget att afge sitt omdöme om Ranckens poetiska produktioner och anstränger hela sin takt och undfallenhet för att hindra vännen att känna sig sårad öfver hans eller Linséns kritik. „Det ges" skrifver Sjöström exempelvis den 5 februari 1818, „vissa prof lika svåra att rätt genomgå som nånsin eldprofvet. Bland dem räknar jag förnämligast bedömandet och estimerandet af den himlaburna poesins foster här på jorden. Vissa förhållanden — t. ex. mitt till Dig — göra dessa problemer dubbelt svårare. Orsaken härtill kan visserligen denna gång vara ganska individuel, men den fordrar ju också blott *mitt* omdöme. När jag första gången genomläste Ditt poem blef jag stött för hufvudet af sjelfva maneret; det var för mycket grannt och utsökt tyckte jag. Snart och genast fann jag, att deruti låg en idé förborgad; men äfven den tycktes mig så ofta begagnad af andra. Ett resultat af dessa reflexioner har Du, helt kort, emottagit[1]). (Jag fordrar ännu engång, i stöd af mitt uppriktiga sinne emot alla menniskor, mina vänner och Dig i synnerhet, — att Du ej anser, nu eller någonsin, mina meningar såsom dåraktiga uttryck af en dum högfärd, som skulle vilja resa hufvudet på andras bekostnad. Skulle jag ana det, min vän, tro ej att jag skrefve ett ord i slikt afseende mera. Förlåt denna digression! Den är ju alsicke af nöden?) Många gånger har jag sedermera studerat Din *Höstafton*, ofta med stor njutning. „Det är ursprunget ur hans hjärtas innersta", tänker jag „och originelt är det också"."

Stycket öfverlämnades af Sjöström åt Aura, hvars recensionsutskott bedömde det. Den 1 maj återsänder Sjöström det, antydande att kritiken icke varit fördelaktig:

[1]) Härmed afses väl det föregående brefvet, af den 12 januari, i hvilket Sjöström svarar på ett omdöme, som Rancken afgifvit om Sjöströms dikt *De tre åldrarne*. (Se nedan).

„Det kallsinniga Aura-sällskapet har, genom Linsén, som hinner då ej någon annan hinner, recencerat Ditt stycke. Det med sina anmärkningar åtföljer härhos.“ Anmärkningarna måtte af Rancken ha upptagits mycket illa; åtminstone gör sig Sjöström all möda att i följande bref lugna honom: „För att sanningen säga, vet jag ej egentligen hvad jag skall säga om ditt sista bref. Så mycket inser jag tydligt, att Linséns recension förolämpat Dig, att hans anmärkningar oftast synas ej blott obilliga, utan äfven bittra. Om vi ock medgifve, att Du har till alla delar rätt, och att ett stycke af Dig bordt betraktas ur en helt annan synpunkt, än nu skett: följer ej just af allt detta, att en slik dom ingenting betyder, och att du, i detta afseende kan vara fullkomligen lugn? Så tror åtminstone jag och känner inom mig alldeles ingen förebråelse för min åtgärd. Det var med ditt glada minne som stycket blef inlemnadt, och jag skulle ej tvekat, att äfven mot Din vilja producera det i sällskapet. Äfven jag ämnade recensera Ditt stycke; det blef ej genast utaf; men kanske en gång framdeles. Att jag i hufvudsak tänker lika med Linsén måste Du väl förlåta. — Nog vet jag det, att hvar och en författare högst ogärna ser sig missförstådd, och att i synnerhet bittra och kränkande infall öfver vårt hjertas ljufvaste hemligheter, tränga genom merg och ben; men detta öde drabbar oss alla, och den som vill det goda, han måste fördraga mycket ondt.“

Sitt manuskript eller korrektur till öfversättningen af Tasso har Rancken i början af 1819 sändt till Sjöström. Denne svarar med ett kort bref, hvari han föreslår några emendationer och äfven annars gör vissa smärre påminnelser mot Ranckens språk. Den 14 maj skrifver han slutligen att han nu läst Tasso och tillägger till de förra anmärkningarna den om för mycket enjambement i öfversättningen.

Därmed afstannar korrespondensen, och den upptages beklagligt nog icke häller senare. Huruvida någon brytning mellan de båda vännerna ägt rum, måhända till följd af Ranckens sensibilitet som författare, är obekant.

Sannolikare förefaller det, att olika lefnadsriktningar småningom drogo dem bort från hvarandra. Ranckens sträfvanden gingo alt mer och mer åt rent teologiskt håll, medan Sjöström, åtminstone på senare år, alt mer och mer lärde sig uppskatta det världsliga lifvets fröjder och lösgjorde sig från den inåtvändhet, som tyckes hafva tyngt hans sinne under ungdomen.

Innan jag afslutar dessa brefexcerpter, tillåter jag mig som prof på det starkt sentimentala och något naiva draget i Sjöströms lynne meddela ännu en episod: „En olycka hände mig denna morgon, värd att omtala“, skrifver han den 1 maj, „Bergbom skänkte mig en Norrqvint, och jag gladde mig på förhand åt dess glada sällskap, då jag i morgse, utan att ännu hafva hört den sjunga en enda ton, fann den lilla stackarn död i sin bur.

Frihet klappar unga sångarns hjerta,
Och i buren stängd han snart dör bort;
Evig, evig är en stund af smärta,
Ack, men glädjen är så saligt kort.

Lycklig den, som skild från lifvets gamman,
Gäckad, plågad både natt och dag,
Sluter stilla ögonen tillsamman
När ej verlden mera har behag!

Det var rysligt synd att se den stackarn pinas!“

*

Med ingången af år 1820 blir Sjöström en af redaktörerna för Åbo Tidning, 1823 öfvertager han ensam redaktionen och fortfar med att allena redigera bladet så godt som till slutet af sin Åbo-vistelse eller till och med 1827. Under tiden utger han en mängd disputationer, hvilka till största delen icke innehålla annat än öfversättningar från grekiska skalder: han framlägger sålunda i disputationsform försvenskningar af fyra rhapsodier i Odysseen, af grekiska epigrammatiker, af Anakreon, af Musaeos' sång om Hero och Leander. Han hinner därjämte äfven med annan literär värksamhet, öfversätter 1821 L.

H. Jakobs prisskrift om fria och lifegna bönders arbete, publicerar sin öfversättning af Hermann und Dorothea 1823, m. m. — 1821 blir han e. o. adjunkt i filosofiska fakulteten, 1826 adjunkt i grekisk literatur, förestår först under vårterminen 1824 och sedan från vårterminen 1826 professionen i grekisk literatur, efter det ordinarie innehafvaren, Johan Bonsdorff, på grund af sitt frimodiga uppträdande i den Arwidssonska saken, erhållit permanent tjänstledighet[1]). Det synes en tid hafva varit fråga om att Sjöström skulle blifva vicebibliotekarie efter Johan Jakob Tengström, som, sedan Lagus öfverflyttat till teologiska fakulteten, ansågs ha utsikter att bli professor i praktisk filosofi. Härom skrifver C. Mannerheim (då andra expeditionssekreterare) från Petersburg till Sjögren den 6 november 1824: „Man säger att Joh. Jac. Tengström skall få profession i Philosophiska Faculteten efter Lagus. Sjöström blir väl då V. Bibliotekarie, ehuru Pippingen ville ha denna tjenst åt Blomqvist.“ Tengström utnämdes emellertid först år 1827, och 1828 blef Blomqvist vicebibliotekarie i Helsingfors. — Då universitetet efter Åbo brand flyttades till Helsingfors, sökte Sjöström ett lektorat i Åbo jämte Keckman och Sundvall, men fick det ej[2]).

Tavastländingarna valde enhälligt Sjöström till sin kurator i februari 1824, och han kvarstod under hela Åbotiden vid denna befattning.

Sjöströms akademiska värksamhet under denna tid undandrager sig vårt bedömande liksom den ju ej häller

[1]) Det framgår med sannolikhet ur ett bref från Alexander Blomqvist till Sjögren den 22 augusti 1824 att Sjöström under en tid förestod adjunkturen i grekiska. B. skrifver nämligen: „Det har varit fråga om att jag under Nykopps vistelse i Borgå skulle läsa publice och ännu är intet afgjordt derom. På tillfrågan förklarade jag dock att jag gerna vore färdig att cedera mina vermeintliche anspråk för Tengström och Sjöström af hvilka den senare anmält sig vilja förestå lectionerne.“ Att åtminstone Blomqvist ej förestått adjunkturen kan man sluta till af hans senare bref till Sjögren.

[2]) Bref från Blomqvist till Sjögren den 18 december 1828 och 30 april 1829. B. säger sig ämna spekulera på Sjöströms adjunktur ifall denne skulle få tjänsten.

bildar hufvudföremålet för vårt intresse. Att han såväl inom kretsen af kolleger som bland den studerande ungdomen stod rätt högt i anseende, bevisas å ena sidan däraf att Sjöström, ehuru endast adjunkt, 1826 fick i uppdrag att hålla ett sorgetal öfver Alexander I, å andra sidan af nyssnämda kuratorsval och de tidigare antydda förtroendena att ytterliga fungera som promotionsskald både 1823 och 1827. Icke håller från hans privatlif är oss mycket bekant. Af hvad ur motståndares angrepp i tidningarna framgår, hade han bland dem namn om sig att vara en pedantisk bokmal, som icke kände mycket af denna världen eller af lifvet omkring sig, som gräfde sig in i utländsk literatur och icke brydde sig om den egna och som hvarken i sin vittra produktion lyckades inlägga någon fantasi eller kläda den i konstnärlig form. Ej häller saknas andra bevis på att Sjöström varit en stillasittande arbetare, som föga rörde sig i de akademiska sällskapskretsarna. Den enda klick, till hvilken han hörde, var Aurasällskapet; från sångföreningen drog han sig, som vi sett, bort. Men den literärt-vetenskapliga krets som bildades af framstående yngre akademiska lärare och äldre studerande, i hvilken Blomqvist, Sjögren, Ilmoni, Nykopp, Mannerheim utgjorde stommen, hvilken Arwidsson och Sjöströms sedan så intime vän Keckman stodo nära och till och med hans gynnare Linsén icke var främmande för, från den synes Sjöström hafva hållit sig fjärran. Åtminstone förekommer i Sjögrens „ephemerider" hans namn knapt en enda gång nämdt — och där nämnas ändå alla, som varit med i de glada gelagen, liksom nästan alla, hvilka författaren blott växlat ett ord med — ej häller beröres han närmare i de utförliga redogörelser för både privata och publika förhållanden vid akademin, hvilka Sjögrens korrespondenter under hans resor i Ryssland till honom tidt och ofta aflåta. Endast ett par gånger finner man hans namn nämdt och då som en utanför ståendes. Utom hvad jag redan i detta afseende anfört, må blott följande citeras, som därjämte kan tjäna till belysande af denna klicks omdöme om Sjöström såsom skald. I ett gemensamt skämtbref från vännerna

den 29 jan. 1826 skrifver Ilmoni: „Hvad våra Finska Författare angår . . . så framkläcker Sjöström hvarjehanda . . . men det vill icke rätt fort med hans musa: åtminstone kan jag icke tycka om hans kalla, cirklade manér.“ — Sammanställer man detta med hvad nedan är nämdt angående Runebergs och hans närmaste krets' förhållande till Sjöström, så nödgas man kanske ge Lagus rätt då han antyder[1]) att Sjöströms egentliga anseende vid universitetet bestack sig i den föreställningen, att han var a priori bestämd till festskald. Denna uppfattning har också prof. Rancken uttalat. Att åter, såsom Lagus menar, den stora allmänheten icke skulle känt Sjöströms poesier, tror jag icke kunna påstås; åtminstone har jag ännu hört äldre personer citera delar ur dem.

Sjöströms publicistiska värksamhet ligger däremot klar för oss.

När han 1820 jämte teologieprofessorn H. Snellman — hvars namn par år senare på ett föga smickrande sätt blef inblandadt i den Arwidssonska saken[2]) — öfvertog redaktionen af Åbo Tidningar, så var det meningen att bladet, som sedan 1810 varit officielt och i några års tid redigerats af jurisprofessorn Daniel Myréen, skulle inslå en ny riktning. I detta afseende publicerade förläggarena i n:o 146 af „Åbo Allmänna Tidning“ en anmälan, hvilken utlofvade att bladet skulle återvända till „sitt forna namn och område“ samt innehöll ett program för dess värksamhet, omfattande i icke mindre än tio punkter ungefär alt hvad man af ett blad om fyra sidor i litet kvartformat och utkommande två gånger i veckan, kunde begära, — och mycket mera därtill[3]).

[1]) Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling, II, 106.

[2]) Jfr *J. Bonsdorffs* anteckningar, publicerade i Finsk Tidskrift 1882, s. 165.

[3]) För kuriositetens skull må denna anmälan här in extenso meddelas.

Anmälan.

Efter en mellantid af tio år återvänder denna Åbo Allmänna Tidning, till sitt fordna namn och område. Hans Kejserliga Majestät har nemligen, uppå derom gjord underdånig ansökning, under den 6 näst-

Under den första tiden äro den nya aerans tecken ännu mycket obetydliga. Alt går i den gamla trallen: notiser och kungörelser fylla största delen af numret, och som pièce de résistance förekommer en artikel om „Policen

ledne November, i Nåder beviljat undertecknade Privilegium, att med början af snart ingående 1820, utgifva ett Dagblad, under namn af Åbo Tidningar.

Dessa Åbo Tidningar, af hvilka en nummer, i samma format och tryckt med likadana stylar, som dittills, hvarje Onsdag och Lördag då ej helgedag inträffar, kommer att utgifvas, skola, enligt ordalydelsen i vårt Privilegium innehålla:

1:o. Underrättelser, bidragande till Finlands närmare kännedom, dess Historia, Geographie, Innevånarenes Språk, Seder och Lefnadssätt.

2:o. Upplysningar i Landets Hushållning, Handel, Slögder och öfriga näringar.

3:o. Korta Lefvernes-Beskrifningar öfver märkvärdige män.

4:o. Underrättelser om gångbara sjukdomar och deras motande, samt hvad till Landets Medicinal-Historia kan höra.

5:o. Korta Utdrag af alla slags Meteorologiska Observationer till upplysande af Landets Climat och olika Orters naturliga beskaffenhet.

6:o. Berättelser om märkvärdiga händelser i naturen och det allmänna lefvernet.

7:o. Hyfsade Skalde-Stycken, samt vittra afhandlingar äfven i obunden stil, uti Sedoläran och andra ämnen, som kunna bidraga till smakens och sedernas förbättrande.

8:o. Tidningar från Läroverken och Boktryckerierna samt Recensioner af nyttige derifrån utkommande Böcker, Disputationer och andra Afhandlingar.

9:o. Stads-Nyheter, egentligen för Åbo Stad, samt

10:o. Hvarjehanda Kungörelser, likväl med undantag af så beskaffade Kungörelser och Annoncer, som enligt den af Hans Kejserliga Majestät för Finlands Allmänna Tidning den 26 sistledne October i Nåder faststälda Plan böra i nämda Tidning införas.

Då vi nu således gå att anmäla detta Dagblad hos Finlands allmänhet, vilje vi ej lemna onämdt, det Theologiä Professorn och Riddaren af Kejserl. St. Wladimirs Ordens 4:de Class Herr Doctor Henric Snellman, samt Docens i Grekiska Literaturen, Herr Magister Axel Gabriel Sjöström sig åtagit, att de utkommande Åbo Tidningar för år 1820 redigera.

Prenumerations-Priset på hela årgången af dessa Tidningar blifver 4 Rubel B:co Assignationer eller 2 R:dl. 4 skill. Sv. Banco och utlemnas de till resp. Prenumeranter besagde dagar kl. 11 f. m. på Boklådan vid stora Kyrkögatan. Åbo den 13 December 1819.

J. C. Frenckell & Son.

i Venedig“, upptagande en half sida, eller „Om skendöd af köld“, „Något om kackerlackorne“, „Upplysningar rörande Tobakens historia“ — genom par numror — m. m. dylikt, som väl närmast rymmes under programmets n:o 6: „berättelser om märkvärdiga händelser i naturen och det allmänna lefvernet“. Stundom förekommer ingen artikel als. Men småningom begynner det dock nogsamt märkas, att en i vittra ämnen förfaren man står i spetsen för bladet. „Hyfsade Skalde-Stycken“, såsom anmälans n:o 7 utlofvade, börja alt tätare synas, såväl i form af originaldikter af Sjöström själf eller någon insändare, som i form af öfversättningar. Ämnena för artiklarna blifva alt mera literära, och särskildt visar sig en stor förkärlek för sydromaniska stoff. I n:o 39 för 1820 förekomma „Anteckningar om Petrarca“, vidare går i denna årgång en artikel „Allmänna reflexioner öfver italienarne“ genom sex nummer, Ines de Castro och Pompeji utgöra föremål för hvar sin uppsats. Jean Paul återkommer då och då med korta bitar, reflexioner eller dylikt, 1821 behandlas Gellert i en artikel och „Troubadouren Pierre Vidal“ i två, 1822 har Sjöström en uppsats „Om Romanen Don Quixote samt dess författare Miguel de Cervantes Saavedra“. Sistnämda år ingår ock för första gången en recension af något inhemskt arbete, Sjögrens Finnische Sprachlehre.

Med följande år, 1823, öfvertager Sjöström ensam redaktionen — Snellmans medvärkan måtte ock hafva varit mycket ringa och förmärkes egentligen blott i några enstaka teologiska artiklar — samt fortsätter att skrifva originalvers och öfversätta, att smida ihop små novelletter och kompilera uppsatser öfver det ena eller andra ur utländska tidskrifter och annan literatur. August Wilhelm Schlegels tankar om det antika och moderna, Hume's om nationalkaraktären, uppsatser om Schillers Egmont och Wilhelm af Oranien, om Ulrich von Hutten, om Franska Poesin, om Andrea del Sartos målningar, om Canova, om Grekernas konstrikedom, om Rousseau's ställning till kvinnan, om Arabernas literatur, om „Latina och hennes döttrar“, reflexioner af Heinse (ur Ardinghello) eller af Jean

Paul, paradoxer af Tieck, ett par recensioner af arbeten i finsk filologi, några resebref af Sjögren — se där hvad af Åbo Tidningars innehåll under Sjöströms redaktion 1823—1827 kan, jämte de skönliterära bidragen, anses vara en direkt frukt af Sjöströms vittra intressen.

Utom Sjöströms egna poetiska bidrag, möta i Åbo Tidningar några enstaka insända dikter, mest af tillfällig anledning framkallade, äfvensom (i årgångarna 1820, 1823, 1824, 1825, 1826) några original och öfversättningar af signaturen I**m. Under denna beteckning dolde sig den från Mnemosyne bekante unge juristen Gustaf Idman, (sign. —f—n), hvilken 1819 af sin i adligt stånd upphöjde farbror Carl Johan Idestam blifvit adopterad och sedan bytt om signatur. Han hade tidigt af Arwidsson blifvit uppmärksammad och var jämte honom redaktör af Åbo Morgonblad under den första tiden af dess existens, ehuru han sedermera, påvärkad af släktingar, som voro förskräkta öfver tidningens extravaganser, drog sig tillbaka[1]). Han var, som Arwidsson i sina Lefnadshändelser säger, ett „ljust hufvud“ och hade utpräglad fallenhet för poesin, ehuru han tidigt synes hafva upphört att idka densamma. Några af hans dikter[2]) visa en anmärkningsvärd lätthet att behandla formen och en viss oafhängighet från den rå-

[1]) *Estlander*, Arwidsson som publicist, s. 127.

[2]) Han hade i Mnemosyne för 1819 (han var då 17 år) publicerat en dikt „Till min fosterbygd“ (n:o 7), som naturligtvis är ungdomlig, men redan har en lätt och flytande form samt röjer uppriktighet i känslan, äfvensom en dikt „Sångaren“ (n:o 33), hvilken måhända visar någon påvärkan af fosforisterna. I årgången 1820 ingår af honom blott en originaldikt „Vårsång“ (n:o 31); i båda årgångarna öfversättningar från Schiller, Kosegarten, Fouqué, Matthisson, Villegas, Ossian, vanligen enkla och flytande.

De originaldikter Idestam i Åbo Tidningar offentliggjort, äro: „Till Philomela“ (1820, n:o 17), „Sångarlott“ (1823, n:o 98), „Förklaring“ (1824, n:o 99), „Lifvet“, „Vinternatten“, „En afton“ (1825, n:ris 8, 10, 90) och „Vandringshelsning“ (1828, n:o 33). Af dessa må här följande tvänne vackra stycken meddelas:

Lifvet.

En dröm är lifvet. Ljuft för barnet stå
Erinringar af paradisets vårar;

dande riktningen åt öfverdrift och patos: innehållet är i dem kändt och sant, uttrycket flärdfritt, mjukt och behagligt. Ett par andra signaturer möta, utan att jag kan säga från

På minnets duk, den vida, klara, blå,
En gycklad verld den slumrande bedårar:
Kring kinden rosor strömma, munnen ler, —
Ack! lycklig den som aldrig drömmer mer.

Men snart på taflan ödet penseln för,
En vidgad synkrets uti fjerran blånar,
Der hvarje blomma vissnar bort och dör,
Och hvarje bild af natten färger lånar:
Blott aldrig fyllda, vexlande begär
Åt Sångarns ungdom lifvet evigt bär.

Snart mannen skådar åt det ljusa land,
Som drömmen gäckande på taflan målar,
Der friden saligt ler, och Edens strand
Ljuft speglad står i aftonsolens strålar:
Men ödet snart med hån hans dröm förstör:
Så hvarje hopp re'n i sin födsel dör.

Och när han slumrat så, i många år
Sett drömda bilder uppstå och försvinna,
Och tiden gjutit silfver på hans hår,
Och hjertats vilda flammor mer ej brinna,
Då kysser döden drömmarns bleka mund
Och dagen gryr vid lifvets aftonstund.

Vandringshelsning.

Än öfver mången sjö och höjd
Min bana rastlöst går;
Det lugna lifvets stilla fröjd
Mitt inre ej förstår.
I skog och mark jag irrar skild —
Jag följt min själs begär —
Dock öfverallt din ljusa bild
Mig huldt kringsväfvar der.

Hvar morgon när den hvita snö
Af solens glans förgylls,
Än bilder vakna opp och dö

hvem de härröra, hvilket också, i betraktande af produktionernas obetydlighet, är mindre viktigt[1]).

Och slutligen — hvad som är viktigare — skall minnet af Åbo Tidningar under Sjöströms redaktion städse lefva i förbindelse med Runebergs första framträdande som skald. Välbekant och därför öfverflödig här, är historien om Runebergs första publikation i Å. T. „Till solen“, i n:o 96 för den 16 december 1826. Gabriel Lagus har, sannolikt stödande sig på muntligt meddelande af Runeberg själf, omtalat, hurusom Sjöström i sången korrigerat

Och hoppets drömkalk fylls:
Min känsla dock är ingen dröm,
Som glömskans villa vet —
För henne fins ej tidens ström;
Hon är min evighet.

När sedan öfver skogens topp
Den gyllne sol går ner,
Hur mången fröjd, hur mångct hopp
Mot mig ur vestern ler,
Och när i ring i nattens famn
De blida stjernor stå,
För mig de skrifva blott ditt namn
Uti det klara blå.

Denna dikt påminner i formen, men blott däri, om Atterboms „Pilgrimshelsning“ i 1818 års Poetisk Kalender. Men i tonen är där någonting, som klingar likt ett sakta eko från Goethes Mond- och Jäger-sånger.

[1]) Sign. Lhm (Luthström?) har i årg. 1823, n:o 31 en dikt *Till hoppet*, hvars två första strofer äro anmärkningsvärdt granna i diktionen:

Du, hvars glimmande sol lyser vår irrverlds ätt,
Evigt gryende hopp! Stjerna i ödets natt!
Hell dig lysande fyrbåk,
Enda lotsen i lifvets skär!

Ros i vårlifvets barm, hjerta i sommarens bröst,
Tinas ock af din sol vintrarnas isar opp:
Åt hvar ålder du räcker
Nectarhornet med vänlig hand. O. s. v.

in den misslyckade bilden om solstrålen, som syntes „ystert leka med menlös dufva“, huru Runeberg och hans vänner däröfver varit indignerade, men mötts af anmärkningen att man kunde känna sig smickrad att få sina rimprof ändrade af en skald sådan som Sjöström, samt huru den Runebergska klicken öfver hufvud ringaktade Sjöströms poesi[1]). Detta sistnämda bestyrkes af Strömborg, som därvid åberopar sig på vittnesbörd af en bland Runebergs närmaste vänner och studiekamrater[2]). Utom ofvan nämda dikt har Runeberg i Åbo Tidningar ännu offentliggjort trenne stycken, nämligen „Barndomsminne“ (sedermera kalladt „Barndomsminnen“, 1827 n:o 57) samt „Till den ålderstigne“ och „Kärlekens förblindande“ (1828, n:ris 28, 60), alla signerade Rbg.

Ett så indifferent innehåll, som det Åbo Tidningar i sina artiklar omfatta, är naturligtvis icke egnadt att gifva någon föreställning om redaktionens ståndpunkt i viktigare politiska, samhälleliga eller ens literära frågor. Endast ett par saker kunna i detta afseende antecknas. Sjöströms ställning till det inom hans närmaste umgängeskrets vaknade och uttalade intresset för finsk nationalitet och finskt språk framgår sålunda ur ett par artiklar i hans tidning såsom tämligen kylig. Hans åsikter angående den franska poesin finna väl ett adekvat uttryck i den ofvan nämda, ur en engelsk journal hemtade långa och hätska

[1]) *Lagus*, Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling, II, 130 ff.

[2]) *Strömborg*, Biografiska anteckningar om J. L. Runeberg. I. 51 f. Det i Enehjelms meddelande till Strömborg omnämda stycke, som Runeberg velat gifva Sjöström till publikation, oaktadt det enligt hans egen åsikt icke var poesi, har förmodligen ej blifvit infördt.

D:r *G. Lagus* har meddelat mig en muntlig uppgift af Runeberg angående ett af Sjöströms skaldeprof: Sjöström skulle hålla en parentation vid en akademisk festlighet (sannolikt sorgefesten öfver Alexander I), och Runeberg och hans vänner roade sig på förhand åt att få höra någonting mycket skralt och löjligt. Men när Sjöström framsade sitt tal, gjorde det en så god effekt, att alla, t. o. m. Runeberg, skyndade sig att subskribera på det. Såsom trykt tog det sig likväl mycket klenare ut. och man ångrade sin depens.

artikeln i ämnet. Visserligen står det som här uttalas icke i full öfverensstämmelse med hvad Sjöström tidigare i ett bref till Rancken i samma saker sagt; men vi sågo ju att detta bref var föranledt af ovännen Arwidssons radikala utgjutelser angående den franska smaken i literaturen och därför kan misstänkas för någon partiskhet. — Sjöströms beundran för kvinnan är oinskränkt: „lärda i stubb, med förlåf, himlen bevare för slikt!“ säger han visserligen, men den „sanna kvinnan“ upphöjes i stället till skyarna, och i en artikel visas, att Rousseau ingalunda, såsom den allmänna åsikten vore, hatat kvinnorna, utan tvärtom.

Med universitetet drog Sjöström till Helsingfors, sedan hans förut omtalade planer på ett lektorat i Åbo strandat. I sin akademiska värksamhet tyckes han hafva varit lika trägen nu som förr. Blomqvist, som ju, enligt hvad vi sett, hörde till en krets där Sjöström ej synnerligt beundrades, ger härom i bref till Sjögren af den 9 september 1830 ett vittnesbörd, hvilket måste betraktas som desto vältaligare, ju mer man känner huru sträng och nästan bitter Blomqvist på senare tider är i sin korrespondens mot de flesta af sina kolleger vid akademin. Han nämner där om att han erhållit en orden samt tillägger. „Nog hade jag gerna unnat den åt alla de andra, som vid Universitetet äro äldre än jag, och framförallt åt Sjöström, som gjort mera nytta än någon af nuvarande Adjunkter, och kanske varit verksammare än någon Adjunkt före honom. Det är dock synd att han så lemnas utan all uppmuntran, och det kan lätt hända att han i sinom tid går miste om Gr. litt. professionen, om t. ex. J. J. Tengström blefve competitor. Jag blifver det icke äfven om jag hade utsigt att få den framför honom, ty jag duger ändock aldrig dertill så bra som han.“ När sedan Joh. Bonsdorff ändtligen lagt in om definitivt afsked från professionen, skrifver Blomqvist till Sjögren den 24 april 1832: „Sjöström är närmast att blifva hans efterträdare, och bör äfven blifva det, då han omkring 10 år gjort tjenst utan ringaste ersättning. Men det skulle blott behöfvas, att nå-

gon annan sökte, så skulle han troligen blifva förbigången i anseende till sin såkallade mesalliance[1]). Just af denna orsak har jag beslutit att icke söka — — —." I ett senare bref upprepas ungefär detsamma, med tillägg att Sjöström själf i Blomqvists ställe sannolikt icke skulle ha liknande konsiderationer, „men hvar sak för sig". Sjöström blef ensam sökande, uppfördes enhälligt på förslag till tjänsten af konsistorium, som fördelaktigt uttalade sig angående hans meriter och hans professorsspecimen: *Olympiorum ex Pindaro adumbratio*, samt utnämdes till professor i grekiska literaturen 1833 den 24 april. Ur Blomqvists bref framgår att Sjöström hade turen att ej länge behöfva vänta på full lön. — Från hans värksamhet såsom konsistorialis bevara konsistorii protokoll i godt minne hans kraftiga uppträdande för Runeberg, då denne 1837 sökte adjunktur tillsammans med Gyldén. Sjöström hörde som bekant, jämte Linsén, v. Bonsdorff och Ekelund, till minoriteten[2]).

Han utsågs samma år till inspektor för tavastländska afdelningen och kvarstod vid denna befattning till år 1842. Under några år fungerade han äfven som censor och ledamot i censurkomitén (jämte J. J. Nordström, som var sekreterare, J. M. af Tengström m. fl.): han tyckes hafva blifvit utnämd i juni 1832 — första upplagan af Elgskyttarne är den tidigaste bok jag sett med hans imprimatur — och afgått vid samma tid 1836, ty då skrifver Blomqvist till Sjögren att Keckman blifvit hans efterträdare.

I början af 1839 träffades Sjöström af ett slaganfall, hvaraf följde att han blef halt och äfven i öfrigt bruten till hälsan för hela sin återstående lifstid[3]). Sjöström afled i Helsingfors den 11 december 1846 af slag. Helsingfors Tidningar, det enda blad som om honom har nå-

---

[1]) Sjöström hade 1829 gift sig med en kvinna af lågt stånd.

[2]) *Strömborg*, Biografiska anteckningar, III, 212 ff.

[3]) Meddelande af prof. Rancken. Äfven Blomqvist nämner därom i ett bref till Sjögren: „Sjöström håller på att komma sig, ehuru det går långsamt, såsom naturligt är."

gon nekrolog, egnar den 16 december hans minne endast följande ord: „Känd genom flera poetiska arbeten i yngre år, riktade Prof. Sjöström under sednaste tider sin skriftställarverksamhet hufvudsakligen åt öfversättningar från grekiskan, bekanta för deras verbala trohet och egendomliga stil.“ [1]).

De af Sjöström under hans Helsingforstid utgifna arbeten — mest disputationer — innehålla uteslutande öfversättningar från grekiska skalder och skola därför i ett annat sammanhang omtalas.

Hvad Blomqvist i ofvan citerade bref meddelar angående Sjöströms värksamhet såsom akademisk lärare, är af betydelse bland annat såsom motvikt till den föreställning om Sjöström såsom person, hvilken af den muntliga traditionen fortplantats och hvilken måhända fördunklat uppfattningen om honom på andra punkter. Samstämmigt tyckes emellertid det omdöme vara, att under Helsingforstiden Sjöströms uppträdande i det enskilda lifvet alt mindre motsvarade hans höga ideal från ungdomstiden i Åbo, och under 30-talet var hans framstående roll i toddybolaget vid Nylandsgatan, hvilket han jämte några kamrater från Åbo bildade, äfvensom i andra glada lag lika känd i de akademiska kretsarna som hans märkvärdiga beteende vid disputationerna var ökändt. Det säges, att han redan under de sista åren i Åbo betydligt mindre än förr hälgat sin tid åt ensamma bokstudier; men ett stort omslag i hela hans lif, och visserligen icke till det bättre, tyckes den omnämda, år 1829 inträffade förändringen i hans förhållanden hafva medfört. — Sjöströms närmaste vänner un-

---

[1]) Blomqvist skrifver till Sjögren den 19 dec.: „Nu sednast dog Sjöström, efter ett förnyadt slaganfall, andra dagen efter det han var i full tjenste-utöfning. Hans plats vid universitetet kan väl blifva bosatt; men värre är det med hans sju barn, som efter honom ärfva ingenting, utom den ringa pension af 750 Rbl B:co samt nådåret. Han efterlemnar mycket skulder, och jag får der utbetala nära 400 Rbl B:co.“ Något senare heter det i samma bref: „Få se, om man icke vill hafva Runeberg hit, för att efterträda Sjöström; men han torde dock vara så klok att han icke vill mäta sig med Gyldén; dock ho vet?“

der den senare perioden af hans lif torde varit J. M. af Tengström, filosofen Sundvall och lektor Keckman.

Med ingången af 1829 begynte i Helsingfors tvänne tidningar utkomma, Sjöströms „Tidningar från Helsingfors“, utgifna af J. C. Frenckell & Son, samt „Helsingfors Tidningar“, redigerade af A. J. Wasenius och trykta hos G. O. Wasenius. Behofvet af andra tidningsorgan än den sedan 1820 existerande, sedan 1826 af Alexander Blomqvist redigerade „Finlands allmänna tidning“ gjorde sig naturligtvis framför alt känbart efter universitetets flyttning till den nya hufvudstaden. De båda bladen utkommo två gånger i veckan, det förra på måndag och fredag, det senare onsdag och lördag. Allmänheten blef sålunda i tidningsväg plötsligen väl försedd. De olika redaktionernas mål syntes från början hafva varit olika. Wasenius inleder sin första nummer med en kortare anmälan, i hvilken han på ett populärt sätt söker ådagalägga tidningspräsens betydelse i allmänhet samt lofvar hålla sin publik au courant med inhemska nyheter äfvensom därjämte meddela afhandlingar i populära ämnen, utländska nyheter o. s. v. Tendensen är med ett ord öfvergående praktisk, dock ges äfven rum åt „skaldestycken på svenska och finska“. Annorlunda Sjöström.

Hans första nummer, Fredagen den 2 Januarii 1829, begynner med en artikel benämd „Forntid och Efterverld. (Patriotisk Betraktelse)“, hvilken till större delen fyller innehållet i fem numror. Dess deklamatoriska och preciösa form och dess högtsträfvande innehåll, i början smått skämtsamt, mot slutet alt mer patetiskt, påminna starkt om Auraskaldens fosforistiska vältalighet och idealism. Artikeln har i alla fall ett varmt patriotiskt syftemål: den vill för tidningens del lofva och uppmanar äfven andra att taga vara på minnesmärkena från fäderneslandets forntid, ty „kännedomen af fäderneslandet är den enda roten för patriotismen, hvilken tillvexer och förkofras i mån af den förra“. Väl är denna forntid ytterst torftig — och denna bekännelse torde väl, menar Sjöström, vara förödmjukande

för de chauvinistiska andar som skåda gull och gröna skogar öfveralt eller ock i Don-Quixotisk narraktighet taga väderkvarnar för jättar, med ett ord för „denna ofta åtalade Fennomanie, som vill utsträcka glansen af vår Fornålder, värdet af Finska Folkpoesin, höjden af förfädrens insigter i konst och bildning, vida utöfver sanningens gränser“. Men det finnes i alla fall mycket att göra, icke blott i afseende å språket, för hvilket ju redan mycket gjorts, men äfven i många andra mindre väl tillgodosedda brancher, framför alt folksången, hvaråt dock intresserade bemödanden på många håll egnas och som sålunda icke vidare behöfver påpekas, samt dessutom följande: 1. Kyrkorna. 2. Åtskilliga ställen, vid hvilka af historisk, mythisk eller blott superstitiös anledning särdeles vigt blifvit fästad. 3. Finska Ordstäf. 4. Sedvanor, Lekar och Bruk vid särskilda tillfällen af enskilda lifvet. 5. Fördomar och uppenbar Vantro. 6. Sagor, Fabler och Gåtor. 7. Enskilda personers anteckningar[1]).

---

[1]) Artikeln är altför karaktäristisk och i visst afseende betydelsefull, för att jag icke skulle meddela några längre utdrag. Det bortlämnade utgöres af en vidlyftig utläggning om den klassiska forntiden.

„Då vi nu såsom helt fremmande och okände, aldraförsta gången inför Dig, Värdaste Allmänhet, offenteligen framträde, nödsakade och hjertans gerna beredde att genom skick och väsende genast ådagalägga, hvars andas barn vi äro samt hvad vi enkannerligen före i skölden; synes sannerligen för oss, *Tidningar*, intet lempligare samtalsämne kunna upptänkas än just sjelfva *Tiden:* nog finnas de helt säkert ändock, som prata om kölden och vedprisen. Hvad vi framförallt redan i förhand, på tro och ära, allvarligast önske, är, att icke blott nu utan alltid kunna vara Dig till nöjes. Tidningar utan ett bevåget Publicum äro fiskar uppå torra landet. Svår är i allmänhet konsten att behaga, men uti vår ephemeriska natur ligga äfven egna omständigheter, som kämpa icke för oss utan emot. För det första uppträde vi med ett visst slags anspråk; vi hafve nödgats kring hela landet kungöra derom; vi hafve således liksom ropat till Dig högstupplyste Allmänhet: oss bör Du läsa! För det andra, i fall Du lyssnat till denna inbjudning, hafve vi affordrat Dig reda penningar, dem man ej är skyldig bortgifva för att köpa ledsnad. Vidare ligger det ofrånskiljeligt i vårt väsende, att vi mången gång besöke Dig i högsta otid: när Du är ledsen och förtretad, komme vi med glada underrättelser; när Du skrattar som bäst, påkalle vi Dina tårar och Ditt medlidande. Och sedan denna ständiga efterhängsenhet: att nödvändigt

Svårt är att säga, huruvida det arkeologiskt-folkloristiska program som Sjöström här uppstälde, invärkade på de sträfvanden i samma syfte som senare, framför alt genom finska literatursällskapets stiftelse, togo ett så starkt uppsving. Föga nog; ty påstöten till arbete inom foster-

läsa hvarje Måndag och Fredag, och läsa klockan precis nio — åtminstone här i staden; å de öfriga orter är förhållandet nästan detsamma —, det kan väl ock bli tråkigt. Skada, att emot dessa väl och tydligt insedda svårigheter ingen bot finnes! Tillåt oss äfven derjemte såsom grund för farhågan att misshaga, rent ut antyda, hurusom å andra sidan, naturen, till vårt icke ringa bekymmer, utrustat Dig med tusentals hufvuden och uti hvarje hufvud behagat insätta så många ögon, som den vidunderlige Argus i hedentimma hade att förlora, och hurusom samma ögon, troligen oftast till vårt men, äro berättigade att se sakerna efter eget godtycke, icke efter vår bästa vilja och förmodan. — Emellertid måste nu det svåra vågstycket ske och handen ofördröjeligen läggas vid verket." — — — — — — „Hvilka äro våra forntida minnesstoder? jo, dessa mosslupna berg eller snöbetäckta fjellar, hvilka tyvärr, ingenting tala, eller dessa hundraåriga furur, som åtminstone betänksamt skaka på hufvudet. Skön konst var bland våre idoge och oförskräckte förfäder konsten att ej nödgas duka under klimatets gräsliga stränghet, yttrad i oupphörlig och vidtutseende kamp mot skogarnes vilddjur, hunger och köld. Ehuruväl odlarens svett för solens strålar allaredan öppnat otroliga sträckor af de fordne vildlanden, och dymedelst lemnat väg för blidare dofter från varma orter, hafva dessa strider inglunda nått sitt slut ännu. — Undangömde i dunklet af sine ödemarker och afstängde från umgänget med lyckligare nationer, framträdde våra förfäder först sent på den gemensamma täflingsbanan, der culturens skönaste priser allaredan voro utdelade. Sjelfve Sången, detta anspråkslösa gudabarn, som trifves äfven uti lägsta koja hos den fattige fiskaren, vankade kring bland oss såsom en åt gladare hembygder sorgset längtande fremling, samt lät blott sällan förnimma sig i enkla, ovårdade tonarter. Honom tröto lockande anledningar, uppmuntran och deltagande: visserligen susade en och annan hemskt underbar flägt från hedenhös om W ä i n ä m ö i n e n, I l m a r i n e n m. m.; men desse vidunderlige trollmakter saknade hållning och gestalt, voro för inbillningen fadda som spöken, och för skönhetssinnet ingenting mindre än angenäma. Likaledes hade den omgifvande naturen, antingen genom sin förvånande vildhet (— brusande strömmar, råmande björnar —) eller genom sina okonstlade behag (— äfven då satt sippan brudklädd på sin tufva, trängtande efter Zephyrs varma kyssar; äfven då speglade förgätmigej sitt blå öga i källans kristall, tjust att finna, såsom oskulden, öfverallt en himmel, både öfver och under jord —) bordt ur dvalan uppväcka mången känsla och framkalla mången Idyll, men armodet och flere andra omstän-

ländsk literatur och häfd var ju redan förut gifven, och den naturliga utvecklingen fordrade att det småningom skulle sträcka sig öfver alla områden och nyttja alla hjälpkällor. Och för öfrigt var väl icke Sjöström den, hvars ord i dylika saker kunde värka väckande. Men huru som

---

digheter gjorde hjertats fria utgjutelser ytterst sällsynta. För bragders och bedrifters ära voro fornfinnarne ingalunda kallare än någon annan: men för den högre utmärkelsen på stridens eller statskonstens fält funnos föga eller inga tillfällen. Författareskapet förblef — med undantag af några få andaktsskrifter — ända till medlet af sjuttonde århundradet, eller Akademiens instiftelse i Åbo, öfverhufvud taget, en alldeles okänd sak. Vi hafva således en i alla afseenden ytterst torftig Forntid.

Förödmjukande torde denna bekännelse synas mången, i synnerhet alla dem som antingen af barnslig godhjertenhet skåda gull och gröna skogar öfverallt, eller ock af Don-Quixotisk narraktighet taga väderqvarnar för jettar. Denna ofta åtalade Fennomanie, som vill utsträcka glansen af vår Fornålder, värdet af Finska Folkpoesin, höjden af förfädrens insigter i konst och bildning, vida utöfver sanningens gränser, är, såsom vanligen härflytande af god vilja, i någon mon ursäktelig, men för öfrigt till intet båtande. Vi kunne deremot fulleligen trösta oss med den okullstöteliga öfvertygelsen, att Finlands folk ifrån uråldriga tider varit kändt och högaktadt för dygder, hvilka väcka och vidmakthålla allmän aktning. Sådana äro förnemligast: Trohet i hjerta och tänkesätt, som ända till sista ögonblicket omfattar ett älskadt föremål, och denna trohet förenad med en obesvikelig ståndaktighet, gränsande understundom ända till envishet; tröghet att mottaga nya åsigter och sanningar, men derjemte äfven klart och sansadt medvetande af pligter och åligganden; exempellös Tarflighet, som icke blott tacksamt af försynen mottager äfven knappare skänker, utan derjemte med uppriktigaste glädje bryter sitt bröd åt fremlingen eller den behöfvande brodren; och framförallt ett fromt och stilla sinnelag, som väl kränkes af svek, oförrätter och förtryck, men heldre med saktmod bär sina lidanden, än utbryter i våldsamma och obetänkta vågstreck.

När vi således, utan knot och utan förebråelse, allvarligt behjerta dessa goda, prisvärda egenskaper, ett vördnadsvärdt arf från urgammal forntid, som städse gjort det fattiga Finska folket till kärt ögonmärke för höge och upplyste Förstar, när vi oss derhos erinre, att, vid första gynnande tillfälle, det Finska snillet hastat att mottaga ljusets lifgifvande strålar, att Luther bland sine åhörare redan räknade äfven en Finsk man, Peter Särkilax, Reformationens förste Apostel inom våra landamären; när vi eftertänke, huru många rättskaffens medborgare och grundlärde män äfven utur Suomis låga tjell uppträdt vid thronen eller i kathedern, och huru med hvarje nytt år nya framsteg ske och nya an-

hälst, så bevisar artikeln att han själf insett vikten af och med värma anbefalt studier i en riktning, som var den rätta och där ofantligt mycket fans att göra samt där kanske ingen annan — knappast engång Porthan — förut så noggrant angifvit de olika forskningsobjekten.

stalter vidtagas för bildningens kraftiga befordrande inom fosterlandet: böre vi ej då med tacksama känslor prisa Himmelen, som väl ej låtit mandelträdet blomstra i våra parker, eller ståtliga portiker förvittra på våra kullar, eller ridderligt prunkande borgar pryda våra granitberg, eller Homerer eller Pindarer täljas bland våra förfäder, men ändock anvisat oss en lugn och treflig plats i verlden? Slika betraktelser skola sjelfmant stärka sinnet till ädla, ärofulla bemödanden, och ovilkorligen leda oss att af själ och hjerta älska den dyrbara fosterjorden, att till dess sannskyldiga gagn, för dess fortfarande trefnad uppoffra hvarje tanke, hvarje företag.

Men huru kunne vi uppriktigt och varmt älska det vi ej fullkomligen känne? Kännedomen af fäderneslandet är den enda roten för patriotismen, hvilken tillvexer och förkofras i mon af den förra. Att känna sig sjelf är för medborgaren lika vigtigt som för den enskilde. Porthan och Tengström, desse Finska fornforskningens Patriarcher, gåfve i detta afseende, egentligen det första värdiga efterdömet, i det de förde tankarna uppå vår egen fosterbygd och framdroge våra häfder ur ett oförskylldt dunkel. Den förre har längesedan gått ifrån oss, men den sednares höga ålderdom fortfar att med varmaste ungdomsnit vårda det viktiga kallet, för hvilket himlen länge förläne honom dagar och krafter! Upplifvade af desses föresyn, och eggade af samtidens, nu mera än nånsin åt samma håll rigtade gemensamma, sträfvanden, hafva flere aktningsvärde medborgare trädt i de älskades fotspår. Finska Språket, onekeligen det förnämsta monument som i synlig motto — att vi måga nyttja det uttrycket — från vår forntid qvarfinnes, synes förnämligast vid sig fästat de tätlandes uppmärksamhet; dess Grammatik har de sednare åren blifvit med särdeles omhugsan skärskådad, utvecklad och bestämd; det har erhållit en ny rikhaltig egen Ordbok; uti särskilda delar af Finska literaturens öden äro vigtiga forskningar allmänheten meddelade, äfvensom den Politiska historien stundeligen vinner ny utredning, hufvudsakligen genom begagnandet af Ryska urkunder, hvartill ett så gynnande tillfälle mera än tillförene nu erbjudes.

Det torde således icke misstyckas, utan gerna tillåtas äfven oss, att, offrande en gärd på patriotismens altare, söka locka den vaknade prisvärda forskningen till äfven åtskilliga andra ämnen, beträffande Finsk forntid, helst utomdess några äro af den art att med hvarje tilländalupet år de mer och mer upphöra att sig förete. Bland dessa borde vi i synnarhet omnämna lemningarne af den gamla Folksången, hvilka genom

Tyvärr stannade det vid blotta afsikterna. Hvarken Sjöström själf ej häller någon annan följde hans vältaliga maningar, och alt hvad man i hans tidning kan se af sådant, som rimligtvis kunde hänföras till någon af ofvan stående rubriker, besticker sig i en recension af Sjögrens anteckningar om Lappland. Det är som en ironi af ödet att omedelbart på den vackra Sjöströmska inledningsartikeln skall komma en annan med titel „Den Chinesiska Styfmodren“ — ty det är nog mera bidrag af dylik art, som komma att fylla bladets spalter.

För öfrigt är poesin, välförståendes, rikligt representerad. Sjöström både diktar och öfversätter fortfarande, mest dock det senare. Men han har smak nog att införa bättre poesier än sina egna. Af Nervander ingå i hans tidning dikterna „Jag minnes dig“, „Till ***“, „Till en vördad lärare“ samt af Runeberg „Barden“, „Den gamles hemkomst“ (1829, n:ris 16, 52), „Vid en källa“, „Höstsång“ (1830, n:ris 92, 94), „Flickan“ (sedermera „Den sjuttonåriga“) och „Ynglingen“ (1831, n:ris 33, 35). — Bland öfriga literära bidrag må nämnas artiklar om Ossian, Shake-

verkligen underbara skickelser i muntlig tradition sig bibehållit; men desse behöfva ingen förespråkare numera, utan ega i flere aktade Landsmäns bemödanden en säker borgen för sin räddning.“ — Härefter uppräknas de olika områdena af fosterländsk forskning, med särskild motivering för hvarje, och artikeln slutar sålunda: „Värdaste Landsmän! med hvarje nytt ögonblick bortflyktar det föregående, och efterverlden rustar sig stundeligen att uppträda uppå domarestolen. Branden i Åbo, ett sorgligt och idkeligt taleämne icke för oss endast, utan för sednaste efterkommande, tyckes högljuddt ropa till den upplyste sanningsvännen: „nu eller måhända aldrig!“ Efter de lidna andliga förlusterna derstädes, och i synnerhet det för våra Fornhäfder ytterst dyrbara Aura-Universitetets Bibliotheks totala ödeläggelse, befinna vi oss i nästan samma läge som den, hvilken nödgas lemna hembygdens kära kuster: än framskymtar väl en dunkel skogstopp, en kal fjellrygg, ett mot purpurmolnen skimrande torn öfver den eljes föremålstoma horizonten; men — snart äro äfven de försvunna. — Redactionen af dessa „Tidningar ifrån Helsingfors“ vill, hvad på henne ankommer, beredvilligast, enligt vördsam anmälan i Prospectus, öppna ett nytt tillfälle för meddelande af sådana underrättelser, hvilka angå fosterlandet, dess historia och antiquiteter, samt vänder sig derföre med tillförsigt till sakkunnige och patriotiske medborgare.“

speare, Tasso, Schiller, strödda tankar från spanskan (ur Don Quixote) och portugisiskan, några berättelser från franskan eller spanskan samt några få recensioner af inhemska arbeten. Annars ingenting originelt eller aktuelt.

„Tidningar från Helsingfors" afsomnade med år 1831. I dess sista nummer annonseras, att „Helsingfors Morgonblad" skall med nästa års början träda i dess ställe. Förläggaren är densamma, redaktören en annan: här, liksom i annat, öfverlämnar Sjöström arfvet åt Runeberg, och i publicistikens, liksom i diktningens, värld går med denne en frisk och ny tid upp öfver en gammal, urlakad och kraftlös.

II.

Sjöströms första uppträdande som skald skedde utan alt tvifvel inom Aurasällskapets krets, där ju hvarje medlems poetiska alster — och särskildt de som skulle ingå i kalendern — utsattes för en förberedande kritik. Sin första offentliga debut gjorde han i „Aura" 1817, där han har sex originalstycken, en öfversättning från Kosegarten och två från Anakreon.

Häftet inledes med en längre dikt, benämd *Drömmarne.* Den är skrifven i en form, påminnande om den italienska canzonens och med öfverraskande skicklighet — så när som på några accentfel — behandlad. Dikten börjar med en naturmålning, som icke saknar en viss prakt, men altför tydligt låter oss se hvar skalden gått i skola:

Då natten bredt sin mantel öfver verlden,
Och stum och tyst vid skogens bryn hon tågar,
Med stjernjuveler höga hjessan sirad;
Då trollen vakna hemskt kring äng och gärden,
Och gömda gullets öga blågult lågar
Igenom luftens klädnad fin och skirad;
Då, eben-kronan virad
Kring våra pannor, fram ur minsta gömma
Vi skynda oss, i tusen skilda drägter . . .

Mera sanna och naturliga tonfall finner poeten, när han, gående vidare, skildrar hur drömmarna slå sig ner vid barnets läger och vaggar det in i djup sömn, medan modern lycklig sitter bredvid och önskar:

Gud låte alltid glada drömmars skara
Omkring din bädd på silkesvingar svärma,
Och ständigt vårda dig och dig beskydda!
Du växer upp, och mången mången snara
För dig af villan sätts, som dygd att härma
I menlös skrud besöka skall din hydda.

Sedan vandra drömmarna till „den skälmska Flickan, som från balen länder“, och efter att hos henne hafva uppehållit sig två strofer igenom, till „en åldersman, hvars hjessa redan grånat“ för att till slut förlora sig i några sväfvande reflexioner.

Hvad vi ofta skola möta i Sjöströms poesi, finna vi redan här: naturliga och vackra uttryck för en vek känsla, omväxlande med banaliteter; en klangfull diktion, som dock icke kan hålla mätta utan går till öfverdrifter, när den ej förfaller i plattheter; en obetydlig idé, som genom behandlingen möjligtvis kunde fås till någonting, ifall icke själfva anläggningen genast uteslöte sådant. Att drömmarna införts som talande försvårar a priori njutningen af Sjöströms dikt. Det är ett alldeles vanligt grepp i den fosforistiska tekniken och påminner särskildt t. ex. om Geijers dikt „Omständigheterna“ i Poetisk Kalender för 1814, ehuru denna dikt annars är fullkomligt olik Sjöströms.

Nästa dikt heter *Svalan.* Den varierar en i grunden vacker tanke, kärleken till hemmet och norden, men på ett föga lyckligt sätt. Skulle den ton som i första strofen anslås med en enkel höstbild:

Regnig, ful var dagen,
Och de veka slagen,
Uti björkens topp ej hördes mer.
Solen borta dröjde,
Sent sitt öga höjde,
Tidigt sjönk i fjerdens bölja ner

bibehållas, så vore ingenting att säga. Men när svalan väl blifvit ensam och „i vikens lugna strand sjungit“ att den ej vill svika norden, så kallar henne „mildt en liten Ängel ifrån vassens stängel“ till „gamle Necken“ och gubben hugsvalar henne sedan i pärlesalar med en skön och tjusande musik. Och när slutligen „våren kärligt smilar“ och „sippan stilla vaknar“, så sträckes kosan „uppåt ifrån Neckens smek“, till sång och till bröllop. Men så kommer afskedets stund igen och svalan — „sänkte sig så stilla uti klara, rena vattnets famn“, och poeten hittar ej på bättre slut än:

Ingen Nordman finnes,
Som ej ständigt minnes
Svalans dygder, svalans ljufva namn.

Denna sång har till närmaste förebild Atterboms i 1816 års Poetisk Kalender publicerade dikt „Sparfven“, som i sin tur anger sig själf som en reminiscens af den gamla visan „Hör du sparfver lilla“. Sjöström har tagit formen af Atterbom, som dock i hvarje strof har två korta och en längre versrad mer, och i innehållet finnes äfven fullkomligt tydliga „Anklänge“, hvilka kunna vara nog så belysande för den imiterandes smak: att låta fågeln berätta om „Pappa“ och „Mamma“ har han funnit altför nätt för att icke användas, och när Atterbom talar om hur sparfven får „blöda någongång för bordets nöjen“ så svänger Sjöström om det och förtäljer, hurusom när Pappa „samlar luftig föda, många fjärlar blöda uti oskuldsbarnens sköna ring“. För öfrigt är det rätt svårt att säga hvilkendera som är naivare, originalet eller imitationen [1]): Atterboms har fördelen att hålla sig vid ämnet och af ett poetiskt uppsving i slutet, men är tröttande lång och mycket banal för det mesta. Sjöströms är råddig och smaklös, men har den vackra hemlandstanken till bakgrund.

[1]) *Ljunggren,* Svenska Vitterhetens häfder, V, 1, 137 kallar „Sparfven“ en „liflig och snillrik sång, ett värdigt motstycke till Blommorna“ — ett omdöme, som det är mig svårt att begripa.

Det är icke utan sitt intresse att se, huru Sjöström i dikten *Gullharpan,* som därpå följer, redt sig med ett försök i äkta götisk stil. Det karaktäriserar honom nämligen, att han så fullkomligt misslyckats. Dikten är utan alt tvifvel en af de klenaste, som någonsin tagit form i hans på intryck så rika, men så föga själfskapande poetiska fatabur, och det vill ej säga så litet. Den högpatetiska, fornnordiska stämningen låg ej det ringaste för Sjöström, hvars temperament var alt annat utom kraftfullt, och ansatser i den stilen sjunka därför mycket snart tillbaka i mjekighet och hvardaglighet och bli därigenom ibland rent löjliga. Han beskrifver den gamle mannen, som sitter „vid roten af skogslundens vördiga ek" och leker på harpan:

Hans silfverhår, Hans silfriga skägg,
Likt mossan på skrofliga klippans vägg,
Sig ruskade sakta för vindens fläkt;
Okonstlad och tarflig var Gubbens drägt.

Nordisk mytologi skall själffallet vara med:

Hvar afton, då Mundilfars Dotter skön,
Vid Glanirs barm, sjönk neder i sjön,
Tog Gubben sin glimmande harpa i hand.
Strax stod hans hjerta i ljusan brand.

Och så sjunger den gamle mannen, naturligtvis i kortradiga strofer, liksom Den siste kämpen. Det är en hymn till nordmännen och den förgångna tiden „då en annan ätt efter Nornors lag, uppå Nordmans sätt, ej förskrämd och svag, brann för dygd och rätt". Och nordmannen karaktäriseras bl. a. i denna målande strof:

Som från bergets häll
Under stilla brak,
Silfverböljan snäll
Tumlar ystert spak:
Så i lägsta tjell,
Under lägsta tak,

Lefva verksamt säll,
Var en Nordmans sak.
Så klang den Åldriges aftonsång.
Den manlig var, fast den ej var lång.

Och med samma nonsens fortsättes det ännu ett par sidor framåt. Älfvor infinna sig, medförande en „Ungkämpe“ som de hittat:

Ensam, på en klyfta,
Djupt han hördes snyfta,
Sorgsen han de småa händren vred

berätta de, hvarefter gubben „tog blommande gossen uti sin famn: så svanen huldas i Urdas hamn“, gaf honom sin harpa, bad honom sjunga Nordmannens kraft och Bra- ges lof och hälsa Gylfe ifrån hans Skald — och

Knappt sista ordet ur munnen hann,
Förrn Gubben sjelf i en suck försvann.

Det är Sjöströms eget fel, om man icke förstår huruvida hans dikt skall vara afsedd att utgöra något slags hyllning åt Ling. Därpå skulle visserligen tyda den sista vändningen om „Gylfes skald“, liksom äfven i öfrigt dikten är mycket starkt påvärkad af Lings så benämda stycke (Mundilfar och Glanir äro sålunda påtagligen hämtade därifrån); men, som sagdt, meningen framgår ej ur det romantiska dunklet.

Detta torde hafva varit för starkt till och med för dem som annars funno Sjöström hafva kommit tidens poetiska ideal nära. Men däremot har *Fjäriln*, par sidor längre fram i Aura, utan tvifvel — och bevis finnas därpå — blifvit ansedd som ett stycke, i hvilket Sjöström öfverhöfvan lyckligt träffat den Atterbomska, på dylika ämnen rikligt varierande, romantikens tonart, det vill säga den för tiden mest kända och omtykta. Och det är i själfva värket fallet:

Fjäriln.

En gyllne morgon lekte
Bland blomstren unga Eros;
Då löste blyga Liljan
Sin elfenbarm för honom,
Och rosens purpurkinder
För honom eldigt glödde,
Och sjelf Violen utgöt
Kring honom balsamdofter.

Längst bort för sig allena,
Der stod en ros af sammet
Med gull och silfver tecknad.
Han såg den, och dess skönhet,
Som mildt i ögat blänkte,
Förtjuste yra gossen.

Den bryts, och snabbt han ilar
Till modren Kythereia.

Hon skådar den och gömmer
Invid sitt bröst den täcka.
En stilla suckning höres
Från blommans lilla hjerta,
Och Kypris sjelf, förvånad,
Med kyssar henne höljer. — — —
Hon spritter till, och — flyger
En Fjäril från Gudinnan.

Så, jemt sitt ursprung trogen,
Den fagra Fjäril trånar,
Och älskar och förtvinar,
Och dör i kärleks armar.

Det är åtminstone klarare och mera koncentreradt än någonting af det föregående. Idén har sannolikt sitt ursprung i Steffens' af de svenska romantikerna upptagna yttrande: „fjärilar äro flygande blommor", och äfven annars märkas direkta inflytelser: liksom Sjöströms fjäril är också Atterboms „Förgät mig ej" „sitt ursprung trogen", och hjärtat kallas det „lilla" i analogi med många föremål, för hvilka detta attribut i romantikernas mun var ett epitheton ornans: den lilla källan, de små stjärnljusen m. m. I öfrigt har Anakreon tjänat till mönster (jfr od. 40).

Så följer en liten anakreontisk dikt i fyra jambiska strofer, *Till min flicka*, påtagligen en ren abstraktion, med Kypris och nymfer samt rosen och liljan som skilda symboler för hvad hos diktens föremål är enadt. Sjöströms sista originalskapelse i 1817 års Aura är ett fem sidor långt stycke, benämdt *Neckrosen*. Formen, omväxlande vers och prosa, är ingalunda främmande för den svenska romantiken; i 1816 års Poetisk Kalender — därifrån Sjöström hämtat inspirationen till åtminstone en del af dikterna i Aura — finnes ett prof härpå, nämligen „Harpspelaren“ af Sondén, äfven i öfrigt ett rätt typiskt stycke. Sjöströms dikt är icke så alldeles underhaltig — välförståendes i sin stil. Romantikerna själfva berömde „uppfinningen“, hvilket bevisar att den var originell: Neckens harpa brytes sönder af Alferna och han själf sjunker ner i vågen, följd af dem, hvarefter blommor, som ingen förut skådat, uppstiga ur ån „och tros vara inga andra, än de små Ljus-Alferne, som mot himlen höja en trånadsblick, och ännu påminna om förflutna tiders sällhet“. Den i prosa skrifna delen har många flytande, delvis välklingande ställen.

I andra delen af Aura har Sjöström åter sex originaldikter — det vill säga alla som häftet innehåller, så när som på en af Linsén och en af Rancken. Dessa dikter röja, det kan ej nekas, vissa framsteg i jämförelse med de föregående. De innehålla åtminstone ingenting af så rent löjlig beskaffenhet som ett och annat i första häftet, och i formen synes diktaren ha vunnit yttermera säkerhet. Men sentimentaliteten är densamma, dunkelheten icke stort mindre än förr och bilderna ofta lika skefva.

Inledningssången *Det bättre lifvet*, med fjärilar, blommor och zephirer som staffage och Hilma och Sigvarth som handlande personer, är alldeles värdelös så till form som idé: Sigvarth ger Hilma en blomma, och hon utbreder sig i reflexioner öfver sitt eget blomlif, som skall sluta i det „bättre lifvet“. Det är en variation af den Atterbomska „parallellismen mellan blomsterverldens och menskhetens ädlare individuationer“. — Men därpå följer en längre dikt af en viss betydelse, så till vida som Sjöström,

efter hvad han själf sagt, där nedlägger en del af sin lefnadsfilosofi. Dikten heter *De Tre åldrarne* och är skrifven i form af en dialog mellan Gubben, Mannen och Ynglingen.

Gubben börjar med en jämförelse mellan naturen — solen, som lutar mot sin nedgång, vindfläkten, som drager öfver vattenytan och dör — och lifvet, som han förklarar vara ögonblickets. Liknelsen är mycket dunkel, och står icke just i något samband med gubbens senare lofprisande af lifvet. Mannen invänder emellertid:

Likväl af ödets nycker kring vi drifvas
Mot tusen faror, tusende bekymmer;
Ty rast och lugn åt menniskor ej gafs.
Uppå en duk om lifvet tecknas kunde,
Förvirring borde leda målarns pensel,
Att många ljus och dunkel om hvartannat.
Ej färgers prål der skulle ögat möta;
I dyster skymning blefve grunden höljd,
Der då och då en strimma blixtrade,
Likt skuggningen på aftonmolnets kanter,
När solen går med stormarna till hvila.

Härpå svarar gubben med en högst oklar apologi för lifvet, hvars hela „glans och gamman sig församlat i tvenne poler födselstund och död“. Ynglingen invänder att hvarken födselstunden ej häller dödens stund äro de skönaste, utan att „ungdomsåren ensamt af himlen skapades för glädjens änglar“.

Ja, sälla ungdomstid, — lik morgondagern,
När solen vaknar invid österns barm,
Och hela verlden i förtjusning smälter; —
För dig ej finns en önskan, alltför djerf!
Du vågar allt, allt för dig vika måste,
Och sjelfva faran är för dig en lek — —

Detta kallar åter mannen med hela hans pessimism i harnesk:

Och sjelf också du är ditt ödes lekboll,
Som kastas, utan nåd och skonsamhet
Emot de stela bergens skarpa branter.

Hvad är den eld, som i ditt inre lågar?
En dold volkan, som oupphörligt tär.
Hvad är det mod, som allt att trotsa vågar?
Till nya qval ett ständigt väckt begär.
Snart flyr den tid, då drömmar kring oss lekte,
Och hoppets stråle lyste opp vår stig,
Och glädjens änglar våra kinder smekte,
O då — så dystert allt skall visa sig!
— — — — — — — — — — — — —
Allt, allt försvinner, likt en höstlig stjerna,
Då svarta moln fördunkla himlens blå;
Dock, det ej blott försvinner; men än mera
Det oss bedrager grymt, och såren svida
I hjertat städs, af nattens toma bilder
Som skimrat först, och sen för evigt slocknat.

Men lugnt och försonande slutar gubben:

Ju mer af moln vår lefnadssol fördunklas,
Dess klarare engång hon tågar fram,
Och endast den, som aftonhimmeln ser
Kan ana morgondagens fröjd och smärta.

Hur skönt, när trött af mödor Gubben skådar,
För sista gången, kring sitt tysta tjell,
Och hjertats tjusning hugnadsfullt bebådar,
Hvad förr han anat mången enslig qväll!
Med ljuflig manna Gud hans bröst benådar,
Och ren på jorden är han himmelskt säll,
Upplyftande den svaga, matta handen,
I salig trängtan, högt mot fjerran landen.

Med ro han mins de fromma barndomsdagar,
Då allt så oskuldsfullt och heligt var,
Då Herrans vilja spord i hjertats lagar,
Uti hans inre rika frukter bar.
„Gör med mig, suckar han, som Dig behagar;
„Jag nalkas dig förtröstansfullt, min Far!
„I barna-enfald för Din thron jag träder,
„Ett evigt löfte innerligt mig gläder.

„Må forna minnen ifrån ungdomsåren
„Förklarade, å nyo väckas opp,
„Och sippans krans, i silfverhvita håren,
„Förbli en bild af ett osvikligt hopp!

„Snart gick den fordna vår; men denna våren
„Skall skåda städs en nyfödd blommas knopp,
„Och Änglachorer sjunga högt i lunden:
„„Nu kommen är den rätta blomsterstunden!““

Det ges en tid, I älskansvärde vänner,
För mången pröfning och för mången strid;
Ty mannens hjerta qvalen nogsamt känner,
Ej alltid bor derinne lugn och frid.
Men tålamodet helgar er, I männer;
Engång mot er också blir himlen blid.
Var derför lugnt, du bröst, som tärs och lider;
Ty äfven du kan vänta bättre tider!

— — — — — — — — — — — — —

Man fäster sig vid att i denna dikt — som möjligen kan vara inspirerad af Franzéns „Lifvets stunder“ — en något naturligare och enklare ton är förherskande, än i dem som vi hittils gjort bekantskap med. Diktionen är visserligen delvis högtrafvande nog, men icke farligt öfverdrifven; tankarna äro stundom dunkla, men förefalla icke så oändligt krystade som förr. Orsaken är väl den att det var egna tankar, Sjöström denna gång åtminstone ville ha fram, och ej långods från den fosforistiska poesins allmänning. Om det ej blef originellare än det blef, så låg felet i den klena förmågan, som ej höll jämna steg med viljan.

Sjöström sänder denna dikt till Rancken den 18 oktober 1817 och skrifver därjämte: „För den sköna konst som är oss begge om hjertat, blef litet gjordt [i Aura]; men ändock något. Såsom ett bevis derpå lemnar jag dig inneliggande stycke, hvilket jag för egen del ej alldeles ogillar. Du får det nu, min Bror, (sedan det äfven blifvit ingifvet till vårt sällskap) med det vilkor, att Du ej blott återlemnar mitt manuskript, utan bifogar din uppriktiga öfvertygelse om dess *åsigter*. Om jag ändock hade någon, som ej blott sade: detta är bra, utan ock, detta är bra ur dessa skäl, och dåligt åter ur andra. Skulle en väns omdöme också ej alltid öfvergå till öfvertygelse hos mig, vore dock af en oberäknelig vigt att höra andras

tankar.“ Rancken läser dikten och ger sitt omdöme. Hans bref finnes tyvärr ej i behåll, men Sjöström svarar på detsamma den 12 jan. 1818: „Till många och särskilta reflexioner har det gifvit anledningar. Att Du, Broder, ur en rigtig synpunkt betraktat mina *åsigter*, är för mig en hjärtlig fägnad. Många skola se dem på helt annat manér, och, jag måste uppriktigt tillstå det, vid första genomlöpningen af Dina betraktelser, gick det mig ungefärligen som Wilhelm Meister då han af en händelse ertappade den olyckliga biljetten i Marianes halsduk. Knapt hade det fallit mig in, att denna verld består af två himmelsvidt skilda elementer: den *prosaiska* och *poetiska* och att för dessa ingen föreningspunkt gifves. Sant är det, mitt stycke är ganska *skeft* om det skådas ur alla möjliga synpunkter; men ur den på hvilken jag ställt mig, och med hvilken jag allt mer och mer mig familiariserat, är det idel sanning. Med ett ord: jag ville ingalunda dela Mannens jernöde nånsin i verlden; men, då himlen så bjuder, är jag äfven beredd; ty en tid måste vara pröfningarnas, och man måste käckt strida för att förtjena palmens heder. Tack emellertid heders Bror för ditt bref. Alltid skall jag anse det som en dyrbar gärd åt vänskapens skyddarinna“.

Följande stycke är benämdt *Sångens salighet* och flödar af öfversvallande fosforistisk känsla, men där finnes enhet och stegring i kompositionen, formen är oklanderlig och språkets klang står i harmoni med det högt stämda innehållet. Då G. Lagus meddelat dikten i sin helhet [1], inskränker jag mig till att citera de två sista stroferna:

Såg du en Ängel, mild som dagens brud,
När hon ur hafvet väcks af sångers ljud!
Dess elfenpanna, och dess blick så klar
Är återskenet ifrån Edens dar.
Såg du den väl?
O vet! o vet!
Hon kallas fromma sinnens salighet.

[1]) Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling II, 160.

Såg du en pilgrim under stilla bön,
Vid hennes fötter, hämta färdens lön;
Och i dess famn, förtrolig, vek och öm,
Se himlens fröjder i en tjusfull dröm?
Såg du det väl?
O vet! o vet!
Den drömmen kallas Sångens Salighet.

Sonetten *Tröst. Till* ** är mig veterligen den enda dikt i sonettform som Sjöström skrifvit. Den ger uttryck åt en lugn resignation: om också „en sorglig skara af förhållanden" slår sin „hemska snara" kring hans väsen och utrotar sångens lifstråd, så har han den trösten att han redligt velat och att alt är bäst som sker, samt tömmer sin kalk i botten „om — Du mig ej förglömmer". Huruvida den anonyma adressaten är en vän eller väninna är svårt att veta. Någon värklig — åtminstone någon djupare — känsla gentemot ett kvinligt ideal tolkar dikten föga nog; men det är ett uttryck för samma ståndpunkt, som „De tre åldrarna", d. v. s. en blandning af ungdomligt-poetisk pessimism och en slags teoretisk resignation. — Möjligen är denna sonett uppkommen under inflytande af Atterboms likabenämda dikt i Poetisk Kalender 1812 (hvaraf andra upplagan utkom 1816); dock skönjes icke någon direkt likhet.

I en kortare dikt *Homeros*, skrifven i rätt flytande disticher, skildras huru den odödlige skalden, som vandrat kring världen och sökt „det skönas gestalt", sitter på Ilions kust „sänkt i betraktelser":

Männernas Drott Agamemnon och sjelf den snabbe Achilleus.
Troer och Danaers här sväfvade fram för hans blick.

Men då:

Stilla på purprade skyn sig sänkte Kalliope neder,
Tände hans hjerta och strax slocknade ögonens ljus.
Sedan såg Homeros ej mera de menskliga tingen,
Blott ur sitt inre han tog Sångernas milda behag.

Ett platt slut kröner sedan värket.

Icke mer lyckad är den idé Sjöström utfunderat till sitt nästa stycke *Näktergalen*, som i mjuka stanzer, värda ett bättre innehåll, söker förklara att näktergalen sjunger om natten emedan blott ädla sinnen fatta ensligbetens stilla sång. Och vidare tolkar han att „näktergal'n, hvars röst till mångens öra så sällan hann, den rena vänskap är, ty flärd och egennytta henne störa, och barnsligt vemod städs dess inre tär".

Det är intet tvifvel underkastadt, att icke just dessa Aura-dikter förskaffade Sjöström den popularitet i kretsar, mindre nogräknade i fråga om poetisk smak, hvilken han erhöll. Just så skulle det sjungas. Och om äfven författarena i Poetisk Kalender — det var den som egentligen förmedlade bekantskapen med fosforismen — oftast hade mera poetisk inspiration och schwung, så var ju Sjöström i alla fall ens landsman och hade för öfrigt med stor skicklighet tillegnat sig den beundrade tekniken. Det klang, det var dimdunkelt och fantastiskt eller sentimentalt, och det var nog.

Men äfven fäderna på andra sidan Bottenhafvet sågo i Sjöström en lydig lärjunge och gåfvo honom sitt nådiga erkännande. I Svensk Literatur Tidning anmältes både första och andra häftet af Aura [1]) och Sjöström får isynnerhet i den tidigare kritiken mycket beröm för sitt rytmiska sinne, sin metriska konst och sitt öra för versens klang samt för enskilda stycken, ehuru också anmärkningar göras [2]). Och efter andra häftets utkommande skrifver

[1]) 1817, den 17 maj och 1819, den 10 april ff.

[2]) Recensionerna, så vidt de gälla Sjöström, må här meddelas fullständigt. Den första lyder: „Choragen bland detta ädla samfund har tecknat sig —l—l—m. Han förtjenar detta namn, både i anseende till mängden och förtjensten af de bidrag han lemnat: de utmärka sig alla genom ett rikt utbildadt rythmiskt sinne, metrisk mångfaldighet och musikaliskt välljud, fast hans versifikation icke öfverallt är strängt vårdad. Det skönaste af hans stycken är enligt Rec. omdöme, Fjäriln (s. 13). Det utmärkes af behag och en vårlig glättighet, samt är äfven sjelfständigast både kändt, diktadt och utfördt. Mindre originell och mindre konstmässigt utbildad är Canzonen Drömmarne (s. 1) ehuru den på många ställen förråder bekantskap med poesins ljufvaste mysterier. Kanske

Palmblad till Hammarsköld den 2 juni 1818 [1]): „Der utmärker sig samme skald, som i första häftet, —l—l—m (Sjöström). — — — Sjöström skiljer sig så vida från våra romantiska poeter, att han har sans, vet bestämdt hvartåt han vill, och exprimerar en idé, ehuru väl stundom nog svagt och ofullkomligt“. Föregående analys visar, hoppas

kunde man tillägga, att den mångfaldighet som på visst sätt tillhörer denna mellan Odet och Elegien sväfvande skaldeart, här blifvit alltför långt utsträckt. „Svalan“ är en intagande och melodisk efterklang af Atterboms herrliga sång: „Sparfven“ och förtjusar genom ett ljuft elegiskt uttryck af innerlig tillgifvenhet för Norden. „Neckrosen“, dels versifierad, dels icke, utmärker sig ganska fördelaktigt genom uppfinningen; men i utförandet kunde man önska mera grundlighet och ordning. — „Till min flicka“ — en liten nätt obetydlighet. Och „Gullharpan“ ehuru det har några ganska vackra stropher, är onekligen det af denne Förf. minst lyckade. Den är äfven diktad i ett manér som föga tyckes passa till skaldens individualitet. — Hvad åter angår vår Auktors öfversättningar: „Eken. Efter Kosegarten“ och trenne „Oder af Anakreon“, så tyckes han hafva fästat sig vid deras originaler mera slumpvis, än af någon inre känsla. De båda anakreontiska Oderne äro icke utan metriska hårdheter återgifna; och Kosegartens tillkonstlade enthusiasm sticker ännu mera skarpt fram i öfversättningen, hvilken äfven till slut är vanprydd genom ordet „tillflistrade“, hvilket, liksom det i första årgången af Phosphoros nyttjade „flistra“, aldrig kan blifva svenskt, ehuru redan Stjernhjelm (utom andra germanismer) äfven nyttjat denna.

Den andra rec. bedömer Sjöström på följande sätt: „— — Sju stycken poemer af —l—l—m, bland hvilka en temmeligen lyckad öfversättning af 4:de sången i Goethes Hermann und Dorothea. — Af denne Förf:s originalstycken är Homeros det mest tillfredsställande, i anseende till bestämdhet och concinnitet i framställningen. Den subjectivitet, som utgör charakteren af den romantiska Konsten, pålägger icke, genom sin form, ett sådant tvång att concentrera sig och blifva klar i målningen som den gamla classiska konstens objectivitet. Derför torde det väl hända, att för den började Skalden, hvilken egentligen måste eftersöka säkerhet och bestämdhet i behandlingen, det vore lämpligt att öfva sig i antikens former. Det är Romantikens charakter, att, som det är ett oändligt den vill uttrycka, vara ordrik, för att åtminstone approximando komma till sitt mål; men just derföre, i fall ej en djup åskådning ligger till grund, blir denna ordrikhet lätt trivial — —“

[1]) *Ljunggren*, Svenska Vitterhetens häfder, V, 2, 265. Om häftet i allmänhet säger Palmblad: „skriftens karakter är en viss medelmåtta, som dock, relativt till vår skandinaviska literatur, tager platsen bland de goda“.

jag, att Palmblads omdöme måste jäfvas, utom möjligen i den sistnämda punkten.

Det är annars af stort intresse att se, hurusom i det allmänna omdöme, det svenska bladet fäller om Aura, upprepade gånger påpekas bristen på nationelt innehåll. Så säges 1817: „Många läsare hafva troligen väntat sig, att se de gamla Finska mytherna här upptagna och använda: detta har icke skett. Tvärtom synes återigen här Jomala, från sin egen fosterbygd, vara fördrifven af Thor, Oden och Frigga: stundom icke utan en viss öfverdrift och tillgjordhet, hvarmed några hos oss drifvit sin Göthiskhet ända till raseri“. Vidare i slutet af samma recension: „Af en literär Journal från Finland hade visserligen de fleste väntat upplysningar och anmärkningar om den så obekanta, så originella urgamla finska nationalliteraturen och något sådant skulle gifvit Journalen intresse för hela det bildade Europa“. I stället får man, menar rec., hvad man har förut. I 1818 års recension upprepas detta klander: utgifvarena hafva icke skänkt någon uppmärksamhet åt den förut uttrykta önskan att „fägna oss med afhandlingar, tjenande till att sätta den märkvärdiga finska Nationens inre väsende, dess forntida odling och öden, i ett klarare ljus“. Visst är, fortsätter rec., att detta varit det egentligaste medlet att gifva denna tidskrift ett allmännare intresse. Och i slutet säger han ytterligare; „Och att se en sådan början gjord, till den gamla finska Nations intellektuella och ethiska förklaring; det hade man väl snarare väntat sig i en ny finsk Tidskrift, än en öfversättning af en medelmåttig och maniererad tysk roman“ o. s. v.

Sedan Sjöströms originaldiktning så rikligen slagit ut sin första granna blomst i Aura, tyckes den smått hafva stannat i växten, åtminstone kvantitativt. Om man undantager promotionspoemen och ett par andra vidlyftigare originalproduktioner, om hvilka alla senare skall talas, så var hans lyriska alstring, såvidt det rör självständiga dikter, under den senare Åbo-tiden föga ymnig. Hvarken i

Mnemosyne eller i Åbo Tidningar påträffar man mer än någon bit här och där.

Originaldikterna i Mnemosyne äro till antalet endast tre — alla publicerade i årgången 1819. I n:o 3 af tidningen finnes en *Sångarhelsning till * **, adresserad till en utomlands resande vän (J. J. Tengström?), skrifven i lätt flytande stanzer, bärande karaktären af en tillfällighetsdikt, acceptabel som sådan, rätt modererad i uttrycken och endast mot slutet slående öfver i starkare patos. Jag anför andra strofen som bevis på att Sjöström småningom lär sig mera förnuft i sin diktion och ändå kan bibehålla klangen:

Dock själars frändskap öfver hafven svingar,
Och hjertats helsning fri som solen går,
Och nu hon flyr till Dig på svalevingar
Dit bort, der vintren sjelf är idel vår.
När näktergalens sång omkring Dig klingar,
Och minnets engel vid Din sida står;
O, hör i hvarje ton de tjusta orden:
Kom snart igen till vännerne i Norden.

I n:o 29 ingår *Den första kyssen.* Denna dikt är bland Sjöströms typiskt fosforistiska utan tvifvel en af de helaste så till innehåll som form och kan godt ställas i jämbredd med många af mästarenas bättre dikter i samma stil. Den må därför här meddelas fullständigt.

Den första kyssen.

En stilla natt, på dunkla vingar buren,
Sin slöja bredde öfver Edens gård;
Allt var så saligt; och i bön, naturen
Sig anförtrodde åt Cherubers vård.

Den stolta soln med klart och strålfullt öga
Ej mera log mot gröna cedrars stam;
Men uppå fästet, på det blåa höga,
Vid stjerna stjerna genom dunklet samm.

Nu låg den Ende, ensam och allena,
På liljebädden, invid jordens barm,

Och änglar små, förtjusande och rena
Kring honom svängde glädtigt arm i arm.

Och i en dröm, han såg ur böljans sköte
En ibland dessa blicka skön och mild;
Han vaknar upp, går till den huldas möte —
Och vid hans sida står hans egen bild.

Hon stod der liflös; — i en helig villa
Sin egen dröm han uti famnen slöt,
Och vid dess rosenläppar, stilla — stilla,
För första gången lifvets sötma njöt.

Då gick i öster fram den unga dagen,
Och stänkte purpur på gudinnans kind.
Då väcktes hjärtat, af de första slagen,
En suck smög fram, ljuf som en ambravind.

Den tredje dikten ingår i n:o 85, är kallad *Sång* och börjar med en dityrambisk uppmaning: „glaset gladt i handen, rågadt upp till randen“ o. s. v. samt skall vara en hyllning åt glädjen och sången. Någon rätt stämning fås dock icke upp, andra strofen (hvarje strof har tretton rader) är uteslutande egnad åt besjungandet af „digtens blomma“ som vinkar och blinkar så skönt och mildt och som skalden uppmanar läsaren att kyssa, och det hela slutar med en sorgsen framtidsblick mot ålderns dagar, då „ingen finns, som sjunger i vårt lag“. Altså fosforistisk skönhetsdyrkan och fosforistisk sentimentalitet, som komma och blanda bort de lefnadslustiga signalerna i början, af hvilka man hoppats annat.

I Åbo Tidningar för 1820, det år då han jämte Snellman öfvertog redaktionen, har Sjöström tre signerade originaldikter, hvarjämte två osignerade med starka skäl kunna anses härröra af hans hand.

Första numret inledes med en dikt *Nyårsdagen*, som har till motto „Quid prius dicam — —?“ och är, efter ett par strofer allmänna reflexioner om huru detta lif är „kort och underbart“ en äkta akademisk parentation till Alexander I:s ära, af hvilken skalden i öfversvinneliga ordalag hoppas alt för det kommande året, likasom han försäkrar

hur monarken är „vår fröjd, vår vinning“ och „genom minnen mångfaldt **vår**“. Ett bättre intryck gör den korta *Dryckes-Marche'*n i n:o 28, som har en vida hurtigare ton än dryckessången i Mnemosyne och, ehuru icke häller utan sitt obligata perspektiv mot den tid „då drufvan mer ej glöder, flickan saknar behag“, dock lofvar tröst i tanken: „jag har druckit och älskat engång jag också“. I n:o 45 slutligen står en liten, i den gamla vanda stilen hållen dikt *Till en Wårblomma*. De osignerade dikterna, som jag förmodar vara af Sjöström, äro en *Madrigal* i n:o 12 och några rätt vidlyftiga begrafningsverser vid en släktings jordfästning i n:o 92. Den förstnämda är visserligen angifven som original, men tankegången är främmande för Sjöström och påminner starkt om de spanska madrigalerna hvilka han roade sig med att öfversätta. Men det är nog möjligt att Sjöströms stora imitationsförmåga här kommit honom till hjälp. Det hade också i samma genre varit fallet med andra fosforistiska diktare af madrigaler och glosser, som t. ex. B**m i 1812 års Poetisk Kalender, Sondén, m. fl.

Nästa årgång af Åbo Tidningar, 1821, bringar blott tre dikter af Sjöström. För det första *Majsång* — ett stoff som Sjöström åtskilliga gånger funnit behandladt i kalendrarna. Dock är icke hans vårvisa någon efterbildning af dessa, hvarken af Ingelgrens, Carls (Zeipels) eller Euphrosynes delvis förträffliga majdikter, ej häller af Afzelii och Geijers tidsbetraktelser i Iduna 1812 och 1813. De förra hafva alla det gemensamt att vara eller åtminstone vilja vara dityrambiska lofsånger till våren och kärleken, hvilka städse ställes i samband. Sjöström harangerar och reflekterar igen, sin vana trogen; visserligen i början med en viss ansats till självkänd glädje öfver vårens ankomst:

Sälla, undransvärda vår,
Hell dig! o, hur glad du blickar!
Kärlek kysser dina spår,
Lika tjusfull år från år,
Frid och fröjd du jorden skickar.

Men sedermera blir det åter ett hopande af attribut, ett begagnande af gamla nötta patetiska floskler — „verldar stå i ljusan brand, när du lifspokalen rågar“ o. s. v. — och så slutar det enligt vanligheten med en sentimental platityd. De nämda dikterna i 1812, 1818 och 1819 års Poetisk Kalender värka oändligt mera uppfriskande. — De två öfriga styckena, *En blomma på Fredrics graf* (n:o 34) och *Sångskolan* (n:o 47) äro bra skrala, den senare dessutom svårbegriplig. — En osignerad, ganska obetydlig *Sång* vid prof. Palanders jordfästning (n:o 94) kan väl så mykket hällre förutsättas härröra af Sjöström, som den aflidne vid sin död var tavastländska afdelningens inspektor.

År 1822 har Sjöström i Åbo Tidningar blott två originalalster: det första, *Daggperlorne* (n:o 50), är en kortare, orimmad dikt, som innehåller ett par icke oäfna naturbilder, men efter vanligheten slutar med en ytterst banal kläm. Det andra utgöres af sju *Epigrammer*, efter mönstret af grekiska epigram som han öfversatt, men likväl ej, åtmistone så vidt jag vet, direkta efterbildningar. Ett par, hvilka synas mig hafva mest af Sjöströms eget, må anföras.

Hvad är gammalt och nytt? monn' det som i går eller förgår
Händt, eller kanske också redan för hundra år?
Allt det sköna och goda är nytt; det usla föråldras,
Det som är bräckligt och skört tärer sig sjelf och förstörs.
Sjelfva det tusenåriga berg uppfräts af en droppe,
Ung som på skapelseda'n lyser oss solen ännu.

Lifvets fröjd man ej mäter med år, blott qvalen och sorgen:
Hastig är glädjens sekund, smärtan en evighet är.
Räkna din lefnads lopp ej efter de dagar, som flyktat!
Räkna det goda du gjort, räkna det rätta du tänkt!

Årgången 1823 har tolf dylika *Epigrammer* (n:o 96), vid hvilka författaren i en not nämner att „ämnet för dessa små dikter är taget ur Sophokles' Aias“. Formen är stundom litet knagligare än i de föregående. Två af de kortaste och bästa lyda:

Lätt det ej är för en herrskande man att styra sitt sinne;
Men dess större hans pris, om han besegrar sig sjelf.

Mycket de dödlige veta minsann och mycket de gissa;
    Ingen siare löst gåtan af kommande dar.

För öfrigt finnes i årgången blott ett originalstycke af Sjöström, nämligen *Ord till Musiken vid Magister-Promotionen i Åbo, den 17 Junii 1823.* Det är flytande, stundom formelt glänsande verser, och i innehållet röjer sig en egendomlig blandning af antika reminiscenser med fosforistiskt blomsterprydd diktion. Jag meddelar här några strofer:

Chorus (vid ingåendet).

Se, Auras tempelport,
Vid sångens glada ljud,
Upplåter sig för Delos' Gud,
Och Pindens Mör, uppå dess bud,
Sig alla redo gjort.

Vid Alpheus' blomsterstrand
De unge hjeltars här,
Med segrens himmelska begär,
Som ler åt stridernas besvär,
Sågs vandra hand i hand:

Så, i en lycklig stund,
Nu träden an ert tåg,
I Finlans Söner! Kraftfull håg
På målet blott,
Det höga, såg,
Ej på dess mödors lott.

Se, Auras tempelport,
Vid sångens glada ljud,
Upplåter sig med jubelfröjd för Delos' Gud,
Och Pindens Tärnor alla på dess bud
Skönt knyta Lagerns krans,
Skönt ordna festens glans, —
                    Dess glans,
Vid lekar, skämt och dans.
De frie Grekers tropp
Med gamman krönte segrarns tinning.
Skön är de vises segervinning,
Och mera rik på ljufva hopp.

Chorus. (För Jubel-Magistrarne).

Fast tidens tunga hand
Strött silfver i Ditt hår,
Är minnet af de fordna år
En ung Förgät-mig-ej, som står
Vid friska källans rand.

När Delierns vigda krans
Omkring de hvita hår,
Sig smyger, tänds på nytt en vår,
Hvars friskhet ingen höstvind når.
Hur skön är ej dess glans!

Recitativ. (För de unge Magistrarne).

Skön är en majdags glans och undransvärd naturen,
Allt vittnar tusenfaldt om den Allgodes nåd,
Som hvälfver evigt visa råd.
Och Snillets klara ljus,
Det är den dolda eld, som af Prometheus buren
Från himlen ned, ännu upplifvar jordens grus.
Hvad herrligt, outtömligt ljus!

Aria.

Stjernornas tindrande banor,
Och lifvets djupa hemlighet,
Verldarnas urgamla anor,
Och tidens lopp från evighet,
Blott Snillets kraft utforska vet.

Konstens förtjusande stoder,
Och Hjeltens bragd och Skaldens sång,
Än lugn och hejdad i sin gång,
Än djerf som de störtande floder,
Allt skapar Snillets gudahand.

O. s. v.

Men snillet ensamt är som en vildmark om ej odlingen är med; det är den som bereder den enda sanna vägan till ärans tempelgård. Detta är motivet i ett recitativ, hvarpå följer en aria till de unga i rätt fosforistisk tonart samt slutligen en chorus vid utgåendet, där alt kulminerar i ett par fosterländska strofer:

Nu vunnen är den ädla strid.
Så dragen hädan uti frid,
I Finlands lagerkrönte Söner!
Må himlen skåda nådefull
Till våra hjertans varma böner,
Som sändas upp för Eder skull!

Och, vården Ljusets rena glöd,
Och blifven fosterjordens stöd,
Och spriden vidt dess glans och ära!
Då skall det folk, som växer opp,
I stenen tjust ert minne skära
Vid sälla lefnadsdars förlopp.

Nu vunnen är den ädla strid
Så dragen hädan uti frid;

Sjöström har icke i någon af de dikter vi hittills genomgått, fått upp stämning såsom här. Och han har — oaktadt ett par ansatser därtill ingalunda saknas — ej på ett enda ställe fallit ner i den platthet och trivialitet hvilka vi varit vana att se afbryta hvarje poetiskt uppsving som han någon gång lyckats taga.

I n:ris 4 och 5 ingå ett par obetydliga begrafningssånger utan signatur, men förmodligen af Sjöström.

Talrikare äro originalstyckena i årgången 1824. I n:o 13 möta oss först ett par kortare *Tankespråk* utan synnerligen pregnant innehåll. I n:o 18 står sedan en *Madrigal* med elegisk tendens och föga ny idé, men med en enkelhet i diktionen och en afrundad form, som hade anstått mången betydligare skald:

Madrigal.

Hvad är väl menskolifvet
Med all sin ståt? Ett dun som drifs af vinden,
Ett gulnadt löf som hvirflar ned från linden.
I ödets bok står skrifvet:
Om någongång på oförsökta vingar
Det sig mot höjden svingar,
Att solens strålglans skåda,
Det jagas ned igen med hån och våda.
Ty hände hvad som händer,
Allt det som är af jord till jorden återvänder.

Sedan kommer i n:o 35 en *Maji-sång*, som är betydligt bättre än den föregående samt liknar de nämda fosforistiska majsångarenas dikter däri, att äfven Sjöström nu ställer våren i förbindelse med sina ömmare känslor och uti den ser framtidslöften. Första strofen lyder:

Sippor, hvita blå,
Anspråkslösa små,
Fromt mot himlen blicka:
Oskuldsfulla flicka
Af din själ så mild
Ser du här en bild!

Och den sista:

Lif och ljus och fröjd
Solen från sin höjd
Öfver ängen sprider,
Skänker bättre tider,
Ropar: „vaknen opp
Till ett nytändt hopp!“

I tonen är där måhända någonting som påminner om Euphrosyne eller Hedborn eller öfverhufvud någon af de blygsammare författarena i fosforisternas kalendrar.

Rosen och fjäriln i n:o 94 anger sig genom namnet vara en kombination, hvilken ytterst ofta förekommer i romantikernas symbolism. Man behöfver blott erinra sig Atterboms „Rosen“ i cykeln „Blommorna“ eller hans allbekanta serenad „Hulda Rosa! — fjäriln frågar“ för att finna detta bekräftadt. Och oftast är temat, liksom i Sjöströms dikt och i Atterboms förstnämda, det, att fjäriln kysser rosen och flyr bort otrogen, lämnande den fagra blomman att förvissna. Sjöströms dikt är icke dålig, den värjer sig för öfverdrifven sentimentalitet och har till och med i början ett par skämtsamma ansatser. Men den är naturligtvis i högsta grad „nachempfunden“.

I sitt julnummer, n:o 102, den 22 december, ger Sjöström några *Julklappar*, hvilka han insvept i lätta distichers form. Innehållet går dock i den högre stilen: de sköna förmanas att herska med godhet, de rika varnas för en snar död, de unga påminnas om att lifvets fröjd är kort o. s. v. Några vackra tonfall förekomma, såsom i stroferna „Åt de Gamla“ och „Åt Moderskärleken“, men passa icke rätt ihop med julklappsidén. — En osignerad rimmad hälsning, *Till Grefvinnan Piper af Musikaliska sällskapet* är tydligen författad af Sjöström.

Årgången 1825 öppnas med dikten *Tröst*, som genomgås af samma förmaning till resignation och hopp om någon gång stundande bättre tider, hvilka så ofta annars möta i både Sjöströms och annan fosforistisk diktning. De hafva dock här funnit känsligare, enklare och bättre uttryck än förut hos honom. Stycket är äfven anmärkningsvärdt därigenom, att det bland Sjöströms dikter sannolikt blef det populäraste samt under en lång tid sjöngs och citerades i våra bygder. Äldre personer erinra sig det ännu mycket bra. Då det tillika väl är Sjöströms bästa, kan jag ha anledning att, trots dess längd, i dess helhet meddela dikten:

Tröst.

När himlens hvalf af dunkla skyar höljs,
Som utan ro och rast hvarannan jaga,
Och hoppets milda morgonstjerna döljs,
Och glädjen slocknar, och hvar barndomssaga
Af tidens störtvåg bort ur hjertat sköljs:
Ej egnar dock ett manligt bröst att klaga,
På mulen morgon följer herrlig dag,
Med nya fröjder, fägring och behag.

Visst är hon stor den konst, och undransvärd,
Att upprätt stå vid lifvets alla skiften,
Dock, hvad är lifvet sjelf? En ljungeldsfärd
Från vaggans drömverld till den murkna griften.
Snart eller sent naturn tar ut sin gärd;
Men ofvan grafven lefver skönt bedriften,
Och vakar som en Engel vid dess rand,
Och blickar tjust mot evighetens land.

O, knota aldrig att dig Lyckan glömt!
Hon är ju blind och hennes ledarinna,
Den falska Slumpen, lögnens trollhorn tömt,
Likt tvenne irrbloss hennes ögon brinna.
Och när hon hviskar om sin kärlek ömt,
Minns smilet af en svekfull älskarinna,
Som med hvar kyss, på dina läppar tryckt,
Ur hjertat jagar frid och fröjd på flykt!

Se vandringsmannen uppå Sahras hed,
Med blodig fot, med dödssvett i sin panna,
Se, hur han skälfver i hvarenda led,
Och öppnar munnen blott att sig förbanna!
Men när han dignar sen vid stafven ned,
Att för en stund på sandens eldvåg stadna,
Ur otänkt djup en källa springer opp,
Och gjuter lif på nytt i bleknad kropp.

Så vinkar ock mot dig, i qvalens stund,
En källas silfverblick ur hemska natten,
Kring henne öknen byts till rosenlund;
Så läskande, så kraftfullt är dess vatten.
O, sök, du arme, hennes milda rund,
O, smaka, smaka, af den helga skatten!
Och vill du veta, hvar den källan är,
Ditt samvet spörj! kanske hon väller der.

Om denna dikt, såsom det förefaller, värkligen lefde ett längre lif i allmänhetens ynnest än Sjöströms därintill skrifna, så tror jag å andra sidan ock att den betecknade kulmen och att det sedan småningom begynte gå neråt med hans stora anseende som poet. Det synes mig som om den genom hans poem *Fastlagsris*, hvilket publicerades några veckor senare i Åbo Tidningar, väkta polemiken skulle gifva vid handen att en stark motvilja mot honom förefans, hvilken liksom endast sökte tillfälle att gifva sig luft. Det sätt hvarpå den här kom till utbrott, var så hätskt, för att icke säga groft, att man icke skulle vågat använda det mot en person som hade den allmänna opinionen för sig. Jag skall detaljeradt redogöra för denna polemik, just emedan jag tror att den markerar en vändpunkt i Sjöströms historia; den knäkte honom icke alldeles — ty han blef ju ännu 1827 vald till promotionsskald — men den banade väg för det stora nederlag som hans anseende senare led genom de ryktbara „Taflorna från vådelden i Åbo“.

I n:ris 15 och 16 af 1825 års Åbo Tidningar publicerade Sjöström en samling disticher under den gemensamma titel som just citerats. De äro i den artigaste form riktade mot några svagheter, som skalden trott sig finna hos de annars så förtjusande damerna. Han anger sin afsikt i följande inledningsverser:

Döttrar af Eva, åt Er, herrskarinnor i Skönhetens trollverld,
Egne vi karlar enhvar tankar och hjerta, javäl
Lifvet på köpet ändå. Högt sjunger med fröjd och förtjusning
Jordens åldriga rund eder beundran och låf.
Skulle ej dock ett *om* eller *men*, som spörjes i bygden.
Våga med sedsamt skick smyga till jublet ibland?
Sjelfve veten I bäst att en musch, anbragt på sitt ställe,
Kläder er rosenkind. Allt ju beror af façon!

Sedan delar han ut sina ris i olika verser, betecknade med de nio musernas namn. Under Kalliope är han ironisk mot den fåfänga baldrottningen — ett misstag i afseende å sånggudinnans mytologiska roll, som senare blir ett grymt vapen i angriparenas händer —, i Terpsichore

mot den, som ständigt befinner sig „på kalas“ och stoltserar med sin utländskhet:

Allt det Germaniska bjefs, som du bär, — låt krämarn berömma't, —
Byt mot en hemväfd kjol! Hvad är en docka af vax,
Säg, mot en lefvande bild! *Det kommer en tid då du måste*
Blifva derhemma; låt se hur du din kammare redt!

I Thalias namn bestraffas förställningen, i Euterpes någonting som man nu skulle kalla kvinnoemancipationen:

Qvinnor, hos Er framförallt gäller det skickliga mest.
Veten, hvad karlarna klär, vanpryder ej sällan de sköna:
Lärda i stubb, med förlåf, himlen bevare från slikt!

Polyhymnia får utgöra inbegreppet af skvallret, och under Klios namn varnas för världens ondska:

Öppen, men ej som en bok, nej, snarare såsom en Neckros
Vara du bör; i sin tid sluter hon kalken igen.

I Erato får den öfverdrifna sentimentaliteten sig påskrifvet, den för hvilken verlden är så fadd och menniskornas seder så oborstade och som därför hälst „svärmar med Werthers Lotta omkring i skenet af Luna“, i Melpomene det „pjåkiga skick som sväfvar på hängande läppar“; det långa stycket Urania utgör slutligen en patetisk hyllning till den rätta andakten och ger blott i de två sista raderna en släng åt den orätta. Tonen i dessa disticher är rätt högstämd:

Jordens fröjder och qval snart ända sig; ser du hur dimman
Sjunker för morgonens sol ned i det låga igen?
Sällast är den som ej bygger sitt hopp på vanskliga grunder,
Utan samlar i tid skatter för eviga dar.
Då när verldar förgås och fästen störta tillsamman,
Då när stjernornas glans regnar i aska hit ned,
Fins blott ett som består, o Herre, ditt ord, och din mildhet,
Evige Fader. Och du dyrkas af tusende folk;
Hvar på sitt sätt med böner och sång frambär Dig ett offer.
Annat vi dödlige ej ege att gifva åt Dig?
Jo, vår tanke, vår själ, oss sjelfva: det böre vi egna,
Och det är litet ändock; sjelf du det gaf åt ett stoft.

Se, när i templets heliga rum sig skarorna samla,
Att från dårliga ting höja sitt sinne till Gud,
Fins väl en skönare syn, än af dig, oskyldiga flicka,
Fostrad i ära och tukt, hur du för himlarnas låf
Öppnar din mun till en psalm af Wallin, den ypperste sångarn?
Stundom en hänryckt tår duggar ur ögonen ned,
Stundom de höjas i tjusningens stund, mot pelarehvalfvet,
Oskuldens dufva i skyn för då till Frälsarens thron
Hjertats trängtande suck, en fröjd för de Saliges härar,
Lifvets eviga ord helga de fromma begär.
Men . . . . hur beklageligt dock, att så få dig likna i andakt,
Läpparna röra de väl: tanken är ut på visit!

I grunden äro de bestraffningar poeten utdelar, ju af ganska oskyldig art, och att han själf varit mycket rädd att såra någon, framgår ur ett „Post-Scriptum", i hvilket han än ytterligare ber om förlåtelse för att han stält „Svaghetens skugga vid Behagets glans" samt tröstar de sköna med att „ju mera behag, dess lättare skönjes äfven den ringaste fläck", „agan ju träffar också några allenast bland er, ej — alla" samt att han „till stundande fastlag" äfven skall tänka på männen, „om det vill foga sig väl". Lätt flyter ju också formen; disticherna äro väl svarfvade och ingenting stöter örat, hvarken i betoning eller ljudklang. Men det stora fel som Sjöström här, liksom så ofta annars, lät komma sig till last, var bristen på smak. Redan det, att i den skämtsamma formen af „fastlagsris" lägga sådana utgjutelser som de under Urania citerade, måste värka egendomligt, äfven om man annars skulle ha medgifvit att där var stämning, och kanske till och med litet lyftning, i dem. — Skämtet är för öfrigt icke Sjöströms starka sida. Gör han ansatser åt sådant håll, blir det alltid misslyckadt; där han skall ge en liten ironisk snärt, blir han moraliserande, för att ej säga predikande, och där uppstår en stark kontrast mellan afsikten och resultatet.

Kanske var det detta, kanske också, som ofvan antyddes, lusten att ge luft åt en slumrande animositet, som kallade en insändare i Åbo Underrättelser i harnesk mot Sjöström. Senare delen af fastlagsrisen publicerades i Å. T.

den 26 februari, och redan den 5 mars finnes i Å. U. en „Replik“, som fortsättes i följande nummer och är undertecknad M—m—s. Författaren låter sånggudinnorna självfva svara och tager saken ganska seriöst, talar om Sjöströms satirs giftiga udd och antyder att man vinner bättre resultat genom att vara snäll än genom att vara stygg och att risaren för öfrigt vidrört ett heligt och för honom mycket för högt ämne. Någon synnerlig kvickhet lägger replikförfattaren icke i dagen, hvarutom hans form mestadels är rätt knaglig. Några syfta direkt på Sjöströms personlighet. Så säger Terpsichore, begagnande sig af hans egna uttryck:

Kanske en hemväfd kjol ej klädde pedanten så illa:
Glitter — är fremmande bjefs; egen kostym är förmer.

och Thalia:

Såre Cupidos pil då engång hans Mumie-hjerta;
Se'n må han qväda: tilldess tige med främmande språk!

Erato kommer med en mängd citat, flere påtagligen ur några numera obekanta yttranden af Sjöström, men också andra, som t. ex. „Bacchus, Apollinis bror, var icke just Bacchus på tunnan“ — men det hela är tämligen oklart. — Urania uttalar en lång räcka af patetiska disticher till den „heliga flickans“ ära och säger bl. a.

Frälstes ej fordom Gomorrha, då fem blott rena derinne
Funnos? Ifrån Dig så strålar försoningens dok
Öfver de Systrarne, som, likt dimman kring ljuset, Dig omge.
Tadles derföre ej de; dimman är äfven af Gud.

„Postskriptum“ börjar ganska skarpt, ehuru ej synnerligen träffande:

Rörs du en syndig Komet i den mörka, irriga natten.
Snärtande med din svans; skona dock blomsterparterrn!

men sedan följa vänliga förmaningar och vädjan till ridderligheten, samt sist ett råd:

Slut folianterna till och besök den verkliga qvinnan;
Urania, hvem vet, tör än förlåta dig allt.

Utgifvaren af Å. U., Linsén, tyckes, trots sin gamla vänskap med Sjöström, hafva blifvit misstänkt för att vara författare till repliken. I Å. T. n:o 21 (den 16 mars) publicerar han med anledning däraf en dementi, i hvilken han säger sig aldrig ha älskat att „höljd i Anonymens eller Pseudonymens förklädning framträda“ och särskildt ogillade han detta då, „när syftemålet kunde synas vara att okänd göra personliga angripelser“. „Om derföre“ — fortsätter han — „Författaren till ifrågavarande Verser är en Man af grannlagenhet och sann heder, och om den värma för Qvinnans värde, Poemet vill ådagalägga, i sjelfva verket ej är hycklad, så besvär jag honom att upptäcka sitt namn. Han skall derigenom vinna den dubbla fördel, att kunna kallas den dyrkades äkta Riddare, och att frikännas från hvad man nu är böjd att tro honom vara — en lömsk och ljusskygg smädare.“ — Man ser hurusom Linséns kända osäkerhet icke förnekade sig här, i det han först tog in i sitt blad ett anonymt stycke, som han sjelf var böjd att kalla smädedikt, och sedermera fritog sig från alt ansvar.

I Å. U. n:o 42 (den 28 maj, altså två och en half månad senare, ehuru artikeln är daterad den 16 mars) svarar M—m—s med en artikel „Till Herr Adjuncten J. G. Linsén, i anledning af den i Åbo Tidning N:o 21 införda annoncen“. Redaktionen bifogar en not, förklarande att uppsatsen införes „mindre för det Förf. bett derom, än derföre, att allt, som utgår från en så genialisk Mans hand“ ej bör bli obekant. Uppsatsen, som går igenom två nummer, är rätt enfaldig. Först rides på ord, därefter vill förf. ironiskt bevisa att han icke gjort några angrepp utan tvärtom beundrar Sjöström, men blott velat anmärka att denne, under den intimaste bekantskap med Olympens gudinnor, förbisett de jordiska; att ordet pedant, enligt gracernas terminologi, innebär, „sagdt åt en karl, ungefär samma mening som i Sverge smekordet, du lilla fjära tjyfunge! sagdt åt en femton års flicka“, o. s. v. Slutligen drillar sig förf. från att säga sitt namn och tillfogar ett några dar senare skrifvet bref med ironisk anhållan

om några ändringar. Härmed har signaturen M—m—s spelt ut sin roll i denna strid; hans uppträdande måste betecknas som skäligen förfeladt.

Emellertid hade redan i n:o 41 af Å. U. påbörjats en annan replik mot Sjöström. Det var ingen mer eller mindre än Arwidsson som passade på att gifva sin gamla antagonist och kritiker litet åka. Hans „Musernas Tacksägelser till Fastlags-Qvädaren“ utgöra ett ganska groft, men endast sällan kvikt, angrepp på Sjöströms person och diktning. Hätskheten lyser igenom hvar rad, och förvrängningar skys icke, — bl. a. låtsar förf. ej förstå att Sjöström icke menat sånggudinnorna, utan skönheterna i sällskapslifvet; de sanningar som om Sjöströms auraiska skaldekonst sägas, kunde visserligen vara på sin plats, men de hörde egentligen icke hit — ty „Fastlagsrisen“ framträdde ju ingalunda med någon arrogans, snarare tvärtom — och för öfrigt var ju Arwidssons egen poesi icke stort bättre. Här må följa några prof på Arwidssons — i formen Sjöström betydligt underlägsna[1]) — disticher, också de lagda i de skilda musernas mun. Citaten från Sjöström hvimla och äro trykta med spärrad stil; det har behöfts Arwidssons hela lust att komma åt sin vedersakare för att ur många af dessa citat få fram någonting löjligt, och det har dock icke lyckats. Prologen börjar:

Lilla sångare dig, som äflas att storma vår trollverld,
Egna vi nio en blick, tacksamma tankar, ja väl
Ock en belöning på köpet ändå. Till att rimma vi gifva
Ännu dig tillstånd och låf, om ej beundran och *lof.*

Kalliope säger, med hänsyftningar på misstaget angående hennes konst:

När hafver nånsin du hört att jag varit hugad att dansa,
Obarmhertigt du dock jagar i dansen mig kring.
Väl är jag af de Nio den enda som gjordt ett snedsprång;
Många du sådana gjort, är ock dansmästare du? —

[1]) Redan anmärkt af *Estlander,* Arwidsson som vitter författare, s. 52 f.

Derföre, till en lön för den nya talangen du gett mig,
    Vill jag med fotens spets ge dig en sprittande tack.

Euterpe är måhända kvickast:

„Lärd uti stubb", så kallar du mig, *du* sjelf blott en *stubblärd*,
    Se! hela verlden ju vet, hur vi då likna hvaran.
Sitt du vertera din Greska, och skrif enfaldiga noter,
    Uti en Finsk-Svensk drägt kläd du en Tysk ock ibland.
Nyttja så flitigt som förr dina versers haltande kryckor,
    Ack! hvad det faller sig ömt, mildt som om vintrarne regn,
Späcka med alla, alla, och hvila, hvila upp raden,
    Sedan tanken är slut lunkar dock versen i takt.
Dock, till försoning, jag låfvar dig heligt att om vi änn råkas,
    Hålla mig inom din sfer, endast vid färsköl och krus.

Polyhymnia tilltalar sångaren „lillaste skald" och påstår att han „gnäller och ifrar mot sqvaller blott för att sqvallret ej ens nämner hans namn". Klio drar fram gamla synder:

Jag dig förlåter hvartendaste fel, som ditt redliga sinne
    Lagt till pränt i en bok, om det ock röjer sig der,
Att ej språket du rätt förstår, ej ordenas slägten
    Ännu ej lärt, Du är ej gammal att lära det änn.
Men om jag, dig till nöjes, ock ville vara en Neckros.
    Blif du för allting ej Neck, — genast ur rosen jag flyr.
Verlden är ondskfull, du sagt, den betog då båd Necken och rosen,
    Och att beskrattas med dig! — — ej så miskundsam [missundsam?] jag är.

Andra hälften af dessa långdragna gemenheter publiceras först i n:o 48 och föregås af ett „förord af Redactören", i hvilket säges att några fördömt, och till och med önskat förbud mot att införa sådana skaldestycken som detta; detta ger red. anledning att taga satiren och parodin i försvar, därvid antydande att „en förträfflig snilleproduct förlorar intet af sitt värde genom Parodien" och åberopande de af Aristophanes hånade Euripides' och Sokrates' exempel. „Man läser i första Årg. af Mnemos. N:o 29 ett Bref, rikt speckadt med bitter persiflage", (vi erinra

oss Sjöströms recension af Arwidssons dikter i Poetisk Kalender), „ingen har dock — af sådan orsak — fördömt nämnda Tidskrift. Hvarföre är man mera obillig mot Åbo Underrättelser? — Öfvertygad derom, att Satiren för en blomstrande Litteratur är oumbärlig, anser Redact. för pligt att införa hvad i denna genre af våra Snillen produceras“. — Arwidssons nya disticher gå i samma tonart som de förra, och äro stundom ännu gröfre: sångarn har för tidigt „lupit ifrån både Scholan och riset“, han tjusar aldrig muserna om han „än på fingrarna räknar ihop elegiska verser“ de visa honom långa näsan och fly, o. s. v. Arwidsson undertecknar med Sjöströms gamla signatur —l—l—m.

I följande nummer svarar Sjöström med en parodi på Linséns tidigare omnämda annons i Å. T. n:o 21 (undertecknad *Astoff Lohjander* genom *S**m*). Han säger sig aldrig gjort några „Hexamestare“ verser och ger däri en släng åt Arwidsson, hvars „Hexan“ just varit föremål för hans kritik, är ganska bitter också mot Linsén, men lyckas ej rätt få läsaren att förstå hvad han egentligen åsyftar. Möjligen har Linsén haft rätt i att taga artikeln såsom insinuation att *han* författat verserna. Han uppträder nämligen i följande nummer med en replik, i hvilken han mycket patetiskt frågar Sjöström om denne värkligen tror att Linsén författat de båda poemen: „Om, efter Edra begrepp, en förklaring gifven inför Allmänheten icke är synnerligen att lita på, anser Ni då Forn-Wänskapen — Nutidens är högst vansklig! — äga den helgd, att bedyrandet vid henne blefve ett säkrare sanningsprof? — Will Ni, i detta fall — med tanken återflyttad till förflutna tider och framkallande dessas oskyldiga minnen — taga mig vid handen, föra mig till Gudinnans altare, och låta mig där få svära, att jag till ingendera af de satiriska poemer, som röra Er, är Författare, att jag ej det aldraminsta medverkat till deras framalstrande, eller äger den ringaste kunskap om deras Upphofsmän?“ Härpå har Sjöström ingenting svarat, men i n:o 55 af tidningen uppträder en pseydonym *Theon* och förebrår i en madrigal Lin-

sén för att han „löjligt rädd“ sökt sig „bevara emot ilskans orättvisa harm“ samt påminner om Ovidii ord: „conscia mens recti famae mendacia ridet“. Han anser således också att Sjöströms inlägg förrådt en misstanke gentemot Linsén. Samma pseudonym tror sig ännu böra draga sitt strå till den stack af ovett som hopades öfver fastlagsrisens olycklige utdelare genom att i n:o 56 fingera ett fjortonradigt epigram från grekiskan, kalladt „Sångarstolthet“, groft som Arwidssons anfall och enfaldigt som det af M—m—s. Den förres exempel har synbarligen inspirerat författaren till utfall som dessa:

Snart måhända begåfvar ock Zeus mig med heder af munskänk:
Säkert jag bättre dertill passar, än Prins Ganymed.
Han så försynt och så blygsam är, ej munnen törs öppna;
Stolt jag orda förstår både på prosa och vers.

Men ännu har man ej sparkat tillräckligt. I n:o 91 uppträder en ny signatyr *d—ä*, med ett ode benämdt „„Till Sångaren“ i Gnindit — obå. Öfversättning från Chinesiskan““. Det går ut på att framhålla Sjöströms egenkärlek, hans oförmåga att värma och hans brist på originalitet i uttrycken. Om han värkligen tror sig vara en så stor poet, att stjärnorna äro hans fränder och att all världens djupa hemligheter „ödmjukt spegla sig uti hans hjerta“,

O! hvi söker du då, skygg och blygsam,
Uttryck för din känslas alla stormar
Endast från vår låga jord, och endast
Lånta här och der af våra skalder?

Och hvarför retar han sina läsare med den försäkran att han känner själf. „Blott engång — engång endast låt ock andra känna — engång endast!!!“ [1]) — Stycket är

[1]) I en not säges att originalförfattaren utfäst sig att betala en Darana „för hvar egen sjelfständig tanke, som han, „Sångaren“, förmår uppvisa i sina arbeten“ samt hänvisar till Sv. Lit. Tidn. 1820, 4, 51. — Det afsedda stället i Literaturtidningen lyder: „Det är i allmänhet ingenting mindre än svårt att till en viss grad lyckas i den lyriska poe-

egentligen det förståndigaste af alla mot Sjöström riktade angrepp, och kanske det mest motiverade. Signaturen har det varit mig omöjligt att dechiffrera.

Och därmed slutar ändtligen denna polemik, som, utom hvad jag redan nämt, äfven hade till följd att det forna goda förhållandet mellan Sjöström och Linsén rubbades.

Att Sjöström, oaktadt han så litet uppträdde emot sina belackare, likväl måste hafva tagit sig djupt af angreppen, — hvilket ju också hans känsliga lynne förklarar — synes också den omständighet vidhandenge, att hans originaldiktning i Å. T. nu för en tid nästan upphör. I 1825 års Å. T. finnes icke mera någon egen dikt af honom, årgången 1826 innehåller blott en med Sjöströms hela namn undertecknad, *Till det gamla Året* benämd, mycket undersåtlig och mycket högtrafvande sorgedikt öfver Alexander I, och årgången 1827 en i poetiskt afseende föga värdefullare *Wexelsång* mellan det nya och det gamla året, några formelt särdeles vårdade *Verser* vid Linséns hustrus jordfästning — grälen om fastlagsrisen synas sålunda icke hafva invärkat på de bättre känslorna — samt slutligen en *Pilgrimssång* (n:o 81). Denna sistnämda är hållen i fornnordisk stenstil: korta rader med kraftiga sentenser i hvarje. Formen besticker, ty den är handhafd med talang, men vid närmare skärskådande betyda åter-

sin. Härtill erfordras en öfvad talent, makt öfver språk och verskonst samt någon läsning af goda författare. På detta sätt kan man, så länge man sjelf ej ledsnar, i ständigt nya stanser och nya rim uttrycka de ideer, som vid hvarje ny Poesins epoch mest äro på modet. Men att sjelfva på theorben anslå nya accorder, sådant mäkta ej dessa halfskalder, som med sitt svärmeri, sin trånad, sin religionsmysticism, hvilket allt hos dem endast är färg, uppbygga den läsande allmänheten, som vill blifva lagom rörd, lagom känslofull, lagom svärmande. Rec. anmärker detta — — — i hänseende på alla ... hvilka Skaldegudinnan aldrig har eller skall inbjuda såsom förtroliga gäster, men hvilka hon stundom från fönstret låter räcka ett glas limonad, en matt undfägnad, som ändock styrker dem på deras vandring genom lifvet". Det var icke så dumt att tillämpa detta på Sjöström, ty i själfva värket är hans skaldskap härigenom rätt bra, om också måhända något ensidigt, karaktäriseradt.

igen de klangfulla ansatserna icke mer än en vingklipt fågels högljudda flaxande. Tankarna äro oprecisa och det som händelsevis är klarare, är lika gammalt till innehåll som slitet i uttrycken. Se här de tre sista stroferna som prof:

Visst mycket kan ske,
Och vansklig är månen;
Dock häpnar blott fånen:
De klokare le.

Guld akta som mull;
Plär ligga i orden:
Hvad häftar vid jorden,
Skall ramla omkull.

En sak kan du tro:
Hamn öppnas för alla,
Död lotsen vi kalla,
Som bringar till ro.

Sedan har Sjöström i Å. T. blott infört ett prof ur sina „Taflor af vådelden“ (n:o 91). I Tidningar från Helsingfors har han icke häller under de två åren mer än en enda originaldikt, *Dansens låf* i n:o 5, en långdragen dikt i hela 27 fyraradiga strofer, med försök till skämtsam stämning samt med ett visst, naturligtvis starkt degenereradt, tycke af fru Lenngren i skildringen af de många detaljerna ur toalettens och sällskapsfasonernas värld.

*

Jag öfvergår nu till ett omnämnande af de vidlyftigare poetiska alster hvilka Sjöström publicerat särskildt och hvilka därför måhända äro, åtminstone för forskaren, mera bekanta än de nu behandlade småstyckena, som väl knappast någon på senare tider gjort sig mödan att leta fram ur tidningsårgångarnas gömmor.

Det kan vara nog att i förbigående nämna ett sorgekväde, *Minne af Grefvinnan Fru Eva Mathilda Aminoff, född Bruncrona*, i hvilket Sjöström icke utan känsla och med för honom aktningsvärd enkelhet uttrykte det deltagande som vicekanslers, grefve J. F. Aminoffs makas död väkte och som, att döma af samtida bref, utbredde sig äfven till kretsar, där den djupt sörjande enklingen var alt annat än afhållen eller aktad. — Till dessa hörde

dock icke Sjöström; han synes tvärtom hafva sträfvat efter att stå väl anskrifven hos den stränge vicekanslern, hvars åtgärder mot Arwidsson i Sjöströms ögon sannolikt icke varit så misskrediterande som i andras. När han 1826 ger ut sin öfversättning af Anakreons Sånger, dedicerar han den till Aminoff med ett ytterst ödmjukt och smickrande poem, hvars karaktär tydligt framgår ur sista strofen:

Försmå ej några blommor
Från Hellas' bättre tider!
För nordens kalla isfläkt
De skaptes ej. Förlåt dock,
I skuggan af Din lager
De ville helst förvissna.

Sjöströms första promotionspoem 1819 — då bl. a. Alex. Blomqvist, J. A. Gadolin, I. Ilmoni, C. G. Mannerheim och A. J. Sjögren mottogo lagerkransen — bär titeln *Oskulden* och har, som nämdt, ett Schillerskt motto. Det är, såsom alla liknande poem den tiden och ofta nog senare, ett högeligen abstrakt och allegoriskt stycke, rikt på äkta Sjöströmsk tomhet, på falska bilder och patetiska deklamationer. Af idén hade möjligen i ett dylikt festkväde kunnat göras någonting, men Sjöströms fraser låta den förefalla altför tunn och i luften sväfvande. Oskulden var det som redde Adams och Evas brudsäng, som sedan „bodde uti helga lunder“ och var världens skyddsgudinna, som tog sin bostad på Olympen och, när gudarna öfvergifvit den, blef „Jesu fromma moder“. Ännu fins den kvar — för barnet i sin moders sköte målar den sköna framtidsbilder, ler dess „morgonsol till möte“ och „leder det med trogen hand“. Och

Mild som stjernan då hon sakta seglar
Öfver fjerden till den lugna vik,
I ditt öga, glada flicka, speglar
Himla-oskuld sig, på fägring rik.
På din kind, den friska, änglarena,
Och din purpurmund, din kyska barm,
Hviskar skönheten, att hon allena
Vandrar än med oskuld arm i arm.

Till de unga magistrarna riktas slutstrofen:

Unge Vise, Er är sången egnad!
Må den krans, som sirar era hår,
Skänka än vid lifvets höst den fägnad
Som hon gaf Er nu uti dess vår!
Lagren vissnar ej. Hon evigt blifver
Lika skön. Sen dessa Gamla hår!
Eklöfskronan nya värden gifver
Åt den krans, som visheten beskär.

Sjöströms poem är visserligen svagt, såsom nämts; men man hade vid de sista promotionerna icke häller blifvit altför bortskämd. Väl innehåller Linséns dikt 1815 vackra tankar om frihet och fosterland, men de äro ofta klädda i en rätt prosaisk form; J. H. Avellans promotionspoem „Känslan såsom upphof till ondt och godt" 1810 är nästan oläsbart och om G. I. Hartmans nio foliosidor långa, i formen rysligt knagliga skaldestycke „Den tredje odlingen" vid promotionen 1805 kan icke stort annat sägas. Man fann därför troligen Sjöström nog så bra och återvalde honom 1823. Han uppvaktade då med poemet *Skyddsgudinnorna* (Ömheten, Oskulden, Redligheten och Religionen), som har till motto några rader af Camoens: Oh grandes e gravissimos perigos! Oh caminho da vida nunca certa" o. s. v., till form mjuka, välljudande stanzer och till innehåll ungefär samma motiv som den förrå promotionsdikten. Men denna är bättre; där är mera fart, mer uttryksfullhet och kraft, mindre prål och kanske fastare substans. Många af de obligata didaktiska reflexionerna äro denna gång riktade direkt till de unga och få därigenom ett bättre raison d'être, t. ex.

Så mången pröfning väntar dig i tiden,
Så mången kamp mot villor och försåt.
Hell dig, om du består den vilda striden,
Ej gäckad af de falska fåglars låt,
Som med sitt uggleskrän förjaga friden,
Och trifvas bäst ibland de qvaldas gråt!
Hell dig, om då när afskedstimman nalkas,
Af fyllda pligters palm din tinning svalkas!

Slutharangen är till och med rätt vacker:

I Finlands Söner, skön är Lagrens ära,
Och hög den vishet som till Pindus för.
Må hon hos Er mångdubbelt frukter bära,
Som vårens blomma sina dofter strör!
I handling kraft, och djup i tro och lära
Det korta lifvets högsta fägring gör:
Så skall den krans, som knöts i ungdomsåren
Än nygjord pryda glesa silfverhåren!

Vid 1827 års promotion — Runebergs och Nervanders promotion — var Sjöström åter festskald. Poemet bar titeln *Hjertats hemlighet* och hade ett motto från Guarini, hvars mening kan anses vara sammanfattad i orden: „tutto quel di grande e di stupendo, ch'al cieco caso il cieco volgo ascrive, altro non è che favellar celeste“. Hvad innehållet i Sjöströms poem egentligen har att göra med detta motto, frågar man sig förgäfves. Det är nämligen en historia om Cecilias och Florios kärlek. Cecilia är en svärmisk, moderlös flicka „i Majlands bygder boren“, Florio en ung riddersman, som älskar Cecilia, men ej får henne emedan hon blott väntar att hennes hjerta, likt moderns, skall „isas“. Hon låter sig dock bevekas, men vill ha ett mandomsprof af sin tillbedjare. Då störtar Florio i striden, anseende att „den starke är den sköna ensam värdig“, räddar sin fältherre ur fångenskapen och stupar själf. Budet bringas till Cecilia på samma gång lunden, där hennes moder är begrafven, blir af ljungelden antänd. En knekt störtar nämligen „med blixtens fart igenom porten, frågande „är nådig fröken hemma?““ och meddelar den förkrossande underrättelsen. Cecilia sätter sig — innan hon dör — att reflektera öfver det fåvitska i att tro sig kunna vara ensam och anse sig för englars like samt „hvad det är rysvärdt för ett såradt hjerta, att stötas ut från sympathiens verld:“

Så uslingen i Libyens öken dignar,
Helt ensam, kämpande med vild förtviflan,
Då hvarje ord, hvar suckan går förlorad,
Och träffar ej en tigers öron ens!

Jag tror mig icke behöfva tillägga mer än att denna sorgliga historia — hvilken trygt skulle kunna tillhöra Sjöströms Aura-period — är utförd på åtta tätt trykta foliosidor samt att diktionen, ehuru flytande som vanligt, ofta är otroligt tarflig och prosaisk, för att hafva klargjort beskaffenheten af Sjöströms sista och sämsta promotionspoem. Idén att „hjärtats hemlighet“ ligger i sympatin med andra hjärtan samt det uttryck denna tanke får i Cecilias sista monolog, detta kan möjligen vara en elegisk återklang af Sjöströms egen lifserfarenhet.

Ett ännu solennare akademiskt tillfälle och vid hvilket Sjöström utsågs att tolka hela universitetets känslor, var sorgefesten öfver Alexander I den 4 april 1826. Hans *Sorgetal öfver Högstsalig Hans Majestät, Kejsar Alexander I* är på vers — parvis rimmade femfotade trochäer — och omfattar icke mindre än 44 oktavsidor. Stycket afviker från den vanliga akademiska parentationsstilen genom sina ställvis lifligt målande skildringar, såsom t. ex. den af furstens död i Taganrog, där naturens stämning dystert åskådliggöres och kejsarens sista samtal med sin gemål i oratio recta refereras. Men det är äkta Sjöströmskt i patetiska öfverdrifter såväl som i platituder och nonsens. Dock förekomma ställvis längre tirader, som isynnerhet vid muntligt föredrag böra hafva gjort god värkan genom sin klang och en modererad lyftning i innehållet. — Alt är dock för det mesta stämdt i en så hög skala som möjligt, utbrottena af sorg och veklagan äro utomordentligt häftiga och loforden hyperboliska. Och dock tror skalden ej att det är nog. Han ber om öfverseende:

Store Alexander! Blicka mild
Från de sällas land mot denna svaga
Tecknaren utaf din gudabild,
Som ej smickra kan, men endast klaga!
— — — — — — — — — — —
När jag stapplar, o, förlåt min tunga!
Bygdens barn, hur vill jag Furstar sjunga?

Efter framställningen af de inledande fakta och af sina ursäkter, öfvergår skalden till allmänna reflexioner öfver lifvets och all visdoms förgänglighet. Här svingar han sig stundom upp till en viss oratorisk effekt, såsom i eftersatsen till denna klagan:

Väl oss dock! med guldskrift tecknadt står
I vårt bröst, att framåt *ljuset* går.
Derför måste mörkret stundom segra,
För att tusenfaldigt värdet stegra
Af det rätta, nyttiga och sanna:
Lagren vexer endast för dess panna.
Döm ej sekler efter dagars flykt,
Träng ej evighet, som gränsor saknar
Inom måttet af hvad du har tyckt!
Se det hela, och din tanke vaknar
Ur sin dvala, brister ut med gamman:
Hurtigt följ den helga oriflamman,
Ljusets fana! lifvets högre mål
Vid dess ledning dygdens kämpe finner!
Genom pröfning, från ett sjelftändt bål
Jordens son till himlens klarhet hinner.

Skalden talar därpå om franska revolutionen, om Napoleon, hvars lefnad, „mer på skiften rik, mera fasansvärd, än någon annan, är en bild af Galliens republik“, om Alexander, som uppträder för att rädda folken.

Jag vill ej uppehålla läsaren med att referera dessa vidlyftiga utgjutelser; men jag ber att få citera ett och annat, hvilket för oss kan ha mera intresse såsom återspeglande tidens uppfattning, än såsom prof på Sjöströms skaldekonst. Sedan kejsar Alexanders intåg i Paris m. m. berörts, utbrister poeten:

Men du, Ryska folk, tag mot den gärd,
Som beundran villigt åt dig skänker!
Du skall lära sensta efterverld
Att som du besegra våldets ränker.
Höga samfundskänsla, blicka tjust
Till den himmel, skönt emot dig klarnar,
Der ditt lidande, din bittra pust,
Krönt med seger, strängt förrädarn varnar! o. s. v.

Enklare och mera uppriktiga uttryck finner skalden när han talar om kejsarens personlighet; denna var det som också i Finland gjorde ett så djupt intryck:

Ack, och skulle du ej älskad vara?
Se din *Aura?* hon för mig må svara.

Så anropar han sångmön att förtälja om den „tidpunkt, värdig att betrakta“ då „Alexander blef vår Far“. Sjelfva tillgången härvid är berörd på ett mycket diskret sätt. Det antydes blott att, medan man trodde sig långt borta från kriget och förödelsen, hvilka rasade i Europa, så komma de likväl äfven till oss. Men

Alexander tröstens tidning förer,
Knapt ett ögonblick vår ro han störer.
Några strider . . . och den Finska jorden
Hvilar trygg i fredens varma sköte,
Alla gå sin kallelse till möte,
Och till fröjd förbytt är ångsten vorden.
Alexander, att vår lycka trygga
Mot en framtids dolda olyckshot,
Kallar oss att troget bo och bygga
I sin spiras hägn, han tar oss mot
Som en Far. O, om vi kännt hans sinne
Då som nu, helt säkert hvarje Finne
Med långt andra känslor döden mött . . . .

Därefter ges en skildring af den finska nationalkaraktären, som visserligen är kall, trumpen och tvär, men med denna „ytans köld“ flamma likväl i djupet af vår själ en låga för Gud och kyrka, för ärfda vanor, lagar och fädernejord. Än mer:

Fremling, du som aktar oss så föga,
Möt en Finskas himmelsblåa öga,
Om du kan det, vor' du från Paris,
Knota sedan öfver nordens is!

Alexander kände hvad vi kände och lät oss behålla alt. Vår natur och vårt folks lif målas, men i färger, som icke hafva en enda ton från egen palett, utan äro utslitet, intet-

sägande långods: „näktergalens luta“, „lärkans sidenvingar“, „daggtåren“, „Auroras hår“ m. m. påminna om Sjöströms forna vandringar till fosforismens frikostiga källa. — Detta land och detta folk har Alexander besökt och

Klar blef strax den mulna himmels rand,
Dina fotspår utaf fetma dröpo, (!)
Ja, de usle till din åsyn kröpo,
Glömde bort behofvens tunga lott o. s. v.

Sedan beröras kejsarens förtjänster om universitetet och upplysningen — dock är detta föregånget af en liten exkurs i världshistoria från grekerna och till Luther. Därefter följa några hugsvalande religiösa betraktelser samt böner om framgång för den nye kejsaren och hans tronföljare. Och så slutar detta poetiska kraftprof, kvarlämnande ett blandadt intryck i afseende såväl å innehållets literära som dess — om jag så får säga — moraliska värde [1]). Men en stor beherskning af språkmedlen och en beundransvärd lätthet att göra god vers röjer det i alla fall, och därtill ofta ett ovanligt gehör för hvilka ord och hvilka ljudkombinationer på vissa ställen kunna väsentligen höja eftertrycket.

Omkring halftannat år tidigare än denna parentation skrefs, hade Sjöström företagit sig ingenting mer och ingenting mindre än att inlämna ett stycke till täflan i Svenska Akademin. Det hette *Juliets uppvaknande och död* och bar vid inlämnandet som motto Byrons ord: „Man's love is of man's life a thing apart, 'Tis womans whole existence“ — i förbigående sagdt, ett nytt bevis på Sjöströms förmåga att anbringa motton, som ej höra till saken. Något pris erhöll stycket visserligen icke, men blef dock af tretton inlämnade täflingsskrifter det enda som, utom

[1]) Det har sitt intresse att jämföra Sjöströms kväde med sorgetalen på prosa. Wallenii stora tal är icke altför öfverdrifvet i uttrycken och mycket sakligt, B. O. Lilles latinska parentation närmar sig mera den Sjöströmska stilen. Denna öfverträffas dock betydligt af J. M. af Tengströms svenska festtal vid Nikolai I:s kröning följande höst.

de två medaljerade — Beskovs „Sveriges Anor“ och Valerii öfversättning „Massilias belägring“ — ihågkoms med ett särskildt omnämnande: „Bland de obelönte skrifter hade Academien funnit N:o 4, Juliets uppvaknande och död, utmärka sig genom en viss grad af dyster inbillning och djup känsla, som uttryckt sig i ett kraftfullt och bildadt språk“ [1]). 1825 utgaf Sjöström sitt stycke i tryck och inledde det med ett företal, däri han citerar A. W. Schlegels yttrande om Shakespeares Romeo and Juliet, anger att han ej kunnat hålla sig från att i poesi omsätta det djupa intryck stycket gjort på honom och meddelar ett innehållsreferat af detsamma — för att hans „dystra tafla“ icke må „skrämma eller till och med synas öfverdrifven“.

Innehållet är antydt i rubriken. Sjöström vill vidlyftigare utföra det ställe i femte aktens tredje scen, då Juliet vaknar och finner Romeo död vid sina fötter, altså det hvad Shakespeare uttrykt i tre repliker och tretton rader, från: „Oh, comfortable friar! where is my lord?“ och till „there rest, and let me die“. Detta har Sjöström fått att svälla ut till elfva sidor, af hvilka Lorenzos repliker kanske fylla halfannan. Det är ett djärft företag han inlåtit sig på, och om han än icke afsett att komplettera Shakespeares dikt, så kan hans produkt likväl knappast bedömas utan att man har denna i medvetandet. Och lyckas man än undvika att från början ställa sig på en komparativ ståndpunkt, så sörjer Sjöström för att man icke länge kan därmed fortfara. Ty imitationen röjer sig esomoftast.

Naturligtvis är det ett groft och om brist på konstnärligt omdöme högljudt vittnande fel att lägga i Juliets mun dessa långa reflexioner om lifvet och döden, om den husliga sällheten, om yttersta domen, om afunden m. m., hvilka hon måste göra för att ett anständigt antal sidor skulle kunna åstadkommas. Men oafsedt detta, nödgas

[1]) Post- och Inrikes-Tidningar 1824, N:o 301, den 27 december. — Svenska Akademins handlingar för detta år omnämner blott de prisbelönade.

man medge att stycket kan kallas ett ganska väl utfallet försök i Shakespearesk stil. Sjöström har icke illa attraperat den stora brittens bildspråk, förstått kraften och lidelsen hos hans gestalter och sträfvat, samt delvis äfven lyckats i att efterbilda dessa egenskaper. I ingen af Sjöströms dikter förekommer så litet svulst och så få banaliteter. Detta tyckes i alla fall bevisa att diktens anda genomträngt honom och liksom omedvetet ledt honom i någorlunda goda gängor — ehuru naturligtvis den egna naturen icke fullt kunde undertryckas. Ett par ställen må citeras som stöd för det sagda.

Juliet begynner ana att Romeo är död och störtar till hans sida:

Min Romeo, dig sansa!
Om än en ljusglimt för ditt öga dagas,
Om än en droppe i ditt hjerta rör sig,
Statt opp! . . . Se, solens guldrand tändes redan
I österns gårdar, ufvens vilda gastrop
Har tystnat, näktergalens melodier
Förklingat alla! Unga dagen bräcker!
Vak upp, min vän; mer är ej tid att sofva,
Vak upp, och slut din Juliet i famnen,
Och skänk en välkomstkyss åt dessa läppar! — —
Och tryck den varma handen! . . . Himmel . . . himmel,
Hvi är så kall din hand? säg, om du fryser?
Ja, det är kallt i grafven. Dagens stjerna
Ej blicka törs dit in — — —

Omisskänneligt är också förebildens inflytande i följande rader om afunden, i sig själf visserligen omotiverade, men ingalunda saknande poetisk energi:

Af afund visste ej de rena hjertan,
Ej kände de den vildaste bland furier,
Som suger sig, en svulten slipprig igel,
Vid allt hvad dyrt och skönt och godt och heligt
I djupet bildas utaf själens tempel;
Som gläds vid qvalets tår, och fröjdas ilsket,
Ju mer hon ser det arma offret blöda,
Som knappt har mättat än sin afgrundslystnad,
Förrän hon åter glupsk sin måltid börjar,
Och suger, tills hon slukat sista droppen.

Konsekventare och mera öfverensstämmande med den Shakespeareska figuren är hvad Sjöström lägger i Lorenzos mun. Där visar han ännu mer att han kan moderera uttrycket fastän han ger metaforerna fria tyglar. Så tröstar och förmanar munken Juliet:

Under pilgrimsfärden
Vi arma vandringsmän tillräckligt pröfvas
Af hårda öden, hat, förlust, förtviflan,
Och dårligt är att man sin törnekrona
Kring egen panna obetänksamt vrider:
Hvi skulle vi, som pelikanen nära
Med eget hjertblod egna foster, qvalen?
Träd åter, Juliet, i lifvets fröjdsal,
Som öppen står! Har du ej sett, hur blomman
Utur sin kruka höjer veka stängeln
Mot dagens möte, söker solens stråle,
Som gjuter friskhet i de unga bladen!
Din kind, som skrämseln blekt, ännu skall färgas
Med purpurglans i verldens glada kretsar o. s. v.

I afseende å Juliets död är Shakespeare något litet korrigerad. Hon finner giftflaskan, på hvilken står „bot för elakt lynne“, tömmer den och dör efter en monolog, i hvilken hon fullt ortodoxt antyder att både Romeo och hon för deras synders skull komma att lida afgrundens kval. Detta står nog icke häller i någon synnerlig harmoni med andan i denna kärlekens tragedi och leder tanken åter alt för mycket tillbaka till vår gamle bekante Sjöström, som de värkligt poetiska ställena med sin präktiga diktion och sina Shakespeareska bilder redan kommit oss att nästan glömma.

Det har tidigare nämts, att Sjöström i n:o 91 af Å. T. för 1827 publicerat en uppmaning till allmänheten att subskribera på en diktcykel om Åbo brand, som han ämnade utge. Han säger sig vara sinnad att „till Jul från Trycket härstädes låta utgå några minnen af Aurastadens förstörelse och anhåller ... under närvarande omständigheter, om subscription“ utbedjande sig därjämte äran att „framför det lilla arbetet få införa deras namn, som det-

sammas utgifvande benäget understödja". Denna uppmaning skedde ej förgäfves, ty förteckningen öfver subskribenter anger att öfver tusen exemplar på förhand afyttrats; abonnenterna äro fördelade på 22 olika orter, alt ifrån Uleåborg till S:t Petersburg, och på de mest olika samhällsklasser. Måhända kan en stor del af detta intresse tillskrifvas själfva den uppskakande händelsen och därmed följande medkänsla för dem hvilka, likt Sjöström, förlorat mycket genom branden [1]). Men ett sådant resultat hade dock säkerligen icke uppnåtts, i fall ej, trots alla förlöjligande angrepp, ännu någon rest af Sjöströms gamla poetiska gloria funnits kvar och därjämte kanske en förhoppning om att han här skulle finna ett för hans literära böjelser särskildt lämpligt stoff.

Utan tvifvel trodde också Sjöström själf att dessa *Taflor af vådelden i Åbo* skulle komma att låta hans talang framstå i all dess glans. Här var dess rätta tummelplats; i ryslighet och sentimentalitet skulle den här få rulla sig så mycket den orkade, och den „dystra inbillning", hvilken själfva Svenska Akademin framhållit som ett förtjänstfullt drag hos Sjöström, den skulle aldrig kunna spännas högre än i skildringarna från en dylik hemsk, ett helt land upprörande tilldragelse. Det var också med en djup känsla af ansvarets tyngd som Sjöström gick till sitt arbete. I ett hexametriskt företal säger han att här fordrats mästarens pensel och ber om en skonande dom, framför alt af dem som „var med i den gryma förödelsens stunder". Men på samma gång anser han sig ändå ha rätt att uppträda och utropar med en viss själftillit: „Den gör bättre som kan; tillåtet är mig att försöka" — och han dedicerar sina taflor åt den som „ej blygs för den vällande tåren vid likars nöd" och „hvars tanke kan fatta jemrens fasor och qval".

[1]) Att Sjöström åtminstone mist sina böcker, framgår ur Frenckells meddelande i Å. T. 1827, n:o 59, där hos publiken anhålles om öfverseende med att några nummer af tidningen komme att inhiberas eftersom det „fölle sig tungt för den Literatör, som i flere år redigerat våra Tidningar att utan biträde af offentligt eller eget Bibliothek, lemna materialier".

Taflorna äro till antalet tolf, af olika innehåll och i olika versmått. Den första är benämd *Klockan IX* och skildrar i orimmad femfotad jambisk vers stämningen före branden. Till först en naturmålning med åtskilliga misslyckade bilder och ett par bättre ställen, som t. ex.

En dag af dem, med hvilka hösten tjusar.
September till naturn en Finne är,
Som vill ej byta tegens gyllne skylar
Emot Hesperiens sjungna trädgårdspark;
Han är en fullvext man, rätt allvarsam,
Ej lekande med barnen i det gröna,
Men, fryntlig värd, han bjuder till sitt bord,
Och fägnar alla, fremmande och kända.

Därefter följa reflexioner af hvarjehanda slag, mer eller mindre krystade i uttrycken och bilderna, samt slutligen katastrofen: efter klockans lugna nioslag hör man med rysning dess nödrop: Åbo brinner! Och „strax i himmelshöjd den vilde eld med tusen tungor hväser“, trotsar alla hinder, uppslukar med tigerglupskhet nya byten och hotar andra o. s. v. — hvilket alt är skildradt icke utan kraft och fart.

Den andra taflan, *Domkyrkan*, tar ett helt ståtligt anlopp:

Hvad glans sig ur chorfönstren gjuter,
Som tindrade festljusen alla!
Orkanen bland pelrarna tjuter,
Ej psalmer i helgdomen skalla —

och har några strofer i början, hvilka bäras af en dylik icke alldeles oäfven — om också mest på den lyckade formbehandlingen beroende — patos. Men det slår snart öfver i de mest vådliga fantasier: „de multnade vårdar öppnas“ och liket „bereder sig ny likfärd“, den tappre suckar hemskt: „vill härjaren minnet förtära“, orgeln låter „likt slagtdjurets råmande flämtning“, m. m.; lyckligtvis orkar ej skalden hålla på härmed ända till slutet, utan lugnar sig i en bön att hälgedomen må skyddas för vådor i framtiden och:

Låt Ordet till dagarnas ända
Der stärka båd hjerta och sinne!
Till hugnande lärdom må lända
Förödelsens sednaste minne!

Den tredje taflans namn, *Verldsborgaren*, låter en icke ana hvad man i den får se. Där talas i första strofen om hur det är bra att ha foten under eget bord, i den andra om fosterlandskärleken, i den tredje om hur mången stupat för att försvara sitt land, i de följande om att krigaren har det kusligt och hårdt i fält, men för med sig hem „tukt och seder“ och „aktar på sin heder lika tarflig som i tält“: i hvarje nödstäld ser han en bror och „hvar gumma är hans mor“. Och med ett plötsligt språng från reflexionerna till värkligheten skall detta bevisas:

Är det icke sannt? Se här
Denne far, som sanslös vankar!
Hvarken fjerran eller när
Synes tröst för fasans tankar:
Han en enda dotter har,
Och hon blef i flamman qvar.

Men hon blir räddad. En obekant mansperson bär henne till fadern, som „löser från sin dotters barm smycket, och från hår och arm“, och bjuder det åt räddaren. Han tar dock icke emot det, ej häller vill han yppa hvarifrån han kommer. Då gör fadern ännu en förtviflad ansträngning:

„Älskade, hur heter ni?
„Denna fråga dock besvara!“

och får till svar:

„Sådant akta icke vi;
„Saken talar, saken bara,
„Men — att sluta gagnlöst prat —
„Jag är Kejsarens soldat!“

Das also war des Pudels Kern! I fina antydningar skulle denna kulmen nås, och öfversedd i sin helhet från slutet, röjer sig dikten som en hyllning åt militärmakten eller

kanske snarare åt det i Åbo förlagda manskapet som bärgade vid branden!

Efter en „tafla“ som denna, tycker man sig böra låta hoppet på att få se någonting drägligt fara. Och i sjelfva värket är den fjärde taflan *Försoningen* alldeles renons på förnuft. Det är en långdragen dialog mellan „Han“ och „Hon“, ur hvilken framgår att hennes far är fattig och ej vill ge sin välsignelse och att friaren, som är rik, hatar fadern för hans stolthet; till slut blir han dock försonligare stämd. Detta sammelsurium upptar nära sju sidor. — Nästa tafla, *Visaren på Tornuret*, är en monolog, framstäld af sagda föremål som bland annat skryt säger följande, hvilket kan tjäna till att ange karaktären af denna tafla:

Lik bror min, himlens visare är jag,
Blott litet bättre; ty båd natt och dag
Jag herrskar ständigt, och i snö och tö,
Och bäst jag känner, att allt kött är hö.

I samma mystiska stil fortgår det till slutet, som utmynnar i en sentens, i och för sig riktig, men hvars anknytning till det föregående ej sker på ett rätt öfvertygande sätt:

Inom ditt bröst du bär en talisman,
Han ensam pekar ut den rätta ban,
Han hviskar dig den rätta stund och tid;
Lyd honom blott, så har du fröjd och frid!

En monolog är också följande tafla *Menniskovännen*, — på melodi „Jag mins den ljufva tiden“; hjälten påminner sig den tid då han hade råd att göra godt, emedan han sparade under det andra åkte med fyrspann, „ty vidrig var mig flärden, hvars väg åt fanders bär“. Nu är han kant och klar, men tröstar sig med att „Gud lofvar, ej på orden, på tanken endast se“(?). — Vidare *Förvirringen*, efter „Ack hvad för en usel koja“, med en målande, halft bellmaniansk strof i början. — Sedermera åttonde taflan *Gammal Man på Gata* efter — „Ingeborgs klagan“:

Ungdom är yr:
Fjeril från blomma till blomma flyr;
Gammal man trifves ej ute,
Hemma jag sute!

Det är en vetenskapsman som talar; han har suttit och „läst i herrliga skrifter fädrens bedrifter“ och fröjdats åt att lysa de unga på deras stig; men nu har alt gått upp i rök. Den resignerade afslutningen felas ej:

Dock har jag tröst:
Skön brinner känsla i redlig mans bröst,
Lycker ock sömn, hvad det lider,
Ögat omsider.

Den nionde taflan, *Nattbetraktelser,* anställer reflexioner öfver att straffet är kommet för syndens skull. Skildringen häraf är rafflande; jämför dessa verser:

Ung synderska sig gömmer under slöjors hägn,
Hon blygs för lytet på den eljes fagra hy,
Hon spar ej smink, ej doftande essensers regn,
Och rodnar så, om syster ens nänns henne bry.

Men odygd vexer snart, och ogräs rötter slår,
Tills innan kort vid ljusan dag på öppet torg
Oslöjad Lustan med sin tärna, Fräckhet, går,
Af Trotset följd, som skansar sig i bombfri borg.

Men när skaldens blick vänder sig mot en hoppfullare tid, då ur gruset af olyckor nya skördar skola spira upp, finner han stundom i en mjuk form rätt vackra accenter:

Vet, hoppets stämma hviskar hugnande och blid:
Till skön fulländning skrider allt hvad skapadt är.
När storm blåst ut, när krig är slut, le lugn och frid,
Djupt under snö förmultnar frö, som gullax bär.

Så öfver askan utaf vår förbrända bygd
Skall ordna sig en stad ännu med osedd glans,
Och hjerta tjusfullt klappa der för tro och dygd,
Och högtidssmyckade Chariter gå i dans.

Den tionde taflan, *Barnen*, skildrar lifligt — det är ju en egenskap som ej saknas i taflorna öfverhufvud — men också någorlunda förnuftigt, huru en hop barn ensamma flyktat ut till en äng nära staden och söka trösta hvarandra. Ett par strofer äro rätt nätta:

På villande äng,
Bland gnistor som spraka
Helt ensame vaka
De flyktade små, utan tak, utan säng.

Med ängslande rop
De händerna lyfta,
De darra, de snyfta,
Och smyga sig samman, en jemmerfull hop.

— — — — — —

Hon kysser hans mund
Hon vyssjar, hon vaktar,
De andra hon saktar,
Och liten en sluter sitt öga till blund.

Går dag eller par,
Förgäten är nöden,
Och tårarnas flöden.
Barnsorg är ett vårmoln; den kommer och far.

— — — — — — — —

Den elfte taflan, *Aura och Klio:* Klio, som skall „skrifva upp i minnesskriften“ att „Aura sjungit ut“, vill också taga Auras cittra ifrån henne, men Aura stöter indignerad „den mö från Helikon“ tillbaka och säger att om äfven hon blir förgäten, skall dock hennes cittra klinga än.

Vid Kejsarstoden, höga,
Sjönk varligt cittran ned;
Från saligt hjelte-öga
Skön ljusning vidt sig spred.

En anmärkning i slutet af poemet: „elden skonade Solennitets-salen, der den dyra *Alexanders*-stoden höjer sig öfver högtidskathedern“ förtydligar detsamma, hvilket i sanning behöfves. Idén att fortfarande ljus skall utgå från Aura och att därför ödet förskonat alma maters boning, är ju ej så dålig, men framställningen måste betecknas såsom fullkomligt misslyckad. — Den tolfte taflan slutligen, kallad *Matthei Evangel. 18 v. 20* är en bön till nämda text, har ingenting originelt men i några strofer en lyckligt funnen psalmton:

Utur kojor, brända, stjelpta,
Vådligt hjelpta,
Herre, nalkas vi din fot.
Du en syndig verld förkrossar,
Du förlossar:
Sänder krämpa, sänder bot.

— — — — — — —

Menskan bygger bo och näste
Borg och fäste,
Och en gnista allt förstör;
Menskan äflas, bråkar, fiker,
Hårsmon sviker,
Och ett vindkast allt förstör.

Och så har man då ändtligen kommit till sista — fyratioandra — sidan af denna besynnerliga diktcykel. Den visar oss Sjöströms poetiska förmåga i dess sämsta ljus. Hvad han som ung gjorde sig skyldig till i Aura, kunde förlåtas honom på grund af sturm- und drangperioden, det förledande intrycket af delvis klena förebilder, med mera. Men när han som mogen man producerar och trycker sådant som det mesta i „Taflorna“ är, så bevisar detta att bristen på smak blott hade tilltagit, att känslan hade blifvit alt flackare och att själfva tankegången alt mer fördunklats. Ämnet var ju tacksamt, men konceptionen tog från början en alldeles galen gir, motiven för de skilda styckena konstruerades upp så abstrakta som möjligt och det mest sökta betraktades som det bäst funna. Ohäjdadt kastade sig Sjöström sedan i armarna på all den sentimentalitet, all den reflexionslust som hans sålunda sammanbragta stoff voro egnade att kalla fram, och oförmögen att se någonting annat än sina egna, kanske nog så öfversvallande, men dock i grunden ytliga och tillkrystade känslor, förlorade han totalt hvarje sinne för det naturliga såväl i innehåll som i form. De få bättre ställena i dessa poem äro så inhöljda i det myckna absolut dåliga, att man ej behåller något minne af dem. Nästan detsamma är fallet med den skickliga tekniken i versbehandlingen: den glömmes lätt för innehållet, för de oändliga banaliteterna och obegripliga vändningarna i själfva språket.

Var allmänhetens smak än så missriktad, så kunde den dock icke sluta ögonen för all denna poetiska falskhet. Också förmäler traditionen att Sjöströms rykte genom detta hans arbete led en svår knäck, redan strax efter dess utkommande och således mycket förr än det i offentligheten utsattes för en fullständigt nedsablande kritik.

En sådan framträdde nämligen två år efter „Taflornas“ publicerande, i form af en liten broskyr, kallad „Ramar till Taflorne af Vådelden i Åbo eller Åbo Stads Tack-Offer från Skuggornas Rike“ och bärande som motto Goethes ord: „Gegen das Mittelmässige kann man nie zu strenge seyn“. Författarens namn är icke utsatt; det var Carl Johan Luthström, en, som det uppgifves, svensk literatör, om hvilken jag för öfrigt icke känner annat än att han 1829—30 var redaktör för Åbo Underrättelser samt 1831 publicerade minnesord på skral vers öfver aflidne generalguvernören Fabian Steinheil. Hans ramar sluta sig till hvarje af de enskilda taflorna, utom den sista, och föregås af en inledning. Kritiken är stundom saklig, men består ofta i ordrytteri, såsom följande bit ur den första ramen visar: „Om det är en sanning, att olyckan är mindre tryckande, då man dertill kan skjuta skulden på andra, än då man vet, att man sjelf, genom oförsiktighet varit dertill vållande, så står man också för denna Tafla uti en särdeles stor förbindelse, hos dess författare, emedan han genom den bevisat, att löftesbrott var orsaken till vådeldens för snara ankomst; ty „jord, himmel — allt oss lofvade tills morgon en dag af dem, med hvilka hösten tjusar“. Denna sats kallar fram i minnet Fredrik Cygnaei icke sällan — t. ex. på Runebergs Den döende krigaren — använda sätt att recensera. Men Sjöströms „Taflor“ erbjödo i hvarje fall ett altför rikt stoff för mera direkta angrepp, och Luthström har ej stuckit under stol med dem i sin 39 sidor omfattande broskyr. Mycket är emellertid, som sagdt, hårdraget, ställen angripes, som ej als förtjäna att angripas och kvickheten låter mestadels mycket ansträngd.

Luthström borde egentligen varit jäfvig att skrifva

om Sjöströms opus, ty han hade själf året förut utgifvit en vidlyftig dikt öfver samma ämne, med titel „Minnen af Åbo brand. Af Carl Johan Luthström.“ Den inledes med ett mot Sjöström riktadt satiriskt förord, där det talas om att väl icke alla kunna följa „Örnen i hans höga flygt“, men att hvar och en har rättighet att följa honom så långt han kan. Själfva dikten är i början, där den rör sig i rimmade alexandriner, visserligen förnuftigare än Sjöströms, men prosaisk. Sedan imiterar den utan minsta framgång Lidner i „Spastaras död“, och stoff till samma anmärkningar som dem författaren gjort mot Sjöström, erbjuda sig på hvarje rad. Men den lånar också af Sjöström; där återfinnas naturstämningen före branden, den gamle mannen på gatan, barnen m. m., ehuru mindre naivt framförda. Kort sagdt, Luthström borde, om allmänhetens kritik var någorlunda vaken, genom denna publikation hafva gjort sig inkompetent att angripa Sjöström och på förhand brutit udden af sin senare offentliggjorda kritik.

„Taflorna“ beteckna emellertid slutet på Sjöströms värksamhet som originaldiktare. Vi hafva sett att den efteråt endast flyktigt upptages. Måhända insåg han småningom själf att hans poetiska kallelse icke var den rätta, måhända värkade ock arbetet och hans enskilda förhållanden förlamande på lusten att dikta och på fantasin. Huru som hälst, så hade väl också hans sista produkt gjort honom omöjlig inför publiken, och om det än fans många kretsar, i hvilka de fosforistiska tendenserna sutto hårdt fast, så hade vid denna tid likväl både inhemsk och svensk skaldekonst återstält den relativa jämvikt i allmänhetens literära omdöme, hvilken under halftannat decennium visat en så betänklig vacklan.

- -

Innan jag skrider till behandlingen af Sjöströms öfversättningar, vill jag blott nämna att Åbo Tidningar innehålla ett tiotal novelletter, synbarligen härrörande af hans hand. Ehuru ingenting därom är antydt, röja sig dock de flesta såsom öfversättningar eller bearbetningar,

dels på grund af motiven — spanska, italienska, tyska — dels genom språket, som har vändningar från originalen. De af skizzerna hvilka möjligen kunna betraktas såsom Sjöströmska original, stöda sig på någon anekdot af sentimentalt innehåll och öfverträffa i onatur Sjöströms poetiska konceptioner. Stilen står äfven långt bakom hans poetiska stil. Jag citerar som prof motivet i en af novelletterna *Equipaget* (1822, n:o 77): den unga frun saknar någonting i sin lycka, d. v. s. ett ekipage; mannen nekar henne det; hon hoppas ändå af hans kärlek att han skall ge henne det till hennes fördelsedag; på denna vaknar hon om morgonen, hör ett åkdon rulla fram till trappan och springer okládd till fönstret, öfvertygad om att det är ekipaget; blir skrämd och förkyld och dör.

III.

Sjöström har till svenskan öfverflyttat skaldestycken från icke mindre än åtta språk, nämligen grekiska, latin, spanska, italienska, portugisiska, franska, tyska och engelska, och många af dessa skaldestycken äro till sitt omfång icke af de obetydligaste.

Från grekiskan har Sjöström öfversatt: *Homeros' Odyssé*, *Anthologin af epigrammatiker*, *Anakreons Oder*, *Theokritos' Idyller*, *Euripides' Orestes*, *Elektra*, *Helena*, *Iphigenia i Aulis* och (delvis) *Iphigenia i Tauris*, *Kallimachos' hymn till Pallas*, *Musaeos'* sång om *Hero och Leander* äfvensom några mindre dikter; från tyskan *Goethes Hermann und Dorothea*, fabeln om de tre ringarna ur *Lessings Nathan*, samt smärre dikter af *Goethe*, *Schiller*, *Bürger*, *Herder*, *Rückert*, *Kosegarten* och *Luise Brachmann;* från spanskan ett längre utdrag ur *Calderons El Principe Constante* samt mindre saker af *Balthasar d'Alcazar*, *Arrazio*, *Castillejo*, *Yriarte* och onämda författare; från portugisiskan en del af tredje sången ur *Os Lusiados*; från italienskan en scen (I, 2) ur *Guarinis Pastor Fido*, en dikt af *Gozzi* och en madrigal af *Tasso*; från franskan några dikter af *Casimir Delavigne*, *Lamartine* och onämda författare; från engel-

skan *Julias afsked* af *Byron* samt en monolog ur *Shakespeares The Taming of the Shrew*; från latinet blott ett par mindre saker af *Horatius* samt prof ur en tilltänkt öfversättning af den holländske skalden *Johannes Secundus'* (Jan Nicolai Everard, 1511—1536) „*Basia*".

Denna förteckning vittnar — det måste medges — om en aktningsvärd flit, isynnerhet då man af Sjöströms egna uttalanden (se ofvan) vet, huru mycken möda han på sina öfversättningar användt. Af denna möda och omsorg bära äfven öfversättningarna själfva tydliga — stundom altför tydliga — spår. Tyvärr har emellertid omsorgen i de flesta fall mera varit riktad på ordagrannhetens, i inskränktaste mening, bibehållande, än på sträfvan efter konstnärlig diktion och poetisk flykt, eller med ett ord, återgifvande af de främmande originalens innersta anda. Dock finnas undantag, i hvilka Sjöströms stora assimilationsförmåga och hans formtalang komma till sin rätt.

Att med filologisk noggrannhet genomgå de Sjöströmska öfversättningarna skulle föra oss för långt och dessutom icke lämna andra resultat än dem vi med en mindre vidlyftig öfverblick och genom några prof kunna vinna. Jag skall därför i det följande hufvudsakligen inskränka mig till en kortare karaktäristik jämte bevisande citat. Den kronologiska synpunkten vill jag härvid af flere skäl icke mera bibehålla såsom den förherskande.

Sjöströms första i tryck utkomna öfversättning är den af Kallimachos' Hymn till Pallas, hvilken, såsom redan är nämdt, framträdde i form af en disputation på våren 1816. Den 142 verser långa, i elegiskt versmått skrifna sången hade förut blifvit till tyskan öfversatt af A. W. och Fr. Schlegel[1]) och Sjöström känner denna öfversättning, men den har tyvärr ej lärt honom någonting: tvärtom, han polemiserar halft emot den på några ställen, han citerar Schlegels öfversättning af v. 22 „ordnete zweymal

[1]) I Atheneum, Bd I. Ånyo trykt i Böckings edition af A. W. Schlegels samlade arbeten, III, 121 ff.

oft eben dasselbige Haar“, påtagligen för att visa huru mycket ordagrannare han själf var när han nedskref denna tvifvelaktiga pentameter: „tvefallt delande, om ordnade ofta Sitt hår“; när Schlegel öfversätter *Μηβαπτετε* med „taucht nicht ein“, så anmärker Sjöström: „fidelissima certe, at plenam retardans intelligentiam versio“ och sätter i stället: „vattenbärerskor, hämten i dag ej och dricken Argiver Vatten ur floderna ej, men blott ur källorna tömdt“; när Schlegel skrifver „ungern“ anmärker Sjöström det och sätter „oviljande“ o. s. v. Trots denna petiga kritik har, Sjöströms återgifvande af hymnen emellertid utfallit mykket skralt. Disticherna äro oerhördt styfva och knagliga alt igenom, det är ett hackigt grofarbete, som knappast har någon annan förtjänst än ordagrannhetens, den svenska betoningen står i ständig strid mot meterns fordringar liksom cesuren oftast infaller midt i meningen, och mer än ett ställe finnes, om hvilket med mera skäl än om Schlegels arbete kan sägas „plenam retardans intelligentiam“. De sista sex verserna skola, hoppas jag, vara tillräckliga för att bestyrka detta omdöme:

Re'n Athenaea nu nalkas i sanning, emotta'n Gudinnan,
    Argiska tärnor I, hvilka den vård är betrodd,
Med lyckönskningar, böner och med högtidliga fröjdrop.
    Hell Dig Gudinna! må Du vaka för Inachos' stad!
Hell Dig, då från staden och åter till staden Du drifver
    Spannet! Beskydda också Danaers samtliga land!

Sedan Sjöström därpå i Auras andra årgång offentliggjort en öfversättning af fjärde sången ur Hermann und Dorothea samt af ett par Anakreons oder och en dikt af Kosegarten, begynte han samma år 1818 i december att — åter i form af disputationer — utge en försvenskning af Odyssén. Första rhapsodin var afslutad 1819, den andra 1821, den tredje samma år, af den fjärde utgafs pars I och pars II år 1822 samt ett fragment, omfattande c. 100 verser, 1827. Men efter flyttningen till Helsingfors upptogs arbetet ånyo, det redan färdiga omarbetades, resten nyöfversattes, och sålunda utkom hela Odyssén i disputa-

tioner mellan åren 1835 och 1842, under den gemensamma titeln *Homeros Odysseia, Öfversatt och I Disputationer utgifven af Axel Gabriel Sjöström.*

När Sjöström grep sig an med detta stora arbete, existerade ännu ingen svensk öfversättning af Odyssén[1]); när han slutade, hade redan i tjugu års tid en fullständig försvenskning funnits: biskop Markus Wallenbergs, hvilken mellan åren 1819 och 1821 utkommit. Men i alla fall har Sjöström i behåll äran att ha varit den första som på svenska utgifvit någon del af den homeriska dikten — tillräckligt måhända för att när en gång „Homer in der Weltlitteratur“ skildras — och det skall kanske icke dröja så länge mer, innan denna skildring af värdig hand fullbordas — äfven Sjöströms namn skall där fungera som en pioniers för kännedomen om Homeros i ultima Thule.

Huruvida han med sin öfversättning lyckades bereda epopén många flere läsare och beundrare än den hade på originalspråket, är visserligen litet svårt att afgöra. Formen af akademiska disputationer var för detta ändamål naturligtvis icke den lämpligaste. Ej häller är det sagdt, att själfva den omklädnad Sjöström lyckades förläna originalet, var särskildt egnad att förskaffa hans öfversättning läsare i andra kretsar än de akademiska. Ty om det också har lyckats honom att någon gång med den så ängsligt eftersträfvade bokstafstroheten förbinda en form, där språkets lagar voro lika omsorgsfullt iakttagna som metrikens, där diktionen var lika fulltonig som uttrycket pregnant, så har detta dock händt jämförelsevis sällan. Merendels präglas Sjöströms försvenskning af en ansenlig tyngd, versen är klumpig och måste ofta skanderas två gånger innan den fås att löpa, språket öfverflödar af onaturliga vändningar och ordställningar, betoningen är alt emellanåt falsk — med ett ord, läsningen blir tröttande och nästan enerverande. Öfversättningens literära förtjänster kan jag sålunda icke anslå synnerligt högt[2]); om dess

[1]) *Tranér* hade 1807 begynt öfversätta Iliaden, af hvilken till 1822 tolf sånger publicerades.

[2]) *Heikel*, Filologin, s. 293, är af en något afvikande åsikt. Det har visserligen varit mig omöjligt att genomgå hela öfversättningen rad

trohet vittnar den omständighet, att densamma ännu i decennier efter sitt framträdande åtnjöt ett mycket stort anseende som „lunta“.

Såsom prof på de bättre ställena vill jag anföra I, 230 ff. ur den första öfversättningen:

Henne Telemachos då, den förståndige, svarte och sade:
Gäst, emedan om detta du nu mig spörjer och frågar,
Var dock fordom en tid, då vårt hus förmöget och äradt
Syntes, så länge ännu den mannen här hemma fördröjde;
Nu helt annat beslöto de illasinnade gudar,
Hvilka fördunklat hans lif långt mera än alla de andra
Menniskors; ja, fast han dött, jag ej så mig qvalde deröfver,
Om bland kamraternas hop han stupat i troiska landet,
Eller i vännernas famn, sen kriget han bringat till ända.
Honom en vård då skulle gemensamt Achaierna upprest,
Och åt sin son stor ära derhos han då vunnit för alltid.

Men, som sagdt, så många metriskt riktiga och språkligt välklingande verser förekomma sällan å rad och alt jämt örfilas man af sådant som (I, 175)

Om nykomling du är i vår krets, eller också min faders
Gästvän; ty mång männer förut påhälsade vårt hus,
Andra, ty han också med menniskor plägade umgås —

eller som (XXIV, 542)

Hejda dig, sluta nu striden utaf samlottiga kriget
Att ej må bli Kronides, viddundraren Zeus på dig vredgad

eller af epitet som „bälttrottsiga männer“, daktyler som „der bredevid“, banaliteter som falla ur tonen, t. ex. „kalasernas prydnader“ eller det stående: „mig till pricka berätta“(!), hvarmed Sjöström orubbligt konsekvent återger originalets *εἰπε καὶ ’ατρεκέως καταλεξον* och som Voss i sin öfversättning — hvilken Sjöström mycket väl känt — både bättre och riktigare återger med „verkündige lautere Wahrheit“.

---

för rad, men de stora delar jag läst och alla de ställen jag dessutom slagit upp, hafva hos mig stadfäst det första, här ofvan återgifna intrycket.

Med rätta har Heikel anmärkt att de tidigare öfversatta sångerna icke vunnit på den senare bearbetningen, snarare tvärtom. Jag skall anföra några prof: den senare bearbetningen har på det ställe som jag ofvan citerat såsom godt, i vers 235: „hvilka ha honom gjort mer hänförsvunnen än andra“, i v. 238 „enär han kriget beslutit“ (= bringat till ända); i några senare verser ställa sig de båda öfversättningarna sålunda:

241, 1. Nu på ett snöpligit sätt ha honom harpyierna bortryckt
2. Nu på ett snöpligt sätt Harpyierna roffade honom.
242, 1. Osedd gick han och ohörd hän . . .
2. Oomtald, hänsvunnen han dog . . .
248—9, 1. Alla begära min mors hand, alla besvära de huset.
Hon deremot afslår ej det skräckliga bröllop . . .
2. Desse för mor min fjesa, och bringa oss alla på kneken.
Hon afsäger sig ej det skändliga giftet . . .

Såsom ytterligare paralleller kunna anföras: 1. „upp till kopparhimlen i hast“ 2. „till mångkopparne (sic) himmelen upp“. — 1. „det befolkade Pylos“. 2. „det boningbeqvämliga Pylos“. — 1. „jordomskakarn, med mörkt hår“. 2. „jordomskakaren mörkhår“ o. s. v.

Längre torde jag ej behöfva uppehålla mig vid Sjöströms Odyssé. I bredd med Wallenbergs ojämförligt mycket ledigare öfversättning kunde den icke förvärfva sig någon bemärkt plats bland alstren af denna gren af den svenska literaturen. Och par år efter det Sjöström blifvit färdig med sitt i mycket små doser utgifna värk, utkom redan en annan fullständig svensk öfversättning af Odyssén, J. F. Johanssons, hvilken äfven innehade många förutsättningar för att alldeles ställa den finske professorns i skuggan.

Innan Sjöström ännu kommit längre än till andra rhapsodin af sin Odyssé-tolkning, påbegynte han redan ett nytt stort arbete af samma art, nämligen öfversättningen af „Anthologium epigrammatum Graecorum“, hvilken han utgaf i disputationer åren 1821—1826 och hvilken omfattar 379 epigram, de flesta i disticher. Oaktadt Sjö-

ströms handhafvande af hexa- och pentametern annars så ofta tyder på ofantlig möda och kamp, så har den daktyliska versen här gjort honom nära nog inga svårigheter als. Den är korrekt, löper lätt och smyger sig väl till innehållet, hvars anda mestadels är träffande återgifven. Som bevis må här några epigram anföras:

I, 4. **Kallimachos.**

Jägaren, o Epikydes, på bergen hvar endaste hare
Söker att finna, och spår efter hvarenda gazell,
Frost ej skyr han, ej snö. Men skulle till honom man säga:
Här är ett villbråd, tag! Icke han tog' det emot.
Så med min kärlek är; det flyende följer han rastlöst,
Hvad som är lätt att få ilar han ofta förbi.

I, 105. **Ruphinos.**

Here's ögon du har, och Athene's händer, Melite,
Paphia's yppiga barm, Thetis' förtjusande häl.
Säll, den dig ser; trefaldigt, eho som hörer din stämma,
Halfgud, den dig har kär; den som dig äktar, en gud.

II, 40. **Lukianos.**

Mångbegåfvad och rik förtjenar med rätta benämnas,
Den det goda han har riktigt att njuta förstår.
Den deremot som räknar sig yr, som äflas att ständigt,
När en kista är full, fylla en annan ännu,
Han, lik idoga biet uti mångpipiga kupan
Fiker, och håningen dock makligt af andra förtärs.

Som prof på den skämtsamma stilen och på hur Sjöström redt sig med den ganska svåra uppgiften att öfverflytta de i detta epigram talrikt förekommande ordlekarna må Nikarchos' dikt om den döfva käringen (I, 117) meddelas:

Henne, den döfva kärngen, vid Zeus, o Onesimos, bortkör
Genast; ty hon mig gör gräseligt mycket förtret.
När jag begär till exempel sallat, hon springer och hemtar
Toma fat, och på mat vänta jag får mellertid.
Nyligen hade i hufvut jag ondt, vinruta begärde,
Och, hvad tyckes? åt mig bar hon en spruta på stund.
När jag vill dricka, hon hämtar en svicka, och när jag befaller
Koka mig soppa! hon strax tror att jag droppar vill ha.

Om jag begär mig vin, hon bringar mig skrinet, om skrinet
Vin; ja, aldrig ett ord riktigt hon fattat ännu.
Skamligt det vor' om för käringens skuld jag blefve en skrikhals,
Måste vid vakor och tråk öfva mig ute deri.

Orsaken till att detta försök kröntes med större framgång än tolkningen af Homeros, måste utan tvifvel sökas däri, att Sjöström nu bättre än förr kunde göra innehållet till sitt eget. Epopéns anda låg icke för Sjöströms trånga poetiska horisont, och när han, för att begagna hans eget uttryck, „på oförsökta vingar“ skulle följa dess flykt, så sjönk hans vers till jorden som den plattaste pannkaka. Men när han fick röra sig i det lilla, behagligt afrundade, vare sig det var erotiskt och sentimentalt eller också satiriskt och epigrammatiskt, så befann han sig i en krets, i hvilken hans lynne trifdes och där han för den skull liksom alldeles spontant hittade på de riktiga uttrycken för tankar, som han värkligen hade införlifvat med sig. Det är en ofantlig skilnad mellan hans öfversättningar från Homeros eller Euripides och hans tolkningar af antologins epigram, af Anakreon och Theokritos.

Anakreon öfversattes 1826 och utkom i tre disputationer, sammanförda under den gemensamma titeln „Anakreons Sånger“. Af de 58 odena höra några till det bästa Sjöström i öfversättningsväg åstadkommit och kunna betecknas såsom synnerligt lyckliga tolkningar, hvilka nära nog skulle försvara sin plats i en efter moderna anspråk gjord öfversättning. Jag anför här som prof två af oderna, anmärkande dock att i det ena förekommer ett uttryck, som i viss mån försvagar det annars mycket fördelaktiga intrycket.

17. **Öfver en silfverbägare.**

Hos dig, du silfverkonstnär,
Hephaistos, jag beställer
En rustning? nej, visst icke;
Hvad bryr jag mig om krigen?
Gör en pokal, så rymlig,
Så djup du nånsin mäktar.
På den åt mig gravera

37. **Till Våren.**

Se, hur skönt till vårens möte
Rosor utströs af Behagen!
Se, hur böljan sakta, sakta
Tynar af på hafvets spegel!
Se, hur anden kring lofverar,
Se, hur tranan gör sin vandring!
Solen står så klar på fästet,

Ej några stjernebilder,
Ej Wagnen, ej Orion!
Hvad angå mig Pleiader,
Hvad angår mig Bootes?
Mig endast rankor bilda,
Och drufvor på sin stengel,
Och plockande Mainader!
Mig bilda ock en vinpress,
Med gyllne tramparsvenner,
Den tjusande Lyaios,
Och Eros och Bathyllos!

Molnens alla skuggor jagas,
Åkerns teg sin fägring röjer.
Ren olivens frukter mogna,
Rankan festligt sig bekransar,
Under hvarje blad, hvar blomstjelk
Tittar fram en liten drufva.

Det är icke utan sitt intresse att med Sjöströms Anakreon jämföra Tranérs, som första gången offentliggjordes i disputationer mellan åren 1826 och 1832 och som, isynnerhet sedan nya upplagor utkommit, förvärfvat sig en ganska stor ryktbarhet. Mig synes som om man ingalunda afgjordt kunde säga att Tranér i allmänhet lyckats mycket bättre än Sjöström. Visserligen har han stycken, som äro Sjöströms afgjordt öfverlägsna, (man jämföre bådas tolkning af n:o 16 eller n:o 38), särskildt i poetisk schwung; men han skjuter just i denna punkt ofta öfver målet, har en oppskrufvad diktion och krystade ord — „skönbedrufvad“, „blodförskönad“, „sänkningen till svalget hisklig“ o. s. v. Sjöström är enklare och har i många oder träffat den anakreontiska tonen bättre, ehuru stundom med uppoffring af ordagrannheten; på hans minussida åter måste föras att han någon gång anbringar altför enkla d. v. s. banala, uttryck och därigenom tar bort stämningen samt att han här och där synes hafva missförstått originalet. Men slutomdömet blir i alla fall, att flere af hans öfversättningar mycket väl uthärda en jämförelse med Tranérs att några äro bättre (jfr t. ex. Tranérs öfv. af den citerade n:o 17 och bådas af n:o 18) samt att Sjöströms Anakreon i det hela är ett arbete, som förtjänar en plats i den svenska konstnärliga öfversättningsliteraturens historia, särskildt såsom saknande föregångare.

Jag kan icke värja mig för föreställningen att Tranér vid öfversättningen af några oder haft Sjöströms tolkning i ganska lifligt minne. Vissa här och där förekommande

lika lydande verser kunna på grund af originalet lätt hafva utfallit så; men tvänne ställen förefalla något misstänkta. I n:o 33 „Till svalan“ säger Sjöström „och oupphörligt pittra de små med öppna munnar“ och Tranér „jag hör ett kackel ständigt af ungarne som pittra“. Detta egendomliga verb, med hvilket originalets *Κεχηνότων* är återgifvet, anges i Rietz' Dialektlexikon såsom förekommande endast i Finland (Gamlakarleby, Kronoby) och betydande „sjuda af lefnadslust“ (inf. „piter“ — „hä' pitrar i me'“); det kan ju hända att Sjöström kände till det, ehuru i något förändrad betydelse, och att Tranér tagit det som god pris. Ett annat ställe är i n:o 38 versen 3 „och gäller det att dansa“, hvarmed båda knappast hvar för sig hade kommit på att tolka originalets *Κἂν δεησῃ με χορεύειν.*

Hvad som sagts om Sjöströms öfversättningar från Anakreon, gäller till största delen äfven om hans Theokritos' idyller, utgifna i disputationer åren 1830 33 — för första gången fullständigt på svenska. Dock bör den inskränkning göras, att här i alla fall icke sällan möta exempel på falsk betoning och tillkonstladt språk. Men många vackra bitar förekomma, och det hela låter mycket väl läsa sig. Ett af de fulltonigaste ställena synes mig vara det, då i femtonde idyllen, „Syrakusanskorna“, Adonis, sångarinnan, gör slut på Gorgos och Praxinoes prat med sin hymn till kärleken. Må läsaren döma:

Sångarinnan.

Höga gudinna, som älskar Idalions lunder och Golgos,
Och den Erykiska höjd, du som leker med gull, Aphrodita,

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kypris, Diona's dotter, som till odödlig från dödlig,
Efter en sägn, bland menniskor spord, upphöjt Berenika
Gjutande ljuf ambrosiadoft i drottningens hjerta.
Dig mångnamniga, dig mångtempliga, tacksam att hylla,
Här Berenikas dotter i dag, som Helena tjusfull,
Vår Arsinoa sjelf, på det skönaste smyckar Adonis.
Allt slags frukt, som mognar å träd, kring honom är nedlaggd, —
Allt som af ljufvelig håning och doftande olja beredes,
Allt som flyger i skog, som krälar å mark är församladt,
Grönskande löfhvalf ses, nedtyngda af spensliga dillen,

Byggda; och ofvanom dem kringfladdra de unge Eroter;
Näktergalsungarne like, de sitta i träden, och flyga,
Pröfvande vingarnas kraft, från en qvist hän till en annan.
O, hvad ebenosträd, hvad gull, hvad örnar af elfen-
Ben, som bära till Zeus Kronion dess dejliga munskänk!
Purpurtapeter der ofvanuppå, mer mjuka än sömnen, —
Skulle Milesiern säga, och den som på Samos är bosatt; —
Tvenne bäddar man redt, åt sköne Adonis den ena,
En åt Kypris, och en åt den rosenarmiga gossen,
Brudgum af aderton år, eller ock, på det högsta, af nitton.
Kyssen sticker ej än; ljust är kring läpparna fjunet,
Nu må Kypris sig gläda i älskade gossens besittning.
Då när i morgon dagg slår ned, vi samtligen bära
Guden till böljorna bort, der de skummiga plaska mot stranden,
Sedan med fladdrande hår, och i mantlar som, fria från gördlar,
Röja blottade bröst, må vi börja den ljudliga sången.

Det som före Sjöström af Theokritos fans försvenskadt, bestod i två idyller, „De täflande herdar“ n:o 8 och „Fiskarena“ n:o 21, öfversatta af Gustaf Regnér och inrykta i en samling „Försök till metriske öfversättningar från forntidens skalder“, hvilken han utgaf 1801, samt ånyo publicerade i hans „Vitterhetsnöjen“ 1814—17. En jämförelse visar att ingendera öfversättaren gjort sin sak till full belåtenhet — dessa båda idyller höra ock till Sjöströms sämsta. Än är den ena bättre, än den andra; dock synes det mig som om, åtminstone i n:o 8, Sjöström skulle vara den öfverlägsnare, medan Regnér kanske åter i allmänhet trognare följer originalet. Ett par distticher må tjäna som prof.

R. Allstädes vår och allstädes bet och allstädes ser man
Jufren stinna af mjölk, foster som trifvas och gro,
Hvarest den vackra Gorgo sig ter; men hvarest ej hon är,
Herden trånar der, gräset och blommorna dö.

S. Vår öfverallt, och gräs öfverallt, och jufren så stinna
Ses af mjölk öfverallt, lammen de vexa så fort
Hvar den tjusande flickan sig närmar, men vänder hon ryggen,
Herden han tvinar sjelf, likasom blommorna, bort.

Först ett halft sekel efter Sjöström ha Theokritos' idyller ånyo utgifvits i svensk öfversättning, af E. Lagerlöf 1884.

Äfven Musaeos' vackra sång om Hero och Leander hade tidigare öfversatts af Regnér och publicerats i ofvan nämda samlingar. Sjöström kan också här mycket bra täfla med sin föregångare; man jämföre de fyra första verserna:

R. Skaldmö; förtälj om facklan, det vittne af kärliga möten;
Och om den nattlige simmares färd till öfverhafs älskog;
Och om det dolda förbund, ej skådadt af Österns gudinna;
Och om Abyd och Sestos, der Heros löngifte skedde.

S. Sjung, o gudinna, den fackla som såg förborgade möten,
Sjung den nattlige simmarens färder på kärlekens hafsvåg,
Sjung det dunkla förbund, ej skådadt af evige Eos.
Sjung Abydos och Sestos också, der Hero förmäldes!

I allmänhet har Regnér möjligen ett enklare och bättre språk, naturligare betoning och lättare löpande vers, Sjöström däremot mera klang och lyftning; den senare kan dock icke motstå frestelsen att bilda onaturliga greciserande ord, troende sig därigenom smycka den episka stilen, men i själfva värket åstadkommande en effekt af alldeles motsatt slag: „den eldutandande pilen", „slugt påsneglande ögon", „det djupdånande hafvet", „mångvågsama bröllopets dater", „sängdeltagerskan" o. s. v. Icke häller Regnér håller sig alldeles fri från dylika bildningar — „sin öfverdröjande brudgum", „den ljufbittra pilen" m. m. — men de möta dock tillräckligt sällan för att ej störa [1]. — Det hade gjort Sjöström godt att läsa Regnérs afhandling om svensk metrik, liksom att litet närmare studera både hans och Adlerbeths öfversättningar i afseende å formen.

Öfversättningarna af Euripides' sorgespel påbegyntes 1842 och afslutades 1846 med en del af Iphigenia i Tauris; disputationen, som innehöll denna del, var den sista under Sjöströms presidium ventilerade och är daterad den 28 november 1846, altså ett par veckor före hans död. — Om Sjöström redan tidigare, särskildt i sin försvenskning

[1]) I „Vitterhetsnöjen" äro öfversättningarna något omarbetade.

af Odyssén, visat sig oförmögen att uppfatta, eller åtminstone att återge, den poetiska innebörden i sina original, så röjde han det i eminentaste grad här. Öfversättningarna af Euripides äro det sämsta han producerat. De hafva ingen annan förtjänst än att bevisa att han förstått bokstafslydelsen i originalen — det minsta man väl af en professor i grekiskan kunde fordra — och att han ibland kunnat efterbilda metern. I öfrigt påminna de om skolgossars interpretation af klassiska diktares värk: språket är lika otillfredsställande så till ordval som till satsbyggnad och tankegången är lika klent återgifven. Men därtill komma ännu de fel hvilka versformen fört med sig, svåra och ständigt återvändande fel mot betoningen, formandet af alldeles omöjliga ord, enjambement som består i att en stafvelse föres till den ena, de öfriga till den andra raden, såsom

Der flöjtvänlig svängde Del-
phinen sig, omkring mörksprö-
tiga stammar vältrad — —

o. s. v. Dessa öfversättningar skulle, om man ej kände andra af Sjöströms hand, bevisa att han icke hade en aning om huru en främmande dikt skall till innehåll och till form återges. Och dock hade han ju gifvit så vackra prof på att han förstod det mycket väl. När han nu publicerade dessa Euripides' stycken sådana som de äro, måste hans omdöme i hög grad hafva fördunklats; och det hjälpte ej, att öfversättningarna gjordes till föremål för den vildaste drift vid ventilationen — han fortsatte ändå oförtrutet. Berömmet att äfven i afseende å Euripides' försvenskning hafva varit en banbrytare, blifver till intet när man betraktar öfversättningarnas art.

Ett prof från början af „Orestes“. Det är Elektras första monolog:

Af samme Atreus — med det andra tiger jag —
Var store, om han stor bör heta, Agamemnon son,
Och Menelaos af en Kretisk mor, Aerope.
Nu äktar sin af gudar hatad Helena

**Drott Menelaos; Klytaimnestras bädd, den beryktade
Hos de Helleners folk, Agamemnon väljer sig.
Men jungfrur tre af samma qvinna föddes vi,
Khrysothemis, Iphigeneia och Elektra — jag —
Och brodren vår, Orestes, af en brottslig mor,
Som, kastande omkring gemåln en gränslös duk,
Gaf honom döden; hvi? att säga icke höfs
En jungfru; folket dömma må i tvistig sak.
Hvi skulle jag och Phoibos klaga an för våld?
Men han Orestes rådet gaf, att slå sin mor
Ihjäl, som ej hos alla honom ära gör.
Nu drap han, och hörsammade alltså en gud,
Och jag var med om mordet, jag, för qvinlig del,
Och Pylades, som jemte oss utförde det.**

I detta utdrag finnas dock icke några prof på det värsta, som Sjöström lät komma sig till last, det, när han t. ex. begagnar ord som „Aj, jemini jessingen!“ eller låter barbarerna utropa „Ohoj, vojvoj!“ — hvilket naturligtvis icke kunde med allvar behandlas af opponenterna [1]).

Sist och slutligen återstår att bland Sjöströms öfversättningar från grekiskan nämna en af specielt intresse för oss. Det är Johannes Paulinus' (sedermera grefve Lilienstedt) år 1678 å Upsala akademi på grekisk vers hållna, bekanta tal: „Magnus Principatus Finlandia, epico carmine

[1]) Jfr *L. L. L(aurén)*, Minnen från skolan och universitetet, s. 109 f., där det berättas om huru Sjöström, när opponenten mot dylika uttryck anmärkte att det ej var svenska, invände: „Huru kan du säga det?“, och stödde opponens sitt påstående därpå, att ingen svensk författare begagnat ordet, svarade den fyndige auktorn: *„ipse sum auctor svecicus“*, huru kan du påstå något så orimligt, då jag sjelf begagnar det ordet, o. s. v.“

Laurén berättar äfven i skizzen „De fyra „Gabriel““ (s. 69 ff.) mycket om Sjöströms ytterst originella, men godmodiga, känsliga och hjärtevinnande personlighet samt om hans sätt att från katedern tolka de gamla auktorerna — en kulturhistorisk bild i sitt slag. — Likaså bekräftas genom Lauréns framställning hvad jag ofvan angående sangen „Tröst“ med stöd af muntliga meddelanden nämt. — Jag hade försummat att tidigare taga notis om dessa för kännedomen af skol- och universitetslifvet i äldre tider mycket viktiga skizzer.

Angående Sjöströms disputationer se äfven *Aug. Schauman,* Från sex årtionden i Finland, I. 213.

depicta, et in illustri academia Upsaliensi publice decantata a Johanne Paulino. Finlando", hvari författaren, skattande åt den Rudbeckianska uppfattningens fantasier, utmålar Finland såsom ett idealland, där blott dygder bo, där alla grenar af välfärd blomstra och där stora hjältar fostrats upp. Paulinus' poem utmärker sig för en viss flykt och en skicklig formbehandling, hvilka, jämte naturligtvis i främsta rummet dess innehåll, nog gjorde det förtjänt att öfversättas [1]. — Sjöströms försvenskning utkom i slutet af år 1844 under titeln „Till Finlands ära, grekiskt skaldestycke af Johannes Paulinus med öfversättning af Axel Gabriel Sjöström" och inledes med ett företal, hvari han säger att han „icke kunnat draga i tvifvelsmål, att ju de Pauliniske Hexametrerne, som andas en varm tillgifvenhet för allt hvad vi, Finske, mest vörde, älske och värdere: Gud, Förste och Fosterbygd, skulle äfven såsom ett ålderdomsminnesmärke benäget mottagas af samtidens Läsare, samt såsom ett „*Κειμήλιον*" icke alldeles för ringa anses" — samt tillägger, skälmskt: „Men den Öfversättningen då?! — Den utbeder sig mottagning och öfverseende af de värda Läsarinnorna".

Denna försvenskning är en värklig praktblomma af den Sjöströmska öfversättningskonsten, — visserligen uppdragen i originalets tacksamma mark — och jag kan därför ej afhålla mig från att gifva ett längre citat. Stället som jag meddelar, ansluter sig närmast till de rader G. Lagus citerar — jämförelsen mellan Finland och Sicilien:

Icke för tistlar där eller mångutgrenade törnen
Dignar den hvetebärande teg; karlvulnaste axen
Vippa der mot hvaran på den ogästfriaste åker.
Icke på logarna der uttröskas giftige krydder,
Ej Sardoniske gräs. Ej fasan utaf krokodiler
Känna dess elfvar och träsk, ej hundrahöfdade hydror,
Frommaste fiskar blott, samt sångbegåfvade svanor,
Pråliga änder och gäss dess ilande böljor besitta.
Ej på dess gräsiga fält förskräcklige drakar sig hiskligt

[1]) Jfr Suomi I, 47—49, *G. Lagus*, Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling I, 25 f.

Ringla tillsamman, och ej blodtörstige skorpioner
Ej Basilisker, och ej ohygglige stinkande ormar
Smitta Finnonias luft med giftiga ångorna nånsin,
Icke den hisklige best, tjurdräparen, dristig i sinnet,
Djurens väldige drott, ej spreckligryggige Tigrar,
Elake Pantherdjur, eller faslige Rhinokeroter;
Modigblickande Bufflar, och ej skräckögde Bonasser,
Ej starkkloige Gamar, och ej krumtandige Gripar
(Ty vidunder uti Finnoniska lunderna aldrig
Låtit sig någonsin spörja) ha Pans tjenstsvenner som valla
Boskapshjordarna skrämmt. Men städs Finnonias herdar
Bland de tamaste djur, och oförderfliga fåglar,
Under ett sorglöst lif, sig med herdeqväden förlustat.

De otalige hjordar utaf höghornade Elgar
Dansa i kretsar omkring uppå brantstupande bergen,
Med snabbfotade Haren och muntertblickiga Ekorrn
Tjädern derhos, högtflygande, svartbevingade fågeln
Sitter uti ett träd, och uti mångalstriga kärret
Tranan bor; och kommer dertill luftsimmande Vakteln
Med tofshufviga Semiramis, och den ljudige Perdix.
Dalarna hvimla af dessa; derhos höghufvade hästen
Frossar af kräsliga rätter, och är högmodig att skåda;
Med skogfrätande bocken, och med bredpanniga tjuren,
Jemte det fromma och ulliga lamm, och den afliga suggan
Med kärälskliga små. O, träffades sällan hos dessa
Den skarptandige Björn, och den krumbugtsinnade räfven
Samt nattvandrande Vargen, och brokigpelsade Loen.
Alla ett kärfäddt byte för bågbeväpnade männer!

Dock, skönstämmiga sångarefolk i Finnonias lunder,
Eder ej rättvist vore att jag i mitt kväde förglömde.
Ty då jag mången vår satt under de tjusande träden,
I med tonernas makt från tunga bekymren mig lösten.
Finnes väl ett hjerta som ej konstljudige Näktergalen
Gitter förtjusa, då han uppstämmer mot drillande Finken
Sången ifrån sin qvist, eller arlabasunande Lärkan,
Mot gladpratiga Siskan, emot gällljudda Steglitsen?

Torpets gubbe dervid mellertid (han blyges ej derför;)
Trampar i oxarnes spår, eller mjölkar de raggiga Getter,
Och framlefver sin dag, som är själfförnöjsam och flärdlös.
Men hans gumma som inne är qvar, om helaste huset
Bäst anordnar, ty hon uppväcker båd töser och drängar.
Hon undfägnar enhvar; hon delar den dagliga kosten

Ut. Långt härifrån I, som Sybaritiska rätters
Läckerbitar blott begären, åt hvilka sin hela besittning
Fram på det prunkande bord kräsmagiga värdarne sätta
Alle, som söken en hofmans pomp med dyrbara prunkkärl,
Silfverpokaler, och bägrar af sten, eller renaste guldet!
Mig förnöjer att gästa i anspråkslösa gelagen;
Mig förnöjer, utur stenskåln, eller ock ur ett träfat
Med lättköpelig Gröt, eller ock brunskinniga Bönor,
Med bondmessiga Kåln, med Rättikor, Rofvor och Kålrot,
Samt klotrunda Poteter, derhos ock kosteligt Svinkött,
Äfven med spenvarm Mjölk, och derjemte med Osten, den feta,
Att förpläga mig, tyst undslippande brännande hunger.
Fri från dagens besvär, jag aldrig på skarlakans bäddar,
Kostligt glänsande, nej, vid ljufligpratiga källans
Rännilar, slumrande in uppå friskgrönskande gräset,
Plägar i sommarens tid smärtdöfvande luren mig taga.
Hvart går vägen? Vi lupit minsann för mycket åt sidan.

Dock ej mena du bör, att idliga bönder allenast,
Idel ruskiga karlar Finnonia alstrar, och idel
Futtiga lefnadsbruk. En aktad moder hon varit
Åt högättade män, och vida beprisade herrar. — —

*

I afseende å Sjöströms öfversättningar från andra språk skall jag söka fatta mig kortare.

Det omfångsrikaste arbetet härvidlag är naturligtvis „Goethes Herrman och Dorothea“ särskildt utkommen i Åbo 1823 [1]), i ny upplaga i Stockholm 1850; fjärde sån-

[1]) I företalet säger Sjöström, efter att hafva berört den nyare poesins förhållande till den äldre: „Så mycket är åtminstone säkert, att G o e t h e, den störste af Germaniens Skalder, uti de saker som man räknar bland de gamles hufvudförtjenster, är deras värdige medtäflare. Hos honom igenfinnes samma friska, kraftfulla lif, samma hofsamhet och måtta, samma herravälde öfver sig sjelf, som låter diktens ljufva nektar ren och omängd af vanskliga dofter gjuta sig i de dödliges sinnen. Liksom Homerus är han den mest populära ibland alla; den bildade och den enfaldige finna båda sin tillfredställelse i honom. Och detta gäller ändock kanske aldramest om hans H e r r m a n o c h D o r o t h e a, ett arbete, som churu det är helt och hållet afformadt i en fornklassisk anda, likväl på det kraftigaste talar till de nu lefvandes slägte. Uti få skaldestycken, af en så inskränkt omfattning som detta, ligger så mycken vishet förborgad. — —

gen hade, som nämts, publicerats i andra årgången af Aura 1818, och första sången meddelades i Mnemosyne 1821; men såsom ur brefvet till Rancken den 29 april 1817 framgår, voro vid denna tid redan „nära 5 sånger halffärdiga“. Någon svensk öfversättning af dikten existerade ej före Sjöström; efteråt har utkommit den af Lundgren 1858 (prisbelönt af svenska akademin).

Sjöströms försvenskning af Goethes dikt kan ställas ungefär jämsides med hans bättre hexametriska öfversättningar från grekiskan, t. ex. af Theokritos. Den innehåller många felaktigheter, särskildt de vanliga falska betoningarna, och dessutom ordställningsfel, haltande verser, i hvilka daktylerna altför ofta äro utbytta mot spondeer och andra versfötter, m. m. dyl. Men där bredvid äro som förtjänster att anteckna en stor noggrannhet och korrekthet i innehållets återgifvande — endast sällan förekomma smärre misstag angående originalets mening — samt åtskilliga väl flytande ställen, där örat icke stötes och där ton och språk synas inspirerade af förebilden. Här må anföras vv. 174—190 ur andra sången:

Ej förgäfves från år och till år af modern beredas
Väfvar åt dottren, fina som silke, och linne och duktyg,
Ej förgäfves af faddrarne skänks bordsilfver åt henne,
Eller af fadren gömms i pulpeten den rara dukaten;
Ty hon engång med gods och med guld skall gläda den yngling,
Som i ära och tukt utkorar sig henne till maka.
Ja, jag vet hur en flicka förträffeligt trifves i huset,
När i kamrar och kök öfverallt hon träffar sitt eget,

Att jag vågat ett försök till tolkning af detta herrliga Epos, dertill är den innerligaste öfvertygelse om dess höga värde ensam skulden, Också har detta förehafvande under en tid af flera år skänkt mig glada, ovärderliga stunder. Lyckligt vore (och ingen kan väl önska det uppriktigare än jag!) om äfven Du, Benägne Läsare, i hvars händer Herrman och Dorothea nu för första gången hel och hållen öfverlemnas på Ditt eget modersmål, skulle dervid känna någon sträng i Ditt hjertas innersta anslagen. Poesin må ingalunda uppträda såsom lärómästarinna; men att såsom här sker, insmyga i Din själ en och annan lycklig aning, ett och annat träffande råd, ho vill förmena henne det! Mera har jag ej att säga. —“

Träffar ett dukadt bord, och en bäddad säng, som hon medfört.
Rikligen utstyrd vare den brud, du dig väljer, min Herrman;
Ty den fattiga förr eller sent af mannen föraktas,
Hon, som kom med ett knyte i hand, som piga är ansedd.
Wännerne knota, och kärlekens dar försvinna så hastigt.
Ja, min Herrman, du skulle så högt förnöja din gamle
Fader, om snart en dotter du bragte i fädernehuset
Från granngården, ifrån grönmålade huset derborta.

Sjöströms öfversättning blef föremål för en mycket smickrande anmälan, insänd till Åbo Tidningar (n:o 27) och undertecknad X. Anmälaren måste ha varit en literär person, att döma af de förnuftiga reflexioner om Goethe och hans idylliska epos hvilka upptaga största delen af recensionen. Omdömet om Sjöströms tolkning kan vara belysande för hans vittra anseende, ehuru det troligtvis härrör från någon med tidningen och honom nära lierad: Det lyder: „Hvar och en ibland oss, som äger den lyckan att i originalet känna Goethes idylliskt intagande, genom okonstlad lefnadsvishet djupt lärorika, med Homeriskt lugn och oskuldsfullt behag utvecklade Dikt, skall otvifvelaktigt fägna sig öfver att se den genom Hr Sjöströms förut så fördelaktigt kända poetiska talent på vårt modersmål öfverflyttad, samt således tillfälle för sig öppnadt att göra liksom en förnyad, förtroligare bekantskap dermed. Och de af våra läsare eller läsarinnor, hvilka läge och förhållanden missunnat, att hittills njuta af denna gyllene frukt från tyska Litteraturens hesperidiska parker, blifver öfversättaren dubbelt förbundna för hans så lyckligt, och som han sjelf i Företalet nämner, samt lätt kan förmodas, ej heller icke utan egen njutning använda bemödande. Hr Sjöströms förtjänst bör, enligt referentens innerliga öfvertygelse, så mycket mera erkännas, ju sällsyntare alla slags literära företag hos oss äro, och ju större svårigheter och hinder hvarje art af intellectuel verksamhet hos oss möter. Måtte Han af detta försök finna sig uppmuntrad att fortfara på den bana Han beträdt, och ej till och med genom förluster vid förlagskostnaden afskräckas från ytterligare prof med det deltagande, som hos Finlands bil-

dade Publicum kan påräknas. — — — Hvar och en som känner det rika Tyska språkets utsökta böjlighet och smidighet — — — torde lätt göra herr Sjöström rättvisa, om ock, enligt en naturnödvändighet, copian här och der skulle synas stå efter Originalet, om Svenska språket, för sjelfva vers- och diktningsarten ännu ofullkomligt bearbetadt, ej alltid kunnat ledas och böjas i den så behagfullt och derjemte så värdigt framdansande Tyska Hexameterns spår. Likaså litet kan det läggas Öfversättaren till last, om åtskilliga Tyskt nationala och locala bilder samt föreställningar för Finska läsare äro mindre åskådliga eller af dem dunklare uppfattas. Öfversättningen skall i allt fall utgöra en prydnad för vår Litteratur, och bör i Finland med så mycket mera deltagande och uppmärksamhet emottagas, ju glesare och sällsyntare de blomster äro, som uppskjuta på den inhemska Parnassen.“

Öfversättningen af fabeln om de tre ringarna ur Lessings Nathan är publicerad i Å. T. 1824, n:ris 61, 64 och 67. Den är i det stora hela rätt god; som vanligt förekomma dock styfheter, men genom en lindrig retuchering skulle de kunna aflägsnas och öfversättningen bli värd alt beröm. Hvad Sjöström härförutom af tyska skalders alster försvenskat, inskränker sig till obetydligheter, — äfven Goethe och Schiller äro representerade blott genom småsaker (Philines sång, Amalia, epigrammer m. m.) — och förtjänar i intet afseende någon närmare analys. — Tolkningarna af de Byronska och Shakespeareska fragmenten äro någorlunda exakta — dock icke alltid — men icke tillräckligt lediga i formen.

Uppmärksamhet förtjäna Sjöströms öfversättningar från spanskan. Vi hafva ofvan sett, hurusom han redan 1817 begynt sysselsätta sig med detta språk och med studiet af Cervantes i original. Som en frukt af detta studium kunna betraktas bl. a. en räcka af tänkespråk ur denna roman, hvilka han i Tidningar från Helsingfors meddelat, äfvensom hans ofvan omnämda artikel om Cervantes i Å. T. 1822. Men redan i Mnemosyne 1819 offentliggjorde han flere frukter af sina spanska liebhaberier: en madrigal af Balthasar de

Alcazar i n:o 19, sonetter af Arrazio och Lope samt första scenen ur Calderons El principe Constante och en rolig sång „I morgon!“ af onämd författare. Sedermera förekomma äfven i Å. T. alt jämt madrigaler och andra småbitar från spanskan. Man kan säga att alla de smärre dikterna äro på ett förträffligt sätt öfversatta: icke blott att språket är ovanligt rent och fritt från styfheter, att innehållet är exakt uppfattadt och väl återgifvet, utan Sjöström har äfven förstått att i en anmärkningsvärd grad bibehålla tonen. Det vore frestande att meddela flere exempel, men jag nödgas inskränka mig till en sonett af Lope de Vega:

Kärleken.

Att dåna bort, att djerf, ursinnig heta,
Och sträf och mild, frikostig, spotsk mot alla
Än dö, än lefva, lyda och befalla,
Bedräglig, trogen, allt och intet veta:

Med strömmen följa och mot strömmen streta,
Än glad, än sorgsen, både stå och falla,
Än gråta ömt, än gjuta ut sin galla,
Till fröjd och harm mång tusen ämnen leta:

Med öppna ögon sig i faran gifva,
För honing gift, och gift för honing tömma,
Sin lycka glömma, mycket ondt bedrifva:

Och tro att himlen kan en afgrund gömma,
Att is ej kyler och att eld ej bränner:
Är Kärlek. Den det pröfvat har, det känner.

Icke fullt så tillfredsställande är öfversättningen af scenen ur Calderons drama, där naturligtvis också större svårigheter uppstälts af metern; öfverhufvud är dock tolkningen trogen[1]), om också något torr och prosaisk.

---

[1]) Missförstånd kunna dock förekomma, såsom t. ex. alldeles i början:

Las canciones, que ha escuchado	Välbehag i dessa sånger,
Tal vez en los banos, llenas	Som hon hört från edra kojor,
De dolor y sentimiento.	Hvarest smärta herrska plär.

Mycket fri är däremot öfversättningen af stanzerna i Camoens' epos (Mnemosyne, April 1822). Det är nog alt i tankegången riktigt, men det förefaller mig som om Sjöström icke varit så förtrogen med språket att han äfven i enskildheter kunnat följa originalet åt. Hans försvenskning ger därför icke något riktigt begrepp om andan i detta epos och särskildt i den berömda episoden om Inez de Castro, hvilken Sjöström med god uppfattning valt, om skildringens glöd, om de vackra och dock enkla tonfallen, om de afrundade tankarna. Men uppgiften var svår, och icke häller Lovéns öfversättning har, trots sin berömdhet, enligt min åsikt löst den till full belåtenhet.

Den långa dialog mellan Mirtillo och Ergasto som bildar första aktens andra scen i Guarinis Il pastor Fido (Å. T. 1825, n:o 58) har Sjöström återgifvit på ett ganska tillfredsställande sätt såväl i afseende å korrekthet som med hänsyn till den poetiska formen — naturligtvis med frånräknande af några för honom alldeles typiska svagheter. Sin föregångare Eurelius (Dahlstjerna) har han icke följt i spåren, hvilket åtminstone måste räknas honom till förtjänst[1]).

---

[1]) Huru föga man den tiden var nogräknad i afseende å troheten mot urtexten finner man om man jämför några rader ur Eurelii „Den Trogna Heerden“ och Sjöströms ordagranna tolkning.

E. Ah Amarillis hård! som Bitterhet och Kiärleek
Med starcka Kiädior kan hoopsnöra:
Din Siönhet Glans för alla bär,
Som Lilliorne förtaar dess Lofords rena Wärleek,
Och deras gamla Prijs; dock märck med Sinn' och Öra
Den Huggorm grym som sig i desse Snår mån röra
Ey så skygg och så döf som Amarillis är.
Och thy mitt Taal och Bön haa giordt dig vreder
Så wil jag Ordelös för Döen mig bucka neder;

S. Du grymma Amarillis, namnet redan,
We mig elände, tolkar kärleks ofärd,
O, Amarillis, än ligusterbusken
Mer hvit och mera tjusfull,
Och än den döfva ormen

Om jag ännu påpekar som en yttring af god smak hos Sjöström, att han planlagt en öfversättning af Johannes Secundus' nätta latinska diktcykel „Kyssarne“ och däraf meddelat ett kortare prof i Å. T. 1820 n:o 56, så tror jag mig hafva gifvit läsaren en någorlunda fullständig uppfattning af Sjöströms till sina intentioner synnerligt aktningsvärda, till sina resultat oberäkneligt ojämna öfversättarkonst.

IV.

Samtidigt som Franzén fört sin sångmö öfver till Sverge och det blifvit tomt i den finska diktens lunder, begynte på andra sidan Bottenhafvet uppstämmas nya toner, hvilka snart äfven nådde till oss. De grepo sinnena och gjorde hjärnorna yra. De öppnade alldeles nya luckor, genom hvilka poesin kunde strömma in, de trängde till själens vekaste strängar och bragte dem att vibrera. De satte fantasin i rörelse, smekte örat med sin välklang och gåfvo hjärtats „eviga längtan“ vingar. Hur glad och stolt skulle man icke vara, när man fann denna underbara diktning omplanterad på egen botten och spirande upp i så lofvande brådd som i Aura. Och hvad var naturligare, än att en poet som Sjöström under sådana förhållanden skulle bli koryfé: han var den som alstrade mest, han var vekast och sentimentalast; han hade häri bättre betingelser att bli populär än t. ex. Arwidsson, hvilken i sin poesi var förnuftigare, men också betydligt torrare — och den art af lyftning som Sjöström innehade, tog man för fullt.

Sjöström hade ursprungligen ansatser till en god uppfattning af literaturen, hvilket bevisas af hans bref, hans företal till öfversättningen af Hermann und Dorothea och af de ämnen han valde för sina försvenskningar. Han hade ett godt öra för versens klang, en ofantligt stor lätthet att rimma och en nästan lika stor lätthet att assimi-

Mer döf, och mera grym och mera skuggrädd
Mitt tal du ej vill gilla
Derför jag döende skall tiga stilla;

lera med sig ett främmande innehåll. Han ägde många förträfliga betingelser för att bli en värkligt god öfversättare, medan deremot hans egen poetiska fatabur var trängre och han sällan fann den rätta synen eller den naturliga tonen. Men äfven detta skulle — åtminstone till en viss grad — hafva blifvit möjligt, i fall hans sångmö fått en bättre tukt. Det var allmänhetens brist på kritik som kunde göra det för Sjöström möjligt att ernå den ställning han faktiskt ernådde, men det var också saknaden af ordentlig kritik, som fördärfvade honom, eller rättare sagdt gjorde att han aldrig blef hvad han möjligen kunnat blifva. Kritiken hade kunnat bibringa honom den smak han icke hade, — ehuru den visserligen icke kunnat förläna honom mer originalitet eller en djupare poetisk låga, än hvad af naturen blifvit honom beskärdt.

Den tid som Sjöström, full af förhoppningar, drömde om i sin ungdom, den tid „när“ som han skref till Rancken „gudinnorna sluta mig i sin krets“, den kom aldrig. Muserna straffade honom grymt för de fastlagsris han i sitt hjärtas välmening skänkt dem, och drogo sig alt längre ifrån honom. Vi hafva sett huru ofantligt han gick tillbaka i sin poetiska produktion. Han är ett i diktningens historia ganska sällsynt exempel på att egenskaper liksom fullkomligt utplånas och ersättas af sina motpoler. Han sjunker så mycket neråt, att han blir intressant i negativt afseende. Och skulle det vara ett beröm att i absurditet, i dunkelhet, i lika öfverraskande som intetsägande stilvändningar nå längre än de flesta andra, så skulle Sjöströms produktion under hans sista år göra honom odödlig.

Men han har i alla fall anspråk på att få sitt namn bevaradt i vår vitterhets och vår kulturhistorias häfder. Den föregående framställningen skall, hoppas jag, hafva bevisat det. Han ville så väl, han försökte att bryta nya vägar, han var besjälad af entusiasm för sin sak. Hans värk vittnar härom, så brokigt det än är. Det var icke hans fel att han icke kunde mer än han kunde och att han var barn af sin tid. Och det är denna tid som för oss är så intressant och hvilken i hans person så godt

kan af oss studeras, denna tid som kan anses hafva slutat år 1827 — det år då Taflorna från vådelden offentliggjordes och krossade Sjöström, det år då „Källan" och första utkastet till „Hanna" skrefvos, då Runeberg mottog lagerkransen och trädde ut i lifvet för att på spillrorna af det gamla resa sin diktnings härliga byggnad.

Hypothenuserorden i Finland.

Mot slutet af sjuttonhundratalet bildades i Sverige och likaledes i Finland en mängd hemliga ordenssällskap. Flertalet af dem kan betecknas såsom egendomliga utväxter på sällskapslifvet. De utöfvade en viss dragningskraft genom sin hemlighetsfullhet och sina mer eller mindre pikanta ceremoniel. Olika prägel erhöllo de, alt efter som politiska, filantropiska eller vittra intressen gjorde sig gällande vid sidan af sällskapsnöjet, hvilket ofta, ifall det blef ensamt förherskande, öfvergick i en formlig Bacchuskult. Stundom gjorde sig inom ordnarna tidens rationalistiska ideer gällande. Om dessa erinrar specielt den, andlig vältalighet parodierande, form, i hvilken tal och andraganden gärna kläddes. Tonen var mången gång öfverdådig, ja cynisk samt friare, än den skulle hafva djärfts framträda inför offentligheten[1]).

[1]) Intresset för de hemliga ordnarna ökades synbarligen i hög grad af det uppsving, frimureriet i Sverige erhöll genom hertig Carl af Södermanland. Denne bildade 1780 af Sverige och dess utländska besittningar en ny frimurarprovins, den nionde, hvilken, enligt uppgift i „Bidrag till F. M. O. Annaler af C. L. D.“, 1786 egde ej mindre än 69 loger. I Helsingfors (på Sveaborg?) fans sedan 1777 en skotsk S:t Andreasloge „Phenix“, hvilken upphörde den 17 december 1813, sedan frimureriet i Finland blifvit förbjudet. En S:t Johannisloge „S:t Augustin“, stiftad 1756 och uppkallad efter sedermera fältmarskalken Aug. Ehrensvärd började 1758 sina arbeten i Åbo, men flyttades sedermera till Helsingfors, där den upphörde att „arbeta“ 1809 och upplöstes 1813. Utom dessa i G. W. v. Franckens frimurarmatrikel af 1880 nämda loger torde äfven andra, möjligen fristående från „svenska stora landlogen“, hafva funnits i Finland. Så nämner traditionen t. ex. en loge, inrättad på Åminne

Såsom medelpunkt inom Finland för ordensvurmeriet kan Sveaborg betecknas. Officerarne och de civila tjänstemännen därstädes betraktade ordenssammankomsterna såsom ett välkommet tidsfördrif under det enformiga och föga ansträngande garnisonslifvet. På 1780-talet florerade på Sveaborg en orden, benämd „Valhalla“, hvilken, utgången från det i Stockholm bildade ordenssällskapet „la Constance“, vid sidan af sällskapliga och literära intressen synes hafva egt vissa politiska tendenser. Man har till och med velat betrakta Valhallaorden såsom egande ett visst samband med Anjalaförbundet[1]). Den mot anjalamännen oblida opinionen torde under det sista årtiondet af adertonde århundradet hos den utanför de hemliga ordnarna stående menigheten hafva alstrat misstroende mot dessa, på samma gång den tillerkände dem en betydelse, som de i själfva värket icke egde. Tillkomna för att bereda en tillfällig förströelse eller för att låta ordensvurmar lysa genom sin förmåga att uttänka stadgar och ceremonier, egde de flesta af dessa ordnar föga lifskraft och upplöstes eller, rättare sagdt, själfdogo, så snart de för „bröderna“ förlorat nyhetens behag.

Med ledning af delvis förut ej använda källor skall här nedan lämnas en skildring af finska hypothenuserorden eller brödraskapet, som bildades den 3 april 1798 och födde åtskilliga afläggare i form dels af broderloger dels af nybildade sällskap. Den på Sveaborg sammanträdande moderlogens handlingar från 1798, 1799 och 1800 förvaras i kungliga biblioteket i Stockholm, dit inköpta 1855 „på Lundholms auktion“. Åbo stads historiska museum eger i original de protokoll, hvilka åren 1800—1803 fördes vid logen i Åbo[2]).

i Uskola af G. M. Armfelt. I „Allmän Litteraturtidning“, utgifven 1803 i Åbo, ingår en längre historisk-kritisk uppsats „Om frimureriets ursprung“. Förf. (enligt uppgift af W. Lagus, Porthan) yttrar, att orden „i senare tider ådragit sig större och allmännare uppmärksamhet“.

[1]) Se: „Anjalaförbundet“ af Maunu Malmanen ss. 40—47.

[2]) Tidigare hafva sistnämda handlingar tillhört bokhandlaren J. Th. Åkerman i Åbo, som 1865 inköpt dem på auktion efter handlanden G. T. Forssell.

Sveaborgslogen.

Det älsta af logens aktstycken eger följande lydelse: „Ifrån denna dag den 3 april 1798 kl. 5 e. m. räknar Hypothenuserordens finska moderloge sin lyckliga instiktelsedag. Instiktelsen skedde af tio värdiga vänner och nitiske bröder: herrarna handelsman Österberg, kapitenen Hjort, doktor Hornstedt, assessor Gericke, kassören Durchman, tygvaktaren Gåse, löjtnant von Burghausen, slottsfogden Cronholm, handelsman Schugge och kirurgen Gericke och det uti den såkallade gammelstaden vid Helsingfors i Nylands län. Ingen broder är antagen utan att hafva undergått reception och antagning af en äkta hypothenuserbroder från svenska moderlogen, som öppnade orden och antog de andra, en och en, tillika med bröderna: Högström, kontrolleur vid sjötullen i Ekenäs med full rättighet att i Ekenäs stad instikta hypothenuserordens broderloge och fältkamreraren Stråhle att i Lovisa öppna en hypothenuserordens broderloge.

Samma dag blef brodern Österberg enhälligt kallad och utvald till hypothenuserordens tjockmästare vid finska moderlogen. Kl. 9 alla arbeten slut“.

Detta protokoll är fördt af d:r Hornstedt, som flerstädes i handlingarna kallas ordens „instiktare“. De recipierade synas för tillfället hafva varit gäster hos handlanden Österberg, hvilken antagligen af detta skäl blef ordens främste man eller såsom denne, förmodligen just med hänsyn till Österbergs korpulens, på hvilken flere gånger i andraganden inför orden anspelas, kallades: „tjockmästare“. Med denna hederspost förenades rättighet och skyldighet att öfva gästfrihet gentemot ordens medlemmar. Stiftelsedagen den 3 april bestämdes att i alla tider firas såsom ordens års- eller stordag.

Stiftaren, d:r Clas Fredrik Hornstedt, sedan 1796 amiralitetsmedicus vid arméns flottas Sveaborgseskader, var född 1758 och således vid tiden för ordens stiftelse en

man af fyratio års ålder[1]). Född i Sverige, hade han studerat i Upsala och i unga år, ej minst genom sin resa till Ostindien, förskaffat sig namn såsom en framstående naturforskare. I ett rekommendationsbref yttrar botanices professorn Thunberg om honom bl. a. att han egde „skicklighet att vinna folks vänskap". Detta torde väl afse hans sällskapstalanger. Redan under sin studietid drogs Hornstedt in i ordensväsendet. Den 10 december 1781 bildade han, då kandidat, jämte tre andra personer i Upsala en loge af den s. k. franciskanerorden, hvars moderloge fans i Stockholm. „Sanningen" var franciskanertemplets gudinna. Dyrkan af henne samt strid mot fördomar och fanatism voro franciskanerbrödernas främsta plikter. Det förtjänar här antecknas, att orden synes hafva stått i nära förbindelse med den ofvan omnämda Constanceorden. Såsom betecknande för franciskanernas åskådning kan anföras satsen, att „de sanningar böra hälst sökas, hvilka lända till vår nytta och lycksalighet". Moderlogen i Stockholm hade förbehållit sig en tämligen oinskränkt myndighet öfver dotterlogerna. Moderlogens främste man eller storkansler var Johan Henrik Kellgren, hvilken såsom kändt, ehuru själf ordensman, mot ordensvurmeriet riktat bitande satirer. Franciskanerorden sysselsatte sig mycket med vitterhet[2]). En paragraf i dess stadga lydde så: „Mot uslingar och nödlidande är en broders ovilkorliga skyldighet att efter yttersta förmåga visa hjälpsamhet och medlidande".

Då Hornstedt vid grundläggandet af den nya orden kallas „en äkta hypothenuserbroder från svenska moderlogen", så syftar detta antagligen på hans medlemskap i franciskanerorden. En hypothenuserorden i Sverige är ej bekant, men väl utgjorde triangeln och dess „vinklar" be-

[1]) Biografiska uppgifter om Hornstedt kunna inhämtas ur inledningen till de af honom gjorda anteckningarna öfver en åren 1782—86 företagen resa till Ostindien, hvilka offentliggjorts i tionde bandet af svenska literatursällskapets i Finland skrifter.

[2]) Se Georg Göthe: De vittra samfunden i Sverige s. 154 ff. Henrik Schück: Ur gamla papper. Stockholm 1892 s. 174 ff.

tydelsefulla emblem hos franciskanerna likasom i hypothenuserorden[1]). Några inom hypothenusan i Finland vanliga uttryck äro lån från franciskanerorden. Så betecknade den sistnämda sin lägsta grad såsom „sanningens tempel i öster“. Solen går upp i öster, så ock sanningens sol. „I söder“ betecknade de högre gradernas fulla upplysning. Samma terminologi användes inom hypothenusan. Då trots det hemlighetsfulla i ordnarnas arbeten altjämt uppgifter om dessa sökte sig väg till allmänheten, valde sig afläggarne af de gamla ordnarna för att väcka större intresse nya namn. I öfrigt undergingo ordnarna under inflytande af de ledande männen samt i följd af tillfälligheter många förändringar ej blott i fråga om ceremonier och yttre stadgar, utan äfven i lefnadsåskådning, ton och syftemål.

Antagligt synes, att Hornstedt, den angenäma sällskapsmannen, i en sympatisk krets kände sig manad att upplifva ett af sina ungdomsminnen genom stiftandet af en sällskapsorden, hvars utveckling till „högre upplysning“ d. v. s. högre grader skulle komma att bero af omständigheterna. Så uppstod hypothenuserorden. I dess handlingar finnes ej den minsta antydan om, att den skulle hafva trädt i förbindelse med en moderloge i Sverige. Sådant låg väl ej häller i Hornstedts plan.

Bland ordenshandlingarna förekommer fullständig förteckning öfver samtliga i orden intagna medlemmar, hvilka själfva i matrikeln inskrifvit sina namn. Anteckningar finnas tillagda med annan handstil, i ett flertal fall med tygvaktaren Gåses. Denne utsågs på instiktelsedagen till ordens sekreterare, och ur hans penna hafva de allra flesta af moderlogens ännu bevarade protokoll flutit.

Medlemsförteckningen är af följande lydelse:

[1]) I en franciskanerordens „tempelvisa“ heter det:

För dem, som klubban fått
Att styra och befalla,
Som känna *vinkelns* mått
Och lydas utaf alla,
Vi på vår ordens vis
Med vänskap glasen tömma, o. s. v.

Finska Hypothenusa Brödra-lagets Matrickel.

1. *Cl. Fr. Hornstedt,* med. d:r. Ordens instiktare. Utvald till orator eller denna ordens förste pratmakare. Vald till kommendör med hvita bandet $17^{14}/_{4}99$ och dekorerades därmed $17^{15}/_{5}99$ [1]). Veteran, död på Sveaborg 1809.
2. *Joh. Österberg,* handelsman, utv. till ordens tjockmästare $17^{3}/_{4}98$. Kommendör med hvita bandet. (Död 1803).
3. *J. G. Hjort,* kapten vid kongl. arméns flotta. Rec. till orden $17^{3}/_{4}98$. (Äkta och gammal triangelbror).
4. *J. Gericke,* assessor och regementsfältskär vid Enkedrottningens lifregemente. Rec. och utv. ordens doktor 3 april 1798.
5. *J. Högström,* kontrollör vid sjötullen i Hangö. Rec. och utnämd att i Ekenäs stad instikta Hypothenuserordens broderloge $17^{3}/_{4}98$.
6. *C. H. Durchman,* kassör vid kongl. arméns flotta, rec. $17^{3}/_{4}98$, ordens förste trafvare, $17^{3}/_{4}99$ till bryggare. Drunknad 22 juni 1800.
7. *Gustaf Gåse,* tygvaktare vid kongl. arméns flotta. Rec. $17^{3}/_{4}98$, samma dag ordens sekreterare, $17^{19}/_{4}98$ ordens skattmästare; för andra årgången vald till samma beställning. Åbo logens stiftare. Kommendör med hvita bandet af rätvinkliga triangeln den 15 maj 1800.
8. *J. G. Stråhle,* fältkamrerare, utvald $17^{3}/_{4}98$, rec. $17^{19}/_{5}98$, undfått rättighet att i Lovisa stad instikta hypothenuserordens broderloge.
9. *M. Cronholm,* slottsfogde, rec. $17^{3}/_{4}98$, ordens bryggare första årgången.
10. *H. Schugge,* handelsman, rec. $17^{3}/_{4}98$. Död på Sveaborg 1806.
11. *J. G. Gericke,* kirurg, rec. $17^{3}/_{4}98$. Död på Sveaborg 8 maj 1800.
12. *J. Aveen,* tygvaktare vid kongl. arméns flotta, rec. $17^{14}/_{5}98$. †.
13. *J. G. Uhrlin,* kapten vid konstruktionsstaten, rec. $17^{15}/_{5}98$. Samma dag ordens klockare. Vald St. M. för andra årgången $17^{3}/_{4}99$. Kommendör af hvita bandet. (Död på Sveaborg 1805).
14. *C. G. von Burghausen,* löjtnant vid flottan. Rec. $17^{3}/_{4}98$. †.
15. *C. W. Reuterskiöld,* kapten vid kongl. Stackelbergska regementet, rec. $17^{3}/_{5}98$.
16. *G. Nycopp,* fältkamrerare, rec. $17^{19}/_{5}98$. Vald till klockare för andra årgången $17^{3}/_{4}99$.

---

[1]) Innehafvarne af denna utmärkelse kallas också „kommendörer i söder". Inom broderlogerna utnämdes äfven kommendörer med gula bandet eller „i öster", en lägre grad.

17. *Pehr Gustaf Brodd,* löjtnant vid flottan, rec. $17^{24}/_5 98$. (Veteran).
18. *Gust. Funck,* kapten vid flottan, rec. $17^{29}/_5 98$. Länsman för andra året $17^3/_4 99$.
19. *Fredr. Adolph Melan,* kapten vid kongl. fortifikationen, rec. $17^{29}/_6 98$. Kommendör med gula bandet. Vicetjockmästare för första och andra årgången. Död.
20. *Carl A. Kjernander,* öfverinsp. rec. $17^{21}/_1 99$.
21, *Joh. Fredr. Kreuger,* tullf. rec. $17^{17}/_{10} 98$. †.
22. *A. J. Brummer,* öfverstelöjtnant vid kongl. arméns flottas Sveaborgs eskader, riddare af Svärds och franska pour le merite militairorden, kommendör af hvita bandet $17^1/_5 99$. Död i febr. 1800.
23. *C. F. Ahrnkihl,* löjtnant vid kongl. arméns flotta, rec. 15 aug. 1798, nalle 20 febr. 1799.
24. *Sven Engström*, kir. mag. membr. R. Coll. med.; rec. $17^{15}/_8 98$. Vald till hofslagare för andra årgången $17^3/_4 99$, bortrest, nedlade befattningen $17^{17}/_4 99$. †.
25. *Edv. de Frese*, kapten vid kongl. arméns flotta, rec. $17^1/_9 98$, Lovisa logens stiftare, kommendör med hvita bandet $18^{15}/_4 00$.
26. *Carl Georg Lagus,* revisor vid kongl. arméns flotta. Rec. $17^4/_9 98$.
27. *A. C. de Frese,* placemajor, rec. 17 okt. 1798, länsman $17^{10}/_1 99$ för första årgången.
28. *Claes Collander,* löjtnant vid arméns flottas Sveaborgs eskader, rec. $17^{17}/_{10} 98$, död i Stockholm. Parentation $17^{29}/_{10} 99$ af mag. Grevillius.
29. *Herman von Kierting,* löjtnant vid Hennes Majestät Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{28}/_{10} 98$.
30. *Joh. Borgström,* ordinarie bat. pred. vid arméns flotta. Rec. $17^6/_{12} 98$. Nalle för andra årgången $17^3/_4 99$.
31. *Carl Joh. Grevillius,* fil. mag. rec. $17^6/_{12} 98$. (Veteran).
32. *Gustaf Salén,* regementsskrifvare, rec. $17^{21}/_1 99$.
33. *C. J. Tötterman,* hofr. ausk., rec. $17^{21}/_1 99$.
34. *G. Kurtén,* löjtnant vid kongl. artelleriet, rec. $17^{20}/_2 99$.
35. *J. J. Dorph,* löjtnant vid kongl. arméns flotta, rec. $17^{20}/_2 99$.
36. *Pehr Abraham Spaak,* löjtnant vid kongl. arméns flotta, rec. $17^{20}/_2 99$. †.
37. *J. Åström,* regementskommissarie vid Hennes Majestät Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{31}/_3 99$. (Rymd ur riket, utstruken).
38. *Carl Mag. Tigerstedt,* kapten vid kongl. Stackelbergska regementet, rec. $17^{31}/_3 97$. †.
39. *Gustaf H. Hoffler,* löjtnant vid Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{31}/_3 99$, vald trafvare för andra årgången $17^3/_4 99$.

40. *J. Eskelin*, tygvaktare vid kongl. finska artelleriet, rec. $17^{31}/_{3}99$. †.
41. *Sv. O. Ståhlhane*, löjtnant vid kongl. arméns flotta, rec. $17^{31}/_{3}99$.
42. *Henric Gustaf Standertskiöld*, kapten vid Sveaborgs eskader. Rec. $17^{31}/_{3}99$.
43. *J. J. Warenberg*, major vid Sveaborgs eskader, riddare af Svärdsorden, rec. $17^{3}/_{4}99$. (Död på Sveaborg).
44. *J. Melan*, löjtnant vid Sveaborgs eskader, rec. $17^{3}/_{4}99$. †.
45. *Magnus Henrik Spaak*, konduktör vid kongl. fortifikationen, rec. $17^{3}/_{4}99$.
46. *Jacob Reinh. de la Motte*, major vid Sveaborgs eskader, rec. $17^{3}/_{4}99$.
47. *Carl Jac. Durietz*, kapten vid Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{15}/_{5}99$. (Veteran).
48. *Adolf Broberg*, kapten vid Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{15}/_{5}99$.
49. *C. W. Kraemer*, löjtnant vid Stackelbergska regementet, rec. $17^{15}/_{5}99$.
50. *Anders Cantenius*, reg. doktor vid Sveaborgs eskader, rec. $17^{13}/_{6}99$.
51. *Joh. Aug. Bruhn*, kamrerare vid arméns flottas Sveaborgs eskader, rec. $17^{12}/_{8}98$, död i Åbo 10 aug. 1800.
52. *E. Floor*, fänrik vid arméns flotta, rec. i Åbo, adopt. $17^{12}/_{8}99$.
53. *G. A. Melan*, konduktör vid kongl. fortifikationen, rec. $17^{12}/_{8}99$.
54. *G. Durietz*, löjtnant vid Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{12}/_{8}99$.
55. *Petter Bergholm*, handl. i Helsingfors, rec. 29 sept. 1799. (Veteran).
56. *Carl Alm*, kapten och riddare vid arméns flotta, rec. $17^{5}/_{12}99$.
57. *Stjernvall*, kapten vid Enkedrottningens lifregemente, rec. $17^{5}/_{12}99$.
58. *S. Riddersvärd*, major vid kongl. finska artelleriregementet och riddare af Svärdsorden. Tjockmästare vid Tavastehuslogen och den 22 januari 1800 i denna införlifvad. †.
59. *Carl Adolph Backman*, löjtnant vid arméns flotta, rec. $18^{22}/_{1}00$. †.
60. *Gustaf Adolph Sahlstedt*, adjutant vid kongl. finska artelleriregementet. Rec. $18^{22}/_{1}00$.
61. *J. Carlstedt*, kamrerare, rec. $18^{20}/_{1}00$. Död.
62. *S. Gottsman*, löjtnant vid Sveaborgs eskader, rec. i första graden $18^{15}/_{5}00$.
63. *C. G. Malmén*, konduktör vid kongl. fortifikationen, rec. i första graden $18^{12}/_{8}00$.

64. *Henric Östreen,* adv. fisk. vid Sveaborgs eskader, rec. till första graden $18^{12}/_{8}00$. (Veteran).
65. *Carl Nathanaël af Klercker,* kommendant på Sveaborg. *Ordens protektor.* Intagen utan reception den 17 dec. 1800. †.
66. *Alexander Warenberg,* löjtnant vid Sveaborgs eskader, rec. $18^{20}/_{12}00$.
67. *Carl Birger Elfving,* löjtnant vid Sveaborgs eskader, rec. $18^{20}/_{12}00$.
68. *Carl Ulrich af Klercker,* löjtnant vid Sveaborgs eskader, rec. $18^{20}/_{12}00$.
69. *Anders Fabian Orraeus,* borgmästare i Borgå. Recipierad i extra loge $18^{12}/_{12}02$. (*Första Grad i Öster,* numera Orrhjelm).
70. *Bengt Gustaf Quist,* kapten vid arméns flotta, antagen i extra loge januari 1808. *Första Grad i Öster.*
71. *N. Flodbergh,* f. d. kapten i ostindiska kompaniets tjänst, antagen i extra loge, oktober 1812. Första grad i Öster. †.
72. *Nils Gustaf Gillström,* kassör vid Stockholms eskader, fältkommisarie. (Antagen i extra loge $18^{6}/_{6}18$). Första grad i Öster. Konstituerad till skattmästare.
73. *E. Henning,* kapten vid flottornas konstruktionskår, rec. $18^{9}/_{1}19$ i extra loge. Konstituerad till talman i första graden i Öster. Död $18^{16}/_{3}22$.
74. *Carl Hellström,* fältläkare vid kongl. arméns flotta, rec. i extra loge $18^{12}/_{3}19$. Konstituerad till marskalk första grad i Öster.
75. *G. Melan,* kapten vid kongl. arméns flotta, rec. i extra loge $18^{21}/_{3}19$. Första grad i Öster.
76. *J. Jönsson,* postkommissarie, riddare af kongl. Vasaorden, rec. i extra loge $18^{21}/_{3}19$. Första grad i Öster.
77. *A. Swedmark,* kammerskrifvare vid kongl. arméns flotta, rec. i första grad öster och konstituerad till klockare. *Går ut.*
78. *A. F. Cronhjelm,* und. löjtnant vid arméns flotta, rec. i extra loge $18^{21}/_{3}19$. Ordens första trafvare. (= Biträde).
79. *Johan Rundqvist,* kapten vid kongl. arméns flotta. Rec. i Åbo 1800.
80. *Henr. Joh. Halleen,* löjtnant vid arméns flotta, rec. i extra loge $18^{4}/_{4}23$. Första graden i Öster[1]).

Af matrikelns 80 namn tillhöra 29 sjöofficerare, 19 officerare vid landtrupper, 17 civila tjänstemän vid militären samt 15 personer af andra yrken, de allra flesta tjänstemän.

---

[1]) Möjligt är, att något misstag vid återgifvandet i denna förteckning af förnamnens initialer insmugit sig, då flere namnteckningar äro gjorda med vårdslös stil. Anteckningarna „död“ och †, hvilka utan datum förekomma vid flere namn, hafva utan tvifvel gjorts senast i början af 1820-talet, då matrikeln sist användts.

Under första året af sin tillvaro sammanträdde orden mycket ofta. Protokoll finnas bevarade från 20 sammankomster, af hvilka ej mindre än fem egde rum under maj månad 1798. De allra flesta försiggingo på Sveaborg, (i „ordensrummet i Generalshuset“ eller „på Lonnan“). Den 19 april framlade pratmakaren (d:r Hornstedt) förslag till ordensregler, receptionsceremonier och dekorationer, hvilka samtliga förslag godkändes.

Dessa ordens älsta stadgar äfvensom beskrifningen på ordensdekorationerna hafva ej anträffats, men väl en så lydande skildring af

Ceremonierna vid Receptionen:

(Den sökande införes i ett rum, hvarest på ett fyrfat med eld en stöpslef med ilagdt bly står midt på golfvet till smältning. Han lämnas en stund ensam för att där göra sina betraktelser).

Tjockmästaren utsänder *förste ordenspratmakaren* (för att förbinda sökandens ögon med ett därtill gifvet kläde — sedan utsändes)

Andre pratmakaren (för att införa sökanden i orden. Bultar med ordensslag och säger, då dörren öppnas:) Förskräckliga Bröder, en Linea söker sig in i vår Vinkel.

Tjockm.: Har den linien en ända?

Andre pratm.: Ja, allt som fordras.

Tjockm.: Den sökande Linien vinner inträde.

Andre pratm.: (för sökanden till bordet och säger). Den sökande Linien står här perpendikulärt.

Tjockm.: Min herre! Ni har villigt emottagit vårt förtroende, då vi enhälligt utsökte Eder att intagas i vårt Brödrasamfund. För att göra oss ännu mer försäkrade, får jag inför alla Bröderna fråga Eder: Kännen I ännu ingen motvilja att förena Eder med oss i denna orden?

(Svar: Nej. Svaras annorlunda, får sökanden gå sin väg).

Tjockm.: Är Ni villig att undergå de prof, som med Eder nu skall anställas? Och tilltror Ni Eder ega de själs- och kroppsförmögenheter, som erfordras för att förvissa oss om Eder styrka och modighet?

(Svar: Ja!)

Tjockm.: Besinnen Eder och lofven ej det, som Ni tilläfventyrs kunde ångra.

(Svar: —)

Tjockm.: Ni hören, mine bröder, den sökande Liniens svar och uppsåt. Velen I dricka dess blod?

(Bröderna svara med tecken).

Tjockm.: Ordens Hofslagare, kom och tappa af blod utur denna sökande!

Hofslagaren (till Linien). Min herre, på hvilken af de tre ställena vill Ni ha ådern öppnad: antingen på tinningen, tungan eller strupen? Välj!

(*Svar* — Ådern öppnas, om det ej säges nej).

Tjockm.: Nog! Späd bloden med vatten och låtom oss dricka.

Sång af bröderna:

Med hjeltars mod
Hans { strupes / tungas / tinnings } blod
Vi nu med vatten blanda,
Och i denna helga flod
Friska upp vår anda.

Hofslagaren (förbinder såret med en musch och häftplåster).

Tjockm.: Öppna denna Liniens ögon, på det den måtte få se Vinkelen!

(Klädet borttages).

Tjockm.: Min herre, sedan Ni nu blandat Edert blod med vårt, ha vi svårt att skiljas från Eder, men ännu återstår svåra prof. Är Ni ståndaktig, och vågar Ni undergå desamma?

(*Svar:* Ja! — i annat fall får han gå).

Tjockm.: Nåväl — se efter om blyet är väl smält.

Andre Trafvaren (går ut och inkommer med svar): Ja, broder Tjockmästare.

Tjockm.: Min herre, har ni befläckat Edra händer med blodskam? — (en sådan skulle vi ej vela ha ibland oss) — eller har Ni nyttjat Edra händer till något förfalskningsbrott?

(Svaras *nej*, så säger)

Tjockm.: Detta skola vi strax få veta. Denne ordens Andre Trafvare, gå efter stöpslefven!

Andre Trafvaren (inkommer och öfverlämnar stöpslefven).

Tjockm. (tager slefven). Nu herre, är sista minuten inne att ångra sig. Är Ni säker? — Är Ni fri? — Vågar Ni?

(Han väntar svar — och häller).

Mina bröder! Han undergick profvet och är en vinkel i den rätvinkliga triangeln. — Träd fram, min broder! Lämna oss Eder försäkran och mottag din belöning.

(Den *sökande* går fram och *sekreteraren* förestafvar eden:)

Jag N. N. försäkrar vid de okända elementerna, att aldrig uppenbara, hvarken att Hypothenuserorden fins eller hvad göromål där förekomma, och det så visst som jag bland bröderna vill behålla min hatt på hufvudet och kallas hederlig karl.

(Han föres af *andre pratmakaren* till *tjockmästaren*, som säger:) Var rät vinkel, min bror! Välkommen ibland oss. (Kysser honom). Tag

detta tecknet. (Ger honom tecknet). Men detta är ej hela belöningen. (Ropar:) Till arbete, mine bröder!

(Alla fatta sina glas, och en i sender går fram och gratulerar, kysser och dricker välkomstskål).

Bröderna sjunga:

I vårt glada brödralag
Vår hjärna ej vi matta
Med blott sluga företag
Nej, vi skämta, skratta!

Tömma vår bål och bums brygga en annan,
Se på vår Tjocke Mans halsband och kannan,
Jollra som barn, tills vår dag är förbi.
Så gör ingen bara vi :|:

(Efter sångens slut uppläses för den nyintagne „räta vinkeln“ ordensreglerna m. m. och han läres allt hvad han bör veta).

Protokollen omnämna, huruledes man vid sammankomsterna sysselsatte sig med diskussion om tillägg i ordensstadgarna och angående utseende af nya embetsmän, till hvilka platser alltid hugade aspiranter synas hafva funnits, med inval af nya medlemmar och deras reception samt med tal och sång, hvilka båda inom logen ansågos ega stor betydelse. Jämväl antecknas antalet „arbeten“, hvilka medhunnos. Detta mystiska ord betecknar punschbålar. I vanliga fall nöjde man sig med 2 a 3 sådana, men vid högtidligare tillfällen steg antalet betydligt. Vissa förseelser inom orden försonades genom böter af en bål. Bålarna bekostades främst genom de recipierades afgifter, hvilka till en början utgjorde 3 riksdaler, samt, då dessa afgifter ej räkte till, genom lika sammanskott af närvarande „vinklar“. En ordenssång, hvilken plägade afsjungas under „arbetet“, var af följande lydelse:

När kungar och kejsare magterna hafva,
hvad strunt!
När presterna yfvas att lik få begrafva,
hvad strunt!
När riddaren skryter af stjernan, som blänker,
När borgaren skinnar och ärlig sig tänker,

När bonden kör plogen
Och glömmer bort krogen,
Hvad strunt!

I Hypothenusan en stund få fördrifva
är bra!
Tjockmästaren prof af vår vänskap få gifva,
är bra!
Om „Pratmakarn“ städse med infällen lyser,
Om „Trafvaren“ springer, så att han ej fryser,
Om „Bryggaren“ skyndar,
När „Hofslagarn“ syndar
Är bra!

Likaså finnes upptecknad en „slutsång“, så lydande:

Vår bål är tömd i fred och ro,
Ty sjung in dulci jubilo,
Nu går en hvar hem till sitt bo
De nöjen begrunda,
Som alla åstunda,
Men få kunna tro.

Dessa ordenssånger, antagligen likasom receptions-ceremonielet sammanskrifna af dr Hornstedt, äro betecknande för den ursprungliga tonen inom orden.

Samma dag ordensreglerna och ceremonielet antogos. anmäldes till intagning i orden kapten J. G. Uhrlin, för hvilken omedelbart efter hans reception — troligen på hans eget förslag — inrättades en ny ordensvärdighet, i det han utsågs till „klockare“ d. v. s. skald. Begåfvad med stor fyndighet och utomordentlig svada, blef han snart den tongifvande inom laget. Den 6 december 1798 uppläste han en skildring i bunden form af ett dryckeslag, enligt protokollet (fördt af Gåse) delvis så grof, att den ej fullständigt kunde inför orden föredragas. Poemet förekommer — i stympad form — bland ordens handlingar. Däri roar sig författaren att rimma sålunda:

af den sprin (= spriten)
är Uhrlin
fuller som ett svin o. s. v.

Om sig själf säger han vidare med hänsyftning på sin uppgift inom orden:

Sällan ser man klockare,
Som till allting duga.
Oftast ä de stympare,
Alltid kan de ljuga.

Men när man den strängen rör,
Att de sällan dricka,
Göra de, som jag nu gör,
Klunka, tills de spricka.

Han klagar öfver världens uselhet:

Svin af lätja hafva dynt,
Torparn saknar föda.

och utbrister:

Hvad är titlar, hvad är rang?
Hvad är tidens möda?
Väntom på basunens klang,
Frågom då de döda!

Blott i dryckjom är fröjd, därför slutar han:

Skål, och skål och åter skål,
Resom ärestoder — — — —
Bärom kring vår fylda bål
Ordens tjocka broder.

Hyllningen af Bacchus blir inom orden allt mer förherskande. Den 21 januari 1799 uppläser brodern Borg-

ström [1]) en afhandling om vinets värkan på människan. Vinet lifvar ungdom och ålderdom, säger talaren. „Ålderdomen, uppvärmd och styrkt af några glas, återkallar i minnet sin forna raskhet, sin forna munterhet och hastar med lätta steg nöjet till mötes.“ — Vinet ger mannamod — „Skulle väl Buonaparte hafva vågat sig till Nilens stränder, om ej det ungerska vinet uppeldat krigarnes mod?“ — „Hvad eldar mer snillet än den läskande saften af ris, uppblandad med socker, vatten och citron.“ Talaren slutar så: „Aldrig har Bacchi dyrkan varit vackrare än inom dessa murar, där den först fått sitt ordentliga tempel.“

Den 20 februari 1799 uppläste brodern Grevillius [2]) en oration om „Bacchi dyrkares lycksalighet“. Den inledes med dessa ord:

Bacchus, styr du själf min tunga,
När jag tolka skall ditt pris.
Må båd' åldriga och unga
Lofva dig uppå allt vis.
Du vårt lif ju lyckligt gör,
Du all oro platt förstör,
Du vår lefnad vällust skänker
Och dess kval din nektar dränker.

Orationen anslår i öfrigt en qvasifilosofisk ton. Det heter bl. a. „att en människas lycksalighet egentligen består i dess egen känsla däraf, och att hon utan att själf vara öfvertygad om sin lycksalighet aldrig njuter den, äro sanningar, hvilka knappast lära tarfva bevis. Mätom Bacchi dyrkares sällhet efter denna måttstock. Bestämmom deras lycka efter deras eget intyg, utan att lyssna till tanters knot, tandlösa möpigors beskärmelser och oförmögna

[1]) Bataljonspredikant vid arméns flotta, 1801 predikant vid Åbo läns regemente och då medlem af hypotenuserlogen i Åbo, död 1808 i Österbotten under fälttåget.

[2]) Magister ultimus vid 1798 års promotion, prästvigd 1802, regementspastor vid adlercreutzska regementet, kyrkoherde 1811 i Kalf af Göteborgs stift, riksdagsman vid flere riksdagar, död 1838.

pedanters gudsnådiga uträkningar för Bacchi vänners framtida öden.“ — „Sättet för vinets inflytande på människokroppen är lättare att känna än beskrifva. Förnuftet erhåller ny näring, snabbhet i omdöme, liflighet i inbildningen, färdighet och skarpsinnighet i slutsatser, skyndsamhet i besluts fattande, fintlighet i utvägars vidtagande.“ — „Hvar finner man frihet och jämlikhet, om ej hos ett sällskap lustige bröder. Bålen förjagar bugningar, onaturligt krus, alla hopvridna, sirliga, långa och toma komplimenter. I ett sådant lag sättes uppå människan dess rätta stämpel, tagen af dess personliga förtjänster.“ — “En Bacchi lärjunge, liggande i rännsten, sans culotte, utan hatt och skor, se honom bespottas af förbigående, oförmögen att undvika deras beklagningar. Visserligen en belägenhet! Men huru nöjd är ej hans uppsyn? Med hvad för en glad kallsinnighet filosoferar han ej öfver världens väsende, fåfänglighet och förakt. Han är lycklig. Hvarför? Jo, han tror, han känner sig vara det.“

Under året tillsattes några nya ämbetsmän. Så förekommer enligt matrikeln redan under „första årgången“ en vice-tjockmästare, nämligen brodern F. A. Melan, rec. $17^{29}/_{6}98$. När och hvarför en sådan post inrättats, omnämnes ej i protokollen. Antagligen behöfde tjockmästaren en ställföreträdare.

Den 10 januari 1799 utsågs broder Aug. de Frese till „länsman“ d. v. s. ett slags ordningsman eller fiskal. En månad senare anhåller han hos orden att på grund af sina förtjänster erhålla assessorstitel.

Han säger:

Det är så rart, att värklig dygd
Kan någon mänska lycklig göra,
Då titlar i vår fosterbygd
Till tidehvarfvet tyckes höra.

och vidare:

Om bakom nyckel, inom lås
Ni något värde därpå sätta

Att stå som nöt i lika bås,
Då händer det kanske — gunås,
Att ingen länsman mera fås
Hvars syssla är att såsom gås [1])
Med kackel ställa allt till rätta
I stöd af lagen — det förstås —
Men han är länsman med allt detta.

— — — — — — — — — — — —

Assessor — — hvad det låter stort
Ack ja — — man bör ej mindre vara.

Denna anhållan beviljades, och fullmakt utfärdades, så lydande: „I kraft af detta öppna patent vare han, hypotenusebrödrasällskapets länsman A. C. de Frese härigenom utnämnd att bära assessors namn dock utan annan heder och värdighet i detta sällskap än en rättskaffens länsman tillkommer“.

Den 20 februari 1799 föreslår brodern Ahrnkihl, att länsmannen skulle befrias från indrifning af plikter och afgifter. „Värdigheten förbjuder honom sträfva ordalag och långa insinuationer“. En ny tjänsteman borde utses. Men lämpligt namn? „*Nämdeman* vore ej så ogalet, men då bröderne gemenligen nog tidigt åtskiljas, så förekommes den allt bifallande gäspning, som enligt urgammal häfd så direkt tillhör denna karaktär. *Brofogde* vore ej heller rasande, men då man mer älskar att vada än att gå torrskodd, skulle denna karaktär låta något stötande.

Kanske en *Ordens Nalle* då?
Å Bravo! — Bröder klappen händer,
En Nalle, som kan hacka tänder
Och jämnt på tvänne fötter gå . . . .
Och kan den sysslan väl förstå
Att alltid björna en i sänder.“

---

[1]) Skämt med den bestyrsamme sekreteraren Gåse (?).

Ahrnkihl föreslog sig själf till „Nalle“ och blef antagen.

Den 21 jan. 1799 beslöts, att äfven de „betjänande“ skulle recipieras i sällskapet för att ej förråda dess hemligheter. Den 21 mars utsågs ny vaktmästare, sergeanten Hedenström, „som emottog tecknet och aflade ed“.

Den 19 maj 1798 intogs i orden på dr. Hornstedts „enträgna begäran“ hans son Clas Wilh. Hornstedt, ehuru denne såsom minderårig ej enligt ordensreglerna egde rätt därtill. I matrikeln förekommer ej hans namn. Den 21 maj 1799 beslöts, att votering om inträdessökande skulle ske genom brickor. Om en tredjedel vore nekande, skulle inträde aldrig beviljas, om en fjärdedel nekade, kunde vid annat tillfälle ny votering anställas.

Den 17 oktober 1798 beslöts: „den som under brödralagets sammankomster blandar stats- och ministeriella affärer tillsammans med de yrken, som här böra förehafvas, hvarigenom häftiga dispyter kunna uppkomma, skall vara pliktfäld till fem bålar god punsch, och får ej en sådan vid sammankomster bära sin hatt på hufvudet, förrän alla bröder därtill bifall lämnat“.

Redan vid moderlogens bildande tänkte man sig uppkomsten af broderloger. Från Ekenäs inberättades till moderlogen, att brodern Högström, som på instiktelsedagen bemyndigats att där inrätta loge, „i brist på skickligt biträde ej kunnat börja ordens arbeten.“ Med anledning häraf gaf sig „klockaren“ Uhrlin den 5 september 1798 i väg för att i Ekenäs åstadkomma, hvad Högström ej förmått. Vid ordens sammankomst den 17 oktober upplästes en af Uhrlin inlämnad skildring, huru också han misslyckats i försöket, hvilket ger honom anledning till ett poem á la Dumbom. Första och sista stroferna äro af följande lydelse:

När jag reste från Er bort,
For jag utan ånger,
Ty om resan blefve kort,
Blef den inte långer.

— — — — — — — — — —

Om jag nånsin skulle mer
Bort på värfning fara,
Skull' jag heligt lofva Er
Att ej hemma vara.

Efter att hafva i sin rapport omtalat, huru han jämte Högström lyckats samla ett antal personer, hvilka ansågos värdiga att inträda i orden, samt jämte desse „låtit hela den snöda verldens glitter försvinna i dimban af en nyss brygd bål", fortsätter han klagande „Om den evangeliska liknelsen af konungasonens bröllop vore tillräcklig att för Eder skildra dessa otörstiga syndare, skulle jag strax säga, att den ena älskade sin afvelsgård, den andra sina fem par stallbröder — och pluraliteten att torka (oläsligt ord) — mycket mer än all den arrak, som från Batavia till Europa blifvit transporterad, och om hvilken de dessutom egde föga begrepp. Rysen mina bröder öfver denna barbariska okunnighet, ty blotta namnet af orden eller brödralag förskräckte dem så, att de redan trodde sig vara till hälften enrollerade uti det underjordiska bränneriet [1]), blott för det de då och då haft i smyg ett dåligt rus af kornbränvin."

För att uttrycka sitt ogillande af Ekenäsboarnes tveksamhet beslöt orden med anledning af Uhrlins berättelse, att den ordens medlem, som försent infunne sig till sammankomst, skulle bära smädenamnet *Ekenäsare.* Till först ådrog sig tjockmästaren själf detta straff, men friade sig genom att beställa fram „en bål dragon" (punsch).

Uhrlins sätt att uppträda med en tämligen dryg öfversittareton var antagligen ej egnadt att främja propagandan för orden i vidsträktare kretsar. Senare omtalas ett misslyckadt försök af honom att anlägga en loge i Borgå.

Den 17 februari 1799 bildade ett antal medlemmar af moderlogen ett nytt hemligt sällskap, hvilket efter instiktelsedagen benämdes „finska sjuttondefebruaribröderna".

[1]) Syftar på Hallmans kända burloska lustspel „Finkel eller det underjordiska bränneriet".

Stiftarne voro pastor Joh. Borgström och tygvaktaren Gustaf Gåse, hvilka till det tillfälle, då orden bildades, hade uppgjort ceremonielet för receptionen samt för ordens öppnande och afslutande. Det nya sällskapets uppgift blef filantropisk. „Intet synes värdigare omtanken än nödlidande likars olyckliga belägenhet, som utan eget förvållande måste plågas af tryckande fattigdom. Att efter förmåga söka hindra dessas elände fordrar en samlad styrka. Sådan är vår uppkomst, sådant vårt ändamål,“ heter det i ordens handlingar [1]). Borgström blef ordens stormästare, Gåse dess ceremonimästare. Inom föga mer än en månad hade den nya orden ett 30-tal medlemmar, de allra flesta Hypothenuserbröder. Samma dag, den 11 mars 1799, då ordens stadgar godkändes, intogs kapten Uhrlin, men vägrade såsom „egande hög grad i annan orden“ att vid receptionen låta förbinda sina ögon och underkastade sig ej heller öfriga ceremonier. Vid samma möte föreslog han inrättandet af ett nytt ämbete, hvars innehafvare han blef under namn af ordningsman, hvarjämte han påpekade, huru receptionsceremonierna (den recipierade nedstörtades med hopbundna fötter från en trappa, afkläddes och tvättades) icke stodo i något samband med eller syftade på ordens välgörande uppgift, hvarför han åtog sig utarbeta lämpligt nytt ceremoniel, hvilket också kort därpå antogs. Uhrlins reformer gjorde slut på detta ordenssällskap, men den princip, det hyllat, att vid sidan af nöjet idka välgörenhet, kom i sin tur att framkalla en schism inom modersällskapet.

Den 3 april 1799 inledde hypothenuserorden sin „andra årgång“ med firandet af sin „stordag“, hvilket skedde på Lonnan. Sedan fyra nya medlemmar recipierats, föreslog „assessorn“ (som ej slutit sig till „sjuttonde februaribröderna“) „att vid detta glada tillfälle låta våra hjertan

---

[1]) Dessa förvaras i kongl. biblioteket i Stockholm. En redogörelse för denna orden af förf. ingår i Åbo Tidning 1889 N:ris 182, 184, 185, 189, 192 och 194 samt finnes äfven utgifven i särtryck. Såsom en egendomlighet förtjänar anmärkas, att stiftarne af detta sällskap föreslogo intagandet äfven af *ordenssystrar*. Detta förslag blef dock ej antaget.

smaka den gudomliga känslan af välgörenhet". Med anledning häraf insamlades 16 rdr. 12 skilling.

På stordagen uppträdde trenne talare. „Klockaren" Uhrlin hade vid närmast föregående sammankomst infunnit sig för sent och blifvit dömd att kallas „Ekenäsare" eller hålla tal samt valt det senare. Nu börjar han sitt andragande med att beklaga sitt löfte. „Jag är ännu för nykter för att ej blygas öfver min beredvillighet." Och så prisar han Bacchuskulten. „Redan uti forntiden påmintes om att inte vara dagväljare, inte akta på foglalåt, utan alla årstider, alla månader, veckor och dagar skulle vara lika heliga, lika vigtiga för vår njutning, och den vise Syrach säger själf, att ingenting är bättre än att alltid vara glad uti sitt arbete, ty gårdagen är uti evighetens sköte, och morgondagen bör vara under vårt bekymmer. De mest hjärtstyrkande medel därtill visar oss äfven samme store man, då han full af anda och lif säger: vin fröjdar människohjärtat, och yttermera tillägger: hvad är det för lefverne, där intet vin är".

„Då denna orden altsedan Noe tid egt den afundsvärdaste influence att mot och till trots för alla politiska ränker, trösta och uppmuntra förtrykta medborgare, kunde den för Pauli allt mönstrande ögon inte vara okänd. Hans förbigående därom röjer dess tysta bifall. Han förbjöd blott kvinnorna att tala uti den bullrande församlingen, och om hos de epheser funnits någon klockare, hade han säkert tillagt: sjunge han efter den förmåga, han undfått hafver, men icke må han genom smekande tal och söta ord förföra theras hjärtan, som menlöse äro. — — — Jag borde som

klockare och talare
Er glada väntan uppfyld se
Och sjungande en målning ge
Till sällskapets förnöjelse
Om värdet af vårt arbete,
Men jag är ingen målare,
Helt simpelt eder klockare
Och detta blott tillsvidare."

Därpå låter diktaren Bacchus öppna sina dyrkares ögon för de ystra, sprittande gudar, som leka och rasa bland kannor och glas samt mana till njutning.

„Hör näktergalens ljufva röst,
Som tumlande på rankans grenar
Till Bacchi lof sin sång förenar
Och uti lycklig oskuld menar
Ett lika lof från edra bröst".
Så talar Bacchus,
Hvaraf vi denna slutsats draga,
En slutsats full af värklighet,
Att vill man denna Gud behaga,
Kan det ej ske med nykterhet.

Han ursäktar anspråkslösheten af sin oration. „Låtom våra glas ej öfvergå den i torrhet. I fullhet skola de rättnu ej kunna öfvergå dess auktor".

Kom bröder — vördom Bacchi lag,
Hans dyrkan är den allra bästa.
Han vet behofvet för i dag,
Han ser vår önskan för den nästa.
Han skall oss höra, när vi be,
Och friska drufvor alltid skänka,
Blott att vi komma raglande
Och knappast veta, hvad vi tänka :|:

När vi af ledsnad gå i lunk
Och sucka: hvart skall detta bära?
När ingen aning om en klunk
Oss ödet mera vill beskära,
Fly då till Bacchi bägare,
Som ännu aldrig tömder blifvit,
Ty hvad han fuller lofvade,
Är mer än alla nyktra gifvit. :|:

Kom bröder — fyllom våra glas,
Hans högtid bör oss helig vara.
Ju flere bålar gå i kras,
Dess mer skall han oss nådig vara.
Han älskar ingen ordningslag
Och ingen droppe kvar i bålen,
Må evigt törsta, den i dag
Ej dricker denna glada skålen :||:

Gåse harangerar ordens instiktare. „Den snara och stora tillväxten af vårt brodersällskap [1]) under detta förflutna lyckliga år, visar noggrant stiftarens vishet och värdet af våra yrken, vårt ändamål — nöjet.“

Vice tjockmästaren Melan talar om „Ordens ålder och upphof, enligt min öfvertygelse den älsta af alla stiftelser.“ — „Vi kunna med öfvertygelse antaga, att den store skaparen vid detta klots danande ej underlät att skapa och låta drufvan växa. Vi finna äfven, att människorna från första början undfingo strupar och med dem begäret att dricka.“ — Ordens förste historieskrifvare är Moses, som berättar om Noach, som först upplyfte vinrankan. Honom ha' egypter, greker, romare och alla andra folkslag dyrkat under Bacchi namn. „Alla de storvärk dessa folkslag så väl den lärda som den militära vägen utfört hafva blott varit värkningar af dessa altlifvande safter.“ Slutligen lofprisas tjockmästaren.

Efter talet anstäldes val af ämbetsmän för andra årgången. Enligt stadgarna kvarstodo tjockmästare och vice tjockmästare. Gåse återvaldes till sekreterare och skattmästare (38 röster), ehuru han undanbedt sig återval. Uhrlin blef pratmakare, Nykopp klockare, Borgström Nalle, Engström hofslagare, Hoffler trafvare, Durchman bryggare, Funck länsman. Hornstedt, som ej fick någon post för följande år, plägar sedan under logens officiella skrifvelser teckna sitt namn med underskrift „instiktare“.

---

[1]) Vid första årets slut egde orden 42 recipierade medlemmar.

Protokollet för „stordagen“ afslutas med dessa ord: „Efter detta ögonblick kunde Tjockmästaren gå till hvila. Det behöfdes alldeles icke ropas: *Till arbete, mina bröder.* Vi voro redan för långt inne i atmosferen för att behöfva någon påkörare och firade denna glada dagen till den 4 april kl. 1/,2 f. m., hvarefter ledamöterna åtskildes, glada i den öfvertygelsen, att bland alla sekteriska meningar är Bacchi dyrkan den essentiellaste“.

Protokollet anger på stordagen 17 „arbeten“.

Intresset för orden synes härpå mattas. Under återstående delen af år 1799 sammankallades bröderna endast sex gånger, däraf den 15 maj hos vice tjockmästaren för att „enligt stadgarna fira hans födelsedag“, en gång för att parentera öfver en afliden broder samt tvänne gånger för att festa med besökande från den loge, som inrättats i Åbo. Vid några sammanträden hade de mest betydande officianterna uteblifvit. Under året recipierades endast 11 nya „linier“. Några, hvilka godkänts till reception, infunno sig aldrig, och vid sammankomsten den 17 juni, som egde rum hos vice tjockmästaren, inträffade en formlig skandal. Vid ett föregående sammanträde hade brodern Gåse till inträde anmält auditören C. G. Wahrenberg. Denne hade blifvit godkänd och kallad till reception. Gåse, som för tillfället var t. f. pratmakare, utgick i yttre rummet för att på vanligt sätt införa recipienden, men återvände med svaret, att den invoterade linien lofvat sin far att aldrig inlåta sig i några ordenshemligheter, hvarför han ej heller kunde ingå i detta sällskap. „Vice tjockmästaren gick därpå ut för att utröna, om detta var hans värkliga föresats och i thy fall bjuda honom gå sina färde, som ock skedde. Sällskapet beslöt, att mer berörde linie aldrig skulle blifva ibland dem intagen [1]), äfven blef det allmänt öfverenskommet, att sekreteraren Gåse, som anmält den inträdande linien, skulle enligt stadgarna betala

[1]) Samma person intogs den 23 maj 1802 i Åbo hypothenuserloge hvilken samma dag såsom sin gäst firade — Gåse.

receptionsbålen, hvilket strax skedde.“ (Protokollet fördes för tillfället af brodern Aveen).

Gåse kunde dock trösta sig öfver utgiften för bålen, ty samma dag emottog han inom moderlogen varmt erkännande för sin framgång vid stiftandet af en hypothenuserloge i Åbo. Han berättar själf, huru han, ledsen öfver att skiljas från vännerna på Sveaborg, kom till Åbo och där blef väl emottagen af värdiga medborgare. „Deras bekymmer att skingra mina ängsliga betraktelser och mitt kända nit för människornas väl gjorde mig mer öppenhjärtig, och så predikade jag för dem, talade och sade: I män och bröder, Edert nit för Bacchi dyrkan är till ingenting nyttigt. I oskären hans altare med Persico och Goldwasser och försmäden honom med edra många perlor och svettningsanstalter, se jag kommer till Eder och skall icke tröttas. Mina ögon skola öfver Eder öppna vara, och min mun skall inte tillslutas, förr än jag för Eder utfört det sanna evangelium, hvilket Bacchus på ön Cypern predikade allom törstigom till tröst och vederkvickelse.

På eftermiddagarne den 24, 25, 27 och 28 maj, då solens strålar göra en angel af 75 grader mot horisonten, skolen i alla endräktige komma tillsamman och fröjda eder inbördes. Eder dryck vare god punsch, och allt edert tal vare glädtigt. Snäpparen, bindeln, stöpslefven, blyet, triangeln, glasen, bålen samt med all annan helig tyg skolen I heligt vörda, och vid jag thetta talade, öppnades them öronen — the förstodo thalet, omvände sig och föddes till trona.“

Följande sammankomst hölls den 12 augusti, då logen hälsade välkomna två Åbobröder, af hvilka den ena, Floor, såsom öfverflyttad till Sveaborg, blef adopterad i moderlogen. Trenne recipienter intogos, men, „i följd af tidens korthet“ upplästes ej för dem ordens stadgar. I stället skyndade man till arbetena, som denna dag voro 6 jämte 2 „extra“. På uppmaning lämnade brodern Alftan från Åbo en redogörelse för arbetena i Åbo loge. Bevarad bland handlingarna, är denna redogörelse hållen i allmänna och intetsägande ordalag.

Några dagar därefter den 17 augusti öppnades moderlogen åter för tvänne Åbo bröder Kock och Hartvall, hvilka framburo Åbologens tacksamhet. Arbetena voro denna gång „4 gröfre, 2 finare och 2 extra“.

„Pratmakaren“ Uhrlin höll vid tillfället ett längre tal, i hvilket han uttrycker sin glädje att åter „få dela de nöjen, som så ofta strömmat kring detta bord, hvarest Bacchus uti osynlig måtto sitter inom vår triangel, där en molnstod af rykande bålar skymmer honom för de nyktres ögon. Uppeldad af hog att allt mer och mer se in i hans hemligheter, har jag ofta trott mig se honom med glödande ansikte och rykande händer sträcka dem ut till välsignelsens meddelande.“ Han riktar en välkomsthelsning till gästerna „de visa männen från Österlanden [1])“, hvilka han egnar den mindre väl uttrykta harangen:

„Vi önska dem att stadna kvar,
Till dess vi längta dem att mista.“

Han lyckönskar Gåse till hans framgång uti Åbo, beklagar sina egna misslyckade försök i Ekenäs och Borgå, hvarest man hyst „mindre gynnande tankar om våra sammankomster.“ Så frambär han en hälsning till Åbologen och slutar med ett slags ordensvisa, med refrängen:

„Lifvet är kort,
Tiden flyr bort
Liksom en ström.
Glömmen allt annat, orden ej glöm!“

Brodern Grevillius tog jämväl till ordet. Han beklagade alla, hvilka ej blifvit invigda i orden. Till Åbogästerna yttrade han: „Jag lyckönskar eder till den upplysning, hvarför ni aldrig lären upphöra att med aktning minnas oss och allt vårt bemödande för Eder omvändelse. Ni hafven själfva rönt det barbari, den ödsliga dysterhet, hvaruti människan, beröfvad Bacchi vederkvickelse

[1]) „Logen i öster“ är på Sveaborg ett stående uttryck om Åbologen.

sväfvar, och då ni knappast viste däraf, blifvit lyftade därutur. Återvänden nu med lugnet i edra hjärtan och sällheten i edra bröst till edra och våra bröder i Åbo. Försäkren dem om vårt moderliga beskydd. Blifven och förmån dem att blifva oss värdiga, såsom Eder instiftare oss värdig är. Glömmen aldrig vår loge och uppfyllen redligt Eder kallelse."

Det sistnämda talet ger en antydan om den öfverlägsna ståndpunkt, moderlogen gärna ville antaga gentemot brödralogerna, och som dessa synas endast motvilligt vilja erkänna.

Den 29 september parenterades öfver bortgångna brodern löjtnant Collander, hvarvid förekom „2 dubbla röda arbeten [1])"

Före parentationen framförde tjockmästaren, som besökt Åbo „dit särskilda, för den nyktra hopen nödvändiga omständigheter (= affärer?) kallat honom" en skriftlig hälsning från Åbologe, där han „njutit den dubbla glädjen att se Noachs drufvor mogna och med mycken nit plokkade af tjockmästaren från Tavastehus".

Härpå vidtog sorgeakten. Valet af talare synes, att döma af förhandenvarande bref, hafva förorsakat bryderi, då det gälde att för tillfället på tillbörligt sätt dämpa ordens traditionella uppsluppenhet. Slutligen hade brodern Grevillius, synbarligen smickrad af förtroendet, åtagit sig uppdraget.

Vice tjockmästaren inledde parentationen med några ord. „Mina bröder, sedan vi första gången samlades i Bacchi parker, ha våra tårar aldrig varit blandade med annat än med drufvans, och i dag är det första gången vi äro nödsakade att blanda dem med sorgen och saknaden" o. s. v.

Grevillius tog därpå till ordet. Efter en längre, temligen innehållslös inledning förklarar han sig ej känna data ur den bortgångne broderns lif. Denne var en tapper kri-

---

[1]) Vid sorgefester skulle drickas *röda* bålar. Före parentationerna anlade orden sorg under trenne veckor.

gare. „Ett mod, som trotsade alla faror, ett ädelt begär efter äran och ett städse yttradt förakt för den vekliges bekvämlighet visade genast. att han var danad till fosterlandets försvarare. Vattnet var det element, han mest älskade [1]), hvarför han också tillbragte största delen af sin korta lefnad på den stora oceanens svallande yta.“ Härpå prisas den bortgångna såsom sällskapsbroder. „Aldrig såg hypothenusan någon trognare, någon nöjdare arbetare.“ — „Men hans lifstid blef kort. O, Bacchus, antingen är Du ej rättvis, eller ej allsmäktig. Är du rättvis, hvem förtjänade då bättre än Collander ditt beskydd, din godhet? Är du allsmäktig, hvi förlängde Du ej hans lefnadsdagar? Din ära fordrade det! Dine lifegnes lugn kräfde det! Men — förlåt en svags sorgsna knot! Du såg bäst, hur Collander borde belönas. Tilläfventyrs njuter han i detta ögonblick på Elyseens stränder för oss okända drufvor, till hvilka våra gifva en svag försmak. Tilläfventyrs dricker han på denna stund uti gudanektar med ymnigt mått sina bedröfvade bröders välgångsskål. Ack Collander, Collander, hade vi endast säker adress till dig, med hvad fägnad skulle vi ej skicka dig öppen fullmakt att bland bortgångna Bacchi män upprätta en hypothenuserloge, där du skulle blifva tjockmästare. Men vi ega ej mer gemenskap med dig.“

Talaren beklagar, att brodern dött, skild från hypotenusan. „Det skulle ej tillåtas oss att gjuta en tår punsch mellan hans bleknade läppar för att låta honom i sitt sista känna det, som gjort hans vällust, att låta honom utur tiden till Elyseen föra med sig smaken af jordens dyrbaraste och mest välgörande alster. Med hänryckning skulle han tryckt den hand, som öfverräkte honom den sista läskande droppen. Med tålamod skulle han då uthärdat sin dödskamp och med glädje lämnat denna jord.“

„Så hvile då, Collander, din aska skild från oss! Sörjande vid din urna, skola vi alltid skänka tårar åt ditt minne och saknad åt din bortgång. Leende skall du i dag

---

[1]) Egendomlig harang för en hypothenuserbroder!

från ditt nya hemvist skåda, huru ditt stoft fuktas vid ljudet af desse välsignade orden: *„till arbete mina bröder“*.

Bland ordenshandlingarna förekomma med Gåses handstil utskrifna „värser att afsjungas vid parentationen efter aflidne löjtnanten och riddaren Claes Collander“. (På melodi: O Jesu, när jag hädan skall.) Första strofen af det alltigenom torftiga poemet lyder så:

„Vår stela bål är klädd med flor,
Den för oss mer ej röker.
Med saknad af en ordens bror,
Den vi förgäfves söker,
Vi samlas nu kring Bacchi bord.
På döda bröders stoft och jord
Vi våra armar kröker.“

Vid följande sammankomst den 5 december uteblefvo tjockmästaren och ett flertal bröder. På anmälan af „bryggaren“ antecknades i protokollet (fördt af brodern Aveen) „att drycken var usel och i anseende till dåliga ingredienser icke kunde blifva bättre.“ (Tjockmästaren hade vid ett föregående sammanträde åtagit sig att leverera arrak, citroner och socker). En ny tjänsteman tillsattes, i det brodern Durietz utsågs till fiskal. Instruktion för fiskalen skulle uppgöras till nästa sammanträde. Nyintagne brodern Alm „anhöll att blifva auktoriserad att på sin station i Göteborg inrätta hypothenuserloge.“ Detta bifölls.

Sammankomsten den 22 januari 1800 var ej egnad att utplåna den misstämning, som inom orden synes hafva varit rådande. Revisorn Nymalm, som antagits till inträde, vägrade att låta recipiera sig. Tjockmästaren, som anmält honom, dömdes att betala receptionsafgiften. „Länsmannen“ yrkade, att instiftaren Hornstedt, som vid ett föregående sammanträde erhållit ordens högsta utmärkelse, hvita kommendörsbandet, och nu infunnit sig utan detta, borde fällas till ansvar, „hvaröfver debatterades och proponerades till höger och venster, som af protokollet ej så noga kan specificeras.“ Beslöts, att fem deputerade skulle

afgöra saken. Utskottet förklarade, att Hornstedt, „såsom för den dagen bärande högsta dekorationen, borde från åtal befrias". Samma dag recipierades tjockmästaren vid Tavastehuslogen Riddersvärd, men dömdes, emedan han infunnit sig utan ordenstecken, att utom receptionsbålen böta en bål punsch. Härjämte beslöts, att enhvar som infunne sig utan tecken, skulle böta en bål punsch.

Bröderna Durchman, Schugge och Brodd antecknades såsom *Ekenäsare*, då de påtecknat kallelselistan, men ej kommit.

Protokollet för dagen, fördt af Grevillius, afslutas sålunda: „Sällskapet beslöt att i anseende till hvarjehanda uppkomna oväntade oordningar och tvistigheter, sällskapet skulle med möjligast första sammanträda för att om nya författningar till slika oroligheters afvärjande och förekommande öfverlägga. Orden slöts med ovanligt buller och gräl. Förut afsade sig dock sekreteraren och skattmästaren sina anteckningar, som af orden ej för dagen kunde afgöras, utan skulle dokumenten till stiftaren Hornstedt efter öfverenskommelse aflämnas".

Den sista dunkla meningen åsyftar förmodligen en afsägelse af Gåse, som omedelbart ville aflämna ordens handlingar. „Grälet" gälde måhända också likviden.

Det beslutna sammanträdet blef ej hållet. Ej ens på stordagen den 3 april samlades logen. Officianterna, ehuru valde endast till denna dag, fortforo att fungera. Nästa sammanträde egde rum först den 15 maj „till firande af tjockmästarens hugneliga födelsedag". Man sjöng enligt protokollet till hans ära en visa, som började så:

„Han med stora magen
Är på denna dagen
Hit till världen dragen".

Visan, antagligen af Uhrlin, saknas i handlingarna, — ett bevis på att den ordningsälskande Gåse ej hade vård om dem.

Brodern Edv. de Frese uppläste vid tillfället en skildring af tillståndet vid Lovisalogen, som af honom stiftats.

Åt de Frese och Gåse såsom stiftare af logerna i Lovisa och Åbo öfverlämnades hvita kommendörsbandet.

Den 1 juni samlades orden för parentation öfver kirurgiestuderanden Joh. Gust. Gericke, född i Stralsund 1772, död 8 maj 1800. Tjockmästaren samt ordenskannan saknades, hvilket skulle bestraffas med en dubbel „canton-bol". Uhrlin parenterade på vers och prosa. Han sjöng bl. a.

Så ser man ödets lia skörda
Den blomman, som nyss öppnad var.
Han hjälpte sjuka alla dar,
Då andra lefva, som blott mörda,
Som man befaller oss att vörda
Och som vi afsky endast kan.

* * *

Flyg glada ande, bäst du gitter
Bland mogna drufvor mår du väl,
Du slipper nu allt kroppsligt gräl,
Och själen sitter, där den sitter.

Parentatorn ger derpå ordet åt den aflidne, som säger:

„Om
Den olyckan skulle hända,
Att ni som jag från världen går
Förutan någon läsketår —
Så drick i förskott af de bålar,
Som ni ännu otömda ser.
Jag min portion rätt gärna ger
Åt den, som mina känslor målar [1]).

---

[1]) D. v. s. åt parentatorn.

Vid sammanträdet den 5 juli fungerade Gåse såsom tjockmästare. Till protokollet antecknades, att brodern Carl Magnus Durchman den 22 juni vådligen omkommit. Sorg efter honom skulle anläggas, parentation ega rum den 12 augusti och Uhrlin parentera. Notifikation om dödsfallet skulle sändas till logerna i Åbo, Tavastehus och Lovisa.

Då parentationen på utsatt dag skulle försiggå „på Lonnan“, uteblef parentatorn, „hvaröfver orden uttalade sitt högsta ogillande, då Durchman därigenom högeligen förolämpas“. Man afsjöng „den vanliga sorgesången“.

Då kommendanten på Sveaborg, general Klercker för ordens vaktmästare yttrat sin åstundan att få kännedom om ordens förehafvanden, beslöts att genom en deputation anhålla, att han ville ingå i orden såsom protektor. Deputationen skulle utgöras af bröderne Hornstedt, Uhrlin, Edv. de Frese, Stjernvall, Kræmer och Gåse. General Klerckers intresse för orden var antagligen icke af personlig art, utan framkallades af befallning från högre ort, där man börjat med ett visst misstroende betrakta de hemliga sällskapen. Klercker ville synbarligen på det mest granlaga sätt utföra sitt mindre angenäma uppdrag.

Under fyra månader hölls intet sammanträde, men en förändring i ordens stadgar och syftemål förbereddes. Åbologen, som till en början följt de för den Sveaborgska gällande stadgarna, hade sedermera „öfversett och förbättrat“ desse och den 5 maj 1800 antagit de nya, af hvilka en afskrift insändes till moderlogen. De nya stadgarna fastställde bl. a., att vid hvarje sammankomst insamling för de fattiga skulle ega rum. Denna filantropiska uppgift anslog synbarligen flere af moderlogens medlemmar, hvilka redan tidigare inom „sjuttonde februari bröderna“ infört ett liknande stadgande. Därför föreslogs, att Åbo stadgarna med några mindre förändringar, beroende af olika lokalförhållanden, skulle antagas af moderlogen. Detta godkändes vid sammanträde den 17 december 1800 med 17 röster med 3. Minoriteten önskade få kvarstå inom logen enligt de gamla stadgarne och kallas *veteraner*.

Omedelbart härpå intogs utan reception i orden general Klercker, som förklarat sig vilja blifva ordens protektor, och helsades af Gåse, hvilken varit en af de främste upphofsmännen till förändringen i stadgarna och äfven i sitt tal nu påpekade ordens filantropiska syfte. Han yttrade bl. a. „Redan länge har vårt sällskap varit ett mål för tadlets röst och ilskans sårande tillmälen. Desse hafva, hr General, ofelbart framträngt till Edra öron. Att hr Generalen föraktat dessa beskyllningar, att hr Generalen ej dömt efter de grunder, våra fiender anfört för att störta oss, därpå hafva vi i dag det mest öfvertygande bevis, då hr Generalen värdigas förena sig med ett sällskap, som ehuru misskändt torde kunna hoppas Er aktning, om eljes enighet, vänskap, frihet och förtrolighet förtjäna någon uppmärksamhet, och om med människors elände är värdt något deltagande.“

Det Klerckerska protektoratet blef dock ej långvarigt. De nya stadgarnas antagande lyckades ej, såsom Gåse hoppats, återgifva orden dess „enighet“ och „förtrolighet“. Några af medlemmarne hade för den blifvit likgiltiga t. ex. tjockmästaren Östberg, eller afvogt stämde t. ex. Uhrlin, andra hade flyttat bort. Såsom „veteraner“ uppträdde Hornstedt, Grevillius m. fl. Den 20 december sammanträdde orden i Klerckers närvaro. Brodern Funck föreslog kompromiss i fråga om stadgarna och lofvade till ett följande sammanträde i sådant syfte afge ett förslag. Men orden torde ej vidare hafva sammankallats på Sveaborg. Känslan af att vara öfvervakad — om än på ett grannlaga sätt — måtte äfven hafva gjort sitt till.

I ordens matrikel förekomma dock namn på 12 medlemmar, senare intagna. Om dem alla finnes antecknadt, att de recipierats i „extraloge“ d. v. s. vid tillfälliga sammanträffanden af forna ordensmedlemmar. Då de allra flesta af dessa bröder varit anstälda vid Stockholms eskader, hafva de senare logesammanträdena synbarligen hållits i den svenska hufvudstaden, dit ordenshandlingarna af någon ordensbroder blifvit öfverförda.

Åbologen.

Logens stiftelse den 27 maj 1799 genom tygvaktaren Gustaf Gåse är i det föregående omtalad. Moderlogens älsta stadgar följdes till en början i Åbo, och ämbetsmän tillsattes enligt dem, ehuru med något afvikande benämningar. Besök af bröder från Åbo förekommo i Sveaborgslogen samt tvärtom, och förhållandet mellan logerna synes hafva varit det bästa. Protokollen från Åbologens första år finnas ej i behåll. Om sådana blifvit förda, är ej ens kändt. Samma omsorg egnades aldrig i Åbo åt protokollen som Gåse på Sveaborg skänkt åt moderlogens arkiv. Originalmatrikeln för Åbologen saknas, men med ledning af de afskrifter af den, som 1799 och 1800 insändes till moderlogen samt af de bevarade protokollen kan dock förteckning öfver de i Åbologen recipierade uppgöras.

Finska hypothenuse brödralaget i Åbo:[1])

1. *Gustaf Gåse,* sekreterare i moderlogen på Sveaborg och detta sällskaps första instiktare.
2. *Abraham Kock,* kamrerare vid kongl. arméns flottas Åbo eskader. Utn. klockare vid sällskapet (Vicestormästare $18^{21}/_{5}00$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}00$, stormästare $18^{15}/_{5}01$).
3. *Axel Adrian Alftan,* kongl. hofr. notarie, vald till trafvare, (sekreterare $18^{21}/_{5}00$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}00$, återvald till sekreterare $18^{15}/_{5}01$.) Kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}01$, död $18^{22}/_{1}03$, parentation $18^{16}/_{3}03$ af Öijer.
4. *Anders Laurin,* auktionsdirektör, utnämd till länsman; (skattmästare $18^{21}/_{5}00$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}00$ konstituerad vicestormästare $18^{15}/_{5}01$, vicestorm. $18^{16}/_{4}02$, återvald $18^{2}/_{5}03$).
5. *Adam Fredric Gadd,* auditör vid arméns flottas Åboeskader, förordnad till sekreterare och skattmästare.
6. *Carl Philip Östman,* kassör och tygvaktare vid nyssnämnda eskader. Vald ordensbryggare, (kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}00$.)

[1]) Inom parentes hafva till matrikelns uppgifter tillagts enligt protokollen data om medlemmarnas befordran inom sällskapet.

7. *Carl Ranou*, regementsfältskär, till hofslagare utsedd („hypocrath“ $18^{21}/_{5}00$).
8. *Jean Armell*, vicehäradshöfding.
9. *Johan Fredric Standertskiöld*, fänrik vid Sveaborgs eskader.
10. *Anders Wiggman*, konstruktionslöjtnant, utvald till pratmakare.
11. *And. Fredr. Åberg*, kongl. hofrättsadvokat (†, parentation $18^{27}/_{6}01$).
12. *Jakob Reinh. Bremer* grosshandlare och klädesfabrikör (1800 „ansedd ovärdig att i sällskapets arbeten deltaga“) [1])
13. *Joh. Fredr. Cleve*, hofrättsnotarie
14. *Erik Johan Hartvall*, grosshandlare (konstituerad vicestormästare $18^{16}/_{4}02$ återvald $18^{2}/_{5}03$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}02$).
15. *Abr. Öhman*, justitierådman, vice tjockmästare (orator $18^{21}/_{5}00$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}00$, vicestormästare $18^{15}/_{5}01$).
16. *David Johan Monselius*, rådstugurättsnotarie, ordens nalle. (första biträdare $18^{21}/_{5}00$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}00$).
17. *Carl Magnus Ivendorff*, hofrättsextranotarie (andre biträdare $18^{21}/_{5}00$, orator $18^{15}/_{5}01$).
18. *Erik Floor*, fänrik vid arméns flotta [2])
19. *Per Ekbom*, vicehäradshöfding, (kommendör af gula bandet $18^{24}/_{5}02$.
20. *Joh. Rundqvist*. flaggkonstapel [3]).
21. *Abr. Vilh. Tuderus*, bataljonspredikant (konstituerad vice stormästare $18^{21}/_{5}00$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}00$).
22. *Olof Asplund*, jaktlöjtnant, (doktor $18^{15}/_{5}01$, omvald $18^{16}/_{4}02$ och $18^{2}/_{5}03$ kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$).
23. *Johan Jakob Uggla*, tjänstförrättande regementsskrifvare.
24. *Matts Åkerberg*, medicinedoktor och provincialmedicus. Ordens stormästare (kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}00$, undanber sig återval $18^{15}/_{5}01$).
25. *F. V. Tillman*, kronobefallningsman.
26. *I. Hartvall*, fänrik vid jägarne.
27. *Carl J. Carlbaum*, t. f. revisor.
28. *J. F. Granbom*, hofrättsnotarie.
29. *Gustaf Adolf Tuderus*, kommissionslandtmätare, (andre biträ-

---

[1]) I skrifvelse till moderlogen uppges, att Bremer uteslutits „i anseende till sitt mindre redliga förhållande och yppandet af åtskilliga ordensmysterier“. Bremer gjorde konkurs 1799.

[2]) Dessa aderton namn uppräknas i denna ordning i en skrifvelse, afsänd till moderlogen från Åbo den 27 maj 1799.

[3]) Se N:o 79 i moderlogens matrikel.

dare $18^{16}/_{4}02$, återvald $18^{2}/_{5}03$ kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}02$, med hvita bandet $18^{24}/_{5}03$).

30. *Anders Avelin*, krigskommissarie.
31. *Gustaf Stenroth*, handlande (marskalk $18^{15}/_{5}01$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$).
32. *Tingelund*, handelsman i Kaskö.
33. *E. G. v. Torcken*, löjtnant vid arméns flotta.
34. *Daniel Ithimæus*, fältkamrerare,
35. *E. J. Fontén*, stadsfiskal (skattmästare $18^{15}/_{5}01$, omvald $18^{16}/_{4}02$ kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$).
36. *Carl Mennander*, handlande (kommendör med gula bandet $18^{24}/_{3}03$).
37. *Casper Wijkman*, prost och kyrkoherde.
38. *Gerhard Magnus Gottskalck*, direktör.
39. *Christoffer Vestdal*, kronolänsman.
40. *Jacob Ahrenberg*, tullfiskal.
41. *Andr. Chr. Lewon*, guldsmed (alkemist $18^{15}/_{5}01$).
42. *Jos. Wallenius*, viceháradshöfding. (Recipierad $18^{14}/_{5}00$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}02$, med hvita bandet $18^{24}/_{5}03$).
43. *Christoffer Ståhlström*, fabrikör (rec. $18^{14}/_{5}00$, alkemist $18^{21}/_{5}00$, andra biträdare $18^{15}/_{5}01$, alkemist $18^{16}/_{4}02$, återvald $18^{2}/_{5}03$ kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$).
44. *Matts Mattsson Augustin*, handlande (rec. $18^{21}/_{5}00$, samma dag marskalk).
45. *Carl Öijer*, auditör (rec. $18^{21}/_{5}00$, förste biträdare $18^{15}/_{5}01$, återvald $18^{16}/_{4}02$ och $18^{2}/_{5}03$ kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}02$).
46. *Joh. Tob. Sohlberg*, viceauditör, (rec. $18^{21}/_{5}00$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}02$) [1]).
47. *Anders Abr. Mjödh*, apotekare, rec. $18^{6}/_{6}00$.
48. *Birkstedt*, handlande, rec. $18^{4}/_{7}00$.
49. *Gabr. Israel Hartman*, magister, rec. $18^{4}/_{7}00$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}02$.
50. *Joachim Fredrik v. Lindtman*, vicehäradshöfding, rec. $18^{4}/_{7}00$.
51. *Collén*, inspektor, rec. $18^{21}/_{7}00$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$.
52. *Carl Gustaf Ringbom*, länebokhållare, rec. $18^{21}/_{7}00$.
53. *Castrén*, magister, rec. $18^{12}/_{8}00$.
54. *Forsström*, rec. $18^{27}/_{1}01$.
55. *Fredric Ringbom*, viceborgmästare, rec. $18^{27}/_{1}01$.
56. *Hyllgren*, fänrik, rec. $18^{17}/_{2}01$, vicemarskalk $18^{26}/_{3}01$.

---

[1]) N:ris 16—46 förekomma på en till moderlogen insänd förteckning öfver Åbologens medlemmar intill 24 maj 1800. De följande „brödernes" namn äro tagna ur protokollen, där deras reception omnämnes.

57. *Ihlgren*, bergskommisarie, rec. $18^{19}/_{2}01$.
58. *Pihl*, bruksinspektor, rec. $18^{19}/_{2}01$.
59. *Daniel Tuderus*, ingeniör, rec. $18^{19}/_{2}01$.
60. *Berndt von Torcken*, fänrik, rec. $18^{19}/_{2}01$.
61. *Carl Hartvall*, löjtnant, rec. $18^{16}/_{3}01$.
62. *Mejer-Levin*, kandidat, rec. $18^{16}/_{3}01$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}02$, med hvita bandet $18^{24}/_{5}03$.
63. *Korsman*, kapten, rec. $18^{16}/_{3}01$.
64. *Johan Fredric Richter*, garfvare, rec. $18^{1}/_{5}01$, marskalk $18^{16}/_{4}02$.
65. *Bergroth*, präst, rec. $18^{1}/_{5}01$.
66. *Henric Palmén*, stadsnotarie $18^{15}/_{5}01$.
67. *Sahlberg*, kandidat, rec. $18^{26}/_{5}01$, talman $18^{2}/_{5}03$, kommendör med hvita bandet $18^{24}/_{5}03$.
68. *Gust. Georg Landtman*, vicehäradshöfding, rec. $18^{17}/_{6}01$.
69. *Viander*, kronobefallningsman, rec. $18^{17}/_{6}01$.
70. *Österberg*, handlande, rec. $18^{27}/_{6}01$, skattmästare $18^{2}/_{5}03$.
71. *Jonas Öhman*, stadsnotarie, rec. $18^{27}/_{6}01$, sekreterare $18^{6}/_{5}02$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$.
72. *Joh. Rosengren*, student, rec. $18^{27}/_{6}01$.
73. *Gustaf Adolf Lunderberg*, extra notarie, rec. $18^{27}/_{6}01$.
74. *Peter Forsblom*, inspektor, rec. $18^{5}/_{8}01$.
75. *Eric Ericson Wester*, inspektor vid södra vågen i Stockholm, rec. $18^{5}/_{8}01$.
76. *Nils Petter Hultin*, student, rec. $18^{5}/_{9}01$.
77. *Enelli*, bokhållare, rec. $18^{5}/_{9}01$.
78. *Joh. Paul Juringius*, student, rec. $18^{15}/_{9}01$.
79. *Utter*, magister, rec. $18^{15}/_{9}01$.
80. *Carl Fredrik Sundvall*, sergeant, rec. $18^{15}/_{9}01$, död $18^{17}/_{3}02$, parentation 8 juni 1802 af brodern Sahlberg.
81. *Henric Elfving*, bokhållare, rec. $18^{7}/_{11}01$.
82. *Levison*, handlande, rec. $18^{7}/_{11}01$.
83. *Carl Gustaf Laurén*, landsfiskal, rec. $18^{2}/_{12}01$.
84. *Joh. Fredr. Ahlstedt*, magister, rec. $18^{2}/_{12}01$.
85. *Carl Fredrik Forsgren*, regementsskrifvare, rec. $18^{21}/_{1}02$.
86. *Carl Gustaf Broman*, kapellan i Lemo, rec. $18^{21}/_{1}02$.
87. *Joh. Floman*, kapellan i Karuna, rec. $18^{21}/_{1}02$.
88. *Robert Forsgren*, fänrik, rec. $18^{21}/_{1}02$.
89. *Carl Kåhlman*, revisor, rec. $18^{21}/_{1}02$.
90. *Gustaf Hjelmerus*, bokhållare, rec. $18^{21}/_{1}02$.
91. *Dan. Ferd. Mallén*, magister, rec. $18^{21}/_{1}02$.
92. *Joh. Fredr. Wahrenberg*, löjtnant vid arméns flotta, rec. $18^{23}/_{2}02$.
93. *Tockenström*, kofferdikapten, rec. $18^{23}/_{2}02$.
94. *Karl Fredr. Eimelé*, fänrik vid Björneborgs regemente, rec. $18^{18}/_{3}02$.

95. *Johan Sundvall,* prost fr. Pöytis, rec. $18^{18}/_{3}02$.
96. *Gust. Henr. Forsius,* kandidat, rec. $18^{16}/_{4}02$.
97. *Casper Carlborg,* gränsetullinspektor i St. Michel, rec. $10^{4}/_{5}02$.
98. *Carl Gustaf Wahrenberg,* auditör vid fortifikation, rec. $18^{23}/_{5}02$.
99. *Lars Mozelius,* kammarskrifvare vid arméns flottas Åbo eskader, rec. $18^{6}/_{6}02$, kommendör med gula bandet $18^{24}/_{5}03$ [1]).
100. *Jacob Lindebäck,* med. licentiat, regementsfältskär vid Björneborgs regemente, rec. $18^{6}/_{6}02$.
101. *Bratt,* auskultant i Svea hofrätt, rec. $18^{20}/_{6}02$.
102. *Joh. Gabriel Ahrenberg,* extra bataljonspredikant vid arméns flottas Åbo eskader, rec. $18^{16}/_{9}02$.
103. *Henrik Deutsch,* med. dr. provincialläkare, rec. $18^{16}/_{9}02$.
104. *Schou,* handlande från Livorno, rec. $18^{16}/_{9}02$.
105. *Pettesche,* kofferdikapten, rec. $18^{16}/_{9}02$.
106. *Fredrik Lilljefelt,* expeditionsbefallningsman, rec. $18^{20}/_{1}03$.
107. *Carl Adolf Mallén,* fänrik vid arméns flotta, rec. $18^{23}/_{2}03$.
108. *Gottlof Richter,* fänrik, kofferdikapten, rec. $18^{23}/_{2}03$.
109. *Carl Åström,* filos. mag., rec. $18^{16}/_{3}23$.

Otvifvelaktigt hade ännu flere personer än de här upptagna recipierats i Åbo, ehuru sådant iföljd af saknade protokoll ej kan utredas. I förefintliga protokoll omnämnas många såsom antagna, ehuru om deras reception intet nämnes. Antagligen har en del af dessa recipierats vid sammankomster, vid hvilka intet protokoll förts. Andra antagna hafva förmodligen — likasom i Sveaborgslogen — försummat att infinna sig till reception. Såsom godkände till intagning nämnas i protokoll från 14 maj 1800 magister docens M. Choræus [2]), sekreteraren Korsman, 6 juni fänrik Kalmberg, bataljonspredikanken Berndt Johan Gadd, 21 juli handlanden Jakob Joh. Mæxmontan, handlanden Johan Sandberg, 12 augusti handlanden August Steffen, vicekassören Jacob Laurin, hofrättsextranotarien Joh. Adolf Strömberg, den 17 februari 1801 kapten Fredric Ullner,

---

[1]) Antog namnet Mozelli, under hvilket han äfven nämnes i Hypothenusans senare protokoll.

[2]) Af alla här uppräknade Hypothenuserbröder är Choraeus den ende, hvars namn jag återfunnit i mig tillgängliga frimurarematriklar. Såsom frimurare synes han hafva blifvit recipierad efter sin öfverflyttning till Sverige.

borgmästaren Carl Lundström, direktör Dreilich, 19 februari herrar Holtropp senior och junior från Amsterdam, kapten de Frese från Stockholm, 4 april tullinspektor H. Hallén från Helsingfors, regementsfältskären vid Savolax infanteriregemente assessor Axel Fredr. Laurell, landskamreraren i Kuopio assessor G. Salonius, löjtnanten Kristoffer Krook, fältrevisorn Massalin, provincialmedicus i Kuopio doktor Joh. Fredr. Glasberg, landssekreteraren Ritze, landträntmästaren Kepplerus, handelsmannen Backman, länebokhållaren Råstedt, 15 maj landskamreraren Clas Jung, 26 maj sekreteraren Hartman, extranotarien Roberg, handelsmannen Anders Nyman, 15 september extranotarien Joh. Henr. Cygnæus, 2 december kaptenen vid amiralitetet Escholin, den 21 januari 1802 kaptenerne Gottskalck, Wigren och Petreij, 23 maj vicehäradshöfdingarne baron Melin och Svinhufvud, koff. kaptenen Jacob Manelius, den 30 augusti vicehäradshöfding Anders Österman, hofr. auskultanten Enckell, den 16 september direktor Lignell, den 20 januari 1803 befallningsman Adam Gustaf Tenlén, handlanden Maxim. Tiongoff fr. Stockholm, den 23 febr kronofogden Erik Johan Taxell.

Ett tiotal personer omnämnas i protokollen såsom föreslagna till intagande, utan att någon votering om dem finnes omnämd. Fjorton ansökningar om inträde blefvo enligt protokollen afslagna. För en nämnes anledningen — minderårighet [1]), — i de andra fallen, som gälla personer af mycket olika samhällsställning, synas skälen till afslag varit af personlig art. Konsekvent afvisas värdshusvärdars begäran om intagande. Från logen i Åbo insändes 1800 till Sveaborg en förteckning öfver personer, hvilka afvisats, med anhållan om liknande upplysning från moderlogen, hvilken dock ej synes hafva blifvit lämnad. Sålunda kan förklaras, att auditören Wahrenberg intagits

[1]) Den afvisade var sjuttonårige fänriken Carl Adolf Hjelmstjerna, son till chefen för flottans Åboeskader. I andra fall var man mindre nogräknad. Så intogs t. ex. brodern Alftan vid 20 års och bröderne C. F. Sundvall och J. P. Juringius vid 19 års ålder.

i Åbo (N:o 98), ehuru han förklarats ovärdig inträda i Sveaborgslogen.

Såsom af förteckningen framgår, utgjordes flertalet bröder i Åbologen af civila ämbetsmän, hvaremot det militära elementet var svagare representeradt. Flertalet recipierade synes hafva utgjorts af personer, hvilka på ett eller annat sätt togo lifligare del i ortens sällskapslif. Jämför man Åbologens matrikel med Åbo musikaliska sällskaps medlemsförteckningar, finner man många namn gemensamma.

Följande yngre akademiska lärare slöto sig till orden: Gabriel Israel Hartman, filos. mag. 1798, docent i filosofi 1802, bibliotekarie 1807, död 1809 vid 33 års ålder, en af akademins mest framstående medlemmar, som äfven inom hypothenusan utöfvade betydande inflytande, J. F. Ahlstedt, docent i matematik 1802, professor i samma ämne 1812, död vid 47 års ålder 1823, samt Gustaf Henrik Forsius, docent i teologi 1805, död 1842 vid 62 års ålder såsom teologielektor i Borgå. Den kandidat Sahlberg, som omtalas såsom ifrig hypothenuserbroder, kan ej gärna vara någon annan än sedermera professorn i nationalhistoria Carl Reinh. Sahlberg, död 1860 vid 81 års ålder, den sist bortgångna hypothenuserbrodern i Finland. Docenten M. Choræus, som den 14 maj 1800 antogs till medlem, blef troligen aldrig recipierad. Under sommaren och hösten 1800 vistades han på kondition. Studenter inträdde endast undantagsvis i hypothenuserorden. På sjuttonhundratalet funnos äfven specielt för studenter afsedda ordnar. Så tillhörde t. ex. F. M. Franzén det hemlighetsfulla „sällskapet för dygd och flit [1])“.

---

[1]) Se C. D. af Wirsén „Minne af Franzén“ sid. 150. (Sv. ak. Handl. ifrån 1886, Del II.). Den kända sången „Student, om du det namnet värd“ är under titel „ordensvisa för studenter“ offentliggjord i Åbo Tidning för 4 mars 1801. Huruvida den ursprungligen nedskrifvits för ofvannämda sällskap — i dikten betonas särskildt „dygd och flit“ — eller är att betrakta närmast såsom en polemik mot det öfverhufvud bachanaliska lifvet inom sällskapsordnarna, vågar jag ej afgöra. Båda förklaringarna kunna förenas.

I början af år 1800 tillsattes inom Åbologen ett utskott med uppgift att öfverse och förbättra de från Sveaborg till efterlefnad i Åbo insända stadgarna. Utskottet bestod af bröderne Österberg, Öhman, Tuderus, Kock, Alftan, Laurin, Monselius och Östman. Vid sammanträde den 5 maj 1800 framlade dessa sitt förslag till stadgar, hvilket antogs till efterlefnad från samma dag. Någon tid därpå insändes dessa förändrade stadgar till moderlogen jämte en „af brodern Monselius hållen och af sällskapet med förtjänt bifall godkänd afhandling, innehållande orsakerna till de gamla stadgarnas afläggande“. Anmärkas bör, att moderlogen hyste den uppfattning, att öfriga loger ej egde rätt att ändra stadgar utan bifall af moderlogen, hvarför tillvägagåendet i Åbo ej var korrekt. Såsom i det föregående omnämts blefvo emellertid de nya Åbo stadgarna af flertalet bröder vid moderlogen antagna till efterrättelse äfven för denna den 17 dec. 1800.

Stadgarna äro för vidlyftiga för att här aftryckas. Dock meddelas ur dem det viktigaste. Hvad som inom parentes anförts, utgör ändringar, vidtagna för att gälla för moderlogen.

Stadgar för hypothenuserlogen i Åbo, i grad i Öster:

Ordens ändamål bör ingen dödlig anförtros. Dess namn är viktigt. Dess föremål ljuft.

1 kap. Om ordens ämbeten, deras göromål, ombyten och ordens sammanträden.

1 art. Styrande ämbeten äro: stormästaren, vicestormästaren och konstituerade vicestormästaren.

2 art. Tjänstgörande ämbeten äro: ordens talman, förste biträdare, andre biträdare, sekreterare, skattmästare, marskalk, doktor, alkemist.

3 art. Den i orden valde stormästaren är och förblir oförändrad till dess flyttning från orten.

4 art. Öfriga väljas 24 maj, som är logens instiktelsedag (3 april, som är denna brödraloges instiktelsedag).

5 art. Ordens sammankomst utsättes af stormästaren. Bröderna underrättas genom sådan annons i tidningen: Sällskapet D. p. A. u. sammanträder d. — kl. — e. m. på vanligt ställe. (Bröderna under-

rättas genom utfärdade kallelselistor, som ordens vaktmästare för hvarje broder bör uppvisa. Å namnlistor förbjudes att skrifva tvetydigt, utan antingen *kommer* eller *kommer ej*).

10 art. Styrande broder äger rätt på andra orter inrätta loger.

15 art. Talmannen öppnar sammankomsten med föreskrifvet tal, inför de invoterade linierna och afsjunger ordensvisorna. Biträdarne hjälpa talmannen vid receptionen.

18 art. Marskalken förrättar sin syssla inom ordens slutna dörrar.

19 art. Doktorn anställer profven på de intagna.

20 art. Alkemisten inhemtar pröfningsmedlen och efterser deras beskaffenhet.

22 art. Sedan marskalken fullgjort sina åligganden och därom hos stormästaren anmält, gifver den sistnämde kallelsetecknet, då alla med hattar på hufvudet intaga sina rum och ordens talman öppnar sammankomsten med dessa ord: Tung vore lifvets börda, om glädjen ej lättade den! — Åter se vi tig herre stormästare uti tin glädjande skrud! Befall och strax skall glädjens källa rinna. Försmägtande vore annars vår dag.

23 art. Stormästaren harangerar bröderna, öppnar källan, som är täkt, och öfverlämnar det öfriga till marskalkens åtgärd, hvarpå stormästaren höjer klubban och säger: Till arbete mina bröder.

2 kap. Ordens dekorationer.

1 art. Alla böra vara försedda med dekorationer efter det ämbete de inom orden företräda, äfven bärande dekorationer från andra ordnar, om sådant med desse ordnars lagar än enligt.

2 art. Stormästaren bär på bröstet lilla triangeln i ljusblått sidenband, stora i blått och gult band tre fingersbredt öfver axeln och kannan på samma sätt uti sitt därtill utsedda band.

3 art. Öfriga ämbetsmän bära lilla triangeln på bröstet i smalt ljusblått och den större i bredt blått och gult band öfver axeln.

4 art. Bröderna bära lilla triangeln.

3 kap. Om insigniernas förvarande:

Ordens stadgar, protokoll, diarium, matrikel, kanna, band med stora triangeln och stöpslefven förvaras i ett därtill gjordt skrin, som blir stående, där sammanträdena hållas.

4 kap. Om afgifter vid receptioner och ordenssammanträden.

1 art. Receptionsafgiften är för den inträdande tre riksdaler (tre riksdaler sexton skilling) och är han för den dagen för all annan kostnad fri utom det, hvartill afgifterna för dekorationerna sig kan belöpa.

2 art. Hvad som öfverskjuter inkomsten för dagen genom receptionstillskott betalas, efter fördelning, af närvarande bröder. Likaså hvad vid måltiden kan förtäras.

3 art. Vid hvarje sammankomst erlägga tillstädeskommande bröder åtta skilling till en gemensam ordenskassa, den obetaget mera gifva vill, hvarmed förefallande extra utgifter bestridas.

5 kap. Om ballotering och röster därvid.

1 art. Enhvar har rätt anmäla till intagning genom sluten sedel, som i en därtill inrättad och kringgående låda inlägges, en eller flere, kända för oförvitelig vandel och som åtminstone fylt 21 år. Ballotering sker vid följande sammanträde med undantag för resande, som jämväl kunna genast recipieras.

2 art. Vid ballotering antages den, som fått flere hvita kulor. Om lika många hvita och svarta lämnats, balloteras ånyo vid nästa sammankomst. Reception eger rum vid ett följande, ifall ej stormästaren funnit skäl annorlunda besluta.

3 art. Stormästaren har tre, andra tjänstemän två och bröderne en kula.

4 art. Öfver alla propositioner balloteras.

5 art. Vid val af ämbetsmän röstas med slutna sedlar; den, som får flesta, är vald; vid lika lottas.

6 kap. Om beredelse.

(Talmannen och biträdarena böra under beredelsen vara maskerade.)

1 art. Den invoterade, som om termin och stället för sammankomsten bör underrättas af den honom föreslagit anvisas, innan receptionen med honom företages, till ett särskildt rum, där stöpslefven med bly står i fyrfatet och apparaterna för åderlåtning stå på ett bord.

2 art. Sedan genom vaktmästare anmält blifvit, att de, hvilka intagas skola, sig infunnit, utnämner stormästaren i ordning de recipierade.

3 art. Ordens talman utgår i det yttre rummet, dit den utnämde förut af vaktmästaren blifvit infördt, och säger vid inkomsten med skarp röst seende omkring sig: Andar, I som uti vinkelrät fart fullborden ert lopp — sägen hvem är denne? (paus). Se, huru nyfikenheten blixtrar ur hans ögon! (paus). Min herre! Hvem har kallat Er och hvad är ändamålet, som bragt Er hit? (Recipienten svarar, och talman afträder att berätta svaret. Därefter utgår *förste biträdaren,* som säger till recipienten, (mystiskt): min herre, till mänsklighetens likasom till ärans tempel är vägen med törnen beströdd. Förbländande är den glans som lockar vandrarn dit (pekande åt ordensrummet). Här fordras mod och hjärta (paus, efterfrågande) Känner ni er själf? (Recipienten svarar, svaret inberättas, härpå utgår) *andre biträdaren* (sägande till recipienten högtidligt): Min herre, se detta smälta bly. Det bränner förrädaren och det

förhärdade hjärtat. Se detta åderjärn, om hjärtat är stelt för nödens klagan, så är ock hvar åder isad och ingen droppe flyter (paus, mystiskt) Snart skall larfven falla. (med ifver) Ni tillåter emellertid, att Edra ögon förbindas? (Logen underrättas om förloppet, hvarefter talmannen, nu omaskerad, afträder och säger till recipienten:) Min herre, ögonblicket är viktigt (förmanande). Erinra Er, hvad Ni här hört, glöm ej hvad ni sett, gif mig Er hand (Recipienten föres till ordensrummets dörr af talmannen, som där slår två slag, som inifrån besvaras af ett med klubban, och dörren öppnas af förste biträdaren, som åter stänger den.)

7 kap. Om receptionen.

1 art. (Vid inträdet i rummet, där den noggrannaste tystnad iakttages och sedan *andra biträdaren* invid recipienten aflossat ett pistolskott, utropas med förfärande röst af *talmannen*): förskräcklige bröder uti den hemliga cirkeln! Skrämd som den skygga hinden står här den sökande linien.

Stormästaren: Har den sökande linien ändar?

Talmannen: Ja hans yttersta ändar äro punkter.

Stormästaren: Väl, led honom då vidare genom öknarna till ordens helgedom.

Talmannen: (leder recipienten i kors och tvärs en stund och stannar slutligen vid rideaun och släpper hans hand, sägande): Den sökande linien står perpendikulärt.

Stormästaren: Min herre, utan tvekan hafva vi inkallat Er uti vårt samfund. Ni har ock villigt emottagit vårt förtroende. Nu mera vore det svårt att skiljas vid Er. Säg likvisst, innan vidare företages, känner Ni ingen motvilja att med oss förenas? (Svar). Besinnen er väl. Ett förhastadt svar föder ofta ånger. Rysliga uppträden förefalla. Fri från allt tvång, är det än tid att återvända. Välj, ty stunden är kommen. Vill ni stanna kvar? (Svarar han *Nej*, så återföres han efter gifvet löfte om tystnad, men i händelse af *Ja* fortfar)

Stormästaren: Väl! I de nu församlade, äfvensom frånvarande brödernas namn: känner ni den djupa hemlighet att styra eder tungas band? (Svar). Svigtande är mänskliga tillförsikten. Eder förmåga att i hemlighet bevara hvad ni skall se och höra, måste pröfvas. Ordens utvalde Hippokrates, undersök den sökande liniens tunga och tappa blod därur. Bröder viljen I se det rinna?

Bröderne (svara): ja, ja (klappa två gånger i händerna).

Doktorn (som känner recipienten på pulsen och spänner upp snäpparen tätt vid recipientens öra säger): Min herre räck ut er tunga (snäpparfjädern lossas).

Doktorn (ropar): Blodet rinner.

Stormästaren: Hämma dess lopp och gif oss kärlet hit. En droppe utaf en redlig mans blod är mer än strömmar af bofvars.

Bröderna (sjunga) [1] Vi detta blod
Med hoppfullt mod
I klara böljor blanda
Och i denna symboliska flod
Muntra upp vår anda.

Båda biträdarne (ställa sig i posityr med hvar sin dragna värja uti rät vinkel mot den sökandes bröst.)

Stormästaren: Ordens utvalde talman! Öppna den sökande liniens ögon. (Sedan detta skett, utropa)

Biträdarne: Frukta edra öden, om er tunga skulle förråda orden, (nedkasta värjorna för hans fötter och intaga sina säten. Recipienten lämnas en stund stående framför rideaun, som på gifvet tecken med klubban öppnas.)

Stormästaren: Min herre. Vi förtröste uppå Eder tungas tystlåtenhet, men er högra hand är ock ett mäktigt värktyg att göra oss ordens ändamål kännbart. Ni måste i anseende därtill underkasta er en ofelbar pröfning. Säg har ni mod och själsstyrka nog att uthärda den? (Svar) Ordens hemlige alkemist. Se, om blyet är smält och hemta in stöpslefven. (Den inhemtas och öfverlämnas med ett kläde till stormästaren, som säger:) Detta bly bränner endast den, hvars uppsåt är att förråda oss, och den, som låter den venstra handen veta, hvad den högra gör. (fattar i yttersta ändarne af recipientens fingrar och frågar): Är ni säker? Vågar ni profvet? (Svar. hvarefter den i stöpslefven varande materien hälles i handen öfver en tallrik.)

Stormästaren: Hans hand är fri. Mine herrar, han är en vinkel i den rätvinkliga triangeln. Träd fram och aflämna Edert tysthetslöfte.

Vinkeln (föres af talmannen till sekreterarens bord, där han med två fingrar på ordens statuter aflägger följande ed:) Jag N. N. lofvar och försäkrar vid min heder, som näst lifvet är mig thet dyrbaraste, att aldrig skrift- eller mundtligen för någon eho thet utom orden vara må, uppenbara the göromål, som uti hypothenuserorden förehafvas, mindre thess stadgar eller ändamål, och det så vist, som jag vill undergå den smälek att af mina när- och frånvarande ordensbröder med förakt och afsky vara ansedd (Under edgången böra hattarne aftagas. sedan återföres recipienten af talmannen till)

---

[1]) Att de musikaliska intressena inom sällskapet voro väl representerade, finner man vid en jämförelse mellan dess matrikel och musikaliska sällskapets i Åbo. De hafva några tiotal namn gemensamma. „Musikidkande medlemmar“ i det senare sällskapet voro åtminstone följande hypothenuserbröder: M. Augustin, J. F. Cleve, H. Deutsch, B. J. Gadd, N. P. Hultin, J. P. Korsemann, J. Lindebäck, Kr. Ståhlström, J. P. Juringius, G. A. Lunderberg, F. A. Meyer (= Mejer-Levin) och A. Wiggman, af hvilka de fyra sistnämda omtalas såsom solosångare inom musikaliska sällskapet.

Stormästaren, (som yttrar) Var rätvinklig min bror (ger honom broderskyssen). Välkommen bland oss och emottag detta tecken (visande lilla triangeln) såsom vedermäle af vår aktning och erkännande af den manliga ståndaktighet, hvarmed du uthärdat de rysliga profven, men framför allt såsom underpant af det förtroende, vi hyst till din tystlåtenhet i afseende å ordenshemligheterna och ditt nit att bidraga till ordens ändamål, det att under den allmänna glädjen i vårt brödralag äfven njuta den enskilda för ditt hjärta att i tysthet och okänd för den torftiga nästan förse honom med en skärf af ditt lilla öfverflöd, då han kanske i detta nu, gråtande, om han mer kan det, suckar efter bärgning för nästa dag. Var värdig, (tecknet sättes i knapphålet på vinkelns rock) intag emellertid ditt rum ibland ordens bröder.

Vinkeln (ledes af talmannen till en stol och bjudes att sätta sig.)

Stormästaren (ropar) Till arbete, mina bröder!

Bröderna (sjunga):

I vårt glada brödralag
Vi en väg till lyckan funnit.
Lyckan lik en nyfödd dag
Skön för oss upprunnit.
Fritt må de lärda få trista och gräla
Höga och giriga fika och träla.
Vi känna konsten att lyckliga bli,
Den vet ingen mer än vi :||:

Ostörd brödraenighet
Vänskapen och rena seder
Kända för välgörenhet
Ömhet för vår heder,
Se där den väg, som till sällheten leder,
Se där den bana, som man här bereder
Där går hvar en af oss lycklig och fri.
Så gör ingen mer än vi :||:

Bröder, bröder önskom då
Att vår orden må florera
Att vi värde bröder få
Som dess dyrd förmera.
Sällheten bor i triangelens omfång
Nykomne brodern ske lycka och välgång.
Stormästaren gånge all oro förbi.
Sådan önskan göre vi
För dess framgång dricka vi.

8 kap. Om ordens kännetecken:

Då man vill känna en broder af denna orden, lägger man två främsta finger af högra handen uti den venstra vid dess lillfinger, så att

en rät vinkel formeras. Gör då den andra samma tecken, frågar den förste: hvad är lösen? T är första, svarar den andra. T är sista, säger den första. Tyst säger den andra, och taga hvarandra i hand, erkännande genast hvarandra för äkta hypothenuserbröder.

9 kap. Gratifikationer.

1 art. Vid hvarje sammankomst aflägger enhvar efter råd och lägenhet något till de fattige.

2 art. Dessa äro sådana af kvinnokönet, som i anseende till deras stånd eller förra vilkor blygas att offentligen bettla, och hvilkas understödjande efter förmåga så mycket mer är bröderna om hjärtat, som åtskilliga inrättningar i det allmänna till bärgning för nödlidande af lägre klasserna hvarjestädes vidtagits.

3 art. Hvarje broder eger föreslå behöfvande till understöd, hvilket pröfvas af bröderna.

4 art. Som mycken makt däruppå ligger, huru en välgärning bevisas, så är nödigt att den åtnjutande på ett varsamt och icke förolämpande sätt däraf blifver delaktig, hvarför ock sådana mått och steg af bröderna iakttagas, hvartill omständigheterna föranleda.

10 kap. Böter.

1 art. Den som blandar stats- och ministeriella affärer med de yrken, som här öfvas, böte 1 rdr 16 sk. (2 rdr) och får ej bära hatt på hufvudet.

2 art. Den ledamot, som angriper annan i vredesmod med förolämpande ord, böte 1 rdr, som tillfaller ordens disposition.

3 art. Tobaksrökning i sessionsrummet förbjudes vid 12 skillings böter.

4 art. Den, som kommer utan ordenstecken, böte 4 skilling.

5 art. Den, som stör tystnaden, då ej tillåtelse är lämnad, böte 12 skilling.

De väsentligaste ceremonier inom logen framgå af dessa stadgar. Dessutom finnes bevaradt ett dokument, innehållande tal att framsägas vid

Ordens slutande.

Njut ditt lif, förljufva dina dagar äro naturens bud, inpräglade i hvarje människobröst, äro bud, som anvisa oss det sanna målet för vår bildning, vår bestämmelse: sällheten. Lycklig den, som lyder dem på ett sätt, värdigt sitt och deras gemensamma upphof. Lycklig den, som mellan de törnen, som så lätt växa och frodas uppå vår lefnadsbana, kan upptäcka den dolda stig, som leder till denna sällhet. Också vi, mine bröder, hafva lifligen rönt driften att söka den. Men med oro hafva vi erinrat oss, att man därunder så lätt missledes, att vårt sträfvande tager en sned riktning och att målet, åsyftadt af alla, träffas af få.

Vi hafva trott, att sällheten icke finnes i hopens buller. Vi hafva därför samlats uppå detta rum åtminstone med det hopp att här genom

utgjutandet af vänskapens ljufva känslor, genom inbördes ömhet, munterhet och förtrolighet på en stund glömma lifvets mödor och besvär, glömma att vi trampa en jämmerdal och minnas endast sällhetens njutning. Måhända leder den väg, vi valt, icke till målet, men att misstaga sig är mänskligt. Endast vi äro öfvertygade om dess riktighet, då äro vi stadde på rätta stråten, då skall glädjen kröna vår öfvertygelse.

Men, mine bröder, det är icke nog att känna sig själf lycklig — nej våre bröders lidande förbittrar denna känsla. Vi böra ömma för deras lott. Vi böra undanrödja detta enda hinder för den sällhet, som råder inom dessa murar. Kanske kunna vi det, och — lycklig den, som gör det efter sin förmåga. Han är säll. Han är värd sin sällhet. *D. P. A. U.* jämte tystlåtenhet om våra yrken, detta är vår dyrbaraste plikt. heligaste förbindelse. Bröder, uppfyllom den, då skall vårt okända namn blifva aktadt, välsignadt af nödställda likar — då skall sällheten flöda i våra bröst, och tillfredsställelse gifva lugn åt våra dagar. Då skola vi med glädjens stilla blick alltid mötas uppå detta rum. Då äro vi värdiga hypothenuserbröder, värdige vår stiftning, vårt ändamål, värdiga denna lösen:

Egen Sällhet Andras Gagn
Deliciae propriae Aliorum utilitas.

Ur den sistnämda latinska devisen hämtades den i ordens annonser använda beteckningen D. p. A. u., hvars uttolkning antagligen gaf tidningsläsarne anledning till många funderingar[1]).

Ett kortare ceremoniel för afslutningen innehåller följande:

[1]) I „Åbo Tidning“ förekommo jämsides, med hypothenuserordens annonser tillkännagifvanden om sällskapen Z. b.; G. D.; F. H. F. B. V. B.; I. B.: S. L,; A. G. G. samt R. G. G. De tidigaste annonser af detta slag i Åbo förekommo 1790 och gälla Å. S. S. = Åbo Sjömans sällskap. Halft skämtsamma tillägg vid några af de här nämda annonserna berättiga antagandet, att de möjligen tillkommit endast för att reta nyfikenheten.

Åbo stads historiska museum eger en större sigillstamp, som jämte diverse sirat bär inskriften „Eget nöje andras gagn“. Stampen har förärats till museet af fröken Emmy Thileman jämte föremål, af hvilka en del tillhört hennes morfar kommerserådet J. J. Maexmontan. Denne godkändes den 21 juli 1800 till intagning i hypothenuserlogen och recipierades antagligen vid ett följande sammanträde, hvars protokoll saknas. Då i logens handlingar ingenstädes ett sigill omtalas, har stampen möjligen fått sin inskrift af en intresserad ordensbroder.

Stormästaren: Utvalde bröder samlens kring vår triangel och mottagen dagens lön.

Talmannen (Sjunger).

Låt oss alla nöjda vara,
Ty vi gjort vår nästa godt.
Må vi ingen möda spara
Förekomma likars brott.
Det är lätt att kunna falla,
Det är svårt stå upp igen.
Låtom oss därföre alla
Söka likna skaparen.

Stormästaren: Lefve hypothenusan!

De här anförda utdragen ur ordenshandlingarna utvisa, att Åbologens ledande män velat genom ständigt återkommande insamlingar till förmån för de fattige i någon mån motvärka den egoistiskt epikureiska åskådning, som ensidigt utmärkte orden, sådan den „arbetade“ på Sveaborg. I hvarje protokoll finnes antecknadt, huru mycket som för de fattiga insamlades. Beloppet utgör vanligen 2 à 3 riksdaler, men stiger vid festliga tillfällen betydligt högre. — Vid hvarje sammanträde förekomma jämväl „arbeten“, (d. v. s. bålar) vanligen 2 à 3.

I allmänhet äro protokollen knapphändigt förda och allegaten d. v. s. tal och poem har ingen samlat så omsorgsfullt som Gåse på Sveaborg, hvarför blott några få af dem finnas kvar.

Från 1799 finnes bevaradt referat af ett enda tal, hållet af Åbologens pratmakare Wiggman, hvilken jämte lofpris af hypothenusan och af vinet manar till filantropi. Han yttrar bl. a. „Hypothenusans kvadrat är lika med summan af kateternas kvadrater d. v. s. den eger ett värde, sammansatt af den räta vinkelns sidor. En hypothenusebroder eger ett sammansatt värde, jämfördt med en nykter och profan man“. (Obs. talaren är „konstruktionslöjtnant“ till professionen). „Människan är skapad till sällskaplighet, däraf samhällen uppkomma med en mängd plikter. Vid sidan af deras uppfyllande sträfvar människan efter vederkvickelsestunder, då de fria från äfven

tanken på det föregående och tillkommande bekymmer endast velat njuta glädjen af det närvarande ögonblicket och de sig då företeende eller tillstälda nöjena“. Såsom bevis på den aktning, man skänkt vinet, nämnes, att hos egypternas regenter „öfverstemunskänken“ omtalas såsom en af de främste ämbetsmän. „Måtte vår broder bryggare lika ofta och nitiskt uppfylla sitt kall, och han skall af oss blifva lika hedrad som Pharaos öfverstemunskänk var af dess hof“. — „Dricken då, mine bröder, efter hela världen har druckit före oss, och måtte i våra samkväm endast glädjen och enigheten finna tillgång. En enda känsla önskade jag dock måtte förena sig med denna, och det är hugkomsten på de af våra medborgare, som långt ifrån att lika med oss kunna dränka sina bekymmer uti drufvans välgörande safter, tvärtom lida brist på de till lifvets uppehållande oumbärligaste behof. Tillåten mig därför proponera, det slutet af alla våra samkväm måtte utmärkas med en frivillig insamling till dem. Edert jakande till denna min proposition gör det till en framgent lag, lika hedrande för oss som nyttig för dessa våra behöfvande likar“ [1]).

Enligt stadgarna borde val af nya ämbetsmän försiggå på årsdagen den 24 maj, men företogs städse någon tid förut, såsom det synes, emedan man ej ville därmed störa årsdagens festliga stämning. Till en början synes såsom stormästare hafva betraktats ordens instiktare, senare utsågs därtill under loppet af år 1799 (protokoll saknas) brodern Åkerberg, som ej tillhör antalet af logens allra älsta medlemmar [2]). Till vicestormästare valdes den 21 maj 1800 Kock, till konstituerande vicestormästare A. V. Tuderus, till

[1]) Detta Wiggmans tal inlämnades till Sveaborgslogen af sekreteraren Gåse den 17 juni 1799 och tillhör således den allra första tiden af Åbologens tillvaro.

[2]) Mathias Åkerberg, född 1750 i Ystad, slutförde sina medicinska studier i Sverige, anstäldes 1789 såsom fältmedicus vid arméns sjukhus i Lovisa, blef samma år provincialmedicus i Kymmenegårds län, transporterades den 28 mars 1798 till likartad tjänst i Åbo, från hvilken han 1829 tog afsked. Han afled i kolera 1831.

orator Öhman[1]), till sekreterare Alftan, till skattmästare Laurin, till marskalk Augustin, till hypocrath (sic!) Ranau, till alkemist Ståhlström.

Årsdagen den 24 maj 1800 firades på „Cuppis näringsställe“. Såsom gäster närvoro: bröderna Gåse, Wahrenberg och Borgström från Sveaborgs logen. „Sedan middagsmåltiden blifvit fulländad samt dörrar och fönster blifvit väl tillslutna, utfördes fjorton arbeten“. Stormästaren stälde till bröderna „tjänlig åtvarning att med hvarannan täfla om företräde till belöning för dagen, tolkade lifligt de rena tänkesätt, hvaraf brödralaget för logen på Sveaborg är intaget med försäkran, att vårt nit för arbetets jämna gång på denna sidan om grafven visst icke skall upphöra“. Brodern Monselius uppläste en af honom författad historia[2]) öfver de öden, som denna orden under sistförlidet år undergått samt huru sällskapet genom inbördes enighet sökt häfva de mindre fördelaktiga omdömen, som allmänheten hyser om orden i gemen och denna i synnerhet“. Monselius aftackades af stormästaren och bröderna ådagalade jämväl under dagens arbeten för honom sin tacksamhet.

Brodern Gåse uppläste ett „fägnetal öfver denna ordens uppkomst och närvarande glada tillstånd med erinran om den skyldighet, som enligt de förra stadgarna ålegat, men vi försummat nämligen att underrätta moderlogen om beständigheten af detta brödralag, huru det i anseende till sina plikters utöfning sig förhållit med mera, hvilken tillvitelse af talmannen nöjaktigt förklarades“[3]).

---

[1]) Logens förste „pratmakare“ Wiggman synes hafva från orten bortflyttat.

[2]) Ej bevarad.

[3]) Bland moderlogens handlingar finnes ett concept, som dock ej torde hafva blifvit expedieradt. Det är ett bref, dagtecknadt januari 1800 (utan datum) undertecknadt: Österberg, Uhrlin, Gåse, och ställdt till Åbologen samt så lydande:

Förbannad varo then, som fullkomnar alle thessa lagens ord,
så att han gjör therefter, och allt folket skall säga Amen.

Författade af Noach.

Därpå utnämde Gåse „i kraft af den makt och myndighet, som honom lämnad är“ fyra „commendeurer af hvita bandet“ samt lika många med det „gulfärgade“ [1]).

„Efter sålunda använda mödosamma besvär samt sedan bröderna ännu en stund utom logen fortsatt sina studier, åtskildes de vid pass kl. 11 om aftonen alla intagna af den glädje och förnöjsamhet, som utmärker den redeliga och flitiga arbetaren“.

Den 6 juni parenterade brodern Öijer öfver Sveaborgsbrodern Gerike „sedan dess aska i den med flor beklädda urnan blifvit i full procession införd“, hvarefter „arbetades till den dödes minne“ [2]). Vid tillfället voro tvänne Sveaborgsbröder närvarande.

Vid sammanträde den 21 juli beslöts, att afskrift af stadgarna och af matrikeln skulle till Sveaborgslogen insändas, att det skulle stå hvarje ordensbroder fritt att inlämna förslag till värser att afsjungas vid receptionen, samt att till matrikeln af bröderna skulle inlämnas uppgift „på födelseort och ålder samt på förändringar i fråga om tjänstebeställningar och andra betydande omskiften, som under hvars och ens lefnadslopp kunnat tima“.

Den 12 augusti parenterade brodern Sohlberg öfver brodern af Sveaborgslogen Durchman. Af brodern Hart-

Då våra arbeten härstädes med oafbrutet nit fortfarit enligt de förbindelser, vi oss emellan ingått, då våra balsamiska känslor fordrat att kringsprida Noe evangeliska ljus till omkringliggande orter (hvars raglande tillväxt vi med nöje inhämtat) har dock en af vår mustiga vinstocks mustiga grenar vid dess utskott visat en matthet, ovärdig dess planterare.

All *lag* är *helig*, men vänners öfverenskommelse är förvarad i det allra heligaste. I kunnen icke förebära okunnighet om våra *lagar*, *ceremonier* och *bruk*, dock likväl har *moderlogen* saknat Edra relationer öfver *Åbologens tillväxt, arbeten och de tal*, I under rankans skuggrika blad haft. (Återstoden af brefvet utgör ovett af mustigaste slag Måhända hade Gåse sedermera åtagit sig att muntligen frambära förebråelsen).

[1]) Gåse själf hade några dagar förut den 15 maj blifvit kommendör med hvita bandet.

[2]) Parentationen finnes ej bevarad. Åbologens försumlighet att ej ihågkomma moderlogen med en kondolensskrifvelse vid parentationen därstädes den 1 juni, föranledde en till protokollet uttalad reproche. Någon däraf föranledd skrifvelse till Åbo omtalas ej.

man författade värser afsjöngos. „Arbetets jämna gång vittnade om saknaden af den döda brodern". Vid samma tillfälle anlades sorg öfver brodern af Sveaborgslogen Bruhn, som den 10 augusti i Åbo aflidit[1]), och öfver hvilken parentation skulle hållas den 3 september af brodern Hartman i vinhandlaren Seipells hus, där äfven med hänsyn till bättre utrymme framdeles sammanträdena skulle ega rum. Hartmans värser vid parentationen öfver Durchman voro af följande lydelse:

Han är död. — I dalen lyser
Blommans nyss utspruckna knopp,
Skönt mot vandrarns öga myser,
Ljuft sin ånga dunstar opp,
Men en ilning öfver skogen
Härjning i sitt sköte för,
Blomman i sin friskhet mogen
Offer för dess grymhet dör.

Så dog han — vår käre broder,
Fallen, ack, i lifvets vår.
Stormens ras och hafvets floder
Öfver ålderns styrka rår.[2])
Hoppet, då han trött sig hvilar,
Bär till högre mål hans syn,
Men — han ren mot glömskan ilar,
Gömd inunder jordens bryn.

Bröder för hans öde gjuten
Sorgens varma tåreflod,
Djupt i Edra hjärtan sluten
Minnet af hans ädla mod,

---

[1]) Anmälan om Bruhns död samt den förestående parentationen i Åbo insändes till Sveaborg „under förmodan att ett dylikt arrangement till den aflidnes minne hos moderlogen icke varder förgätet samt de öfriga till denna orden hörande loger därom benäget underrättas". Parentation öfver Bruhn uteblef på Sveaborg.

[2]) Durchman hade drunknat.

Hur hos honom man såg blandas
Munterhet med känslans skatt,
Honom, tills vi mer ej andas,
Räddom undan glömskans natt[1]).

Protokoll saknas för öfriga under återstoden af år 1800 hållna sammankomster. För den 16 september finnes antecknadt endast, att den till den 3 september beramade sammankomsten för mellankomna hinder ej försiggått samt vidare (det följande nedskrifvet med ett ord på hvarje rad): „I anseende till förändrade omständigheter har man numera ansett betänkligt att här vidare omnämna de händelser, hvilka utgjort föremålet för sällskapets sammanträden under den återstående delen af detta år och därför först börjat protokollerna för året 1801 från den 27 januari“. Antagligen får man ställa denna försiktighet i samband med underrättelser från moderlogen om befälhafvarens på Sveaborg önskan att få reda på ordens förehafvanden samt betrakta återupptagandet af protokollen såsom en följd af nya meddelanden om den fredliga utgången af detta ingripande, då general Klercker blef ordens protektor. Det sista annonserade sammanträdet af Åbologen var utlyst till den 21 november. Därefter försvinna annonserna ur Åbo Tidning, antagligen för att icke påkalla „vederbörandes“ ingripande.

Vid de sammanträden, för hvilka protokoll saknas, synes man hafva beslutit, att då förslag om val af nya bröder enligt stadgarna finge ske anonymt, förslagsställaren, sedan den föreslagne antagits, borde till protokollet anmäla sig och ansvara för, att den anmälde infunne sig till reception.

Så hade man ock vid denna tid förfrågat sig hos moderlogen, huruvida utnämning af kommendörer med hvita eller gula bandet finge ske i Åbo utan att under-

[1]) Dessa vårser insändes till moderlogen med tillägg, att då man ej i Åbo erhållit de till parentationen från Sveaborg utlofvade värserna, sådana författats af en ordensbroder.

ställas moderlogens pröfning. Ett koncept bland moderlogens handlingar, undertecknadt C. Fr. Hornstedt och G. Gåse, utvisar bemyndigande för styrande bröderna i Åbo att utdela dessa värdigheter. Konceptet tillhör en tid, då moderlogen ej längre sammanträdde.

Utdelning af de under 1800 för de fattiga insamlade medlen synes hafva egt rum vid slutet af året. Vid sammanträde den 27 januari 1801, då protokollen åter vidtaga, inlämnar sekreteraren kvitto öfver utdelningen.

Vid sammanträde den 17 februari, då tre Sveaborgsbröder närvoro, meddelade en af dem, „att generalen Klercker på Sveaborg såsom protektor af denna orden därstädes begynt i sällskapets yrken deltaga“. Beslöts att „stormästaren å denna loges vägnar skulle därom begära underrättelse från moderlogen, då äfven erinran göres om svar å logens redan i juni månad aflåtna skrifvelser“.

Den 4 april bemyndigades brodern Hartvall att i Ekenäs inrätta loge. Vid samma tillfälle firade Åbobröderna såsom gäst brodern Högström från Hangö, hvilken ursprungligen af moderlogen erhållit sådant bemyndigande.

Den 1 maj var logen samlad för att säga farväl åt brodern Tuderus, som skulle lämna orten för att tillträda sin tjänst såsom kyrkoherde i Wichtis. Flere tal höllos. Samma dag utfärdades certifikat för brodern Monselius att inrätta loge i Kuopio.

Den 15 maj skedde val af ämbetsmän för tredje årgången. „Anmäldes att ord. stormästaren d:r Åkerberg i anseende till flere dess syssla åtföljande göromål önskat blifva entledigad från dess härintills i orden innehafda beställning [1]).“ Till stormästare utsågs brodern Kock, till vicestormästare Öhman, till konstituerande vicestormästare Laurin, sekreteraren Alfthan återvaldes, till orator Ivendorff, till första biträdare Öijer, till andre Ståhlström,

[1]) Då d:r Åkerberg antecknas såsom närvarande vid flere följande sammanträden och såsom upphofsman till flere förslag, föranleddes hans afsägelse uppenbarligen ej af brist på intresse för orden.

skattmästare: Fontén, marskalk: Stenroth, doktor: Asplund, alkemist: Levon.

Under förra delen af 1801 höllos talrikt besökta sammankomster. Flere nya bröder recipierades. Resultaten af insamlingarna för de fattiga voro större än tillförene. Så hopbragtes t. ex. den 16 mars 10 rdr 8 sk. Vid flere sammankomster voro gäster från andra orter tillstädes. Den 26 maj nämnas tygvaktaren Gåse och major Wahrenberg. Stordagen firades detta år den 1 juni „med supé hos Wester på dess näringsställe utom staden". Protokollet saknas. Antagligen var instiktaren Gåse närvarande och utdelade kommendörsband[1]). Festtalet hölls af Öijer och finnes i behåll. Det utgör mindre ett vältalighetsprof än en rad af praktiska råd, genom hvilkas följande talaren hoppas, att orden, i hvilken „nöjet och välgörenheten gå hand i hand" skall kunna „skyddas från ödet att i själfva dess början hasta till sin upplösning". Talaren yrkar främst på strängt urval vid intagandet af medlemmar samt att man vid bristande kännedom om inträdessökande „hällre bör blottställa den enskilde mannen för afslag än orden för de obehagligheter, som kunna blifva följden af ett förhastadt bifall". Talet gör intrycket af uppriktig välmening.

Den 17 och 27 juni insamlades till förmån för brandskadade i Björneborg, 40 rdr, Sistnämda dag parenterade brodern Ekbom öfver aflidne brodern Åberg.

Den 5 augusti insamlades medel för att möjliggöra intagandet af ett fruntimmer på lasarett för undergående af „dårhuskur".

Den 5 september föreslog brodern Meijer „förändring i blyprofvet vid receptionen, hvilket med nöje antogs så framt det kan låta göra sig".

Den 15 september anslogs insamlingen (6 rdr 16 sk.) åt en „dansk emigrants sjuka hustru".

---

[1]) Antagligen gafs vid detta tillfälle hvita bandet åt bröderna Alfthan, Laurin och Monselius samt gula bandet åt E. J. Hartvall, Sohlberg, Hartman och Öijer. (De fyra sistnämda erhöllo senare hvita bandet). Se matrikeln.

Den 2 december föreslogos anonymt till medlemmar biskoparna Flodin och Gadolin. Då här uppenbarligen ett skämt förelåg, kom ej förslaget under omröstning, men vid följande sammanträde yrkades, att anonyma förslag om medlemmar ej finge ske. Den som ej öppet ville framställa sitt förslag, kunde göra det enskildt hos stormästaren, som ej skulle meddela hans namn, ifall den föreslagne ej antogs. Yrkandet godkändes med 20 röster mot 4. Därjämte föreslogs, att för intagande af ny ledamot skulle erfordras bifall af två tredjedelar af de närvarande, hvilket godkändes med 22 röster mot 2.

Vid sammanträden i början af år 1802 intogs ett flertal medlemmar och icke obetydliga insamlingar gjordes.

Den 23 februari föreslog Öijer, att pistolskottet vid receptionen skulle afskaffas.

Val af ämbetsmän för fjärde årgången försiggick den 16 april. Till vicestormästare utsågs Laurin, till konstituerande vicestormästare E. J. Hartvall, till talman Borgström, (som, ursprungligen medlem af Sveaborgs hypothenusa, 1801 öfverflyttat till Åbo), första biträdare: Öijer, andra biträdare: G. A. Tuderus, sekreterare: J. Öhman, skattmästare: Fontén, marskalk: Richter, doktor: Aspelund, alkemist: Ståhlström.

Stordagen firades den 24 maj på Paaskunda rusthåll. De sedvanliga gästerna Gåse och Wahrenberg hade infunnit sig. Den förre utnämde till kommendörer med hvita bandet E. J. Hartvall, Hartman, Öijer och Sohlberg samt med gula bandet G. A. Tuderus, Ekbom, Wallenius och Meijer. Sekreteraren anmälde, att i arkivet saknades de allra flesta tal, som inom orden hållits. Resp. talare skulle anmodas att insända dem. Festtalet för tillfället hölls af brodern Borgström. Lika så litet som en jämväl vid detta tillfälle af brodern Meijer hållen „predikan om punchens andelighet“ finnes det i behåll.

Behållningen i kassan 31 rdr utdelades bland några behöfvande.

Brodern Sohlberg föreslog, att logen skulle sammanträda på bestämda dagar samt att ett tal hvarje gång

skulle hållas öfver ämne, som den utsedde oratorn själf finge välja.

Den 8 juni parenterade Sahlberg öfver aflidne brodern Sundvall. Brodern Hultin föreslog, att intet beslut inom logen finge fattas, ifall ej ett visst bestämdt antal bröder vore närvarande.

Den 20 juni var orden sammankallad för att yttra sig angående flere förslag till förändringar. Nu bestämdes, att för besluts fattande 15 bröder borde vara närvarande, att ordinarie sammanträde skulle hållas den 16 i hvarje månad utom i juli och augusti samt i maj, då endast stordagen den 24 firas. „Vid hvarje ordinarie sammankomst talas om hvad ämne som behagas utom religion och politik af en broder, hvilken sammankomsten förut utnämnes. Att hålla detta tal får ingen utan laga förfall afsäga sig".

Den 16 september talade brodern Mozelli. Åt brodern Palmén medgafs att bilda loge i Björneborg.

Beslutet om regelbundna sammanträden kunde ej vidhållas, hvartill äfven medvärkade den omständighet, att orden stötte på svårigheter i fråga om lokal, måhända beroende af dess förut påpekade obenägenhet att intaga i orden värdshusvärdar, måhända ock af slarf eller tvistigheter vid likviderna för sammanträdena. Närmaste sammanträde hölls först den 20 januari 1803, då på förslag af Öijer tillsattes ett ekonomieutskott, som skulle se till „att ej några sådana omständigheter, som stundom hindrat sammanträdena, hädanefter måtte förekomma". Vid tillfället hölls tal af Meijer. 16 rdr 16 skilling utanordnades åt tvänne behöfvande.

Den 23 februari hölls sammanträde hos „tracteuren Rothstein". Öijer orerade.

Protokollet för den 16 april berättar: „Efter det en myckenhet ordensbröder tillstädeskommit och loge i vanlig ordning blifvit öppnad, gaf stormästaren tillkänna, att landshöfdingen E. G. v. Willebrand gifvit stormästaren vid handen, att Kongl. Majestätet genom nådig skrifvelse af den 15 sistlidne martius befallt, det alla ordenssällskap

utom frimurareorden såsom stående under Kongl. Majestäts eget allernådigaste beskydd, borde till landshöfdingen aflämna alla eder och alla förbindelseformulären, hvaraf orden sig till ledamöters antagande betjänat eller betjäna vill, i hvad grad som hälst, äfvensom skriftlig underrättelse om ordens föremål, hvilket landshöfdingen till Kongl. Majestät i underdånighet borde insända och sedan det behörigen granskadt och genomsedt återkommit, till efterrättelse återställa. Och som Kongl. Majestät jämväl i nåder förordnat, att landshöfdingen eller, om han så nödigt finner, landssekreteraren eller landskamreraren borde vara tillstädes vid alla sådana sällskap, utan att de däri behöfde intagas, så hade herr landshöfdingen, hvilken jämte det han sålunda vunne tillträde i orden, vore enligt ofvannämda nådiga bref, pliktig till samma tystnad som ordens ledamöter, förmält sig vara sinnad att detta ordens sällskaps sammanträde bevista. Af sådan anledning förmälte jämväl stormästaren sig om denna sammankomst hafva herr landshöfdingen underrättat".

Omedelbart därpå inträdde landshöfding Willebrand, åtföljd af landssekreteraren Cl. J. Sacklén, som uppläste det ifrån Kongl. Maj. anlända brefvet, hvarefter arbetena vidtogo. En ny ledamot föreslogs, antogs utan ballotering och recipierades, den sista, som inom orden undergick reception. Brodern Öijer parenterade öfver brodern Alfthan, som den 22 januari aflidit. Talet, som finnes i behåll, utgör en fullständig karaktäristik af den bortgångna, rik på fakta och med en synbar sträfvan att undvika alla öfverdrifter[1]). Stormästaren föreslog insamling till förmån för de brandskadade i Göteborg, hvilken, sedan landshöfdingen och landssekreteraren aflägsnat sig, anstäldes och inbragte 15 rdr 16 sk.

Landshöfdingen hade förklarat, att orden finge med sina sammanträden på öfligt sätt fortfara, tills Hans Kongl. Majestät täktes vidare förordna.

[1]) Såsom egendomligt kan framhållas, att Alfthan blef auskultant i Åbo hofrätt redan vid 16 års ålder och fungerade såsom t. f. kämnerspreses i Åbo två år senare.

Vid sammanträdet skulle jämväl af brodern Sohlberg parenteras öfver aflidne brodern Petter Korseman[1]) och ett betänkande af „ekonomiska utskottet“ uppläsas. Dessa båda ärenden uppskötos till ett följande sammanträde, men omtalas ej vidare.

Trots de hotande utsikterna trodde orden ännu på en framtid och samlades den 2 maj för att utse ämbetsmän för femte årgången. I början af sammanträdet infann sig landssekreteraren Sacklén, men förklarade sig ej hafva tid att kvardröja, hvarför han genast aflägsnade sig. Alla ämbetsmän återvaldes, utom att till talman utsågs Sohlberg och till skattmästare Österberg.

Den 12 maj öfverlämnades till Konungens befallningshafvande ordens handlingar äfvensom „berättelse om dess bestämmelse och ändamål“.

Stordagen den 24 maj samlades bröderna kl. 4 e. m. på Foeders Kuppis. Vid tillfället infann sig jämväl predikanten vid arméns flottas Åbo eskader magister Gestrin „hvilken aflade tysthetseden och förbant sig att framdeles undergå reception“. Landshöfding Willebrand var inbjuden, men hade ej infunnit sig. Gåse och Wahrenberg, hvilka ej försummat någon föregående stordag, voro nu ej tillstädes.

Sahlberg höll tal. Stormästaren tillkännagaf, att „vid hållet ordenskapitel“ följande kommendörer blifvit utnämda: med hvita bandet: G. A. Tuderus, Meijer, Walenius och Sahlberg, med gula bandet: Aspelund, Ståhlström, Mennander, Fontén, J. Öhman, Stenroth, Collin och Mozelli. Tolf riksdaler, som funnos i kassan, utdelades till tre behöfvande fruntimmer. Att tala vid nästa sammanträde utsågs brodern Åström. „Efter fullgörandet af dessa göromål arbetades med vanlig drift till klockan 10 om aftonen, då hvar och en, tillfreds med det goda, som inträffat, begaf sig hem“.

[1]) Johannes Petter Korseman, som född 1778 i Kalmar, student i Åbo 1796, två år senare aflade juridiska examen, är antagligen den samme som „sekreteraren“ Korsman, hvilken den 14 maj 1800 godkändes till intagning i logen, men hvars reception ej i de bevarade protokollen omtalas.

Här afslutas protokollen.

Att orden från högre ort skulle hafva blifvit förbjuden är ej kändt, och föga troligt. Antagligen upphörde sammanträdena främst i följd af obehaget att veta sig öfvervakad, måhända äfven i följd af småningom aftagande intresse. Såvidt man af handlingarna kan bedöma, var stämningen inom orden dock ej sådan, att den ännu vid denna tid utan yttre störande inflytanden hade varit dömd till upplösning[1]). Att mindre angenäma uppträden vid mötena någon gång förekommo, kan man sluta af yrkandet på tillsättandet af en fiskal, „för vinnande af mera ordning", hvilket förslag dock ej godkändes. De i stadgarna för förolämpning af ordensbroder bestämda böterna utdömdes i ett enda fall. De i protokollen stundom upptecknade svaren på frågorna vid receptionen vittna ej om större djupsinnighet. Så svaras t. ex. till frågan „Hvad är ändamålet, som bragt er hit"? att recipienten „i anseende till skedd kallelse begär att få inkomma i sällskapet" eller „önskar sig vara hos godt folk", till frågan „Känner ni er själf"? — „Hvad han förut ej känner, skall han bjuda till att få lära sig i sällskapet" eller „tror sig något hafva lärt konsten att känna sig själf", på frågan „Vill ni stanna kvar"? att „han vill förtjäna sällskapets förtroende" eller „är fullkomligt beredd" och på frågan, om rec. kan tiga „att han kan styra sin tunga" eller att „han känner, att hemligheter böra hållas inne". Komiskt värkar andre biträdarens i ett fall till protokollet antecknade meddelande, att han i förrummet funnit recipienten „svettig och allvarsam".

I regeln torde Åbologens medlemmar hafva betraktat sin orden med en viss aktning och vördnad. Enligt muntlig tradition skall en af logens medlemmar[2]) på

[1]) Äfven efter denna tid synes dock Åbologen hafva fortlefvat, att döma af en i Åbo Tidning för den 5 maj 1806 ingående, så lydande annons: „Sällskapet D. p. A. u. sammanträder nästa lördag den 10 i denna månad kl. 4 eft. middag på i senare tider vanligt ställe. Och behagade dess ledamöter i en angelägen öfverläggning enhälligt sammanträda".

[2]) C. G. Ringbom, död 1836 såsom landskamrerare i Heinola.

gamla dagar hafva omtalat hypothenusan, hvars hemligheter han dock ej meddelat, såsom ett mycket aktningsvärdt och godt sällskap.

Öfriga loger.

Om dessa är föga kändt. Logen i *Tavastehus* synes hafva uppstått oberoende af den i Sveaborg. Den 4 september 1798 gjorde brodern rådman Brenner från Tavastehus besök på Sveaborg, men infördes i logen först „sedan han noga examinerats i de stycken, som tillhöra detta sällskaps yrken“. Den 21 maj 1799 mottogs i Sveaborgslogen majoren N. A. Riddersvärd från Tavastehus, hvilken först „examinerades“ och sedan „komplimenterades“. Major R., som var tjockmästare vid Tavastehuslogen, synes jämväl hafva besökt logen i Åbo, ty vid möte i moderlogen den 29 september 1799 nämner dess tjockmästare, att han i Åbologen sammanträffat med tjockmästaren från Tavastehuslogen. Dennas fristående ställning bevisas äfven däraf, att major Riddersvärd den 22 januari 1800 genom formlig reception intogs i moderlogen.

Vid parentationen i moderlogen den 1 juni 1800 öfver brodern Gericke upplästes en så lydande skrifvelse.

Tavastehus af hypothenuserbrödralagets loge den 28 maj 1800.

Genom Eder skrifvelse af den 15 maj hafva vi erfarit, att brodern Gericke aflidit. Minnet af dess hedrande uppförande så i brödralaget som i allmänna lifvet skall aldrig hos oss utplånas, hvarför vi ock på den af moderlogen determinerade tiden och det föreskrifna sättet villigt anlägga sorgdräkt öfver den högt saknade brodern. Vi innesluta oss för öfrigt uti Sveaborgska moderlogens och samtliga ömma ordensbröders vänskap och förtroende.

Å Tavastehuska hypothenuser ordensbrödernas vägnan:

Er. Brenner. O. H. S.[1]

E. Lalin. O. B.[1]

[1]) Antagligen „Ordenshofslagare“ och „Ordensbryggare“. Samma förkortningar äro brukliga inom moderlogen.

Detta bref, som antyder, att Tavastehuslogen vid denna tid underordnade sig Sveaborgslogen såsom moderloge föranledde denna att besluta afsändandet af en kompliment till Tavastehus, under det bröderna i Åbo och Lovisa, hvilka ej tillsändt moderlogen någon skrifvelse med anledning af sorgen öfver Gericke, skulle reprocheras.

I *Lovisa*[1]) öppnades loge i slutet af 1799 af kapten de Frese, sedan den vid ordens instiktelse med sådant uppdrag hedrade brodern Stråhle ej lyckats få en loge därstädes till stånd. Bland moderlogens handlingar finnes ett brefkoncept, af hufvudsakligen följande innehåll:

Sveaborg, den jan. 1800.

Kaptenen och riddaren C. E. de Frese.

Älskelige Broder!

Med de rykande känslor, som anstå äkta hypothenuserbröder, emottogo vi Edert kärkomna bref af den 30 december förlidet år med underrättelser om öppnandet af en loge i Lovisa. Valet af assessor Tallberg till tjockmästare bland 10,000 bekräftas. — De öfriga Bacchi handtlangare kunnen I enligt inlämnade projektet befordra till Hedersmän i Noachs ark. — Vid hvarje halft års slut skall berättelse därifrån till moderlogen inlämnas om dess tillväxt, dess arbeten, ledamöternas namn och karaktär samt de tal, hvilka under loppet af sagda tid till alla nyktras harm varit hållne och i logen upplästa blifvit. — Ordensstadgarna äro i proportion till klimaterna. Dock må ingen ändring däruti göras, förrän laga skäl därtill uti moderlogen anmälta blifvit, hvilka sedermera af den gillade och stadfästa må såsom lag anses".

[1]) I Lovisa fanns på 1780-talet ett gille „pro amore proximi" eller „kärleken till nästan" med företrädesvis filantropiska syften. Då gillet upplöstes, anslogs dess kassa, 2,400 rdr banko, till fattiga barns underhåll. Ett tal, den 24 januari 1789 på konung Gustafs födelsedag hållet i gillet af regementläkaren Joh. Theofil Nathorst, finnes utgifvet i tryck. Dess innehåll är ultrarojalistiskt.

Certifikatet för kapten Frese att öppna logen är af följande lydelse, (delvis skrifvet med ordens chifferskrift[1]).

Kckoq utoliyp rbpviöl yxigl xltksi göiiyp kc rbpviöl oån gcl kilhnö yxigt itv oån Uylly Itoåsqykiöly. (Såsom hjorten längtar efter friskt vatten, så längtar ock vår strupe efter tig och tin Herre Tjockmästare).

Vi af *Uenoinyphkòpk* (hypothenusans) moderloge lagligen antagne ämbetsmän och bröder, nu arbetande på *Kgyöäolv* (Sveaborg), görom för alla them thet vederbör, kunnigt, att brodern C. E. Frese lämnas makt och rättighet att i *Roqtkö* (Lovisa) stad instifta den alt sedan Noachs tid urgamla och vördade *Uenoinyphky* (hypothenuse) orden. Och förklara vi därjämte ej allenast för *Rogtkö* bröderna, utan äfven för alla i hela världen kringspridda Uenoinyphky bröder, att vi skola emottaga dem i vår loge på Kgyöäolv, likasom vi vilja af dem emottagna blifva i deras loge. *Kgyöäolv,* januari 1800.

Certifikatet är undertecknadt af 10 ordens ämbetsmän.

Den 15 maj 1800 uppläste brodern Frese i moderlogen beskrifning på tillståndet i Lovisalogen och inlämnade ett där hållet tal samt ordens protokoller.

Vid samma tillfälle anhöll Lovisalogen om tillstånd att få sammanträda på Svartholms fästning. I behåll finnes konceptet till en skrifvelse af följande innehåll:

(Ingress i chiffer lika med den till nyssanförda certifikat). Jag C. Edv. de Frese, instiftare af Lovisa hypothenuserordens loge . . . . Som jag kommit i erfarenhet däraf, att våra yrken och nöjen kunna såväl i Lovisa som på Svartholms fästning både skötas och förrättas, altså och med anledning af den makt, mig lämnad är, samt i kraft ej mindre af det beslut jag med bröderna i logen antagit än den öfverenskommelse, med nuvarande kommendantskap å nämda fästning blifvit träffad, har jag härmed velat uppdraga och berättiga logens styrande och ämbetsmän att ej allenast öppna loge på hvilketdera stället de

[1]) Klafven till chiffern är lätt funnen. Man använde alfabetet bakfram, d. v. s. *a* betecknar ö, *b* ä o. s. v.

efter omständigheternas föranledande så för godt finna, utan ock, för måhända mera bekvämlighets skull samt att undgå det illvilliga uppseende, på sistnämda ställe eller Svartholms fästning sammankalla bröderna till firande och begående af ordens allmänna högtidsdag den 3 april. Gifvet i hypothenuserordens loge å Sveaborg, den 29 dagen i martii månad 1800.

Edouard de Frese.

Huruvida brodern Alms den 5 december 1799 i moderlogen framstälda och beviljade begäran att i *Göteborg* få öppna loge ledt till resultat, är okändt.

Brodern Uhrlins misslyckade försök att få en loge till stånd i *Borgå* har tidigare omtalats.

Vid moderlogens stiftelse uppdrogs åt brodern Högström att öppna loge i *Ekenäs.* Hvarken han eller brodern Uhrlin lyckades dock härmed. Den 4 april 1801 beslöt logen i Åbo, att brodern E. J. Hartvall, som snarligen skulle till Ekenäs afresa, skulle förses med behöriga dokument för att såsom stormästare därstädes inrätta loge för denna orden och med biträde af därstädes vistande bröder i behörig ordning intaga proselyter. Då brodern Högström från Ekenäs vid samma tillfälle såsom gäst närvar vid Åbologens sammanträde, kan man antaga, att han haft sin del i tillkomsten af logen. Den 17 juni inberättade Hartvall till moderlogen, att han jämte broder Sohlberg instiftat loge i Ekenäs, hvarvid den senare hållit tal. Vid tillfället hade recipierats häradshöfdingen i Raseborgs västra domsaga Gustaf Sannholm, direktör Dreilich[1]) samt hofrättsauskultanterna Richter[2]) och Winter[3]).

---

[1]) Antagligen samma person, som den 17 februari 1801 godkänts till intagande i Åbo logen.

[2]) Otvifvelaktigt den vid denna tid nittonåriga Carl Fredr. Richter, slutligen president i Åbo hofrätt, död 1858. Den i Ekenäslogen intagna Richter omnämnes vid ett tillfälle ($18^{23}/_{2}03$) såsom gäst i Åbologen. En fänrik Aminoff, hvilken samtidigt gästade Åbologen, tillhörde antagligen äfven Ekenäslogen.

[3]) Antagligen Georg Fredrik Winter, död 1812 såsom kronofogde i öfre Hollola härad.

Den 4 april 1801 godkändes till intagning i Åbologen flere personer, bosatta i *Kuopio.* Den 1 maj anhöll brodern Monselius, som skulle snarligen dit afresa, att där få inrätta hypothenuserloge, hvilket beviljades[1]). På anhållan af honom beslöt Åbologen den 2 december 1801 att tillsända honom afskrift af sina stadgar. Vidare är ej kändt om Kuopiologen.

Den 20 juni 1802 anhöll brodern Palmén genom bref att få öppna loge i *Björneborg*[2]). Åbologen var dock denna gång ej genast beredvillig att medgifva sådan tillåtelse, utan anmodade Palmén att uppgifva, hvilka på orten kunde finnas, „som vore värdiga upplysning“.

Den 16 september upplästes svaret, i hvilket han föreslog majoren och riddaren Brusin, kommissionslandtmätarne Isak Tillberg och Elg, kapellanerna Grönlund och Pihl, handlandene Carl och Fredr. Joh. Clouberg samt inspektoren Ad. Fredr. Boije. „Som desse äro redeliga och braf män och dessutom andre kunde finnas, som där äro“, så hade sällskapet intet mot inrättandet af loge i Björneborg. Huruvida en sådan värkligen kom till stånd, är ej bekant.

* * *

Ofvanstående redogörelse torde gifva någon inblick ej blott i hypothenuserordens, utan ock i andra samtida hemliga sällskaps lif. Främst sökte man i dem „godt sällskap“, hvarjämte mötena upptogos af allehanda sysselsättningar. De ledande personerna blefvo härvid i främsta rummet bestämmande för andan. Sålunda förklaras det, att franciskanerordens intressen för sanningssökande, vitterhet och konst i hypothenuserordens moderloge utbytas mot bacchanaliska upptåg, medan logen i Åbo ställer sin filantropiska värksamhet främst. Lätt förklarligt är, att

---

[1]) Monselius blef 1801 utnämd till vicelandssekreterare i Kuopio, afled 1830 såsom hofrättsråd i Wasa.

[2]) Palmén hade 1802 blifvit utnämd till expeditionsfogde i nedre Satakunda härad, död 1836 i Björneborg.

de äldre medlemmar af franciskanerorden[1]), hvilka samtidigt med hypothenuserorden lefde i Åbo, för denna förblefvo alldeles främmande.

Hvad tidens ljusare hufvud tänkte om ordensväsendet eller oväsendet framgår af J. H. Kellgrens yttrande i ett bref till Rosenstein, just med anledning af franciskanerorden, som han själf tillhörde: „Att tala sanning, har jag alltid för min del varit ganska meddelmåttigt förtrollad i dessa allvarsamma barnlekar, och om trettio år härefter torde jag finna dem rent af ledsamma. Men det har sin goda sida, och det gifs en hel hop af gamla och unga pojkar, som om de ej sysselsattes med ingenting, skulle törhända göra något värre än ingenting“.

Äfven från Finland må ett uttalande i saken anföras. I Åbo Tidning, redigerad af Franzén, ingår den 20 maj 1805 redogörelse för en hemlig orden i Tyskland, kallad „dukatsällskapet“. Uti inledningen yttras:

„Den som först stiftade ett hemligt sällskap, kände icke illa människans lynne. För att befordra sina afsikter måste han draga fördel af hennes nyfikenhet, af hennes begär att på ett eller annat sätt utmärka sig framför mängden af sina likar och af hennes sinnlighet, som så gärna fäster sig vid bilder och ceremonier och en utvärtes ståt. Ville stiftaren befrämja en god sak, den hans ensamma krafter eller hans ensamma förmögenhet ej förmådde efter behofvet understödja, och hvartill han således behöfde andras biträde, ville han, för exempel, gifva sin orts fattiga en årlig rundligare allmosa eller olyckliga hittebarn vård och uppfostran eller beträngda trosförvandter någon undsättning eller hjälp, hade han förut, men med mindre framgång, offentligen påkallat sina medborgares välgörenhet, så kunde han, icke ovisligen, falla på den tanken att bättre lyckas, om han för deras pengar gaf dem ett företräde, en dekoration, en hemlighet eller

[1]) Sådana funnos åtminstone tränne: kemieprofessorn Johan Gadolin, som gjort sina studier i Upsala och där blifvit franciskan, samt den från Sverige öfverflyttade hofkapellmästaren Färling.

något annat i stället, och att det täckelse, bakom hvilket han gömde sin värkliga plan, skulle egga nyfikenheten att afhölja den och därigenom medvärka till dess utförande. Ju flere afskilda grader hans samfund innefattade, och ju mer den ena af dem dolde sig för den andra, desto högre ville enhvar samfundsledamot stiga och vid hvarje steg uppåt beskattades fåfängan och nyfikenheten mer än gifmildheten"[1]).

Gustaf Cygnæus.

[1]) Såsom det första offentliga uttalandet i Finland mot de hemliga ordnarna kan anföras den i „Åbo Tidningar" för 26 februari 1789 intagna parodi, som bär öfverskriften „Tal i ett ordenssällskap, bestående af 7 och 8 åriga adelsmän". Denna uppsats eger dock tillika en politisk innebörd.

Till Svenska literatursällskapet i Finland.

I kanslirådet Estlanders uppsats: Arwidsson som publicist i Åbo, tryckt uti senaste häftet (8) af sällskapets Förhandlingar och uppsatser, har jag funnit att författaren på ett par ställen saknat erforderliga upplysningar, och då jag är i tillfälle att afhjelpa dessa brister, tillåter jag mig göra det genom följande meddelanden, hvilka grunda sig på Hofkanslersembetets diarier och af Imnelius tryckta rättegångshandlingar samt otryckta protokoll, hållna i Svea hofrätt, i Högsta domstolen och i Statsrådet m. m., som nedan angifves. Framställningen kan icke blifva annat än torr, men torde icke sakna intresse för Arwidssons landsmän.

Beträffande åtalet mot Nya extra-postens utgifvare, Joh. Imnelius, för det han i sin tidning tryckt Arwidssons bref (se s. 182—105 i Förhandlingar och uppsatser), må anföras, att Hofkanslersembetet den 28 september 1820 i skrifvelse till Öfverståthållareembetet begärda qvarstad å n:o 76 och 78 af tidningen, och dagen derpå anmodade Justitiekanslersembetet att anställa åtal mot Imnelius. Åtalets utförande uppdrogs den 30 september åt titulerade assessorn, stadsfiskalen A. Salomonsson, hvilken bemödade sig om att ådagalägga det den åtalade artikeln innehöll smädliga och förgripliga omdömen rörande Finlands öfverhet, regeringssätt och höga embetsmän. Ansvar yrkades enligt 3 § 9 mom. i Tryckfrihetsförordningen, jemförd med 6 kap. 5 § i Missgerningsbalken och kongl. förordningen den 20 januari 1779. I ett långt anförande, som

afgafs den 17 oktober, sökte Imnelius bortförklara den mening eller afsigt aktor velat finna i vissa delar af artikeln, men att saken var sjuk, synes bäst af följande exempel på sättet att försvara densamma.

Aktor hade som brottsligt citerat: „Emedlertid uppsattes nu en flickvärkskonstitution, som skulle hålla en underdån-ödmjuk medelväg.“ Derpå genmälte Imnelius: „Ett misstag om ordet „flickverk“ lärer föranledt Aktor att utmärka detta ställe, ty han skrifver det: „flickvärk“ med ä; i Tidningen deremot skrifves det med e. Man har antagit att skrifva ordet verk, då det uttrycker arbete, möda etc. med e, men med ä, då det betyder sveda, vånda etc. Det blir således en himmelsvid åtskillnad mellan en flickverks- och en flickvärks-constitution. Den förra, eller den som här menas, vill säga en constitution i hast sammansatt, till hälften Rysk, till hälften Finsk. Underdån. ödmjuk är ett ord som nyttjas, då man skrifver till eller om höga Herrar och Furstar.“ Längre fram citerar aktor i fråga om bedömandet af Hofrätten: „äfven är tonen härstädes mera för läsning och literära bemödanden, hvilka deremot af massan i Senaten, börjande ifrån deras universitetshatare, anses för högst onyttiga småsaker, lätt uppvägda af granna kläder och en frack efter nya snitten“. Imnelius försvarade denna punkt med påståendet, att man i artikeln ej skall „kunna finna ett ord, som lastar de Finska Senatörerna i och för deras Embete. Och svårligen skall någon af dem anse som smädeligt författarens yttrande, att de tycka om granna kläder och en frack efter nya snitten, då det endast och allenast utmärker, att de, såsom höga Embetsmän, hafva *esprit du corps* och följa med sin tid. Men skulle Aktor, detta oaktadt, fortfara i sitt påstående, att de Finska Senatörerna äro förolämpade, så äro de sjelfve eller deras laga ombud, enligt 15 Cap. 4 § Rättegångs-Balken, rätte målsägande; och då Herr Assessoren och Stads-Fiskalen Salomonsson icke är Ledamot af Finska Senaten, kan han ej anse sig blifvit personligen angripen, och äger således, enligt samma Capitels 16 §, ej rätt att föra deras talan“. — —

Sedan aktor slutligen förklarat, att han ej ansåg nödigt vidare besvara hvad Imnelius i flera skrifter anfört, yrkade han, med stöd af ofvan åberopade lagrum, att Imnelius „måtte plikta med två års fängelse å fästning, och de åklagade 2:ne tidnings-nummerne confisqueras". Då derpå följde val af jury, utsåg Imnelius till jurymän för sig kronprinsen, vice presidenten Benj. Sandels, kongl. hofpredikanten och prosten, grefve F. B. von Schwerin och kanslirådet Jonas Hallenberg, hvilken af aktor uteslöts. Kämnersrättens ordförande sökte förgäfves förmå Imnelius att afstå från sitt val af kronprinsen, och då aktor ansåg att valfrågan borde hänskjutas till den valdes afgörande, beslöt rätten skriftligen anmoda t. f. öfverståthållaren, baron D. Edelcreutz, att hos kronprinsen anmäla valet och derefter låta hans svar komma rätten tillhanda. Denna anmälan hade till följd ett kongl. bref af den 20 oktober, hvari förklarades, att h. k. h. hvarken kunde utses eller antagas till juryman. I stället för kronprinsen utsåg nu Imnelius en af rikets herrar, statsrådet m. m. grefve Claes Flemming [1]), och när juryn blef färdig, bestod den af tre grefvar, två baroner, tre adelsmän och en ofrälse, vald af rätten. Sedan denna förnäma jury den 25 oktober förklarat den åtalade artikeln brottslig [2]), dömde kämnersrätten s. d. Imnelius till tre månaders fängelse å Malmö fästning, hvarje månad räknad till 28 dagar, och skulle den dömde genast träda i häkte, hvarjemte de båda tidningsnumren skulle konfiskeras. Båda parterna besvärade sig i Hofrätten, som den 13 december dömde Imnelius till ett års fängelse å Waxholms fästning samt att böta 6 rdr 32 sk. banko för missfirmligt skrifsätt mot aktor. Konfiskationen fastställdes naturligtvis. Besvären fullföljdes af Imnelius hos kongl. maj:t med ansökan om nåd, ifall frikännande ej egde rum. Högsta domstolen, hvars utslag föll den 26 februari 1821, fann dock ej skäl anfördt som i Hofrättens öfverklagade utslag kunde verka

[1]) Således en person i rang närmast de kongliga.

[2]) Alla jurymännen hade varit eniga om utlåtandet.

ändring, men ansåg sig i anseende till målets beskaffenhet böra, i fråga om den sökta nåden, i underdånighet hemställa om och hvad nåd kunde sökanden förunnas. Denna hemställan hade till följd, att kongl. maj:t den 8 mars s. å. af gunst och nåd tillät att sökanden skulle få försona sin förbrytelse med sex månaders fängelse å Waxholms fästning, räknadt från den dag han blifvit häktad, eller den 25 oktober 1820.

Efter 28 dygn per månad skulle fängelsetiden slutat den 10 eller 11 april, och Imnelius torde således varit gäst på Waxhoms fästning knappast en månad, om man antager att den kongl. resolutionen expedierades vid midten af mars. Emellertid var han under sex månader beröfvad sin frihet i följd af Arwidssons obetänksamma framställningssätt i sitt bref. Hammarsköld hade bort inse det ohöfviska i skriften, men han lät tjenstaktigheten undantränga eftertanken. Möjligen hjelpte han sedan Imnelius under rättegången och utverkade måhända att den kongl. nåden utföll jemförelsevis förmånligt för den enligt lag brottslige, som i verkligheten blott var en oskyldig mellanperson.

Å sidan 169 anföres ett bref från Arwidsson, hvari denne berättar, att han trugats att blifva redaktör för en tidning, hvars namn ej nämnes och ej heller är kanslirådet Estlander bekant. Derom är jag i tillfälle meddela följande uppgifter.

Bok- och musikhandlaren W. F. Holmgren i Stockholm begärde genom ansökan den 5 april 1824 hos Hofkanslersembetet anmälningsbevis för utgifvande af en tidning kallad „Josephinaföreningen“, hvarmed troligen afsågs att till tidningens ekonomiska fördel vara artig mot den allmänt omtyckta kronprinsessan Josephina. Nämnda embete torde dock hafva funnit benämningen mindre lämplig, ty dagen derpå utbyttes ansökningen mot en dylik gällande för „Freya Sällskapsblad“, och bevis utfärdades den 7 april.

Hammarsköld, som var literärt lierad med Holmgren, hade nog åtagit sig utgifningsbestyret, men funnit detta besvärligt och derför, eller kanske snarare för att bereda Arwidsson en inkomstbringande sysselsättning, gjort honom till tidningens äfven för förläggaren hemlige redaktör. „Trugningen“ torde ej varit besvärande för någondera. Det är således Freya som Arwidsson afser i sitt bref, och ehuru då anonym såsom utgifvare, har han för efterverlden uppenbarat sin literära andel i tidningen. Han har nemligen i sitt, nu i kongl. biblioteket i Stockholm befintliga ex. af Freya med A. betecknat hvad han, och med namn eller signatur hvad andra författat, och då dessa uppgifter äro af visst intresse, torde de här böra anföras.

Första numret, 1 och 2, är dagtecknadt den 10 april och börjar med ett anonymt poem af C. v. Zeipel till kronprinsessan. I n:o 3, $^{14}/_{4}$, följde ännu ett poem till henne, af Wilhelmina S(tålberg). Båda dessa poem hade påtagligen skrifvits för „Josephinaföreningen“. Arwidsson har författat: Förord, och Fjärillarne(!) efter Enk[1]) (prosafantasier) i första numret (1 och 2); Blomman, poem (i Ungdoms rimfrost under n:o 154); recensioner af Lings sorgespel Ingiald Illråda och Iwar Vidfadme, samt Blot Sven, i n:o 6, $^{24}/_{4}$; Sällskapslek i n:o 7, $^{28}/_{4}$; Den första Maji, poem (i Ungdoms rimfrost under n:o 158), Underrättelser om den nyaste spanska litteraturen, och Diverse, i n:o 8, $^{1}/_{5}$; Kyssarne, poem (i Ungdoms rimfrost under n:o 155), och Diverse, i n:o 10, $^{8}/_{5}$; Halsduken samt dess vigt och värde i Politiskt, Moraliskt och Medborgerligt hänseende, i n:o 11, $^{12}/_{5}$, och n:o 14, $^{22}/_{5}$, till hvilken artikel hör en planche framställande „åtskillige de modernaste sätt att binda halsduken[2]); Conserten den 15 maji (Skapelsen), i n:o 13, $^{19}/_{5}$; Diverse, i n:o 15, $^{26}/_{5}$; Theobald Schreiers Passionsdagar (efter L. Halirsch), i n:o 16, $^{29}/_{5}$, med fortsättning i n:ris 17, 19, 20; Diverse, i n:o 19, $^{9}/_{6}$;

[1]) Antagligen Enk von der Burg.

[2]) Halsdukarna på den tiden förekomma nutiden vidunderliga genom sin höjd, men de täckte en del af bröstet.

Upphofvet till kaffets nyttjande, och Diverse, i n:o 21, $^{16}/_{6}$. — Otto Sebastion von Unge meddelade under signaturen — —ng— — bidrag på vers och prosa. — Lorenzo Hammarsköld har anonymt bidragit med: Walter Scott och hans romaner, i n:o 9; Diverse i n:o 13; Bref från Stockholm, Martii, i n:ris 15 och 16; Esaias Tegnér (till T:s bifogade porträtt), Diverse (om konstnärer), och Epigrammer: Pandoras ask, och Harmoniska tonerna i n:o 18. — Euphrosyne (fru Nyberg) bidrog med Guldbiets begrafning (poem till Du Puy's porträtt), i n:o 12, och Hjertats dikt, i n:o 21. — W. S(tålberg) har, utom hvad ofvan anförts, författat poemet Källan, i n:o 13. — En insändare, som enligt Arwidsson var C. S. Forssman (på sin tid medarbetare i Åbo Morgonblad) har i n:o 18 fått införd en uppsats: Den obekanta. Efter ryskan. — En med I—i betecknad författare[1]) har i n:o 6 skrifvit Några ord om sidsta Långfredagsconcerten, och en insändare, som tecknar sig I**m (Idestam [?], f. d. medarbetare i Åbo Morgonblad) ett poem, kalladt Förklaring, i n:o 20. — I n:ris 21 och 22 är införd en som insänd betecknad, oafslutad uppsats: En blick på Rysslands äldre och nyare vitterhet från ryskan, hvilken uppsats möjligen härrör från Forssman. — För öfrigt förekomma: novellen Öfverraskningen, i n:ris 1—13 (utom i 6, 9, 11), samt charader m. m., allt utan författarenamn. Med n:o 9 följde noter till en aria ur operan Turken i Italien, af Rossini.

Numret 22, dateradt 19 juni, är, så vidt man vet, det sista utgifna, oaktadt i slutet står tryckt: Nästa onsdag kl. 8 f. m. utgifves följande nummer. Indragning synes ej varit anledningen till upphörandet, ty ännu den 21 och 26 juni annonseras i Stockholms Posten prenumeration till årets slut med 6 rdr. 32 sk. banko, ett pris, som ingalunda var egnadt att intressera allmänheten för denna publikation, hvilken nog sjelfdog. Spridningen måtte ha varit ringa, eftersom tidningen snart sagdt aldrig förekommit å bokauktioner eller i antiqvariska bokhandeln.

[1]) Var månne någon *Ilmoni* i Stockholm vid denna tid?

I kansllrådet Estlanders akademiska inbjudningsskrift: Adolf Ivar Arwidsson som vitter författare, har jag på sidan 53 funnit att författaren är oviss om huruvida Arwidsson såsom medarbetare i tidningen Kometen däri infört några af sina skaldstycken. I det afseendet har han sjelf undanröjt all ovisshet genom att i sitt i kongl. biblioteket i Stockholm befintliga exemplar af tidningen underteckna hvad han deri skrifvit, från och med n:o 7 1825 till och med n:o 5 1827, och deribland finnes ingen vitterhetsprodukt [1]. Tidningen upphörde visserligen först vid slutet af sistnämnda år, och således saknades icke tillfälle för Arwidsson att lemna bidrag dertill, men efter n:o 5 är hans namn icke antecknadt, hvaremot han fortsatte ända till och med n:o 28 att uppgifva hvad andra författat. I Arwidssons biografi i Biografiskt lexikon har antagits, att han redan 1826 upphörde att vara medarbetare i Kometen.

I årgången 1825 har han författat Kort öfversigt af ryska literaturen för år 1823 (n:o 7), och en artikel angående Den nya stadgan om inrikes tullförpassning och bevakning (n:ris 21, 22) samt recensioner m. m.; i årgången 1826 uppsatsen om Handelsfrihet (n:ris 2, 7, 8), om Produktplakat (n:ris 15—17) om ryska litteraturen (n:ris 20, 21, 24), om ryska förhållanden (n:o 66), om skogshushållning (n:ris 80—83, 85) och en öfversigt af Stockholms tidningsliteratur (n:ris 99, 100, 102) [2]) samt dessutom recensioner, inrikes nyheter eller underrättelser, literära och statistiska notiser, m. m.; i årgången 1827 endast recensioner (n:ris 3—5).

I Kongl. bibliotekets i Stockholm exemplar af Ungdoms Rimfrost, af Sonen i Örnskog (Stockholm 1832), är den plats, der hvarje i samlingen infördt stycke författats, angifven af Arwidsson sålunda: Innehållet af s. III, IV

[1]) Den vittra delen af tidningen sörjde Dahlgren för lika rikligt som lustigt.

[2]) De fyra sist anförda artiklarnas ämnen, ej titlarna, äro här anförda.

Melderstein. N:o 1 Åbo, n:o 8 Laukkas, n:ris 19, 42, 45, 51, 52, 54, 56, 58 Åbo, n:o 69 Nylands skärgård, n:o 70 Esbo gård, n:o 71 S:t Petersburg, n:ris 74, 77, 78, 80, 81, 82 Åbo, n:o 90 Upsala, n:o 95 Stockholm, n:ris 115, 123 Åbo, n:o 130 Leppävirta, n:ris 150, 154, 155, 158, 166 Stockholm, n:o 100 å s. 89 och Stjerneqvällen, s. 109 o. f., äro gemensamt undertecknade: Upsala. De numror som saknas i ordningsföljden, har författaren, enligt sitt eget tillkännagifvande i boken, utmönstrat. I „Eftertal", s. 121, säges, att endast högst få exemplar äro tryckta, men i marginalen är med blyerts antecknadt: 25 bättre, 25 sämre. Emellertid står i Svensk bibliografi 1832, juni, att endast 25 exemplar aftryckts, hvilket väl är riktigt, eftersom A. redigerade denna publikation. Också är boken högst sällsynt och följaktligen oförgätlig.

Stockholm d. 6 april 1895

Vördsammast

K. F. Werner.

Daniel Achrelius.

En finsk vitterlekare i slutet af 17:de seklet.

Det var bland universitetslärarne i Åbo den svenska sången hade sina första utöfvare i vårt land. Redan under de närmaste decennierna efter akademins stiftelse uppträdde i Aurastaden några vitterlekare, af hvilka de flesta hade anställning vid lärdomssätet. Bland dem var äfven eloquentiae professorn *Daniel Achrelius*, hvilken icke blott som intresserad vitterhetsidkare utan äfven som akademisk lärare och skriftställare intog en bemärkt plats. Det är visserligen en icke obetingadt förmånlig orlofssedel det finska universitetets häfdatecknare J. J. Tengström gifver honom i sina „Chronologiska Förteckningar“ öfver lärarekåren, i det han bland annat säger, att Achrelius var „af en energisk ande och karaktär, men med mycken förvirring“. Och dräpande var för visso den dom den beryktade svenska kritikern L. Hammarsköld fälde öfver hans „poeteri“, beklagande, att Achrelius öfverhufvud hade sysslat med poesin. Men äfven om båda dessa författare skulle haft rätt i sina omdömen, hvad särskildt beträffande den senares på goda skäl blifvit bestridt af senare forskare, så kan dock ej förnekas, att Achrelius var en af de originellaste och självständigaste karaktärerna vid högskolan, och som poet den produktivaste. Det är af uppfriskande värkan att under en tid, då forskningens frihet och yttranderätten voro så klafbundna, möta en person, som kämpade för en friare riktning och en oberoende ståndpunkt

i vetenskapen och som trots motgångar icke tvekade att blottställa rådande missförhållanden och säga höga vederbörande sanningen.

Som vitterlekare ryggade Achrelius ej tillbaka för de mest gigantiska uppgifter, och så tröttande än hans vitterhetsstycken kunna förefalla genom sin ofantliga längd och bredd, afspegla de dock en ursprunglig och sanningstörstande ande och gifva tillika en god föreställning om tidens literära smak och odling. Utom vitterlekare var Achrelius en mångfrästande man på vidt skilda områden. Lärare i romersk vältalighet vid universitetet, var han tillika dess mest framstående talare på sin tid, *noster eloquendi artifex* (vår mästare i vältalighet), som han benämnes i en samtida akademisk inbjudningsskrift. Vid sidan af sin egentliga vetenskap intresserade sig Achrelius företrädesvis för naturkunnighet. Till detta område kan man räkna hans förnämsta vetenskapliga arbete, „Världsbetraktelser“, hvarigenom enligt Tengströms vittnesbörd, „först genom naturvetenskapen uppgingo nya sanningar opåtaldt af det gamla teologiska systemets anhängare“.

En skildring af Achrelii lefnad och författarskap torde därför vara egnad, icke blott att gifva en bild af en lifaktig lärare och frimodig skriftställare från slutet af 17:de seklet, utan ock lämna en inblick i tidens såväl poetiska sträfvanden som literära förhållanden öfverhufvud.

1.

Namnet Achrelius möter oss till först i historien om Åbo akademis instiftelse. Till medicine professor vid universitetet utnämdes nämligen år 1641 Daniels far *Ericus Achrelius*, hvilken redan året förut hade öfverflyttat till Finland. Sitt namn hade släkten erhållit från Åkers sokken i Roslagen, där stamfadern, *Ericus Helsingius*, född i Helsingland år 1507, var kyrkoherde från 1549 till sin död år 1571. Dennes son Israel Erici (f. 1540, d. 1627) var den första, som antog namnet Achrelius. Han var äfven kyrkoherde i Åker och undertecknade 1593 Upsala

mötes beslut. Hans efterkommande voro ännu i trenne led kyrkoherdar i Österåker i Roslagen. Sonsons sonsonen var den berömde svenske läkaren Olof Acrel (f. 1717, d. 1816), som för sina förtjänsters skull blef adlad och antog namnet af Acrel.

Den till Finland öfverflyttade Eric Achrelius uppgifves ha varit sonsons son till släktens stamfar, Ericus Helsingius. Han var liksom familjens öfriga medlemmar hemma från Åkers socken i Roslagen, där han föddes i Solö by den 15 maj 1604. Hans fader Daniel Brynolphi var frälseinspektor öfver grefve Gabr. Oxenstjernas gods; modern hette Anna Nilsdotter. År 1625 blef Erik Achrelius student i Upsala, där han fyra år senare undergick examen i *institutiones artis medicinalis.*

Då Achrelius år 1640 öfverflyttade till Åbo, var han känd som en „lärdh, skickeligh och förfarin man". Han synes själf ha erbjudit sig såväl att „in medicina extraordinarie proponera" som att praktiskt utöfva läkarekallet, och då den tidigare till medicine professor utnämde Olavus Regelius föredrog att kvarstanna i Holland, antog konsistorium A:s anbud. Sedan han påföljande år till allmän belåtenhet både föreläst och examinerat samt dessutom „hoos åtskillige kranke märkelige prober gjort hafwer", blef han på konsistorii förslag, ehuru han icke tagit graden, utnämd till medicine professor i Åbo.

Under de första sju à åtta åren skall Achrelius, enligt biskop Terseri bref till grefve Per Brahe, ha varit „fuller flitig att läsa publice och privatim, men sedan hafwer denna fliten mer och mer förfallit". Han begynte altmera försumma att hålla offentliga föreläsningar, och då ingen förbättring följde, oaktadt konsistorii admonitioner, vände sig slutligen prokanslern med klagomål till universitetets kansler Per Brahe, som härpå svarade, att konsistorium skulle förelägga honom en viss termin, före hvars utgång han borde förbättra sig, hvarom inte skulle han afsättas från sin tjänst. Denna varning hade omsider den värkan, att Terserus kunde inberätta till kanslern, att A. „strax derefter begynte läsa publice, ställa sig in

i professorum bänk midt i kyrkan, thet han på sexton år tillförene aldrig gjort hade och nu försummade han hvarken Kyrka, Academie eller Consistorium"[1]). Förbättringen synes emellertid ej ha varit långvarig, ty redan följande år erhöll A. ny varning. År 1665 inlämnades till konungen å hofrättens, konsistoriernas och magistratens vägnar en böneskrift, hvari anhölls, att den af ålder „vanföre" Achrelius måtte få pension och professionen ånyo besättas, men A. kvarstod dock i sin befattning ända till sin död, som inträffade den 17 april 1670 i en ålder af 66 år[2]).

Redan två år efter sin ankomst till Åbo hade Achrelius ingått äktenskap med biskop Rothovii dotter Margareta. Med henne hade han sex barn, af hvilka dock endast tvänne, en son och en dotter, öfverlefde honom.

Sonen, sedermera eloquentiae professorn och vitterhetsidkaren *Daniel Achrelius,* var den äldste i syskonringen, född i Åbo år 1644. Vid 18 års ålder inskrefs han år 1662 som student vid universitetet, där han blef medlem af Åbo nation, de s. k. Aboenses, som vid denna tid hufvudsakligen utgjordes af studenter, hemma från Åbo stad. Sina studier begynte han i filosofiska fakulteten. I stipendiatförteckningarna från denna tid är han upptagen som stipendiat ifrån höstterminen 1663 ända tils han tog graden. År 1671 nämnes han som *depositor*, en förtroendepost, till hvars uppgift hörde att förrätta den s. k. depositionen eller den intagningsakt, som hvarje i studentexamen godkänd måste undergå, innan han kunde blifva inskrifven som akademisk medborgare.

Någon brådska med sina akademiska studier gjorde sig Achrelius icke. Först 1669 responderade han pro exercitio för en del af den lärde teologen Enevald Svenonii stora mot påfven riktade stridsskrift *Babylon magna ruens.* Den 24 maj 1672 ventilerades under eloquentiae professorn

[1]) *J. J. Tengström.* Gezelii den äldres minne s. 94.
[2]) *L. W. Fagerlund* och *Rob. Tigerstedt,* Medicinens studium s. 16.

Martin Miltopaei presidium, en af Achrelius för filosofiska graden författad *Dissertatio physiologica Terr-Aquaei Globi tam externam quam internam structuram, corporumque quorundam genesin breviter representans etc.*

Af denna afhandling, hvilken Achrelius, såsom af titelbladet framgår, hade utarbetat under Miltopaei ledning [1]), framgår, att han redan som student, följande sin faders föredöme, hade egnat sig åt naturvetenskapliga studier. I första afdelningen af sitt specimen framställer han jordklotets beståndsdelar, dess yttre figur och öfriga attribut; i andra afdelningen jordklotets inre struktur samt tingens ursprung, för att slutligen i sista kapitlet behandla antipatin och sympatin bland föremålen i naturen. Hvad han här i korthet meddelade, utvecklade han sedermera fullständigt i sin stora disputationsserie *Contemplationes mundi*, hvars pars XII *De Terr-aquaei fabrica externa* behandlar alldeles samma ämne som gradualafhandlingen.

Efter att ha disputerat för graden promoverades Achrelius till filosofie magister vid promotionen den 4 juni 1672. I anledning däraf blef han jämte Magnus Brochius [2]) lyckönskad i ett latinskt kväde (Acclamatio votiva) af *Anders Merthen* [3]), hvilken i sitt poem hälsar de båda promovenderna icke blott som tvänne utmärkt framstående unga män, utan äfven som de bäste bland kandidaterna till lagern (candidatorum optimi). Häraf kan man sluta, att Brochius och Achrelius innehade hedersrummen vid 1672 års promotion, och då Merthen i sitt poem ställer

[1]) „Sub Miltopaei ductu ac moderamine." I sitt minnestal öfver Miltopaeus säger A. att han åhört M:s föreläsningar under åtta hela år, hvarunder denne tolkade nästan hela kretsen af författare (totum propemodum auctorum circulum).

[2]) *Magnus Brochius* var född 1645 i Åbo, blef 1671 akademins sekreterare och filosofie adjunkt och afled 1673. Dan. Achrelius skref i anledning af hans död en parentation öfver honom.

[3]) *Anders Merthen*, son till handlanden Anders Merthen i Åbo, blef student 1662, magister 1679, amanuens vid biblioteket 1681 och t. f. bibliotekarie sedan 1685. Död 1690.

Brochius framom Achrelius, får man väl antaga, att den förre var primus, den senare ultimus [1]).

Med heder hade Achrelius sålunda afslutat sina studier vid universitetet, och härigenom ställdes för honom utsikt till befordran vid själfva akademin. Redan påföljande år (1673) blef han efter ofvannämde Brochii plötsliga död utnämd till adjunkt i filosofiska fakulteten och akademie sekreterare, hvilka båda tjänster voro förenade sedan år 1649. Med dessa två befattningar öppnades för honom ett rikt värksamhetsfält, hvilket var så mycket mer uppmuntrande, som platsen hade visat sig vara ett trappsteg till lärostolarna vid universitetet.

2.

Achrelius gjorde sig redan vid denna tid bemärkt som författare. Han utgaf från trycket på 1670-talet flere latinska tal och parentationer, genom hvilka han lade grunden till sitt rykte såsom en af akademins yppersta talare. Att han som sekreterare uppträdde å akademins vägnar vid högtidliga tillfällen, kan man sluta af hans tal vid Karl XI:s kröningsfest 1675, med anledning af segern vid Landskrona öfver danskarne 1677 och vid den svensk-danska fredens afslutande i Lund 1679. Därjämte tolkade A. ofta akademins sorg, då någon af dess medlemmar skördades af döden. Så skref han ett sista farväl till sin så plötsligt bortrykte företrädare Magnus Brochius äfvensom sorgetal öfver professorerna Tunander och Miltopaeus.

Dessa tal äro icke blott anmärkningsvärda såsom framstående prof på den tidens latinska vältalighet, utan äfven därför att Achrelius i sina orationer med stor frimodighet gisslade rådande missförhållanden, utan att be-

---

[1]) *R. A. Renvall* i sin Förteckning öfver filosofie magistrar promoverade i Åbo, upptager Brochius som primus, men märkvärdigt nog saknas Achrelii namn helt och hållet i förteckningen.

kymra sig om att han därigenom drog ofärd öfver sitt eget hufvud. Redan under studentåren hade hans satiriska penna förskaffat honom obehag. Han blef anklagad för att i ett bref ha „hårdt attaquerat“ tvänne akademiska medborgare, Gustaf Collinus och Gabriel Lagus. Hvad egentligen föranledt tvisten mellan bemälde herrar och Achrelius, framgår icke klart af handlingarna, men säkert är att Collinus och Lagus den 13 mars 1668 angåfvo Achrelius inför den akademiska senaten för att hafva förolämpat dem i sina bref. Ärendet behandlades af konsistorium vid icke mindre än 5 sammanträden. Den 15 april inkommo Lagus och Collinus med sina „gravamina“ mot Achrelius. Lagus hade förnämligast stött sig vid följande uttryck i A:s bref: „quis fanaticus error te ab honestatis tramite abduxit“ och Collinus vid orden „tu minus septem a mendaciis abstinuisti“. Vid ett följande sammanträde inlämnade Lagus i 29 punkter och Collinus i 3 punkter sina anklagelser mot Achrelius. Sedan denne afgifvit sin förklaring, föll omsider den 20 maj „Senatus Acad. sentens och dom emellan Candidatum Collinum och Gabrielem Lagum, bägge kärande, och studeranden Danielem Achrelium, svarande, angående några injurier han är angifven för“. Den akademiska senaten hade funnit, „att Daniel Achrelius sig högeligen försett icke allenast mot sina vederparter utan ock otillbörligen angripit facultatem philos. och derför hade bort undergå det straff som Constit. innehålla: dock i anseende till hans ungdom och förhoppning att han sig härefter bättrar, slipper han denna gången med att böta 10 daler“. Motparten hade emellertid äfven förbrutit sig vare sig mot Achrelius eller konsistorium. Collinus blef nämligen dömd till 2 dalers böter och Lagus till muntlig förmaning“ [1]).

Några år senare råkade han som akademiesekreterare ännu värre ut. År 1676 hade han skrifvit ett latinskt s. k. tröstebref [2]) till prosten i Bjerno Gabriel Thauvonius

[1]) Consistorii otrykta protokoll 13/3 15/4 22/4 4/5 20/5 1668.

[2]) Achrelii skrift hade följande titel: „Consolatio ad Reverend. ac Clariss. Virum Dn. M. Gabrielem Thauvonium, cum optimae spei filio,

(d. 1684), som hade förlorat sin son, studeranden vid Åbo akademi Carl Thauvonius. I denna epistel, som hade ödesdigra följder för Achrelius, yttrade han sig bl. a. på följande sätt:

„Då David, som enligt allas erkännande var en bland de största människor på jorden, fick höra att hans son dött, steg han genast upp, skakade af sig dammet, aftog sina kläder, badade och ingned sig med olja samt gick därpå glad till bords. Åt dem, som frågade hvarför han var så glad, sade han: Hvarför skulle jag sörja, han kan dock ej med några tårar återkallas till oss, men vi skola så fort som möjligt skynda till honom. Så må äfven du tänka, bäste fader, då du behjärtar, till hvilken glädje din son redan kommit, och huru eländigt det är att lefva under detta sekel, hvars motstycke icke ens poeternas järnålder har skådat. Ja väl, om någon frågar efter min åsikt om denna tids karaktär, så kan den i korthet sammanfattas i följande rader. Så länge alla tjänstemäns gemensamma ansträngningar gå ut på att förebygga en dålig förvaltning och så länge i spetsen för ärendena stå personer, som känna sin sak, ha skarpt snille, godt förstånd, skicklighet, duglighet och lärdom samt framför alt värkligt anseende, då är det intet tvifvel, att *kyrka* och *stat* blomstra, samt prydas af dygder och förtjänster, medan ingenstädes folkets lidanden höras skria däremot. Däremot äro bland politiska personer sådana som smyga sig fram med våld och inställsamhet samt skickliga intriger, hvilka utföra alla sina åligganden på ett våldsamt sätt och med skamlig vinningslystnad, hvilka hafva ett dåligt eller alldeles intet samvete, i sanning fördärfbringande för riket; de göra tidehvarfvet vederstyggligt och till en fasa för alla oskyldiga. Det finnes ej någonting ondt, som de ej skulle företaga sig, och som de icke skulle anstifta, i det de ej draga i betänkande att på ett oförväget sätt utföra alt, och hvad de begynt, skulle de äfven fullfölja förlitande på sina krafter, ifall icke den gudomliga försynen skulle ställa sig i vägen för deras gudlösa förehafvanden. Å andra sidan då kyrkans öden ledas af personer, hvilka förutom skägget och kappan samt en köpt eller genom tiggeri erhållen titel och en färdighet att från hvarje vrå uppsnappa folkets prat, ej hafva någon egenskap värdig en vis man, då begynna äfven de snart att yra och sätta ingen gräns för sin dårskap. De framskjuta de olärdaste, för att själfva få tillfredsställa sina glupska begär. De förakta lärde mäns hälsosamma råd, och jag vet icke hvilkas råd de bry sig om. Och medan de äro uppblåsta öfver sin skicklighet, hvarken värdera eller älska de andra än dem de kunna uppsluka. Under sådana mäns ok suckar kyrkan, jämra sig lärdom, dygd och förtjänster, himmeln höljes af mörker, och själfva marmorn i templen utdunstar ymniga svettpärlor. Men så mycket

---

Carolo suo, ex. Acad. Aboënsis societate ad Coelos evocato, exequias iret. Scriptore Daniele Achrelio“.

värka dock sådana personer isynnerhet hos den okunniga massan, att deras anseende småningom går förloradt, i det för hvarje dag någonting borttages från deras värdighet. Om din son redan sluppit bort från en så bedröflig tidsålder, hvad är att klaga däröfver? I sanning intet". [1])

Det kan icke nekas, att det var en hård och skoningslös dom öfver kyrkans tillstånd Achrelius fäller i detta bref och taflans dysterhet ökas däraf, att själfva kyrkans ledare utmålas som roten och upphofvet till det onda. Man kan ej värja sig för tanken, att det i denna svartkritsteckning ligger en god portion retorisk öfverdrift, en mycket vanlig egenskap i den tidens latinska parentationer. Men så alldeles utan motsvarighet i värkligheten var Achrelii skildring dock icke. Man finner tvärtom hans åsikt bekräftad af de vittnesbörd man äger i behåll af själfva biskoparne i Åbo stift rörande prästerskapet vid denna tid. Så t. ex. anförde den samtida biskopen *Gezelius* d. ä. hos kanslern klagomål öfver att „de, som skulle ordineras till präster, voro råe och okunnige" [2]). Och oaktadt alt hvad denne Achrelii berömda samtida som biskop uträttade för kunskapens spridning och sedlighetens höjande bland stiftets prästerskap, hade dock tillståndet vid hans död icke i någon nämnvärd grad förbättrats. Hans son och efterträdare, *Gezelius* d. y., uppsatte vid sitt tillträde till ämbetet ett betänkande, däri „han beklagar både den osedlighet och den brist på bildning, som hans stånd måste vidkännas, och i följd hvaraf dess medlemmar, sedan de en gång uppnått sysslor och lön, åsidosatte all slags uppbygglig läsning, tilläfventyrs någon postilla undantagen, samt hvarken i tal, i kläder, i åthäfvor, eller i sitt uppförande iakttoge den allvarsamhet dem anstode, utan sysselsatte sig blott med sin hushållning och samlande af det timliga goda, med hvarandra lefde i misshällighet, på otillbörligt sätt, genom giften och rekommendationer, till hvarandras förfång, sökte befordran, och dymedels tillika vållade, att skolorna voro besatta med uttröttade eller odugliga lärare, äfvensom gan-

[1]) *Tengström*, Gezelii den äldres minne s. 157—158.
[2]) Anf. arbete s. 139.

ska få församlingar hade rätta herdar eller trogna själasörjare“ [1]).

Denna biskopliga orlofssedel gifver knapt en förmånligare föreställning om kyrkans män än Achrelii parentation.

På kyrkans höjder voro också utsikterna långtifrån molnfria. Achrelius hade upplefvat den hatfulla förföljelsen mot biskop Terserus, som slutligen blef afsatt för att han i några punkter afvikit från det ortodoxa lärosystemet. Vidare hade Achrelius i färskt minne, då han skref sitt tal, de småaktiga trätor, hvari Terseri efterträdare Gezelius d. ä. genom eget förvållande jämt och ständigt var invecklad såväl med konsistorium som med enskilda lärare vid akademin, och hvilka på sin tid väkte stort uppseende och skandal samt gjorde ett pinsamt intryck i vida kretsar [2]).

Att Achrelius emellertid under själfva ortodoxins och intoleransens maktperiod dristade sig att så skarpt, låt vara till och med öfverdrifvet blottställa svagheterna hos kyrkan och dess ledande män, vittnar om en djärfhet, som man knapt skulle vänta af en dåtida författare. Men straffet uteblef ej länge. Biskop Gezelius d. ä., som personligen ansåg sig förolämpad genom detta tal, anförde i augusti 1676 hos konsistorium klagomål öfver att Achrelius på grund af en „kitslighet, som äfven vid flere andra tillfällen utbröt, tillåtit sig några bitande infall *de pallio et barba* m. m“ [3]).

Konsistorium tilldelade med anledning af detta klagomål Achrelius en „admonition“, men då Gezelius icke ansåg detta straff vara nog för förseelsen, vände han sig såväl till den för undersökning af oordningarna vid universitetet vid denna tid nedsatta Commissorial Rätten [4]) som till landshöfdingen, hofrätten och akademins kansler. Gezelius besvärade sig tillika öfver att Achrelius, ehuru han redan var angifven för ofvannämda skrift, „ytterligare

[1]) *Tengström,* Gezelii den yngres minne s. 71.

[2]) *Tengström,* Gezolii den d. ä:s minne s. 140 och ff.

[3]) *Tengstöm* anf. arb. s. 156-157.

[4]) Om denna se *Tengström,* anf. arb. s. 75 o. ff.

tillåtit sig bitande yttranden om Prestetåndet både i en parentation öfver sal. Probsten i Kimitho [1]) samt uthi en Consolatoria öfver sal. Henricum Falandrum" [2]).

Bland de myndigheter, till hvilka Gezelius vände sig, lyckades han åtminstone få landshöfdingen på sin sida. Åbo och Björneborgs läns dåvarande höfding *Harald Oxe* (landshöfding sedan 1667, d. 1690) ingick nämligen till regeringen i Stockholm med klagomål mot Achrelius för att „hafva på trycket låtit utgå ett Scriptum på latin, hvarutinnan han, som synes, mycket inveherar och försmädeligen angrijper så väl Andelige som Verldslige Öfverhetsståndspersoner och dhem svåra beskyllningar sampt förbrytelser tillägger, förfrågandes sig Landshöfdingen huruledes med honom precederes skulle, på det han för en sådan sin djerfhet skulle med behörigt straff och correction måtte ihugkommen blifva" [3]).

De skarpa klagomålen från så högt uppsatta personer hade äfven åsyftad värkan. På befallning af akademins kansler, grefve Brahe, blef Achrelius i slutet af år 1676 för sina uttalanden mot prästerskapet suspenderad från sin tjänst vid akademin.

Under hela denna tid hade Achrelius emellertid tillfredsställelsen att ha ett stöd hos konsistorium, såsom framgår af protokollen från de möten, där ärendet behandlades. Med anledning af Gezelii klagomål vände sig Achrelius till nämda myndighet med en supplik, hvari han begärde, att konsistorium skulle ingå till akademins kansler med en redogörelse för sakens beskaffenhet samt bifoga en attest om huru han förvaltat sekreterare- och adjunkts-

[1]) Härmed åsyftades utan tvifvel *Johannes Pratanus* f. 1620, log. & metaphys. professor i Åbo 1650, kyrkoherde i Pargas 1655 och i Kimito 1661. Död 1676. Genom sitt giftermål med Rothovii dotter Maria var han morbror till Achrelius.

[2]) *Tengström*, anf. arb. s. 158. Äfven i konsistorium klagade Math. prof. Flochsenius öfver A:s Consolatoria öfver Falander, påstående den vara något förargelig, hvartill censorn Laurbecchius emellertid genmälte: „ingalunda utan den om henne sinistre döma vill". Jfr Cons. otrykta protokoll för 16/$_{4}$77.

[3]) Se Biografiskt Lexikon d. 1 s. 10.

befattningen. Ärendet behandlades af konsistorium vid sammanträde den 16 september 1676. Censorn Miltopaeus tillfrågades, om han hade censurerat Achrelii epistola consolatoria, hvartill denne bejakade, sägande likväl att han i skriften hade antecknat några „tvifvelaktiga sentenser“, hvilka Achrelius likväl mot hans förmodan hade låtit trycka. Miltopaeus hade åtskilliga gånger förmanat A. att använda ett mildare språk, men han önskade dock, att konsistorium skulle befordra hans sak i anseende till hans „fervorem ingenii och hans salig faders meriter“. De flesta öfriga konsistoriales yttrade sig äfven på olika skäl till Achrelii förmån, men ärendet hänsköts till „pleniorem senatum“ och företogs till slutlig behandling först den 12 december, under hvilken mellantid Achrelius redan hunnit blifva suspenderad från sin tjänst.

Vid den slutliga omröstningen uttalade sig icke blott flertalet af de närvarande varmt för Achrelius, utan klandrade tillika prokanslern för att han genom att ha vändt sig till kommissorialrätten och andra myndigheter förbigått konsistorium, hvars auktoritet därigenom minskats. Om Achrelius hade felat, så hade han rätt att dömas af den akademiska senaten. Men konsistorium kunde icke ens se något straffvärdt i A:s scriptum. Det var ingen paskill, i hvilken någon person var nämd. Förf. hade endast följt „veterum auctorum et recentiorum“ exempel. Han hade blott „taxerat vitia som för detta funnits och ännu gå i svang“. „Skulle oratoribus ej den licentia vara consessu, följde detta absurdum och ingen skulle på predikstolen kunna attaquera de synder, som gå i svang.“ Konsistorii beslut blef också att med nästa post rekommendera Achrelius hos riksdrotsen.

Detta mäktiga understöd i konsistorium synes ha föranledt Achrelius att sätta sig öfver hela suspensionen. Redan i början af påföljande vårtermin intimerade han sina föreläsningar, såsom om ingenting skulle ha passerat. Häröfver vände sig emellertid prokanslern till konsistorium med nya klagomål mot honom, och Achrelius blef i följd häraf hårdeligen tilltalad och hans lön arreterad, hvilken

åtgärd likväl efter tre månader upphäfdes på grund af ett från kansler ankommet bref[1]).

Först efter nära ett års suspension blef Achrelius emellertid genom ett bref från kanslern till konsistorium af den 15 okt. 1677 återinsatt i sitt ämbete. Han erhöll visserligen på kanslerns befallning en varning „att ej röra om sådant, som honom hvarken anstår eller materien enkannerligen angår, som han i sinnet hafver att skrifva om“, men att grefve Brahe äfven ogillade Gezelii förfarande, framgår af ett bref till konsistorium af den 24 påföljande oktober, hvari han säger sig med största missnöje ha förnummit, att „biskopen ännu framhärdade uthi sådhant, medh hvilket inthet mycket gått uppbygies, uthan snarare, som tyckes, till förkränkiande af fundamentet på Academien“ [2]).

Achrelii suspension visade sig icke häller hafva något inflytande på hans befordran vid akademin, och i konsistorium hade han fortfarande varma gynnare. Den 5 april 1679 ingick konsistorium med en skrifvelse till akademins kansler, hvari det rekommenderade „akademie sekreteraren Achrelius, ende son efter medicine professorn Achrelius, att få den först ledig blifvande professionen i filosofiska fakulteten, sedan han redan i 9 år med beröm betjent den studerande ungdomen, och hans gamla moder, salig biskop Rothovii dotter, denna sin enda son om uppehälle tillita kan“ [3]). Denna rekommendation hade snart åsyftad värkan. Den 9 påföljande juni afled eloquentiae professorn *Martin Miltopaeus*, och till hans efterträdare utnämdes Achrelius, som den 11 november samma år installerades i sitt nya ämbete.

---

[1]) Cons. otrykta prot. $^{16}/_{9}$, $^{12}/_{12}$ 1676, $^{14}/_{11}$ $^{28}/_{3}$ 1677.

[2] *Tengström*, anf. arb. s. 158—160.

[3]) Jfr „Utdrag ur åtskilliga Bref till Riksdrotsen och Åbo Acad. Cancell. Gr. P. Brahe den yngre“ i Handlingar till upplysning i Finlands Kyrko Historia hft 5 s. 95.

3.

Den profession, till hvars innehafvare Achrelius utsetts, hade altsedan universitetets stiftelse varit „mindre väl besatt“. Redan biskop Terserus hade klagat öfver två af de förste innehafvarne, att de icke „helt och hållet med beröm tracterat Eloquentiae studium, hvilket varit ett stort hinder för akademiens i Åbo uppkomst“. Det var den Romerska vältaligheten, som utgjorde eloquentiae professorns hufvudområde. Men hvilken roll än det latinska språket spelade vid denna tid, så var perioden dock föga gynnsam för den klassiska bildningen. Medan alt uppgick i de småaktiga teologiskt-dogmatiska tvisterna, kallades de, hvilka sysselsatte sig med klassiska studier, *verbales*, ett namn, som de äfven gjorde skäl för genom det mekaniska och schematiska sätt, hvarpå de bedrefvo sina språkstudier [1]).

I ett bref af år 1682 till akademins prokansler, biskop Gezelius, som då vistades vid riksdagen i Stockholm, förklarade äfven Achrelius, att det „synes vara som ett Amen med eloquentia“, hvarför han anhöll att Gezelius hos kanslern skulle utvärka åt honom tillstånd att „få privatim kommunicera med ungdomen in Historicis och Politicis, efter sådant väl torde behöfvas“, men framför alt, „att samma praxis, som finnes vid Ubsala Academia och andra Universiteter, måtte ock här föröfvas *circa Disputationes Philosophicas*, at man icke måtte adstringeras till ett, uthan ha sin frijhet at öfva sigh i åthskillige argumenter, ty Philos. Facultas här i Åbo har i detta måhl giort ett Statutum, som är heel barnsligit“. I ett senare bref åberopar han sig på berömda utländska filologer och framhåller, „huru Vossius, Heinsius, Boeclerus, Schefferus och flere hafva icke allenast *exercitia styli*, utan ock Ethica, Politica, Historica handlat och låtit publicera“. Två år senare, år 1684, erhöll Achrelius af dåvarande kan-

[1]) *J. J. Tengström*, Gezelii d. äldres minne s. 79—80, *J. Tengtröm*, Minne öfver Terserus s. 47, 170.

slern, grefve Bengt Oxenstjerna, tillstånd att presidera för „disputationer äfven i Philosophia practica, emedan vissa vetenskaper vore med hvarannan så närskylda, att man svårligen kunde utstaka gränsorna dem emellan“ [1]).

Redan långt innan han erhöll detta officiella tillstånd, hade Achrelius såväl föreläst som disputerat utom råmärkena för eloquentiae professuren. I ofvannämda bref till Gezelius säger han sig ha hållit föreläsningar i fysiken, alldenstund „Studium Physicum myckit har hvijlat vedh denna Academien“. Med anledning häraf hade professorn i praktisk filosofi Wanochius, som en kort tid hade varit e. o. professor i fysik, med all flit sökt att förolämpa honom, hvaröfver Achrelius anförde klagomål hos Gezelius.

Vidare hade Achrelius under åren 1678—1682 offentliggjort en längre disputationsserie *Contemplationum Mundi Dissertationes* hvaraf icke mindre än 21 delar ventilerades vid akademin i Åbo. Sistnämda år utkom arbetet som ett fullständigt helt under titeln *Danielis Achrelii Contemplationum Mundi libri tres.* Denna bok har i många afseenden sin märkvärdighet. Det var icke blott 1600-talets största arbete på det naturvetenskapliga området vid universitetet, utan vållade snart äfven sin författare nya ledsamheter.

Knapt hade de första delarna af arbetet utkommit från trycket, innan en ny anklagelse riktades mot Achrelius, denna gång i själfva den akademiska senaten. Vid konsistorii sammanträde den 5 december 1678 uppträdde nämligen filosofiska fakultetens dåvarande dekanus, prof. Erik Falander och proponerade, „om *Secret. Mag. Daniel Achrelius* wijdare finge tillstånd att publicera sitt påbegynta *opus physicum,* efter såsom een dehl deruthi *repugnerar aliis saniorum philosophorum dogmatibus,* han ock der jämpte inför *nova principia* och mehr sådant som synes *Facul. Philosoph.* vara emot, och skälighit att *corrigeras*“.

Beträffande denna anklagelse meddelar konsistorii protokoll för nämda dag följande: „Om detta ährendet

[1]) *Tengström,* Gezelii den d. ä:s minne s. 82—83.

discurerades fast länge och noga. *Philosophiae Professores* [1]) *uno ore* wille ingalunda der till bejaka, att *Mr Achrelius* får wijdare låf sijn physicam att publicera, för ofvantalde orsaker, hälst och emedan sådant skulle ländа *Facul. Philosoph.* till skam och neesa, att dhe tillbörligen eij skulle kunnat sådant skärskoda och examinera. Men *Rector Magnificus,* [2]), *Dr Bång* och *Dr Tillandz* förmeentte detta wärcket wähl kunna bestå, efter som det eij sträfwar emot den Helige Skrift, och b:te Achrelius, i sådant fall fleere andra märckelige män, dhe ock *libere* haa welat sitt *ingenium* i sådant fall förfahra, och sigh eij *aliorum scriptis & dogmatibus* heelt och hållet *mancipera,* hwarföre wore rådligit att detta wärcket gåår för sigh, efter *opus* är ock så i sig sielf nyttigt och *juventuti* så wähl för *stylen* som sielfwa *res proficuum* och der detta skulle tillbaka sättias, kunde b:te Achrelius, som eljest een mycket nyttigh *in republica,* der igenom uthi sitt goda *proposito retarderat* blifwa, och medelst sådant kan hända sig annat *vitae genus eligera*“ [3]).

I konsistorium voro tre röster mot tre, men dominus rektors votum afgjorde till Achrelii förmån, så att han utan något vidare hinder fick fullfölja sitt stora värk.

Denna episod vid Åbo universitetet har blifvit mycket uppmärksammad af eftervärlden. Vidpass hundra år senare framhölls i en kritik öfver Achrelii bok af biskop C. F. Mennander i Åbo tidningar för den 30 april 1773 det märkvärdiga faktum, att medan vid Upsala universitet teologerna med synnerlig häftighet uppträdde mot den nya cartesianska filosofin, togs denna däremot i försvar af teologerna vid Åbo universitet. Samma förhållande betonades ännu kraftigare i en kort uppsats med titel: *De lärde i Åbo tänkte uti förra seculo tidigare än de i Upsala* i Gjörvells tidskrift *Samlaren* för den 9 december 1773. Om teologernas i Åbo konsistorium utlåtande säges, att „många

[1]) De närvarande voro, utom Falander, Miltopaeus och Laurbecchius.
[2]) Rektor var då prof. *Enevald Svenonius.*
[3]) Jfr Tidningar Utgifne af Et Sällskap i Åbo År 1783 s. 141—142.

sådana *judicia* icke torde kunna uppdagas". Det påpekas, att Cartesii filosofi förr både „lärdes och vedertogs i Åbo än i Upsala" och att „teologiska fakulteten i Åbo tog cartesianska filosofin i försvar och befordrade dess ingång vid det finska lärosätet, emot själfva den filosofiska fakultetens åstundan, medan samma nya filosofi af förstnämda fakultet i Upsala högeligen förkättrades och motsades, men med icke mindre nit förfäktades af filosoferna därstädes, med en Bilberg i spetsen".

Dessa förmånliga uttalanden såväl om Achrelius som om Åbo akademi synas a priori hvila på den förutsättningen, att „Världsbetraktelsernas" författare var en anhängare af Cartesii filosofi. Hvarifrån detta antagande härledde sig, är svårt att veta, men säkert är att Achrelii bok endast gifver ringa stöd för detsamma.

I inledningen till arbetet redogör förf. själf för de beskyllningar, hvilka blifvit riktade mot honom. Så t. ex. att han stört den akademiska freden, påtrugat världen nya dogmer och imiterat Ovidii metamorfoser. Gentemot dessa anklagelser vidhåller han, att han ej velat påtruga någon sina åsikter, att hans skrifter ej kunde skada någon, om de också litet afveko från den vanliga opinionen, hvarjämte han äfven betonar, att han icke anfört något, som stode i strid med trosartiklarna. Beskyllningen för att hafva imiterat Ovidius förklarar förf. vara föranledd däraf, att han icke såsom de samtida skolastiska peripatetikerna „ängsligt afskref etymologier, homonymier, synonymier eller höll långa tal om definitionernas arter och olikheter, eller utvecklade huru orden borde förstås realiter, verbaliter, accidentaliter, intentionaliter, eller påkallade hjälp af tankekombinationer och föreställningar, eller påtrugade läsarne en massa härifrån och därifrån samlade korollarier, distinktioner och konklusioner". Med flit säger Achrelius sig ha velat undvika afskräckande spetsfundighet och andelös terminologi och i stället bemöda sig om enkelhet, klarhet och tydlighet.

Det är sålunda hufvudsakligen mot förebråelsen att ha efterhärmat Ovidius förf. här uppträder till försvar och

själf anser hela uppträdet föranledt däraf, att han icke följt den på hans tid vanliga skolastiska metoden i vetenskapen, utan sökt gifva sin bok en lättfattligare form. Om Cartesius är det icke fråga i detta försvar.

Af företalet inhämtar man vidare, att „Contemplationes mundi“ var ett ungdomsarbete, som Achrelius excerperat från berömde lärdes skrifter, hvilka han dock ej slafviskt kopierat, utan med bevarande af en viss frihet och själfständighet. Han räknar sig själf till den „eklektiska sekten, som från alla författare utväljer det nödvändiga och bortlämnar det öfverflödiga“. Och om någon på grund däraf skulle anklaga honom för att betjäna sig af förfädrens auktoritet, så ville han redan på förhand ärligt bekänna, att han citerade dem som vittnesbörd.

Man finner häraf bekräftadt, att Achrelii naturbetraktelser i hufvudsak stödde sig på tidigare författares skrifter.

Det återstår endast att se, hvilka författare A. i sin bok i hufvudsak anslutit sig till. I själfva värket vimlar arbetet af citat såväl från äldre som nyare, mer eller mindre kända humanistiska lärde, hvilket besannar hans i inledningen meddelade upplysning, att arbetet i hufvudsak är af eklektisk art. Bland de citerade författarne möter äfven i slutet af arbetet på par ställen Cartesius. Vid redogörelsen för växternas färger aftrycker han ett uttalande af nämda förf., och i slutet af kapitlet om människosinnet och passionerna uppmanar han de läsare, som önska få veta mera om saken, att studera Cartesii arbeten *De passionibus animae* och *Tractatus de homine.* Häraf torde man kunna draga den slutsatsen, att Achrelius kände den berömde filosofen icke blott till namnet, utan att han äfven läst hans arbeten. Någon påvärkan af cartesianska filosofin kan man emellertid för öfrigt icke spåra i Achrelii arbete. Andan i boken står snarare i fullständig motsats till Cartesii läror.

Den författare, hvars namn oftast förekommer i Achrelii arbete, är icke häller Cartesius, utan den samtida

jesuitfilosofen *Athanasius Kircher*[1]). Dennes skrifter synas också ha varit den hufvudkälla, ur hvilken förf. öst vid utgifvandet af sitt naturhistoriska arbete.

Hvad Kirchers vetenskapliga ståndpunkt beträffar, kan den bäst karaktäriseras som en naturmagi, hvilken hufvudsakligen sysselsatte sig med de dolda krafterna i naturen och deras invärkan på hvarandra och på växter, djur och människor. Han söker visa, att en hemlig magisk kraft genomgår hela världsaltet. Solen och himlakropparna öfvade en magnetisk värkan på jorden och alt lefvande, och konsten att uppvisa sambandet mellan det himmelska och jordiska var magi. Med denna ståndpunkt kan det icke förvåna, att Kircher ännu var anhängare af läran, att jorden var centrum i hela universum samt att alt öfrigt endast var tillkommet för jordens skull, hvilken af Gud själf hade blifvit utvald till människornas boning.

Han uppräknar sex olika världssystem, bland hvilka han ansluter sig till Tycho Brahes, enligt hvilket jorden är en orörlig medelpunkt i världsaltet, hvaremot han helt och hållet förkastar Copernici, bl. a. äfven därför, att det står i strid med den heliga skrift, som framställer jorden

---

[1]) Kircher, som föddes 1601 och afled 1680, var en af den dåtida katolska världens mångsidigaste lärde och mest alsterrika författare. Ehuru uppfostrad i ett jesuitkollegium, där han i hufvudsak inhämtade teologi och de gamla språken, visade han emellertid tidigt ett stort intresse för matematik och naturvetenskap. Han bedref icke blott samvetsgranna studier på de exakta vetenskapernas område, utan öfvergick snart äfven till själfständiga experiment, särskildt på fysikens område, hvarvid han bland annat konstruerade instrument, hvilka på sin tid väkte stort uppseende. K. företog äfven flere naturvetenskapliga expeditioner, hvarvid han bl. a. undersökte Vesuvius och var ögonvittne till en fruktansvärd jordbäfning i Calabrien, hvilken han närmare skildrat i ett af sina arbeten. K. blef slutligen lärare i matematik vid *Collegium romanum* i Rom. De talrika arbeten han efterlämnat vittna om en alsterrikedom och en mångsidighet utan like. Vid 77 års ålder uppgifver han antalet af sina trykta skrifter till 44. De hänföra sig till snart sagdt alla vetandets områden, och flere af dem äro af ett sådant omfång, att de ensamma för sig skulle vittna om en aktningsbjudande flit och möda. Jfr en biografi öfver Kircher af *Karl Schwartz* i Ersch und Grubers Encyklopädie II d. 36 s. 266.

orörlig och endast tillägger sol och stjärnor rörelse. Förf. anser till och med, att detta system med rätta blifvit förbjudet af kyrkomötena i Rom[1]).

Detta kan vara nog för att känneteckna den vetenskapliga ståndpunkten hos Kircher, med hvars samtliga hufvudarbeten Achrelius synes ha stiftat bekantskap. Man finner i „Contemplationes mundi“ längre och kortare utdrag från *Mundus subterraneus*, *Ars magna lucis & umbrae*, *Iter exstaticum coeleste*, *Magnes sive de arte magnetica* m. fl. Kircher är väl icke den enda författare, som citeras af Achrelius. Han hopar som nämdt citat från en talrik mängd auktorer, men det visar sig oftast därvid, att dessa icke äro gjorda i första hand, utan att han hämtat äfven dem från sin hufvudkälla[2]). Det är icke häller blott af citaten man kan sluta till, att Achrelius var en lärjunge af Kircher. En närmare undersökning visar, att där han icke citerar, där refererar han. Vidlyftiga partier i Achrelii bok kunna sägas endast vara referat ur Kirchers arbeten. Hans skildring af världssystemet och himlakropparnas rörelser öfverensstämmer i hufvudsak med Kirchers framställning af samma sak i Iter exstaticum coeleste, och hela andra kapitlet om ljus, skugga och färger synes vara hämtadt ur Kirchers „Ars magna lucis och umbrae“. I kap. 5 utvecklar A. i likhet med Kircher i Mundus subterraneus att hela naturen består af strid (lis) och vänskap (amicitia). Man behöfver också endast kasta en blick på den till arbetet fogade teckningen af världssystemet, för att finna att Achrelius innehade samma naturvetenskapliga ståndpunkt som Kircher. Jorden intar här medelpunkten, och kring densamma kretsar först månen och solen och sedan de öfriga himlakropparna. Han framställer också närmare denna sin ståndpunkt i tredje bokens första kapitel, som

[1]) *Kircher*, „Iter exstaticum coeleste“, s. 36—39.

[2]) Så t. ex. återfinnas de talrika citaten å sid. 10—11 från Augustinus, Basilius, Ambrosius m. fl. i Kirchers Iter exstaticum coeleste s. 42—47. Samma är fallet med citaten å sid. 26, hvilka äro hämtade fr. K:s Ars magna lucis & umbrae s. 30, o. s. v.

handlar om jordklotets plats i världssystemet. Efter att ganska utförligt ha redogjort för Copernici system och skälen för detsamma, öfvergår han till dess bemötande, hvarvid han till först åberopar sig på den heliga skrifts vittnesbörd, särskildt sådana ställen, där det talas om solens rörelser, dess upp- och nedgång m. m. Han hänvisar vidare till kyrkofädren och samtliga såväl äldre som nyare filosofer samt tager slutligen både förnuftet och känslan till vittnen på att jorden såsom hela naturens medelpunkt äfven bör intaga en orörlig plats i världsrymden, medan de öfriga himlakropparna kretsa kring densamma. Skulle den rulla kring sin egen axel eller vara underkastad ett årligt kretslopp, vore dess ställning den mest oroliga och oberäkneliga, ja den vore icke en gång öfveralt beboelig![1])

Så nära öfverensstämde A:s uppfattning af världssystemet med Kirchers ofvan påpekade ståndpunkt. Han delade äfven dennes åsikt om ett hemligt samband mellan planetvärlden och jorden, och ehuru han stälde vår värld som den dominerande centralpunkten i universum, var det emellertid denna som stod under planeternas inflytande, och icke tvärtom. Det fans sålunda såväl nyttiga planeter som skadliga, de där medförde sjukdomar, pest m. m. Härifrån är steget icke långt till astrologin, och man kan lätt öfvertyga sig om att A. var en anhängare af astrologins läror. Han tager uttryckligen „astrologernas gyllene vetenskap“ i försvar mot dess belackare och synes vara fullt öfvertygad om att himlen är liksom en tafla, på hvilken Gud genom tecken och under visar, hvad som kommer att ske på jorden[2]).

Att Achrelius öfverhufvud skattat rätt mycket åt tidens vantro och vidskeplighet, framgår särskildt ur de naturvetenskapliga afdelningarna i hans bok. Han uppsöker med förkärlek det vidunderliga i naturen, hvilket han äfven utmålar på ett i hög grad fantastiskt sätt. En skild

[1]) Contemplationes mundi s. 194—200.
[2]) Anf. arb. s. 133—135.

afdelning af boken egnas helt och hållet åt framställning af allehanda monster bland människor, djur och växter, och i kapitlet om ormar, drakar och ödlor gifver han följande kuriösa skildring af draken:

„Drakarne gå på fyra fötter, från deras sidor utskjuta broskartade vingar, liknande roder, medan en annan del af dem icke äga vingar, utan gå på två ben, ja kunna sakna hvardera. Att dessa vidunder för öfrigt hvarken uppkomma ur nedfallande moln eller i följd af andra ormars förening, utan frambringas ur särskildt förruttnande ämnens blandning, är min öfvertygelse“ [1]).

I denna del af sin bok åtnöjer sig Achrelius icke med att citera andra författare, utan anför äfven egna rön och iakttagelser. I kapitlet *de meteoris ignitis* skildrar han till först en s. k. *ignis fatuus* och säger sig minnas, att han på en ö vid midnattstid i början af juli månad sett ett kol brinna med blå färg. Han hade haft stor lust att se fenomenet på närmare håll, men rädda och vidskepliga sjömän fingo honom, som då ännu var nära nog en gosse, att afstå från sin föresats, genom att framhålla att på platsen en skatt var gömd och att detta tecken utmärkte stället.

Af alt det ofvanstående torde med tillräcklig tydlighet framgå, att det nya hos A. inskränker sig till ett öfvergifvande af den skolastiska metoden och ett populärare framställningssätt än då var vanligt i den vetenskapliga världen. Måhända var det endast detta, som hans samtida antagonister åsyftade, då de beskylde honom för att i strid med sunda filosofers läror införa nya principer. Säkert är att efterväldens antagande, att Achrelius skulle varit cartesian och att fakulteten velat motarbeta den cartesianska filosofins införande vid Åbo universitetet, icke visat sig vara riktigt. Achrelius var en anhängare af Athanasius Kircher och hyllade icke blott i hufvudsak dennes naturåskådning, utan hämtade äfven det väsentliga innehållet i sin bok från dennes talrika skrifter [2]). Som ett själfständigt originalarbete kan Achre-

[1]) Contempl. mundi s. 328—329; Jfr Hjelt, Naturh. stud. s. 62.

[2]) I detta sammanhang må ytterligare nämnas en af Daniel Nordin (f. 1616 d. 1708) 1684 författad afhandling *Positiones quædam philoso-*

lii bok icke betraktas, och han hade ej häller åsyftat ett sådant. Man kan emellertid räkna „Contemplationes mundi“ bland den talrika mängd läroböcker, hvarpå biskop Gezelii den äldres tid var så rik. Förf:s syfte var ingenting annat än att gifva den akademiska ungdomen en handbok i samtliga naturvetenskaper, och ur denna synpunkt måste man gifva arbetet alt erkännande. Ehuru visserligen A:s ståndpunkt redan för sin tid var föråldrad, hade han dock inslagit en nyare metod och i en lättfattligare form sökt gifva en sammanfattning af den tidens åsikter på det naturvetenskapliga området.

4.

I sina „Världsbetraktelser“ hade Achrelius nedlagt hela sin naturvetenskapliga lärdom. Efter det omfattande värkets afslutande begynte han därför uppsöka nya områden för sin vetenskapliga värksamhet. Om sina fortsatta studier och literära planer har han själf meddelat oss några upplysningar i ett af honom författadt bref till f. d. professorn, sedermera häradshöfdingen Samuel Gyllenstolpe (d. 1692), hvilket bref han bevarat åt efter-

---

phicae. En af dessa filosofiska teser vidhåller i likhet med Achrelius, att jorden icke rör sig, utan står orörlig i centrum af världen. En motsatt åsikt säger förf. endast hyllas af Copernicus och de kartesianska filosoferna, mot hvilkas åsikter förf. ställer såväl den heliga skrift som sunda förnuftet och erfarenheten. Det märkliga är, att Nordin äfven uttryckligen uppträder mot den cartesianska filosofins hufvudprincip: *cogito, ergo sum.* Gentemot denna uppställer han som den absolut första principen: *Impossibile est idem simul esse & non esse,* och söker bevisa, att Cartesii fundamentalprincip står i strid med denna. Enligt Cartesii skulle tänkandet finnas före varandet, man skulle således kunna vara och icke vara på samma gång, hvilket är absurdt.

Då Nordins dissertalion ventilerades under Achrelii presidium, kan man, om man så vill, äfven i den se ett bevis på, att A. icke blott icke var en anhängare af den cartesianska filosofin, utan snarare en motståndare till densamma.

världen i ett af sina arbeten[1]). Gyllenstolpe hade af Achrelius begärt att få sig tillsändt ett exemplar af „Contemplationes mundi“, och i svaret på vännens bref ingår bl. a. följande:

„Inför en så välvillig uppskattare af lärdomen bekänner jag öppet, att jag inom området för min profession utarbetat *Oratoria*, den lilla boken *de conscribendis Epistolis;* för det tredje *de perfecto Oratore;* en samling *de verborum differentiis* har jag likaledes åstadkommit. Slutligen då jag ser att bland så betydande män, som Vossius, Scioppius, Vostius, Cellarius, Borrichius, Titius och andra olika meningar uppstått angående språkets renhet och uttalets beskaffenhet, har jag försökt sammanställa alt detta i vår *Criticus*, och sålunda hoppas jag att jag till gagn för den under nordpolen boende ungdomen efter måttet af min förmåga visat dem vägen, som önska föreskrifter och ledning. Men beträffande tingens förhållande är ett djupare studium af nöden. För att de äfven i denna del måtte hafva de första elementen, skall jag på grund af framställda önskningsmål inom kort utgifva en Prudentia civilis med de delar som bilda densamma, *etik*, hvars rot är *naturrätt*; *politik*, hvars moder är *folkrätt*. Häraf uppkommer liksom en stam *kunskap om rikena (notitia imperiorum)*, hvilken skall prydas af följande grenar och blommor: *religionsvetenskaperna*, *geografi*, *historia*, *kännedomen om styrelsen och seder* med mera dylikt. Då jag är ledig från dessa sysselsättningar, skall jag i svensk sång utstoffera Moralia, Josefs lif och de götiska konungarnas historia“.

Man ser af detta bref, att Achrelius efter fullbordandet af sina „Världsbetraktelser“ närmast återvände till området för sin egen profession, för att om möjligt upprycka densamma ur det lägervall, hvari den, såsom tidigare nämts, befann sig. Han nämner icke mindre än fem hithörande arbeten, af hvilka dock, så vidt man känner, endast tre utkommo från trycket, nämligen *Oratoria* 1687, *Epistolarum conscribendarum forma* 1689 och *Verborum latini sermonis differentiae* 1692.

Dessa kortfattade latinska handböcker i romersk retorik, stilistik och synonymik äro närmast att betrakta som kompendier med ledning af tyska och holländska filologers större och mera omfattande värk på dessa områden. Achrelius säger själf, att han hopsatt sina bök-

[1]) Epistolarum conscribendarum forma et ratio. Aboae 1689 s. 109—110.

ker ur „stora mäns skrifter“ och att de voro afsedda till handledning för den akademiska ungdomen för att befordra intresset för eloquentiae studiet vid universitetet. Men det synes icke ha lyckats för Achrelius att bringa nytt lif i de latinska studierna, och har man häri att söka den förnämsta orsaken till att öfriga af Achrelius på detta område tillärnade arbeten helt och hållet uteblefvo. Förf. säger själf i efterskriften till ofvannämda kort före hans död utgifna „Verborum latini sermonis differentiae“, att han afstått från att utgifva en mera omfattande stilistik, emedan språkets ans så litet aktades af hans samtida. Humanitetsstudierna, grundvalen till all solid lärdom, föraktades, enligt hans mening, och förtrampades af dem, som „stänka, nej ösa mera olja på fåfänglighetens salar än på lärdomens altare“. På grund af detta bristande intresse och denna likgiltighet bjöd han eloquensen ett evigt farväl.

Det var antagligen hans afsikt att efter att ha lämnat den romerska vältaligheten åt sitt öde, egna sig åt de arbeten i juridik och historia, som han enligt brefvet till Gyllenstolpe hade planlagt, men en tidig död hindrade honom från att fullfölja dessa planer. Hvarken någon Prudentia civilis eller Notitia imperiorum af Achrelius ha utkommit.

Han nämner emellertid i sitt bref för första gången ett tredje område för sin värksamhet, nämligen *svensk sång.* Af de i brefvet omtalade poemen utgaf han äfven såväl Moralia som Josefs historia, hvaremot det tredje om de götiska konungarnas historia, såvidt man har sig bekant, aldrig sett dagen.

Källsprånget till A:s vittra värksamhet torde närmast vara att söka i hans latinska vältalighet. Achrelius var, såsom redan tidigare framhållits, akademins yppersta vältalare på romarspråket. Såsom sådan erkändes han af sin samtid, och eftervärlden har ej häller jäfvat detta omdöme. Den berömde teologen Enevald Svenonius kallar i en akademisk inbjudningsskrift sin yngre kollega vid akademin „noster orator florentissimus“. Wieselgren i „Sverges sköna

litteratur“ sammanställer några episoder ur Achrelii äreminne öfver hans fader (1670) med ett utdrag ur ett tal af Leopold, för att tjäna som bevis på att 1600-talets vitterhet ej stod så omätligt efter den vittra skolan omkring Gustaf III, som den senare trodde, ehuru med den skilnaden, att 17:de seklets vältalare „bekrigade de förnämas flykt från grundliga studier, då svenska akademin under Gustaf III:s tidehvarf beundrade tiden i sig“ [1]).

På uppmaning af akademin skref Achrelius fortfarande äreminnen: öfver biskop Enevald Svenonius (1689), öfver assessorerna Daniel Gyldenstolpe (1691) och Johannes Lagermarck (1692) samt öfver professorn Simon Paulinus (1692). Han författade vidare å akademins vägnar ett sorgetal öfver de aflidna prinsarne Gustaf och Ulrik (1685), ett lyckönskningstal i anledning af arfprinsen Carl XII:s

---

[1]) Vid sidan af några skrytsamma yttranden af medlemmar af nämda akademi ställer Wieselgren följande uttalande af Achrelius ur det ofvannämda talet af år 1670:

„Men jag stannar ett ögonblick (i ämnets utveckling), ty jag mins dessa tiders begråtansvärda afsky för all *grundlig* vitter bildning. Den generation, som nyss framlyste, eftersträdes med hvar dag af en oädel, oredig, barbarisk, med förvända begrepp om alt studium. Om denna nya riktning, om dessa nya snillen och alvaret i deras forskning har jag föga att yttra. Men det må sägas, att den största olyckan i ett obildadt tidehvarf är att ej känna hvad sann bildning är ... Jag ser ej dessa tidstecken med liknöjd blick. Det är stormfågeln, som bådar ofärd — literaturens död ... Är ingen omsorg om *språket*, ingen omsorg om vitterhetens utrustande med hållning och kraft, så är visst att ej blott all blomstring vissnar, all frukt faller inom humanismens gränser, utan inom hela omfånget af mänskliga vetenskaper“.

Wieselgren synes med rätta gifva detta uttalande företräde framför de gustavianska vältalarnes högtrafvande skryt, hvarpå han äfven anför exempel, men detta Achreli första kända tal är tillika ett vittnesbörd om huru tidigt han hade gjort klart för sig bristerna i tidens bildningssträfvanden och hvad tidens vitterhet i främsta rummet var i behof af. Samma maningsrop ljuder äfven i flere af hans följande latinska orationer.

I. A. Heikel yttrar i sitt arbete „Filologins studium vid Åbo universitetet“ (H:fors 1894) om Achrelius: „A. var det 17:de seklets förnämsta vältalare i vårt land såväl genom numerären och den olika arten af sina tal som genom den latinska stilens relativa renhet och skönhet“, o. s. v.

födelsedag samt i anledning af Gustaf Adolf De la Gardies utnämning till akademins kansler (1687). Det var äfven Achrelius, som utsågs till festtalare, då Åbo akademi den 25 nov. 1690 firade sitt första 50 års jubileum. Talet, som han benämde *Scientiarum magnes*, är det längsta och mest betydande Achrelius någonsin hållit. Det omfattar icke mindre än 70 sidor i duodesformat. Några faktiska upplysningar innehåller det icke. Från akademins 50-åriga värksamhet får man endast veta antalet promoverade magistrar. Det är i stället en hymn till vetenskapernas ära, hvilka icke blott prisas i gemen, utan hvar och en får sitt särskilda omnämnande och beröm.

Från tal vid högtidliga tillfällen är steget icke långt till vältalighetsprof i bunden form, och detta steg hade Achrelius redan tidigt tagit. Jämförelsevis få och obetydliga äro emellertid de dedikationspoem eller minnesdikter, som han författat på romarspråket. Men däremot begynte han redan tidigt framträda som tillfällighetsdiktare på svenska språket.

Man äger ännu i behåll tretton tillfällighetspoem af Achrelius. De äro samtliga grafsånger öfver bortgångna samtida. Den längsta af dem är egnad minnet af den namnkunniga Åbo biskopen Johan Gezelius d. ä., utgörande förutom dedikation och grafskrift icke mindre än 61 strofer. Vidare har man griftkväden af honom öfver flere af Åbo hofrätts ledamöter, bland dem öfver presidenten Ernst Johan Creutz (d. 1685) och assessorerna Anders Gyllenkrook (d. 1684), Anders Anderson (d. 1684), Olof Wallenstjerna (d. 1687), Jacob Parmand (d. 1688) och Johan Lagermarck (d. 1692). Dessutom har Achrelius diktat minnesrunor öfver borgmästaren i Åbo Johan Scheffer (d. 1683), häradshöfdingen i Eura domsaga Jacob Aeimelaeus (d. 1686) m. fl.

Efter att länge ha öfvat sig som tillfällighetspoet begynte Achrelius under de tre sista åren af sin lefnad äfven uppträda som självständig vitterlekare. Hans första poem utkom år 1690 med följande versifierade titel:

Man
Plä rosa sölf och koppar
Guld och flere dyra kroppar,
Berg och städer ha sitt
Prijs.

Stora män gemenligt söka
Sitt beröm i verlden öka,
Den är stark och den är
Vijs!

Men det aldra ädlast stycke
Och det allra finast smycke
En klen och subtilig
Hand

Plä så mången här förakta
Lell vill man nu kort betrakta
Hennes värkan i all
Land.

Det är således en dikt till handens ära, *Laus manus*, såsom förf. själf i korthet benämner den.

Redan i inledningssången prisar förf. handen som en „kostlig magnet", som utfört alt „härligt, högt och stort" i världen, eller som det heter:

Konster, vishet och dygd uppbygger den flitige Handen,
Stad, skepp, byar och slott; på bärg, på sjöar och landen
Murar hon konstligen upp, ger lag, försvarar med styrka
Konungars sirliga stol, och Herrans heliga kyrka.
Intet i världene fins, som inte händerna veta,
Intet är så fördolt, som ju ej fingrarna leta.

Hela poemets innehåll är redan i korthet uttryckt i dessa värsrader. Det är ett poetiskt lofsjungande af handens bedrifter, ett förhärligande af alt hvad den förmått uträtta i världen. Med framhållande af att handen borde prisa Gud för all den makt, som blifvit lagd i densamma och som stälde den framom alla öfriga lemmar, gifver förf. en så att säga anatomisk skildring af densamma, hvilken är nog kuriös för att meddelas i sin helhet:

Här är ett och annat värk[1]), fast ämnen synas klena,
Dock styrker dom en kraft utaf den stora sena,
Som just vid armens längd från hjärnan löper ut.
Och binder handen till med Gordi starka knut.

Och rätt som jordens klot naturen ymnigt spisar.
Med vattnets kalla saft, dess heta svafvel lisar,
Så går den bästa blod igenom ådror mång
Just ifrån hjärtat sjelf till Handen fort sin gång.

Den hela byggnings ståt små hinnor nätt bevaka.
Som tungt, lätt, hett och kalt; strax känna, välja, smaka:
Utvärtes är hon hvit och täck af purpurfärg,
Invärtes alla ben uppfylt med kostlig märg.

Fem finger skodda stå med elfenfina murar,
Och slitas ingenting, fast man dem temli skurar.
När tidens tand förtär en himmelsstarckan vall
Är Handen lika frisk, vet ej af olycksfall.

Efter denna kostliga skildring uppräknar poemet alla de storvärk handen utfört altsedan Moses dagar och påpekar dess fortfarande stora roll i det praktiska lifvet. Det är handen, som skrifver och trycker böcker, den förmår framlocka ljuf och skön musik från allehanda instrument o. s. v. Vidare framhålles handens betydelse för predikanten, för att höja effekten af hans predikan, och för en vacker flicka, hvars fägring hade föga att betyda, „om icke hennes hand var ren som elfenben“. Och för att nämna mer praktiska saker, användes handen för att „destillera“, „åderlåta“, „fläta peruker“ och för att brygga icke blott „det kostligaste vin“, utan äfven

Det härligaste öl ibland den tjocka luura,
Som plär helt käckt och bra en bondehjärna skura.

I korthet sagt, på handen berodde folkens „trefnad, lycka, hopp“. Poemet slutar därför med en uppmaning att sköta handen väl och vakta sig för att missbruka densamma till

---

[1]) Förf. har i föregående strof talat om forntidens storvärk, Babels murar m. fl.

„mutor“, „falsk vikt“. „slagsmål“ och „perlement“, eller att „krafsa i en fet soppa“, utan i stället använda den för att „hjälpa sin nästa“ och „vidga Guds ära ut“.

* * *

Sedan början var gjord med „Handen“, synes Achrelius kommit i rätta farten med sitt värsmakeri. Samma år, som „Laus manus“ utkom, var han redan färdig med en ny omfattande dikt med följande titel:

„*Profeten Daniels utläggning öfver konungens i Assyrien Nebukadnesars Dröm,* som står beskrefven i dess profeties 2 cap., jämvähl hans egen syn, som finnes i det 7 cap. i svensk vers, de unga til tienst, som historiske handlingar begynna på at skatta“.

Det är Achrelii största poem. Originalet bildar en liten bok på 48 sidor i kvartformat, innehållande icke mindre än 286 fyrradiga strofer, hvartill kommer en längre versifierad tillegnan till Karl XII och tvänne kortare till den „gunstige läsaren“ och till den „omilda läsaren“. På bokens yttre utstyrsel hade nedlagts en för tidens förhållanden, hvad beträffar poetiska alster, mindre vanlig omsorg. Den prydes nämligen af trenne illustrationer, föreställande Nebukadnesars och profeten Daniels hämska drömsyner och enhvar åtföljd af en „uttydning“ af Achrelius [1]). Redan häraf kan man sluta att förf. lade stor vikt vid detta sitt poem.

Man kan väl ej föreställa sig annat än att här föreligger ett gammaltestamentligt poem, som gifver en versifierad framställning af de kapitel i profeten Daniels bok, hvilka framställa Nebukadnesars dröm. Daniels utläggning af densamma och dennes egen syn. Det är också med en skildring häraf poemet börjar. Men det visar sig snart, att drömmarna endast äro en inledning till det hela. Hufvudsak för förf. har icke varit att skildra den assyriska konungens syn, utan att visa, hurusom profeten Daniels tolkning af densamma såsom varande ett förebud till de

[1]) Endast den första af dessa bilder finnes återgifven i Hansellis upplaga af Achrelii dikter.

fyra stora rikena under gamla tiden vunnit bekräftelse i historien.

Icke en gång uppslaget behöfver strängt taget vara bibliskt, ty i samtidiga historiska läroböcker, t. ex. Christian Weisen's „Der kluge Hofmeister", som ännu år 1735 öfversattes till svenskan af Petrus Bliberg, talas om historiens indelning i fyra stora riken eller monarkier, hvilken indelning grundar sig på Daniels profetia och förnämligast på det stora belätet, hvilket syntes Nebukadnesar i en dröm, samt på Daniels syn, då han såg fyra stora djur uppstiga ur hafvet. De fyra olika metalldelarna å belätet och de fyra djuren åsyftade de assyriska, persiska, grekiska och romerska rikena. Genom att vid dessa drömsyner anknyta sitt epos öfver världshändelsernas gång, följde Achrelius endast tidens uppfattning och det gängse varande betraktelsesättet i samtidiga läroböcker.

Achrelii poem får således närmast karaktären af en poetisk kurs i historien samt besannar, hvad han redan skrifver i sin tillegnan:

Krig och buller jag afmålar,
Huru världen städse skrålar,
  Drifver folket ur sitt land,
Mord och brand nu väldet öfvar,
Slaktar, bryter, rasar, röfvar,
  Sliter alt med väldig hand.

Det är väl en af de mest gigantiska uppgifter en poet kan påtaga sig. Att skildra gamla tidens fyra väldigaste riken i ett enda poem är ingen småsak, och man skall finna, att Achrelius ej stannade härvid. Han åtnöjde sig ej häller enbart med en historisk skildring, utan bifogade egna reflexioner, hvilka föranleda ständiga afvikelser från det egentliga ämnet. Ej under om poemet får en kursorisk karaktär och det hela antager prägeln af ett brokigt kaleidoskop af flyktigt utkastade historiska bilder, som i flygande fläng aflösa hvarandra.

Så affärdas assyriska och persiska rikena i dikten i största hast, mera som i förbigående, men så mycket vid-

lyftigare skildras Alexander den stores bragder och romarriket. Så t. ex. äro Alexanders ungdom och hans strider med Darius mycket utförligt framstälda i poemet. I ett tal uppmanar Alexander sina soldater att hämnas persernas tidigare angrepp mot Grekland, därvid yttrande:

Hur ofta hafver dock den grymma Xerxes värja
Vår hustru, späda små så jämmerligt förhärja;
De andra Tsarer med, ha de ej trampat ned
Vår gudstjänst och vår lag, att en må hisna ved!

samt äggande dem med en erinran om grekernas hjältedater:

Hvem är dock ej bekant de ädla grekers sinne,
För deras dater mång' så blifver deras minne
I hela världen kvar; när alla dö sin kos
Lär Makedonien behålla städs sin ros.

Alexanders död framställer dikten på följande sätt:

Den stora patentat, som ganska världen tvinga
Förnedrade sig så, och börja sig förringa,
Han lät en sköka klen fördärfva sig här först.
Sen kunde ej alt vin utsläcka mer dess törst.

Mer sammanhangslös är framställningen af det romerska riket. Förf. har själf redan märkt, att ämnet börjar växa honom öfver hufvudet. Han säger, att den största foliant skulle behöfvas få att inrymma Roms historia, men för att hans dikt ej skall svälla ut till en sådan, vill han skynda på. Också är det endast några få episoder ur romerska historien, som ingå i poemet: sagan om Romulus och Remus, Caesars död och Kristi födelse, som bildar medelpunkten i denna del af skildringen. Det är icke utan att A:s torra annalistiska diktning får en viss lyftning, då han i all enkelhet besjunger denna världshistoriska tilldragelse:

Ack, Bethlem, lilla stad, du är nu vorden större,
Än som Kartago var och Babylon, den förre,
Den äran nådde ej de stolta Saloms hus,
Uti din mörka vrå upptändes världens ljus. o. s. v.

Kristi födelse var nu det slutliga beviset på sanningen af Daniels profetia. Det var „stenen“, som krossade Nebukadnesars beläte, den af Daniel skådade, åt hvilken Gud gaf ära och makt öfver alla folk på jorden.

Ehuru Kristi födelse bort utgöra den naturliga slutpunkten i dikten, har förf. ej kunnat undgå att i några korta drag anteckna kristendomens historia, och så närmar sig han altmera sin egen tid, hvars häftiga religiösa strider funnit ett om också svagt återljud i dikten. Till A:s favör kan framhållas, att han äfven häri följde exemplet af de samtida historikerna, som i det af Daniel skådade fjärde djurets tio horn sågo en hänsyftning på de riken, som efter gamla tidens slut uppstodo på spillrorna af det romerska väldet. Genom en sådan tolkning kunde äfven nya tidens folk och stater indragas i skildringen, och med god vilja kunde man äfven finna dess märkligare händelser och personer förebådade i den gammaltestamentliga drömsynen.

Så t. ex. fann Achrelius, att det lilla hornet, som omtalas i Daniels syn och för hvilket tre andra „afstötta vordo“, åsyftade Antikrist, och med Antikrist menade han ingen annan än påfven i Rom, mot hvilken han slungar den samtida ortodoxins hela hat och förbannelse.

Nu observerar förf. emellertid, att han förirrat sig långt utom råmärkena för sin dikt och uppmanar sig själf till återtåg. Han inleder detsamma genom att upprulla en bild af den yttersta domen, hvars nära förestående han trodde på och som uttryckligen förebådades i Daniels syn, hvari det hette, att den „gamla af dagarna“ uppenbarade sig i en brinnande stol och höll dom öfver alla. Denna händelse skildrar nu Achrelius i strofer, i hvilka hans diktning söker sig ett högstämdt uttryck:

Ett vänta vi nu än, att domaren skall komma
Med ära och triumf och frälsa alla fromma,
De sjutti veckors tal här snart en ända få,
Ett slut på ondt och godt lär vi ock hafva då.

Ett härskri lärer då, och Engels röster klinga,
Så att all världslig ståt, är däremot för ringa,

Att liknas vid den skrud, och vid den stora prakt,
Som Herren Zebaoth han förer med sin makt.

En ny Jerusalem lär då af pärlor blänka,
Af renare metall, än världen hon kan tänka.
Dess gator af smaragd, dess hus af renast sten
Ej finnes en demant, så glittrig, skön och ren.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nu lofve Herrans namn alt hvad som jorden höljer,
Du vida brusand' haf, låt fräsa din böljor,
I kungar stigen ned utaf er gyllen stol
Och vörden med respekt rättfärdighetens sol. o. s. v.

Från dessa sublima höjder faller förf. plötsligt ned i den rama värklighetens värld. Han berättar helt oförmodadt, att solen gått ned och att den uppgående månen kallar honom till hvila. Han refvar därför in poesins segel och går att taga sig en blund på saken. Och den kan äfven läsaren af den långa och tröttande dikten gärna unna honom!

Under fortfarande intryck af detta vidlyftiga bibliskt-historiska epos befinner sig Achrelius emellertid i sin närmast följande dikt, som utkom under titeln:

Hela Werldenes Frälsares och Domares Jesu Christi Födelse:

För alla heliga englar härlig,
För alla trogna själar ljuflig,
För alla svårmodiga hugnelig,
För alla obotfärdiga förskräckelig.

Det är en ren tillfällighetsdikt, ett julkväde, som han antagligen författade till julen 1690. Poemet är nämligen som julgåfva tillegnadt assessorn Nicolai von Preutz[1]) och hans maka Katarina, hvilkas son, studenten Fredrik von Preutz, Achrelius antagligen informerat, eftersom han i

[1]) Niklas von Preutz till Artsjö i Finland var född 1639, assessor i amiralitetskollegium och ledamot i kommerskollegium. Död 1696. Gift med Katarina Sirring. Sonen Fredrik var student i Åbo, där han 1688 utgaf en latinsk disputation samt i öfrigt gjorde sig känd som en lärd man.

sin tillegnan uteslutande talar om vikten af „en rätt edukation“.

För öfrigt gör den poetiska julgåfvan i sin helhet intryck af en litet utförligare omskrifning af episoden om Jesu födelse i „Nebukadnesars dröm“. Likheten går så långt, att man här icke blott möter ord och uttryck, meningar och vändningar, utan hela strofer, som äro återupprepade från sistnämda dikt. Den strängt protestantiska och antipåfliga anda, som redan återfinnes i „Nebukadnesars dröm“, är här ännu starkare betonad. Poemet slutar med hymnartade strofer öfver Jesu födelse [1]).

5.

I slutet af „Nebukadnesars dröm“ lofvar Achrelius i en snar framtid skrifva en „Politie“ på svenska språket, hvartill ämnet skulle hämtas såväl från bibeln som från nyare skrifter. Utan tvifvel åsyftade han härmed sitt andra stora poem, som utkom år 1692 med titel:

Den stora monarkens öfver Aegypten Konung Pharaos namnkunnige rådsherres, patriarchens Josephs politie.

Detta poem gifver i längd och bredd ej mycket efter för „Nebukadnesars dröm“. Det omfattar nämligen 219 strofer, föregångna af en längre versifierad „dedicatoria“ till herr Carol Caspar Wrede [2]) samt af tvänne kortare till läsaren [3]).

Man kan lätt spåra vissa beröringspunkter mellan Daniels syn i „Nebukadnesars dröm“ och „Josefs politie“.

[1]) Poemet ingår icke i Hansellis upplaga af Achrelii vitterhetsstycken.

[2]) Carl Kasper Wrede var född 1673, student i Upsala 1688, kongl. kammarherre 1695, vice hofmarskalk 1699. Död 1701. Son till den berömde statsmannen Fabian Wrede, som från 1675—81 var landshöfding i Viborgs, Kymmenegårds och Nyslotts län. I dedikationen framhålles C. K. Wrede som „allas deras gunstige patron, som Gudz ära, majestetens och rijketz trefnadt, jempte bokelige konsters fortgång främja och befordra“.

[3]) Såsom en kuriositet må omnämnas, att Harald Wieselgren i sitt arbete „Sveriges sköna literatur“ upptager detta poem bland — juridiska skrifter. Jfr. d. 3 s. 281.

Daniel och Josef voro Achrelii hjältar. Redan den förre benämner han „en stor politisk man, den första Josefs broder“. Josef åter var „näst Moses“ den största af alla. Bägge lefde i främmande riken och lyckades genom drömtydning komma till stort anseende och ära. Men oaktadt dessa beröringspunkter utgör dock poemet om Josef en fullständig kontrast till „Nebukadnesars dröm“. Det är ej krig och buller här afmålas, utan fredens idrotter och en vis och klok regering som ett grundvilkor för folkens lycka.

Att förf. varit fullt medveten om denna motsägelse, framgår af en lång episod genast i diktens början, hvari han gifver en kort rekapitulation af Virgilii skildring af Aeneas' irrfärder. Så främmande och egendomlig än denna episod förefaller i den bibliska sagan om Josef, finner man dock lätt, att förf:s mening varit, att Josef skall framstå som en motbild till svärdets och den krigiska bragdens hjältar. Huru mycket han än i sin föregående dikt prisar just dylika bragder, låter han nu förstå, att ren seger ej är en „frätande värja“, som nedtrampar länder och folk, utan visdom och dygd. I detta afseende framstår äfven episoden om Aeneas och Dido som en pendant till Josefs förhållande till Potifars hustru. Aeneas kunde ej motstå Didos kärlek, ehuru han visserligen öfvergaf henne snart, men Josef „stridde mot sinnenas passion“ och förstod att „stilla sin affekt“, när den ville jäsa öfver. Det var på andens storhet Josef skulle tjena som ett lysande exempel:

Hvad är Aeneæ värk mot Josefs visdom stora?
Se här så står en karl, den aldrig har förlora'
  Sin ärbarhet, sin tro, sin stadighet, sitt nit,
  Det i Guds egen bok är tecknadt med stor flit.

Josef var sålunda ej blott den störste, utan äfven den bäste, en man, hos hvilken ej fans „vank eller något fel“. Förf. skildrar sin hjälte med följande attribut:

En Josef af förstånd, stort vett och ädelt sinne
Af högsta visdom, kraft, rent mod och kostligt minne.

Hans „vetskap“ var så stor, att alla lärde „bäfvade“ och lofprisade hans ädla namn. Som försvarare af „ren sanning“ och som en lastare af all orätt var han behaglig icke blott för människor utan äfven för Gud. I få ord sagdt, han pryddes af en „dubbelt ädel själ“.

Med alla dessa egenskaper var Josef en förebild till Kristus. Det var särskildt Josefs lidanden och motgångar, som föranledde en sådan parallel i poemet. I skildringen om Josefs kastande i fängelse heter det:

En afbild ren och klar lär Josef ändtligt vara
Till Kristus, världens ljus, som utstod all den fara o. s. v.

Detta förhärligande af Josefs person och hans förtjänster är närmast att betrakta som en inledning till poemets egentliga innehåll, som utgöres af en utförlig rimmad framställning af Josefs utmärkta och visa styrelse i Egypti land. Det är denna förf. åsyftar med uttrycket „Josefs politie“, och som Faraos första minister kallar han honom äfven *Josephus politicus regius.* Poemet skildrar Josefs regering som en „ädel tid i detta konungarike“, som därunder uppblomstrade så att man ej kunde finna dess like. Åkerbruk och handel, konster och vetenskaper stodo i fullt flor. Man kunde förlikna en sådan politik vid solen, från hvars medelpunkt fina strimmor sträkte sig öfveralt och uppvärmde hela jorden. Förf. utropar därför:

Ack Josef, Josef du, om alla riken hade
Din make tid till tid, jag tror att hvar man sade:
  Det landet och det folk har timmeligen nått,
  Stor ära, af alt godt den bästa skatten fått!

I denna skildring af Josef såsom „landsens fader“ saknar man emellertid flere af den bibliska sagans vackraste episoder, såsom t. ex. Josefs förhållande till sina bröder. Därför gör också den bibliska berättelsen i all sin enkelhet ett långt djupare intryck än Achrelii långa med moraliska reflexioner fullspäckade poem.

På grund af sin genomgående moraliska tendens kan „Josefs politie" betraktas som en föregångare till Achrelii sista poem, som utkom samma år med följande titel:

„*Moralia* eller några korta regler, hvarefter alla rättsinnige jämväl till dygd och ärbarhet artade ädlingar, som nu uppväxa till Guds ära, kongl. maj:ts tjenst och fäderneslandets nytta, sitt lefverne kunna styra (om dem så behagar)".

Såsom framgår af titeln, är poemets egentliga uppgift att meddela unga adelsmän några nyttiga lefnadsregler, men då det hela är tillegnadt ynglingar vid akademin, synes det utsträcka sig till den akademiska ungdomen i allmänhet. Det heter i en särskild „dedicatio", att kung Karl ej vill hafva män, som lefva i lustar och dryckenskap, utan sådana som prydas af visdom och siras af dygd.

De „moraliska reglerna" äro tolf till antalet, enhvar bestående af ett kortfattadt s. k. „argument", innehållande det moraliska budordet, samt åtföljda af en s. k. „uttydning", hvari detsamma närmare förklaras. De lefnadsmaximer, som poemet vill inprägla i de ungas sinne, gå ut på att vörda Gud, att känna sig själf, att älska konung och fädernesland, att hedra föräldrar och vänner, att förakta och le åt afunden, att akta sig för fall och att ständigt vara beredd på döden o. s. v. I „uttydningen" inskärpes och åskådliggöres vikten och betydelsen af dessa lefnadsregler genom talrika exempel.

Som prof på Achrelii moraliska regler kan anföras hans varning att fly afunden, hvilken han skildrar på följande realistiska sätt:

Fly afunds farlig gift, hon är en skvallerbytta,
Som sällan håller sig inom sin egen hytta,
Men alltid ränner kring liksom en farlig orm,
Dess tunga står beredd till hugg, till slag, till storm.

Dess anlete är blekt, men munnen stadigt smilar,
Jag tror dess list och konst rätt mycket sällan hvilar.
Dess hjärta är så tungt liksom ett skeppund bly,
Dess blod uttorkadt är, förvandlad är dess hy.

Mot „högfärdspesten" varnas i följande lustiga strof:

En mäkta modig tupp sig ruskar, gal och rörer,
Och på en dyngehög ett roligt härskri förer,
Men i en nedrig dal, där yfves han ej stort.
Ty af dess dater all har Fama föga sport.

Äfven mot dryckenskapslasten predikar Achrelius i kraftiga strofer, hvari det bl. a. heter:

Ty den omåttlig lust här hafver till att dricka,
Kan uppå intet sätt bland folk sig tjänligt skicka,
Men blir ett apespel, en gäck, och sist ett svin,
Ehvad han supa må, tjock lura eller vin.

På samma gång Achrelius varnar för lasterna, framställer han tillika dygderna såsom synnerligen eftersträfvansvärda. Bland dem har han icke en gång glömt fosterlandskärleken, hvilken i allmänhet så sällan återspeglas i den tidens diktning. Se här hur han inskärper den hos ungdomen:

Vill du ock ha godt namn, låt se att du ej glömmer
Ditt ljufva fädersland, där du är födder visst,
Låt se du älskar det och dessa orden gömmer:
Här har du lefvat bäst, här dör du också sist.

Achrelii „Moralia“ innehåller icke blott kvintessansen af den tidens poetiska och moraliska visdom, utan skiljer sig äfven genom sin form från hans öfriga dikter. I allmänhet erbjuder värsen mycket ringa omväxling hos Achrelius. Han använder så godt som uteslutande den lika tunga som högstyltade alexandrinern, hvilken var samtidens värsmått par preference. Endast i dedikationerna möter man hos honom enklare lyriska värsformer. Från denna allmänna regel gör emellertid „Moralia“ ett undantag. Äfven här är väl alexandrinern den öfvervägande, men jämte den möter en hel mängd andra lyriska värsslag, som gifva det hela omväxling. Så t. ex. inledes sjunde „regeln“ med en sonett, den första och enda hos Achrelius. Det är att beklaga,. att han så mycket skattade åt tidens böjelse för alexandrinern, ty han rör sig öfverhufvud mycket ledigare och med större lätthet i de

enklare lyriska värsmåtten. Som exempel på Achrelii rent lyriska diktning, må följande värser tjäna:

Ack att jag torde skrifva här
Hur farligt är alt sitt begär
På lösa sanden bygga.
När hafvet hastigt sväller opp
Och rör den kropp, då är ditt hopp
Kullkastadt som en brygga,
Som är af vikten lätt,
Ej tillredt nätt, ej häftadt rätt.

Hur mången, mången finnes visst,
Som utaf list, sig spinner sist
En snara till sin hälsa,
Vill alltid synas vara stor,
Och stå i flor, är allas bror,
Ho kan en sådan frälsa?
När han har ingen hull,
Tumlar han kull i stoft och mull.

Eller den sista regeln „*Para te ad pium abitum*“ (Bered dig till en snar affärd), som är af följande lydelse:

Enär du sen har fylt ditt mått,
Besett i världen ondt och godt,
Då måste du hädan fara
Och till den hamnen skynda dig,
Som blir helt trygg för dig och mig,
Ty Gud han plägar vara
En hjälp i nöden mer än stark,
Vår fiende han slår till mark,
Sen har du spelet vunnit
Och glad till målet hunnit.

„Moralia“ var Achrelii sista dikt. Han afled plötsligt den 23 april 1692 i sin fulla mannaålders kraft och på höjden af sin produktivitet, såsom framgår redan däraf, att han kort före sin död icke blott utgaf de båda stora dikterna „Josefs politie“ och „Moralia“, utan äfven griftkvädet öfver assessorn Lagermarck, utom par latinska orationer.

Vid konsistorii följande sammanträde den 28 april uttalade dåvarande rektor Jacob Flachsenius ett högeligt

beklagande öfver Achrelii „oförmodeligen skedda dödeliga afgång“. Åbo akademi hade också i honom förlorat en lika framstående vetenskapsman som nitisk lärare och en varm vän af den akademiska ungdomen. Såväl för naturvetenskaperna som latinstudierna hade han sökt bryta nya banor. Vid de akademiska festerna var det han, som i högstämda ord gaf uttryck åt akademins känslor. Och i stort sedt var äfven hela hans diktning ställd i ungdomens tjänst. Den var endast en länk i hans uppfostrande värksamhet, ty dess främsta mål var att upplysa och leda ungdomen på det rättas och godas väg. Genom mera frisinnade åsikter stod han till och med framom sin tid, hvars svagheter han därför ej skydde att blottställa [1]).

Achrelius efterlefdes af maka, Anna Lind, med hvilken han hade ingått äktenskap år 1680 [2]). Han efterlämnade äfven en son Erik Achrelius, som blef student i Åbo, där han studerade teologi, men sedermera synes ha öfvergifvit den lärda banan och gått in vid militären. I „Narva literata“ för 1703 finnes han nämd såsom anställd vid kommendanten på Ivangorods slott, öfverste M. Ch. v. Stefkens kohort, och i konsistorii protokoll för 1703 den 26 aug. heter det, att åt honom, prof. Achrelii son Erik, sergeant och illa handterad af fienden, skall förskaffas hjälp. Man torde kunna anse detta konsistorii be-

---

[1]) Att A. på denna grund fortfarande var illa ansedd på högsta ort, framgår bäst däraf att universitetets prokansler, biskop Gezelius, anhöll, att till hans efterträdare måtte utses någon fridsam, stadig man, som icke vore intagen af nya principer eller dömd för ovanliga meningar. (Tengström, Chron. Fört. s. 155—156).

[2]) Bröllopet firades på Tolfsnäs gård i Kimito den 21 september 1680, såsom framgår af de för tillfället af en okänd gynnare författade bröllopsvärserna med följande titel: „Oupplösligit Echta-Band, Effter den Högstes Rådh och Gudomelige Försyyn: Emellan Ehrborne och Höghlärde Herren Her Mag. Daniel Achrelius, Wälmeriterad widh den Kongl. Academien i Åbo Eloquentiae Professor Ordinarius, Brudgummen Så ock Ehreborne, Gudhfruchtige och myckit Dygderijka Jungfru J. Anna Lind; Förmedelst i vårt Fädernes Land Christöflige Ceremonier uthi förnähme Congratulanters, Gästers och Wälgynnares Närwaro, lyckeligen inrättat, på Tolfznäsgård i Kimitho den 21 Septembris Anno 1680“.

slut att bispringa sonen Erik som ett sista vittnesbörd om det goda minne, fadern Daniel Achrelius efterlämnat vid den lärdomsanstalt, från hvilken han i förtid bortryktes.

Eftervärlden intresserar Achrelius mest som svensk vitterlekare. Ehuru hans värskonst långtifrån nådde poesins höjder, gifver den dock en så träffande återspegling af tidens poetiska smakriktning, att ett närmare ingående på densamma kan väl försvara sin plats.

6.

Medan Achrelii satiriska skriftställeri och upprepade konflikter med myndigheterna redan i slutet af 1700-talet uppmärksammades af eftervärlden[1]), var hans skaldskap länge bortglömdt. Den kända literaturhistorikern Lorenzo Hammarsköld är den första, som i sitt arbete om Svenska vitterheten omnämner Achrelius och fäller ett omdöme öfver hans diktning, ehuru detta ingalunda uppmuntrade till stiftande af närmare bekantskap med den lärda Åbopoeten. Hammarsköld beklagade, att A. befattat sig med rimkonsten, enär han „för poesi synes hafva saknat alla naturanlag“. „Daniels dröm“ vittnade visserligen om „utbredd erudition och sinne för ett poems anläggning“, men var för resten ett „prosaiskt och tröttsamt rimmeri[2])“.

Det första bedömande en finsk man afgifver öfver Achrelii skaldskap går ungefär i samma riktning som Hammarskölds. Det är J. J. Tengström, som i sina „kronologiska förteckningar öfver universitetets lärare“ yttrar:

---

[1]) Jfr. Åbo Tidningar 1773 och Gjörwells Samlaren 1783.

[2]) Sv. Vitterheten d. 1 s. 156—157. Mot Hammarskölds stränga dom reserverade sig redan en annan af nya skolans literaturforskare, P. A. Sondén, som i sin biografi öfver Achrelius i „Biografiskt lexikon öfver namnkunniga svenska män“ efter att ha anfört H:s omdöme reservationsvis yttrar om A:s poetiska försök: „de äro väl hvarken bättre eller sämre än de flesta rimmares på den tiden“.

„Han har utgifvit ett betydande antal skrifter. Par däribland förekommande poemer äro bekanta för sin platthet, osmaklighet och barbariska rimmerier. Skaldekonsten fordrar en söndagsstämning, inspiration och passionsfri ledighet i sinnelaget, hvilka icke ägde rum, medan literaturen uppgick i småaktiga kontroversers“ [1]).

Senare literaturforskare ha emellertid betydligt förmildrat dessa första stränga omdömen öfver Achrelius. S. G. Elmgren finner Hammarskölds hårda omdöme om honom orättvist, när man som sig bör tager i betraktande tiden och omgifningen, inom hvilken han lefde. Förf. påpekar hans stora produktivitet och framhåller, att de flesta af hans dikter, „fastän alla nog djärfva och raskt framkastade utan bekymmer om den poetiska konvenansens regler, förråda dock alla en originell, naturfrisk ande, en rik fantasi, som trotsigt kämpar med det ännu oböjliga språket och vid sökandet efter uttryck tillåter sig hvarjehanda friheter, dem en senare tid ansett otillåtliga. En frisk poetisk fläkt går genom alt hvad han skref . . .“[2]).

I samma riktning uttalar sig äfven *Gabriel Lagus* i sina föreläsningar öfver „Den Finsk-Svenska Literaturens utveckling“. Utgående från Hammarskölds förkastelsedom säger han:

„Från Hammarskölds teoretiska ståndpunkt kan ett sådant omdöme vara befogadt, men den som studerar poesins historia, för att därur hämta något annat än bevis på riktigheten af ett estetiskt system, skall sannolikt vara mera skonsam. Ledsamt vore om vår fattiga literatur skulle sakna namnet Achrelius. Det är en kärf, obekymrad kraft, som uttalar sig i alt hvad han skrifvit. Det är väl ej geniets naturkraft som tjusar, och ej häller uttalar sig i hans värksamhet någon djup, tillkämpad intelligens, men han är en stridande själ, och redan detta är nog att gifva honom ett ej vanligt intresse. Under en tid, då alt nivellerades af den mest tröttande konvenans, gör det ett godt intryck att möta en person, som vågade göra sig till tolk för friskare idéer, om de också framträdde i en någorlunda anspråkslös form“.

Lagus har i ofvanstående rader gifvit en träffande karaktäristik af Achrelii ställning i vår vittra literatur.

[1]) Anf. arb. s. 141.

[2]) „Öfversikt af Finlands literatur“ s. 118. „Poesins tillstånd i Finland på 1680- och 90-talet“ i Lännetär IV s. 49—53.

Det är hans betydelse, att på samma gång hans vitterhet är ett så fullständigt uttryck för tidens smak, han dock förmådde gifva den en prägel af originalitet och själfständighet. Redan genom valet af ämnen visade sig Achrelius vara ett barn af den tid, hvarunder han lefde och diktade. Ehuru han hade uppträdt som gisslare af kyrkans tillstånd, var han dock så påvärkad af det religiöst-ortodoxa tidehvarfvet, att han hämtade ämnena till sina båda största dikter ur gamla testamentets skrifter, medan han i ett tredje poem besjungit det nytestamentliga temat om Jesu Kristi födelse.

Achrelius var icke utan föregångare på detta diktningsområde. Hans sedermera så berömda yngre skaldebroder Johan Paulinus hade redan tidigare framträdt med en religiös dikt „Den korsfäste Christus“ (trykt i Åbo 1686), och bland samtida svenska skalder har bl. a. Werner von Rosenfeldt skrifvit „Een christelig juhlefröjd eller lofsång på vårs herres Jesu Christi födelsedag“. Bibliska ämnen voro öfverhufvud rätt vanliga i den tidens svenska poesi. Vi erinra endast om Samuel Columbus, hvars stora diktcykel Den Bibliske Werlden utgöres af poetiska parafraser öfver skapelsen, syndafallet och upprättelsen, uppståndelsen och domen, för att icke tala om den mindre kände Johan Wultejus, som skref en poetisk „postilla compendiosa“ öfver samtliga söndagsevangelia.

Någon religiös anda besjälar dock ej A:s diktning. Nebukadnesars dröm var, såsom ofvan antydts, mera en historisk dikt, och i Josefs politie var hufvudsaken framställning af Josef som ett föredöme som statsman. Men det framgår dock af A:s poem, att han var en troende kristen samt en varm och öfvertygad luteran. Den sistnämda egenskapen är den öfvervägande. Han delade sin tids trosnit och glödande hat mot påfvedömet. I „Nebukadnesars dröm“ talade han om två djäflar, som rasade, så att alt land och folk bäfvade:

Den ena Turken är, som uti öster sitter
Den andra Påfven själf, som aldrig höra gitter

Hvad Gud han har befalt, hans ord det sköna par
Kullkastar alleständs, och intet samvet har.

Ja dessa båda två, de törsta dagli svåra,
Vill läska städs sin mun med kristnes blod och tåra',
Men skökan uti Rom, hon brukar härtill mest
De purpurkrönte män, som öka denna pest.

Äfven i poemet „Jesu födelse" drager förf. i härnad såväl mot ateister som hedningar, såväl turkar som judar, men framför alt mot påfven, som här tecknas som en sann antikrist. Han påstår, att „påfven och hans pack" med flit vanvördade Guds ord. Påpekande „den ljufva courtoisie", som fördes i klostren, tog han skriften till vittnesbörd om att alla mässor, „pater noster" m. m. endast voro gyckelspel och satans funder.

Därpå utropar han:

Du ädla Luther du, för din gudomlig lära!
Så länge världen står, ska' många tusen ära
  Din lära och din tro, din hvassa fjäders styl,
  Som är för Satan gift, för påfven en svår syl.

Dessa äkta utbrott af tidens antipåfliga jargon beteckna dock endast bimoment i A:s diktning. Det religiösa var icke hufvudsak hos Achrelius, utan det moraliska. Den ortodoxa riktningen, som ingrep öfveralt, synes emellertid ej ha stält större fordringar på poesin, än att den skulle värka för religionens sak genom att arbeta på sedernas förädling och förbättring. Såsom akademisk lärare hade Achrelius därtill ett särskildt intresse för den moraliska sidan af ungdomens uppfostran. Det hörde i själfva värket till tidens uppfostringskonst att hos det uppväxande släktet i tid och otid inprägla moralens bud. Den samtida pedagogikens främsta uppgift synes ha varit att systematisera dygderna och lasterna och framhålla de förra lika efterföljansvärda som de senare afskyvärda. Vid denna tid utkom bl. a. i Stockholm en svensk öfversättning af tysken Johan Georg Seybolds *Dygde-Schole,* innehållande „en undervisning, huruledes then stu-

derande ungdomen kan fruchtsamligen anföras till allehanda christelige dygder". Såsom bevis på förf:s praktiska metod må anföras, att arbetet var indeladt uti „exercitier, som uti scholorne kunna brukas till verterande på Latin". Under formen af latinska skriföfningar söker arbetet inplanta hos ungdomen icke mindre än omkring 50 olika dygder, medan i en senare del lika många laster framställas i all sin nakenhet och med alla sina följder.

Som en sådan poetisk dygdeskola kan man anse hela Achrelii vitterhet, och ett motstycke till Seybolds värk är hans poem „Moralia", hvars tolf regler innehålla ett otal dygder, som ungdomen borde eftersträfva att pryda sig med. Så t. ex. konst att „discurera" och tala, försiktighet, „alla sakers vetskap", visdom, manhaftighet, nykterhet, frikostighet, „kunglig ärbarhet", blygsamhet, ädelmodighet, fromhet, rättfärdighet, vänlighet, tystlåtenhet, sannfärdighet, skämtaktighet o. s. v.

Samma pedagogiskt-moraliserande tendens genomgår äfven A:s öfriga dikter. Hufvudsyftet med det långa poemet „Nebukadnesars dröm" var ingalunda blott att visa hurusom den assyriska konungens och profeten Daniels drömsyner besannats, utan att genom historiens exempel väcka afsky för lasten och kärlek till dygden. Han ville visa ungdomen det som „tjenligt är och godt, de stora händelserna och de stora karaktärerna i historien". Men på samma gång han framhöll de goda föredömena, uppstälde han skuggsidorna som varnande exempel. Skoningslöst blottstälde han sedefördärfvet, och uppvisade i dem orsakerna icke blott till den enskilda individens, utan till hela folkslags undergång.

På samma sätt skildrar han i sin andra stora dikt Josef såsom ett mönster för ungdomen genom sina dygder. Det heter uttryckligen i inledningen om Josefs lif:

Dess vandel målar här vår ungdom till en spegel,
Att älska kyskhet ren, gudfruktighet och tro.
Den som i all sin tid upphissar dessa segel,
Den lärer med beröm väl hinna till sin ro.

Och i den prosatillegnan, som föregår dikten „Jesu Christi födelse“ påpekar Achrelius särskildt vikten af „en rätt edukation“, hvarpå „Guds äras, Kungars myndighets och alla regementens uppbyggelse, förkofring och välfärd“ hvilade. Historien visade, att „när den allvarsamma upptuktelsen försummas, då faller religion, justitien, de ädla bokliga konster och hela politien“.

Så torr och tröttande än en dylik moraliserande poesi måste förefalla vår tids allmänhet, utfaller självfallet omdömet helt annorlunda, om man ställer sig på den tidens ståndpunkt. Dygdens lofprisande och lastens tadlande var då poetens högsta mål, och ett värk sådant som Achrelii Moralia måste redan genom sitt ämne haft hög kurs. Kommer härtill att förf. med oförtröttad kraft och självständighet för dygdens talan. Hans allvarsamma sångmö får en viss lyftning, då hon sjunger:

Ack dygd, du är likväl den bästa skatt och gåfva,
Du är allena värd att alla dig må lofva,
  Du är ett himmelskt frö, du är Guds dotter visst,
  Du vet af intet argt, ej lismeri, ej list.

Väl den som kyssa får din sockersöta kinder,
Väl den uti ditt sköt ett ljufligt famntag finner,
  Väl den som sofva får uppå din rena arm,
  Väl den du älskar städs, den vet af ingen harm.

Dygdens källa sökte Achrelius, märkligt nog, i lärdomen:

Dygden är en vattukälla
Och plär mest hvar stund uppvälla
Utur lärdoms ådran ren.

Han söker fördenskull inplanta hos de unga, att lärdomen är den största skatt på jorden:

Ack ädla lärdoms art, om det nu tid så vore,
Att tala om din kraft och värkan, mer än store,
  Så kunde jag med skäl bevisa för hvar man,
  Att ingen större skatt på jorden finnas kan.

Och därför uppehåller han sig icke blott vid gamla tidens historiskt ryktbara personer, utan nämner äfven de stora vetenskapsmännen Aristoteles, Plato, Livius, Tacitus m. fl. Därjämte framhåller han det som en brist hos sin tid, att man sökte göra de lärda men:

Det är alt kunnigt nog, ty det är mycket illa,
Att ondskan i vår tid kan några så förvilla,
Att de uppå alt sätt de lärde göra men,
Förstår lell intet sjelf mer som en dummer sten.

Entusiastisk som lofprisare af dygden och lärdomen, var Achrelius tillika, såsom redan antydts, en sträng och skarp gisslare af lasten. Och det var icke blott mot ungdomens förvillelser och enskilda laster han drog i härnad, utan mot tidens ondska och världens arghet i gemen. All tro och rätt hade försvunnit ur den snöda världen och tiderna voro så svåra, att man ej kunde tro annat än att de yttersta dagarnas ända var omedelbart förestående, och därom vittnade äfven stora tecken och under såväl i luften som på sjö och land. A. inskränkte sig dock icke till anklagelser mot tiden i sin helhet, utan sökte orsaken till det onda hos människorna själfva. Det var isynnerhet statens tjänare, hos hvilka A. fann brister, och bland dem riktade han särskildt svåra beskyllningar mot domareståndet. Han anklagade rättvisans målsmän för ingenting mindre än att vara okunniga, oredliga och bestickliga. Så heter det t. ex. i sången öfver Johan Scheffer:

Ej bör ett regement en slika'n domar' äga,
Som är båd' dum och tyst, har intet annat lärt,
Än både natt och dag fort efter mutor fråga,
Gud nåde alt det folk! Dess öde är beskärdt.
— — — — — — — — — — — — — — —
Ja själfva källan är till en så stor oreda
När både skäl och ed de aktas intet mer,
När lagens rätta språk sig låter artigt leda
Utaf en spräcklig lo, ell' så'na saker fler.

Och dessa svåra anklagelser stå icke där blott utan bestämdt mål, utan syfta direkte på förhållandena i förf:s eget land, såsom framgår ur följande strofer:

Det finnes väl den ort, där så går till i världen,
Där Moses trogna råd de aktas föga mer.
Rätträdighet tar af, den arga orätts flärden
Han växer så att man den der med ögon ser.

Ty är ej undran stort, en fattig man han klagar,
Och den eländig är, måst' kvida med stort ve,
Stor ängslan, jämmer, låt, så hörs där alla dagar,
Mån' inte sådant skick stor eftertanke ger.

Det hände sig ej häller bättre än att Achrelius för sina förföljelser mot rättens representanter snart blef utsatt för nya trakasserier. Anledning därtill var sången öfver *Ernst Creutz,* hvari bl. a. ingingo följande värser:

Då Kungens råd och man, herr Ernst Creutz, en herre
Beskydda' detta land, med lag, med rätt, med tro,
Då stod här härligt till! Men nu ack nu! Tyvärre
Sen som han gick sin väg, hvem kan så säker bo?

Hur mången denna ort här pressa och utarma
Må jag ej tala stort, det vitnar hvar och en
Som har förstånd och vett, den högste sig förbarma
Här suckar skog och mark, här svettas stock och sten.

Åbo hofrätt fann sig högeligen förnärmad af dessa värser och vände sig till först till kongl. akademin med affordrande af Achrelii förklaring, och då han i denna i hufvudsak vidhöll sin mening och påstod, att sanningen af hans anklagelser bevisades såväl af de allmänna klagomålen som af regeringens upprepade åtgärder mot skinneri, hänsköt hofrätten saken till konungens bepröfvande. Denne anbefalde konsistorium att tilldela Achrelius en varning för sina oförsiktiga uttryck, hvilken varning han äfven erhöll den 29 maj 1685 i närvaro af ett ombud för hofrätten. Och blef han därvid förmanad, att som han

„vet sig tillförene hafva varit för slikt framme och är icke häller till detta alldeles oskyldig, han därför tager sig granneligen tillvara, på det han icke må för sådant värre härefter häfta och akademin således för ens skull oskyldigt lida och angifvas“[1]).

Men Achrelius lät icke af denna varning afhålla sig från att alt fortfarande i sina dikter påpeka rättstillståndets brister, tjänstemännens fel och tidens skuggsidor öfver hufvud. Han återupprepar tidt och ofta samma anklagelser, om också i en något mindre stötande form. Och en gång besluter han sig för att taga upp frågan i hela dess vidd. Det är i poemet „Josefs politie“, där han icke blott återhämtar sina tidigare beskyllningar, utan äfven uppställer Josef som föredöme för en statens tjänare samt vidlyftigt redogör för alla de egenskaper, som böra utmärka en civil ämbetsman. Efter att ha skildrat Josef som „politicus regius“, tillägger han:

En rätt civil betjänt kan här en afbild taga
Och efter dess figur sin handling skickligt laga,
Ty den med godt berÖm sin dagar genomgår
Han högsta loford visst af Gud och mänskor får.

Det första en civil ämbetsman, enligt Achrelius, borde beflita sig om, var gudsfruktan, ty utan Gud var människan värre än ett oskäligt djur.

Vidare varnar förf. den civile tjänstemannen för att förakta lag och rätt samt att utsuga enkor och fattiga:

Hvaraf så hända plär, att skyarna de skrija
Land. städer, byar, torp bespotta, häda, trija
En sådan girig man, som låter äran sin
Så blåsas hit och dit, för hvarjehanda vinn.

I stället skulle han taga exempel af Josef, under hvars beskydd hvar man kunde „säker bo“.

---

[1]) Consistorii otrykta protokoll för $16^{29}/_{3}85$. Om denna sak har jag tidigare gifvit en utförlig framställning i en uppsats „Ett prässåtal i Åbo i slutet af 17:de seklet“ i Svenska literatursällskapets Förh. och Upps. d. 6.

Den unge ämbetsmannen borde äfven akta sig för att vara rabulist och strida mot sin konung, ty ehuru Josef stod så högt öfver Farao, satte han sig dock aldrig upp mot honom.

Framför alt skulle han dock undfly „den stygga högfärds pest“, som var roten till all ondska och gjorde en till löje för alla människor. I stället skulle han vara ljuf och blid, ärbar, ren och from som Josef. Lismeri och falkhet borde äfven undvikas, och slutligen borde han låta bli att lasta bokliga konster och förakta de lärdes mödor.

Genom att sålunda hänföra alt till sin egen tid, genom att gissla dess svagheter och uppställa mönsterbilder för den, skiljer sig Achrelius från de flesta samtida skalder, hvilka mera abstrakt skildrade dygderna och lasterna. Achrelii „poeteri“ har därigenom fått en karaktär af ursprunglighet, som fördelaktigt utmärker honom framom många bättre begåfvade samtida värskonstnärer.

Näst ursprungligheten är det lärdomen, som öfveralt framlyser ur A:s poem. Han icke blott citerar klassiska och humanistiska auktorer, han icke blott lyser med historiska, geografiska och arkeologiska kunskaper, utan inflätar äfven ofta i sina vitterhetsstycken längre historiska episoder. Stundom tecknar han i marginalen latinska randglosor, till hvilka värserna utgöra liksom kommentarier eller versifierade tolkningar af någon antik eller humanistisk författares text.

Någon högre poetisk flykt får man däremot icke vänta af Achrelius. Han säger själf:

Jag låter örnen högt mot solens änne flyga,
En häger af sin art, han pröfvar storm och lugnt,
En drake, mask och orm plär in i jorden smyga,
Säll den som finner på den rätta medelpunkt.

Han var en mera episkt än lyriskt anlagd natur, hos hvilken man endast sällan möter ett högre uppsving af fantasi, medan han företrädesvis uppsöker något episkt stoff, hvars förlopp han skildrar i breda drag med en berätta-

res hela detaljrikedom. Dock saknas det ej enskilda ställen i hans långa dikter, där man skönjer åtminstone spår af en värklig lyftning och inspiration.

Värs och språk hos Achrelius lida af tunghet och oböjlighet. Hans stora produktivitet och hastiga produktionssätt synas ha hindrat honom från att egna värsen den omsorgsfulla behandling, som skulle ha gjort densamma njutbar för eftervärlden. Den är knagglig och stapplande, ehuru förf. tillgriper ordförkortningar och nödrim i altför stor skala. Språket är öfver hufvud hårdt och oslipadt. Läsningen af hans poem gör därför samma intryck, som om man befunne sig i ett stenbrott, där väldiga block blifvit lössprängda, men ännu ej hunnit mäjslas och arbetas för sitt ändamål. Man möter öfveralt starka uttryck, ofta till och med platta och osmakliga samt de mest realistiska vändningar. Men förf. eftersträfvade ej häller någon hög stil. Han erkände själf, att hans diktning ej var så „utstofferad“ och „förblommerad“, som mången af hans samtida eftertraktade, ty för honom var ej den yttre formen hufvudsak, utan det inre, kärnan. För att finna denna gick han rakt, nästan för rakt på saken. Den nakna sanningen framför alt. Endast genom att visa lasten i dess rätta gestalt kunde man väcka afsky för den och i stället lära sig skatta dygden så mykket högre. Ty dygden var ändock det högsta i lifvet:

Den, han njuter höghet, ära,
Som vill dygd och konster lära.

Hela Achrelii diktning är sist och slutligen ett slag för rätt och sanning. Han lyckas ofta inlägga en öfvertygande kraft i de ord, hvarmed han slår en appell för sanningens seger, såsom t. ex. följande värs, där han synes ha haft sin egen ställning i sikte:

Det är ett ärbart värk att skrifva hvad man tänker,
Ren sanning har den kraft, ej fruktar för de ränker,
Som lögnen spinna plär och daglig visar fram,
Dess ändalykt och lön är idel spott och skam.

Achrelii diktning gör därför ett tryggande intryck af trovärdighet, och det är icke utan ett visst berättigande han kan sjunga om sig själf:

Jag håller mig därvid, och skall ej annat skrifva
Än det af hvar och en må riktigt sannadt blifva,
Jag umgås ej med lögn, min tunga är ej länt,
Att kalla gråsten guld; hvem är därmed betjent?

Näst sanningen stälde han själfständigheten i främsta rummet, hvarför han äfven slutar sina „Moralia" med följande för honom själf betecknande „Conslusio":

Utaf sitt eget lin så plär en spindel spinna
En rätt subtilig väf; låt se att du kan finna
Så mycket af dig själf, som just ditt eget är,
Afskrifva andras värk, det är ett slätt besvär.

Det har värkligen lyckats för Achrelius att i sin diktning återspegla sitt eget inre. Hans vittra värksamhet är därför icke blott ett karaktäristiskt uttryck för tidens poetiska riktning, utan gifver oss äfven en god nyckel till kännedomen om hans originella person, sådan den framträder ur förestående teckning.

Arvid Hultin.

Grundläggningen af Åbo akademi.

„Akademien är grundvalen till detta lands uppkomst och välfrefnad, hvilken orsak mig driver därom så idkeligen att sollicitera“. Åbo d. 5 dec. 1639.
Per Brahe.

Då högskolan i vårt land redan existerat i mer än 250 år och sålunda flere tillfällen gifvits, då akademiska fester firats och minnesskrifter med historiska återblickar utgifvits, tyckes det, såsom om intet nytt beträffande grundandet af akademin mer kunde finnas att anföra. Att ett motsatt förhållande dock äger rum, beror därpå, att de länge saknade och af flere historieforskare eftersökta skrifvelser dem generalguvernören grefve Per Brahe under sin ämbetsutöfning i Finland sände till regeringen i Sverige först nyligen blifvit återfunna i Kammarkollegiiarkivet i Stockholm. Med ledning af dessa intressanta papper och med användande af förut trykta handlingar är denna relation om Åbo akademis uppkomst sammanskrifven.

H. G. Porthan anför i sin uppsats „Kårt Historia om Kongl. Academien i Åbo“, publicerad i Åbo Tidningar 1799, följande ord, hvilka i korthet karaktärisera gången af universitetets uppkomst och behofvet af detsamma.

„Konung Gustaf Adolph, som sielf i Finland ofta närvarande, hade lärt, jämväl i denna delen, känna landets

tilstånd och behof, samt derom af flere välsinnade Ämbetsmän, särdeles Biskopen i Åbo M. Isaac Rothovius blifvit påminnt, beslöt fördenskull år 1627 at förvandla Åbo Schola til et Gymnasium (försedt med 6 Lectorer), som dock ej förr än år 1639 hann bringas til verkställighet. Detta var väl et vigtigt steg til befordrande af Konungens visa och landsfaderliga afsigt; och lände utan tvifvel redan landet til mycken båtnad. Men erfarenheten lärde dock snart, at, då för landets aflägsenhet och invånarenas ringa förmögenhets skull, få ynglingar hade tilfälle och råd at härifrån resa öfver til Upsala, för at där vid Academien vidare fortsätta och fullborda sina studier, det påsyftade ändamålet igenom denna anstalt ännu icke fullkomligen kunde vinnas. Sedan fördenskull folkets tankar en gång blifvit vände på detta ämne, och bristen derigenom blef alt mera känd och synbar; så begynte man tidigt at med alfvare tänka på dess ytterligare och kraftigare afhjelpande och innan 7 år ifrån Gymnasii inrättning förflutit, öfverlade man redan om sätt och utvägar at få det til et Universitet eller Academie förvandladt".

I en anmärkning till ofvanstående citerar Porthan därpå följande ord ur Baazii Inventat. Ecclesiae Sveog. p. 760. „Det berättas, af K. Gustaf Adolph varit sinnad at uphöja det af honom härstädes uprättade Gymnasium til en Academie; men hans altför tidiga död hindrade honom at bringa detta förslag til verkställighet". Vi uttala den förmodan, att detta rykte, som af Johannes Baazius, kyrkoherde i Jönköping, omnämnes, antagligen härledde sig från mycket trovärdigt håll, nämligen från Per Brahe, ty grefven har i ett bref[1]) af den 2 november 1641 till Baazius enligt egen uppgift „innelyckt designationen öfver academiens inrättande i Åbo, hvarutinnan I förnimmandes varde med hurudan process den är aflupen". —

Första gången frågan om universitetets grundläggning officielt togs före var den 18 augusti 1636. I sven-

[1]) K. K. Tigerstedt: Bref från generalguvernörer och landshöfdingar i Finland, I, sid. 78.

ska riksrådets protokoll för denna dag läses „R. Cantzleren (Axel Oxenstierna) höllt nödigt och rådeligitt, at Academien i Dorpt transporterades på enn annan orth, såsom til Åboo i Storfurstendömmet".

Frågan om flyttningen förblef emellertid hvilande till den 15 juni 1637, då rådsprotokollet genom följ. ord visar att den åter upptogs. „Om Academien i Dorpt, om icke bättre vore, att den transfererades till Åboo i Finlandh. Att beholle henne i Dorpt funne fuller vara desse skäl: 1) sal. K. M:tz förordning, som den funderat hafver; 2) at våre Svenske kunde dijth draga och lära språket och blifve i Lifland sedan brukade till präster och i civil ståndet. Contra 1) ligger Academien eo loco, der hon intet kan stå, så frampt vij få något krig medh Ryssen och Pohlen; är större orsak på den orthen att bygga festningh. 2:a ratio är: få vij dijt inge studenter, efter the Svenske äre närmare Upsala, och der än man skulle sända sine barn uth, hafver man ingen orsaak att spendera sine penningar i Dorpt, men heller i Tysklandh eller andre lender; 3) Är oskäligt att draga folcket uhr Sverige och Finlandh; i den staden vij dragat uth vij skulle civilizera oss her hemma och inthet civilizera oss i fremmande landh".

Ryktet om att riksrådet ifrågasatt inrättandet af en akademi i Åbo spred sig naturligtvis äfven till denna ort och väckte där glada förhoppningar. I domkapitlet diskuterades frågan, och Åbo hofrätt aflät den 11 november 1637 till regeringen en skrifvelse, i hvilken man anhöll „att Kongl. Maj:t nådigest tecktes förordna Professores Juris Publici, Patrii et Romani helst Practicus, uti den Academia som nu berättas här skola blifva oprättadh"[1]).

Några dagar senare eller den 21 november anlände den nyutnämde generalguvernören öfver Finland grefve Per Brahe till Åbo och omfattade från första stunden med entusiasm idén, att i Finland få till stånd ett universitet. „Greffven nämpner hereffter alltijdh om ett Universitet

[1]) Dessa ord citeras af W. G. Lagus i inbjudningsskriften till promotionen den 16 juli 1840, sid. 16.

här att skola Uprättas“ skrifver Andreas Svart till Johannes Kurck den 11 december 1637[1]). „Förrän thet skulle bliffva ogiordt, så vill jag sjelf thet beställa“ är ock ett kändt och ofta citeradt uttryck af Brahe från denna tid.

Knappast tre veckor hade hunnit förgå efter grefvens ankomst till Åbo, och han var redan färdig med sitt förslag rörande inrättandet af akademin. Hans väl motiverade och i varma, vältaliga ordalag affattade skrifvelse, är daterad Åbo slott den 14 december. Emedan detta intressanta bref icke af historieskrifvarena förut varit kändt och således ej häller någonsin blifvit publiceradt, intaga vi det i dess helhet sådant det ingår i samlingen af skrifvelser, hvilka under åren 1637—1640 växlades mellan Per Brahe i Åbo och regeringen i Stockholm.

Till H:es K. M:et om en Akademia att anrättas vthi Åbo. Datum Åbo Slott den 14 Decembris Anno 1637.

Stormechtigeste Drottning,
Allernådigste Fröken.

Efter såsom Bispen och Consistorio här i Stifftet Åbo är förekommit, att wara omtalat och discurrerat vthi Suerige, icke orådeligit till fädernes Landzens beröm och vngdomsens meera education vthi bokelige konster, och andra loflige öfningar, thet en Academia blefue anrättadh vthi Åbo för samma Landzendes aflägenheet och wijda begripenheet skull; Altså hafuer Consistorium Aboense hoos migh anhollit dett iagh wille dem vthi detta werket hooss E. K. M:et på thet vnderdånigste att bijfalla huilkes begäran iagh icke hafuer kunnat afslå, emedan sådant lender E. K. M:et till ett odödeligit beröm, Fäderneslandet i synnerheet thenna Landzort medh tijdhen till en synnerligh fromma och botna; vthan E. K. M:et samma ärende på thet vnderdånigste welat hemdraga, och recommendera, med den vnderdånige och ödmiuka tillförsicht, E. M:et sigh sådant nådigst behaga låter att Storfurstendömmet Finland med en bene Constituta Academia må honoreras, thet gifwer ett stort anseende och högt nampn ibland fremmande nationer, förfarne och skickelige personer vthi landet, som E. K. M:et och Cronan antingen vthi Andeligh eller werldzligh motto

[1]) K. K. Tigerstedt: Administratio Fenniae Petri Brahe pag. 86.

kunna tiena, och ett redeligit embete beklåda, hälst effter sådanne vndertijdhen plägar wara ondt, most fördenskuld sökia fremmande de Cronan dubbelt så mycket bekosta som egne infödde; här finnes och waakre och bequemme Ingenia till bokelige konster, och een stoor deel af landzens Inwånare som gerna wela och lust hafua sina barn der till holla, wore derföre skadeligit att de allenast för långan wägh skull till fremmande örther och Academier att förskickas, skulle med sådant afstå, och så frampt nogre finnas här till rådh och Lägenheet hafwa, så skeer lickwäl i längden med många dett de inthet kunna Continuera, vthan moste för olägenheet ifrån så wijda sitt vnderhold till att hempta och bekomma relinquera. Här kunde vnderhollen lijdeliga falla för de tillförssler med allahanda victualie pertzeler, på hwilka här alltijdh någodt bättre kiöp är än annorstädes, härigenom warder och Staden icke ringa profijt med näring och annat tilltagandes. Elliest belangande någen E. K. M:tz och Cronones bekostnadt till dette wärks anrättelsse, så kan den inthet synnerligen högt belöpa, ty här äre alleredo 6 Lectores vidh Gymnasium med vnderhold försedde, ther till medh kan pastor loci en professionem theologicam på sigh taga, och sedan så finnes här skickelige män in juridica facultate vthi den höglofflige Konungzlige Hofretten, som och suenska Lager kunna proponera, tillijka bequemme ad politices et Historiarum lectiones, Allenast E. K. M:t aller nådigst täcktes någodt lithet brede widh deras förra Salaria betänkia, hvilken omkostnadt (när genom Gudz nådh frequentia studiosorum blifuer stoor) igenom lilla tullens förkofring wäl kan ersättias, dett af Dicknarne inthet kan skee, effter de lefua af deras socknegång; Och alldenstund här i staden är en stoor myckenheet på dieknar, de ibland, en mächta lång wägh hafua hemm till sine föräldrar att förresa, så wore godt på dett fallet Academian blifue opårättadt, och E. M:t nådigst täachtes låta flere scholer vthi Landzenden stichta, och them transferera vngdommen till mera och bättre optuchtelse, på thett de som lust hadhe, kunne falla lägligare sine barn till scholer sättia, och då så mycket nämbre förhanden wara dem att vnderholla et etiam sub paternä inspectione. Sådanne store Cathedral Scholer kunna eij heller wara vngdommen mycket nyttige, effter omöijeligit är sådan myckenheet af barn på en ort, och af så få personer så i Lefuerne som i lärdom att förestå, dett dagligh förfarenhet meer än allt för mycket gifwer tillkänna.

Socknegångerne som för inthet annat skattas kunna än en allmosa för fattigh mans barn, then huar och en mäst gifwer af sin egen godha willia, missbrukas effter så månge sockner äre lagde, till en ort, thee fattige gå mistom och de rijka gå af med dubbelt, När man och wäll see på thenna ort så wäl som och på

andra, kunna efter socknetalet och thess stoorleek wara dubbelt så månge dieknar, som äre, här äre widh pass 600 kunne wäl wara 1200 Och wore icke allenast nyttigt att en schole wore här i huar Stadh, vthan en lithen barnaschole, i huar stoor sokn, huilken klockaren (then ther wäl läsa och skrifua borde) wäl förestå kunde, eller Capellanerne, och på det fall att då huar sådan Stadh och sockn kunne nyttia till Scholemästare Löhn och för de fattige allenest then näste Socknegång kring om sigh, och effter som dem kunde blifua tilldeelt, therigenom Gudztiensten med sång och annat så mycket bättre bepryddes, af huilken sedan all annan nytto tillfaller; Detta Allernådigste Drottning och Fröken förmäler iagh någodt widlöfftigt af de skiäl, att E. K. M:t warder som iag förnimmer nu på thenna Ricksdagh sigh Allernådigst angeläget, att anrätta ett Consistorium Ecclesiasticum på huilken tijdh thetta effter E. K. M:ts Allernådigste behagh och bättre dijndication tillijka kunde drifuas och sedan strax vthi wärket ställas, och oansedt att iagh icke hafwer kunnat, förmå Bispen här i Åbo för sin siuklige lägenheet skull personligh sigh att begifwa till Ricksdagen, lickwäl förnimmer Jagh att han är benägen till Consistorium Generale, och önsker med så många aff Capitularibus som iagh hafwer talat wedh, att thet wore väl, om thet redo vthi wärket woro ställt, Kyrkioherren här i Åbo och Scholemästaren som vthi Bispens ställe och ratione Capituli förordnade äre, som de äre skickelige Män, Altså förmodar iagh att de vthi thetta rättmätige och högtangelägne ärendet warde E. K. M:t med all flijt gåendes tillhanda, Att E. K. M:t nu allt detta som E. K. M:t och mitt fädernesland till beröm och ödmiuk tienst af mig wälmeent är, med nåde optager och sigh allernådigst ther på resolverer, lefwer iagh i then vnderdånige tillförsicht. E. K. M:tt här medh etc. etc.

P. B.

Efter det att Per Brahe under förra hälften af år 1638 slutfört sin första, 3 $^1/_2$ månad långa, inspektionsresa i Finland, afgaf han häröfver den 10 juli s. å. till regeringen sin berättelse[1]). I början af denna påminner han om sin här ofvan citerade skrifvelse och „huru högnödigt dett vore, att een Academia blefve med första här i Åbo oprättadt“ samt slutar sin skildring — för att därigenom så mycket kraftigare kunna betona betydelsen af den sak, som låg honom så varmt om hjärtat — med att framhålla,

[1]) Finnes publicerad, ehuru odaterad, i Nya handlingar ur Skandinaviens historia, Tom XXI, pag. 427.

hurusom landets förkofran och folkets upplysning „förmedelst een Academiae oprättelse hastigest och beqvämest skee kan, ty hon föder först ett gudeligitt leffverne af sig, drager sine beqvämeste Subiecta uthaf åtskillige örther till bokeliga konster och annadt ährligitt lefuerne".

I rådet upplästes den 11 oktober 1638 denna „greffe Pärs relation öffver then Finska staten, och delibererades — såsom det heter i protokollet — „emedan Finnarne ähre eett simpelt folck och the högnödigt haffva att excoleras i exercitiis theologicis och politicis, ty hölts gått, att där uprättas i Åbo een academia; blifver hon icke straxt så in excellenti gradu, att then thå blifver som then kan vara, ther till beredes omkostnaden som ther vill till. Vedh academien som tjäna kan göres lijka lön med then Professores i Upsala haffva, allenast att icke så månge personer tillsättias [1])".

I öfverensstämmelse härmed afgaf förmyndarestyrelsen den 18 oktober 1638 sin resolution [2]). Det hette däri, att inrättandet af ett universitet vore högnödigt, såvida man af den finska nationen skulle få dugliga och skickliga män, såväl för det andliga som världsliga ståndet, och borde generalguvernören därför med biskop Rothovius med det första öfverlägga om lärareplatsernas besättande.

Den skrifvelse, som med afseende å tiden närmast följde och gälde det ifrågasatta nya universitetet, är Per Brahes bref af den 7 januari 1639. Emedan det ej förut blifvit publiceradt, intaga vi här de delar ur detsamma, som beröra akademin.

Emedan E. K. M:t ibland annat högtberömligen hafwer behagadh at honorera detta Storfurstendömet Finland medh een Academies vprättande uthi Åbo, Professorernes taal, jempte andre vthi bem:te Academia nödige officianter, och hwadh huariom och enom till löhn och underhåld skulle wara at bestå, öfwerlagdt, och allernådigest behagadh migh den saaken committera, Så att ju för thet skulle kunna skee, ju heller där medh een begynnelse göras

1) Svenska Riksrådens protokoll, Tom VII, pag. 324.
2) Tryckt i Åbo Tidning 1782, sid. 10 och följande.

skulde, Altså hafwer Jagh hafft Biskoppen sampt consistorium Åboënse hoos migh, och dem samma E. K. M:tz Allernådigste willia och godhe Disposition om detta wärket vptäkt och opå behörigt sätt föredragedh, Såsom nu dette alt lender i förstone Gudz helga Nampn till ähra, E. K. M:t vthi dess höghprijsslige Dessein till ett odödeligit beröm, Fäderneslandet (i synnerhet denne provincien) till een synnerligh froma och båtna; Altså låta dhe, såsom flere, E. K. M:tz trogne vndersåtare E. K. M:t opå thet allervnderdånigest betacka, önskandes innerligen aff hiertadh at dhen högste Gudh wille samma E. K. M:tz Christligh och högläflighe företagande nådeligen biwistas och lyckosamme göra. Jagh för min Pärsohn skall fördenskull låta migh på dhet högsta wara anlägedt, effter E. K. M:tz allernådigste befalning, att hwadh præparatoria der tilhörer, må effter handen och så wijda thet will sigh göra låta, tiltagas, Så att Academien förmodeligen i tilkommande wåhr eller Sommar må kunna introduceras effter E. K. M:tz allernådigste wijdare förklaring, effter såsom iagh och alreda hafwer beseedt alle lägenheeter uthi dhe gamble Capittels hwsen här sammastädes, och finnes näst Gymnasio twenne beqwämme rum, huilke till Auditoria att brwkas nogsampt tienlige äre, allenast dhe blifwa till heeder någodt repareradt och förbättrade, Elliest E. K. M:tz allernådigeste willia och resolution heemstält, den man och med allerförsta vnderdånigest begärer, huruledes medh huadh solennitet och aff hwem E. K. M:t allernådigest behagar at Academien här sammastädes introduceras skall, vthi det öfriga som är om Academiæ Cantzler, vice cancellario, såsom och Academiæ Privilegijs et constitutionibus, medh hwadh mehre både in lectionibus et Examinibus, Så och elliest, andre Academier vthi Upsala och Dorpt lijkmätige, requireras, hafwer Jagh där vthi förafskedat medh Episcopo och Consistorialibus, att dhe affärdiga een aff deres Medell breeffwijsare och Scholmästare M. Jören som om sådant alt hoos E. K. M:t kan vnderdånigst hafwa att sollicitera, Och till mehra solennitet kunne kyrkioheerden D. Eschillus här sammastädes, huilken Theologiæ licentiatus är in ipsa inauguratione creeras in Doctorem, Biskoppens och capitularium censur om dhe persohner som här alreda in loco äre och dhe befinne wara sufficient och capable professionen att förestå, öfwersändes E. K. M:t deres nampn opå här bijfogade Designation[1]) vnderdånigest tilhånda, sampt ther hoos mitt egit förslagh, Hwadh elliest uthi thes Numero fhelar, är E. K. M:t vnderdånigest heemstält, allernådigest sådane qualificerade pärsohner ifrån Swerige hijt att deputera och förordna låta; helst medan thet synes wara een högh nödhtårfft att Academien vthi förstone medh godhe högh-

[1]) Denna återfinnes ej i samlingen af Brahes bref.

lärde, anseenlige och i alla måtto qualificerade Män bör wara förseedd och tiltaga, Ty såsom begynnelssen blifwer altså hålles gärna uth och ther aff tager berömmet eller förachtet. Och will så här medh etc. etc.

Peer Brahe.

Post Scriptum.

Hwadh Pärsoners uthi Academien Beställning och underhåld vidkommer, synes thet beqwämligest tagas aff Tijonden och åhrlige Ränttan där uthi till hielp dett Lässmästarne för detta hafft hafwer och huad sedan mehr ähn tillförenne upgår, och den förökning på Tijonden icke kan upfylla, tages sedan så mykit mehr till Krijgzfolcket aff Qwarntullen.

Regeringens svar[1]) härpå, dateradt den 9 mars[2]) 1639, innehåller underrättelsen om beslutet att akademins underhåll skall uppföras på 1640 års stat samt att öppnandet lämpligast kunde ske på hösten det nämda året. Under mellantiden skulle alla nödiga förberedelser vidtagas (order hade redan gifvits om förfärdigandet af tvänne silfverspiror). Skrifvelsen slutar med följande förteckning:

Professores constituendi in Academia Aboensi.

Theologi 3.

M. Eschillus Petraeus.
M. Olaus Unonius Adjunctus Theol. i Upsala.
M. Sveno Wigelius.

Jurisconsultus 1.

M. Johan Olaj.

Medecinae et Anatomiae Prof.

D. Olaus Regelius nu varandes uti Leyden.

[1]) K. K. Tigerstedt: Handlingar rör. Finlands historia kring medlet af 17:de århundradet, pag. 61. — Detta bref ingår äfven i något förkortad form i Lagi promotionsprogram 1840.

[2]) I rådsprotokollet för den 6 mars 1639 heter det: „Resolverades om underhållett till Professores uthi Academien, som i Åbo förblifva skall — Och befaltes giöra ett placat, att H. K. M:t haffver för gått ansedt att giöra en Academia i Åbo“.

Philosophi.

Pol. et Historiar. M. Michel Wexionius.
Eloquentiae Johannes Olai Junior.
Logices et Poeticae M. Daniel Kyllander.
Hebraeae et Graecae Linguae Martinus Stodius.
Physicae et Botanicae M. Gregorius Alanus.
Mathematum M. Simon Kexlerus, Adjunctus i Upsala[1]).

Utan att förtröttas fortsatte den nitiske Per Brahe med sin värksamhet för upplysningens befrämjande i Finland. Den 22 april 1639 aflät han till Stockholm en vidlyftig skrifvelse, (se Bilagan N:o 1), i hvilken han redogör för och framhåller nya förslag beträffande själavården i Viborgs stift, missionsvärksamheten bland de grekisk-ryska trosbekännarena i östra delen af landet m. m. Endast i förbigående omnämnas ett par förberedande åtgärder rör. akademin. Förslagen godkändes och regeringen lofvade d. 30 maj, att de af de blifvande professorerna, som befunne sig på andra orter, med det snaraste skulle få kallelsebrefven till sina nya ämbeten[2]). Rikskanslern uttalade väl sina betänkligheter, huruvida man nu skulle lyckas erhålla fullt kvalificerade personer till professorer och huru de nödiga medlen till universitetets underhåll skulle kunna anskaffas „under riksens nuvarande olägliga och besvärliga tillstånd“, men lofvade[3]) dock „att befordra och främja den påbegynta goda intensionen“.

Det goda värket skred emellertid ej framåt med den fart den nitiske generalguvernören önskat, hvarför han åt kyrkoherden G. Alanus, sänd till Stockholm såsom ombud från biskopen och domkapitlet i Åbo, gaf en rekommendationsskrifvelse. I ett bref (Bilagan N:o 2) till regeringen,

[1]) Af dessa af regeringen föreslagna ersattes Unonius och Kyllander af Johan Terserus och Nicolaus Laurentii. Olof Regelius antog icke häller kallelsen, utan stannade som praktiserande läkare i Halland; i hans ställe utnämdes år 1641 Erik Achrelius till medicine professor. Af akademins första 11 professorer voro 9 svenskar och 2 finnar; 4 hade förut varit lektorer vid gymnasiet i Åbo.

[2]) Tigerstedt: Handlingar, sid. 66.

[3]) „ „ „ 69.

dateradt den 5 augusti, anhåller han, att Alanus måtte få nödigt besked rörande det som till akademin rekvirerats och att han, Alanus, med det fodersammaste skulle återvända[1]).

„Vi låta oss nådigst behaga det I med sådant allvar och åhoga umgå att främja och befordra dessa saker" — svarade[2]) förmyndarstyrelsen den 26 september 1639 — men, emedan „för mera riktighets skull alt likväl måste så vida hafva sin tid, särdeles ock fordras en Cancellarius till den Akademien först må vara nämdt och utvald, privilegierna författade och alla insignia academica tillskaffade, måste alt detta ske efterhanden". Så snart förmyndarena fulltalige sammanträdt, skulle dagen utsättas för universitetets högtigliga inauguration.

Ett bref[3]) af ungefär likartadt innehåll afsändes till domkapitlet i Åbo. Det hette däri, att, „ehuru vi skola låta akademin vinna sin tillbörliga fortgång, finna vi likväl saken så vulin och tiderna af den beskaffenhet, att vi behöfva än på några månader därmed att låta anstå".

När så ett halft år åter gått till ända, hade ändtligen ett viktigt steg blifvit taget. Den 26 mars 1640 hade Åbo akademis fundationsbref daterats och afsändes några dagar därpå till Åbo med den nyutnämde professorn Eskil Petraeus. Emedan detta viktiga dokument oss veterligen ej sedan år 1781 blifvit tryckt på svenska[4]) [i Wilskmans Ecclesiastique Werk. I sid. 725] och antagligen för de flesta är okändt, intaga vi det här.

Vi Christina etc. Göre witterligen, 1. efter som uti alle werldenes tider derföre är hållit, att Scholar och Academier äre lika som Seminaria och Plantegårdar, der utur Boklige konster, gode seder och dygder draga deras förste ursprung och begynnelse, til att rätteligen blifwa lärde och drefne; Jämwäl utur hwilke alle Regimenter i werlden, til deras bättre wid makt hållande, behöfwa tilstyrkas och stadfästas; Så hafwe fördenskul i förrige tider icke allenast Hedningarne til det högsta warit bekymrade om

[1]) Alani brefväxling se Bilagorna N:s 5, 6 o. 7.

[2]) Brefvet är af oss afskrifvet ur Brahes samling; det ingår ock ehuru icke fullt med samma ortografi i Tigerstedt: Handlingar sid. 71.

[3]) Tigerstedt: Handlingar, sid. 94.

[4]) På latin ingår det i professor Ursins program 1840.

sådane Scholar till stifta och inrätta; men ock på andra orter, der någon Guds kundskap och kännedom hafwer warit, altid blifwit hållit wid det samma; enkannerligen sedan Christendomen begynte til lysa uti werlden, hafwe åtskillige Christe Konungar och Regenter icke mindre winlagt sig derom til det högsta, wärderandes och skattandes den Institution och uptuktelse, som uti Scholarne först begynnes, sedan uti Gymnasier och Academier widare kommer til bruk och öfning, wara de säkraste Fundament och medel, hwdrigenom, såsom härrörande derutur god Politia och ordning, land och folk i lekamlig måtto kunna blifva föreståndne och regerade, så ock i alt annat, det dem til Guds rätta kunskap, til ära och dygd, och til ett Christeligit lefwerne tjäna kan, läras och underwisas.

2 At nu alle andre, så främmandes som inrikes Exempel förbigå, är nogsamt synt och för ögonen, med hwad synnerlig nit, Kongelig ifwer och åhoga Hans Kongl. Maj:t, Wår Sal. k. Herr Fader, Konung Gustav Adolph hin Store, Högberömmelig uti åminnelse, hafwer ibland andre sine heroriske och lofwande Acter och gjärningar, låtit sig wara angelägit, om Scholaewäsendet här uti Riket, i sitt rätta och ordenteliga skick at bringa, til den ända förnyat och forbättrat Academien i Upsala, sedan en ny Academia uti Dorpt i Lifland, samt åtskillige Gymnasier här uti Riket Funderat och stiftat; men i synnerhet för den Finska ungdomen ett Gymnasium i Åbo Stad låtit anordna, på det Scholaeväsendet uti Finland, som dels war förfallit, dels månde stå på lutande fötter, igen måtte wara till uphielpa, och rättja i det lag, som Guds Församlings och det werldsliga Regimentets tjänst skjäligen fordrade, och eljest den Provinciens nödtorft icke mindre deruti war intresserad.

Wi påminnandes Oss hwad i så måtto af Högstbemälte Hans Maj:t berömmeligen är gjordt och förordnat, hafwe jämväl tagit denne saken i Nådigt betänkande, ock af samma affection bewekte, til frie bokelige konsters ytterligare cultur och öfning, så och Wårt Furstendöme Finland, til heder och prydnad, Nådigst godt funnit, at bemälte Gymnasii wilkor at öka, förmera och bättra, och i dess ställe uti berörde Wår Stad Åbo en Academiam, eller Universitet, uti hwilket det algemena Studium i alle oförbudne Faculteter, såsom den Hel. Skrift, Lag och Rätt Läkare- och andre bokelige konster, skole må lärde och drefne blifwa, welat nämna och constituera, såsom Wi härmed, och i detta Wårt öpne Brefs kraft bemälte Academien nämne, constituere och förordne, och at man uti den samma skall må promovera Doctores, Magistros och Baccolaureos, efter som andre wälbestälte Christlige Academier dermed i lofligit bruk är kommit.

3. Wi efterlåte och härmed Nådigst samma Wårt Universitet i Åbo, så wäl Professores, som Studenter, så Lärare som

Åhörare, at njuta samma Privilegier, fri- och rättigheter, som Vår Academia i Upsala är med begåfvad, och så wida till denne äre at tillämpa, efter som Wi det alt framdeles genom vårt Specialbref wele förklara;

4. Befalle fördenskul allom dem, som Oss med lydno och hörsamhet äre förpliktade, af alle andre respective wänligen och Nådeligen begärändes, at de bemälte Wårt Universitet i Åbo, såsom en werkstad til dygder och frie bokelige konster, i alle måtto wele wara bewågne, låta det wederfaras sin tilbörliga heder, respect och ära, så ock niuta och bruka immuniteter och friheter Wi samme Universitet nu hafwe gifwit, eller ock framdeles gifwandes warde. Sådant Wi igen emot hvar och en, efter dess Stånd och wärde, wele weta til ihogkomma och erkänna: men de Wåre gjöra och efterkomma dermed med hwad Wår Nådige befallning är likmätigt. Til yttermera wisso etc. Datum Nykiöping d. 26 Martii 1640.

I det bref[1]), som akademins räntmästare [icke Eskil Petraeus[2])] utom fundationsbrefvet[3]) för akademin, medförde till Per Brahe, bestämde förmyndarstyrelsen, att grefven skulle få definitivt fastställa den dag, då den högtidliga invigningen af universitetet skulle äga rum. Till den 4 juni hade man låtit inkalla professorerne till Åbo. Hvad ceremonierna beträffade skulle de, på sätt grefven syntes lämpligt, afpassas efter dem, hvilka iakttagits vid öppnandet af universitetet i Dorpat 8 år tidigare. Till prokansler hade biskop Rothovius blifvit utsedd, och denne ägde att i öfverensstämmelse med sitt nya ämbete cooperera med Per Brahe. Fastställandet af universitetets privilegier äfvensom utseendet af kansler skulle få anstå, till dess att grefven själf kommit öfver till Stockholm.

På denna skrifvelse svarade Per Brahe med följande bref.

---

[1]) Tigerstedt: Handlingar, sid. 78.

[2]) Ett bref af denne se Bilagan N:o 8.

[3]) Åbo akademis originala fundationsbref, skrifvet å pergament, förvaras i universitetets arkiv i Helsingfors. Den här meddelade afskriften har blifvit kollationerad med en bestyrkt afskrift bland kanslersbrefven.

Till H. K. M:t at Academiens Räntmästare är hijt ankommen medh breef och Fulmacht om Academiens Fundation och Inanguration Datum Åbo den 3 Junij Anno 1640.

Stormächtigeste Dråtning
Allernådigste Fröken.

E. K. M:t fogar Jagh här medh vnderdånigest förnimma at Räntmästaren af Academien som här vthi Landet ahnrättas är i desse dagar hijt ahnkommen hafwandes medh sigh både E. K. M:t allernådigeste Fulmacht om Academiens Fundation, Så och elliest dess föruthan särdeles breeff till migh och Biskåppen om sielfue Inanguration sampt medh Spijrorna, vthi lijka måtto E. K. M:t allernådigeste vocationer till några här vthi landet stadde at blifwa brukade för Professorer där sammastädes, Nu hade Jagh fuller gärna sijdt at medh Introduction effter E. K. M:t allernådigeste willie och gåtfinnande endträndt nu widh d. 4 hujus skulle hafwa kunnadt fortfaras, Men aldenstundh brefwen och samme saker äre så seent och nu i sidsta dagarne hijt ankompne effterssom Jagh förnimmer att D. Escehell som hafwer sådant emottagit at framföra är worden alt här till förhindrat i Swerige, Och Jag alredo hafwer låtit vthgå stämbningarna om vpfordringen och General Munstringen som någre dagar här effter widh Helsingfors hålles och Jagh den sjelf bijwåhna måste, Altså hafwer Jagh nödhwändigt måst vpskiuta där medh till min återkompst ifrån Helsingfors och effter föregången communication medh Bispen sampt Professorerne för gådt funnidt at samma Academiæ Introduction skall skee och företagas opå den 15 Julij Nästkommande Medh sådane solenniteter som man befinner wara där til nödige och denne Landz för denne tijdh beskaffenheet thet så medhgifwa kan, Önskar at Gudh den aldrahögste täcktes till samma Christeliga wärk sin Helga wälsignelse Nådeligen förläna at alt till hans Helga Nampns åhra, E. M:tz höga Kongliga Pärsson som detta Gudeligh och mycket höghprijselige vpsåth draget och till een önskeligh fortgång allernådigest Dirigerat och hän komma låtet, stort beröm, ett högt odödeligit Nampn sampt Fäderneslandet I synnerheet detta Storfustendömet dess trogna vndersåtere och vngdommen till gåt wälståndh bättre education vthi Booklige Kånster och andre låflige öfningar lända måtte, Så snart detta således lyckeligen och wäl öfverståndet och förrättadh är will Jagh där Gudh helssan förlåhnar effter Otta eller 14 dagars förlåp ifrån den tijden företaga min reesa åth Swerige, Och så öfwer detta som annadt E. K. M:t min vnderdånige relation då weta vnderdånigest at göra vthi medlertijd och altijdh will E. K. M:t iagh hafua etc.

Peer Brahe.

Då consistorium akademicum den 16 juni 1640 höll sitt första sammanträde, underrättade Per Brahe, efter att hafva „saluterat“ de tillstädeskomna professorerna, att universitetets invigning skulle försiggå den 15 nästkommande juli [1]). Så skedde äfven. De närmare detaljerna rörande denna högtidlighet finnas utförligt beskrifna af Vexionius samt senare reproducerade i Åbo Tidning 1793, i Fosterländskt Album, häft. 3 samt i „Den finsk-svenska litteraturens utveckling“ af Gabr. Lagus; vi anse därför icke nödigt att här upprepa dem [2]).

Finland hade nu fått ett eget universitet, och med glädje och stolthet kunde Per Brahe betrakta sitt värk [3]). Uttrycken af dessa känslor gåfvo sig luft i det sista bref han år 1640 från Finland afsände till regeringen.

Till H. K. M:t om Academiens Introduction här i Åbo. Datum den 20 Julij 1640 [4]).

Stormächtigeste Dråtning
Allernådigeste Fröken.

Effter E. K. M:tz Allernådigeste willia och där öfwer fattade resolution hafwer Jagh vthi det Helga Trefaldigheetz Nampn nu den 15 hujus låtet fortfara medh Introduction öfwer Academien här vthi Åbo, Och är den (dess Gudhi Låff) önskeligen och wäl öfwerstånden medh sådane Solenniteter som sigh efter denne tijdz lägenheet och sielfwe Landtskapetz beskaffenhet hafwer welat göra låta, effter såsom sielfwa då håldne Processen kårteligen författadt E. K. M:t här bijfogadh vnderdånigest öfwersändes, Håppas altså at thet skall lända vthi förstone Gudz dens högstes Gud-

[1]) Nils af Ursin: Det finska universitetet under dess tre första verksamhetsår, sid. 21.

[2]) I Calender till minne af K. Alexanders Universitetets andra secularfest, 1842, säger J. Grot att fundationsbrefvet är dateradt den 16 Mars 1640, detta fel härleder sig antagligen ur Wilskmans arbete, där såväl den 16 som 26 finnas angifna.

[3]) I sin *Tänkebok* har han kort om godt antecknat: „Mina förrättningar i Finland (1637—1640), näst landsregeringen och kammarsakerna. bestodo i följande:

„Inrättade jag Academien i Abo, hvilket skedde med behörig process“.

[4]) Ingår bl. Per Brahes förut otryckta bref.

domlige Nampn till låff och åhra, E. K. M:tz höga Konungzlige Pärsson, förmedelst hwilken detta Christeliga wärk således wälbetänkt och vthfördt är till högste beröm och ett Christeligit Nampn, Hele Fäderneslandet, särdeles den Christelige Kyrcka til styrkia och vthwijdgelse, många siälars vnderrättelse och Saligheet, sampt allom vthi wärdzligh måtto och i gemeen till förkåfring, wälstånd och godo, Hele detta Storfurstendömets Inwånare och dhe som samme Act nu således bijwånadt och åskådat hafwe, hafwe inthet allenast opå thet högsta sigh där vthöfwer frögdat och gifwit Gudhi åhrona för hans Nåde, där medh denne wijdt belägne provincien, är således medh hans helige ordz rijke kundskap och gåfwor worden benådat, vthan ock dhe derhoos såsom E. K. M:tz trogne vndersåtere heembäre E. K. M:t för sådan Konungzligh åhåga, deres vnderdånigh- och plichtskylligeste tackseijelse, Önskadt därhoos at Gudh Alzmechtigh wille så detta som all annor E. K. M:tz höghbeprijsligh och Christlige företagande altijdh bijwistas och Lyckosamme göra, E. K. M:tz höga pärsohn vthi sitt Guddomlige hägn och trygge beskärm annamma, öfwer dem vthi månge åhr lycksaligen Regera, till Gudz Nampns åhra och E. K. M:t till beröm- och ett odödeligit Nampn. E. K. M:t här medh och altijdh vthi Gudz mildrijke beskärm till ett lyckosampt roligt och långwarachtigt Regemente vnderdånigest befallandes

Peer Brahe.

Post seriptum

Allernådigeste Dråtning ehuru wäl Jagh hade förmeendt nu strax i desse dagar effter Academiens Inanguration at begifwa migh här ifrån opå reesan åth Swerige, Men effter såsom migh äre vthi medlertijdh och dagen näst effter Ingurationen oförmodeligen tilhånda kompne dee fast obehagelige tijdender om Feldt Marskalken S. Her Åke Tåtz dödelige afgång som sigh nu den 15 hujus opå hans Gård i Eufraåminne tildraget hafwer, hwars Siäl den högste Gudh frögde wele, Altså hafwer Jagh för min Systers sorgelige tilståndh och stora olägenheet skull, särdeles här där hon nu såsom på een fremmandh orth stadd är, Nödhwändigt måst mig här ifrå och till be:te Eufraåminne begifwa at låta effter tilbehör swepa och nidsättie hans S. Lijk, och så snart det effter Fem eller Sex dagars förlåp är skeedt, wil Jagh ofördröyeligen där Gudh täckes elliest helsan förlåhna, företaga samma min reesa till E. K. M:t, Förblifwer vthi medlertijd och altijd E. K. M:tz vnderdånigeste och troplichtige tiänare

Peer Brahe.

Vi afsluta denna uppsats med att hänvisa till prof. Tigerstedts uppsats i Fosterländskt Album III och därur citera några af de varma slutorden.

„Med glädje kunde nu Per Brahe blicka tillbaka på hvad han uträttat och i den härliga öfvertygelsen, att hans mödor ej varit ofruktbara, hans arbeten ej obelönta, lämna ett land, där hvarje hjärta vid minnet af honom höjes af ädlare känslor. — Äfven lefde han länge nog, att kunna skåda den af honom under alla hans dagar med den innerligaste kärlek omfattade inrättningen vinna en fastare rot och glädja sig öfver de oändliga välgärningar Finland och finska folket erforo genom densamma.“

P. Nordmann.

Bilagan N:o 1.

Till H. K. M:t om Academiens Inrättande här i Åbo, och Gymnasij vthi Wijborg, sampt andre små Barna Scholar här i landet, Samaledes om versione Biblica och Paperetz till samma Trycketz vpläggiande, och andre åthskillige saaker, Datum Åbo Slått den 22 Aprilis Anno 1639.

Stormechtigeste Drotning
Allernådigste Fröken.

E. K. M:tz Allernådigste skrijfwelse Daterat Örebro den 9 Martij, til swar opå mitt vnderdånigeste afgångne breeff sub dato den 7 Januarij nästförleden, hafwer Jagh nu medh Scholmästaren här ifrå Åbo M. Georgio Alano vnderdånigest vndfångedh, och där vthaf förnimmer E. K. M:tz allernådigeste willia, Intent och resolution om Academiens intättande vthi Åbo, att den opå förre fattade Ordre skal wara emot Hösten att introducera, och till den ände allernådigest behagadh Professorernes taal opå hijt öfwersände Lista at Specificera låta. E. K. M:t ihugkommer och allernådigest derhoos, iagh wille afftala medh Biskoppen i Wijborg att Gymnasiumet där sammastädes kunde och medh det samma inrättas, såsom och förnimma hwadh karlar der nu in loco finnes som kunde wara tienlige till att brvka vthi bem:te Gymnasivete. Såsom nu dette alt af E. K. M:t till fädernes landzens beröm, vngdomens education vthi Booklige konster och låflige öfningar, Gudeligen och högtberömligen anseedt och Statuerat är, Altså will man och hafwa samma ährende wijdare och dess mehra försättiande E. K. M:t vnderdånigest recommenderat, och wore thet aldeles

gått at sådan låfligh och Christligh wärk som inge dubia synes medh sigh hafwa eller och lijda någor lång mora, kunde medh forderligaste winna sin rätta effect, och professorerne som där ifrå förwänttes, wara emot den tijden tilstädes ehnär inauguration skeer, at hwar kan weta begynna sitt arbete.

Jag förnimmer och fast gärna E. K. M:tz allernådigste afgångne befalning och giorde disposition till Rikz och Cammer Rådh om dhe twenne Sölfwer Spijrors förfärdigande, Såsom och Paperet till den finske Bibliens af Trycket vpläggiande, Jag hafwer fördenskull genom mitt afgångne breeff för gått funnedt at göra hoos wälbe:te Rijkz och Cammer Rådh påminnelse och anfordring at sådant medh forderligaste hijt Adresseras måtte, Om de öfrige insignijs medh mehre som in antecessum här kan behöfwas och E. K. M:t allernådigest om förmåler, will man draga all nödigh försorg där om här så wijda att beställa låta. Hwadh versionem Biblicam widhkommer, så hafwer den (dess Gudhi loff) sin tämlige fortgång, och är där medh alreda kommet till Samuelis Böcker, så at Tryckiaren där alredo wore här och Paperet så när förhanden, skulle effter tilbehör kunna fortsettia Trycket, och dhe som samme version vnder händerna hafwa, förmene at hinna medh arbete så mykit för vth som han vthi Trycket skall kunna föllia, Medh Bispen och consistorialibus vthi Wijborg hafwer Jagh nu medan Jagh där stadd war, om alle saker öfwerlagdt, och finnes att Gymnasium där sammastädes icke mindre änh som Academien här tillika kan inrättas, där finnes och in loco alredo tämlige gode qualificerade Wällärde Män som hafwe Magistrerat vthan landz, och kunna wara tienlige där at bruka, såsom deres Nampn effter Bispens eget förslagh och inrådande opå bijfogade Designation E. K. M:t vnderdånigest tilsändes. Biskoppen där sammastädes är sielf een godh redeligh önskande och höglärd man, är vthi sina saker mykit flijtigh och alfwarsam, allenast att ålderdomen hooss honom något inrijter, och något för from sampt hoos the sina icke har sådan authoritet som det åborde, Doch kan han vthi alt sitt ämbete ähnnu wäll igenom gå, där han allenast hade een godh Adjunct som honom vthi sampt kunde vnderstödia, och sijr Jagh på den orth ingen tienligare kunna der till finnas ähn M. Hindrich Martini Fatebuur, nu för denne tijdh superintendent vthi Nyie Skantz, ändoch att M. Matthias Jacobeus Pastor vthi Wijborg, är och een skickeligh och lärd Persohn och kunde till äfwertyrs sådant förtryta, Men så måste fuller hwar och een vthi sådane fall wara E. K. M:tz allernådigeste willia och thet Christeliga vpsåthet vnderkastadt;

Allernådigeste Drotning, Sedan och på thet at ju någon civilitet skulle wara at bringa här vthi dette Storfurstendömet Finland och Carelerne, och medh tijden fåås duglige pärsoner som så wäll

vthi thet andeliga som wärdzliga Ståndet kunne tiäna E, K. M:t och Fäderneslandet, huilket föruthan gode Scholars på åthskillige orther inrättande intet synes wäll wara görligidh, Jagh hafwer fördenschull opå E. K. M:tz allernådigeste behagh, nu vthi mitt genom reesande funnet gått och nödigt, opå dhe wijdeste aflägne orther, der månge kunne finnas som hafwe lust och willia att låta sine barn lära boklige Konster, och kunne doch för deres fattigdom och den långe wägen som dee till Scholerne här till hafft hafwe, icke komma dess widh att förordna och inrätta några små Barne Scholar, som är widh Tawasthuuss, Ny Slått och Kexholm, hwardere Scholan nu i förstone om 40 eller 50 poikar, och Saken där hän så wijda modererat och lämpat att E. K. M:t sådant alt vthan någon skada och afsaknadh vthi dess Stat skall kunna förmärckia; De twenne Scholar widh Tawasthuuss och Ny Slått förestås aff Slåtz Predikanterne där sammastädes, som och äre tillijka Rectores Scholæ, dee samma adjungere sigh hwardere till hielp en Conrectorem eller Hörare, den widh Tawasthuus effter ingen står på Staten, hafwer man deputerat till löhn den Tijonde Span:ll och Slacht som åhrligen faller af alle tree Ladugårdarne der sammastädes, huilket och här till altijd hafwer hördt näst Sochn Pastori eenskijlt till, och där till Sochnegången aff een Sochn ibland dem som man till samma Schola nu lagdt hafwer Samalunda och Höraren, Sochnegången af een Sochn, der med dhe Schole sigh åthnöija låta. Slåtz Predikanten widh Ny Slåt, är och tillijka Rector Scholæ där sammastädes, och mädan han hafwer någon Deputat åhrligen effter Staten måste han bägge tiensterna derföre förestå, allenast är och honom lijka som den widh Tawasthuuss effterlåtit Sochnegången af een Sochn uthi Lille Saffwolax, vthi lijka måtto Höraren och alt detta medh Bispens och Consistorij inrådande. Den widh Käxholm hafwer man fuller opå E. K. M:z allernådigeste behagh (effter han och tilförenne hafwer E. K. M:tz Nådigeste breff och tillåtelse opå någon Deputat åhrligen att åthniuta) förordnadh Etthundrade daler och Höraren Femptijo daler Sölfwermyndt aff ödes Räntan och andre Extraordinarie restantier at bekomma. Vthi then vnderdånigeste förhåpning att E. K. M:t (effter som thet en ringa afsaknadh är) låter sigh thet så allernådigest behaga, Elliest hafwer Jagh och öfwer lagdt medh Episcopo et consistorialibus Viburgensibus om samme Kexholms Schola, och medh deres consilio och inrådande funnedt gåt att läggia där vnder några fåå Pogoster som tilförenne hafwe legat vnder Wijborgs Schola, och synes den Scholan där sammastädes wara höghnödigh, opå thet at den oböijelige Nation Ryssarne må där igenom kunna så mycket beqwämligare låckas at låta lära och vnderwijsa sina barn vthi Bookliga Konster och andre goda dygder, som elliest till inthet gått af sigh sielfwe äre

inclinerade, ehuar dhe där så när förhanden see och spöria Scholan blifwer rätteligen föreständen, och dee som där vthi läres, göre någon progress.

Så wijda nu sielfwa Kyrkiowäsendet och dee Ryske Präster vthi Kexholms Lähn widhkommer, achtar iagh för onödigt E. K. M:t där om något nu at referera, Medan E. K. M:t om dess religion, wantro och superstition fast bättre witterligit är än iagh där om skulle kunna skrijfwa, Och ehuru wäll man gärna giorde all mögligh flijt, huruledes dee kunde wara at bringa ifrån sådan deres gamble inbillade wijskepeligh lära, Men så äre dhe sådant hårdnackadt folk att dhe hwarken medh gode eller twång äre där uthi at öfwertala, Deres Påper och Präster som dee där kallas, äre (thet Gudh bättre) så enfåldige och olärde att största deelen ibland dem finnes som sielwa icke kunne Fader wår etc. eller Troos Articklarna, mykit mindre lära och vnderwijsa Andra. Jagh hafwer likwäl tänkt på Medell, huru wijda sådana inrijtade Oordningar kunde effter handen afställas, och så mykit thet nu protempore hafwer welat sigh göra låta, hafft alle the Ryske Präster tilhopa vthi Kyrkioheerdens ifrå Wijborg, Superintendentens widh Nyie Skantz Pastoris och Proepositi Kexholms sampt flere af wåre religions Prästers närwaro, låtet dem Examinera ock förehålla wåre Christelige Troes Artiklar, förmant dem derhoos sådane sielfwa först här effter at lära, och sedan vnderwijsa sina åhörare, Och är där medh så wijda kommet, at dhe hafwa hwar för sigh i synnerheet vthlåfwadt, at willia både sielfwa läsa och lära catechismum Lutheri och thet Nyia Testamentet, sedan vnderwijsa sina åhörare där uthi och huilket af them som thet icke will eller kan prœstera, den samme afskaffes, och andre som lust och willia där till hafne, blifwa igen insatte, dhe samma som sådant godhwilligen göra och man förnimmer, att dhe finnes flijtige och medh frucht något där uthi vthrätta, hafwer opå E. K. M:tz allernådigeste behagh Jagh försäkradh at blifwa betänckte medh Tree eller Fyra T:nor Spanmåls vnderhåld till deres Åhrlige vppehälle och Inkombst, huilket dhe mästedeles sigh hafwa mykit behaga låtit, och vthlåfwat at wela finnas där vthi flijtige, och tå strax in loco några som funnes geensträfwige och oduglige afdanckat medh Pågosternes egit samtyckie, och andre Ryske Präster substituerat, som det at Effectuera willige och beqwämme woro, efftersåsom Jagh hafwer gifwidh Superintendenten förb:te M. Hindrich vthi befalning, sampt medh Præposito locio då strax att förreesa heele lähnet igenom att hålla där om inqwisition, Och skall sådant icke allenast för denn gångon skee, vthan och här effter altijdh genom visitation, huilken Rysserna så wäll som wåra egna relligions förwanter skole wara vnderkastade. Bispen i Wijborg hafwer och till den ände nu substituerat een beqwäm Prästman H. Laurentium

Biur widh Nampn till Præpositum där vthi lähnet, som Inspection medh sådant här effter hafwa skall.

Och finner Jagh detta alt wara ett proetieabelt Medell, där igenom Ryssen som elliest icke gärna till något gått inclinerat är, må ju medh tijden och effter handen kunna sachteligen bringas ifrån sin wilfarelse, och till Gudz sanna Dyrckan, efftersom Jagh och dess föruthan hafwer alfwarligen befalladt att inge af dhe Ryske Präster skulle förbinda sina åhörare Rysserna at gå vthi wåre församblingar när Gudz tiensten för händer hafwes, som för är skeedt, Här uthinnan kan wäl något wara at considerera thet man Präster som äre under Storfursten af Ryssland wigde, skulle i E. K. M:tz land lijda att sigh inträngia; men sådant kan alt Successive och medh tijden botas och förandras, effter som alle Religions saker medh största lämpa böre Tracteras, i synnerheet ibland ett sådant geensträfwigt och Hårdnackat folk, Att detta E. K. M:t alt så behagar, lefwer Jagh vthi den störste vnderdånige tillförsicht. Och will så här medh och altijdh etc.

Peer Brahe.

Bilagan N:o 2.

Till H. K. M:tz att Academiens inrättande här i landet må jw förr jw heller ställas in Effectum. Datum Åbo Slått den 5 Augustus Anno 1639.

Stormechtigeste Drotning
Allernådigste Fröken.

Såsom E. K. M:t hafwer för dette och af den 9 Martij nästförleden, så wäll som sedermehra af den 30 Maij, behagadh genom dess Allernådigeste hijt ahnkopmne skrijfwelser sigh emot migh förklara, Academiens inrättande här vthi landet angående, funnedt då gått att vpskiuta där medh till E. K. M:tz återkompst till Stockholm, den E. K. M:t förmeente kunna skee in Majo nästförleden, då att låta alt komma till sin fulbordan, Så at introduction skulle kunna skee nu emoot Hösten, låfwar och allernådigest derhoos at låta föra be:te Academiæ vnderhåld opå 1640 åhrs Stat. Så emedan samme tijdh löper nu mehra fast in, och denne ortz beskaffenheet synes eenkannerligen så fordra at samme påbegyntte Christelige wärk må ju för och heller ställas in effectum,

Altså hafwer Biskoppen i Åbo medh dhe flere sine nu här warande Colleganter funnedt gått att affärdiga deres vthskickade breffwijsare H. Clandium Alanum till E. K, M:t som om alt sådant vthi vnderdånigheet skall hafwa at sollicitera, E. K. M:t hafwer iagh och fördenschull vnderdånigest icke vnderlåta kunnadt, samma åhrande wijdare at recommendera, så att be:te Prästman må medh all beskeedh som således till Academiens inrättande requireres, medh fordeligaste där ifrån igen depecheret blifwa, doch detta alt således E. K. M:tz wijdare allernådigeste betänkiande och förklaring heemstält. Anlangande Gymnasiummet i Wijborg, så kan det och fuller widh samma tijd inrättas, effter som E. K. M:t iagh för dette där om vnderdånigest tilskrifwidh hafwer, och derhoos een specification öfwersändt opå dhe Personer som in loco där sammastädes finnes, effter som copia där af åhnnu här bijfogadh föllier, Och synes mig efftersom iagh medh Biskåppen där om öfwerlagdt hafwer samme män wara nogsampt capable och skickelige att betiena dhe embeter in Gymnasio, allenast E. K. M:t allernådigest behagar dem där widh att ratificera och att dhe öfrige blifwe dijt förordnade ifrå Swerige. Den coadjutor som skulle förordnas Biskåppen i Wijborg till adsistence och E. K. M:t allernådigest sigh där på emoth migh förklarar, synes migh ingen bättre eller beqwämligare kunna där till öfwerkomma eller nämpna åhn den M. Hendrich Fatebuur nw warande Præpositus widh Nyie Skantz, som iagh vthi min förrige skrijfwelse till E. K. M:t vnderdånigest ihughkommit hafwer, helst medan han är een godh qualificerat pärson, och förnimmer honom hafwa nu vthi sin håldne inquisition i Kexkolms Lähn, den Jagh honom senast opå lade, giordt sin högsta flijt och skaffadh mykin frucht vthi relligionen och Gudztiensten, så wijda thet hafwer kunnat skee, och skall fuller åhnnu komma hoos them något gått tilwäga, effter såsom han weet hoos dhem at vmgå medh al lämpa, hafwandes där till een särdeles Methodum, hwar medh han dem fogeligen beweka kan, huru nu E. K. M:t allernådigest behagar att där medh hållas skall, är thet alt E. K. M:tz allernådigeste dijudication och wijdare förklaring heemstält, Den Booktryckiaren som E. K. M:t vthi dess allernådigeste hijt ankompne breeff för dette ihughkommit hafwa at wara antagen vthi Cronones bestelning är ännu inthet hijt ankommen, Jagh hafwer fuller för een tijdh sedan bekommit skrijfwelse ifrån honom där vthi han då vthlåfwade sin reesa medh första hijt åth at anställa, Men efftersåsom man alt sedan icke hafwer hördt någodt af honom E. K. M:t behagade fördenschull allernådigest honom där hän imponera och befalla låta at sigh medh forderligaste hijt åth skynda, sampt allernådigest ihughkommandes huadh som till dess fulbordan behöfwes, aldenstund hans Pärson här sammastädes för trycket skull af vertion öfuer Biblien som dess Gudhi

loff tämligen fortgång hafwer nu dagligen behöfwes, Och will så här medh etc.

Peer Brahe.

Bilagan N:o 3.

Till H. K. M:t Recommendation för Booktryckiaren Petter von Selau som för Finske Bibliens Tryckerij och Academiens skull hijt är förordnadt [1]) Datum Åbo Slåt den 22 Augusti 1639.

Stormechtigeste Drotning
Allernådigeste Fröken

E. K. M:t låter Jagh vnderdånigest förnimma at Brefwijsare och Booktryckiare Petter von Selau den E. K. M:t Allernådigest hafuer behagadh vthi beställning antaga, och så för Tryckerijdt ifrån den Finske Biblien som för Academiens skuld hijt att förordna, hafwer nu waridt här och om sakerne här sammastädes giordt sigh kunnigh så wijda samma wärk är medh första at fortsättia och fördenskull sigh nu här ifrå igen till Swerige begifwer effter sin hustru och bohagz saker, där medh han medh första låfwar sigh här igen att inställa wela: Och mädan han nu tillijka widh sin närwarelsse här, hafwer låtit mig öfwerlefwerera Någre Punchter dhe han förmenar till samme wärkz bättre fortställande wara af nöden, Altså hafwer Jagh vnderdånigest icke vnderlåta kunnadt dem E. K. M:t här bijfogade at öfwersända och sådant alt E. K. M:tz allernådigeste behagh och gått finnande vnderdånigest heemstält, där medh samma Christlige wärk af E. K. M:t således låfligen anseedt och statuerat måtte medh fordeligaste och effter tilbehör winna sin fortgång, där E. K. M:t Allernådigest täcktes honom icke allenast medh sådana privilegijs benåda, vthan och hans begäran så wijdare Biblietrycket widhkommer, effter thet är ett särdeles och Generale opus honom fördenskull medh någon förbättring öfwer den ordinerat löhn som han hafwer, allernådigest Gratifieera, där om han således sin Ödmiuke och vnderdånigeste förhopning til E. K. M:t drager, hwilket åhrende Jagh så wäll till samma wärkz befrämielse som för Mehrb:te Booktryckiares Inständiga begäran icke hafwer welat vnderlåta E. K. M:t således vnderdånigest att recommendera. Och will så här medh etc.

Peer Brahe.

---

[1]) Den 11 Mars 1639 är v. Selaus förordnande att begifva sig öfver till Åbo dateradt.

Bilagan N:o 4.

Till H. K. M:t om förlåf at draga heem till Swerige. Datum Åbo den 31 Martij 1640.

Stormächtigeste Drotning
Allernådigeste Fröken.

Effter som Jagh een rum tijdh här warit hafwer och nu trij åhr snart förflutne, fördenskull icke weet huru som E. K. M:t nådigest behagar min persson wijdare här opå denne orth till Crönones tienst bruka, Altså för den orsak så wäl som för mina enskijlta åstundar Jagh gärna fram i Sommar till öfwerkomma, på thet Jagh E. K. M:tz Nådigeste Mening så vthi detta måtte förnimma som wetta denna Landzorts beskaffenheet vthi all vnderdånigheet referera, därföre, är Jagh vthi den vnderdånige och ödmiuke tilförsicht att E. K. M:t täcktes bewijsa migh den Konungzlige gunst och benägenheet, och framdeles, när som Jagh lägligst och bäst befinner här ifrån Cronones Tiänster kunna afkomma, nådigst efterlåta öfwer till Swerige att reesa [1]). Här medh etc.

Peer Brahe.

Bilagan N:o 5. [2])

Nådige Högh-Wälborne Herre her Rijks Cantzler, högtährat Herre Patron, E. N:de skal mijn vnderdånige, trooplichtige tienst bewijsas så lenge iagh lefwer. Och är iagh här medh E. N:de på thet vnderdånligeste betackandes för den höga ynnest och favor, som E. N:de när iagh på Tijdöön mitt wärf vnderdånligen androgh, migh teedde och bewijste, i dett H. N:de migh om itt önskeligit swaar här i Örebroo at bekomma nådeligen försäkrat hafwer, såsom och befalte, iagh skulle migh hijt till Örebroo vthan drögsmåål begifwa, här E. N:des jempte medh the andre Högh-Wälborne Regerande Herrars nådiga resolution om Academiens i Åbo inauguration, dess professoribus, privilegijs och Constitutionibus,

---

1) Denna tillåtelse beviljades den 15 april 1640 och den 19 sept. s. å. beslöt rådet, att åt Per Brahe förläna 68 mantal i Finland“ för att han förmedels all idkesam och möjlig flit Finland allaredan till ett tämligen godt tillstånd förbättrat“.

2) Detta bref äfvensom de trenne följande utgöra afskrifter efter originalen i Riksarkivet.

såsom och om finske Bibliens tryck afwenta och förnimma. Altså hafwer iagh E. N:des befalning hörsamligen efterkommit, Hans G. N:des Generaal Gubernatorens, såsom och Consistorij vnderdånige postulater och breef wälbördigh Johan Månsson Secretario Regio öfwerlefwererat, dem E. N:de sampt the andre Högh-wälborne Herrar at præsentera. Är fördenskul mijn vnderdånige begäran, at såsom iagh af H. G. N:de Gubernatoren är E. N:de unice recommenderat, och wij alle äre af E. N:de medh samma Academiens högnödige fundations tilsejelse frögdade; E. N:de wille än yttermeera mijn höggunstige patron blijfwa, och till samma wärfs foortsettiande beforderligh wara, at thet een önskeligh decision och good effect kunne winna. Sådan E. N:des höga gunst och emoot then finske nation wälgerning warder gudh wår herre wisserligen belönandes, hwilko iagh E. N:de på thet vnderdånligaste wil hafwa befalat. Af Örebroo den 20 Februarij an 1639.

E. N:des
vnderdånige altijd
Georgius Alanus.

Bilagan N:o 6.

Högh-Wälborne och Nådige herrar, som then högtauthorizerade Regeringen i Swerige handhafwa. E. N:der skal min vnderdånige och trooplichtige tienst bewijsas, så lenge iagh lefwer, Och såsom iagh E. N:der här jempte vnderdånligen betackar för the högha bewijsta wälgerningar medh hwilka E. N:der then finska nation altijdh och vthi många måtto beneficerat hafwa: Altså foghar jagh E: N:der vnderdånligest att weta hwru iagh vthskickat af H. G: N:de General Gouverneuren öfwer finland och Biskopen i Åbo medh breef om Academiens i Åbo introduction, vthi Westeråås efter E: N:der öfwer 8 daghar förwentat hafwer, där ochså mitt wärf hans Excellens Rijks Cantzleren mijn gunstige patron den 11 Februarij föredragit, den tijd hans N:de widh Tijdöön war stadder; hans Nåde befalte iagh skulle migh hijt till Örebroo förfoga, och af E. N:der sampteligen itt gunstigt swar oppå breffwen afwenta, hwilken Hans N:des befalning iagh hörsamligen efterkom och här i Örebro för 14 dagar sedhan Gubernatorens och Biskopens breef wälbördigh Johan Månsson Secretario Regio præsenterade, och nu om swar åtskilliga reesor solliciterat hafwer. Är förthenskul till E. N:der mijn ödmiuke och vnderdånige begäran, att iagh medan jagh bådhe i Westeråås och här i Örebroo hafwer mitt wärf föredraghit, på H. G. N. Gubernatorens och

biskopens sampt Consistorij vnderdånige breef och postulater itt gunstigt swar och nådigt afskeed kunne bekomma. Gudh wår Herre, som alla wälgerningars rijka belönare är, warder thenna högnödiga emoot then finske nation wälgerning rijkeligen belönandes: Vnder hwilkens Guddomeliga protection iagh E. N:der vnderdånligen will hafwa befalat till all andeligh och lekamligh wälferd. Af Örebroo den 11 Martij an 1639.

Eders Nåders
vnderdånige
Georgius Alanus Jommalens.

Bilagan N:o 7.

Högh-Wälborne och Nådige Herrar som then högt authorizerade Konglige Regeringen i Swerige handhafwa, E:ders N:der skal mijn vnderdånige och trooplichtige tienst bewijsas så lenge jagh lefwer. Och betackar iagh E. N:der storligen för then höga gunst och faderliga försorg som E: N:der för then finske nation altijd dragher, hwilken nu eenkannerliga vthi E. N:ders gunstiga resolution opå H. G. N:des Gubernatorens breef och postulater om Academiens i Åbo inauguration och finske Bibliens tryck klarliga lyser. Så aldenstund H. G. N:des Gubernatorens migh meddelade pass lyder omfordenskap tijt jagh E. N:der skulle antreffa, och H. G. N. migh inga reesepenningar gifwit, vthan om pass och gunstigh dimission af E. N:der at bekomma försäkrat hafwer; där till medh är thenne reesan migh icke för någhon privaat saak, vthan propter bonum publicum pålagdt worden; Elliest är then ringa penning iagh sielf med migh taghit hafwer på nödigh förtäring kostadh, så at iagh ther medh icke wijdare kan komma; och lijkawäl äre een deel af sakerna migh comitterade bådhe i Upsala och Stockholm obestelta, synnerligh at iagh skulle Typographum medh migh hedan genast till Åbo hempta. Är fördenskul mijn vnderdånige begäran, at E. N:der wille migh jempte sijn gunstiga resolution, pass om frij fordenskap på mijn heemfärd meddela låtha. Jagh önskar, at gudh wår Herre wille E. N:der vthi sijn faderliga hägn hafwa, för allt ondt bewara, och nådeligen welsigna, migh och alla E. N. trogne vndersåter till myckin glädie förswaar och säker rooligheet. Af Örebroo 13 Martij, anno 1639.

Eders Nåders
vnderdånige
Georgius Alanus Jomalens.

Bilagan N:o 8.

Till H. K. Maij:tt Wår Allernådigeste Drotning, Om Accademiens Stifftande vthj Stoorförstendömet Finlandh, Consistorij Aboënsis vnderdånigest begäran.

Att sådant önskeligit och Högnödigt wärk måtte näst Gudz milderijke wällsignellsse genom H. K. M:thz Konungzlige gunst och mildheet niuta sin fortgångh, om Fädhernes Landssens tillstånd sådant tillåtha kunde, Och H. K. M:t tijdh hadhe på thenne gången något statuera.

Att Personerne som Academien och Vngdomen fhörestå läre och regera skole, wälies aff the beste som står till att bekåmma, Och åhr antingen sielfue till theras Personer H. K. M:tt kunnighe eller aff Consistoriis thedhan the taghas, H. H. M:t aff skickeligheet, flitigheet, nychterheet och beskedeligheet recommenderade.

Att samma Personer såm sålедhes till Professionerna i then nyia Academien wälies, i godh tijd måtte voceras, Och till en wiss dagh, sigh uthj Åbo att instella, och wara tillstädhes, att strax begynna theres Lectiones fhör them såm examinerade ähre tienlighe funne till studia Academica, och ritum depositionis hafua vndergått.

Att Academiae Cancellarius vice Cansellarius och Rector fhörordnas; Och till fhörsta Rectoratum nogån skickelig och flitigh Herresståndz Person aff Landzssens Barn sätties medh en godh pro Rectare hwilckom Academiens solennis introductio wordhå befhelet.

Consistorij Aboensis nomine
Aeschillus Petræus
Aboensis Ecclesiæ pastor.

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

XXXIV.



FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

10.

1895—1896.

HELSINGFORS,

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI.

1897.

INNEHÅLL:

Förhandlingar:

Uppsatser:

Förhandlingar.

Funktionärernas sammanträde den 12 februari 1895.

Upptogs till behandling frågan om uppgörande af Sällskapets budget för nu ingångna år och beslöts efter skedd öfverläggning att till Bestyrelsens godkännande framlägga följande:

Förslag till budget för 1895—1896.

Inkomster:

Behållning från föregående år	Fmk	5,600	
Afgår för särskilda arbeten under år 1894	„	5,400	200
Inflytande räntor	„		7,800
Medlemsafgifter	„		7,800
Bidrag ur Längmanska fonden	„		1,333
Försålda skrifter	„		300
Bidrag ur ständiga medlemmarnas fond	„		1,700
	Fmk		19,133

Utgifter:

Sällskapets årliga pris	Fmk		2,000
Distributions- och förvaltningskostnader	„		1,800
Aflöningar	„		800
Anslag till stipendier	„		600
Hyra för arkivlokalen	„		200
Sällskapets skrifter:			
Tillskottsanslag till Buddes skrifter	„	800	
D:o d:o Prästeståndets protokoll	„	800	
Transport	Fmk	1,600	5,400

Transport	Fmk	1,600	5,400
Åbo Akademis Studentmatrikel, öfverföres från föregående år	„	3,000	
Tillskott till d:o d:o	„	100	
Förhandlingar och Uppsatser 9	„	3,500	
Åbo Universitets lärdomshistoria 6 ..	„	4,033	12,233
Ränteöfverskott från Stiftarnes fond ...	„		1,500
	Fmk		19,133

På framställning af arkivarien beslöts att hos Bestyrelsen föreslå att upplagan af Sällskapets skrifter i det mindre formatet, hvilka utdelades till samtliga medlemmar, hädanefter skulle från 1,800 minskas till 1,500 exx. och att samma minskning jämväl skulle gälla Åbo Universitets lärdomshistoria, som hittills utgått i 2,000 exx. Såsom motiv skulle anföras den ringa spridning Sällskapets skrifter hittils erhållit genom bokhandeln och den stora lagerbehållning, som i följd häraf förefans och för hvars förvarande i Sällskapets ego alt större svårigheter mötte. Enligt från tryckeriet meddelade uppgifter ställa sig kostnaderna per ark för en upplaga af 2,000 exx. till 105 mk 96 p., för en upplaga af 1,800 exx. till 98 mk 68 p. och för en upplaga af 1,500 exx. till 87 mk 90 p. Då kostnaderna för de i budgetförslaget upptagna hithörande skrifterna, äro beräknade enligt de hittils utgående upplagorna, skulle, i händelse den föreslagna minskningen af dessa godkännes, någon besparing kunna göras, hvars belopp dock för närvarande icke kan, enär den beror af arktalet i hvarje skrift, ens approximativt beräknas.

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 14 februari 1895.

Upplästes funktionärernas protokoll för den 12 innev. februari och godkändes det däri ingående budgetförslaget. Tilllika godkändes funktionärernas förslag om minskning i de upp-

lagor, som hittils tagits af Sällskapets till samtliga medlemmar utdelade skrifter.

Föredrogs en skrifvelse från rektorn för svenska klassiska lyceet i Åbo Emil Amnell med svar på Bestyrelsens förfrågan, huruvida och på hvilka vilkor en i det nämda lyceets bibliotek förvarad äldre handskrift, Liber Scholae Aboensis, kunde utlånas, och beslöts med anledning af rektor Amnells svar att åt doktor Hausen, som därtill förklarade sig villig, öfverlämna att till Statsarkivet i och för begagnande därstädes rekvirera ifrågakomna handskrift.

Mag. Lagus redogjorde för resultatet af sin granskning af I. A. Björkströms till Sällskapet inlämnade, under senaste sommar med understöd af Sällskapet hopbragta samlingar, hvilka innehölle samvetsgrant upptecknade sagor och förrådde säker kännedom af dialekten; ansåg stipendiaten förtjänt af någon mindre gratifikation, förslagsvis 40 mark. Då emellertid i den nu faststälda budgeten någon post icke ingick, från hvilken en dylik utgift kunde bestridas och för öfrigt Sällskapets tillgångar voro strängt anlitade, beslöts att några af Sällskapets skrifter, som därtill pröfvades lämpliga, skulle genom arkivarien till Björkström öfverlämnas.

Härefter skreds till val af funktionärer för det ingångna året, hvarvid undert. tillkännagaf sin önskan att icke vidare komma i fråga till sekreterareplatsen. Valet utföll sålunda, att till ordförande valdes kanslirådet Estlander med 8, till viceordförande prof. Schybergson med 7, till sekreterare undert. med 6, till skattmästare direktör Kullhem med 8 och till arkivarie mag. Lagerblad med 7 röster; till sekreterare hade amanuensen Hultin erhållit 2 röster. Då undert. med uttalande af sin tacksamhet för det visade förtroendet förklarade sig vilja vidhålla sin afsägelse, ansågs lämpligast att frågan om sekreterareplatsens definitiva besättande skulle uppskjutas till nästa möte.

Såsom föräringar anmäldes: från mag. John Hammarén en handskrifven samling bref och poesier af onämd författare, härledande sig från åren 1790—1810, samt från statsrådet A. Moberg en äldre handskrift på latin af skämtsamt innehåll.

Bytesexemplar hade inkommit från redaktionen af Finsk militärtidskrift (jan. häftet 1895), Statistiska Centralbyrån och Landsmålsföreningen (Tidskrift hh. 51 och 52).

In fidem:
Carl Synnerberg.

Bestyrelsens sammanträde den 14 mars 1895.

Upplästes trenne bref, i hvilka arkivarien E. W. Bergman och amanuensen Teodor Westrin i Stockholm samt professorn Henrik Schück i Lund under uttryck af tacksamhet mottogo Sällskapets kallelse att vara dess korresponderande ledamöter.

I bref till vice ordföranden hade Sällskapets sekreterare, kanslirådet C. Synnerberg, bestämdt afsagt sig sin befattning. Då Bestyrelsen nu med smärta såg sig tvungen att antaga den upprepade afsägelsen, uttalade viceordföranden till protokollet Bestyrelsens varma tacksamhet för den utomordentliga samvetsgrannhet, den osparda möda och det lifliga intresse, hvarmed kanslirådet Synnerberg skött sin befattning såsom Sällskapets sekreterare under hela det decennium, som förflutit sedan dess stiftande. Sällskapets „Förhandlingar“ bära ett vältaligt vittnesbörd om den stora tacksamhetsskuld, hvari Sällskapet står till kanslirådet Synnerberg för denna hans framstående och oegennyttiga värksamhet.

Då sällskapet sålunda saknade sekreterare och Bestyrelsen ej ville anställa definitift val under ordinarie ordförandens frånvara, åtog sig undertecknad arkivarie, på därom gjord förfrågan, att tils vidare handhafva sekreteraregöromålen.

Föredrogs en skrifvelse från kamreraren K. F. Werner i Stockholm, däri denne med anledning af kanslirådet C. G. Estlanders monografier öfver A. I. Arwidsson såsom vitter författare och publicist erbjöd sig att lämna Sällskapet flere intressanta upplysningar angående Arwidssons skriftställarevärksamhet. Sällskapet beslöt att med tacksamhet mottaga de er-

bjudna uppgifterna, hvarom kamrer Werner genom bref af sekreteraren skulle underrättas.

Magister Ernst Lagus hade åtagit sig att genomgå och bedöma de folkloristiska samlingar, hvilka hopbragts af Sällskapets stipendiater herrar A. J. Nygren och R. J. Sjöblom, och framlade nu för Bestyrelsen sitt omdöme om nämda samlingar.

Herr A. J. Nygren hade under flere skilda år arbetat i Kveflaks socken och därunder hopbragt omkring 70 visor, 65 ordspråk, 14 „talesätt", åtskilliga „tecken och förebud", trollformler m. m. Af visorna hade endast 6 st. melodier och dessa voro utan undantag felaktiga i ett eller annat afseende. De voro arrangerade för manskvartett, någonting lika onödigt som i detta fall olämpligt, då den person, som utfört arrangemanget, icke varit sin uppgift vuxen. Endast några få af visorna hade ett värkligt estetiskt eller folkloristiskt värde. Någonting nytt, med undantag af ett antal fångvisor af minimalt värde, innehöll samlingen knappast. Dock fästes uppmärksamheten vid fyra, delvis mycket missbildade, varianter till gamla riddareromanser (Lilla Lisa, Jugfrun i högande loftet, Syndaren och Tro). Några nummer, t. ex. Spinnvisa, kunde als icke räknas till folkvisans område. I dess helhet måste således vissamlingen betecknas såsom ganska värdelös. Något bättre var däremot herr Nygrens lilla samling ordspråk, talesätt m. fl. Den svenska österbottningens nyktra, ofta särdeles fintliga humor kom i många af dem till sin fulla rätt.

Herr R. J. Sjöbloms samling var gjord under sommaren 1894 i västra Finlands skärgård. Den innehöll inalles 237 visor, af hvilka 171 hade melodier. Dessa senare voro delvis felaktiga, särskildt hvad taktindelningen vidkommer. Några hade af magister Lagus blifvit ändrade och i andra hade han antydt, huru ändringarna borde göras. Sjömans- och kärleksvisorna voro talrika, men till en stor del gamla och föga värdefulla. Af varianter till riddareromanser funnos flere och några skämtvisor saknade ej intresse. Särskildt framhöllos 11 st. vaggvisor och 61 st. ringlekar, de senare med delvis nya, präktiga melodier. Samlingen var samvetsgrant gjord och ordentligt renskrifven. Närmast med afseende fäst å ringlekarna

föreslogs upptecknaren till erhållande af sammelvärket Nyland III och V A, innehållande folkvisor.

En af Sällskapets stipendiater Jon Finnäs hade insändt en samling sånger, visor m. m., upptecknade under sommaren 1894 i Esse; lämnades åt magister E. Lagus till granskning.

I anledning däraf, att Sällskapet redan eger ganska stora folkloristiska samlingar i sitt arkiv och vissa af vår svenska allmoges områden kunna anses vara så godt som utforskade, föreslog magister E. Lagus att till nästa möte, då utgifvandet af stipendier för sommaren möjligen komme i fråga, borde uppgöras en öfversikt af tillgängliga samlingar innehållande folklore. Utom Sällskapets betydande samlingar borde i sådant afseende genomgås svenska landsmålsföreningens förråd. Enligt hvad förslagsställaren hade sig bekant egde dessutom dr J. O. I. Rancken i Vasa rika samlingar af antydt slag, hvadan det vore skäl att hos honom höra sig för, huruvida och på hvilka vilkor han vore villig att öfverlåta dem åt Sällskapet till begagnande eller inlösen.

Mötet antog det framstälda förslaget och uppdrog åt magister Lagus att å Sällskapets vägnar träda i korrespondens med dr Rancken i angifvet syfte. För öfrigt uttalades att vid uppgörandet af öfversikten topografiska synpunkter i främsta rummet skulle fasthållas samt att i de blifvande annonserna om stipendierna noga skulle anges, hvilka områden borde genomforskas.

Professor M. G. Schybergson gjorde några intressanta meddelanden rörande vissa uppgifter, dem han inhämtat vid genomgående af de franska originalkoncepten till en korrespondens mellan biskop J. Tengström och grefve Rumjanzoff, förvarade i den Tengströmska manuskriptsamlingen hos statsrådet Lagus.

Grefve Rumjanzoff hade utfäst ett betydande literärt pris för en afhandling om vikingafärderna, särskildt i österled. Täflingsskrifterna skulle insändas till universitetets i Åbo konsistorium. Ehuru pristäflingen annonserades flitigt äfven i den utländska prässen och ehuru tidpunkten för skrifternas inlämnande blef betydligt framskjuten, inkom likväl ingen afhandling och prisfrågan måste förfalla.

Af den nämda korrespondensen framgick vidare, att utgifvandet af ett finskt lexikon genom den planlagts, hvarvid råd inhämtats af den berömda danska språkforskaren R. K. Rask. Genom biskop Tengströms bemedling öfverlämnades arbetets utförande åt universitetsdocenten Renvall, som fick sig ett indräktigt pastorat för att i ro kunna egna sig åt detta värk. Det utkom också af trycket. Oaktadt Tengström kraftigt yrkat på att äfven svenska språket skulle upptagas i ordboken, utgafs den med öfversättningar endast till latin och tyska, undantagsvis till svenska.

Grefve Rumjanzoff hade under vidsträkta resor i de norra och östra delarna af Ryssland samt i Sibirien lärt sig känna de där kringspridda finska stammarna, hvadan han planlagt forskningsfärder bland dem samt anmodat Tengström att föreslå lämpliga personer till deras utförande. Därvid hade på förslag uppstälts de unga magistrarna Ehrström och Ottelin, hvilka bägge vistats i Moskva. Saken syntes således afgjord. Emellertid måtte den af någon okänd anledning hafva förfallit, ty ej långt därefter sågos de unga männen fästa på annat håll. Planen upptogs och genomfördes, som kändt, sedermera af M. A. Castrén och det under vida ogynnsammare förhållanden.

Anmäldes, att den sista delen af Åbo akademis studentmatrikel nu vore färdig att läggas under prässen, hvarför åt vice ordföranden och arkivarien uppdrogs att i samråd med statsrådet Lagus fördela arbetet på häften efter som lämpligast syntes.

In fidem:
Elis Lagerblad.

Bestyrelsens sammanträde den 18 april 1895.

Upplästes ett bref från kamrer K. F. Werner i Stockholm, dateradt den 6 april 1895 och åtföljdt af de af honom utlofvade upplysningarna till kanslirådet C. G. Estlanders uppsatser om A. I. Arwidsson. Dessa upplysningar skulle enligt

tidigare därom fattadt beslut tryckas i först utkommande häfte af „Förhandlingar och uppsatser“.

Folkskolläraren K. P. Pettersson i Åbo hade till Literatursällskapet insändt 10 häften, innehållande början till en ordbok öfver Nagumålet. Hela värket ansågs komma att omfatta 13—14,000 ord och blifva färdigt efter två år. Den nu insända delen af arbetet erbjöds åt Sällskapet för en summa af 400 mark. Beslöts att inhämta prof. A. O. Freudenthals utlåtande däröfver.

De af Sällskapet anslagna stipendierna för folkloristiska uppteckningar under nästinstundande sommar hade ansökts af student Calixtus Karlsson, literatören Elis Berglund samt folkskollärarne E. Weikar, J. Alfr. Strandberg och Aug. Jakobsson. Ansökningsskrifterna upplästes, och befans

att stud. C. Karlsson till uppteckningsområde valt Sottunga, Kökar, Föglö och Vårdö församlingar i Ålands skärgård;

att literatören E. Berglund och folkskolläraren E. Weikar gemensamt förbundit sig att utforska den sydösterbottniska språkgränsen;

att folkskolläraren J. A. Strandberg uppgifvit sig ärna göra uppteckningar i Nykarleby, Oravais och Munsala socknar, samt

att folkskolläraren A. Jakobsson till arbetsfält föreslagit Gamlakarleby, Kronoby, Pedersö, Esse och Purmo.

Beslöts att samtliga ansökningar skulle granskas af en komité, bestående af hrr Freudenthal, Lagus och Nordmann, hvilka egde att till nästa möte inkomma med förslag om stipendiernas bortgifvande.

I anledning af frågan om resestipendiernas fördelning tillkännagaf mag. E. Lagus, att han af sjukdom varit hindrad att till detta sammanträde uppgöra den detaljerade öfversikt af Sällskapets folkloristiska samlingar, hvilken han erbjudit sig att lämna. Därmed vore ock för tillfället intet försummadt, då ju ansökningarna om stipendierna redan för i år ingått. Arbetet måste därför uppskjutas till hösten, och vore ett sådant uppskof betingadt äfven af den omständigheten, att öfversikten, för att blifva så fullständig som önskvärdt vore, nödvändigt

borde omfatta dr Ranckens samlingar, hvilka dessförinnan icke kunde varda tillgängliga.

Emellertid hade magister Lagus gjort preliminära anteckningar i Sällskapets arkiv och afgaf nu några upplysningar angående de folkloristiska samlingarnas omfattning och beskaffenhet. Sällskapet eger för närvarande 47 särskilda folkloristiska samlingar, däraf 16 från Österbotten, 17 från västra Finland och 10 från Nyland. Samlingarna från Österbotten omfatta ett mycket stort antal folkvisor och sagor och läggas härtill de rikhaltiga Ranckenska samlingarna, torde knappast någon nämnvärd skörd af folkvisor och sagor mera återstå att från denna landsdel inhösta. Dock synes norra Österbotten öfver hufvud vara mera genomforskadt än den södra delen af landskapet. I västra Finland äro Nagu och Pargas socknar bäst undersökta och därnäst Kimito. Däremot äro Korpo och Houtskär samt flere åländska socknar, såsom Lemland, Lumparland, Jomala, Geta m. fl. ganska litet besökta af några samlare. Nyland är tvifvelsutan noggrannast utforskadt och har väl knappast mer något nytt i fråga om folkvisor och sagor att erbjuda. Häraf framgår att möjligen ännu i vissa delar af västra Finland uppteckningar af folkvisor och sagor kunde ske med någon framgång. Men i allmänhet borde den folkloristiska forskningen härefter i främsta rummet riktas på insamlandet af skrock, vidskepliga bruk, gåtor, ordspråk, lekar, barnrim, dansmelodier m. m. Således borde framdeles och så vidt möjligt redan i år sådana stipendiater företrädesvis antagas, hvilkas reseplaner upptogo de mindre undersökta delarna af Österbotten och Åland och hvilka förbundo sig att göra insamlingar af ofvan nämda mindre beaktade slag af folklore.

Magister Lagus gaf vidare tillkänna, att han fullgjort Sällskapets uppdrag beträffande de Ranckenska samlingarna, men hade hans bref anländt till Vasa samma dag, som dr Rancken dog. Sällskapet uppdrog åt mag. Lagus att träda i korrespondens med dr Ranckens arfvingar angående de folkloristiska samlingarnas öfverlåtande åt Sällskapet till begagnande eller inköp.

Magister Yrjö Hirn, som åtagit sig att uppgöra en fortsättning af katalogen öfver den svenska literaturen i Finland

hade föreslagit, att i katalogen skulle upptagas öfversättningar af i landet trykt literatur. Bestyrelsen ansåg, att sådana kunde i ett bihang tilläggas, men icke upptagas i självfva texten.

Professor Verner Söderhjelm anmälde till publikation i „Sällskapets skrifter“ en af honom författad uppsats med titel „Axel Gabriel Sjöström och hans vittra värksamhet“. Uppsatsen skulle sönderfalla i tre delar. Den första omfattade en biografi och karaktäristik af Sjöström, delvis grundad på hittils obekanta källor. Den andra delen skulle behandla originaldikterna och den tredje öfversättningarna. Bestyrelsen beslöt att antaga uppsatsen till publikation i först utkommande häfte af „Förhandlingar och uppsatser“.

Från lektor G. Cygnæus i Åbo hade till Sällskapet inlämnats en längre uppsats om „Hypotenuserorden i Finland“, utgörande ett bidrag till ordenslifvets historia i vårt land i slutet af förra århundradet. För att genomse manuskriptet och inkomma med förslag om sättet för uppsatsens tryckning tillsattes en nämd, bestående af hrr Schybergson, Elfving och Hultin.

Dr P. Nordmann anmälde sig vara sinnad att till en uppsats bearbeta de handlingar angående Åbo akademis stiftande, som han vid ett föregående sammanträde inlämnat till publikation. Förslaget antogs och skulle uppsatsen, åtföljd af ett par bilagor, ingå i nästa häfte af „Förhandlingar och uppsatser“.

In fidem:
Elis Lagerblad.

Bestyrelsens sammanträde den 16 maj 1895.

Den komité, som fått i uppdrag att pröfva ansökningarna om Sällskapets stipendier, hade numera fullgjort sitt värf, och anmäldes å komiténs vägnar, att den ansett sig böra till pröfning upptaga icke blott de inom den utfästa tiden inlämnade och på senaste bestyrelsemöte anmälda ansökningshandlingarna,

utan äfven de handlingar, som efter ansökningstidens utgång inlämnats af student Jon Torckell och kandidat S. Perklén. Den förre hade till forskningsområde föreslagit Åland, den senare de estländska öarna, där företrädesvis sagor, sägner och gåtor skulle insamlas. Ehuru sistnämda forskningsområde låg utom vårt lands gränser och möjligen kunde betraktas såsom beläget utom Sällskapets värksamhetsfält, ansågs dock kandidat Perkléns ansökan väl värd att bifallas i betraktande däraf, att området hittils vore föga undersökt i afseende å folkmelodier och af särskildt intresse för dess isolerade läges skull. Åt kandidat Perklén föreslogs därför ett extra reseanslag till samma belopp som stipendierna.

Emellertid sattes inom Bestyrelsen i fråga, huruvida de sentida ansökningarna kunde tagas i betraktande vid stipendiernas bortgifvande för denna gång, och beslöts, efter någon diskussion, att dessa ansökningar skulle upptagas till pröfning endast i den händelse, att de för året anslagna tre stipendierna icke kunde tilldelas personer, som inom utsatt tid ansökt dem. Då härefter skreds till definitift bortgifvande af stipendierna, antogs komiténs förslag att till Sällskapets stipendiater för instundande sommar utse folkskollärarne A. Jakobsson och J. A. Strandberg samt student J. Torckell, hvarjämte åt kandidat Perklén beviljades ett extra reseanslag stort 200 mark, hvilket skulle uppsättas på nästa års budget. Vid folkskolläraren Strandbergs stipendium fästes dock det vilkor, att icke blott folkvismelodier, såsom han föreslagit, utan också melodier till danser och lekar skulle af honom upptecknas.

Professor Freudenthal, som åtagit sig uppdraget att granska en af folkskolläraren i Åbo K. P. Pettersson insänd början till en ordbok öfver Nagumålet, afgaf nu sitt omdöme öfver arbetet. Ordboken upptog 10 något glest skrifna häften och omfattade orden från alfabetets början till och med ordet *kry*. Arbetet egde det värde, att det borde af Sällskapet inlösas; dock ansåg granskaren det af förf. begärda arvodet 400 mark för de hittils utskrifna häftena vara för stort. Också borde förf. förständigas att framdeles icke använda sin egen i flere afseenden bristfälliga ljudbeteckning, utan ställa sig det af Sällskapet publicerade ljudbeteckningssättet till efterrättelse.

På grund af det afgifna utlåtandet beslöt Bestyrelsen att inlösa arbetet enligt den gamla taxan 4 mark per ark, hvadan den nu inlämnade delen däraf komme att ersättas med 200 mark; därjämte skulle till förf. den önskan uttalas, att under arbetets fortgång förf. måtte noggrant följa Sällskapets ljudbeteckning.

Beträffande publikationen af G. Cygnæus' uppsats „Hypotenuserorden“ beslöts på förslag af de komiterade, som fått i uppdrag att granska uppsatsen, att den skulle intagas i nästa häfte af „Förhandlingar och uppsatser“ på sådant sätt, att medlemsförteckningen, ceremonielet vid receptionen och stadgarna skulle till vinnande af utrymme tryckas med petit stil.

Biblioteksamanuensen A. Hultin anmälde till intagning i „Förhandlingar och uppsatser“ en uppsats med rubrik „Daniel Achrelius och den moraliska dikten i Finland i slutet af 17:de seklet“.

Anmäldes att tryckningen af nästa häfte af „Förhandlingar och uppsatser“ påbörjats och att mer än tillräckligt material därtill redan blifvit utlofvadt.

In fidem:
Elis Lagerblad.

Bestyrelsens sammanträde den 19 september 1895.

Till sekreterare efter kanslirådet C. Synnerberg, som vid mötet den 12 sistlidne februari afsade sig uppdraget, valdes undertecknad, A Hultin, som erhöll 7 röster. Statsarkivarien R. Hausen och mag. E. Lagerblad erhöllo hvardera en röst.

Af ordföranden väktes fråga om utseende af föredragare till nästa årsmöte. Frågan tog uppskof till nästa sammanträde.

Sällskapets korresponderande ledamot dr Wolrad Eigenbrodt hade i bref till ordföranden anmält sig vara sinnad att utgifva en tysk öfversättning af J. L. Runebergs samlade arbeten, innefattande samtliga af honom utgifna värk. Då det för arbetets spridning vore nödvändigt att utgifva en prisbil-

lig upplaga, hade dr Eigenbrodt förfrågat sig huruvida Sällskapet vore villigt att på något sätt understöda det tilltänkta företaget.

Inom Bestyrelsen uttalades varma sympatier för företaget, hvilket icke kunde anses stå främmande för Sällskapet, som var stiftadt till Runebergs minne. Ordföranden framhöll särskildt vikten af att Runeberg blefve känd och populär i Tyskland, hvari han såg ett palladium för vår kultur, hvaraf nog kunde göras behof. Tvekande dock huruvida Sällskapet kunde taga någon befattning med företagets understödande, ansåg ordföranden att man af dr Eigenbrodt borde inhämta närmare upplysningar angående beloppet af det understöd, som påräknades. Flertalet af Bestyrelsens medlemmar voro emellertid för ett direkt afböjande, enär företagets understödande stode i strid med Sällskapets uppgift. Bestyrelsens beslut blef att genom ordföranden underrätta dr Eigenbrodt, att Sällskapet, som på alt sätt sympatiserade med företaget, likväl icke kunde understöda detsamma, enär det låg utom Sällskapets i stadgarna bestämda värksamhetssfär.

Från Styrelsen för en den 19 december 1894 i Kristiania stiftad *Forening for Norsk Folkemuseum* hade inkommit meddelande om anstaltens stiftande med biläggande af museets stadgar, hvarjämte uttalades förhoppning om ett vänskapligt förhållande mellan Norsk Folkemuseum och Svenska literatursällskapet.

Bestyrelsen beslöt besvara skrifvelsen med uttalande af samma förhoppning.

Magister E. Lagus, som fått i uppdrag att granska och afgifva utlåtande öfver en af Sällskapets stipendiat hr John Finnäs inlämnad samling af folkvisor från Esse i Österbotten, meddelade att visorna, 90 till antalet och utan melodier, för det mesta voro moderna kärleks- och sjömansvisor utan något större värde.

Beslöts att afvakta den ordlista och reseberättelse, som hr Finnäs ännu eger att afgifva.

Arkivarien mag. E. Lagerblad anmälde, att af Sällskapets publikationer nionde häftet af „Förhandlingar och uppsatser“ och sista häftet af „Åbo akademis studentmatrikel“,

redigerad af statsrådet V. Lagus, voro färdiga att inom kort lämna trycket.

Priset för det förra arbetet bestämdes till 3 mk 75 p. och för det senare till 2 mk, hvarjämte funktionärerna erhöllo i uppdrag att inkomma med förslag till en tariff för bestämmandet af prisen å Sällskapets publikationer.

Prof. M. G. Schybergson anmälde till publikation en af lektor G. Cygnaeus i Åbo författad uppsats *Ett teaterbibliotek från början af århundradet.* Uppsatsen öfverlämnades till granskning åt prof. Schybergson och undertecknad, hvilka egde att till nästa möte afgifva utlåtande öfver densamma.

In fidem:
Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 17 oktober 1895.

På grund af Bestyrelsens uppdrag skreds till uppgörande af en tariff för bestämmandet af prisen å Sällskapets publikationer. Då någon gemensam beräkningsgrund i följd af upplagornas och formatens olika storlek icke kunde uppställas för samtliga publikationer, beslöts att indela desamma i tre kategorier, nämligen:

1) Urkundsamlingar i det större formatet. Upplaga 500 exemplar;

2) Urkundsamlingar i det mindre formatet. Upplagans storlek densamma;

3) Afhandlingar och populärare uppsatser i det mindre formatet. Upplagans storlek 1,500 exemplar.

För vinnande af ett medelpris per ark för enhvar af dessa kategorier, togos i betraktande trycknings- och papperskostnaderna samt författarearvodet per ark. Det härigenom vunna medelpriset höjdes yttermera med 40 procent, hvaraf 20 procent beräknades för bokhandlarnes provision och lika mycket för osålda och gratis exemplar.

I första kategorin beräknades trycknings- och papperskostnaderna per ark till 80 mark samt författarearvodet till

40 mark. Summa 120 mark och med 40 procents förhöjning 168 mark. Medelpriset i denna kategori för en upplaga af 500 exemplar föreslogs till 35 penni per ark.

I andra kategorin anslogos tryckningskostnaderna till 48 mark, papperskostnaderna till 15 mark samt författarearvodet till 40 mark per ark. Summa 103 mark och med 40 procents förhöjning 145 mark. Det föreslagna medelpriset 30 penni per ark.

I tredje kategorin slutligen beräknades trycknings- och papperskostnaderna till 92 mark samt författarearvodet till 96 mark per ark. Summa 188 mark, med 40 procents förhöjning 266 mark. För en upplaga af 1,500 exemplar föreslogs medelpriset till 17 penni per ark.

Ordföranden föreslog att Sällskapets „Förhandlingar och uppsatser“ framdeles skulle utgifves i två serier, nämligen *Förhandlingar,* som skulle innehålla mötesprotokoll, medlemsförteckningar och mindre aktstycken samt utgifvas som förut i regeln en gång om året, samt *Uppsatser,* i hvilken serie skulle inrymmas längre, literärt behandlade afhandlingar, som kunde påräkna en större lärarekrets. Denna serie skulle utgifvas i fria häften i mån af tillgång på sådana uppsatser. Genom en sådan åtgärd skulle för framtiden större likformighet i innehållet vinnas, på samma gång man skulle kunna undvika utgifvandet af altför digra häften. Den senare serien skulle, enligt ordförandens åsikt, blifva mera begärlig för den stora allmänheten, om den befriades från protokoll, förteckningar och annat mindre intressant innehåll.

I sammanhang härmed föreslog ordföranden att „Förhandlingar och Uppsatser“ framdeles skulle erhålla en en gång för alla bestämd tomnummer inom sällskapets skrifter. Hittils följda praxis, att hvarje häfte bildar en skild tom, medförde nämligen den olägenhet, att vid uppställning i biblioteken af Sällskapets skrifter de skilda häftena af „Förhandlingar och uppsatser“ icke komma att stå bredvid hvarandra.

Då funktionärerna ej hade något att anmärka mot dessa förslag, skulle desamma delgifvas Bestyrelsen.

Skattmästaren erinrade om att nästa år är det sista, under hvilket bidrag inbetalas af årsledamöterna, hvilka därefter

blifva ständiga medlemmar. Då härigenom en af Sällskapets förnämsta inkomstkällor utsinar, borde i tid åtgärd vidtagas för anskaffande af nya årsmedlemmar. Härom skulle anmälan göras hos Bestyrelsen.

Vidare anmälde skattmästaren att af Sällskapets bankdepositioner och af ur fonderna beviljade lån ett belopp af omkring 75,000 mark blifvit uppsagdt, i följd hvaraf ny placering af detta belopp från nästa års början måste påtänkas. Frågan härom tog uppskof till ett följande möte.

In fidem:
Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 oktober 1895.

Ordföranden delgaf Bestyrelsen funktionärernas förslag till tariff för bestämmandet af prisen å Sällskapets publikationer. Dessa skulle, enligt förslaget, indelas i tre kategorier, nämligen urkundsamlingar i större format (upplaga 500 exx.), urkundsamlingar i mindre format (upplaga densamma) samt af handlingar och populärare uppsatser i mindre format (upplaga 1,500 exemplar). För första kategorin föreslogs ett medelpris per ark af 35 penni, för andra kategorin 30 penni och för tredje kategorin 17 penni per ark.

Sedan upplyst blifvit att enligt denna beräkningsgrund prisen å Sällskapets publikationer skulle ställa sig lika som förut, godkändes funktionärernas förslag.

Ordföranden meddelade sitt af funktionärerna omfattade förslag, att Sällskapets „Förhandlingar och uppsatser“ framdeles skulle utgifvas i tvänne serier, nämligen *Förhandlingar,* som skulle innehålla mötesprotokoll, medlemsförteckningar, mindre aktstycken och meddelanden, samt *Uppsatser,* hvari skulle ingå längre, literärt behandlade afhandlingar, som kunde påräkna en större läsarekrets; äfvensom i sammanhang härmed, att „Förhandlingar“ och „Uppsatser“ framdeles skulle erhålla en en gång för alla bestämd tomnummer inom Sällskapets skrifter, medan hittils hvarje häfte utgjort en skild del af publikationerna.

Med anledning af dessa förslag uttalade prof. Schybergson den farhåga, att genom en sådan tudelning „Förhandlingarna“ skulle blifva altför magra till sitt innehåll, hvarför det icke syntes honom väl betänkt att bjuda allmänheten en gång om året en så mager kost. I samma riktning uttalade sig dr Hausen och kanslirådet Synnerberg, hvaremot prof. Freudenthal understödde förslaget, uttalande som sin öfvertygelse, att uppsatserna skulle blifva långt mera tilltalande för allmänheten, om de skildes från förhandlingarna och bildade en själfständig serie inom Sällskapets publikationer.

Då under diskussionen upplysts, att „Förhandlingar och uppsatser“ ofta blifvit öfverhöfvan digra, emedan inlämnade uppsatser under tryckningens gång betydligt svält utöfver det beräknade omfånget, föreslog prof. Freudenthal, att manuskript, som inlämnas till publicering, borde föreläggas i så pass tryckfärdigt skick, att deras omfång med säkerhet kunde beräknas.

Mot detta förslag uttalade sig kanslirådet Synnerberg, som anförde, att det endast undantagsvis inträffat att för någon uppsats det beräknade omfånget öfverskridits under tryckningen och att konsekvenserna af en dylik stipulation kunde blifva, att en förf. icke finge till sin uppsats foga upplysningar, som han måhända lyckats vinna först sedan hans arbete redan lämnats till tryckning.

Samtliga dessa förslag bordlades till nästa sammanträde.

Ordföranden anmälde att han i anledning af skalden Viktor Rydbergs frånfälle efter samråd med några af Bestyrelsens medlemmar vidtagit åtgärd om nedläggandet af en krans från Svenska literatursällskapet i Finland på den för svenska literaturen så betydelsefulla författarens graf. Kransen hade å Sällskapets vägnar nedlagts af frih. R. v. Willebrand, som vid tillfället befann sig i Stockholm.

Med anledning af en tidningsnotis, hvari uppgafs att den af Sällskapet nedlagda kransen var af lager med vidfästa blåhvita band, hade ordföranden af statsarkivarien Hausen fått mottaga nedanstående skriftligt affattade reservation med anhållan att densamma måtte delgifvas Bestyrelsen:

„Uti de referat våra tidningar meddelat om den nyligen bortgångna svenska skaldens och tänkarens jordfärd har fun-

nits uppgifvet, att bland de många kransar, som nedlades på den hänsofnes stoft, märktes en af lager med vidfästa blå-hvita band från Svenska literatursällskapet i Finland. Att en hyllning från nämda sällskap vid detta tillfälle icke finge saknas, därom kan ju råda blott en mening. Då emellertid afsikten med de till kransen fogade banden väl måste anses hafva varit antydandet af gifvarenes finländska nationalitet, och då valet af färgerna å desamma af allmänheten naturligtvis tillskrifves Bestyrelsen för nämda sällskap, ser jag mig i egenskap af medlem i denna Bestyrelse föranlåten anhålla, det i dagens protokoll måtte upptagas, att undertecknad varit fullkomligt omedveten om valet af förenämda blå-hvita färger samt att i händelse det lämnats mig tillfälle att yttra mig i denna bisak, jag icke skulle biträdt ett eventuelt beslut om anbringande af dessa färger, hvilka såsom hvilande enbart på godtycke, enligt min mening på intet sätt kunna göra anspråk på att representera vårt land. Helsingfors den 17 oktober 1895.

Reinh. Hausen."

I anledning af reservationen upplyste Ordföranden, att det af honom afsända telegrammet ej innehöll någon bestämning angående färgerna å banden. Kransen beställdes i Stockholm, och hade ordf. öfverlämnat de närmare detaljerna åt den, som ombesörjde saken. Emellertid hade Sällskapets krans jämte andra från Finland varit utstäld i en butik i Stockholm, och just på grund af de blå-hvita banden väkt uppmärksamhet som en af de finska kransarna.

Vicebibliotekarien Valfrid Vasenius hade genom Ordföranden erbjudit till publikation i Sällskapets skrifter en af honom författad längre afhandling: *„Runebergs verskonst, rytmiska undersökningar. I. Hexametern"*. Förf. hade inlämnat en utförlig exposé af sitt arbete, hvilken upplästes af ordföranden och hvaraf bl. a. framgick, att uppsatsen i tryck beräknades uppgå till omkring 100 sidor. Bifölls till afhandlingens offentliggörande i „Förhandlingar och uppsatser".

Utgifvaren af „Jöns Buddes bok", mag. O. F. Hultman hade genom statsarkivarien Hausen till Bestyrelsen hemstält om erhållande af ett honorar för det af honom utgifna arbetet. Tidigare hade väl icke gjorts anspråk på någon ersättning, men utgifvandet af boken hade visat sig vara långt mera arbetsdrygt än från början kunnat beräknas.

Öfverlämnades åt Funktionärerna att bestämma ett lämpligt honorar för arbetet.

Undertecknad, som jämte prof. Schybergson vid föregående möte utsågs att genomgå och granska den af lektor G. Cygnæus i Åbo till Sällskapet inlämnade uppsatsen: *Ett teaterbibliotek från början af århundradet,* uppläste följande utlåtande:

„Uppsatsen innehåller en förteckning öfver ett hundratal handskrifna teaterstycken, hvilka tillhört teaterdirektören Carl Gustaf Bonnevier, som under åren 1813—27 stod i spetsen för ett i Finland kringresande sällskap. Efter en kort inledning, innehållande några data om Bonnevier och hans värksamhet, följer förteckningen på teaterstyckena jämte upplysande anmärkningar af utgifvaren. Uppsatsen har sitt förnämsta intresse såsom ett bidrag till kännedom om teaterrepertoiren i vårt lands förnämsta städer i början af seklet. De flesta af styckena äro visserligen desamma, hvilka samtidigt uppfördes i Sverige och finnas antecknade i F. A. Dahlgrens „Förteckning öfver svenska skådespel“, men i Bonneviers bibliotek finnas äfven svenska original, som icke äro kända af Dahlgren och af hvilkas innehåll förf. på denna grund lämnar en kort exposé. Då uppsatsen icke saknar literärt och kulturhistoriskt intresse, förorda vi dess tryckning i Sällskapets Förhandlingar. Dock synes lämpligt att själfva förteckningen skulle tryckas med petitstilar“.

På grund af detta utlåtande bifölls till uppsatsens publicerande på sätt som föreslogs.

Ordföranden meddelade att Skattmästaren vid Funktionärernas senaste möte erinrat om att nästa år är det sista, hvarunder bidrag inflyta af de årsmedlemmar, som tecknade sig vid Sällskapets stiftelse och hvilka hädanefter blifva ständiga medlemmar af Sällskapet. Då härigenom en af Sällskapets förnämsta inkomstkällor upphör, blir det nödvändigt att söka få en ny teckning till stånd.

Sedan dr Nordmann och mag. E. Lagus upplyst att föreningar här i staden genom att utsända teckningskort till ett stort antal personer, hvilkas namn antecknats ur Adressboken, lyckats få antalet af sina medlemmar ansenligt ökadt, öfver-

lämnades åt Funktionärerna att till nästa möte inkomma med förslag till någon anordning för teckning af nya medlemmar.

Valet af föredragare till årsmötet tog af förekommen anledning ytterligare uppskof till nästa sammanträde.

Anmäldes att af Sällskapets skrifter från trycket utkommit 30:de tomen *Förhandlingar och Uppsatser,* 9:de häftet, samt 31:a tomen *Jöns Buddes bok,* en handskrift från Nådendals kloster, utgifven genom O. F. Hultman.

In fidem:
Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 5 november 1895.

Som arvode åt mag. O. F. Hultman för utgifvandet af Jöns Buddes bok bestämdes för texten (16 ark enligt beräkning af 25 mk per ark) 400 mark samt för inledningen (18 sidor à 6 mk) 108 mark. Summa 508 mark. Då anspråket å arvode väkts först efter arbetets utkommande och då medel för ändamålet ej funnos anvisade å innevarande års budget, beslöts att arvodet skulle utgå från nästa års budget.

Upptogs till behandling den af Bestyrelsen till Funktionärerna hänskjutna frågan om vidtagande af åtgärder för anskaffande af nya årsmedlemmar i stället för dem, som med nästa års utgång efter till fullo inbetalade årsafgifter blifva ständiga medlemmar i Sällskapet. Efter en kortare diskussion beslöts att hemställa till Bestyrelsen, att ärendet skulle öfverlämnas till definitivt afgörande till nästa årsmöte, enär frågan ansågs vara af den vikt, att den lämpligen borde handläggas af årsmötet. Bland åtgärder i detta afseende, som af Bestyrelsen borde föreläggas till årsmötets afgörande, förenade sig Funktionärerna om ett af skattmästaren framstäldt förslag, att ständiga medlemmar i Sällskapet skulle genom inbetalning af 100 mark i ett för alt eller 50 mark i två års tid sättas i tillfälle att öfvergå till stiftande medlemmar. För vinnande af nya medlemmar borde nya teckningslistor utsändas i hufvudstaden på samma gång Bestyrelsen skulle rikta en uppmaning till resp.

ombudsmän i landsorterna att hvar på sin ort söka anskaffa nya medlemmar. Slutligen beslöts öfverlämna till Bestyrelsens bepröfvande, huruvida skäl måhända vore att vända sig till regeringen med förnyad anhållan om statsunderstöd för Sällskapet.

In fidem:
Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 14 november 1895.

Det vid senaste möte bordlagda, af Ordföranden väkta förslaget att Förhandlingar och Uppsatser framgent skulle utgifvas i tvänne skildt utkommande serier, af hvilka Förhandlingar skulle innehålla mötesprotokoll, medlemsförteckningar, smärre urkunder och aktstycken, medan den andra serien, Uppsatser, skulle uteslutande reserveras för större, literärt behandlade afhandlingar, upptogs till diskussion. Liksom vid föregående möte uttalade de flesta af Bestyrelsens medlemmar dubier, huruvida den föreslagna tudelningen skulle medföra några fördelar. Den åsikt uttalades, att Förhandlingarna ingalunda kunde anses som en öfverflödig barlast. De satte nämligen Sällskapets medlemmar och allmänheten i tillfälle att följa med Sällskapets värksamhet och blefve mera lästa, då de utgifvas i förening med Uppsatserna. Prof. Freudenthal ansåg däremot att genom den föreslagna delningen icke blott innehållet skulle blifva mera homogent, utan uppsatserna äfven kunna säljas billigare och därigenom erhålla större spridning, hvarför förslaget också ur ekonomisk synpunkt skulle ställa sig gynnsamt för Sällskapet.

På förslag af prof. Schybergson beslöts att tilsvidare vidhålla det gamla publiceringssättet.

Likaså förföll förslaget, att de skilda häftena af „Förhandlingar och Uppsatser“ skulle erhålla samma tomnummer inom Sällskapets skrifter.

Professor Freudenthals vid senaste möte väkta och till detta sammanträde bordlagda förslag, att manuskript, som voro

afsedda för publikation, borde inlämnas i fullt tryckfärdigt skick, föranledde icke något beslut, utan uttalades endast, på förslag af prof. Elfving, det önskningsmål, att Bestyrelsens medlemmar, när de mottaga uppsatser till anmälan, skulle uppmana resp. författare att förelägga desamma i så tryckfärdigt skick som möjligt.

Till föredragare vid nästa årsmöte utsågs lektor Gustaf Cygnaeus från Åbo.

Upptogs till behandling frågan om anskaffande af nya betalande medlemmar i stället för dem, hvilka med nästa års utgång efter till fullo inbetalade afgifter blifva ständiga medlemmar i Sällskapet, och godkändes därvid utan diskussion Funktionärernas förslag att hänskjuta frågan till nästa årsmötes afgörande. Likaså bifölls Funktionärernas förslag om hemställan till årsmötet, att ständiga medlemmar genom inbetalning af 100 mark i ett för alt eller 50 mark i två års tid skulle kunna blifva stiftande medlemmar och sålunda erhålla samtliga publikationer. Beträffande lämpligaste sättet för vinnande af nya årsmedlemmar framstäldes en mängd olika förslag, men lämnades frågan tilsvidare beroende.

Funktionärernas hemställan huruvida icke med hänsyn till Sällskapets ekonomi skäl vore för handen att ingå till regeringen med förnyad anhållan om statssubvention för Sällskapet, vann enhällig anslutning af mötet, och beslöts att omedelbart ingå till Kejserliga Senaten med ansökan om ett statsanslag af 8,000 mark om året.

Dr P. Nordmann förärade till Sällskapets arkiv manuskripten till 23 af skaldinnan Wilhelmina Nordströms älsta dikter, hvilka blifvit granskade af J. L. Runeberg, som äfven gjort ändringar i tio af dikterna. Några prof på dessa ändringar meddelades. Det var Runeberg, som på grund af sin granskning uppmanade den blygsamma författarinnan att offentliggöra sin diktsamling.

Arkitekten J. Ahrenberg, som närvar vid mötet, donerade till arkivet en i hans ego befintlig samling manuskript, bref och dokument af framlidne lagmannen Carl Samuel Forssman. Till samlingen hörde också en af lagman Forssman förd Dagbok, hvilken äfven i en snar framtid skulle öf-

verlämnas till Sällskapet. Då samlingarna innehöllo intressanta aktstycken af historiskt och politiskt innehåll, bl. a. en relation till generalguvernören Menschikoff angående landets ställning, anhöll statsarkivarien Hausen att dessa skulle afskiljas från samlingen och öfverlämnas till statsarkivet, hvartill Bestyrelsen äfven biföll.

Anmäldes bytesexemplar och föräringar af nyutkomna skrifter, bland hvilka W. Kraju Tysiaca Jezior, en skildring af de tusen sjöarnes land, af Stanislav Belza, trykt i Warschau 1896. Beslöts att till förf. af detta arbete aflåta ett tacksägelsebref på franska.

In fidem:
Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 12 december 1895.

Ordföranden meddelade, att han i anledning af förre bestyrelsemedlemmen fil. dr Robert Alfred Renvalls frånfälle efter samråd med några af Bestyrelsens medlemmar vidtagit åtgärd om nedläggandet af en krans på hans graf som ett tecken på erkänsla såväl för hans värksamhet inom Sällskapets bestyrelse som för det lifliga intresse han alltid visat för vår forntid. Uppdraget hade utförts af Viceordföranden och Sekreteraren.

Upptogs till behandling frågan om bortgifvandet af Sällskapets literära pris, som vid nästa årsmöte kommer att tilldelas någon författare af arbeten på svenska språkforskningens område, tillkomna under treårsperioden 1893—95. För att taga kännedom om hithörande arbeten samt till Bestyrelsen inkomma med förslag om prisets bortgifvande nedsattes en komité, till hvilken invaldes prof. A. O. Freudenthal, magistrarne E. Lagerblad och E. Lagus, kanslirådet C. Synnerberg samt lektor H. Bergroth.

Folkskolläraren K. P. Pettersson i Åbo hade till Sällskapet insändt fortsättning å den af honom utarbetade „Ordbok öfver Nagumålet“, hvars förra del Bestyrelsen redan tidigare inlöst. Arbetet hade granskats af prof. A. O. Freudenthal,

som i bref till ordföranden tillstyrkte ordbokens inlösen såsom varande en användbar materialsamling och då arbetet syntes vara med omsorg utfördt, ehuru förf. likvisst endast i någon mån stält sig till efterrättelse de anmärkningar mot ljudbeteckningen, som framställdes mot förra delen af ordboken. På grund af detta utlåtande beslöts att inlösa Ordboken för ett pris af 300 mark.

Sekreteraren i Finska literatursällskapet mag. F. W. Rothsten hade på begäran af poststationsföreståndaren H. R. A. Sjöberg i Replot tillstält Bestyrelsen ett af denne till Finska literatursällskapet adresseradt bref, hvari bemälde Sjöberg förfrågar sig, huruvida Sällskapet kunde rekommendera någon lärobok jämte ordbok i svenskt österbottniskt bygdemål, specielt Malaks, Qvefiaks och Replot dialekterna, hvarjämte han meddelar, att hans bror, klockare- och orgelnistkandidaten O. W. F. Sjöberg ägde en samling af omkring 100 af honom samlade, i Replot sjungna folksånger, dels äldre dels nyare, hvilken han vore villig att mot en ringare ersättning öfverlämna åt Sällskapet. Beslöts att i bref meddela hr Sjöberg uppgift på arbeten rörande de svenska dialekterna i Österbotten, af hvilka det af Sällskapet utgifna Vörömålet af A. O. Freudenthal skulle tillsändas honom, hvarjämte han skulle uppmanas att insända den anmälda samlingen af folksånger till närmare granskning.

Statsarkivarien Hausen föredrog följande af amanuensen vid Upsala universitetsbibliotek grefve E. Lewenhaupt honom meddelade utdrag ur en af en dansk läkare Gerhard Stalhoff († i Falun 1683) efterlämnad, i nämda bibliotek i handskrift befintlig beskrifning öfver rikssalen i Stockholms slott år 1660:

„Paa gafflen mit under lofftet staar i blaa botten *Gloria Altissimo suorum Refugio.* Paa högre handen naar mand gaar i Salen staar *Magnus Ducatus Finlandiæ* öfferst. Her staar it Brochet Leijon rödt och hvit i rött felt med 9 hvite roser omkringh. — *Ducatus Söder Finlandiæ.* En Biörn med 2 stiernor hos hannem paa half hvid och half blaa Botten. — *Ducatus Septen. Finlandiæ.* Tvo Blaa Standarder korswist sat, paa hvess midti en öpen hielm Cronet staar; udi blaa standarderne er it hvit X, Botnen er rödt. — *Ducatus Careliæ.* Tvo hvite arme hver med en sabel i haanden och öffer mellom sabbelerne er

en Crone i Röt felt. — *Comitatus Ostro Bothnia.* En hvid hiort med hvit halsband i blaa felt".

Såsom synes föreligga här några oriktigheter, i det Österbottens vapen blifvit förvexladt med Ålands samt att de delar af vapnen, som böra vara af guld, uppgifvas vara hvita. Huruvida så i värkligheten varit förhållandet eller om icke dessa oegentligheter snarare få tillskrifvas en mindre noggranhet hos författaren, torde tilsvidare icke kunna afgöras. Som hufvudsak kvarstår emellertid, att Finland genom flere af sina vapen var representeradt i rikssalen.

Vidare framhöll hr Hausen, att han under förarbeten till ett planschvärk öfver Finlands medeltidssigill, kommit att fästa sin uppmärksamhet vid att Birger Jarls son Bengt († som biskop i Linköping 1291), hvilken af Visby minoriter bröders kronologiska uppteckningar äfvensom i en gammal krönika i Upsala bibliotek uppgifves hafva blifvit hertig af Finland år 1284, trykt sitt hertigliga sigill under ett bref af den $^{13}/_{7}$ 1283, hvilket skulle antyda att han något tidigare än uppgifvits erhållit denna värdighet. Då hr Hausen i saknad af tillgång till nämda urkund, som förvaras i svenska riksarkivet, icke sett sig i stånd att lösa denna motsägelse, hade han härom tillsport hofmarskalken C. Silfverstolpe i Stockholm, som ock på sätt som följer uttalat sin åsikt:

„Frågan är ej god att utreda och jag tror näppeligen man kan komma till ett *bestämdt* resultat. Men sannolikt böra vi antaga följande: Enär så väl Visby minoriternes som en okänd författares krönika uppgifva att Bengt blifvit hertig på samma gång som konung Magni söner Birger och Erik blifvit, den förre utvald till konung och den senare till hertig, nämligen på mötet i Skeninge 1284 (hvilket årtal af flere skäl måste antagas vara riktigt) återstå två tänkbarheter till förklarande af det faktum, att i Bengts sigill under brefvet $^{13}/_{7}$ 1283 hans titel är .... DVCIS. FIN ....; nämligen antingen att årtalet är felaktigt (slutsiffra iij i stället för iiij), eller ock att sigillet blifvit först följande år ditsatt. Jag håller på senare alternativet, enär Bengt i brefvet på tre ställen kallas „domicellus" (junker). Utan tvifvel har man rätt att taga detta såsom ett bevis, och då sålunda sigillet ej blifvit vidfästadt den

dag brefvet utfärdades, utan ett uppskof skett, kan tiden för beseglingen lika gärna tänkas ett år senare som några månader. *Hvarföre* icke Bengts äldre sigill användes är svårt att säga; närvarande var han ju, och torde väl ock hafva medfört sitt sigill. Kanske får derföre orsaken anses hafva varit att biskopen i Strengnäs önskat att brefvet, som ju angick den afl. hertig Eriks testamente, måtte beseglas med så kraftiga sigill som möjligt och derföre förvärfvat sig *hertigens*. Huruvida ett utbyte (— tänkbart) skett, kan nu ej bestämmas. I alla händelser håller jag för min del fast därvid att utnämningen till hertig skett 1284, och att således också detta sigill ej tillhör äldre datum."

Sällskapets ombudsman i Vasa rektor V. T. Rosenqvist hade i bref till Sekreteraren anmält, att sex nya årsmedlemmar å orten inträdt i Sällskapet.

Ombudsmannen i Baku hr G. af Enehjelm hade på grund af bortflyttning från orten afsagt sig ombudsmanskapet samt till sin efterträdare föreslagit ingeniören Otto Segercrantz. Då denne emellertid icke är medlem af Sällskapet, hade skattmästaren genom hr Enehjelm uppmanat honom att i sådant afseende anmäla sig.

Anmäldes af undertecknad, att Sällskapets anhållan om ett årligt statsbidrag af 8,000 mark hade inlämnats till Kejs. Senaten den 3 december.

In fidem:
Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 16 januari 1896.

Ordföranden uppläste följande utlåtande af den vid senaste möte nedsatta prisnämnden:

Till Svenska Literatursällskapets i Finland Bestyrelse.

Undertecknade, som jämte magister Ernst Lagus vid Bestyrelsens sammanträde den 12 sistlidne december utsågos att afgifva utlåtande och förslag rörande bortgifvandet af Sällskapets pris, få i sådant afseende anföra följande.

Priset är denna gång i tur att utgifvas för förtjänstfulla arbeten rörande svenska språket, hvilka utkommit under åren 1893—1895. Utom några smärre uppsatser, hvilka icke kunna berättiga sina författare att härvid ifrågakomma, och tvänne akademiska afhandlingar, nämligen „Studier öfver de nordiska språkens primära nominalbildning“ af T. E. Karsten samt „Finska lånord i östsvenska dialekten“ af Ralf Saxén, hvilka icke häller kunna tagas i betraktande, då dylika skrifter ansetts böra från denna priståflan uteslutas, ha under nämda tid på den svenska språkforskningens område hos oss utkommit arbeten endast af professor A. O. Freudenthal, docenten Herman Vendell och filosofiekandidaten O. F. Hultman, nämligen

af professor Freudenthal:

Östgötalagen, med förklaringar utgifven. IV + 280 sidd. 8:o. (Skrifter utg. af Svenska literatursällskapet i Finland, XXIX). H:fors 1895;

af docenten Vendell:

1) Terminologien i äldre Västgöta- och Östgötalagarna. 68 sidd. 8:o. H:fors 1894;

2) Ordbok öfver Pedersöre-Purmomålet i Österbotten. 524 sidd. 8:o. (F. Vet. Soc:s Bidrag, b. 49). H:fors 1895;

af fil. kand. Hultman:

1) De östsvenska dialekterna. 195 sidd. 8:o. (Särtryck ur „Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning, utg. af Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors“). H:fors 1894;

2) Jöns Buddes bok. En handskrift från Nådendals kloster, utgifven. 1 facsimile, XXVIII + 256 sidd. stor 8:o. (Skrifter utg. af Svenska literatursällskapet i Finland, XXXI). H:fors 1895.

Då emellertid såväl professor Freudenthal som docenten Vendell tidigare erhållit Sällskapets pris för skrifter rörande svenska språket, har nämden, i hvars öfverläggningar mag. Ernst Lagus till följd af bortavaro från staden icke kunnat deltaga, enats om att denna gång taga i betraktande endast de tvänne arbeten som under åren 1893—1895 utgifvits af filosofiekandidaten O. F. Hultman.

Det förstnämda af dessa, eller afhandlingen De östsvenska dialekterna, utgör en strängt vetenskaplig öfversiktlig framställning af de sammanhörande finländska och baltiska svenska folkmålens utveckling från samnordisk tid. En sådan sammanfattande historisk framställning, baserad på det vidlyftiga material som tidigare hopbragts och delvis bearbetats i vårt land, måste sägas fylla ett värkligt behof. Och den filologiska begåfning, den förtrogenhet med den moderna språkforskningens metod samt de grundliga språkliga insikter författaren af denna

afhandling ådagalagt, i förening med den kritiska skärpan och den vetenskapliga noggrannheten vid behandlingen af ett material som förf. icke själf hopsamlat, göra arbetets vetenskapliga värde oomtvistligt.

Vid utgifvandet af den för den svenska språkforskningen så värdefulla medeltidshandskriften „Jöns Buddes bok“, hvaraf tidigare endast smärre delar offentliggjorts i tryck, har hr Hultman ådagalagt samma utmärkta noggrannhet och insikter som vid författandet af afhandlingen om de östsvenska dialekterna. Särskildt må framhållas, att upplösningen af förkortningarna och rättandet af felskrifningarna i handskriften icke kunnat värkställas utan filologisk urskillning, grundlig insikt i det svenska medeltidsspråket samt kritisk skärpa.

Enär sålunda, enligt nämdens tanke, de af filosofiekandidaten O. F. Hultman under tidsperioden 1893—1895 utgifna arbetena icke blott med afseende å sitt allmänna innehåll utgöra värdefulla bidrag till forskningen rörande svenska språket, utan äfven synnerligen fördelaktigt vittna om författarens, resp. utgifvarens, samvetsgrannhet och insikter, har nämden enhälligt beslutit föreslå hr Hultman till erhållande af Sällskapets pris. Helsingfors den 9 januari 1896.

A. O. Freudenthal. *Carl Synnerberg.*
Elis Lagerblad. *Hugo Bergroth.*

Då frågan om bortgifvandet af Sällskapets pris härpå togs under ompröfning, uttalade sig Bestyrelsen för godkännande af nämdens förslag, men reserverade sig flere medlemmar mot nämdens motivering, enligt hvilken tidigare prisbelönade författare skulle vara helt och hållet uteslutna från täflingen. Enligt Sällskapets stadgar förefans nämligen intet formelt hinder för tilldelande af Sällskapets pris åt samma författare två gånger årad.

Prof. Freudenthal anmärkte härtill, att då Bestyrelsen hade invalt honom till medlem af prisnämden, ehuru han under nämda period utgifvit arbeten rörande svenska språket, nämden redan på grund häraf kommit till den uppfattning, att tidigare prisbelönade författare icke skulle kunna komma i fråga.

Bestyrelsens enhälliga beslut blef att, oberoende af prisnämdens åsikt angående tidigare prisbelönade författares uteslutning från täflingen, denna gång tilldela filosofiekandidaten

O. F. Hultman Sällskapets pris af 2,000 mark för hans under åren 1893—95 utgifna arbeten i svensk språkforskning. Och skulle tillkännagifvande härom i vanlig ordning ske vid årsmötet.

Prof. F. Gustafsson önskade till protokollet uttala, att han med största tillfredsställelse förenade sig med prisnämden i hufvudsak äfvensom om det erkännande nämden med sitt förslag gifvit magister Hultmans betydande språkvetenskapliga värksamhet. I afseende å tidigare pristagare ansåg hr G. att de icke voro uteslutna ur täflingen, men att särskildt de, som vid närmast föregående täflingar erhållit pris, icke utan synnerligt vägande skäl borde å nyo komma i fråga. Likaså borde i undantagsfall äfven akademiska disputationer kunna af Sällskapet prisbelönas.

Ordföranden erinrade om att det härstädes hållna svenska partimötet som bekant riktat en uppmaning till Svenska literatursällskapet att skrida till uppgörande af en fullständig förteckning öfver svenska ortnamn. Listan borde icke blott upptaga namnen å de svenska orterna i landet, utan äfven namn å finska orter, som upptagits i svenska språket samt sedan äldre tider vunnit häfd och därför borde bevaras. Ordföranden hemstälde till Bestyrelsen, huruvida den vore villig att tillmötesgå denna uppmaning samt öfverlämna åt någon lämplig person att uppgöra förslag till en sådan förteckning.

Sedan statsarkivarien Hausen och prof. Freudenthal redogjort för de åtgärder för uppgörande af en lista på finska och svenska ortnamn, som vidtagits af Sällskapet för Finlands geografi, uppläste prof. F. följande skriftliga promemoria angående de synpunkter, som borde tagas i beaktande vid uppgörandet af en förteckning på svenska ortnamn:

1. Dubbla i alfabetisk ordning affattade förteckningar böra upprättas, den ena svensk-finsk, den andra finsk-svensk.

2. Förteckningarna böra omfatta endast kommunernas namn, enär det är okändt hvilka namn på byar, gårdar, holmar m. m. man förfinskat eller kan företaga sig att förfinska.

3. De finska namnen skrifvas i sin hittils vanligast brukade form, sådan man af finska kartor, ordböcker m. m. kan lära känna densamma.

4. De svenska namnen böra till sin form eller lydelse icke på något sätt förändras, men deras skrifsätt bör vara för det *första* svenskt, för det *andra* så vidt möjligt konsekvent och för det *tredje* bör det rättas, då ett nu rådande bruk strider mot både uttal och härledning. Jag vill ytterligare motivera och med några exempel belysa dessa tre punkter:

a) Då vokallängd icke i nysvensk skrift betecknas med dubbelskrifvet självljudstecken, bör man skrifva t. ex. Malaks ej Maalaks, Terijärvi ej Teerijärvi, Hitis ej Hiitis, Kustö ej Kuustö, utan afseende på att motsvarande finska namn enligt finsk skrifsed hafva dubbelbokstaf. Hittils har skrifvits än si och än så, t. ex. Bräkylä med enkelt *ä* i första stafvelsen, men Jääskis vanligen med dubbelt, ehuru bägge *ä*'na äro långa. Det finska skrifsättet torde dock i svenskan oftast bibehållits, fastän namnets lydelse ändrats, hvarigenom namnformer uppkommit, hvilka te sig som missfoster, från hvilketdera språkets synpunkt de än betraktas.

I afseende å vokallängds beteckning i våra från finskan lånade ortnamn anser jag således ingen tvekan kunna råda. Svårare ställer sig kanske frågan om konsonantlängden och dess utmärkande i skrift, nämligen i det fall, att den långa konsonanten föregås af lång vokal. Ehuruväl detta kvantitetsförhållande var något mycket vanligt i fornsvenskan och fortlefver med oförminskad kraft i många svenska dialekter, är det dock icke mera brukligt i vår nuvarande högsvenska. Undantag härifrån göra här i Finland några svenska från finskan lånade ortnamnen t. ex. Ittis, Pikkis, hvilka allmänt torde af vårt lands äfven bildade svenskar uttalas med långt medljud efter det första (långa) självljudet. Huru skola nu dessa skrifvas? Då enligt ofvan uttalade grundsatser lång vokal icke bör dubbeltecknas, till följd hvaraf det nämda i svenskan f. ö. obrukliga kvantitetsförhållandet måste bibehållas, återstår, så vidt jag kan finna, endast att i sådana fall teckna enkel vokal, men dubbel konsonant, äfven med risk att härvid ovana läsare (t. ex. i Sverige) utläsa sådana namn orätt d. ä. med kort vokalljud (Ittis, Pikkis).

Ännu några andra ortografiska skiljaktigheter mellan svenskt och finskt skriftspråk må uppmärksammas, främst teckningen af de förenade *k*- och *s*-ljuden, som i finskan är ljudenlig, under det att i svenskan däremot oftast användes bokstafven *x*. Då emellertid ljudenlighetsprincipen alt mer äfven i svenskan synes vinna insteg, är det min åsikt, att denna ljudförbindelse äfven i de svenska formerna af finska namn bör tecknas med *ks*, så t. ex. Malaks, Petalaks, Maksmo, ej Malax o. s. v. Af samma skäl borde ock det långa *k*-ljudet beteck-

nas med *kk* ej *ck* t. ex. We*kk*elaks ej We*ck*elaks samt *v*-ljudet med *v* ej med *fv* eller *f* t. ex. Sa*v*olaks ej Sa*fv*olaks, Ki*v*inebb ej Ki*fv*inebb, Kve*v*laks ej Kve*f*laks.

b) Den fordran uppstäldes nyss, att de svenska ortnamnen i skrift skulle återgifvas så vidt möjligt konsekvent. Så t. ex. då man skrifver *T*enala (med *t*), är det af intet rättfärdigadt att använda *th* i Thusby, Ithis, såsom man emellertid rätt ofta finner. Härom torde, hoppas jag, alla kunna blifva ense. Men svårare frågor finnas, t. ex. denna: om *v*-ljudet i enlighet med hvad som nyss yrkades tecknas ljudenligt med *v* i från finskan lånade ortnamn, fordrar då icke konsekvensen samma beteckningssätt i de rent svenska namnen såsom t. ex. Ö*v*erby, Bromar*v*? Och skulle detta medgifvas, hvad skäl funnes att i svensk skrift öfver hufvud bibehålla *f* och *fv* i st. f. *v*? Teoretiskt taget, fins i själfva värket nog intet skäl därför, och för min enskilda del skulle jag hafva alls ingenting att invända mot genomförandet af en reform i *v*-ljudets teckning.

c) Då ett nu brukligt skrifsätt ej finner stöd i eller rent af strider emot ett namns uttal och, än mer, om det har emot sig både uttal och härledning, bör man icke envisas med att hålla det uppe. Sådant är fallet med de två namnen Esbo och Kökar, hvilka böra skrifvas Äspå och Tjökar: det förra härledes af *asp*, ss. äldre tiders skrifsätt likaväl som ännu i socknen rådande uttal vid handen gifver, och det senare är en sammansättning med adj. *tjock* (älsta kända namnformen är Thiyckækarl år 1270 samt i början på 1500 talet Tiokarle, Tiockæla). Här är altså samma förändring i skrifsättet påkallad som i ordet *tjäle*, förut stafvadt med *k*, men nu af Svenska Akademin ändradt. — Flere namn än dessa två förekomma icke (så vidt jag nu minnes) så beskaffade, att deras ortografi skulle mana till lika genomgripande förändring.

Med anledning af prof. F:s förslag upplyste ordföranden att det af svenska partimötet lämnade uppdraget icke egentligen afsåg en reform af de svenska ortnamnens ortografi, utan hade mötet i hufvudsak tänkt sig en lista med det häfdvunna beteckningssättet öfver orter, som jämte de finska äfven hade svenska namn. För en sådan uppgift vore en historiker eller arkivforskare måhända lämpligare än en filolog. Dock kunde man äfven tänka sig uppgörandet af tvänne listor, en med det häfdvunna beteckningssättet och en med de förändringar i ortografiskt afseende, som prof. F:s förslag innehöll.

Prof. Freudenthal vidhöll som sin åsikt, att den ortografiska synpunkten äfven borde tagas i betraktande samt en lista upprättas, som kunde tjäna som ledning vid namnens tryckning. Det vore i hög grad önskvärdt att beträffande de svenska ortnamnens rättskrifning ha ett uttalande af Sällskapet att hålla sig till. Föreslog därför att uppdraget skulle öfverlämnas åt en filolog.

Då sålunda olika meningar uttalats och ärendet icke ansågs brådskande, beslöts att bordlägga det till nästa sammanträde. Och skulle aftryck tagas af prof. F:s promemoria för att därförinnan tillställas Bestyrelsens medlemmar.

Vicebibliotekarien V. Vasenius hade tillstält Bestyrelsen följande skrifvelse, som icke föranledde till någon åtgärd från mötets sida:

Till Bestyrelsen för Svenska Literatursällskapet i Finland.

Härmed har jag äran meddela, att jag numera anser mig löst från mitt åt Sällskapet gifna löfte om medverkan vid utgifvandet af Finlands äldre svenska literatur, och att jag iföljd häraf äfven återtar min anhållan om plats i Sällskapets skrifter för en af mig författad uppsats.

Jag måste nämligen anse Svenska Literatursällskapet solidariskt med den opinion, hvilken hyllats af det svenska partimötet. Men för detta mötes nästan samtliga uttalanden ligger till grund en uppfattning af kulturarbetets och de sociala idealens förhållande till den politiska maktställningen, hvilken uppfattning jag så mycket mindre kan godkänna, som jag upprepade gånger sökt bekämpa densamma, oberoende af inom hvilket parti den förekommit. Å andra sidan kan ej heller jag anses uppfylla de fordringar mötet ansett böra ställas på den, hvilken vill göra anspråk på att erkännas såsom en sannskyldig kämpe för „fäderneärfd kultur".

Med en sådan principiell olikhet i uppfattningen blir naturligtvis ett fruktbringande samarbete omöjligt.

Helsingfors den 15 januari 1896.

Valfrid Vasenius.

Statsarkivarien Hausen uppläste ett bland Rilaks' fideikommiss' papper befintligt bref, dateradt Stockholm den 20 febr. 1823, från Gustaf Ad. Bruncrona, svensk konsul i Hel-

singfors, till dennes svåger, gustavianen och dåvarande vicekanslern för Åbo akademi Johan Fredrik Aminoff. Af detta bref, upplysande för den tidens konstintressen och konstbegrepp och hvari äfven samtidens omdöme om vår unge lofvande, men tyvärr tidigt bortgångne målare G. W. Finnberg beröres, framgår att det lilla stycket af Franzén, hvilket begynner „Se morgonsolens glans uppå det gröna blad“ och som, intaget bland hans utgifna dikter, bär öfverskriften „Hvad hon var“, diktats för att sättas under en symbolistisk porträtt-teckning föreställande Aminoffs kort förut aflidna maka, Eva Bruncrona, hvilken teckning en konduktör Werner i Stockholm som bäst höll på att utföra i stentryck.

Prof. Schybergson meddelade, att ett i J. E. Strömbergs biografi öfver Runeberg omnämdt minnesalbum med titel „Minnet“, hvari skalden och flere samtida kända personligheter tecknat värser, ännu finnes i behåll, tillhörigt fru Alma Blomstedt och fröken Hilma Krook. På grund af värdet af sådana literära sällsyntheter uttalades som önskan, att albumet såvidt möjligt borde förvärfvas till Sällskapets arkiv.

I sammanhang härmed omnämde prof. S. att det i C. Snoilskys nyligen utgifna biografi öfver Choræus omnämda album, benämdt „Fiskargubbens stambok“, hvari Ch. och hans väninna Eva Loffman under sin vistelse på Jockis gård skrifvit värser, icke såsom Snoilsky förmodar gått förloradt, utan fortfarande bevaras på Jockis gård.

Prof. Freudenthal påpekade de bristfälliga bokhandelskommunikationerna mellan Finland och Sverge, hvaraf äfven utbytet af Sällskapets publikationer ledo stort men. Frågan skulle upptagas till behandling på ett följande sammanträde.

In fidem:
Arvid Hultin.

Årsmöte den 5 februari 1896.

Årsmötet öppnades kl. 6 e. m. i Universitetets solennitetssal i närvaro af Bestyrelsens medlemmar och en talrik publik af Ordföranden, kanslirådet C. G. Estlander med följande tal:

Då Svenska literatursällskapet instiftades, var det icke någon som hälst politisk uppgift, som förelades det. Hvilka följder dess värksamhet möjligen kunde ega åt detta håll, äro dock uppgifterna att tillvaratiga källorna för vår svenska literaturs utvecklingshistoria, att såvidt möjligt bearbeta dem för att upplifva minnet af och kärleken till det förgångna, att befrämja forskningen på det svenska språkets och den svenska folkdiktens områden, uppgifter af literär och vetenskaplig art, och att uppmuntra vår svenska skönliteratur genom pris och understöd har till syfte att föröka dess alstringskraft, men kan väl af ingen betecknas som ett politiskt syfte.

Jag framhåller detta icke för att det politiska vore något för sällskapet vådligt eller ovärdigt, utan för att konstatera ett sakförhållande. Tvärtom, det politiska och särskildt den rättsordning, inom hvilken det politiska lifvet rör sig, är ock värnet, inom hvilket den literära odlingen har skydd och trefnad: fölle det, så kunde man väl ännu en tid bortåt hafva här ett svenskt språk och en svensk literatur att vårda, men man kunde ock med säkerhet motse en tid då de, ansedda blott som en privat, icke som en offentlig angelägenhet, skulle falla i vanvård, liksom den plantering, hvars omhägnad förstörts, råkar i lägervall, och ett svenskt literatursällskap i Finland skulle väl sedan knappast förmå uträtta annat än resa monument öfver det förgångna.

Det politiska lifvets betydelse för literaturen och språket belyses på ett särdeles sätt af förhållandet i Finland före och efter 1809. Den svenska literatur, som uppblomstrade i Finland på trettiotalet, hade icke varit möjlig under svenska tiden, ty spirkraften i densamma är en nationalkänsla, som icke fans, icke varit ens loflig i den svenska provinsen. Ur detta fosterland, som nu blifvit en politisk enhet, hade våra skalder, tänkare och historieskrifvare hämtat sina krafter, det blef ock föremålet för deras kärlek och deras hopp. Visserligen, så länge det politiska lifvet var inskränkt blott till regeringsvärksamheten och dess högsta yttringar i och med folkrepresentationen ännu saknades, gjorde det sig ock i literaturen mera märkbart som en patriotisk stämning än som positiva yrkanden, och dess inflytelse är därför lättare att känna än att uppvisa. Påtagligt är likväl att vår literaturs stormän, Runeberg

såväl som Cygnæus, Snellman och Topelius, icke sugit näring för sina skapelser, såsom Franzén, mest blott ur vår natur, vårt familje- och kulturlif, utan att i grunden af deras ande bor föreställningen om fosterlandet som en enhetlig kulturstat och att deras högsta ingifvelser härflutit ur hoppet om dess utveckling i ljus och frihet, om att dess blomning, sluten än i knopp, skulle mogna ur sitt tvång, om att denna dess framtid skulle beredas genom vår kärlek, liksom i tiden denna kärlek värnat om dess ära och dess bestånd. Det är till stor del denna förhoppningsfullhet, som sprider sådan glans öfver vår literatur på trettio-, fyratio- och femtiotalen, och det är detta deras intima förhållande till vår nationalkänsla, som berättigar oss att kalla dessa skriftställare *våra* i en fullare mening än vi kunna göra det med Franzén, som stannade kvar på den forna ståndpunkten.

För språket var landets självständighet gentemot Sverge af icke mindre betydelse än för literaturen, och denna betydelse röjer sig där än påtagligare. Sedan ständerna vid Borgå landtdag anhållit om att svenskan måtte förblifva landets officiella språk, vårdades hon vid ämbets- och rättegångsvärken icke mindre än vid universitetet och i skolorna. Senare kom den tid att svenskan äfven i vår literatur fick en så glänsande utveckling. Att man därunder, på statslifvets område såväl som på det literära, både medvetet och omedvetet, sträfvade att rätta språkbruket efter den i Sverge samtidigt fortgående utvecklingen är lika naturligt som att, detta bemödande till trots, en differentiering måste uppstå mellan skriftspråket här och i Sverge. Det är för vårt samhälls- och statsbehof, liksom det är för *våra* tankars och känslors literära uttryckande svenskan här brukas, och om äfven fördelen att få kurs i Sverge underhåller bemödandet att följa där rådande språkbruk, då det gäller den mera skönliterära produktionen, finnes detta intresse icke i afseende å det praktiska och dagliga behofvet. Självständigheten i språkligt hänseende är föga mindre än vår självständighet i socialt och politiskt hänseende, där vi ju visserligen ock i många stycken efterliknat den i det forna moderlandet pågående utvecklingen, alt under det vi dock lefvat på egna tillgångar, värkat för egna ändamål. Sina egna fonder har vårt svenska skriftspråk i det bildade talspråket, som ju under normala förhållanden ensamt vore bestämmande för skriftspråket. Och talspråket är det som närmast underligger de kraftiga inflytelser, hvilka framkalla differentiering från det i Sverge brukliga, uti uttal, i gehör, i ordens bruk och begagnande. Så säregna som förhållandena äro för det bildade svenska talspråkets utveckling i Finland, särdeles det intima um-

gänget med finskan å ena och våra bygdemål å andra sidan, kan icke undvikas att ju en småningom tilltagande afvikelse uppkommer äfven i skriftspråket. Det är icke häller på öfverensstämmelsen med riksspråket i Sverge som vikten ligger, utan därpå att vårt språk är bildadt, i och för sig logiskt och rätt, på ett smidigt och korrekt sätt återger våra tankars och känslors rörelser.

Då vårt svenska språks utbildning har sitt upphof och ändamål i våra egna statliga, samhälls- och bildningsbehof, kan det icke betecknas som en dialekt, åtminstone om man följer den franska filologins vedertagna talesätt, enligt hvilket med dialekt förstås ett bygdemål, som på ett eller annat sätt blifvit skriftspråk, utan att vara riksspråk. Dat är icke ett eller annat af våra bygdemål, utan ett allmänt bildadt talspråk, som här står bakom, och om än svenskan i Finland icke kan kallas ett riksspråk, efter som Finland själft icke är ett rike, så eger hon dock sin fulla självbestämningsrätt. Tänker man nu att denna hennes ställning af officielt språk upphörde, att hon ingen uppgift vidare hade att fylla i statslifvet och den högre undervisningen, — och tänka det kan man ju alltid i en teoretisk betraktelse som denna — så ginge ock hennes själfbestämning om intet, och den utveckling hon sedan möjligen kunde röja, vore den hon mottoge från svenska rikspråket. Till detta skulle vår svenska, så länge hon här ännu talades och skrefs, träda i ett fullständigt provinsielt beroende, på samma gång vår svenska literatur, beröfvad förhoppningarna om en framtid och de höga impulser därur härflyta, sjönke hållningslös ned bland de från Sverge komna literära alstren.

Det är åt språkforskningen Svenska literatursällskapet, i sitt bemödande att uppmuntra alt dugande arbete på den svenska bildningens område, egnat för denna gång sitt årliga pris af 2,000 mark. Bland hithörande arbeten, som utkommit åren 1893—1895, har Bestyrelsen efter det sedvanlig förberedande pröfning värkstälts, ansett priset böra tilldelas tvänne af filosofiekandidaten O. F. Hultman publicerade värk „De östsvenska dialekterna“, H:fors 1894, 195 s. 8:o, och „Jöns Buddes bok, en handskrift från Nådendals kloster“, H:fors 1895, 256 s. stor 8:o. Det förenämda arbetet, utgörande en framställning af de sammanhörande finländska och baltisk-svenska folkmålens utveckling från samnordisk tid, är ett värdefullt bidrag till forskningen rörande svenska språket, på samma gång det ådagalägger författarens förtrogenhet med den modärna språkforskningens metod, hans språkliga insikter och kritiska skärpa. Men äfven det senare arbetet, ehuruväl af värde hufvudsakligen för literaturkännedomen, röjer grundliga insikter i medel-

tidsspråket, i förening med samma vetenskapliga noggrannhet och urskiljning, som kännetecknade det förenämda värket, hvarför Bestyrelsen ansett sig ega så mycket större anledning att tillerkänna kandidat Hultman denna utmärkelse.

Härefter upplästes af undertecknad årsberättelsen.

Föredraget vid årsmötet hölls därpå af lektor Gustaf Cygnaeus från Åbo, som meddelade „Några drag ur Finlands äldre teaterhistoria".

Efter föredragets slut vidtogs de egentliga förhandlingarna vid årsmötet i fakulteternas sessionsrum.

Arkivarien mag. E. Lagerblad uppläste sin årsberättelse.

Som tillägg till berättelsen meddelade Ordföranden, att arkiatern O. Hjelt tillkännagifvit, att hans bidrag till „Åbo universitetets lärdomshistoria", innehållande „Naturhistoriens studium", numera vore färdigt att läggas under prässen.

Folkskoleinspektorn V. Öhberg uppläste revisionsberättelsen.

I enlighet med revisorernas förslag beviljades Bestyrelsen full ansvarsfrihet för förvaltningen under det nu tilländagångna året.

Härpå upptogs till behandling den i årsberättelsen berörda frågan om Sällskapets ekonomiska ställning. Ordföranden framhöll hvilken betydande minskning i Sällskapets inkomster inträder vid årets slut, då afgifterna af de årsmedlemmar, som tecknade sig vid Sällskapets stiftelse, upphöra. Bestyrelsen hade ingått till regeringen med anhållan om ett årligt anslag af statsmedel, men svar hade ännu ej ingått. Denna åtgärd finge dock ej blifva den enda. Bestyrelsen hade varit betänkt på att utsända nya anteckningslistor och hade därjämte beslutit att till årsmötet hemställa om en sådan förändring af stadgarna, att ständiga medlemmar genom inbetalning af 100 mark i ett för alt eller 50 mark i två års tid kunde blifva stiftande medlemmar och erhålla samtliga publikationer. För öfrigt lämnades åt årsmötet öppet att framkomma med förslag i saken.

Under den härpå förda diskussionen föreslog rådman E. Schybergson en sådan förändring af Bestyrelsens förslag, att ständiga medlemmar genom fortsatt inbetalning af 10 mark i

tolf års tid skulle kunna öfvergå till stiftande medlemmar. Förslagsställaren ville i öfrigt öfverlämna åt Bestyrelsen att genom utsändandet af anteckningslistor söka anskaffa nya betalande årsmedlemmar.

Prof. R. A. Wrede hemstälde till mötet, huruvida man icke kunde gå ett steg längre och inbjuda samtliga medlemmar, oberoende af till hvilken kategori de höra, att förbinda sig till erläggande af en ständig årsafgift. Detta vore visserligen en stor förändring, men om årsafgiften icke ställdes altför hög, trodde frih. W. att Sällskapets medlemmar icke skulle motsätta sig förslaget.

Direktör M. Wegelius och doktor A. Lille understödde rådman Schybergsons förslag.

Prof. F. Gustafsson föreslog att frågan icke skulle afgöras af årsmötet, utan hänskjutas till Bestyrelsen, som för ändamålet borde förstärkas med några af årsmötet valda medlemmar. Förslaget godkändes enhälligt och beslöts att utse 7 personer till Bestyrelsens förstärkande. Med acklamation utsågos härtill frih. R. A. Wrede, rådman E. Schybergson, doktor A. Lille, folkskoleinspektor V. Öhberg, kommerserådet L. Borgström, doktor T. Tigerstedt och direktör M. Wegelius.

Skreds till omval af fyra medlemmar i Bestyrelsen och blefvo därvid de i tur afgående återvalde, nämligen proff. A. O. Freudenthal, F. Gustafsson och M. G. Schybergson med 25 röster samt kanslirådet C. Synnerberg med 23 röster. Dessutom tillföllo 4 röster prof. I. Heikel samt 1 röst prof. R. A. Wrede och frih. R. v. Willebrand.

Vid därefter anstäldt val af revisorer för nu ingångna räkenskapsår återvaldes kommerserådet L. Borgström med 25 röster och folkskoleinspektorn V. Öhberg med 24 röster. Till revisorssuppleanter valdes kommunalrådet A. Landén och rådman E. Schybergson.

Att justera årsmötets protokoll utsågos prof. frih. R. A. Wrede och direktör M. Wegelius.

Arvid Hultin.

Justeradt. Helsingfors den 28 februari 1896.

R. A. Wrede. *M. Wegelius.*

Årsberättelse den 5 februari 1896.

Svenska literatursällskapet har nu afslutat sitt elfte värksamhetsår. Den tid Sällskapet tils dato arbetat på fullföljandet af sina syften, är väl ej lång, men Sällskapets värksamhet har dock redan lämnat märkliga spår efter sig. Till sin hufvuduppgift har Sällskapet som bekant tagit att utgifva skrifter, egnade att belysa vår fäderneärfda kultur och vårt svenska språk, och har denna värksamhet ostördt kunnat fortgå med omkring tre volymer om året utan att rikligt material för publikationerna någonsin skulle saknats. Som en andra betydelsefull uppgift har Sällskapet sig förelagdt att genom utgifvandet af literära pris uppmuntra författarevärksamheten på den inhemska svenska historieforskningens, språkvetenskapens och skönliteraturens områden, och torde denna prisutdelning icke varit utan inflytande på den vetenskapliga och literära produktionen, om man får döma däraf att prisen årligen kunnat utdelas. Slutligen har Sällskapet genom utgifvandet af årliga stipendier för insamlandet af folkdiktning riktat sina samlingar med betydande skördar af folkloristiskt material.

På grund af Sällskapets hittils fullföljda värksamhet kunde man därför med förtröstan motse framtiden, om blott Sällskapets ekonomiska ställning vore fullt tryggad. Men så är ingalunda för närvarande fallet. Sällskapets ekonomi befinner sig tvärtom för ögonblicket i ett ganska kritiskt läge. Med innevarande år upphör nämligen en af Sällskapets förnämsta inkomstkällor, alldenstund de medlemmar, som vid Sällskapets stiftelse förbundo sig att erlägga en årsafgift af 10 mark i tolf års tid, då till fullo inbetalat sina afgifter samt öfvergå till ständiga medlemmar. Hvilken minskning i Sällskapets budget detta innebär, framgår redan däraf, att dessa medlemsafgifter stigit till omkring 8,000 mark om året eller största delen af det belopp, som årligen användts för utgifvandet af Sällskapets publikationer. Bestyrelsen har också inför denna hotande minskning i dess årliga budget tagit denna fråga under allvarlig ompröfning. Dess första åtgärd har varit att ingå till Kejserliga Senaten med anhållan om ett årligt anslag af 8,000 mark, för att sätta Sällskapet i tillfälle att på samma sätt som

härintils fortsätta sin värksamhet. Ehuru Bestyrelsen hyser den säkra förhoppning, att denna anhållan icke skall möta afslag, har den dock ansett äfven andra åtgärder nödvändiga för att för framtiden betrygga Sällskapets ekonomi. Frågan kommer i afton att öfverlämnas till årsmötets pröfning.

Af Sällskapets skrifter ha under året utkommit:

30:de delen: *Förhandlingar och Uppsatser,* 9:de häftet, 1894—1895, innehållande utom Sällskapets förhandlingar under nämda tid, sex längre uppsatser af literärt och kulturhistoriskt innehåll.

31:a delen: *Jöns Buddes bok,* en handskrift från Nådendals kloster, utgifven genom O. F. Hultman.

Denna första fullständiga edition af den lärda Nådendalsmunkens literära kvarlåtenskap har redan länge varit förberedd af Sällskapet. Genom dess utgifvande har den svenska literaturen riktats med ett värdefullt arbete, som icke blott ger en föreställning om det svenska språket i Finland i slutet af 1400-talet, utan äfven lämnar en intressant inblick i det andliga lifvet vid medeltidens slut.

Dessutom har genom ntgifvandet af 6:te häftet af *Åbo akademis studentmatrikel,* ånyo upprättad af Vilh. Lagus, detta stora och betydelsefulla arbete af den åldrige, men oförtröttade forskaren afslutats. Det har lyckats statsrådet Lagus att förmedels detta värk ersätta och komplettera Åbo akademis vid vådelden 1827 uppbrunna „Album studiosorum“, och han har därigenom lämnat ett synnerligt viktigt bidrag till vår inhemska kulturhistoria. Då nämligen Åbo akademi ända från sin stiftelse och under hela sin tillvaro utgjorde själfva centralhärden för landets vetenskapliga och allmänna upplysning, måste en förteckning öfver hennes mångtusende akademiska medborgare erbjuda talrika anknytningspunkter för såväl forskarens som fosterlandsvännens intresse. Första häftet af arbetet utkom 1889 och har det således fullbordats på sex år.

Af arbeten, som äro under tryckning, torde med det snaraste vara att motse *Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag.*

Följande uppsatser ha under året anmälts till publikation:

Af prof. Werner Söderhjelm: „Axel Gabriel Sjöström och hans vittra värksamhet“.

Af lektor Gustaf Cygnaeus: „Hypotenuserorden i Finland“ samt „Ett teaterbibliotek i början af århundradet“.

Af doktor P. Nordmann: „Grundläggningen af Åbo akademi“.

Af kamrer K. F. Werner i Stockholm: „Upplysningar om A. I. Arwidsson“.

Af amanuensen A. Hultin: „Daniel Achrelius, en finsk vitterlekare i slutet af 17:de seklet“.

De flesta af dessa afhandlingar ha redan offentliggjorts i Sällskapets „Förhandlingar och Uppsatser“.

Meddelanden ha vid Bestyrelsens möten gjorts:

Af prof. M. G. Schybergson angående vissa uppgifter rörande literära förhållanden vid Åbo akademi, dem han inhämtat vid genomgående af de franska originalkoncepten till en korrespondens mellan biskop J. Tengström samt grefve Rumjantzoff;

samt angående ett minnesalbum med titel „Minnet“, hvari J. L. Runeberg jämte flere af hans samtida skrifvit verser.

Af statsarkivarien R. Hausen utdrag ur en af en dansk läkare, Gerhard Stalhoff, efterlämnad beskrifning öfver rikssalen i Stockholms slott år 1660, hvaraf framgår att Finland genom flere af sina vapen då var representeradt på rikssalen;

vidare angående rätta årtalet för Birger Jarls son Bengts utnämning till hertig af Finland samt angående ett bref af år 1823 från G. A. Bruncrona, konsul i Helsingfors, till dåvarande vicekanslern J. F. Aminoff, upplysande för den tidens konstintressen.

Sällskapets stipendier för folkloristiska uppteckningar i landets svenska bygder under senaste sommar ha tilldelats folkskolläraren A. Jakobsson med Gamlakarleby som forskningsområde, folkskolläraren J. A. Strandberg för uppteckningar i Nykarleby och dess närmaste omnäjd samt student J. Torckell för forskningar på Åland, hvarjämte åt kandidat S. Perklén beviljats ett extra anslag af 200 mark för insamling af sagor, sägner och gåtor på de estländska öarna. Af sällskapets tidigare stipendiater ha hrr J. A. Björkström, John Finnäs, A. J. Nygren och R. J. Sjöblom insändt sina samlingar, hvilka införlifvats med Sällskapets arkiv. Dessutom har till samlin-

garna inlösts af folkskolläraren K. P. Pettersson i Åbo en af honom utarbetad „Ordbok öfver Nagumålet“.

Åt mag. E. Lagus har af Bestyrelsen lämnats i uppdrag att upprätta en katalog öfver Sällskapets folkloristiska samlingar. På grund af preliminära anteckningar för ändamålet i Sällskapets arkiv har magister Lagus redan varit i tillfälle att konstatera, att Sällskapet för närvarande äger 47 skilda folkloristiska samlingar, däraf 16 från Österbotten, 17 från Västra Finland och 10 från Nyland. Öfverhufvud äro samlingarna af folkvisor från Nyland och Österbotten redan ganska fullständiga, och endast från vissa delar af västra Finland och Åland saknas ännu folkvisor och sagor. Men i allmänhet borde den folkloristiska forskningen hädanefter i främsta rummet riktas på insamlandet af skrock, vidskepliga bruk, gåtor, ordspråk, lekar, dansmelodier m. m. Och kommer denna synpunkt att af Bestyrelsen beaktas vid framtida utdelning af de folkloristiska stipendierna.

Sällskapets literära pris af 2,000 mark, som detta år varit i tur att tilldelas någon författare af arbeten i svensk språkforskning, utgifna under åren 1893—1895, har af Bestyrelsen, såsom af Ordföranden redan tillkännagifvits, enhälligt tillerkänts magister O. F. Hultman för hans under nämda period offentliggjorda arbeten „De östsvenska dialekterna“ och „Jöns Buddes bok“.

Bland ärenden, som under senaste år tagit Bestyrelsens uppmärksamhet i anspråk, må nämnas uppgörandet af en enhetlig tariff för bestämmandet af prisen å Sällskapets publikationer. Af det härstädes hållna svenska partimötet har åt Sällskapet uppdragits att vidtaga åtgärder för uppgörandet af en lista öfver svenska ortnamn. Bestyrelsen, som upptagit ärendet till diskussion, har dock ännu ej slutbehandlat detsamma.

Till Sällskapets arkiv har utom tryckalster från de sällskap och föreningar, med hvilka skriftbyte äger rum, förärats:

Af mag. John Hammarén en handskrifven samling bref och poesier af onämd författare från åren 1790—1810.

Af dr P. Nordmann manuskripten till 23 af skaldinnan Wilhelmina Nordströms älsta dikter med ändringar af J. L. Runeberg.

Af arkitekten J. Ahrenberg en samling manuskript, bref och dokument af framlidne lagmannen Carl Samuel Forssman.

Bland Bestyrelsens funktionärer har den förändring ägt rum, att Sällskapets mångårige sekreterare, kanslirådet C. Synnerberg, som med stor samvetsgrannhet och lifligt intresse skött denna befattning under hela det första decenniet af Sällskapets värksamhet, redan vid årets början tillkännagaf sin afsikt att ej längre kvarstå vid sekreteraplatsen. Sällskapets förhandlingar bära ett talande vittnesbörd om den tacksamhetsskuld, hvari Sällskapet står till kanslirådet Synnerberg för denna hans framstående och oegennyttiga värksamhet. Efter kansliradet Synnerbergs afgång ha sekreteraregöromålen handhafts af arkivarien mag. E. Lagerblad samt af undertecknad, som senaste höst valdes till Sällskapets sekreterare.

Till föredragare vid detta årsmöte har Bestyrelsen inbjudit lektor Gustaf Cygnaeus från Åbo.

Arvid Hultin.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1896.

Liksom under många föregående år har också under det sistförflutna året det rikligaste tillflödet till Svenska literatursällskapets manuskriptsamling utgjorts af folkloristiska uppteckningar, utförda af Sällskapets stipendiater i Finlands svenska bygder. Från östra Nyland, från Åland och Sydösterbotten hafva rika samlingar af folkvisor, sagor, ordspråk, gåtor m. m. hopbragts och införlifvats med Sällskapets arkiv. Och dock hade de kunnat vara ännu rikare, om alla de skördar på folklores område, som inbragts under senaste sommar af de utsända stipendiaterna hade hunnit inkomma. Genom inköp hafva de folkloristiska samlingarna ökats med en omfattande ordbok öfver Nagumålet, författad af folkskolläraren K. P. Pettersson. Bland andra bidrag till manuskriptsamlingen bör särskildt nämnas ett icke obetydligt antal poesier, bref och anteckningar af en okänd författare, skrifna mellan åren

1790 och 1810. Vidare må framhållas originalmanuskriptet till tjugutre stycken af skaldinnan Vilhelmina Nordströms älsta dikter, hvilket manuskript har ett särskildt intresse därigenom, att i tio af dikterna finnas ändringar gjorda, ja hela strofer omskrifna af J. L. Runeberg, till hvars granskning de synas hafva varit hänskjutna. Slutligen framstår genom såväl samlingens storlek som dess intresse en mängd bref och dokument, som tillhört framlidne lagman Carl Samuel Forssman.

Boksamlingen har ökats med talrika bytesexemplar från de literära samfund, med hvilka Sällskapet står i korrespondens. Af egna skrifter hafva icke mindre än fem betydande volymer utgifvits, nämligen tvänne mer än vanligt digra häften „Förhandlingar och uppsatser“, „Östgötalagen“ med förklarande noter af professor A. O. Freudenthal; „Jöns Buddes bok“ af magister O. F. Hultman, samt sjätte häftet af Åbo akademis matrikel, hvilket stora och värdefulla arbete af statsrådet V. Lagus därmed är afslutadt.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse den 5 februari 1896.

Utsedde att granska Svenska literatursällskapets i Finland förvaltning och räkenskaper för år 1895 hafva vi genomgått skattmästarens redovisning och funnit Sällskapets affärsställning vid utgången af nämda år hafva varit som följer.

Sällskapet ägde:

Obligationer af Finska statens $3^1/_2$ $^0/_0$ järnvägslån	Fmk	8,382: 72
Finlands Hypoteksförenings $4^1/_2$ $^0/_0$ lån 1884	„	32,500: —
Helsingfors stads 5 $^0/_0$ vattenledningslån	„	20,200: —
Ryska 5 $^0/_0$ premielånet från 1864 . .	„	580: 80
Nokia Aktiebolags 6 $^0/_0$ lån 1884 . . .	„	2,000: —
Helsingfors stads $4^1/_2$ $^0/_0$ regl. lån 1882	„	24,300: —
Aktier å	„	5,440: —
Skuldsedlar å	„	50,000: —

Bankdepositioner å	Fmk	18,000: —
Oinflutna medlemsafgifter	„	1,580: —
Innestående hos arkivarien	„	144: 29
Å löpande räkning	„	9,915: 79
Upplupna räntor	„	3,367: 03
Kassa	„	233: 12
	Fmk	176,643: 75

Dessa tillgångar fördelade sig på:

Victor Höckerts testamentsfond med	Fmk	81,582: 09
Stiftarenas fond med	„	72,777: 18
Ständiga medlemmars fond med	„	13,422: 62
Bidrag ur Längmanska donationsfonden med	„	4,666: 67
Vinst- och förlust-räkningen	„	4,195: 19
	Fmk	176,643: 75

Vid genomgåendet af de omsorgsfullt förda räkenskaperna har skäl till anmärkning icke förekommit.

Vi hafva likaledes granskat Sällskapets bokförråd och funnit alt vara väl ordnadt och förtecknadt. — Beträffande i öfrigt bokförrådet hafva revisorerna velat till Bestyrelsens upplysta pröfning hemställa, huruvida icke för framtiden mindre upplagor af Sällskapets publikationer borde tagas, så att högst 150 exemplar stannade i Sällskapets ägo, sedan utdelningen till respektive ledamöter skett, och af tidigare upplagor alla förråd, som öfverstiga 150 exemplar för hvar publikation, borde afyttras till de pris, som kunna erhållas; emedan bokförrådet redan så ökats, att dess förvarande fordrar icke obetydliga kostnader.

Till sist få vi, på grund af hvad genom revisionen inhämtats, föreslå full ansvarsfrihet för förvaltningen af Svenska Literatursällskapets i Finland angelägenheter under år 1895.

Helsingfors, den 4 februari 1896.

Leon Borgström. *Viktor Öhberg.*

Funktionärernas sammanträde den 19 februari 1896.

Skreds till uppgörande af budgetförslag för året 1896, och beslöts att förelägga Bestyrelsen följande förslag till inkomster och utgifter:

Inkomster:

Intressen och dividender	Fmk	7,500: —
Medlemsafgifter	„	7,500: —
Försålda skrifter	„	400: —
Bidrag ur Längmanska fonden	„	1,333: 33
	Fmk	16,733: 33

Utgifter:

Obetalda utgifter från föregående år	Fmk	2,438: 14
Sällskapets årliga pris	„	2,000: —
Ränteöfverskott till stiftarenas fond	„	1,200: —
Distributions- och förvaltningskostnader	„	2,200: —
Aflöningar	„	800: —
Tillskott till O. Hjelts Naturalhistoriens stud.	„	700: —
Författarearvode för Jöns Buddes bok	„	508: —
Förhandlingar och uppsatser, 10 hft.	„	4,000: —
Anslag till stipendier	„	600: —
För oförutsedda ändamål	„	2,287: 19
	Fmk	16,733: 33

Till närmare belysning af ofvanstående budgetförslag skulle följande omständigheter framhållas: Af de i föregående års budgetförslag upptagna posterna hade följande under året

icke utbetalats: Åt W. Lagus för Åbo akademis studentmatrikel 1,800 mk, arvode för redigeringen af Prästeståndets protokoll 700 mk, för häftning af sagda arbete 100 mk samt för Naturalhistoriens studium af O. Hjelt 4,033 mk 33 p. Summa 6,433 mk 33 p. Afdrages från denna summa den i föregående års räkenskaper upptagna behållningen 4,195 mk 19 p., kvarstår till innevarande års budget en brist af 2,438 mk 14 p.

För Naturalhistoriens studium har befunnits nödigt att i budgeten observera ett tillskottsanslag af 700 mk.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 20 februari 1896.

I närvaro af de af årsmötet till Bestyrelsens förstärkande utsedde personer, af hvilka kommerserådet L. Borgström, doktor A. Lille, direktör M. Wegelius och folkskoleinspektor V. Öhberg hade infunnit sig till sammanträdet, upptogs till behandling frågan om vidtagande af åtgärder för betryggande af Sällskapets ekonomiska ställning.

Sedan Ordföranden i korthet redogjort för de förslag, som framstäldes vid årsmötet såväl af Bestyrelsen som af rådman E. Schybergson och prof. R. Wrede, öppnades diskussionen af folkskoleinspektorn V. Öhberg, som på grund af en i tidningarna synlig notis om att K. senaten ingått till högsta ort med hemställan om ett statsanslag af 8,000 mark i fem års tid för Sällskapet, föreslog att man skulle invänta frågans afgörande på högsta ort, innan några extra åtgärder vidtoges för förbättrandet af Sällskapets finansiella ställning. Dock föreslog hr Ö. att omedelbart skrida till utsändande af listor för teckning af nya årsmedlemmar.

Detta förslag vann understöd af doktor Lille, kommerserådet Borgström, prof. Schybergson samt kanslirådet Synnerberg.

Däremot föreslog prof. Gustafsson, att mötet skulle upptaga till behandling såväl Bestyrelsens förslag, att ständiga

medlemmar genom inbetalning af 100 mark i ett för alt eller 50 mark i två års tid skulle kunna öfvergå till stiftande medlemmar, som rådman Schybergsons förslag att erbjuda ständiga medlemmar tillfälle att genom fortsatt inbetalning af 10 mark i tolf års tid blifva stiftande medlemmar. Båda dessa förslag kunde, oberoende af utgången af senatens hemställan, tagas under ompröfning och befordras till värkställighet.

Prof. R. Wrede, som var förhindrad att personligen närvara, hade till mötet insändt följande skriftligt affattade förslag:

att Svenska Literatursällskapets nuvarande medlemmar genom cirkulär skulle uppmanas att förbinda sig till en årlig afgift af exempelvis fem mark, utan begränsning med afseende å tiden, hvilken afgift icke skulle för medlemmar af ett eller annat slag medföra andra rättigheter än de nu hafva; samt

att anteckningslista för medlemskap i föreningen skulle tillställas sådana personer, om hvilka det kan antagas att de vore villiga att anteckna sig å sådan lista.

Därjämte understöder jag Bestyrelsens å årsmötet framstälda förslag angående de vilkor, hvarunder ständig medlem kunde blifva stiftare.

Helsingfors, den 20 februari 1896.

R. A. Wrede.

Direktör M. Wegelius understödde rådman Schybergsons förslag framom Bestyrelsens såsom varande mera praktiskt. Han trodde att mången måhända skulle draga sig för att betala en större summa på en gång, men däremot vore de flesta tillräckligt intresserade af Sällskapets syften och af det vederlag de skulle erhålla för att yttermera förbinda sig till en årsafgift af 10 mark med utsikt att efter tolf år blifva stiftande medlemmar af Sällskapet.

Arkivarien E. Lagerblad påpekade, att om någotdera af dessa förslag skulle godkännas, det blefve nödvändigt att ansenligt öka upplagan för de af Sällskapets publikationer, som endast utdelas åt stiftare. Tryckningskostnaderna skulle härigenom äfven ökas, hvilken omständighet borde tagas i betraktande, innan något beslut i frågan fattades.

Sedan flere af de närvarande yttermera anslutit sig till det ena eller andra af dessa förslag eller förordat någon mo-

difikation af desamma, blef mötets beslut att uppdraga åt Bestyrelsen att omedelbart skrida till utfärdande af anteckningslistor för anskaffande af nya årsmedlemmar samt att beträffande ständiga medlemmars öfvergång till stiftande medlemmar samma procedyr som hittils skulle förblifva gällande, d. v. s. att ständiga medlemmar genom en inbetalning af 100 mark kunna öfvergå till stiftarenas klass. Däremot beslöts att tilsvidare ajournera såväl rådman Schybergsons som frih. Wredes vid årsmötet väkta förslag.

Sedan efter afgörandet af detta ärende förstärkta bestyrelsen afträdt, skreds till justering af protokollen vid Bestyrelsens möte den 16 januari och vid Funktionärernas möte den 19 februari.

Anstäldes val af Funktionärer för innevarande år, hvarvid till ordförande valdes kanslirådet C. G. Estlander med 7 röster, till viceordförande professor M. G. Schybergson med 6 röster, till arkivarie magister Elis Lagerblad med 8 röster, till skattmästare direktör S. Kullhem med 7 röster samt till sekreterare undertecknad, A. Hultin, med 7 röster.

Granskades och godkändes den af Funktionärerna uppgjorda budgeten för innevarande år.

Upptogs till behandling den från föregående möte ajournerade frågan om uppgörande af en lista öfver svenska ortnamn. Frågans referent på svenska partimötet, mag. Georg Schauman, hade till ordföranden sändt följande betänkande i frågan, som upplästes:

I frågan om uppgörandet af en lista öfver svenska namn för orter i Finland.

(Bilaga till ett bref till prof. C. G. Estlander.)

Listan bör hafva ett praktiskt syfte. Den bör därför fixera ortnamnen i de former, som nu äro i svenskan gängse, utan att härvid taga hänsyn till äldre former, hvilka väl bättre än de nuvarande formerna ådagalägga namnens uppkomst, men ingalunda därför äro de nu riktigaste. De nuvarande formerna äro de, som allmännast upptagas i kartvärk och geografiska handböcker, i Statskalendern, Statistisk årsbok m. fl. publikationer. Äro tvänne ortografiskt olika former i bruk, kunna bägge upptagas, den ena som variant; men införandet af for-

mer, som ej hafva kurs i vår tids språk, åstadkommer endast osäkerhet och villervalla och bör, då ju här gäller att konservera hvad vi hafva, ej att rektifiera, noga undvikas. — Finska namn, som ej erhållit en särskild form i svenskan, böra skrifvas i öfverensstämmelse med finsk ortografi och bästa finska språkbruk.

Listan upptager alla landskaps-, härads- och kommunnamn samt dessutom sådana ortnamn af allmännare intresse, hvilka i finskan pläga hafva annan form, t. ex. postanstalter och järnvägsstationer, slott eller fornborgar, herrgårdar, byar. Postvärkets förteckning öfver postanstalternas officiella namn, järnvägstidtabeller, Turistföreningens resehandböcker, Landtmäteristyrelsens o. a. kartvärk, samt sällskap och enskilda personer i olika trakter af landet rådfrågas härvid.

Listan sönderfaller i tvänne hufvuddelar: förra delen utgörande geografisk förteckning öfver ortnamnen, sådana de förekomma i svenskan; senare delen utgörande lexikon, finskt-svenskt och svenskt-finskt, öfver de i förra delen upptagna namnen. Såsom exempel anföres:

I. *Alavo,* socken i Kuortane härad af Vasa län, domsaga under Vasa hofrätt, jst., pa. (= järnvägsstation, postanstalt).
Böle, by i Karislojo socken.
Gerknäs, herrgård i Lojo socken, jhp. (= järnvägshaltpunkt).
Korsholm, gammalt slott nära Vasa stad, härad i Vasa län, domsaga under Vasa hofrätt.
Savolaks, landskap.

II. a) *Alavus = Alavo.*
Kirkniemi = Gerknäs.
Korsholma = Korsholm.
Pyöli = Böle.
Savo = Savolaks.
b) *Alavo = Alavus.*
Böle = Pyöli.
Gerknäs = Kirkniemi.
Korsholm = Korsholma.
Savolaks = Savo.

Arbetet blir, på detta sätt utfördt, af både stor praktisk nytta och högt geografiskt-literärt värde. Med hänsyn till den snabt fortskridande förfinskningen vore önskligt att detsamma påbörjades med det första. Den person, åt hvilken arbetets utförande af Sällskapet öfverlämnas, borde så fort som möjligt vidtaga med samlandet af material.

Listan intages i Sällskapets publikationer, men utdelas eller säljes därjämte i öfvertryck, så att spridningen blir så allmän som möjligt.

Helsingfors, 22 jan. 1896.

Georg Schauman.

På förslag af proff. Schybergson och Elfving beslöts att yttermera uppskjuta frågans afgörande till nästa möte.

Prof. A. O. Freudenthal, som vid senaste sammanträde tog till tals de hinder, som spridningen af vår svenska literatur synes möta i Sverige, hade förhindrad att närvara vid mötet i bref till ordföranden anfört följande fakta till frågans belysande:

Å senaste sammanträde tog jag till tals de hinder, som spridningen af vår svenska literatur synes möta i Sverige. De fakta jag ville anföra äro följande:

1:o. För vidpass $1^1/_2$ år sedan läste jag i Nya Pressen en klagan af G—g N—n däröfver, att han icke kunnat genom bokhandeln förskaffa sig Kellgrens bref till Clewberg utgifna af Schück.

2:o. I höstas skref professor Fredr. Läffler till mig: „Jag bestälde genom min bokhandlare (en af Stockholms allra främste) *Karstens* afhandling „Studier öfver de nordiska språkens primära nominalbildning“, H:fors 1895, men har nu efter någon tid fått till svar, att denna bok ej står till att erhålla“.

3:o. I december 1895 lämnade fil. kand. Perklén Uppsala, och man var där (enligt hans utsago) „mycket förargad“ öfver att „Jöns Buddes bok“ icke kunde fås i bokhandeln. Emellertid lär Skpts arkivarie hafva sändt 5 exx. däraf till Akademiska bokhandeln i Upsala strax efter arbetets utgifvande. Dessa sålde man altså icke.

På grund häraf ville jag föreslå, *att Svenska Literatursällskapet skulle taga i öfvervägande, huruvida någon utväg finnes att afhjälpa dessa missförhållanden, som äro lika hinderliga för Sällskapets värksamhet som menliga för dess ekonomi.*

Ärendet uppsköts till nästa möte.

Kapten E. S. Tigerstedt i S:t Michel hade genom professor Schybergson till Sällskapet insändt en af honom uppgjord „Förteckning öfver särskilda äldre familjeporträtt“. Förteckningen skulle ingå i Sällskapets „Förhandlingar och Uppsatser“.

Anmäldes af skattmästaren att som stiftande medlemmar i Sällskapet inträdt medicine licentiaten M. Björksten i Lovisa, possessionaten A. G. Myrberg å Esbo gård samt handlanden Paul Sinebrychoff i Helsingfors, till hvilka kallelsebref skulle utfärdas.

Statsarkivarien R. Hausen meddelade följande grafskrift på en å Bromarf kyrkogård befintlig vård å en graf gömmande fyra allmogebarn:

Här ligga blommorna alla i mull
Och vänta på bättre tider,
Då solen skall skina som rödan gull,
Och de få vakna omsider;
Ja, vakna från sömnen så tung och lång
Vid vårsolens glöd och fåglarnas sång.

På förslag af mag. E. Lagus beslöts att uppmana Sällskapets stipendiater att fordersammast insända sina under senaste sommar värkstälda folkloristiska samlingar äfvensom reseberättelser.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 mars 1896.

Ordföranden meddelade, att uppdraget att utarbeta den del af Åbo universitetets lärdomshistoria, omfattande matematiken, fysiken och kemin, som statsrådet A. Moberg icke hunnit slutföra före sin död, hade gifvits åt läraren i polytekniska institutet, dr K. F. Slotte, hvilken äfven åtagit sig att genomgå statsrådet Mobergs efterlämnade anteckningar i ämnet, för att längre fram gifva närmare besked, huruvida han kunde åtaga sig arbetets utförande.

Upptogs till behandling den från tvänne föregående möten hvilande frågan om vidtagande af åtgärder för uppgörande af en lista öfver svenska ortnamn.

Prof. F. Gustafsson uppläste följande skriftliga uttalande i frågan:

Jämte det jag i alt väsentligt förenar mig i det väl genomtänkta förslaget, tillåter jag mig att särskildt uttala min åsikt i några punkter.

Om äfven den tillärnade förteckningen tilsvidare skall omfatta endast kommunernas namn, kunde dock namnen på postanstalter, järnvägsstationer och ångbåtars haltställen, därest dessa i tidningarna annonseras, utan större svårighet tilläggas. På denna grundval kunde senare genom ny åtgärd förteckningen utvidgas och namn på större byar, gårdar, fabriker och andra märkligare platser framdeles där upptagas.

Hvad principen för fastställandet af ortnamnens lydelse och stafsätt beträffar, kan det sättas i fråga, om detta fastställande skall anses tillhöra styrelsen, kommunerna eller språkbruket. Då i alla fall språkbruket härvid har en stor och stundom afgörande betydelse, synes det vara fullt berättigadt att genom en allsidig utredning söka invärka på språkbruket och, om möjligt, leda det på riktig väg. Men å andra sidan är det betänkligt att med ett slag söka genomföra större afvikelser från det gängse stafsättet, i synnerhet då det här gäller nomina propria. Från denna synpunkt tyckes det mig icke rådligt att tänka på ett skrifsätt sådant som *Äspå* i st. f. *Esbo*. Större utsikt synes mig däremot förefinnas för skrifsättet Bromar*v*, Ö*v*erby o. a. d. Åtminstone borde en dylik ortografi i förteckningen utsättas jämte och efter den traditionella, om denna senare föredrages framför den konsekventare. Då tvekan råder angående ortografin, äro två alternativ fullt på sin plats. I en senare upplaga af förteckningen blir det måhända redan möjligt att upptaga endast ett definitivt skrifsätt. — Likaså kunde måhända i tvifvelaktiga fall uttalet tilsvidare angifvas inom parentes, hvilket jag tillåter mig i detta sammanhang påpeka; altså t. ex. *„Kustö (Kuustö)“; Jäskis (Jääskis)“*.

Utom i fråga om namnet *Esbo* hyser jag blott i en punkt en afvikande åsikt gentemot de af prof. Freudenthal framstälda principerna; detta gäller de namn, i hvilka på lång vokal följer lång konsonant (eller s. k. dubbelkonsonant). Jag kan visserligen icke godkänna ortografin *Iittis, Piikkis* o. s. v. i svenskan, då den ju är alldeles osvensk, om man afser nutiden, icke länge sedan försvunna tiders ortografiska försök och rester af dem, sådana som Bååt, Green, Liidberg, Raab, Roos, Rääf, Röök, Soop, Wijk, o. a. personnamn. *Ittis, Pikkis* synes mig mindre motsvara det åsyftade uttalet än om man helt enkelt skulle stafva *Itis, Pikis* o. s. v. Dessa former skulle säkert icke emot bruket i svenskan uttalas med kort vokal i förra stafvelsen, *I*tis, P*i*kis. Men om man jämför ett hos oss mycket allmänt uttal af t. ex. *liten* och *rike*, hvarvid *t* och *k*

utdragas, med det uttal som en främmande svenska talande kunde gifva formerna *Itis, Pikis,* skall man medgifva att senast nämda skrifsätt ganska nära motsvarar de finska namnen och i alla fall är att föredraga framför det betydligt mera vilseledande *Ittis, Pikkis.* Det är, med andra ord, värre att efter bokstafven uttala I*tt*is, Pi*kk*is, än att säga *Ii*tis, P*ii*kis i st. f. *Iittis, Piikkis.* Jag ber därför få föreslå att i ursprungligen finska namn, i hvilka lång vokal efterföljes af lång konsonant, konsonantens längd lika litet skulle betecknas som vokalens, men att det finska stafsättet till ledning för uttalet skulle, såsom ofvan antyddes, inom parentes tilläggas.

Ordföranden förenade sig med prof. Gustafsson därom, att äfven namn på stationer och postkontor samt större egendomar särskildt i Östra Finland borde upptagas å ortlistan. Tvekade äfven huruvida dubbelskrifningen af vokal i hvarje fall borde afskaffas och ville hällre bibehålla det gamla skrifsättet och inom parentes angifva den nya ortografin.

Prof. Freudenthal önskade, att saken skulle tagas så praktiskt som möjligt med undvikande af tidsödande arkivforskningar. Ansåg att i främsta rummet en lista öfver kommunernas namn borde uppgöras, hvilken sedermera kunde efterföljas af en annan lista, upptagande namn på poststationer m. m. Men motsatte sig på det bestämdaste dubbelskrifningen af vokal i ortnamnen.

Af statsarkivarien R. Hausen och prof. F. Elfving upplystes, att den genom Sällskapets för Finlands geografi försorg af dr V. Wallin utarbetade förteckningen öfver ortnamn inom kort vore färdig och komme att ställas till Svenska Literatursällskapets förfogande, hvarför föreslogs att afvakta denna listas framträdande, innan något tillgjordes från Sällskapets sida i saken.

Sedan prof. Freudenthal afsagt sig all befattning med uppgörandet af den tilltänkta listan, beslöts att öfverlämna frågan i hela dess vidd till en komité, som ägde att till Bestyrelsen inkomma med förslag i saken. Till medlemmar i komitén utsågos magistrarne O. F. Hultman och Georg Schauman, hvilka ifall af behof ägde rådföra sig med prof. Freudenthal. Åt komitén öfverlämnades äfven att taga kännedom om den af Sällskapet för Finlands geografi utarbetade listan.

I anledning af det från föregående möte hvilande af prof. Freudenthal väkta förslaget om vidtagande af åtgärder för afhjälpande af de missförhållanden, som värka hindrande för spridningen af Sällskapets skrifter i Sverige, beslöts att till att börja med genom annonsering några gånger om året i Svensk Bokhandelstidning och i några mera spridda svenska dagtidningar fästa uppmärksamheten vid Sällskapets skrifter och tillkännagifva hos hvilka bokhandlare i Sverige desamma kunna erhållas. På förslag af mag. Lagus skulle yttermera en skrifvelse aflåtas till Svenska Literatursällskapet i Upsala, innehållande en redogörelse för Sällskapets värksamhet och dess utgifna publikationer, med anhållan om dess offentliggörande i sagda Sällskaps skrifter. Äfven väktes fråga om anställande af en särskild ombudsman för Sällskapet i Sverige, hvilken fråga emellertid lämnades beroende tilsvidare.

Sällskapets stipendiat, kandidat S. Perklén, hade insändt sina under senaste sommar i Estland gjorda folkloristiska samlingar, äfvensom följande reseberättelse, hvilken upplästes:

Reseberättelse.

Sedan länge lifligt intresserad för den svenska befolkningens i Estland ålderdomliga och i flera afseenden särdeles intressanta språk, blef jag senaste sommar genom ett af Svenska Literatursällskapet mig tilldeladt stipendium satt i tillfälle att på ort och ställe något närmare studera nämda språk.

I slutet af juni afreste jag fördenskull via Reval och Baltischport först till Rågöarna. Här uppehöll jag mig omkring en vecka utan att dock lyckas göra någon betydligare skörd i folkloristiskt afseende. Endast några tiotal gåtor och några ordstäf upptecknades, hvarjämte de skilda gårdarnas bomärken afritades. Några sagor fick jag dock icke höra, ej häller mera än ett par korta visstumpar, sjungna med en enformig melodi. Däremot lyckades jag öfverkomma ett par handskrifna visbökker från 1820-talet, hvilka afskrefvos och som jag låter åtfölja samlingen, ehuru deras värde torde vara ganska ringa, då de sakna melodier och till större delen utgöras af s. k. arkvisor.

Att bland människor, som under århundraden lefvat oberörda af civilisationens inflytande, många egendomliga plägseder och åskådningssätt skola fortlefva, är naturligt. Befolkningen är dock i slika saker föga meddelsam, ty den är ytterst misstänksam och försiktig. Något som icke är att undra öf-

ver, då den har fått pröfva tillräckligt af adelsvälde, förtryck, orättvisor och öfvergrepp af alla slag. Detta gäller icke allenast rågöboarna utan den svenska befolkningen i allmänhet.

Från Rågöarna stäldes kosan åter öfver till fastlandet till godset Wichterpal, hvarefter resan fortsattes längs kusten, afbruten af kortare uppehåll, till Spitham och därifrån till trakten af Nuckö kyrka. Här uppehöll jag mig en längre tid och gjorde utflykter åt olika håll. Från Nuckö har jag mina flesta samlingar nämligen 37 sagor, de flesta ordstäf och talesätt, några visor och ett och hvarje om folktron. Dessutom upptecknade jag omkring 400 ord, utgörande dels komplettering, dels rättelser till den af Freudenthal och Vendell utarbetade ordboken öfver de estländsk-svenska dialekterna, beträffande Nuckö-orden.

Från Nuckö gjorde jag en utflykt till Ormsö, där jag uppehöll mig omkring en vecka. Här upptecknade jag 13 sagor och sägner, en mängd visor och gåtor m. m.

Det hade ännu varit min afsikt att bege mig öfver till Odinsholm, men då man fordrade en öfverhöfvan dryg afgift att sätta mig dit öfver samt därjämte lät mig veta att färden tillbaka skulle stå mig ännu dyrare, såg jag mig tvungen att öfvergifva denna plan och återvände fördenskull i början af augusti till Finland.

Beträffande sagorna vill jag hafva anmärkt, att de äro först stenografiskt upptecknade och sedan återgifna på respektive folkmål. För att aflägsna så många dialektfel som möjligt genomgick jag dem sedan ord för ord tillsammans med folkskoleläraren Joh. Nyman från Nuckö.

Helsingfors den 19 mars 1896.

Selim Perklén.

Samlingarna öfverlämnades till granskning åt docenten H. Vendell.

Mag. E. Lagus, som besökt Vasa för att taga kännedom om de Ranckenska folkloristiska samlingarna, hvilka förvaras i Vasa lycei bibliotek, lofvade till nästa möte lämna en öfversikt af deras innehåll. I sammanhang härmed väkte mag. L. förslag om att söka förvärfva dessa samlingar, som i Vasa äro svåråtkomliga för forskare, till Svenska Literatursällskapet. Enligt de upplysningar mag. L. införskaffat, framgick det nämligen icke ur aflidne lektor Ranckens testamente, att han äfven skulle donerat sina folkloristiska samlingar till finska staten. Det fans tvärtom många skäl, som talade häremot. Ti-

den vore i hvarje händelse inne att söka få klarhet i saken och att vidtaga de åtgärder, som voro nödvändiga för att förvärfva dessa dyrbara samlingar till Svenska Literatursällskapet. Föreslog därför att nedsätta en komité för att inleda underhandlingar i denna angelägenhet.

Förslaget godkändes. Till medlemmar i komitén utsågos mag. Lagus och prof. R. A. Wrede, hvilka genom utdrag ur protokollet skulle bemyndigas att inleda underhandlingar å Sällskapets vägnar.

Folkskolläraren K. P. Pettersson i Åbo hade insändt fortsättning och slut å den af honom utarbetade „Ordbok öfver Nagumålet". Arbetet öfverlämnades till granskning åt prof. Freudenthal.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 16 april 1896.

Professor Freudenthal, som på senaste möte utsågs att granska den af folkskolläraren K. P. Pettersson insända „Ordbok öfver Nagumålet" häft. 26—40, hade till mötet insändt följande skriftliga utlåtande:

Till Bestyrelsen för Svenska Literatursällskapet i Finland.

Enligt Bestyrelsens mig å senaste sammanträde gifna uppdrag har jag genomgått häft. XXVI—XL af „Nagumålets ordbok" och får härmed afgifva samma omdöme öfver dessa häften som öfver de föregående, nämligen att arbetet vittnar om mycken kännedom af dialekten och ospard möda samt att det, ehuru icke fullt tillfredsställande i afseende å ljudbeteckningen, är i en sakkunnig persons hand användbart såsom materialsamling. Jag anser mig därför kunna förorda inköpet af äfven dessa häften, med hvilka den enligt författarens egen uppgift ej mindre än 20,224 ord omfattande förteckningen är afslutad.

Helsingfors i april 1896.

A. O. Freudenthal.

På grund af utlåtandet beslöt mötet inlösa sagda häften för ett pris af 300 mark.

Magister E. Lagus, som vid föregående möte utlofvade en resumé öfver aflidne lektor O. Ranckens folkloristiska samlingar, fullgjorde nu detta åtagande. I de Ranckenska samlingarna funnos inalles 1,350 skilda visor, däraf 1,062 nyare folksånger, 49 ballader, 81 sånglekar, 5 barnvisor, 145 visor från icke uppgifna orter samt 400 melodier. Dessutom funnos 500 sagor och äfventyr samt 86 numror traditioner, skrock och vidskepelse.

Sammanställes alt det folkloristiska material, som numera finnes samladt från de skilda uppteckningsområdena såväl i de Ranckenska som i Svenska Literatursällskapets samlingar, så ägde man från Österbotten omkring 750 sagor och sägner, de flesta från Oravais, Vörå och Lappfjärd, 2,688 folkvisor, 107 sånglekar, 61 barnlekar, 13 dansmelodier, omkring 1,000 numror skrock och vidskepelse, 482 ordspråk och talesätt, 60 gåtor och omkring 700 melodier. — Från Västra Finland funnos 200 sagor, 1,000 visor, 160 sånglekar, 170 barnlekar, 26 dansmelodier, 263 numror skrock och vidskepelse, 439 ordspråk, 277 gåtor, 585 melodier. — Från Nyland, af hvars folkloristiska skatter mycket redan blifvit samladt och utgifvet af Nyländska afdelningen, funnos 170 sagor, 200 visor, 123 sånglekar, en mindre samling barnrim, 100 dansmelodier, 2 samlingar skrock och vidskepelse, 183 ordspråk, 77 gåtor samt 122 melodier.

I Svenska Literatursällskapets och Ranckens samlingar finnas således för närvarande inalles omkring 1,150 sagor, 4,000 visor, 408 sånglekar, 231 (+ 2 samlingar) barnvisor, 125 dansmelodier, omkring 1,500 numror skrock och vidskepelse, 1,100 ordspråk, 400 gåtor och 1,426 melodier.

Då sålunda ett ansenligt folkloristiskt material redan fans samladt, föreslog mag. Lagus, att insamlingarna hädanefter skulle bedrifvas mera metodiskt än hittils. Det blefve nödvändigt att framdeles bestämma såväl de trakter, där insamlingar borde äga rum, som de slag af folkloristik, hvilka hädanefter borde upptecknas. Lämpligast vore att sända en stipendiat till hvart och ett af de tre svenskspråkiga landskapen,

där stipendiaterna borde följa språkgränsen åt, i Nyland och Västra Finland östeifrån och i Österbotten söderifrån. Sällskapet borde äfven söka intresserade samlare bland eleverna i landets folkhögskolor, som vore synnerligen lämpliga att användas för ändamålet. Då samlingarna af folkvisor och sagor redan voro tämligen fullständiga, borde krafterna koncentreras på insamlandet af gåtor och ordspråk, melodier, enkannerligen dansmelodier, barnvisor, sånglekar och öfriga lekar. Mag. Lagus föreslog därför nedsättandet af en kommission för att uppgöra fullständigt program för fortsatta insamlingar af folkloristiska alster i landets svenska bygder.

Förslaget godkändes af mötet, som till medlemmar i kommissionen utsåg professor A. O. Freudenthal, docenten H. A. Vendell samt magistrarne H. Bergroth, O. F. Hultman och E. Lagus.

I sammanhang härmed beslöts att omedelbart anslå lediga årets folkloristiska stipendier att ansökas före den 13 maj hos ordföranden, och skulle i annonsen uppteckningsorterna angifvas och stipendiaterna uppmanas att i sina ansökningar uppgifva, huruvida de äfven kunna uppteckna melodier. Ansökningarna skulle före nästa möte, som utsattes till den 21 maj, granskas af ofvannämda kommission.

Docenten Vendell, som närvar vid mötet, uppläste följande utlåtande:

Af „Svenska Literatursällskapet i Finland“ ombetrodd att granska fil. kand. A. S. Perkléns till Sällskapet inlämnade samlingar, gjorda under en till särskilda svenska trakter i Estland sommaren 1895 företagen forskningsresa, får jag härmed afgifva äskadt utlåtande.

Samlingarna i fråga, som föregås af en kortfattad reseberättelse, utgöras af fem häften, innehållande:

1) *Sagor och sägner från Nuckö och Ormsö* till ett antal af *50,* hvaribland *36* från den förra orten och *14* från den senare. Alla äro de upptecknade på dialekt och nedskrifna med den noggrannhet att till och med af sagesmännen begångna tydliga inkonsekvenser medkommit. Hvad jag dock här saknar, är angifvande af by, hvarest, och person, efter hvars utsago de skilda numren nedskrifvits.

2) *Gåtor, ordstäf, talesätt, visor och skrock.* Bland gåtorna äro *38* upptecknade på Lill-Rågö, *15* på Stor-Rågö, *11* på Nuckö

och *16* på Ormsö. — „Ordstäfven och talesätten“ äro *39,* samtligen från Nuckö och Ormsö. — Skörden af „visor“ är skäligen klen: endast *20* st., bland hvilka *en* på hsv. Ingen bland dem består af flere än *en* strof; de synas ursprungligen ha varit rena tillfällighetsverser och böra likställas med de tyska s. k. „Schnaderhüpfeln„ (jfr *G. Meyer* Essays und Studien pp. 332 ff.) ett intryck, som jag erhållit äfven af de genom undert. sommaren 1878 i Estlands svenska bygder hopsamlade (57) visorna. Melodier angifvas icke; det torde ej häller gifvas mer än *en enda* sådan. — Slutet af detta häfte upptages af en, naturligtvis på hsv. skrifven, rikhaltig och välkommen redogörelse för „seder, bruk och vidskepelse“. — Hvad beträffar språket i de under 2) anförda på folkmål affattade styckena, vill jag anmärka att Rågö-gåtorna i somt förete en svårförklarlig dialektblandning, detta törhända beroende på sagesmannen.

3) *Ord, upptecknade på Nuckö.* Häftet innehåller c:a *400* dialektord, dels ss. tillägg till *Freudenthals och Vendells* „Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna“, dels upptagande varianter från denna på byvis inträdande skiftningar synnerligen rika munart. Men förteckningen — hvilken för öfrigt på sina ställen lider af vissa svagheter — hade kunnat utvidgas genom att med densamma införlifva åtskilliga hittils okända allmogeord, som ingå i de föregående häftena, särdeles i sagorna — något, som hr Perklén dock uraktlåtit.

4) *117 bomärken från de estländska öarna,* nämligen *27* från Lill-Rågö, *40* från Stor-Rågö, *38* från Nuckö och *12* från Ormsö. Önskligt hade varit att by och hemman angifvits för ett hvart bland dessa (af hvilka flere — här likaväl som i Finland — otvetydigt härstamma från *runorna).* Denna kollektion af bomärken utgör ett betydelsefullt bidrag till denna tämligen försummade gren af folklifsforskning.

5) *Visor, afskrifna på Rågöarna.* Detta digra häfte innehåller *23* på hsv. affattade längre dikter, de flesta säkerligen af folkligt ursprung och troligen af sjömän på 1820-talet afskrifna i Sverige. Här förekommer en god uppteckning af Grimborgs-visan, en visa om ett olyckligt fälttåg till Norge, vidare en beväringssång skrifven af en „Dalagosse“ samt en visa, som hvars författare en Skärkindsbo angifver sig och hvari konung Karl Johan prisas, men för öfrigt religiösa och kärlekssånger.

Såsom af det ofvanstående framgår, har *fil. kand. Perklén* med ifver och samvetsgrannhet sökt fylla sin ingalunda lätta uppgift. Och då de gjorda anmärkningarna väl till stor del egentligen träffa sagesmännen eller låta sig förklaras af skil-

nad i språkbruk byar och individer emellan, samt samlingarna äfven i rent folkloristiskt intresse äro af stort värde, så anser jag att hr Perkléns vistelse på de estländska öarna sommaren 1895 kommer att lända den vetenskapliga forskningen till fromma; och vill jag på grund däraf föreslå honom till erhållande af en gratifikation, exempelvis *75* eller *50* mark.

Helsingfors den 15 april 1896.

Herman Vendell.
Doc.

Mötet beviljade kandidat Perklén en gratifikation af 75 mark.

Magister Lagus uppläste följande skrifvelse från statsrådinnan Mimmi Lagus:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

Sedan fröken Emelie Björkstén i lifstiden till mig öfverlämnat hosgående förseglade konvolut, hvari enligt påskrift äro inneslutna bref från J. L. Runeberg *„att öppnas 1940, till dess hemlighållas“*, utbeder jag mig ödmjukast, det ville Svenska Literatursällskapet i Finland till förvarande på sagda vilkor detsamma öfvertaga.

Lojo & Lillojamo den 15 april 1896.

Mimmi Lagus.

Föräringen mottogs med tacksamhet.

Upplästes nedanstående skrifvelse från Sällskapets stipendiat folkskolläraren Aug. Jakobsson:

Till Svenska Literatursällskapets Bestyrelse.

Enär jag för åtagna folkloristiska samlingar endast kunde uppoffra augusti månad af sistvikne sommar och under denna tid hann genomvandra blott halfva antalet af de i min ansökning om stipendiet föreslagna kommunerna — dels i följd af min ovana med melodiers upptecknande, dels ock emedan jag genom att få ungdomen samlad försökte få alt, hvad de kände till — samt i anledning däraf, att jag under den förgångna vintern haft fullt upp att göra med undervisningen vid folk- och folkhögskolan äfvensom redigeringen af „Svenska Österbotten“ och förty icke hunnit renskrifva det samlade, vågar jag, oaktadt påmint att fordersammast inkomma med det sam-

lade och reseberättelsen, hos Bestyrelsen för Svenska Literatursällskapet ödmjukast anhålla, att terminen för inlämnandet af hvad jag kunnat hopbringa måtte förlängas till förstkommande oktober månad.

I hopp om att min anhållan bifalles och jag därom blifver underrättad, har jag nöjet framhärda att vara Bestyrelsens ödmjuka tjänare.

Kronoby, den 13 april 1896.

Aug. Jakobsson.

Mötet biföll denna anhållan med vilkor att stipendiaten under instundande sommar skulle komplettera sina samlingar i de kommuner, som han icke besökte föregående sommar.

Ordföranden inlämnade till publikation en af honom författad uppsats „Ur Wetterhoffska pappren". Den stödde sig på den kollektion Handlingar af skönliterärt, biografiskt och ekonomiskt innehåll, tillhöriga aflidne öfversten O. F. Wetterhoff, hvilken år 1894 hade förärats till Sällskapet af fröknarna Rosina och Fredrika Wetterhoff. Handlingarna innehöllo bl. a. värdefulla upplysningar om tvänne medlemmar af familjen, Anders Georg Wetterhoff, den första som flyttade till Finland, och Otto Fredrik Wetterhoff, som utmärkte sig i det sista finska kriget. Ordf. redogjorde i korthet för dessa personers lefnadsöden.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 maj 1896.

Upplästes följande utlåtande af kommissionen för uppgörande af program för fortsatta insamlingar af folkloristiska alster angående bortgifvandet af Sällskapets trenne resestipendier:

Till Svenska Literatursällskapets i Finland Bestyrelse.

Den af Bestyrelsen för Svenska Literatursällskapet i Finland vid dess sammanträde den 16 april 1896 nedsatta kommissionen för uppgörande af program för fortsatta insamlingar

af folkloristiska alster i landets svenska bygder sammanträdde den 17 maj hos undertecknad Freudenthal, hvarvid bl. a. till granskning upptogos inkomna ansökningar om de af Sällskapet detta år lediganslagna trenne resestipendier för folkloristiska uppteckningar, nämligen: *1)* en af folkskolläraren *J. Alfr. Strandberg* i Sundom, Österbotten, hvilken ärnade uppteckna melodier inom Nykarleby, Oravais och Munsala, men äfven förklarade sig villig att „ställa sig till efterrättelse den arbetsplan Sällskapet möjligen komme att uppställa för folkloristiska uppteckningar i södra Österbotten;" *2)* en af hr *K. Westerlund,* Oravais, om stipendium för „folkloristiska och melodiuppteckningar i södra Österbotten;" *3)* en af stud. *Werner Karsten* om stipendium för bedrifvande af „folkloristiska forskningar i östra delarna af sydvästra Finland;" samt *4)* en af bonden *Karl Fredrik Juselius* från Sibbo, hvilken önskade blifva satt i tillfälle att göra „folkloristiska uppteckningar i östra Nyland".

Jämte det Kommissionen härmed har äran till Sällskapet återställa dessa ansökningar, får hon beträffande bortgifvandet af de lediga trenne resestipendierna, föreslå:

att ett stipendium tilldelas folkskolläraren *J. Alfr. Strandberg,* med uppdrag att i sydligaste delen af Österbotten (Lappfjärd och Sideby) äfvensom i Sastmola och Hvittisbofjärd af Satakunta, uppteckna i främsta rummet dansmelodier, lekar, gåtor, ordspråk och skrock äfvensom historiska sägner, samt, därest sökanden känner sig en sådan uppgift vuxen, sagor på allmogemål;

att ett annat stipendium tilldelas studeranden *Werner Karsten* med uppdrag att, följande språkgränsen åt, i östra delen af Egentliga Finland, Bjärnå, Kimito och Finnby, uppteckna i främsta rummet dansmelodier, lekar, gåtor, ordspråk, skrock, historiska sägner, m. m.;

att det tredje stipendiet tilldelas bonden *Karl Fredrik Juselius,* hvars uppgift blefve att i socknarna Pyttis, Strömfors, Lappträsk och Mörskom i östra Nyland uppteckna skrock, seder och bruk, gåtor, ordspråk och talesätt, lekar, historiska sägner m. m.

Därjämte tager sig Kommissionen friheten föreslå, att ett exemplar af sammelvärket „Nyland", delarna II och IV, tilldelas sökanden *K. Westerlund,* hvilken till sin ansökan bifogat ett häfte „Folkloristiska uppteckningar från Oravais och Wörå", omfattande 28 (handskrifna) sidor 4:o.

Helsingfors den 21 maj 1896.

A. O. Freudenthal. H. Bergroth. H. A. Vendell.

Kommissionens förslag godkändes till alla delar af mötet.

Magister E. Lagus hade till mötet insändt följande utlåtande öfver de af Sällskapets stipendiat J. A. Strandberg under sommaren 1895 gjorda samlingar af folkmelodier:

Till Svenska Literatursällskapets Bestyrelse.

Efter att hafva tagit kännedom om de af Sällskapets stipendiat J. Alfr. Strandberg under sommaren 1895 gjorda samlingar af folkmelodier från Munsala, hvilka samlingar numera öfverstyrts till Sällskapet, har jag äran om dem gifva det utlåtande att de, 90 till antalet, äro fullkomligt riktigt och noggrant upptecknade samt renskrifna, och att flere af dem äro särdeles vackra och tilltalande. Af speciellt intresse äro de 11 dansmelodier och 11 melodier till sånglekar, hvilka ingå i samlingen, och tyda de på att rika skördar af svenska folkmelodier ännu kunna inhöstas uti Österbotten. Ehuru samlingen icke synes vara särdeles omfattande, lider det intet tvifvel, att dess åstadkommande kräft ganska mycken möda, och hemställer jag därför, om icke en mindre gratifikation, förslagsvis 25 mark, kunde tilldelas stipendiaten Strandberg för nämda samling.

Helsingfors den 21 maj 1896.

Ernst Lagus.

Den föreslagna gratifikationen bifölls.

Magister O. F. Hultman, som närvar vid mötet, uppläste nedanstående betänkande från den komité, som tillsatts för uppgörande af en förteckning öfver svenska ortnamn:

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

I anledning af Sällskapets beslut att publicera en förteckning öfver finländska ortnamn, tillhörande svenska språket, och att uppdraga dess utarbetande åt undertecknade, få vi, innan vi gå att fullgöra uppdraget, i korthet redogöra för de principer, som enligt vårt förmenande därvid böra följas. Och anhålla vi om att Sällskapet ville uttala sig, huruvida dessa principer kunna af Sällskapet godkännas.

Med afseende å den yttre anordningen af förteckningen synes man oss böra iakttaga följande. Ortnamnen ordnas alfabetiskt. Så ofta uttalet ej tillräckligt tydligt framgår af den vanliga skriftformen, meddelas detsamma inom parentes i noggrannare beteckning. Den motsvarande finska namnformen an-

gifves, där en sådan finnes. Vid hvarje namn förtydligas med några ord, hvilken ort som afses. Efter den egentliga förteckningen bifogas en särskild finsk-svensk uppslagslista.

Vi hålla det för önskvärdt, att förteckningen ej inskränker sig till kommunnamnen, utan omfattar jämväl alla andra svenska namn från vårt land, som beteckna orter af allmännare intresse. Hit räkna vi de viktigare namnen ur den fysikaliska geografin, namn på landskap, härad, köpingar, större gods, bruk, lastageplatser, fyrar, lots-, järnvägs-, post- och telegrafstationer, gästgifvargårdar, samt orter af historisk eller turistisk betydelse, hvilka icke höra till någon af dessa kategorier.

På samma gång förteckningen motvärkar de svenska ortnamnens undanträngande genom finska, bör den, synes det oss, söka tjäna ännu en annan uppgift, afhjälpandet af den betydliga vacklan och inkonsekvens, som nu råder i fråga om dessa namns lydelse och skrifsätt. Denna uppgift fordrar, att man vid upprättandet af listan ej inskränker sig till att förteckna ortnamnen, sådana de faktiskt brukas, utan därtill gifver dem den form, som står i bästa öfverensstämmelse med de allmänna principerna för språkriktighet och för svenskans ortografi.

Man har naturligtvis här att noga skilja mellan språkriktighetsspörsmålet och det ortografiska. Hvad det förra beträffar, så behöfver ett ortnamns rätta lydelse sättas i fråga endast i det fall, att man har att göra sitt val mellan två eller flere varianter; ett stadgadt språkbruk anse vi däremot böra obetingadt respekteras. Med dubbelformer uppträda hufvudsakligen ortnamn af finsk härkomst. Den ena formen står då närmare den ursprungliga finska, medan den andra är mera lämpad efter svenska uttalsvanor. Enligt de allmännast gängse begreppen om språkriktighet är den förra den bättre; utan en sådan uppfattning skulle ock helt säkert den senare formen blifvit enrådande i svenskt språkbruk. För vår del anse vi det ej vara skäl att spjärna emot den naturliga utveckling, som ligger däri, att till svenskan lånade ord — om sådana är ju här fråga — ackomodera sig efter svenskans fonetiska skaplynne. Där denna ackomodering visar sig blott individuelt, må visserligen den ursprungligare formen tils vidare anses som den normala; *Lahtis* bör ej utdömas till förmån för ett *Laktis* — en och annan plägar uttala namnet på detta sätt — oaktadt förbindelsen *ht* är främmande för svenskan, *kt* däremot icke. Men om det allmänna bruket är vacklande, eller ännu mer om den för svenska tungor bekvämare formen jämväl är den vanligare, gifva vi företrädet åt denna. Uttalet *Lokteå* är sålunda bättre än det lika vanliga eller måhända något vanligare *Lochteå* l. *Lohteå, Viktis* bättre än *Vichtis, Vihtis,* som

man äfven stundom får höra. *Itis, Pikis, Patis* uttalas mycket ofta med kort mellankonsonant — „inkorrekt", anser man, men i själfva värket med tillämpning af den svenska kvantitetsregeln, att lång konsonant aldrig får följa efter lång vokal. *Iittis, Piikkis, Paattis* äro därför afgjordt sämre svenska. För *Hitis* och emot *Hiittis* talar både den förra formens mera svenska ljudgestalt och dess vida öfvervägande användning. Samma falska åskådningssätt, som i dessa fall hållit former med finska ljudegendomligheter vid lif — nämligen att hos ett lånord hvarje afvikelse från originalspråket är af ondo — har äfven framkallat den med finskan mera öfverensstämmande formen *Tavastkyrö* i st. f. *Tavastkyro*. Denna senare är dock fortfarande i bruk — och bör äfven få förblifva så. — Hittils har valet mellan alternativformerna ej beredt oss någon svårighet, men så mycket tveksammare stå vi inför formparet *Esbo* — *Espå (Äspå)*. Formen *Esbo* beror troligtvis på folketymologi; *Espå* är det ursprungligare. Men detta är ej något skäl att öfvergifva den förra formen, lika litet som någon lär yrka på återinförandet af *Myckelö* i st. f. *Mjölö*. Hvad som däremot värkligen talar för *Espå* är att på ort och ställe namnet ännu uttalas på detta sätt. Å andra sidan kan till förmån för *Esbo* anföras, att namnet på en kommun tillhör icke blott denna själf, utan språksamhället i dess helhet, och att det allmänna uttalet altså har minst lika stor rätt som ett lokalt sådant att ställas upp som det normala. Under sådana förhållanden — då formen *Espå*'s företräde ur språkriktighetssynpunkt icke kan anses afgjordt — hålla vi det för betänkligt att röra vid den åtmistone i skriftspråket genomförda formen *Esbo*. På samma grunder få vi äfven förorda bibehållandet af *Sibbo*, oaktadt det lokala uttalet *Sibbå*.

Vi vända oss nu till den ortografiska frågan.

Liksom de svenska ortnamnen utgöra en integrerande del af det svenska språket, så får deras ortografi ingalunda betraktas som någonting från den allmänna svenska ortografin särskildt. De principer, som tillämpas vid skrifvandet af andra svenska ord, ega äfven för ortnamnen sin giltighet.

Ingenting rättfärdigar altså att vid ortnamnens grafiska återgifvande använda ljudbeteckningar, som annars alls icke förekomma i våra dagars svenska skrift. Hvilket ortografiskt system man än följer, måste man medgifva det önskvärda i att dylika oformligheter aflägsnas. I de flesta fall utgöra de lämningar af äldre tiders skrifsätt, kvarglömda i ortnamnen långt efter det en reform genomförts hvad det öfriga språket beträffar. Den äldre ortografins förkärlek för *th* såsom tecken för *t*-ljud spårar man sålunda i *Thusby* och *Ithis*, i st. f. hvilka

naturligtvis bör skrifvas *Tusby, Itis.* Förbindelsen *ch* som tekken för *k*-ljud möter oss i *S:t Michel* och, för så vidt *Vichtis* och *Lochteå* uttalas med samma ljud, äfven i dessa. Här föreslå vi skrifningarna *S:t Mickel, Viktis, Lokteå.* Man plägade förr beteckna *s* i ställning efter *t* (eller *d)* med *z;* så i *Libelitz,* som man ännu ej sällan får se i st. f. det enda i våra dagar riktiga *Libelits.* I fråga om kvantitetsbeteckningen utgöra våra ortnamn en ordentlig profkarta på de olika beteckningssätt, som sökt göra sig gällande i den svenska ortografin. Vokallängd betecknas — mer eller mindre allmänt — med dubbelskrifning i *Nääs, Juutas, Kuustö, Iitis, Piikis, Hiitis, Maalaks* m. fl.; med ett tillagdt *h* i *Mohla, Vehmo, Ahlbacka* m. fl. Hvad de ursprungligen finska ortnamnen beträffar, beror dock dubbelskrifningen, åtminstone dess bibehållande, delvis på den falska uppfattningen, att desamma fortfarande tillhöra finskan (där som bekant lång vokal dubbelskrifves) och icke svenskan. I *Vehmo* är *h* etymologiskt berättigadt, men naturligtvis icke för ty ortografiskt oberättigadt. I öfverensstämmelse med det nutida skrifsättet bör i alla de nämda orden den ena vokalen, resp. *h* lämnas bort: således *Näs, Jutas, Kustö, Itis, Pikis, Hitis, Malaks, Mola* (eller *Måla), Vemo, Albacka* etc. Dels på en äldre tids skrifsätt, dels på den ofvannämda missuppfattningen af lånordens ställning beror ock konsonantlängdsbeteckningen i *Forssa, Berttula, Birkkala, Brunkkala, Porkkala* m. fl. Nu följer den svenska ortografin, utom i ett par undantagsfall, den grundsatsen att lämna längden hos en konsonant i förbindelse med en annan obetecknad. Den senare komponenten i en konsonantförbindelse är regelbundet enkelskrifven. För riksspråkets vidkommande beror detta visserligen på att den numera äfven städse är kort. Icke så för den finländska svenskans: vi uttala tvärtom alltid *k, t, p, s* långt efter kort vokal + *l, r, m, n* eller *ng;* jemför t. ex. *fors, långt, styrka, tänka, stjälpa.* Tager man hänsyn till vårt uttal, eger således den allmänna regeln „lång konsonant i konsonantförbindelse enkelskrifves“ giltighet äfven i fråga om *postkonsonantisk* lång konsonant. Därför bör man också skrifva *Forsa, Bertula, Birkala, Brunkala, Porkala* etc.

Afskaffandet af dylika abnorma beteckningar hålla vi för det främsta önskningsmålet, då det gäller att reglera våra ortnamns ortografi. Men äfven ett i och för sig brukligt beteckningssätt bör, anse vi, stundom uppges till förmån för ett annat. Vi afse här sådana namn, som skrifvas i strid med ljudenlighetsprincipen, utan att ens ett äldre uttal eller ett genomgående bruk i likstälda fall kan åberopas till stöd därför.

Hár bör det föreslagna utbytet af *K* i *Kökar* mot *Tj* först

komma i åtanke. Från den nu gängse ortografins ståndpunkt sedt innebär visserligen en sådan reform ingen förenkling; snarare tvärtom, då ju som tecken för ljudförbindelsen *tj* framför len vokal i regeln användes *k* och endast undantagsvis *tj*. Men om någon ortografisk sed att beteckna *tj* i nämda ställning med *k* kan man likväl icke tala, och lika litet lämnar etymologin stöd åt det nuvarande skrifsättet: före 1600-talet torde namnet aldrig träffas annorlunda skrifvet än med *Thi-* eller *Ti-*. Då således skälen för bibehållandet af den nuvarande, icke ljudenliga formen äro så svaga som möjligt, tveka vi ej att förorda införandet af skrifsättet *Tjökar*.

Namnen *Kveflaks, Sarflaks, Solf* skrifvas allmänt med f. Våra rättstafningsläror gifva den regeln, att in- och slutljudande *v* betecknas med *v* i lånord från andra språk. Man borde således skrifva *Kvevlaks, Sarvlaks,* och äfven *Solv,* förutsatt att namnet är af finsk härkomst. Emellertid håller den nämda regeln streck endast för så vidt känslan af ordets främmande ursprung ännu är lefvande. Äldre lånord, med hvilka detta icke är händelsen, följa hufvudregeln: *v*-ljud, utom i början af ord, tecknas med *fv* framför vokal och annars med *f*; jfr *pröfva, grefve, skrifva, tafla, aflat, grof, behof* och många andra. Med samma rätt som i dessa ord uppträder tydligen *f* i *Kveflaks, Sarflaks, Solf* (?) och liknande. Men är detta riktigt, så har man så länge vår nuvarande ortografi är vid makt, icke rätt att i konsekvensens namn yrka på införandet af *v* i de ifrågavarande orden.

Det innebär ingen motsägelse häremot, att vi ej önska införa *f* i ortnamn af finskt ursprung, där *v* nu användes, t. ex. *Savolaks, Revolaks, Alavo.* Medvetandet om deras främlingskap i svenskan är påtagligen jämförelsevis vaket — därpå tyder just, att de fordom också här gängse skrifformerna med *f* blifvit öfvergifna — och den ofvan anförda regeln om *v* som tekken för *v*-ljud får följaktligen tillämpas på dem. Det finnes dessutom ännu en annan grund att lämna dessa former oförändrade.

De ljudenliga skriftformerna äro naturligtvis *i och för sig* de bästa; och att döma af den svenska ortografins utveckling på senare tider är det äfven de, som hafva framtiden för sig. Vi äro visserligen — såsom af det föregående framgår — icke dess mindre emot hvarje förändring, hvarigenom ortnamnen komme att i ortografiskt hänseende intaga en mera avancerad ståndpunkt än det öfriga språket. Men lika oriktigt som det vore att rubba en förefintlig öfverensstämmelse med den allmänna ortografin, lika oriktigt vore det i vår tanke att genom en reaktionär reform åvägabringa en sådan öfverensstämmelse i de fall, där ortnamnen redan stå vid målet — ett ljudenligt skrifsätt.

Fasthåller man vid denna grundsats, så kan det gifvetvis ej häller komma i fråga att föreskrifva *x* som tecken för ljudförbindelsen *ks* i ursprungligen finska namn, i stället för *ks*, som numera är det vanliga — t. ex. i *Savolaks, Petalaks, Sarflaks, Maksmo.* Vår ortografi återger som bekant *ks* i regeln med *x*, medan skrifningen *ks* användes blott i böjnings- och afledningsformer af stammar på *k* (numera äfven stundom i stället för *cc* i ursprungligen latinska ord).

Däremot hålla vi på det äldre skrifsättet *Ackas, Jockas, Jockis, Veckelaks,* i stället för hvilket man i våra dagar begynt införa *Akkas, Jokkas, Jokkis, Vekkelaks.* I svensk skrift betecknas långt *k*-ljud — jämväl i främmande ord — alltid med *ck*. Det är högst tvifvelaktigt, om denna bekväma förkortning någonsin kommer att afskaffas; ej ens rättstafningens yttersta vänster — som skrifver *kåmma, sjinka, dosänt* — yrkar tils vidare därpå. Den ofvan uttalade grundsatsen, att ett gängse skrifsätt icke bör få vika för ett i sig själf sämre, är därför knappast tillämplig här. Äfven om lånordens skriftform, hvad beteckningen af långt *k* beträffar, plägade rätta sig efter den i originalspråket öfliga, skulle dessutom den finska ortografin icke här få åberopas. Intet af de ifrågavarande namnen har *kk* i finskan: *Akaa, Juva, Jokioinen, Vehkalahti.*

O. F. Hultman. *Georg Schauman.*

Betänkandet åtföljdes af följande reservation af magister G. Schauman:

Reservation.

För min del kan jag inte se denna sak ur samma uteslutande vetenskapliga och språkreformatoriska synpunkt som prof. Freudenthal och mag. Hultman. Det kan icke nog framhållas att frågan också har sin praktiska och språkbevarande sida. Detta gäller särskildt de ortografiska principerna.

I betänkandet säges visserligen att ortografin i fråga om ortnamnen ej bör skrida längre åt det ljudenliga skrifsättet till — hvilket jag för öfrigt anser vara i en del afseenden underlägset det nuvarande ljudbeteckningssystemet och således inte med säkerhet tillhöra framtiden — än i fråga om öfriga ord. Men jag skulle vilja påstå att stafningen af namn, således också af ortnamn, icke blott kan, utan till och med bör vara mindre-ljudenlig än stafningen af andra ord.

Till namnens egenheter hör att de i högre grad än andra ord hvila på häfd, på traditioner. Är ett äldre, mindre ljudenligt skrifsätt brukligt för ett namn, så får detta skrifsätt

icke utan vidare förkastas på grund af dess bristande öfverensstämmelse med språkets allmänna ortografi, utan dess häfd bör pröfvas för att måhända tillåta det att bilda ett undantag från reglerna. Man kan häremot invända att själfva namnet blir detsamma, äfven om ortografin ändras. Men jag har för min del aldrig kunnat finna, hvarför ljudbeteckningen skall anses vara af mindre betydelse än själfva ljudet, hvarför man inte behöfver respektera den förra, men väl det senare. Ljudet uppfattas med hörseln och skriften med synen. Den bild jag erhåller af ett namn i skrift, har efter mitt förstånd lika stort värde som den klang, som uppstår vid åhörandet af ett ljud. En bruklig skrifform måste antagas vara på sitt håll lika ändamålsenlig som de ljud, hvilka skriften söker på sitt sätt återgifva, måste antagas vara för sitt syfte tjänliga. Då man, såsom i betänkandet, talar om det „abnorma“ i vissa nu gängse namnformer i skrift, synes det mig därför som om man förbisett, att just dessa skrifformers existens utgör ett bevis för deras relativa ändamålsenlighet.

För ett konservativare skrifsätt för namn än för ord i allmänhet talar äfven en annan omständighet. Medan vanliga ord utgöra hela språksamhällets gemensamma egendom, utan att vara någon enskilds i synnerhet, tillhöra namnen särskildt den person eller den ort, som bär namnet. Denna, så att säga, privaträttsliga uppfattning af namnens karaktär hyser också en så framstående lingvist som prof. Noreen, hvilken äfven däraf drager den konsekvensen beträffande namnens ortografi, att man „följe det bruk, som namnets egare hyllar“. (Spridda studier, sid. 105). Då detta bruk i de flesta fall mer öfverensstämmer med äldre och mindre ljudenlig skrift än med nyare och mer ljudenlig skrift, så följer häraf, att en konservativare stafning af namn än af vanliga ord ej blott är, såsom jag i det föregående visat, fullt förklarlig och möjlig, utan äfven att förorda.

Med alt detta har jag dock ej velat intaga en absolut afvisande ställning till den språkliga reglering af ortnamnen, som man önskar företaga samtidigt med deras noggranna upptecknande och bevarande. Tvärtom är jag villig att aflägsna alla sådana skrifformer, som kunna anses vara i detta ögonblick mindre ändamålsenliga än andra former. Vid reformeringen bör emellertid försiktighet iakttagas, och i intet fall någon väsentlig förändring vidtagas utan egarnes (kommuners, godsegares m. fl:s) vetskap och samtycke. Äfven härvidlag tykkes mig den nyss citerade svenske språkforskaren hafva träffat det rätta, då han sagt att „endast egaren (den person, kommun o. s. v., som eger namnet) torde hafva rättighet att företaga en ändring“ (a. st.).

Hvad särskildt beträffar vissa radikalare stafningsreformförslag, såsom Äspå och Tjökar, så betraktar jag dem som för länge sedan preskriberade fordringar af språkvetenskapens målsmän. Det kan för den stora allmänheten, som i dylika fall måste fälla utslaget, vara tämligen likgiltigt, om Kökar härledes från kök eller från tjock, Esbo från est-bo eller från asp-å. Kökar och Esbo hafva redan gammal häfd för sig, och därmed är man tillfreds.

Georg Schauman.

Efter en kortare diskussion beslöt mötet att godkänna betänkandets förslag angående den yttre anordningen af ortlistan, äfvensom angående utvidgningen af planen så till vida att utom kommunernas namn äfven skulle upptagas namn på järnvägs- och poststationer samt å andra märkliga orter. Däremot ville Bestyrelsen ej nu ingå i någon pröfning vare sig beträffande språkriktighetsspörsmålet eller namnens ortografiska beteckning. Emellertid uppdrogs åt komitén att oberoende häraf omedelbart skrida till uppgörande af förteckningen, hvilken i början af hösten borde föreläggas Bestyrelsen till närmare granskning, då äfven frågan om ortnamnens beteckning skulle tagas under ompröfning.

Lektor J. E. Strömborg hade meddelat ordföranden, att en person i Borgå anslagit en summa af 5,000 mark för åstadkommande af en svensk släktbok öfver ofrälse familjer samt på grund häraf förfrågat sig huruvida Sällskapet möjligen intresserade sig för saken och vore villigt att förmedla arbetets utförande genom anskaffande af redaktör och uppgörelse med förläggare m. m. Bestyrelsen var ense om nyttan af ett sådant värk, men då flere svårigheter stälde sig i vägen för företagets omedelbara realiserande, beslöts att uppskjuta ärendet till nästa höst för införskaffande af närmare upplysningar i frågan.

Nyländska afdelningen hade för offentliggörande i Sällskapets publikationer hembjudit en i dess ägo befintlig skrift af magister T. Hartman, utgörande en historik öfver Raseborgs slott. Då uppsatsen redan blifvit prisbelönad af afdelningen, som icke dess mindre gjorde anspråk på fullt författarehonorar, hvaraf hälften skulle tillfalla afdelningen och andra hälften författaren, beslöts att afböja arbetets mottagande till publikation.

Kapten E. S. Tigerstedt i S:t Michel hade insändt några rättelser och tillägg till den af honom tidigare meddelade förteckningen öfver familjeporträtt.

Aflidne statsrådet A. Mobergs sterbhus hade genom bärgsrådet K. A. Moberg till Sällskapet förärat följande arbeten ur den aflidnes bibliotek:

Förslag till Svensk Psalmbok reviderad år 1868 äfvensom ett häfte handskrifna anmärkningar till detsamma af Ad. Moberg;

Föreläsningar i etiken hållna 1802 af F. M. Franzén;

Annotationer samlade vid H. G. Porthans privata föreläsningar 1793 äfven Elementa jurisprudentiae naturalis;

Skrifter upplästa i en samling af studerande vid Upsala akademi;

Samlade stycken af prosten Lundenius i Kumlinge äfvensom Anteckningar och utdrag ur afhandlingar i matematik, fysik, kemi m. m. vid Åbo akademi, gjorda af statsrådet Moberg för det af honom för Sällskapets räkning påbörjade arbetet öfver de matematiska vetenskapernas studium vid Åbo universitet.

Beslöts att aflåta en tacksägelseskrifvelse för den värdefulla gåfvan till statsrådet Mobergs sterbhus.

Friherre Tor Carpelan hade till Sällskapet förärat några dels trykta dels otrykta skrifter från Odensaari i Masku.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 17 september 1896.

Upptogs till behandling frågan om vidtagande af åtgärder för anskaffande af nya årsmedlemmar i stället för dem, som vid innevarande års utgång till fullo erlagt sina årsafgifter. Beslöts att till Sällskapets samtliga ombudsmän i landsorten aflåta en trykt skrifvelse med uppmaning att enhvar å sin ort söka anskaffa nya betalande medlemmar till Sällskapet. I skrifvelsen, som skulle åtföljas af teckningslistor, borde äfven påpekas att ständiga medlemmar i Sällskapet genom inbetalning

af 100 mark äro i tillfälle att blifva stiftande medlemmar, hvarvid som en extra förmån skulle framhållas, att nya stiftande medlemmar i mån af tillgång kunde erhålla äfven af Sällskapets tidigare utgifna publikationer.

Hvad hufvudstaden beträffar, beslöts att till först uppgöra en lista öfver personer, som kunde anses villiga att inträda som medlemmar i Sällskapet. Till dessa skulle aflåtas en trykt uppmaning jämte anmälningskort, å hvilket de vore i tillfälle att teckna sig som medlemmar. Äfven i hufvudstaden skulle ständiga medlemmar påminnas om utvägen att genom inbetalning af 100 mark blifva stiftande medlemmar.

Några ytterligare åtgärder för säkerställande af Sällskapets ekonomi ansågos icke vara af nöden, sedan Sällskapet på högsta ort fått sig beviljadt ett statsanslag af 8,000 mark i fem års tid. Ej häller ansågs skäl föreligga att ånyo sammankalla den af årsmötet nedsatta förstärkta Bestyrelsen, som under afvaktan på utgången af Sällskapets begäran om statsunderstöd hade ajournerat sina sammanträden tilsvidare.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 24 september 1896.

Upplästes och godkändes Funktionärernas förslag till åtgärder för anskaffande af nya medlemmar.

Ordföranden hemstälde om utseende af föredragare till nästa årsmöte och föreslog för sin del dr P. Nordmann. Då denne på grund af hälsoskäl afsade sig uppdraget, uppsköts ärendet till nästa sammanträde.

Nyländska afdelningen hade inkommit med ny hemställan om offentliggörande i Sällskapets skrifter af ett af afdelningen prisbelönadt och i dess ägo befintligt manuskript af magister Torsten Hartman, utgörande en historik öfver Raseborgs slott. Då afdelningen numera afsade sig alt anspråk på författarehonorar för egen räkning, beslöts med frångående af ett tidigare beslut att öfvertaga arbetets tryckning, hvarjämte åt författa-

ren på förslag af statsarkivarien Hausen tillerkändes ett mindre arvode af 30 mark per ark.

Ordföranden ville hafva till protokollet antecknadt, att han jämte några af Bestyrelsens medlemmar den 6 sistlidne juni hade uppvaktat professor J. G. Frosterus, som då fylde 70 år, samt till den nitiska och förtjänta f. d. medlemmen af Bestyrelsen framfört Bestyrelsens lyckönskan.

Magister E. Lagus anmälde till publikation i Sällskapets „Förhandlingar och Uppsatser“ en af honom författad uppsats „Något om editionerna af Runebergs skrifter“. Förf. redogjorde i hufvudsak för innehållet af uppsatsen, som påvisade de talrika textfelen i de nu befintliga upplagorna af skaldens skrifter samt utmynnade i förslaget om utgifvandet genom Sällskapets försorg af en ny normalupplaga af Runebergs arbeten.

Då förslagets genomförande stötte på praktiska svårigheter, enär förlagsrätten till Runebergs arbeten icke tillhörde Sällskapet, beslöts att först publicera uppsatsen i det under utgifning varande häftet af „Förhandlingar och uppsatser“ samt att därefter taga förslaget under närmare ompröfning.

Doktor P. Nordmann föreslog att Sällskapet genom utförliga lefnadsteckningar, åtföljda af porträtt, skulle i sina skrifter bevara minnet af personer, som gjort sig förtjänta om den svenska odlingen i landet. Början kunde lämpligen göras med den nyligen aflidne skalden Gabriel Lagus, och riktade förslagsställaren en anhållan till ordföranden att för Sällskapets räkning utarbeta en minnesteckning öfver den bortgångne författaren. Förslaget, som vann understöd, ajournerades till nästa möte.

Arkivarien påpekade nödvändigheten af nya populärare bidrag till det under utgifning varande häftet af „Förhandlingar och Uppsatser“, hvarjämte han anmälde att af Sällskapets under tryckning varande arbeten Naturhistoriens studium vid Åbo universitet af O. Hjelt samt Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag inom kort blifva färdiga att lämna trycket.

Göteborgs högskola hade till Sällskapet sändt sin Årsskrift samt föreslog utbyte af publikationer, hvartill bifölls.

Klockare- och orgelnistkandidaten O. W. F. Sjöberg hade till inlösen erbjudit en samling folksånger från Replot samt 100

folkmelodier från d:o, hvilka samlingar öfverlämnades till granskning åt magister E. Lagus.

Som föräringar anmäldes af frih. Tor Carpelan diverse gamla tryckalster från Odensaari i Masku samt af studeranden E. F. Pihlström professor J. G. Linséns privata föreläsningar i romersk literaturhistoria, funna i aflidne lektorn J. G. Fribergs boksamling. Ett delvis korrektare exemplar af samma föreläsningar finnes i härvarande universitets bibliotek, skriffvet af A. E. Bodén.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 22 oktober 1896.

Från Kejs. Senaten hade ingått följande officiella meddelande angående det af H. M:t Kejsaren åt Sällskapet beviljade statsanslag:

Nikolai den Andre, Kejsare och Sjelfherrskare öfver hela Ryssland, Tsar af Polen, Storfurste till Finland etc. etc. etc.

Till Svenska Literatursällskapet i Finland.

På derom af Ekonomie Departementet i Wår Senat för Finland hos Oss gjord underdånig framställning hafve Wi funnit godt att åt Eder, för fortsättande af Eder vetenskapliga verksamhet, i nåder bevilja ett årligt understöd ur allmänna medel af åttatusen (8,000) mark att, räknadt från början af nästkommande år 1897, utgå i fem års tid; och har Guvernören i Nylands län anbefalts låta, i enlighet härmed, ur allmänna medel i länets ränteri qvartalsvis utbetala sagda understöd; hvilket Eder till kännedom härigenom i nåder meddelas. Helsingfors, den 24 September 1896.

Enligt Hans Kejserliga Majestäts Eget Beslut
och i Dess Höga Namn,
Dess tillförordnade Senat för Finland:

O. Gadd. *H. Molander.* *Z. Yrjö-Koskinen.*
G. von Troil. *J. G. Sohlman.* *Wald. Eneberg.*

S. Aejmelæus.

Anmäldes att arkiatern Otto Hjelt till sitt under tryckning varande arbete „Naturalhistoriens studium vid Åbo universitet“ hade utarbetat en „Öfversikt af Finlands naturalhistoriska literatur 1640—1827, ordnad efter innehållet“, hvilken han föreslog att skulle fogas till arbetet. Härtill bifölls.

Antogos till offentliggörande i Sällskapets „Förhandlingar och Uppsatser“ tvänne smärre meddelanden af kandidat Rolf Lagerborg „Ett apropos om finnarne vid Riga“ sannolikt af Israel Holmström samt „Bref från Messenius till Rothovius af den 30 september 1636“.

Magistrarne O. F. Hultman och Georg Schauman, som närvoro vid mötet, anmälde att de numera slutfört sitt uppdrag att utarbeta en förteckning öfver svenska ortnamn. Den färdiga listan upptog omkring 1,100 namn, bland annat äfven på mera betydande egendomar och industriella värk. Då listan var uppgjord på lappar och följaktligen mindre öfverskådlig, beslöts att genom komiterade trycka densamma till en början i några exemplar för Bestyrelsens räkning, hvarefter densamma skulle upptagas till närmare granskning på nästa sammanträde.

Upptogs till behandling det af dr P. Nordmann vid senaste möte väkta förslaget, att Sällskapet genom utförliga lefnadsteckningar i „Förhandlingar och Uppsatser“ skulle söka bevara minnet af bortgångne skriftställare, som värkat i Sällskapets syften. Efter en kortare diskussion beslöts att förslaget för närvarande ej skulle föranleda till någon åtgärd. Som ett önskningsmål uttalades emellertid, att Bestyrelsens medlemmar skulle ha sådana minnesteckningar i åtanke.

Mag. E. Lagus, som enligt uppdrag hade genomgått den af klockare- och orgelnistkandidaten O. W. F. Sjöberg i Replot insända samlingen af folkvisor och melodier, meddelade att samlingen innehöll 107 skilda visor, af hvilka dock mycket få voro nya, samt 100 melodier, de flesta nya och mycket väl upptecknade. På grund af samlingens musikaliska värde föreslog mag. L. dess inlösen för en summa af 75 mk, hvartill äfven bifölls. Då hr Sjöberg anmält att han yttermera hade samlat något tiotal folksånger, skulle han uppmanas att insända desamma till Sällskapet, utan att dock Bestyrelsen ville garantera något pris för desamma.

Från Sällskapets stipendiat student J. Torckell hade ingått meddelande om att han i följd af sjukdomsfall ej varit i tillfälle att afsluta sina samlingar under sommaren 1895, utan varit tvungen komplettera desamma under senaste sommar. Nu anhöll han emellertid om ytterligare uppskof med samlingarnas insändande till utgången af januari månad. Härtill biföll mötet.

Doktor P. Nordmann förärade till arkivet afskrifter af tvänne förut otrykta bref af Per Brahe, två af år 1639 och ett af år 1640. Det sistnämda, som handlade om Helsingfors flyttning från Vanda ås mynning till Södernäs udde, skulle offentliggöras i „Förhandlingar och Uppsatser“.

Till föredragare vid nästa årsmöte utsågs professor Ivar Heikel.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 november 1896.

I bref till Bestyrelsen hade Sällskapets ombudsman i Viborg kontoristen Henrik Backlund och i Mariehamn assessor Abr. Öhberg afsagt sig ombudsmannaskapet från nästa års början. I deras ställe utsågos till ombudsmän: i Viborg räntmästar Gösta Timgren och för Åland kyrkoherden i Jomala K. A. L. Tallqvist.

Mötet vidtog med granskningen af den af magistrarne O. F. Hultman och Georg Schauman uppgjorda förteckningen öfver svenska ortnamn, hvilken genom komiterades försorg hade efter senaste möte blifvit till tryckning uppsatt och i tryckafdrag utdelats bland Bestyrelsens medlemmar. Granskningen föregicks af en principiell diskussion, hvarunder statsarkivarien Hausen föreslog att för kontrollering af de finska ortnamnens riktighet de förteckningar öfver finska kommunnamn, som Sällskapet för Finlands geografi införskaffat, borde för ändamålet genomgås. I anledning af förslaget uppdrogs åt statsarkivarien Hausen att söka anskaffa sagda material till statsarki-

vet, där det skulle vara tillgängligt för redaktionen af namnlistan.

Professor F. Elfving väkte följande förslag:

Den ortsnomenklatur synes mig vara idealisk, som för hvarje ort endast känner ett namn, upptaget och användt i alla språk. Detta ideal kan väl aldrig nås, allra minst i ett tvåspråkigt land, men man bör dock sträfva att närma sig därtill. Vid granskning af den nu föreliggande namnlistan tror jag mig hafva funnit att åtskilligt kunde göras till vinnande af större enhet i benämningarna. Listan upptager åtskilliga namn på orter i rent finska trakter i en form, som så litet skiljer sig från den i finskan använda, att en rektifikation af skrifsättet kunde göras utan att vår svenska språkskatt därigenom minskades.

Lika väl som de förr i skrift använda Randasalmi och Raudalampi gifvit vika för de finska formerna Rantasalmi och Rautalampi, komma helt visst åtskilliga, på en liknande ortografi beroende namnformer att försvinna; flere sådana, hvilka ännu användas i skrift, hafva redan försvunnit ur det bildade talspråket på ort och ställe eller hålla på att göra detta. Att bibehålla dessa former synes mig öfverflödigt.

Som exempel tillåter jag mig anföra:

1) namn, i hvilka finskans *t* blifvit utbytt mot *d*: Multia, Paltamo, Rantala, Sortavala, Tyrväntö;

2) namn, där finskans *k* ersatts af *g*, stundom med förändring af den efterföljande vokalen: Himanka, Liminka, Luhanka, Punkaharju, Renko, Sääminki, Uukuniemi.

3) namn där den finska, på vokal slutande formen, blifvit förlängd med *s*: Harju, Ilmee, Kirvu, Nummi, Vihti.

4) namn, där vokalbyte skett: Inari, Törnävä.

5) synonymer sådana som Jockas för Juva, Loimijoki för Loimaa, hvilka icke äro svenska och saklöst kunna uppgifvas.

Dessa blott som exempel; deras antal kunde lätt förökas i olika riktningar.

Enligt mitt förmenande är bibehållandet af dylika former, då de icke hänföra sig till historiskt eller literärt anmärkningsvärda orter, alldeles öfverflödigt. Jag föreslår därför att vid uppgörandet af den definitiva listan den princip blefve följd att i liknande fall anslutning så vidt möjligt måtte göras till den finska ortografin.

Förslaget vann icke mötets understöd.

Beträffande ortnamnens ortografi gjorde sig tvänne olika meningar gällande. Mag. Schauman, understödd af mag. La-

gus, yrkade att i namn, där olika beteckning kunde ifrågakomma, tvänne varianter skulle upptagas å listan, den ena med det ljudenliga, den andra med ägarens eller det häfdvunna beteckningssättet. Bestyrelsens flertal uttalade sig emellertid för det senare alternativet, och blef mötets beslut att vidhålla det gamla häfdvunna beteckningssättet. Om detta Bestyrelsens beslut skulle en förklaring afgifvas i en inledning till ortlistan, i hvilken skulle påpekas att den fonetiska ortografin på senare tider äfven begynt tillämpas vid teckningen af de svenska ortnamnen.

Sedan den principiella diskussionen härmed var afslutad, vidtog specialgranskningen af listan, hvilken fortgick från bokstafven A till F och hvarvid särskilda anmärkningar och ändringsförslag antecknades. Då granskningen i följd af den långt framskridna tiden icke hann afslutas å mötet, uppdrogs åt en komité, bestående af herrar R. Hausen, E. Lagerblad och G. Schauman, att slutföra densamma. Åt denna komité öfverlämnades äfven den slutliga redaktionen af ortlistan.

Fröken Alfhild von Schantz från Pärno gård i Reso sokken hade för publikation i Sällskapets skrifter insändt en samling bref af professor I. Ilmoni från åren 1828—1830. Då ordföranden åtog sig att genomgå brefven, lämnades frågan om deras publicering tilsvidare beroende.

Med anledning af en notis i tidningarna att historiska samfundet vore betänkt på att utgifva en samling af Porthans bref och en däraf föranledd förklaring af statsrådet W. Lagus, att han i sin ägo hade en rikhaltig samling af Porthans bref, hvilken han ämnat ställa till Sällskapets förfogande, uppdrogs åt mag. E. Lagus att hos statsrådet Lagus efterhöra, huruvida brefven kunde öfverlåtas till Sällskapet för att genom dess försorg utgifvas.

En samling folkvisor, insänd af folkskolläraren K. P. Pettersson, öfverlämnades till granskning åt magister E. Lagus.

Sällskapets ombudsman i Petersburg hade i bref till sekreteraren anmält, att en stiftande medlem och 10 nya årsmedlemmar tecknat sig å den lista, som Sällskapet hade tillsändt honom. Till de nya medlemmarne skulle kallelsebref utfärdas.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 december 1896.

För att till Bestyrelsen inkomma med förslag om bortgifvandet såväl af Sällskapets eget årliga pris, hvilket denna gång är i tur att tilldelas någon författare af skönliterära arbeten, utgifna under åren 1894—1896, som af det af ständerna ur Längmanska fonden beviljade priset af 2,000 mark för literära arbeten tillkomna under de tre senaste åren, tillsattes en prisnämd, bestående af kanslirådet C. G. Estlander, professorerna F. Elfving och F. Gustafsson, frih. R. von Willebrand samt undertecknad.

Statsarkivarien R. Hausen inlämnade till offentliggörande i „Förhandlingar och Uppsatser" några afskrifter från svenska riksarkivet ur Handlingar rörande öfverflödsförordningar om ett åtal, hvarom landsfiskalen på Åland O. W. Wanseen år 1772 hemstälde hos justitiekanslern på grund af en den 8 november 1731 emanerad förordning till hvarjehanda uppig- och öfverflödighets afskaffande, hvilken förordning vid 100 dalers vite förbjöd det inga notificationer vid dödsfall hvarken personligen eller skriftligen måge ske. Emellertid hade studiosus Gabriel Malmberg vid åltfruns å Strömsholms kongsgård i Wessmanland fru Clara Aurora Rosenmüllers dödsfall den 19 maj 1772 förmedels notification till skolmästaren Olof Lund på Åland visat sitt fåfänga och öfverflödande sinnelag, och det var härom Wanseen inrapporterade till justitiekanslern med begäran om närmare förhållningsordres. På memorialet står antecknadt: „Handlägges så snart angelägnare sysslor tryta, emellertid ad acta". Och det hjälpte icke att Wanseen yttermera ingick med en påminnelse om saken.

På förslag af mag. E. Lagus beslöts att inlösa en af folkskolläraren K. P. Pettersson i Töfsala till Sällskapet insänd samling af folkvisor för en summa af 100 mark.

Statsrådet W. Lagus hade till Sällskapet öfverlåtit en större samling bref af H. G. Porthan. Samlingen innehöll:

38 bref från Porthan till ärkebiskop C. F. Mennander från 1772—1785 (Ur K. Biblioteket i Stockholm).

15 bref från Porthan till C. C. Gjörwell från 1774—1803 (Ur K. Biblioteket i Stockholm).

6 bref från Porthan till prof. J. H. Lidén från 1787—1791.

1 bref från Porthan till presidenten i Åbo hofrätt B. G. C. Cederhjelm af år 1788 (Ur Upsala universitetsbibliotek).

1 bref till ärkebiskop U. von Troil af år 1790.

5 bref från Porthan till Nils von Rosenstein, 1788—1802.

10 bref från Porthan till K. sekreteraren Jonas Hallenberg, 1785—1802.

2 svenska och 1 latinskt bref från Porthan till prof. Nyerup.

8 bref (däraf 1 på värs) från Franzén till Nils von Rosenstein, 1794—1800.

Då brefven voro af stort literärt och kulturhistoriskt intresse, beslöts att skrida till brefsamlingens offentliggörande i Sällskapets skrifter och utsågs till utgifvare magister E. Lagus, som dock förbehöll sig betänketid till nästa möte för afgifvande af definitivt svar, huruvida han kunde åtaga sig uppdraget.

Enär mötet hade sig bekant, att Historiska samfundet hade påtänkt en publikation af Porthans bref, beslöts att underrätta samfundet om Sällskapets nu fattade beslut samt anhålla om dess benägna medvärkan för kompletterande af den i Sällskapets ägo befintliga brefsamlingen.

Poststationsföreståndaren i Replot H. R. F. Sjöberg hade i bref till sekreteraren förfrågat sig huruvida Sällskapet önskade få melodier till i dess ägo befintliga sånger från Vasa trakten, för hvilken händelse hans bror, klockare- och orgelnistkandidaten Sjöberg vore villig att instundande vår eller sommar göra ett besök i sagda församlingar för upptecknande af melodier. Beslöts att uppmana hr Sjöberg att i vår till Sällskapet inkomma med ansökan om ett af de för sådant ändamål lediga folkloristiska stipendierna.

Kronolänsmannen O. R. Sjöberg i Replot hade till Sällskapet förärat en mindre samling melodier, märkta n:ris 104—123, hvarjämte han anhöll om upplysning huruvida alla de af honom till aflidne prof. O. Rancken öfversända melodierna

ännu funnos i behåll i de Ranckenska samlingarna. Uppdrogs åt mag. Lagus, som tagit kännedom om de Ranckenska samlingarna, att träda i korrespondens med hr Sjöberg, till hvilken en tacksägelseskrifvelse för gåfvan skulle aflåtas.

Sällskapets ombudsman i S:t Michel kapten E. S. Tigerstedt hade i bref anmält att å nämda ort en ny stiftande medlem och 5 nya årsmedlemmar hade inträdt i Sällskapet.

Landtbruksrådet Georg Borgström från Östersundom hade till Sällskapet förärat en afskrift af följande förut okända tillfällighetsdikt af J. J. Nervander, skrifven till fru Borgström på en lampa från Pompeji:

Till Fru Borgström.

Icke den skänk försmå, som Dig räcks af Din gamla bekante;
Den är det käraste han förde från Södern med sig!
Ringa den tycks väl — en lampa af ler; men jorden bevarat
Snart tvåtusende år den, som en skatt, vid sin barm.
Ty, fast vittrad och bräkt en jordisk låga ej mera
Den att nära förmår, strålar utöfver den dock
Minnets heliga eld; vid den sväfvande dager hon kastar
Tanken med vemod än tycker sig röja en skymt
Af ett fordom, så härligt och skönt och så rent att det knappast
Kan i vår tid nu mer fattas af andra än den,
Hvilken som Du, så enkel och sann, inom sig till templet
Finner den nyckel, som alt fåfängt af lärdomen söks.
Tag då emot den skänk, som Dig bjuds af Din gamle bekante;
Den är det käraste han förde från Södern med sig!
Tag den; den renaste hand må vårda den bräckliga spillra,
Som från en Fornvärlds graf irrade ända hit opp!

Professor M. G. Schybergson redogjorde för ett hittils okändt drama i 5 akter af Jakob Tengström, hvilket hade anträffats bland Tengströms efterlämnade manuskript. Stycket, som hette „Celis“, var författadt omkring år 1780, då T. vistades i Stockholm, på uppmaning af riksrådet Scheffer. Som franskt klassiskt drama var det ensamstående i vår literatur och vittnade om poetisk takt och känsla. Meddelandet skulle ingå i „Förhandlingar och Uppsatser“.

Arvid Hultin.

Drag ur Finlands teaterhistoria under sextonhundratalet.

Föredrag vid Svenska Literatursällskapets i Finland årsmöte den 5 februari 1896; senare något tillökt.

För några veckor sedan skulle teatern i Finland hafva kunnat fira ett halfsekelminne. Den 16 januari 1846 gick nämligen för första gången i vårt land ett originalarbete af inhemsk författare öfver offentlig scen, då Joh. Ludv. Runebergs „Friaren från landet“ i Helsingfors uppfördes af teaterdirektören Fredrik Deland. Denne hade i sitt hemland bevittnat den framgång August Blanches och andra unge författares till Sverige förlagda lustspel rönt. Då han hösten 1845 öfverreste till Finland, egde han på sin repertoir „Magister Bläckstadius“, „Rika morbror“, „Läkaren“ m. fl. svenska original. Dessa gjorde i Helsingfors stor lycka, och det låg för honom nära till hands att försöka, huruvida ej teaterstycken af inhemskt ursprung skulle slå an än mer. Den i Finland vid denna tid nyväkta entusiasmen för alt „fosterländskt“, hvilken äfven utsträktes till konsten[1]), gick den svenska teaterdirektörens intressen till mötes. Dåvarande redaktören för „Morgonbladet“, Fredrik Berndtson, som några år tidigare öfverflyttat från Sverige, där han påbörjat sitt dramatiska skriftställareskap, skref för Delands sällskap „Friaren från Åbo“, som första gången uppfördes i Helsingfors den 12 december 1845. Det „inhemska spektaklet“, såsom föreställningen, närmast med tanke på den

---

[1]) En erinran därom, att Finska konstföreningen stiftades 1846, är här ej ur vägen.

till Helsingfors förlagda handlingen, kallades, emottogs med förtjusning, och stycket gafs upprepade gånger[1]). Medan Berndtson arbetade på ett nytt lustspel, „Kamrer Tullboms sista äfventyr", som sedan upptogs i februari[2]), inöfvade Deland Runebergs ofvannämda lilla stycke, som visserligen förelåg i tryck sedan 1834, men ej tidigare uppförts. Vid valet af detta lustspel — om man kan tala om ett val, då intet annat spelbart arbete fans att tillgå — tog teaterdirektören hänsyn på samma gång till publikens intresse för det inhemska och till Runebergs efter offentliggörandet af Nadeschda, Julkvällen och Kung Fjalar klart strålande skaldenamn. Den icke till bestämd ort lokaliserade „Friaren från landet" värkade dock från scenen svagare än „Friaren från Åbo". Inom Runebergs diktning står stycket på en undangömd plats. Det är icke ens intaget i hans samlade arbeten. Något direkt inflytande kan det ej anses hafva öfvat på det från denna tid i Finland vaknande intresset för dramatiskt författareskap, men anmärkningsvärdt är dock, att den store skaldens ungdomsarbete är det första i raden af inhemska dramatiska skapelser, som befunnits spelbara[3]).

J. E. Strömborg uppger i sin biografi öfver Runeberg, att denne vid nedskrifvandet af „Friaren från landet" efter ansträngande vetenskapliga sysselsättningar „sökte sig hvila i ett mellanarbete"[4]). Dessa ord, sammanställda med det obestridliga intrycket af Runebergs

---

[1]) Aug. Schauman: Från sex årtionden i Finland. I, sid. 296.

[2]) Detta lilla „fastlagsskämt" bevisar i sin mån, huru publiken intresserat sig för Berndtsons första lustspel. Kring den populär blefne hufvudpersonen i „Friaren från Åbo" koncentreras äfven det senare styckets handling, förlagd till — Salo köping.

[3]) Såsom mer än en tillfällighet måste anses, att ungefär samtidigt det första finska lustspelet, P. Hannikainens „Silmänkääntäjä", såg dagen. Detta stycke offentliggjordes först i tidningen „Kanava" och uppfördes första gången 1847 i Kuopio.

[4]) Biografiska anteckningar om Joh. Ludv. Runeberg. III, sid. 258.

äldre dramatiska utkast, ådagalägga, att han i yngre år — oberoende af sin klara uppfattning af den dramatiska konstens högsta uppgifter — i sitt eget dramatiska författareskap såg något, som var „blot til lyst“[1]). Endast i „Belägringen“, en förelöpare till „Fänrik Ståls sägner“, framträder ett djupare allvar. I detta stycke blef dock skalden ej herre öfver formen och afstod från att afsluta det.

Utifrån och åter utifrån har Finland emottagit impulser och inflytanden i fråga om dramatisk konst. Med sina kraf på ett fullt lif och på starka känslor har denna konst endast med svårighet förmått framkalla ljudande resonans hos ett litet folk i kylig nord. Lätt förklarligt synes därför, om de yttre impulserna främst gett upphof till försök, vid hvilka man tagit saken från den glada sidan, så föga utmärkande en sådan uppfattning är för det nordiska lynnet. Då det gält en diktart, som förmår belysa alla hjärtats skrymslen, har man länge tvekat att blotta sitt innersta. Den dramatiska konsten hos oss har därför i sina tidigare utvecklingsskeden röjt benägenhet att blifva — ej hvad denna konst i alla tider närmast varit: en spegel af lifvet — utan endast ett slags komplement till detta, afsedt att genom lätta stämningar eller bullrande glädje draga tankarna från värkligheten; ett satyrspel således, framträdande i bjärt kontrast mot lifvets allvarstyngda drama. Så förklarar jag Runebergs lustspelsdiktning, så också i hufvudsak likartade arbeten af den i Finland småningom alt mer naturaliserade Berndtson, af Reinh. Frenckell, Joh. Aug. v. Essen, Nils Henr. Pinello m. fl., hvilka, i de flesta fall påvärkade af utländska förebilder, representera den gryende „inhemska“ dramatiken på 1840-talet. Under en följande tid växte i Finland upp en skådespelsliteratur af större värde. Runebergs „Kungarne på Salamis“ in-

[1]) Om Runebergs uppfattning af det komiska och hans diktning på dess område se: J. L. Runebergs estetiska åsikter, sammanstälda af C. G. Estlander, sid. 85 ff.

tager ett af de främsta rummen inom den. Flere arbeten röja tydligt, att den inhemska dramatiken redan skjutit djupa rötter i hemlandets jord.

Skildringen af teaterns i Finland utveckling under de senaste femtio åren hör ej inom ramen af detta föredrag. Jag har blott på Runebergs dag velat påpeka, att hans namn, då en gång Finlands teaterhistoria skrifves, äfven inom den skall intaga en framskjuten plats. Utan öfverdrift kunde man säga, att Finlands egentliga teaterhistoria börjar med Runeberg.

Dock finnes äfven från äldre tider något att förtälja angående teatern i vårt land, om ock skildringen af flere skäl måste blifva mer eller mindre fragmentarisk. Jag går nu att lämna några antydningar om de impulser, de sceniska lekarna under en tid, som i fråga om teatern i Finland kan kallas den förhistoriska, emottagit från utlandet, och angående de tunnsådda inhemska inläggen på detta område under samma tid.

Om dramatiska framställningar af bibliska ämnen, hvilka under medeltiden af det katolska prästerskapet vid stora kyrkohögtider antagligen anordnades i Finland likasom annanstädes, föreligga inga säkra uppgifter. Att sådana förekommit, kan dock ej betviflas. Man har stält den intill senaste tid på en del orter i Finland fortlefvande seden att vandra kring med „julstjärnan“ i samband med forntida kyrkliga trettondagsspel, återgifvande de tre konungars eller magers från Österland sökande efter och hyllning af kristusbarnet.

I alla af reformationen berörda land upptog skolan den ur kyrkorna förvisade dramatiken, ombildande den efter egna behof. Sannolikt är, att också i Finland djäknar — möjligen äfven andra unga personer — särskildt med hänsyn till lättheten att bland åskådarne insamla gåfvor, efterbildat de katolska trettondagsspelen och förvandlat dem till ambulerande, såvida de ej redan

tidigare antagit denna form[1]). Lika antagligt är, att de ännu gängse fastlagsupptågen kunna härledas ur de tidigt från kyrkan emanciperade fastlagsspel, med hvilka man fordomtima på ett uppsluppet, ofta bullrande sätt roade sig före fastans inträde[2]). Att dessa nöjen äfven i vårt land antagit dramatisk form, framgår af uppgiften, att djäknarne i Åbo katedralskola af hertig Johan, då denne residerade på Åbohus, emottogo penningebelöningar, emedan de inför honom „lekte fastlagspel". Då djäknarnes uppträdande måste antagas hafva skett med deras lärares begifvande, kanske på dessas initiativ, framgår däraf, att Finlands skola tidigt godkänt reformatorernas åsikt om gagnet af ungdomens öfning i skådespel. Då skolan var fattig likasom dess elever, kunde den endast undantagsvis tillskjuta kostnaderna för skådespels uppförande i skolsalarne. Skoldramatiken i Finland inskränkte sig därför inemot medlet af 1600-talet antagligen i det närmaste till de för eleverna inbringande friluftsskådespelen, såsom man kan kalla fastlagsupptågen samt vandringarna med „julstjärnan", hvilka sistnämda möjligen inleddes med någon skolföreställning vid de urgamla luciefesterna. Redan den katolska kyrkans högtidliga processioner hade vant allmänheten vid „upptåg" i det fria. Här bör ej lämnas onämdt, att Johan den tredjes ordinantia (kyrkoordning) af 1575 i nittonde artikelns femte punkt yttrar: „Åhr well lijdeligitt, at dieknar och vnge personer sigh vndertijden öffua medh spelande vthi Commedier och Tragedier, både på Latijn och Svensko,

[1]) Ur nedra Satakundas räkenskapsbok för 1576 (meddelad af dr Bomansson i Hist. Ark. II, 146) framgår, att djäknar plägade vandra omkring och genom sång vid portarna förskaffa sig understöd.

[2]) Ihågkommas bör, att „upptåg" i det äldre svenska språket egentligen betyder: offentligt tåg, procession. Medgifvas må, att senare tiders fastlagsupptåg i vårt land *kunna* hafva uppstått genom direkt inflytande från utlandet, där de bevisligen oafbrutet från medeltiden fortlefvat. Såsom en egendomlig tillfällighet må här påpekas, att ett af de tidigaste alstren af den moderna „inhemska dramatiken", Berndtsons „Kamrer Tullboms sista äfventyr", af författaren kallas „fastlagsupptåg".

på thet at the som spela och the som skåda, måge tagha ther aff vndervisningh och rettelse"[1]). I 1611 års skolstadga anbefallas Terentius' komedier (med urval) till läsning och till uppförande i skolorna. I en två år senare värkställd redaktion af denna stadga hänvisas alternativt till Frischlinus' bearbetningar af Terentius (Terentius christianus). Skolordningen af 1649 omtalar klassiska latinska komedier såsom lämpliga uppgifter för enskilda och offentliga öfningar samt äfven komedier på modersmålet. Dessa anvisningar kunde väl af skolan i Finland ej lämnas alldeles obeaktade, men från tiden före 1640 finnes dock ej bevaradt ett enda bevis om direkta inlägg från Finland till skoldramatikens utveckling. I de större kulturländerna och äfven i den skandinaviska norden sammanflätades under denna tid i skoldramat med de religiösa stoffen, ärfda från kyrkan, profana motiv, lånade från olika håll, ej minst från det gamla romerska lustspelet, på hvilket de humanistiska studierna riktat uppmärksamheten. Äfven i rent formelt hänseende utöfvade detta stort inflytande. Skoldramat — med detta namn betecknar jag äfven den vid högskolorna uppspirande dramatiken — präglas i främsta rummet af en sedelärande tendens[2]). Huru stor kännedom man i Finland före 1640 egde om det utländska skoldramat, är alldeles obekant. Att andra arter af dramatik under denna period alls icke vunnit insteg i landet, kan tagas såsom afgjordt.

Åbo akademi gaf ett nytt uppslag åt dramatiken i Finland genom att beakta det vid utlandets högskolor med rent pedagogiskt syfte allmänt införda bruket att

---

[1]) Handlingar rörande Sveriges historia. Andra serien. II. Första afd., sid. 347.

[2]) Om Terentius, den vanligaste förebilden för skoldramat, yttrar Mommsen, Römische Geschichte, II, sid. 422: „Terenz hat pedagogische Zwecke. Im „Selbstpeiniger" wird der verlorerene Sohn durch väterliche Weisheit gebässert. In den „Brüdern" geht die Pointe darauf zwischen den allzuliberalen Onkel- und den allzurigorosen Vatererzichung die rechte Mitte zu finden."

låta studenterna uppföra skådespel. Redan vid akademins invigning uppfördes såsom slutnummer på programmet i det förnämligare auditoriet, där de öfriga högtidligheterna försiggått, ett skådespel, inöfvadt af professorn i historia och politik Mikael Wexionius, senare adlad Gyldenstolpe. Född i Sverige 1609, hade han i flere år studerat i Tyskland och Holland och i dessa länder haft tillfälle att inhämta kännedom om högskolornas dramatiska föreställningar. Af de akademiska lärarne var han i främsta rummet lämplig att taga sig an de sceniska intressena i Åbo. Specielt förtjänar påpekas, att han stod i ett nära förhållande till grefve Per Brahe, hvilken jämväl i utlandet gjort sig förtrogen med tanken, att undervisningsväsende och skådespel hörde tillhopa, och som på många sätt ådagalade sitt intresse för dramatik[1]). Att Brahe hade sin hand med vid uppgörande af programmet för akademins invigning förefaller sannolikt. Enligt uppgift af Wexionius[2]) hette invigningsstycket „Studentes“, gafs i närvaro af „ett stort antal adlige, präster och andra af alla åldrar och kön“ och emottogs med synnerligt bifall. Det lämnade en skildring af studentlifvet och visade, huru en del ynglingar, bortskämda af sina efterlåtna föräldrar, vid akademierna slå sig på öfverflöd, spel och andra laster samt gå förlorade, under det sådana, som hållas strängt, beflita sig om studier, dygd och gudsfruktan och blifva dugliga män. Ämnet var, såsom synes, valdt med hänsyn till tillfället[3]).

[1]) Vid högtidliga tillfällen lät Brahe eleverna i den af honom på egen bekostnad 1636 upprättade trivialskolan på Visingö uppföra skådespel. Se Svenska teaterminnen. Stockh. 1859, sid. 11.

[2]) I Natales academiæ aboensis, sid. 25 f.

[3]) Wexionius kallar stycket „festivissima comoedia simul ac jucundissima et actui huic congruentissima“. Af de superlativa loforden kan man sluta till, att han ej själf tagit någon väsendtligare del i dess bearbetning. Huruvida det uppförts på latin eller svenska, framgår ej med tydlighet af hans skildring. För det senare alternativet talar den omständighet, att fruntimmer voro närvarande, för det förra, som jag finner sannolikare, att Wexionius i sin skildring af högtidligheterna i de undantagsfall, då svenska användes vid tal och andraganden, särskildt framhåller detta.

Wexionius lämnar ingen uppgift angående styckets författare, men hans korta skildring af innehållet pekar tydligen på superintendenten i Stettin Christoph Stymmels redan 1545 på latin författade komedi „Studentes“, af hvilken förekomma flere bearbetningar och öfversättningar[1]).

Anmärkningsvärdt är, att detta förstlingsstycke, som blef af bestämmande inflytande för de dramatiska intressena vid Åbo akademi, tillhör en i alla Europas länder spridd, mycket omfångsrik grupp af dramer, hvilka bygts på den i Lukas' femtonde kapitel ingående parabeln om „den förlorade sonen“. Genom olika behandling af stoffet och genom dettas förbindande med andra motiv hafva flerfaldiga utgreningar uppstått af „prodigusdramat“, såsom det i literaturhistorien kallats[2]). Stymmels „Studentes“ och dess följdskrifter höra till en gren, hvilken med anslutning till den grekiska sagan om Herkules vid skiljovägen skildrar dygd och last i deras motsatser till hvarandra. Ett af de älsta och mest bemärkta prodigusdramerna är holländaren Gulielmus Gnapheus' 1529 på latin utgifna komedi Acolastus[3]). Detta namn, som tillhör styckets hufvudperson, den förlorade sonen, fick sedermera en nästan typisk användning för att i skoldramerna beteckna en förfallen person. I Stymmels „Studentes“ heter hufvudrepresentanten för de liderliga studenterna Acolastus.

---

[1]) Bland annat en till svenskan af Johan Johannis Gevalius, utgifven 1589.

[2]) Filius prodigus = den förlorade sonen. Motivet spåras redan före nya testamentets tid. Sedan det i slutet af 1400-talet med förkärlek upptogs till behandling, har det gått igen i otaliga olika former: skoldrama, marionettspel, jesuitdrama, modernt skådespel, opera och pantomin m. m. Skilda tider och deras olikartade åskådningar hafva påtrykt „prodigus-dramat“ sin egendomliga prägel. Så kan väl t. ex. alstret af Fr. Schillers „Sturm und Drang“ period „Die Räuber“ föras dit. I detta får den „förlorade sonen“ rätt mot sin fader. Från Finland ville jag från senaste tid påvisa ett dithörande arbete, inspireradt af nykterhetsrörelsen. nämligen E. F. Jahnssons skådespel „En ollenkaan muista“.

[3]) Gnapheus' Acolastus upplefde 40 upplagor på 50 år.

„Studentes“ utfördes af de vid akademin inskrifna alumnerna, hvilka gåfvo äfven kvinnorollerna. En månad senare uppgifves de inskrifnes antal hafva varit 44 (af hvilka endast 8 från Finland). De allra flestas medvärkan hade följaktligen tagits i anspråk, då stycket egde en mängd roller. Intresset för dramatiska öfningar synes från denna tid hafva varit bland Åbo studenterna rotfäst. „Komedier“ — såsom styckena, oberoende af innehåll, kallades — utgjorde en tid bortåt regelbundet återkommande nummer vid akademiska fester, rektorsombyten, promotioner m. m. Komedierna betraktades af de uppträdande såsom en uppiggande omvexling mot de allvarliga studierna. Dessutom voro de förenade med inkomster. Väl uppburos, så länge komedierna uppfördes inom akademin, inga inträdesafgifter, men vid inbjudningarna, hvilka någon dag före föreställningarna gjordes hos förnämligare personer, utföllo ganska rundliga gåfvor, och stundom torde väl också åskådarne hafva medfört till föreställningarna förplägning för de uppträdande[1]. De akademiska fädren i Åbo stälde sig dock mindre välvilliga mot dessa öfningar, hvilka därstädes snart helt och hållet förlorade sitt pedagogiska syfte. Grundade skäl till missnöje saknades ej, närmast med anledning af de upprepade oordningar, hvilka framkallades af föreställningarna och tvungo de disciplinära myndigheterna att ingripa.

I de allra flesta skoldramer från denna tid läser man mellan raderna, att författare och skådespelare lidit under tanken: „det ena du vill, det andra du skall“. De förra likasom de senare måste hafva känt, att de vid framförandet af sina sedelärande officiella uppgifter, oftast ej acklimatiserade efter ortförhållandena, icke hade med sig publiken, hvars behof af något, som den fullt förstod, och framföralt af något lustigt ej tillfredsstäldes.

[1]) Till en fest, anordnad 1616 i sammanhang med ett af Örebro lärovärks elever uppfördt skådespel, medförde de inbjudne „14 tunnor öl, skinkor, lamkött, femtiotre rätter lagad mat samt ett lefvande får, gammalt och fett“. K. F. Karlsson, Blad ur Örebro skolas älsta historia. 1871.

Känslan häraf hade framkallat plägseden att med en allvarlig hufvudhandling löst förena glada upptåg, „mellanspel“ eller „bondeakter“. Vanligen starkt komiska, framkallade dessa utväxter dock stundom äfven allvarliga tankar och användes af en del författare med klok beräkning för att mångsidigare belysa hufvudidén, ehuru man ej ännu förstod att arbeta de komiska scenerna in i hufvudhandlingen, utan lämnade dem fristående. Äfven dessa bondeakter egde utländska förebilder, men man finner författarne städse bemöda sig att gifva företrädesvis dem en nationell d. v. s. folkelig och fullt begriplig prägel. Stundom framkallas en skarp, än medvetet, än omedvetet komisk kontrast mellan det främmande t. ex. bibliska hufvudämnet och det nationella „mellanspelet“. Innehafvarne af bondrollerna, „bönderna“, såsom de vanligen kort om godt kallades, hade, åtminstone i Åbo, uppgiften att kringföra de förut omtalade inbjudningarna till honoratiores, emottaga deras gåfvor och därvid roa dem med putslustiga upptåg, hvilka synas stundom hafva urartat.

Så godt som alla författare från denna tid använde därjämte för att pigga upp publiken s. k. *larvatores*, hvilkas roller i de flesta fall ej skrefvos, utan improviserades. Desse hade sitt namn däraf, att de uppträdde, utstyrda i larver d. v. s. masker, dessa ofta nog groft karrikerade[1]). Larvatorer förekommo redan i de på öppna

[1]) Att larvatores ofta nog buro djäfvulsmasker, synes antagligt. Redan i medeltidens mysterier och moraliteter uppträdde djäfvulen med komisk färg, än af honom själf afsiktligt antagen, än omedveten. Om den senare, öfverlägset naiva uppfattningen erinrar det ännu fortlefvande uttrycket „en dum fan“. I den i flere afseenden märkeliga „komedin“ Tisbe, som i Sverige uppfördes i början af 1600-talet, förekomma tvänne larvatores med egna namn och utskrifna roller. Den ene, Charon, kallar sig själf „helvetes färgekarl“, den andre, som bär namnet Jarib, presenterar sig såsom det ondas representant och yttrar:

„jagh wiistas giärna hoos them alla,
som giärna slås, träta och kijfva;
dertill plägar jagh them äggia och drijfva“.

I Jacobus Rondelitius' „Judas Redivivus“ spelar djäfvulen, här benämd Karick, en ännu mer utprägladt komisk roll. I Petrus Brasks

platser utförda fastlagsspelen och torde från dessa hafva blifvit öfverflyttade till skoldramat. Från flere håll omtalas förbud för fastlagsspelens larvatorer att vidare uppträda, detta i följd af deras öfverdådiga tilltag.

I skoldramat voro larvatorerna publikens gunstlingar. Utförandet af deras roller, hvilka kräfde en viss själfständighet samt fyndighet, öfverlämnades åt de mest rutinerade skådespelarne. Dessas improvisationer, jämförliga med de nutida clovnernas, gingo fria för preventiv censur och urartade mångengång till ytterlig grofhet. Härtill kom, att larvatorerna, under styckets fortgång uppspelta af sitt skämt, måhända också af förplägning, företogo sig att efter föreställningarna, fortsättningsvis iklädda sina masker, löpa omkring i nattens mörker och „lefva grassatim". Också ett slags friluftsskådespel!

Inför akademiska konsistoriet framstäldes, såsom af dess protokoll framgå, ofta klagomål mot larvatores. Den 18 maj 1641 firades rektorsombytet mellan professorerna Eskil Petræus och Wexionius genom uppförandet af en „komedi". Omedelbart därpå anmäldes hos konsistorium, att larvatores nämda afton mellan kl. 9 och 10 slagit sönder fönster hos rådman Hans Plaghman och i Jöran Skomakares värkstad „vid bron" samt „jagat" den senares „pojke". Larvatores, som denna gång alla synas hafva varit studenter från Sverige, dömdes till böter, och i öfrigt resolverade konsistorium, „att framdeles när någhon comoedia skall ageras, då skola larvatorerna åthwarnas, at the icke giöra någhon oförrät, så frampt the wele undfly tillbörligh straff, enär öwer them klagat blifwer"[1]). Detta var dock ej sista gången oregerliga larvatorer anklagades inför konsistorium, hvarjämte man

„Apostlarnes gärningar" uppträda larvatores på flere ställen (Hansellis upplaga sidd. 122, 130, 137 och 150), i motsats till englarna, såsom det ondas representanter, hvilka glädja sig öfver apostlarnes olyckor och lidanden. Såsom bevis att man ej var ovan att se den onde uppträda äfven såsom hofman må nämnas, att 1650 vid drottning Kristinas hof enligt hvad danske ministern i en depesch af den 3 april berättar: „Fanden hafde danset i en ballet".

[1]) Konsistoriets protokoll för den 22 maj 1641.

kan antaga, att äfven rektor ensam stundom skipat rättvisa i sådana mål. Den 2 maj 1653, då repetitioner till en komedi, som skulle utföras vid den förestående promotionen, fortgingo under uppsikt af två professorer, förbjöd konsistorium för framtiden seden att „löpa kring med larver“.

I protokollet för den 11 maj 1653 heter det: „tillsades komedianterna, som hade låtit bryta en stock sönder i öfre auditorium, att de bygga det igen“. Antagligen hade sådant skett i och för några nödig ansedda sceniska anordningar. Konsistorium förklarade också: „att då de framdeles vilja leka någon komedia, så skulle de därtill begära lof i tid och nu intet mera agera i akademin“. Efter detta förbud försiggå sceniska föreställningar endast undantagsvis inom akademin, och då i det *mindre* auditoriet. Då en Peter Wanæus omedelbart efter förbudet anhöll att få låta agera en komedia vid det förestående rektorsombytet (mellan professorerna Georg Alanus och Gyldenstolpe), erhöll han svaret, att han finge göra det „på någon sal“, d. v. s. ute i staden. Vidare tillades „att bönderna skola gå omkring, det tillåtes icke“. Dessa ord syfta på det förut omnämda bruket, att innehafvarne af bondroller inbjödo förnämligare personer till komedierna, hvilket för de uppträdande varit inbringande, men antagligen också gifvit anledning till oordningar, isynnerhet då „bönderna“ förplägades af sina gynnare. Huru välbetänkt det var att utestänga studenternas dramatiska föreställningar från akademin, hvarigenom de i viss mån frigjordes från en icke obehöflig kontroll, må lämnas oafgjordt. Anmärkningsvärdt är, att detta beslut fattades kort efter det Brahe, i hvilken de uppträdande studenterna egt en lika välmenande som inflytelserik gynnare, lämnade Finland[1]).

[1]) Vermländingen Gyllenius, som under åren 1649 och 1650 flere gånger i Åbo „agerade personam rustici“ berättar i sin dagbok, huru han vid hvarje af dessa tillfällen varit med om att invitera Brahe och „de förnämste i staden“ till föreställningarna. Den 28 juli 1649 „voro vi mest hela dagen på slottet hos grefven och grefvinnan“ säger han. Att Brahe

Under de följande åren anordnades då och då representationer utom akademin. I spetsen för de uppträdande stod då vanligen någon öfverliggare. I regeln synas dessa direktörer för studentteatrarna hafva varit mindre väl meriterade, likasom äfven deras sujetter. En sådan direktör var den nyssnämde Petrus Wanæus (styfson till ryttmästar Ulf i Tenala), som redan var 9 års student utan examen, då han 1653 inför konsistoriet förde „komediandernas“ talan. Synbarligen större förtroende åtnjöt Samuel Petræus, som 1661 erhöll tillåtelse att uppföra en komedi i auditorio inferiori. Dock tillades: „sker någon skada, måste Samuel betala“ [1]).

Förbudet för „bönderna“ att invitera åskådare föranledde uppbörd af inträdesafgift „vid porten“ till de privata lokalerna. Klagomål emot en „bonde“, som ej behörigen redovisat för en sådan uppbörd, drogs en gång inför konsistorium [2]). Äfven andra slags klagomål framställas inför de akademiska myndigheterna med anledning af teaterföreställningar. Så kräfver t. ex. en handtvärkare en student för en „till komedin målad kjortel“. Under en föreställning den 22 januari 1662 rymde „genom taket“ från akademins „prubba“ (fängelse) en student, som satt fängslad för dråp. Emedan „bönderna i komedin“ bevisligen aflägsnat sig under föreställningens lopp, misstänktes de för att hafva varit vid flykten behjälpliga. De kunde dock ådagalägga sin oskuld (två af dem hade varit „för att köpa öl, som vi drucko i acten“), men skulden för rymningen var man dock benägen att skjuta på teaterföreställningen, som distraherat vaktkarlarna. Slut-

---

åtminstone i tre fall närvarit vid föreställningarna, nämner Gyllenius. Dennes andel i de gåfvor, „rustici“ uppburo, steg en gång till 9 daler 20 öre, en annan gång till 10½ daler, en tredje gång till 9 daler 2 öre, alt kopparmynt (omkring 15 mark i nuvarande mynt).

[1]) Samuel Petræus, son till biskop Eskil Petræus, var elfva års oexaminerad student, då han uppträdde såsom teaterdirektör. Privatelev af den i föregående not omtalade Gyllenius, hade han kanske genom denne blifvit intresserad för dramatik. Han dog 1685 såsom assessor i Åbo hofrätt.

[2]) Konsistoriets protokoll för den 4 juli 1662.

ligen må här nämnas en liten scen ur tidens skandalkrönika, som står i ett visst samband med teatern. Den 28 september 1652 klagade rektor Martin Stadius i konsistorium, att tullinspektorn Thomas Thomasson af hans hustru erhållit till låns rektors krage — förmodligen en kännspak persedel — under uppgift att den behöfdes för komedin. Kragen hade inspektoren sedan placerat på general Horns narr och haft denne att röra sig ute i staden, hvarjämte han utspridt ryktet, att rektor „för nödens skull“ sålt kragen åt narren för en half riksdaler.

Till dessa och likartade obehag för de akademiska fäderna anslöto sig farhågor, att komedierna genom sitt innehåll skulle värka skadligt. Äfven från kyrkligt håll spordes anmärkningar. Den 6 mars 1645 påminde biskop Rothovius i domkapitlet „att ovanliga komedier borde afläggas“, hvarmed han förmodligen syftar på stycken med världsligt innehåll. Han yrkade jämväl „att ingen komedia må gifvas, förrän den är i consistorio beviljad“, hvilket dock ej synes hafva vidare beaktats. De dramatiska föreställningar, hvilka anordnades vid akademiska fester, inöfvades och öfvervakades i regeln af professorer. Skulle ett stycke tryckas, undergick det censur af en akademisk lärare. Uppenbart är, att larvatorernas improviserade naturfriska, men ofta ytterligt råa komik, på samma gång den slog an på den stora publiken och höll dennas intresse vid lif, måste ingifva myndigheterna betänkligheter.

Om Åbo studenternas repertoir känner man ej mykket. Tre dithörande stycken finnas bevarade i tryck. Det älsta heter „Surge“ (= Stig upp) och uppfördes den 6 maj 1647 för att fira en två dagar tidigare försiggången magisterpromotion[1]). Författaren, Jacob Chronander, västgöte, blef student i Åbo 1643, senare häradshöfding på Gottland och president d. v. s. öfverborgmästare i Visby.

[1]) Originalupplagan, trykt i Åbo 1647 hos Peder Wald, är mycket sällsynt. Stycket är omtrykt 1876 i Upsala af P. Hanselli. Äfven förteckning på de uppträdande finnes bevarad.

Trots den latinska hufvudtiteln är stycket skrifvet på svenska, såsom också undertiteln: „Flijt- och oflijtighetz Skode-spegel“ angifver. Det är en fri bearbetning af Stymmels vid akademins invigning uppförda „Studentes“, men eger ett självständigt utarbetadt mellanspel af bönder, bygdt på samma idé som hufvudhandlingen och afsedt att framhålla följderna af flit och lättja. H. Schück yttrar om dessa bondescener[1]: „De ega en nästan hemsk sanning i sin skildring af alt elände, som husbönders och fogdars förtryck åstadkommit. I den får äfven författarens komiska ådra fritt välla, utan att häjdas af någon snusförnuftig morals damm.“ Han säger vidare: „I dessa bondescener ligger onekligen fröet till en nationell komedi, som möjligen under lyckligare förhållanden kunnat utvecklas till ett lustspel, liknande Holbergs Jeppe“.

Tilläggas må, att Chronanders bondescener, om ock de göra intryck af värklighetstrohet, dock ingalunda framträda i form af direkt kritik öfver bestående förhållanden. Gentemot en sådan voro myndigheterna mykket ömtåliga, och inom Åbo akademi var vördnaden för traditionen ett utmärkande drag[2]).

Styckets personalförteckning upptager 41 namn. De flesta roller utfördes af studenter från Sverige. Författaren själf spelade Circejus, den „oflitige“ studenten. Larvatorer nämnas i stycket, men deras uppgift är ej ens antydd. I en dedikation, som föregår stycket, yttrar författaren: „en höfligh comoedia förer ey ringa nyttigheet medh sigh; ty hon är intet annat än en affmålning, hvilken oss föreställer huru vthi werlden tilgår, hwar aff

[1]) Svensk literaturhistoria. I, sid. 620.

[2]) Ur akademiska konsistoriets protokoll för den 14 maj 1642 framgår, huru den *frisinnade* professor Wexionius vid sin afgång från rektoratet ansåg sig „ratione officii“ föranlåten att „venligen admonera at hwar och en professor achtar sigh för all tingh therföre, at han icke något nytt proponerar til then ändan, at han skulle synas något mehra eller bättre kunna göra ähn the andra, ther af twifwels uthan, förargelsse och osämia kan sedhan förorsakas“.

wij kunna menniskornes leffwerne lijka såsom vthi en spegel beskoda, altså ther igenom ransaka oss sielffwa och ey sällan wachta oss för tillstundande olycka. Hennes nyttighet består och ther vthinnan at aff comoediers speelande corrigeres och rättes ohöflige och bondachtige seder både vthi åthäffwor, affecter och taal, hvilket ey är en ringa nyttighet."

Starkt betonar han därjämte komediernas förmåga att roa, härmed säkerligen uttalande en åsikt, som allmänt förefanns, men sällan framträdde inför offentligheten. Han yttrar: „Hwad lust och ljufighet, ther hon höffligen brukas, vpwäckes, kan hwar och en, som på sådanna speel haffwer tillstädes warit, hoos sigh besluta. Thet synes och en deels nödigt wara, at höfliga comoedier bland den studerande ungdomen framställes. Aff comoediers speelande wederqwekes och vpfriskes ens studerande persons sinne och minne, hwilket vndertijden aff långwarachtig studeringar mycket förswages och förderfwes, och om en studiosus wil med frucht sine studier handla, så moste han wara frisk, lustigh och gladh."

Filosofiska fakultetens dekanus prof. Wexionius har påtecknat stycket en „censura", i hvilken han lofordar dess moraliska förtjänster. Detta vittnesbörd möjliggjorde styckets offentliggörande, ty då Chronanders begäran att få befordra det till tryck den 6 aug. 1647 föredrogs i konsistorium, resolverades: „synttes rådhligit, at alldenstundh desse bullersamme tijder icke medhgifwa at hafwa sådana speel för hender; mongen försummar sigh derigenom ifrå sina studier; är ock kommet missbruk in här hooss oss, bådhe medh tijden at the så åffta holles, så ock medh tiggerijt; yttermera kan samma omkostnat medh större gagn anwändas till orationes, versus, disputationes, etc.; the och elliest kunna blifwa allt för gemeene; derföre kan Hen. Kongl. Maij:t bättre behagha om medh sådana comoedier hafwes fördragh; så ock att denne, som några seija vara aff andra stält[1]), icke mehra

[1]) = sammanställd. författad. Syftar på att stycket är en bearbetning.

tryckes än här till skeedt är, förr ähn den vthaff professorerne öfwerses." Att stycket likvisst blef trykt, synes bevisa, att det ansågs ega framstående egenskaper framom tidens öfriga dramatik.

Det finnes äfven ett annat trykt stycke af Chronander, nämligen „Belesnack", som uppfördes i Åbo akademi 1649 med anledning af presidenten Jöns Kurcks förmälning med fru Christina Horn och tryktes på Kurcks bekostnad, såsom det synes, utan censur[1]). Personalförteckningen upptager 70 namn, bland dem två larvatorer. Stycket är original. Prologen uppger, att det „aldrig agerats förr". Det behandlar frågan: „giftas" eller „icke giftas". Svaret utfaller afgjordt till förmån för det förra alternativet. Såsom förespråkare för det ogifta ståndet uppträder den förlorade sonens typ Acolastus. Antagligen har den hithörande „bondeakten" varit altför grof för att kunna tryckas, ehuru såsom skäl för dess utelämnande angifves, att den „något vidlyftig är"[2]).

Det tredje af de i Åbo uppförda styckena, som blifvit trykt, är Erik Kolmodins „Genesis Aetherea" eller „Jesu Kristi födelse", både genom stoffet och behandlingen erinrande om medeltidens trettondagsspel, af hvilka komedin utgör en af de senaste gengångarena. Kolmodin var sörmländing. Hans lefnadsöden äro ej kända. Det uppges, ehuru källan ej synes fullt säker, att han 1652 i Upsala önskat uppföra detta skådespel, hvilket dock skulle hafva honom förvägrats. Orsaken till en sådan vägran står förmodligen att söka i själfva stoffet. Redan Johan den tredjes ordinantia af 1575 förklarar: „At införa vthi sådana speel the helige Trefåldigheetz personer, skal icke bliffwa här effter tilstadt. Ty sådana

[1]) Stycket finnes ånyo utgifvet 1876 i Upsala af P. Hanselli.

[2]) Gyllenius berättar, att vid föreställningen „upkom tillijka medh hanss Excellens Greffwe Per Brahe ganska myckit Adelss folck, såsom ock annat förnämbligit folck". Enligt Gyllenius innehados bonde- och larvatorsrollerna i stycket af svenska studenter. De uppträdande voro inbjudna till bröllopet. „Om afftonen och natten woro vij uthi Bröllopet i Kurckenss Saal, thär wij voro myckit lustigha."

lätferdigheet wil icke tjena thet guddomliga Maiestätit, som inghen menniskia betänckia eller reprèsentera kan.“ Förbudet hade icke respekterats, men i Upsala, där äfven moderna arter af skådespel blifvit kända, hade man antagligen kommit till den åsikt, att de religiösa ämnena profanerades genom att behandlas på scenen. I Åbo däremot, där det världsliga skoldramat betraktades med misstro, fick Kolmodin sitt stycke uppfördt, dock icke i akademin. Det gafs första gången den 9 januari 1659 och därefter ytterligare åtminstone den 22 januari 1662. Då det 1659 utkom i tryck, var det försedt med censur af ortodoxins främste representant vid universitetet, filosofiska fakultetens dåvarande dekanus prof. Enevaldus Svenonins, som intygade, att framställningen icke var stridande mot lutherska läran. Personerna äro 27, af hvilka endast en larvator. Stycket, som eger ett flertal bondescener, hvilka på ett högeligen naivt sätt värka mot den religiösa hufvudhandlingen, är fri öfversättning af ett tyskt trettondagsspel af Petrus Pacchius, skrifvet för att uppföras vid tyska skolan i Stockholm och trykt 1638[1]).

Några vidare uppgifter om Åbo studenternas repertoir stå att finna i den vid Åbo akademi studerande vermländingen Petrus Gyllenius' dagbok[2]). För den 3 maj 1650 skrifver han: „studenterna agerade vthi Academien Novis Magistris til ähra, en nyy Comoediam om the trij Huffvudh Ständen hvilcken war giord och componerat aff Dn Johanne Svenonis Forsenio Nylando, och tå war hanss Excellens greffven tilstädhes och annat förnembligt folck til stoor myckenheet“. Att bönder och larvatorer förekommo i stycket, nämner Gyllenius jämväl. Själf var han en af de förstnämda. Inom den något äldre och den samtida dramatiska literaturen förekommer

[1]) Kolmodins stycke är omtrykt 1876 i Upsala af P. Hanselli. Det är dediceradt till Åbo stads tre borgmästare. En närmare sammanställning af Pacchius' och Kolmodins stycken ingår i Lännetär III, sidd. 63—68. Den är gjord af S. E(lmgren).

[2]) Utgifven af Reinh. Hausen. Helsingfors 1880.

intet arbete, hvars innehåll skulle ega släktskap med det ämne, titeln synes angifva, nämligen något slags framställning af olika lefnadsuppgifters betydelse. Då stycket ej blifvit trykt, kan man antaga, att det ej varit af större värde. Emellertid är det, såvidt kändt, det första inhemska original, som gifvits i Finland. Författaren, Johan Forsenius, var son till kyrkoherden i Helsingfors, sedan i Lojo, Sveno Torchilli. Såsom student synes han hafva tillhört „komedianterna". Bl. a. uppträdde han 1647 i Chronanders „Surge" såsom Philosophia, hvilken med sin hand belönar den flitige studenten Palladius. År 1653 blef han magister och egnade sig därefter åt prästakallet. Han dog 1675 såsom sin faders efterträdare i Lojo[1]).

Oftast lånades de vid Åbo akademi uppförda stykkena från utlandet, isynnerhet från Sverige. I den svenska landsorten var Linköpings gymnasium kändt genom sitt intresse för dramatiska öfningar. Många af detta lärovärks elever fortsatte sina studier i Åbo, hvartill grefve Brahe genom råd och dåd synes hafva medvärkat, då det låg honom om hjärtat att förskaffa Finlands unga högskola elever. Afståndet mellan Brahes residens Visingsö och Linköping var ej stort, och synes Brahe hafva ingripit äfven i gymnasiets på sistnämda ort förhållanden. De från Östergötland kommande studenterna togo liflig del i de dramatiska föreställningarna i Åbo och bidrogo utan tvifvel till att där göra de för Linköping skrifna skådespelen kända. På den sistnämda orten var främst lektor Samuel Brask bemärkt såsom dramatisk författare. Efter en treårig studieresa i Holland, Frankrike och Tyskland återvände han 1644 till hemmet, hvarefter han under de närmast följande åren lät sina elever utföra flere af honom skrifna komedier. Med säkerhet kan antagas, att dessa blifvit gifna äfven i Åbo. Alla innehålla

---

[1]) Att Forsenius under sin långa studenttid slog sig på vidlyftigheter, framgår bl. a. däraf, att han 1654 af konsistorium blef bötfäld, emedan han „gjort parlamente på stadens vakt". Krafsanspråk mot honom framställas upprepade gånger inför konsistorium. En diktarnatur således(?).

de bondescener och uppgifter för larvatorer. Flere af de ynglingar, hvilka i Linköping uppträdde i Brasks stycken, nämnas äfven såsom komedianter i Åbo. I sin dagbok berättar Gyllenius för den 9 maj 1649: „Studenterna agerade Magnifico Rectori til ähra en Comoediam eller Tragediam de Tormentis Apostolorum taghen aff Apostla gerningar, ifrån ett effter middagen in til Sju, vthi Åbo Academia“. Härmed afses tydligen Brasks „Tragicomoedia om apostlarnas gärningar och jämmerliga martering“, som persmässodagen (den 29 juni) 1648 gafs i Linköping och kort därpå utkom i tryck. Stycket hade således ganska snart funnit vägen till Åbo.

Gyllenius förtäljer vidare för den 10 juni 1650: „the Finske Studenterna agerade Rectori til ähra[1]) een Finsk Comoediam, som Dn Ericus Johannis Justander Aboensis haffver verterat aff Svenskan in på Finsko, om then förlorade Sonen“. Originalet var Brasks „Comoedia om then förlorade sonen eller en oförfaren wandringsman“, som första gången gafs i Linköping den 29 juni 1645 och tryktes samma år samt säkerligen äfven på svenska uppförts i Åbo, ehuru direkta bevis saknas. Stykket är en mycket fri bearbetning af Gnapheus' tidigare nämda, på latin skrifna „Acolastus“, hvilket namn bäres af hufvudpersonen äfven i den svenska imitationen. Brask har gifvit sitt stycke lif genom att däri omständligt skildra Acolastus' vedervärdigheter under resor i främmande land, hvarvid han ofta synbarligen stöder sig på erfarenheter, dem han själf gjort. Särskildt beler han i sitt stycke ur rent svensk synpunkt den tidens „Jean de France“, som från resor i utlandet medför hem intet annat än löjliga och fåfängliga seder[2]). Öfversättaren af

[1]) Den 7 juni 1650 afträdde prof. Eskil Petræus rektoratet till medicine professorn Erik Achrelius. Båda voro födda i Sverige, men då Petræus inlagt stora förtjänster om finska språket, är det själffallet honom hyllningen gälde. Föregående år hade han af trycket utgifvit sin Brevis linguæ fennicæ institutio, den tidigaste grammatik öfver finskan.

[2]) Af Brasks stycken äro följande 1878 utgifna af P. Hanselli: „Den förlorade sonen“, „Apostlarnes gärningar“ samt „Comoedia om thet wälendade tydske kriget“.

detta stycke E. Justander är i den finska literaturens historia ej obekant. År 1655 blef han poeseos professor i Åbo och afled 1678 såsom kyrkoherde i Wirmo.

Äfven latinska stycken uppfördes af studenterna. Så förtäljer Gyllenius, att den 18 juni 1650 till ära för de nyss promoverade jurisdoktorerna (en af dem var Wexionius) i akademin uppfördes en latinsk komedi, „tagen af Nicodemo Frischlino“.

Efter uppförandet af Kolmodins stycke 1662 är ingen senare dramatisk föreställning, gifven af studenter vid Åbo akademi, känd. Förekom någon sådan, så anordnades den antagligen med pedagogiskt syftemål d. v. s. för öfning i latin. Dock började latinstudierna vid universitetet under inflytande af en antiklassisk ortodox riktning alt mer att sysselsätta sig med nyare författare i dogmatik och i andra teologiska discipliner, hvaremot de klassiska auktorerna skötos åt sidan. I följd häraf hade man från lärarnes sida föga skäl att yrka på uppförandet af klassiska komedier. För efterbildningar af Frischlinus, Schonæus o. a. hade studenterna ej smak. Stämningen mot de dramatiska förlustelserna hade, isynnerhet efter Brahes afresa 1651 från Finland, blifvit alt mer ogynnsam. Utom de tidigare angifna skälen till motvilja tillkom ännu ett, nämligen en alt mer öfverhandtagande oxtodox uppfattning, hvilken betraktade dessa nöjen såsom ogudaktiga. Denna så att säga officiella mening var ej egnad att främja dramatiskt författareskap. Ett exempel må anföras. Redan såsom gymnasist i Linköping skref Petrus Laurbecchius 1652, påvärkad af det där förherskande intresset för dramatik, „En kort och förskräcklig tragædia om Simon Magnus“. Samma år öfverflyttade han på uppmaning af Brahe till Åbo akademi, där äfven tvänne hans äldre bröder voro inskrifna, men på dramatiskt författareskap tänkte han ej vidare. En mångfrestande natur, som af yttre förhållanden emottog impulserna till värksamhet, kunde han ej i Åbo med dramatiska meriter räkna på befordran. Han dog 1705 såsom biskop i

Viborg[1]). Sista gången vid Åbo akademi fråga uppstår om en dramatisk föreställning är 1693, då professor Rudén anmodas att till firande af jubelfesten „sammansätta en comoediam“. Däraf blef dock intet.

Då dramat försvinner vid Åbo akademi, upptages det däremot i skolan, men för ett tynande lif. Skolordningen af 1649 hade, såsom tidigare nämts, förordat i skolan komedier både på latin och på modersmålet, men samtidigt hade den vid författareläsningen utmönstrat Terentius. Personligt intresse för denne auktor synes dock här och där i strid mot gällande lag hafva en tid bortåt fortfarande bibehållit läsning af honom[2]). Gezelius d. ä., biskop i Åbo sedan 1664, i hög grad intresserad för skolväsendet, återupptog Rothovius' tanke, att de i skolorna uppförda komedierna borde med omsorg granskas och väljas med hänsyn till innehållet. År 1670 utgaf han af trycket i Åbo ej mindre än fem latinska skoldramer, författade af holländaren Cornelius Schonæus redan på 1500-talet. I en af dessa, „Dyscolus“, om hvilken särskildt uppgifves, att den är afsedd för trivialskolornas behof, spökar ännu prodigus-dramats typiske „Acolastus“. De fyra öfriga äro af bibliskt innehåll. Samtliga dessa styckens prologer innehålla direkt polemik mot den dramatik, som genom val af anstötliga ämnen och genom opassande skämt söka att för sig vinna åskådare. Att dessa stycken sakna bondeakter och larvatorer, torde ej behöfva nämnas. Strängt ortodoxa och hypersedliga, ega de för öfrigt två utmärkande drag — sträfvandet efter språklig korrekthet samt gräslig

[1]) Såsom en eftergift åt dramatiska intressen i yngre dagar kan måhända anses, att Laurbecchius såsom eloquentiæ professor 1673 *privat* föreläste en tragedi af Seneca, under det han offentligt tolkade parafraser öfver Davids psalmer.

[2]) Ett examensprotokoll af 1657 från Nykarleby trivialskola (publiceradt af C. v. Bonsdorff i Hist. Ark. X) omnämner läsning af Terentius. Rektor vid denna skola var då Laur. Kempe, tidigare långvarig student i Åbo och „komediant“ under Chronander.

torrhet[1]). Då Gezelius i sin 1683 offentliggjorda, i många afseenden märkeliga „Methodus informandi", som kom att utöfva stort inflytande på skolväsendet i Finland, förordar läsning af Terentius, åsyftar han antagligen icke den klassiske författaren, utan Schonæus' efterbildningar[2]), som vanligen gå under namnet „Terentius christianus". Den 1693 offentliggjorda nya skolordningen talar ej vidare om uppförandet af komedier i skolorna.

Om dramatiska föreställningar i Finland af yrkesskådespelare under 1600-talet är ingenting kändt. Att Stjernhjelmska balletter och likartad dramatik skulle hafva uppförts på de större adliga godsen, är ej omöjligt, men obevisadt[3]). Att friluftsdramatiken under århundradet fortlefvat, är antagligt. Larvatorers och „bönders" extra upptåg stå ju också i ett visst samband med den.

Då man uppsöker alt från denna tid, som i fråga om dramatik kan ställas i samband med Finland, bör också nämnas ett fastlagsspel, trykt i Stockholm 1647 under titel: „Alle Bedlegrannas Spegel, Eller En ynkeligh och bedröfweligh Tragoedia, om en stålt och högfärdigh Jungfru, som heet Margaretha, Then icke hölt någon ärligh Man wara sin Lijke, vthan wedersakade både en och annan, til thes hon fick behagh til en elaak Finne, som henne ömkeligen togh aff daga". Ljunggren anser[4]), att stycket i en äldre form i likhet med andra fastlagsspel, haft ett lyckligt slut, och att mordhistorien

---

[1]) Motiven närma sig stundom, trots den moraliserande tendensen, till det vågade. Så t. ex. i Josefs historia, där några scener skildra tete à teter mellan Josef och Potifars hustru. Dessa scener äro synbarligen afsedda att vägleda unge män, huru de i en sådan situation böra förhålla sig.

[2]) I motsatt fall skulle han antagligen hafva utgifvit en upplaga af Terentius, likasom han gjorde med så godt som alla författare, hvilka han rekommenderade.

[3]) Uppträdandet af general Gustaf Horns „narr" i Åbo (se akademiska konsistoriets protokoll för 28 sept. 1652) är ett faktum, som ej får lämnas obeaktadt, då det gäller kvasidramatik i Finland under 1600-talet.

[4]) Svenska dramat, sid. 279. Ljunggrens åsikt delas af Schück. Svensk literaturhistoria, I, sid. 602.

är löst tillagd „för att gisla finska äfventyrare, hvilka kommo öfver till Sverige och efter begångna skurkstreck undandrogo sig rättvisans hand genom att fly hem till sitt land“. Finnen, som talar bruten svenska, säger själf:

Så pläka antra Finnar kiöra,
När ti i Sverki ha illa kiort,
Traka ti hem till Finland fort;
Så ha ti kiort för, så kiöra ti än.

Detta är den enda direkta anspelning på Finland, jag kunnat finna i tidens dramatik.

Medan skoldramatiken i slutet af 1600-talet i regeln under inflytande af ortodoxin antager en tröttande likformighet, finnas några på sätt och vis originela arbeten. Tyska skolan i Stockholm, hvilken i sin egenskap af privatlärovärk hade en mer fristående ställning, ger upphof till en par sådana. Äfven ifrån Finland har man att omtala ett stycke, tämligen ensamstående i sitt slag, om än ej originelt i egentlig mening, nämligen Petrus Carstenius' „Det himmelska konsistorium, tillhopa kalladt för våra första föräldrars ynkliga affalls skull“. Stycket uppfördes den 19 februari 1674 i Viborgs slott af skolpojkar inför „högre och lägre ståndspersoner“ och tryktes samma år i Stockholm, då Viborg ej ännu egde eget tryckeri, och författaren möjligen hoppades, att stycket skulle blifva mer beaktadt, såsom utgifvet i hufvudstaden. Det sista kända exemplaret gick med universitetsbiblioteket förloradt vid Åbo brand 1828, men man eger i behåll en ganska fullständig redogörelse för styckets innehåll. Förf. var, då det nedskrefs, rektor vid Viborgs skola, sist domprost i Viborg, alltid litet „besynnerlig“. Det berättas, att han med anledning af 1693 års jubelfest hos Carl XI anhöll om teologiedoktors värdighet och fick resolutionen, att ifall han ej ville aflägga föreskrifna prof, han kunde vänta till nästa jubelfest, d. v. s. hundra år. Då han hos Carl XII upprepade sin anhållan, fick han till svar, att han borde ställa sig den redan gifna resolutionen till efterrättelse. Carstenius' literära meriter,

på hvilka han stödde sin ansökan, tyckas ej af höga vederbörande hafva blifvit synnerligen högt uppskattade. Skulle han hundra år senare hafva varit i tillfälle att ännu en gång framföra sin supplik, så hade omdömet om hans skriftställeri hafva utfallit ännu ogynnsammare. Man inser detta af en i Åbo Tidningar för 1792[1]) införd redogörelse af Henr. Gabr. Porthan för Carstenius' stycke, anmärkningsvärd såsom den första i Finland offentliggjorda kritiska uppsats öfver ett dramatiskt arbete. Porthan ogillar skolkomedier i allmänhet, hvilka han kallar: „ett tvetydigt medel att öka ungdomens skicklighet och skämma dess smak". Hans omdöme om stycket utfaller så: „En orimligare och oskickligare sammanblandning af heliga och profana ämnen lärer näppeligen kunna uttänkas. Man kan ej utan medömkan, blandad med ovilja, tänka på tidens smak, då af sådana dårskaper och uselheter väntades nytta och nöje."

Det stränga omdömet är icke fullt rättvist, ty ehuru stycket i mer än ett afseende är besynnerligt, så erhålla dock många dess egendomligheter en förklaring, om man tager hänsyn till Carstenius' egen tid och ej bedömer hans arbete efter den franskt-klassiska smak, som förherskade hundra år senare. Författaren har påvärkats från många håll. Stoffet, ursprungligen hämtadt ur en predikan på 1200-talet af Bernhard af Clairvaux, är närmast bearbetadt efter ett par svenska skådespel[2]). Enligt medeltidsmoraliteternas föredöme uppträdde såsom personer i dramat abstrakta begrepp, nämligen Guds egenskaper, här tänkta såsom medlemmar af ett konsistorium, hvilket Gud fader såsom ordförande sammankallar till öfverläggning med anledning af människornas syndafall. Son till en biskop och förtrogen med förhandlingarna inom ett konsistorium, hade förf. själf uttänkt denna bizarra idé. Vidare har han hittat på att ersätta de af den ortodoxt-konventionella uppfattningen utdömda

[1]) I numren 22, 23, 28 och 29.

[2]) „Jwla Comoedia" af Laurentius Oest. Hastadius och „Itt Gudeligit Samtaal eller Andeligh Prosapopeiæ Dickt" af Josephus Chaerberus.

bondeakterna med mellanspel, lånade ur Stjernhjelms baletter, hvilka på denna tid voro på modet inom kretsar, hvilka gjorde anspråk på att ega fin smak. Härmed har förf. ådagalagt både sin underdånighet för gängse opinioner och sin brist på omdöme, ty under det mellan skoldramats hufvudhandling och bondeakterna alltid funnits ett visst sammanhang, i det båda i regeln anknöto sig till samma hufvudtanke, hvilken sålunda belystes från olika sidor, fans det icke något som hälst samband t. ex. mellan Adam och Evas psalm „O Jesu Krist, som mandom tog“ samt herden Tityrus' omedelbart därpå följande skildring af Cupidos illfundigheter samt herden Melibæus' kompliment för damerna „hvilkas behagligheter äro grunden till Cupidos hela välde“. Slutligen förtjänar anmärkas, att författaren enligt Porthans referat lät sina personer tala en prosa, som än erinrade om det gröfsta hvardagsspråk, då därmed afsågs att skildra brytningen af stridiga åsikter inom det himmelska konsistoriet, än bjöd på sentenser, direkt lånade ur de klassiska auktorer (Cicero, Vergilius), som Carstenius läste med sina elever[1]).

Porthans omdöme om Carstenius' stycke och om skoldramat i allmänhet är betecknande för 1700-talets under alt starkare påtryck af yttre inflytanden förändrade åsikter. För dessa syntes 1600-talets dramatik — ej minst med afseende på den bristande enhetligheten i fråga om handling, tid och rum — besynnerlig och obegriplig. Skoldramats egendomliga art bör dock bedömas i samband med den tids förhållanden, under hvilket det alstrades. En sådan granskning skall finna förklaringen till mycket, som 1700-talet ej kunde begripa,

---

[1]) Ljunggren, Svenska dramat, sid. 558, yttrar om Carstenius' stycke: „Anmärkas bör, att detta drama är det enda från denna tid, som är skrifvet på prosa; en egenhet, som vi icke veta om vi böra tillskrifva svårigheten för författaren att handtera versen eller hans sträfvan efter naturlighet“. En tredje förklaring synes mer plausibel. Skolordningen af 1649 föreskref, att då komedier på modersmålet uppfördes i skolorna, de skulle affattas på prosa, ej på vers. Månne ej den efter belöning från högre ort sträfvande rektorn uppmärksammat detta lagstadgande?

och konstaterar främst, att hos 1600-talets Finland ej funnos förutsättningar för uppkomsten af en lifskraftig dramatik. Finland egde ej historiska minnen att bevara och stora hjältar att prisa. Den enda finne, som framträder i tidens dramatiska diktning, är en förbrytare. Endast i form af brutna svallvågor framkommo till Finlands kuster efterdyningarna af de befruktande andliga rörelserna i de stora kulturländerna. Skolan, som för pedagogiska syften hade tagit sig an dramatiken, hvarken ville eller kunde öppna sina dörrar för nya uppslag på detta område. Ansatserna till ett folkdrama förklingade oförstådda af den andliga kulturens främste målsmän, och det uppväxande släktets intresse för dramatik dels drunknade i pojkaktiga och råa upptåg, dels kväfdes af den tort moraliserande tendensen i det officielt uppburna skådespelet. Publikens bildningsgrad — en viktig faktor — var mer egnad att draga ned än att höja skådespelens både konstnärliga och sedliga värde.

Sedan skoldramat själfdött, stora ofreden föranledt ett större uppehåll i alt odlingsarbete, samt därpå alla konstintressen skjutits i bakgrunden af tidens ekonomiska sträfvanden, gåfvos åter i Finland från medlet af 1700-talet dramatiska föreställningar, dels af sällskap, öfverresta från Sverige, dels af enskilda personer[1]). Betraktade

[1]) Under det de svenska teatersällskapen, af hvilka Petter Stenborgs och senare Carl Gottfrid Seuerlings voro de förnämsta, företrädesvis besökte Åbo *) och Helsingfors samt möjligen andra orter i södra Finland, kunna de österbottniska städerna, hvilkas förmögnare innevånare jämte familjer ofta i affärer och under riksdagarna besökte Stockholm och roade sig på dess teatrar, uppvisa de älsta kända amatörspektakel. I C. D. af Wirséns omfångsrika minnesteckning öfver F. M. Franzén (Svenska akademins handlingar efter 1886, Del. II, sid. 140) omtalas ett sällskap i Uleåborg, som vid medlet af 1700-talet „förenat sig till vittra nöjen och äfven uppförde skådespel". Att i enskilda fall, trots olikheterna, ett direkt samband mellan sextonhundra- och sjuttonhundratalens repertoir kan uppvisas, må i förbigående nämnas. Så uppförde Seuerling bl. a. en gengångare af medeltidsmoraliteterna, af honom benämd „Världens skapelse",

*) Det Seuerlingska var under åren 1778 och 1779 kyrkoskrifvet i Åbo.

med misstro och ogillande från flere håll, framträda dessa föreställningar länge ej med andra anspråk än att kunna fängsla åskådaren för stunden, vare sig de ville komma hans tårar att strömma eller sätta hans skrattmuskler i rörelse. Olikheten i sjuttonde och adertonde århundradenas uppfattning af dramatisk konst framstår bäst, då man ser, huru det förra betraktade dramatiska öfningar såsom ett värksamt medel vid uppfostran, och huru däremot det senare på alt sätt sökte utestänga det uppväxande släktet från beröring med teatern. Denna senare uppfattning betingades antagligen i viss mån äfven af mindre uppbyggliga erfarenheter från sextonhundratalet.

---

bearbetning efter ett tyskt original „Der erschoffene, gefallene und aufgerichtete Mensch", i slutet af 1600-talet författadt af en Richter och försedt med musik af kapellmästar Theil i Hamburg. Ett annat stycke, afsedt likasom det förstnämda att locka publik äfven genom effektfulla dekorationer och gifvet både af Stenborg och Seuerling samt ännu af den senares enka inpå detta århundrade, sammanhänger med „prodigus-dramat". Det bär titeln „Den döende fadern eller den genom underbara syner omvände sonen". Den „förlorade sonen" i detta stycke bär (enligt ett i Åbo svenska klassiska lyceums bibliotek förvaradt, handskrifvet exemplar) namnet Ruckulus (namnet „Die Rueckeloose" har jag anträffat i ett holländskt drama från femtonhundratalet, „De parabel van den verloren zoon", bearbetning efter en gammal fransysk moralité). Att döma af en affisch från den 8 november 1807, förvarad i universitetsbiblioteket i Helsingfors, synes det, som om det sistnämda stycket af fru Seuerling då skulle hafva uppförts med dekorationer, ursprungligen afsedda för „Världens skapelse". Ett egendomligt sammanträffande!

Gustaf Cygnæus.

Finske studerande vid utrikes universiteter före 1640.

Finlands deltagande i de menskliga kultursträfvandena sträcker sig långt tillbaka i tiden. Det kristna civilisationsarbetet i vårt land begynte, såsom kändt, för mer än sjuhundra år sedan. Men derefter förgick en lång tid, innan behofvet af en högre lärdoms förvärfvande gjorde sig gällande bland våra landsmän. Först omkring medlet af 1300-talet varsnas de första spåren af finnar, som vid utländska universitet sökt tillfredsställa sitt begär efter ett högre vetande.

Till en början var det blott ett fåtal finnar, som hade råd och tillfälle att för lärda studier företaga kostsamma och långvariga resor till utrikes orter, men efter hand ökades antalet af desse lärdomssökande.

Hufvudhärden för nordbons vetenskapliga studier var till en början det nog aflägsna universitetet i Paris, hvars magnetiska inverkan på den tidens vetenskapsidkare ingalunda var mindre än den dragningskraft, som Frankrikes hufvudstad i en senare tid utöfvat på den sköna konstens adepter.

En välkommen lättnad för lärdoms förvärfvande bereddes nordiske studerande senare derigenom, att universiteter stiftades i Tyskland, dit vägen var för dem mycket kortare. De tyska akademierna blefvo derför ock talrikt besökta af finnar, intill dess högskolor för nordiske studerande inrättades på närmare håll.

De tyska universitet, hvilka veterligen besökts af finnar, innan desse erhöllo sin egen akademi i Åbo, ha med angifvande tillika af samma lärdomssätens stiftelseår varit: det i Prag, stiftadt 1348, i Heidelberg 1386, i Köln 1388, i Erfurt 1392, i Leipzig 1409, i Rostock 1419, i Greifswald 1456, i Wittenberg 1502, i Frankfurt an der Oder 1506 (förlagdt till Breslau 1811), i Marburg 1527, i Königsberg 1544, i Jena 1558 och i Helmstädt 1576 (upphäfdt 1809). Den af nämnde orter, dit finske studerande företrädesvis begåfvo sig, var det nära Östersjön i nuv. Mecklenburg belägna Rostock, „Urbs Rosarum". — Dessutom besöktes holländska universitetet i Leyden, stiftadt 1575, af några finnar.

Mot slutet af medeltiden inrättades universitet äfven i de nordiska länderna, nämligen i Upsala 1477 och i Köpenhamn 1479. Sjelffallet blef det förra för sin närhet besökt äfven af finnar, ehuru desse vanligen, så framt medel icke saknades, utsträckte sina studieresor äfven till tyska universiteter, enär högskolan i Upsala icke blott tidtals befann sig i lägervall, utan äfven länge nog saknade rättighet att meddela högre lärdomsgrad, än baccalariatet. Sedan inom Sveriges rike ett annat universitet tillkommit, nämligen i Dorpat 1632, blef äfven detta besökt af finnar, företrädesvis från vårt lands östra del *).

Medan de akademiska studierna i början bedrefvos blott vid *ett* universitet, blef det efter hand mer och mer vanligt, att våra utrikes studerande landsmän icke nöjde sig dermed, utan att de för sina studier besökte flera universitet, hvarigenom studieresan väntades bära så mycket rikligare frukt.

År 1640 bereddes slutligen åt unge finske män, hvilka eftersträfvade en högre lärdom, den största möjliga lätt-

*) En förteckning på finske studerande i Dorpat finnes meddelad i Historiallinen Arkisto, XIII sid. 120 ff., hemtad i utdrag ur „Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurland's, Achter Band".

nad, i det att ett universitet då stiftades inom vårt eget lands gränser. Dock förblef det äfven efter denna tid alls icke ovanligt, att unge finske män sökte genom besök äfven vid utländska akademier yttermera förkofra sig i lärdom.

I femte häftet af Svenska Literatursällskapets i Finland „Förhandlingar och Uppsatser“ har jag meddelat upplysningar angående finske studerande vid Upsala universitet. Här följer en förteckning öfver finske studerande vid utrikes akademier före den finska högskolans stiftelse. Den är hemtad från såväl tryckta som otryckta källor. Bland dessa senare har jag haft lyckan få anlita bibliotekarien C. G. Styffes handskrifna anteckningar rörande svenske studerande vid utländska universitet, för hvilket benägna tillmötesgående jag beder få härmedelst hembära anteckningarnas författare min synnerliga tacksamhet. Samma anteckningar ha tidigare begagnats af bibliotekarien C. Annerstedt för hans „Upsala Universitets historia“ och af professor L. Daae i Christiania, som utgifvit „Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter“, ett nedanföre ofta åberopadt arbete.

Otvifvelaktigt är, att ännu flere finnar från den tid, nedanstående förteckning afser, idkat studier vid utländska universiteter. Då man likväl saknar närmare kännedom om deras studieresor, ha de här ej blifvit omnämnda. Så t. ex. är det säkert, att den ryktbare calendariografen Sigfrid Aron Forsius i början af 1600-talet studerat i Rostock (se Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk. Första häftet).

Med särskild kursiv stil äro i föreliggande förteckning återgifna några af statsarkivarien R. Hausen meddelade värdefulla tillägg, efter anteckningar, dem han sommaren 1882 gjort ur universitetens i Greifswald och Rostock originala studentmatriklar och dekanatsböcker till och med år 1560.

År 1347 omnämnes magister ***Conradus Conradi,*** „canonicus Aboensis“, såsom tillhörande universitetet i Paris. Den 25 november detta år valdes han nämligen till engelska nationens procurator eller ordförande vid bemälda universitet och sändes af den franska högskolans artistiska fakultet till Avignon för att inför den påfliga kurian föra fakultetens talan i dess strid med samma universitets theologiska fakultet (Y. Koskinen, Olavi Maununpoika, sid. 6; Budinszky, Die Universität Paris im Mittelalter, sid. 219). — Antagligen är han samme man, som „Corraldus Corraldi“ från Sverige, hvilken nämnes redan den $^{27}/_{6}$ 1341 såsom studerande i Paris (Diplomatarium Suecanum, N:o 3,580).

1353 omnämnes ***Rotcher*** såsom student i Paris. Han var son till en borgare i Åbo Herman Clouare (Historiallinen Arkisto II, sid. 11). Sannolikt var han den Rothcher eller Rotcherus (Hermanni), hvilken förekommer såsom prest den $^{11}/_{8}$ 1366 och den $^{11}/_{11}$ 1368 (Åbo domkyrkas Svartbok N:ris 199 och 206).

1363 valdes „Magister ***Johannes*** de Suecia dyocesis Aboensis“ till procurator för engelska nationen vid universitetet i Paris (Budinszky a. a. sid. 221). Sannolikt är han ock den „Johannes Petri Aboensis“, som, varande canonicus i Åbo och tillhörande engelska nationen i Paris, valdes den $^{23}/_{6}$ 1366 för 3 månader till dervarande universitets rektor (Y. Koskinen, a. a. sidd. 6—7). Johannes Petri var sedermera biskop i Åbo 1368—1370.

1382 inskrefs vid universitetet i Prag dominus (= prestmannen) ***„Joannes de Dulmen*** canonicus Aboen-

sis, magister artium et baccalarius in decretis Parisiensis, hic receptus, dedit dimid. sexag. quam universitas intuitu laborum suorum sibi remisit" (Daae, Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter, 1:ste Hefte, sid. 5; Budinszky, a. a. sid. 220). Han var således tidigare i Paris promoverad.

1382 inskrefs vid universitetet i Prag **Hermannus Frowini** de Abo, dedit 14 gross. (Daae, Matrikler, sid. 5). Den $^{8}/_{3}$ 1411 förekommer Herman Frowinsson såsom kanik i Åbo och tillika kyrkoherde i S:t Marie (Sv. B. N:o 330).

1382 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet och natio Saxonum **Joannes Jacobi** de Abo, dedit 14 gross. (C. G. Styffes anteckningar om svenske studerande vid utrikes universiteter och Daae, a. a. sid. 5).

1385 omnämnes såsom „mæster" **Bero II Gregersson Balk,** biskop i Åbo 1385—1412 (Sv. B. N:o 258). Antagligen hade han blifvit magister i Paris.

1385 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet och natio Saxonum **Vyliginus** de Abo, d. 14 gross. (Styffes ant:r). Daae, Matrikler, sidan 6, benämner honom Vygilinus. Måhända var han den Vilkin, som den $^{25}/_{6}$ 1415 nämnes såsom prest i Kumo (Sv. B. N:o 352).

1385 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet och natio Saxonum **Joannes Petri,** canonicus Aboensis, d. 14 gr. (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 6), måhända samme man, som under namnet Joannes Petri de Svecia den $^{14}/_{12}$ 1384 blifvit baccalarius i Prag (Daae, s. a. sid. 12). Antagligen är han den Jöns Petersson, hvilken på 1380-talet förekommer såsom kyrkoherde i Sagu samt 1404 och 1406 såsom kyrkoherde i Kimito (Svenska Riksarkivets Pergamentsbref; Sv. B. N:ris 249, 258, 259, 261, 262, 264 och 313; Sv. Dipl. N:ris 425 och 771).

Den $^{15}/_{12}$ 1389 graduerades ***Andreas Olaui*** de Wirmo till baccalarius vid universitetet i Prag (Styffes ant:r, jämf. Daae, a. a. sid. 13).

1395 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet och natio Saxonum ***Joannes*** de Wyborgh, pauper (Styffes ant:r och Daae, a. a. sid. 7) samt blef magister derstädes 1398 (Daae, s. a. sid. 14).

Den $^{23}/_{2}$ 1396 graduerades ***Magnus*** de Birmo [= Wirmo] till baccalarius vid univ. i Prag, der han den $^{10}/_{4}$ s. å. determinerade under mag. Joannes Eschilli och 1398 promoverades till magister (Styffes ant:r, jämf. Daae, a. a. sid. 14). Hemma från Virmo, der han föddes den $^{14}/_{10}$ 1357 på Alasjoki, sedermera Tavastila gård, blef Magnus Olai Tavast efter i utlandet afslutade studier konung Erik XIII:s kansler och sedan archidiaconus i Åbo samt slutligen biskop 1412—1450, † $^{9}/_{3}$ 1452.

1397 inskrefs i juridiska fakulteten vid universitetet i Prag Magister ***Henricus Magni*** de Abo, dedit 14 gr. (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 8). Han omnämnes såsom archidiaconus den $^{20}/_{1}$ 1402 (Sv. B. N:ris 294, 341 och 386).

1397 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet Dominus ***Magnus*** de Abo, presbiter, d. 14 gr. (Styffes ant:r).

1397 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet Dominus ***Andreas Magni*** de Hattela, presbiter de ecclesia Aboensi, d. 14 gr. (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 8).

1397 inskrefs i juridiska fakulteten vid universitetet i Prag Dominus ***Andreas Mathiæ*** de Nerpps, d. 14 gr. (Styffes ant:r).

1397 inskrefs vid universitetet i Prag ***Edhevidus*** de Abo, presbyter (Daae, a. a. sid. 8). Den $^{19}/_{2}$ 1401 synes

han derstädes blifvit graduerad och den $^{8}/_{3}$ s. å. determinerade han der under mag. Marquard Krynemann (Styffes ant:r). Kort derefter omkring 1402—1413 förekommer han under namnet Ödvid Thorvastesson såsom prebendat vid S:t Bartholomæi altare i Åbo domkyrka (Sv. Dipl. N:o 1127; Sv. B. N:ris 340, 426, 436 och 451).

1398 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet ***Nicolaus Stephani*** de Abo, d. 14 gr. (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 8).

1398 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet ***Linuidus Gerlagi*** de Nylandia, d. 14 gr. (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 9).

1401 graduerades ***Olawus*** de Abbo till baccalarius vid universitetet i Prag (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 14).

Den $^{1}/_{3}$ 1403 omnämnes „mester“ ***Röthker*** såsom kyrkoherde i Kangasala (Sv. B. N:o 296).

1404 inskrefs vid universitetets i Prag juridiska fakultet ***Erlendus Petri*** de Abo, pauper (Styffes ant:r, Daae, a. a. sid. 10).

1409 för vintersemestern inskrefs i natio Saxonum, hvartill skandinaviske studerande hörde, vid universitetet i Leipzig ***Saluo*** de Abo (Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och anteckningar i Upsala universitets bibliotek). Enligt Styffes anteckningar ur Leipzigs universitets matrikel skedde detta den 28 november (f. 2 a. f. Barb.) 1410.

Den $^{23}/_{4}$ (d. b. Georgii) 1410 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Johannes Mathie*** de Abo (Styffes ant:r, Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och anteckningar i Upsala univ:s bibl.).

Den $^{23}/_{6}$ 1410 omnämnes „mester“ ***Johannes*** (Jönis) ***Ölintu*** (Yölintu) såsom kyrkoherde i Åbo. Han förekom-

mer yttermera den $^{20}/_{6}$ 1434 såsom kanik och „altarista altaris sancti Bartholomej" (Sv. B. N:ris 326 och 450).

Den $^{15}/_{2}$ 1413 omnämnes en finne ***Henrik Benedicti,*** som då var afliden, men som långt förut hade gjort en kostsam studieresa (Svenskt Diplom. N:o 1679).

Den $^{16}/_{10}$ (d. S. Galli) 1413 inskrefs i natio Saxonum vid Leipzigs universitet ***Hinricus Andree*** de Abo (Styffes ant:r; Y. Koskinen, a. a. s. 89, och ant:r i Upsala univ:s bibliotek).

Den $^{1}/_{9}$ 1414 omnämnes kaniken i Åbo dominus magister ***Fredrik Trast,*** såsom uppehållande sig i Paris (Sv. Dipl. N:o 2000). Han förekommer såsom domprost i Åbo åren 1421—1430 (Sv. B. N:ris 394—397, 403, 405, 416 och 433).

Den $^{23}/_{4}$ 1414 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig magister ***Johannes*** de Wyborg pragensis från Åbo stift (Styffes ant:r, Y. Koskinen, a. a. sid. 89; jfr ofvan för 1395).

Den $^{23}/_{4}$ 1414 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Karolus Bonde*** de Abo (Styffes ant:r; Y. Koskinen, a. a. s. 89, och ant:r i Upsala univ. bibl.).

Den $^{23}/_{4}$ 1414 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Jacobus Rode*** de Abo (Styffes ant:r). Sannolikt var han samme man, som 1427 under namnet Jacobus Petri Roodh eller Magr Jacobus Petri de rode förekommer såsom en berömd lärare vid universitetet i Paris. Möjligen är han ock till följd af namnförvexling den Petrus Roodh de Abo, hvilken den $^{23}/_{6}$ 1416 valdes till rektor för univ. i Paris (Y. Koskinen, a. a. sidd. 7, 17—19 och 77; Annerstedt, Upsala universitets historia I, sid. 10). — En Jacobus Rödh (Mäster Jäpp) var 1432 och 1433 kanik i Åbo och tillika kyrkoherde i Lojo

(Strandberg, Herdaminne I, sid. 345; Bunge, Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch, Band 8, N:o 717).

Den $^{23}/_{4}$ 1414 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Johannes Rugenwalt*** de Abo (Styffes ant:r; Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och ant:r i Upsala univ:s bibl.).

Den $^{23}/_{4}$ 1414 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Henricus lenpe*** de Abo (Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och ant:r i Upsala univ. bibl.). I Styffes ant:r står: Henricus Lampe.

1419 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Thomas*** de Wiborch (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 34).

1420 *25 sept.* inskrefs vid universitetet i Rostock ***Tidemannus*** de Nova Terra (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 35); *[soluit]* $^{1}/_{2}$ *flor.*

1421 i maj inskrefs vid universitetet i Rostock ***Siggo Johannis*** (Daae, a. a. sid. 35). Måhända var han samme man, som magister Sigurd Jönisson, hvilken nämnes såsom archidiaconus i Åbo 1439—1449 (Sv. B. N:ris 482, 507, 520, 536, 537 och 552).

Den $^{16}/_{10}$ 1422 inskrefs i natio Saxonum vid universitetet i Leipzig ***Thomas*** de Abo (Styffes ant:r; Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och ant:r i Upsala univ. bibl.). Måhända var han samme man, som ofvannämnde Thomas de Wiborch, hvilken inskrefs vid univ. i Rostock 1419.

1425 i februari, *7 febr.*, inskrefs vid univ. i Rostock ***Johannes Fleming*** de Abo (Daae, a. a., sid. 37); *[soluit]* $^{1}/_{2}$ *flor.* Antagligen var han den Johannes Fleming, som nämnes främst bland kaniker, hörande till tre konungars brödraskap (Sv. B. N:o 715). Tvifvelaktigt är, om han äfven studerat i Erfurt (Hist. Ark. XIII, sid. 102), eller om den vid dervarande universitet 1429 Mich. inskrifne

Johannes Fleming, som i inskrifningsafgift erlade 12 gr., måhända var hemma från Sverige, t. ex. den Jöns Fleming, som 1430—1442 var kyrkoherde i Wermdö och 1444 konung Kristofers kapellan (Anrep, Svenska adelns ättartaflor, I, sid. 821).

1425, 12 die [mensis junij] inskrefs vid Rostocks universitet en **Ludolfus** *de Ab[o] (sista bokstafven genom nötning nästan utplånad) med anteckning: pauper.*

1425 inträffade i Paris dominus **Henricus Nicolai** aboens. dioces. Han disputerade vid dervarande universitet fastlagstiden 1427 och blef så baccalarius samt följ. år 1428 licentiat och magister i artistiska fakulteten (Y. Koskinen a. a., sidd. 4, 15, 77—78).

1425 inträffade dominus **Gregorius Haverland** dioces. aboens. i Paris, vid hvars universitet han disputerade fastlagstiden 1427 och blef så baccalarius (Y. Koskinen, a. a., sidd. 4, 15, 77—78).

1425 inträffade dominus **Olaus Magni,** dyos. aboens. i Paris, vid hvars universitet han disputerade fastlagstiden 1427 och blef så baccalarius samt följ. år 1428 licentiat och magister i artistiska fakulteten (Y. Koskinen, a. a., sidd. 4, 15, 77—78). Han blef slutligen biskop i Åbo 1450, † $^{21}/_{9}$ 1460.

1425 inträffade i Paris dominus **Benedictus Olai** dyos. aboens. Fastlagstiden 1427 disputerade han vid dervarande universitet och blef så baccalarius samt följ. år 1428 licentiat och magister i artistiska fakulteten (Y. Koskinen, a. a. sidd. 4, 15, 77—78).

1425 inträffade dominus **Seuerinus Holt** dyos. aboens. i Paris, vid hvars universitet han disputerade fastlagstiden 1427 och blef så baccalarius samt följ. år 1428 licentiat och magister i artistiska fakulteten (Y. Koskinen, a. a., sidd. 4, 15, 77—78).

1427 nämnes bland Licentiater i Paris „licentiatus et dominus“ ***Conradus Henrici*** dyos. aboens. och bland Incipientes „Item Dominus Conradus Henrici dyos. aboens.“ (Y. Koskinen, a. a., sidd. 17 och 78). År 1433 förekommer mester Conrad Henriksson i Åbo och åren 1437—1444 såsom kyrkoherde i Tenala (Sv. B. N:ris 444, 467—469 och 520). Strandberg, Herdaminne I, sid. 388, uppgifver, att han äfven var canonicus aboensis.

Magister ***Benedictus Holt*** förekommer främst bland archidiaconi, som tillhört tre konungars brödraskap (Sv. B. N:o 715, jfr Porthan, Juustens Chron., pag. 461). Antagligen hade äfven han studerat i Paris, der Severinus Holt (se ofvan för 1425) vunnit lärda grader.

1431 Luce (= 18 oktober) inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Magnus Waldemari,*** dedit 15 antq. (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 102). Sannolikt var han den Magnus Valdemari Garp, hvilken omnämnes såsom kanik i Åbo 1449—1458 och tillika kyrkoherde i Virmo och som 1458 företog en vallfart till Rom och andra heliga orter (Sv. B. N:ris 549 o. 627; Arvidssons Handlingar IV: 65, VI: 20, 25, 26, 39, 40, 42, 43, 357, 358). Antagligen var han ock den „Valdemarus de Finlandia“, som 1436 blef magister i Erfurt (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 29).

1431—1432 uppehöll sig för studier dominus ***Johannes Magni*** aboens. dios. i Paris, der han då blef baccalarius, determinerade 1432 och blef jämväl licentiat (Y. Koskinen, a. a. sidd. 72 o. 79). Han förekommer såsom archidiaconus i Åbo 1448—1455 (Sv. B. N:o 539; Arv. VI: 357, 34, 38, 42) och deltog i stiftandet af tre konungars brödraskap (Sv. B. N:ris 552 och 715).

På 1430?-talet omnämnes en magister „***Nicolaus Carhu,*** præpositus ruralis in parochia Wirmo“ (Bilmark, disp. De præpositis aboensibus, comitibus quondam palatinis, pag. 5).

Den $^{23}/_{4}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Kanutus Benekini*** de Abo (Y. Koskinen, a. a., sid. 89, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{23}/_{4}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Gerlacus gotsckalk*** de Abo (Y. Koskinen, a. a. sid. 89, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{23}/_{4}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Magnus Petri*** de Abo (Y. Koskinen, a. a., sid. 89, och Leipziger universitets matrikeln). Jfr nedan för 1445.

Den $^{23}/_{4}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Magnus Zunonis*** de Abo (Leipziger universitets matrikeln och Y. Koskinen, a. a., sid. 89, som dock har: Magnus Zimonis).

Den $^{23}/_{4}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Nicolaus swert*** de Abo (Y. Koskinen, a. a., sid. 89, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{23}/_{4}$ inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Thomas Magni nicolai*** de Abo (Y. Koskinen, a. a., sid. 89, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{16}/_{10}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Petrus Magni*** de Abbo (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Han förekommer den $^{1}/_{5}$ 1446 såsom kanik i Åbo och tillika såsom kyrkoherde i Kimito (Sv. B. N:o 528).

Den $^{16}/_{10}$ 1438 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Conradus bicz*** de Abbo (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Han blef ock der magister. Sedermera inskrefs han 1448 vid universitetet i Bologna och erlade då 12 solidos (Daae, Symbola ad historiam ecclesiasticam provinciarum etc.; Hist. Ark. XIII, sid. 103). Conrad Bidz blef domprost i Åbo 1450 och biskop 1460, † $^{13}/_{3}$ 1489.

Den $^{1}/_{5}$ 1442 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Johannes Nicolai*** de Finlandia, dedit totum (Styffes ant:r, Daae, Matrikler, sid. 24; Hist. Ark. XIII, sid. 102). Antagligen var han samme Johannes de Fijnlandia, som i november 1443 inskrefs vid universitetet i Rostock (Daae, s. a., sid. 42), eller var han måhända den Johannes Leinäpää l. Lenæpæ, hvilken 1449 omnämnes såsom kanik i Åbo och en bland stiftarne och medlemmarne af tre konungars brödraskap (Sv. B. N:ris 552 o. 715).

Den $^{1}/_{5}$ 1442 inskrefs ***Thordo Philippi*** de Finlandia, dedit totum, vid universitetet i Erfurt, der han äfven blef magister 1447 (Styffes ant:r; Daae, a. a. sidd. 24 o. 29; Hist. Ark. XIII, sid. 102).

1443 *die XII [mensis novembris]* inskrefs och blef *samma år* baccalarius i Rostock ***Johannes*** [Nilsson] ***Tavast*** *[soluit]* $^{1}/_{2}$ *flor.* (Styffes ant:r; Daae, a. a., sidd. 42 o. 139; Hist. Ark. XIII, sid. 104). Han var son till riksrådet Nils Tavast och brorson till biskop Magnus Olai Tavast samt omnämnes såsom kanik i Åbo 1451—1464, såsom medlem af helga tre konungars brödraskap och såsom prebendat vid helga lekamens altaret. Han hade besökt den heliga grafven och var 1466 afliden (Arv. IV: 20; Sv. B. N:ris 567, 575, 602, 668, 715; Arv. I: 42).

Den $^{29}/_{9}$ 1444 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Laurencius Mort*** de Finlandia, dedit 4 nov. Han var sannolikt son till borgaren i Åbo Henrik Mört och dennes hustru Katarina Olofsdotter Tavast samt sålunda systerson till biskop Magnus. Den $^{16}/_{10}$ 1445 inskrefs han vid universitetet i Leipzig, der han 1446 blef baccalarius och 1448 magister (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 102).

Den $^{29}/_{9}$ 1444 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Olavus Speck*** de Finlandia, dedit 4 nov. (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 24). Antagligen blef han baccalarius derstädes 1446, då han erlade 11 gr. (Hist. Ark. XIII, sid. 102).

Den $^{29}/_{9}$ 1444 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Arvidus*** de Finlandia, dedit 4 nov. Den $^{16}/_{10}$ 1445 inskrefs han tillika med ofvannämnde Laurentius Mort vid univ. i Leipzig. (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 24. Hist. Ark. XIII, sid. 102). Antagligen var han den mag. Arvidus Jacobi (Arvid Japsson), hvilken omnämnes såsom kanik i Åbo från 1451 och såsom archidiacanus 1464--1479, † någon tid före $^{17}/_{12}$ 1486 (Sv. B. N:ris 602, 610, 627, 674; Arv. V: 42, 47, 57, 76; VI: 68). I sådant fall var han en broder till lagmannen i Norrfinne lagsaga Hartvig Japsson och brorsson till kkh i Virmo Magnus Valdemari Garp (se ofvan för 1431).

Den $^{1}/_{5}$ 1445 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Magnus Petri*** de Alandya, dedit 19 antq. (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 102). Jfr ofvan för 1438.

Den $^{1}/_{5}$ 1445 inskrefs vid universitetet i Erfurt ***Johannes Hartekini*** de Finlandia, dedit totum (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 102).

1448 inskrefs vid Rostocks univ. ***Jacobus Olavi*** *de Fi[n]landia; dedit 2 marchas 7 die [mensis septembris].*

1449—1450 omnämnes såsom licentiat vid universitetet i Paris dominus ***Andreas Monachi,*** Dyoces. Aboens. (Y. Koskinen a. a., sid. 85).

Den $^{1}/_{11}$ 1450 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Petrus Andree*** de Vinlandia *dedit 2 marchas prima die [mensis novembris].* (Styffes ant:r. Daae, a. a. sid. 46, har Umlandia). Måhända var han den „her pæder andree", som omnämnes i Lucia Olofsdotter Diekns tredje testamente af den $^{2}/_{5}$ 1455 (Arv. VI: 43).

1450—1451 omnämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris och 1451 såsom magister derstädes dominus ***Henricus frees*** aboens. dyoces. (Y. Koskinen, a. a., sid.

86). Den $^{17}/_{7}$ 1454 inskrefs vid universitetet i Köln-„Magister Heynricus Frise de regno Swesie diocesis Abohensis ad canones iuravit et soluit" (Keussen, Die Matrikel der Universitet Köln 1389—1559, Erster Band 1389—1466, sid. 435). Han förekommer sedermera såsom domprost i Åbo från 1460 intill sin död 1465.

1455—1456 omnämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris dominus ***Magnus nicolaij*** dyoc. aboen. (Y. Koskinen, a. a., sid. 86). Tvifvelsutan är denne man Magnus Nicolai Stiernkors, född i Töfsala och son af rådsherren Nils Olofsson Stiernkors och Elin Tavast, en brordotter till biskop Magnus Tavast. Han blef magister sannolikt i början af 1457 (Y. Koskinen, a. a., sid. 69). Blef sedermera domprost i Åbo 1465 och biskop 1489, † $^{12}/_{3}$ 1500.

Den $^{4}/_{3}$ 1459 omnämnes „mester" ***Peder*** l. ***Petrus Benedicti*** (Sv. B. N:ris 588, 589. Arv. IV: 69). Han förekommer såsom magister och kanik bland medlemmarne af tre konungars brödraskap (Sv. B. N:o 715). Antagligen är han samme man, som i Henrik Claussons tredje testamente af den $^{1}/_{3}$ 1453 kallas „her pæder bentzson" (Arv. VI: 38) och således icke ännu då var magister. Han blef sedermera kyrkoherde i Karkku, i hvilket embete han omnämnes 1484 (Suomi 1854, sidd. 188—189).

Magister ***Olaus Petri*** omnämnes såsom kanik näst efter mag. Petrus Benedicti bland medlemmarne af tre konungars brödraskap (Sv. B. N:o 715).

Den $^{3}/_{8}$ 1458 sålde kaniken i Åbo ***Haquon Andersson*** åt riddaren Olof Tavast i och för sin utländska studieresa, den han företog på biskop Olofs och flere vänners inrådan, sitt mödernegods Wääntelä i Lundo (Hausens samling i Finlands Statsarkiv). Han var en dotterson till lagmannen i Söderfinne Kristian Frille och en systerson till höfvitsmannen på Åbo slott, väpnaren Mag-

nus Frille. Han förekommer såsom kanik sedan 1452, omnämnes såsom „mester“ den 4/4 1467 (Arv. V: 47) och var 1486 afliden (Sv. B. N:o 684).

Den 21/4 1463 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Johannes Kordeshaghen*** de Finlandia, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 50; Hist. Ark. XIII, sid. 104). Måhända var han och nästfölj. studerande anförvanter till den Albrekt Henriksson Görishagen, som tillika med sin svärfar Gunnar år 1409 grundade Lokalaks kapell (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 143). Jämf. slägtnamnet Gorieshagen i registret till Svartboken. — *Möjligen ock (jämte nästföljande) son till den Henrik Gorieshagen, som var fogde på Kastelholm och lagman på Åland, slutl. fogde i Satakunta och som var död 1450 (se Arv. II & III samt Svartb.).*

Den 27/8 1463 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Hermanus Kordeshaghen*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 50; Hist. Ark. XIII, sid. 104).

1468—1469 omnämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris dominus ***Henricus Canuti***, dyoces. Aboens. Följande år 1469—1470 nämnes han derstädes bland licentiati (Y. Koskinen, a. a., sid. 86).

Den 8/3 1471 omnämnes „mester“ ***Gotskalk Witte***, hvilken den 2/3 1474 förekommer såsom kanik i Åbo och kyrkoherde i Euraåminne (Sv. B. N:ris 624 och 644). Fadren Gödik Hvit var godsegare i S:t Karins socken och borgare i Åbo.

Den 19/6 1471 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Magnus Laurencii*** Aboensis dioc., dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 55). Antagligen densamme, som Magnus Laurentii Grisefot, hvilken, titulerad „dominus Magnus laurencii presbiter Aboensis“, blef baccalarius i Greifswald 1474 (Kosegarten, Geschichte der Universität Greifswald, II, sid. 222) och som sedermera förekommer

såsom kanik i Åbo 1490 och såsom archidiaconus 1501 o. 1502. Han var medlem af tre konungars brödraskap, gjorde stora donationer till Åbo domkyrka och afled 1502 samt begrofs i Nådendals kloster, hvartill han för sin lägerstad testamenterat 100 mark (Hist. Ark. XIII, sidd. 104—105; Sv. B. N:ris 689, 691, 692 och 715; Grönblad, Nya källor till Finlands Medeltidshistoria, sid. 74). — *Denne „dominus Magnus Laurencij presbiter diocesis Aboensis in Findlandia“ blef inskrifven (intitulatus) „penultima die mensis Octobris“ 1473 i Greifswald, hvarvid han „dedit XXIIII solidos & 3:s cursoribus“ (Greifswalds studentmatrikel, orig.). Promoverades 1474 till baccalaureus därstädes (Greifswalds universitets dekanatsbok).*

Den 9/9 1471 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Ericus Jacobi*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 55). Han blef 1475 baccalarius och 1477 magister i Rostock (Hist. Ark. XIII, sid. 105). Han synes ha varit kanik i Åbo, innan han blef kyrkoherde i Storkyro, i hvilket embete han förekommer den 8/2 1490. Den 1/12 1501 omnämnes han såsom gången ur lifvet. (Sv. B. N:ris 689 och 692).

1471—1472 omnämnes bland licentiati vid universitetet i Paris dominus ***Jo. Danielis*** dioc. aboensis (Y. Koskinen, a. a., sid. 86).

1472—1473 omnämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris dominus ***Laurentius Michaelis*** dioces. aboens. (Y. Koskinen, a. a., sidd. 69—70, 86). Han blef 1489 domprost och 1500 biskop i Åbo, † 28/9 1506.

1472—1473 omnämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris ***Conrardus Suart*** dioces. aboens. (Y. Koskinen, a. a., sid. 87).

Den 13/9 1473 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Gestillus Andree*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 56; Hist. Ark. XIII, sid. 105).

Den $^{13}/_9$ 1473 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Magnus Johannis*** de Abo, dedit 2 marcas (Daae a. a., sid. 56; Hist. Ark. XIII, sid. 105). Han förekommer såsom magister och kanik bland medlemmarne af tre konungars brödraskap och såsom skolmästare i Åbo 1480 (Sv. B. N:ris 676 och 715). Han blef slutligen decanus i Åbo domkapitel och utförde i detta embete åren 1492 och 1496 uppdrag såsom svenskt sändebud till Ryssland och Liffland (Dijkman, Antiquitates ecclesiasticæ, sid. 256 och Arv. VI: 374). — *En „magister Magnus Johannis de Swecia Abonensis (!) diocesis intitulatus (vid Greifswalds univ.) vicesima mensis Augusti“ 1489. „Soluit totum“. (Studentmatr. i Greifswald).*

Stephanus Laurentii, „Finno“ l. „natione Fynnus“, som var guardian för franciskanerklostret i Viborg och derjämte åren 1478—1493 minoriterordens minister provincialis för hela Dacien eller de skandinaviska länderna, hade tidigare i utlandet förvärfvat sig lärda grader, blifvit både magister och theologie doktor. Han dog 1496 (Leinberg, De finska klostrens historia, sidd. 114—116).

Den $^{13}/_{11}$ 1478 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Laurentius Johannis*** de Abo, dedit 2 marcas, hvilken såsom presbyter blef baccalarius vid samma universitet 1479 (Styffes ant:r; Daae, a. a., sidd. 59 och 143). Antagligen var han samme man, som magister Laurentius Jönsson Pölsse, hvilken inskrefs såsom baccalarius vid universitetet i Greifswald 1480 och der blef magister 1482 samt omnämnes såsom kyrkoherde i Borgå 1488, 1491 och 1493. (Kosegarten, Geschichte der Universität Greifswald II, sidd. 228 och 230). År 1488 öfverlät han Pölsböle i Pargas till Nådendals kloster (Hist. Ark. XIII, sid. 105; Arv. I: 95, VI: 77—78, VII: 35). — *I Greifswalds universitets dekanatsbok nämnes bland „examinati, admissi & promoti“ 1482 i Greifswald „Laurencius Johannis de Svecia alias de Vynlandia“. (Förekommer ej i Greifswalds studentmatrikel).*

Den $^{5}/_{7}$ 1479 inskrefs ***Gregorius Floghe*** de Abo, dedit 2 marcas, vid universitetet i Rostock, der han ock blef baccalarius 1480 (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 59; Hist. Ark. XIII, sidd. 105 och 106). — *(Floghe trol. en förvrängning af Flegh, ett gammalt Åbo namn).*

Den $^{5}/_{7}$ 1479 inskrefs ***Martinus Schutte*** de Abo, dedit 2 marcas, vid universitetet i Rostock, der han blef baccalarius 1480 (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 59; Hist. Ark. XIII, sidd. 105 och 106). Åren 1485 och 1488 förekommer han såsom kanik i Åbo och är såsom sådan äfven upptagen bland medlemmarne af tre konungars brödraskap (Arv. V: 95, IX: 7; Sv. B. N:o 715). Blef senare prior i dominikanerklostret i Sigtuna och predikareordens generalvicarius i Dacien samt slutligen 1528 biskop i Åbo, † $^{30}/_{12}$ 1550.

Den $^{7}/_{10}$ 1482 blef baccalarius från Upsala ***Johannes Werth*** de Wyborck efter föregående prof intagen i filosofiska fakulteten i Leipzig (Styffes ant:r).

Den $^{7}/_{10}$ 1482 blef baccalarius från Upsala ***Johannes Sweder*** de Stockholm efter föregånget prof intagen i filosofiska fakulteten i Leipzig (Styffes ant:r). Måhända var han samme Johannes Sweder, sacerdos, hvilken förekommer såsom medlem af tre konungars brödraskap (Sv. B. N:o 715).

Den $^{23}/_{4}$ 1483 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Joannes*** de Wyborgh, baccalarius (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Månne densamme, som förenämnde Johannes Werth de Wiborck från 1482?

Den $^{23}/_{4}$ 1483 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Petrus*** de Obo (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{15}/_{12}$ 1483 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Johannes Mort*** aboens. dyoc., dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 61; Hist. Ark. XIII, sid. 106).

Den $^{15}/_{12}$ 1483 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Petrus Vynne,*** aboens. dioc., dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 61; Hist. Ark. XIII, sid. 106).

Den $^{16}/_{9}$ 1484 inskrefs vid universitetet i Rostock, dedit 2 marcas, och 1485 graduerades der till baccalarius ***Johannes Garp*** de Zwecia (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 61; Hist. Ark. XIII, sid. 106). Måhända var han af finsk börd. (Jfr Hist. Arkisto VIII, sid. 43).

1485 graduerades till baccalarius i Rostock ***Johannes Vlemingh*** (Daae, a. a., sid. 144; Hist. Ark. XIII, sid. 106). Möjligen var han af finsk börd.

1484—1485 nämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris ***Johannes Olaui*** de Swecia dioces. aboens. Följande år 1485—1486 nämnes han såväl bland licentiati som bland incipientes (Y. Koskinen, a. a., sid. 87). Han var 1487 procurator eller ordförande för engelska nationen vid universitetet i Paris. Blef sedan archipresbyter i Åbo och 1506 biskop, † $^{9}/_{6}$ 1510.

1485—1486 nämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris ***heruidus Korke*** dyoc. aboens. Följande år 1486—1487 förekommer han bland incipientes derstädes (Y. Koskinen, a. a., sid. 87). Återkommen till hemlandet blef mag. Arvid Kurck kanik och kyrkoherde i Åbo, sedermera decanus i domkapitlet och slutligen biskop 1510, † $^{22}/_{7}$ 1522.

Den $^{21}/_{6}$ 1486 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Henricus Nicolai*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 62; Hist. Ark. XIII, sid. 107). Antagligen är han samme man, som 1488—1489 förekommer

bland baccalarii vid universitetet i Paris under namn Dominus henricus de Suecia d. aboens. och som följande år 1489—1490 nämnes bland licentiati äfvensom ännu samma år bland magistrar derstädes, kallad magister Heinricus nicolai dyoc. aboens. (Y. Koskinen, a. a., sidd. 88 och 89). Sannolikt är denne man Henricus Wenne, hvilken nämnes såsom kanik i Åbo 1492 och 1496 (Dijkman, Antiquitates ecclesiasticae, sid. 256, och Grönblad, Nya källor, sid. 104) och som blef domprost 1500, † 1513. (Jfr nedan för 1490).

Den $^{26}/_{11}$ 1487 inskrefs vid universitetet i Köln „ad jura" ***Petrus Benedicti*** de Fillandia (Kölns universitets matrikel). På biskop Conrads yrkande hade Åbo domkapitel bifallit till, att kyrkoherdeinkomsten från Tenala finge för 2, högst 3 år anslås åt Petrus Benedicti till studiers fortsättande, hvilken inkomst förut var anslagen åt kanikerne vid Åbo domkyrka och till chorpresternes utgifter. Petrus Benedicti hade besökt Rom och omnämnes 1490 och 1493 såsom presbyter i Åbo stift (Arv. I: 79 – 82, 134—138).

Den $^{23}/_{4}$ 1488 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Laurentius*** de Findlandia (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Han blef der baccalarius 1490 (Styffes ant:r).

1488—1489 nämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris dominus ***Laurencius*** dioces. aboens. och för samma år bland licentiati dominus Laurentius Ragvaldj samt ännu under samma år bland magistri Mgr Laurentius Ragvaldj d. aboens. (Y. Koskinen, a. a., sidd. 87, 88). — *„Laurentius Ragualdi clericus Aboensis diocesis de Swecia intitulatus (vid Greifswalds univ.) die quinta mensis supradicti" (föregående inskrifning är odaterad, men nästföreg. skedde i november 1489); „arcium liberalium magister, dedit totum". (Studentmatr. i Greifswald).*

1488—1489 nämnes bland baccalarii vid universitetet i Paris dominus ***Paulus Linguonis*** [Scheel] dyoces. aboens. Följande år 1489—1490 förekommer han bland licentiati derstädes och samma år nämnes äfven bland magistrar Paulus Linguonis Dio. Aboens. (Y. Koskinen, a. a., sid. 88). — *„Paulus Lingonis de Finlandia Habuensis (!) diocesis intitulatus (vid Greifswalds univ.) vicesima quarta mensis nouembris“ 1487. (Studentmatr. i Greifswald).* — Återkommen till hemlandet blef Powel Scheel sekreterare hos biskop Magnus Nicolai Stiernkors och derjämte archipresbyter vid domkyrkan. Han blef slutligen domprost i Åbo 1513 l. 1514, † 1516.

*„**Hinricus Munck** de Swecia Habonensis (!) diocesis intitulatus (vid Greifsw. univ.) decimanona mensis octobris“ 1489. „Soluit totum“. (Studentmatr. i Greifswald).*

*„**Petrus Olaui** de Swecia dyocesis Aboensis intitulatus (vid Greifsw. univ.) die XV mensis junii (1490), soluit totum“. (Studentmatr. i Greifswald). 1500 var en Petr. Olaui kapellan i Birkkala (Arv. V, 179). 1504 var en Petr. Olaui confessor generalis i Nådendal (Arv. V, 188).*

*„Dominus **Hinricus Venne,** dyocesis Aboensis intitulatus die XXII augusti (1490 vid Greifsw. univ.), soluit totum“. (Studentmatr. i Greifswald).*

Den 26/9 1491 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Cigfrigdus Kaland*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 63, Hist. Ark. XIII, sid. 107).

*„**Sigfridus Andreæ** Abboensis (!) diocesis intitulatus XVI mensis junij (1491 vid Greifswalds univ), soluit totum“. (Studentmatr. i Greifswald). 1491 promoverades vid Greifswalds universitet till baccalaureus Sigfridus de Abo. 1492 promoverades i Greifswald till magister Sigfridus Abo de Vinlandia (Greifsw. dekanatsbok). En Sigfridus var 1497 kyrkoherde i Kangasala (Arw. I, 186). En*

magister Sigfridus förornades 1530 till Jakob Wennes d. y. efterträdare (Arw. I, 228).

Den $^{4}/_{6}$ 1492 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Martinus Gram*** de Abo, dedit 2 marcas (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 63; Hist. Ark. XIII, sid. 107).

Den $^{8}/_{11}$ 1494 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Conradus Philippi*** de Abouw, dedit 2 marcas. Han blef der baccalarius 1496 och magister 1498 (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 65; Hist. Ark. XIII, sid. 107). Antagligen var han den magister Conradus, „Mester kortt", hvilken omnämnes i Magnus Frilles testamente den $^{24}/_{2}$ 1508 (Arv. IX: 9). Han var en slägting till biskop Arvid Kurck, blef efter honom 1510 decanus i Åbo domkapitel och omkom jämväl tillsammans med honom den $^{22}/_{7}$ 1522 (Juustens Chronicon, pagg. 596 och 605).

Mester ***Petrus Skäl*** omnämnes såsom kyrkoherde i Töfsala 1497—1506 (Strandberg, Herdaminne, I, sid. 169).

Den $^{7}/_{11}$ 1498 blef ***Nicolaus Ludecke*** de Abo, som graduerats till baccalarius vid Upsala universitet, efter föregångna prof intagen i filosofiska fakulteten vid universitetet i Leipzig (Styffes ant:r).

*„**Ericus** de Abo, Abomensis (!) diocesis [intitulatus] die XV mensis octobris (1499 vid Greifsw. univ.) soluit totum". (Studentmatr. i Greifswald). År 1500 promoverades i Greifswald till baccalaureus „Ericus Laurentii presbyter de Swecia Aboensis diocesis, dedit duos florinos" (Dekanatsboken i Greifsw.).*

*„**Philippus** de Wiborch diocesis Abomensis (!) [intitulatus] die XV mensis octobris (1499 vid Greifsw. univ.) soluit totum". (Studentmatr. i Greifsw.).*

Den $^{9}/_{1}$ 1503 inskrefs vid universitetets i Köln artistiska fakultet, „ad artes", ***Jacobus Mathie*** Abonensis de

Swecia (Styffes ant:r; Daae, Matrikel over nordiske Studerende ved Universitetet i Köln, intagen i Norsk Historisk Tidskrift 1875, sid. 481 o. ff.). Måhända var han samme person, som *Jacobus Wenne* den äldre, hvilken under namnet Jacobus Benne inskrefs vid universitetet i Rostock den $^{15}/_{7}$ 1505, (se nedanföre).

Den $^{13}/_{12}$ 1503 inskrefs vid universitetet i Köln ***Andreas*** Fynno de Swecia, sacerdos (Daae, i Norsk Historisk Tidskrift 1875, sidd. 481 ff.). Måhända var han den Anders Jacobi, hemma från Raumo, hvilken omnämnes såsom kanik i Åbo åren 1516—1542 (Grönblad, Nya källor, sidd. 642 och 644; Granlund, Kon. Gustaf I:s Registratur II, sid. 130, och XI, sid. 128; Arv. V: 241, 281, 327 och 328). Han afled 1542 (Juustens Chron. pag. 624).

Den $^{24}/_{10}$ 1504 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Bartholdus Erici*** de Vinlandia (Daae, Matrikler, sid. 69; Hist. Ark. XIII, sid. 107).

Den $^{15}/_{7}$ 1505 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Mathias Kurin*** l. ***Korin*** Amboensis, hvilken tidigare promoverats [till baccalarius] i Upsala. Han blef ännu samma år 1505 magister i Rostock (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 69; Hist. Ark. XIII, sid. 107) och omnämnes sedermera den $^{9}/_{12}$ 1512 i Clemet Howenskels testamente, der han tituleras „mester mattis kwryn“ (Arv. VI: 123).

Den $^{15}/_{7}$ 1505 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Jacobus Benne*** Amboensis, hvarmed utan tvifvel menas Jacobus Wenne den äldre, hvilken vid nämnda universitet promoverades till baccalarius 1506 och till magister 1508 (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 69; Hist. Ark. XIII, sid. 107). Han omnämnes den $^{7}/_{10}$ 1514 såsom mester och kanik (Arv. V: 223) och blef sedan archipresbyter i Åbo, i hvilket embete han omnämnes 1527—1530 (Arv. II: 219; Granlund, Kon. Gustaf I:s Registratur VII, sidd. 151 o. 156). Han afled 1530, sannolikt i september.

Den $^{19}/_{9}$ 1505 omnämnes magister ***Thomas,*** af biskop Laurentius föreslagen till prebendat vid S:t Sigfrids altare i Åbo (Arv. VII: 68; Grönblad, Nya källor, sidd. 250–251 och 274). Torde blifvit kyrkoherde i Perno (Grönblad, Nya bidrag till belysande af Finlands medeltid, sid. 31).

Den $^{26}/_{11}$ 1505 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Magnus Hansen*** de Abo (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 70; Hist. Ark. XIII, sid. 107).

Den $^{23}/_{12}$ 1505 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Henricus van Asken*** de Abouw (Daae, a. a., sid. 70). — *Utan tvifvel en son till Åbo borgaren Hans von Asken och hans hustru Adelitza.* — Följande år 1506 inskrefs han vid universitetet i Frankurt a. O., hvarvid han erlade „16 grossos", medan de allra flesta erlade blott 10 (Friedländer, Aeltere Universitets Matrikeln, I, Universität Frankfurt a. O. Band I, sid. 17). Promoverad i Köln, intogs han åter 1506 vid universitetet i Rostock såsom baccalarius (Hist. Ark. XIII, sid. 107). I Clemet Howenskels testamente af den $^{9}/_{12}$ 1512 omnämnes „mester henrick asken" (Arv. VI: 123) och i ett bref från Rostock af den $^{8}/_{7}$ 1515 nämnes jämväl magister Henricus vaan Asschenn såsom skuldsatt under sin studietid derstädes (Grönblad, Nya källor, sid. 631). Måhända var han den „magister henricus cancellarius", som för 1518 omnämnes i Hausens Bidrag till Finlands Historia, sid. 414.

Den $^{25}/_{5}$ 1506 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Nicolaus Schele*** de Wyborch (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 70; Hist. Ark. XIII, sid. 107).

Den $^{5}/_{7}$ 1509 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Rawaldus Johannis*** de Abow (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 72; Hist. Ark. XIII, sid. 107). Samme man befann sig under sin utländska resa den $^{14}/_{9}$ 1512 i Stralsund, va-

rande då i beråd att fortsätta sina studier (Grönblad, Nya källor, sidd. 557 och 561).

1509 $^{7}/_{5}$ inskrefs vid Rostocks universitet en **Lubertus Vemis** *de Vema. Osäkert om finländare.*

Den $^{2}/_{9}$ 1510 inskrefs vid univ. i Rostock **Petrus Johannis** de Vinlandia (Styffes ant:r; Daae, a. a., sid. 73). Tvifvelsutan var denne man Petrus **Sild** l. **Sillä.** Han promoverades i Rostock 1511 till baccalarius, befann sig der ännu den 13 och 14 september 1512 och blef antagligen äfven der magister 1513 (Grönblad, Nya källor, sidd. 557—561 och 631; Hist. Ark. XIII, sid. 108). Efter hemkomsten blefven kanik i Åbo, valdes han af domkapitlet till archidiaconus, hvarå konungens stadfästelse meddelades den $^{7}/_{6}$ 1529 (Arv. V: 241). Han synes varit död redan 1541 (Hist. Ark. IX, sid. 279), ehuru Juustens Chronicon pag. 615 uppger, att han dött den $^{20}/_{6}$ 1542.

Magister **Martinus** omnämnes såsom kyrkoherde i Kimito 1511—1514 (Grönblad, Nya källor, sid. 535; Arv. V: 223).

Den $^{4}/_{9}$ 1512 inskrefs vid universitetets i Köln artistiska fakultet, „ad artes“, **Johannes Petri** de Swetia, clericus Aboensis dioc. (Styffes ant:r; Daae, Matrikel, i Norsk Historisk Tidskrift 1875, sidd. 481 ff). Såsom uppehållande sig i Köln omnämnes han äfven i bref från Petrus Sild af den 13 och 14 sept. s. å. (Grönblad, Nya källor, sidd. 557 och 561). Antagligen är han den Hans Petri, som den $^{14}/_{8}$ 1519 från Åbo sände ett tacksägelsebref till handelsmannen Herman Bremer i Lybeck för visade tjenster (Grönblad, a. a., sidd. 696—697) och efter all sannolikt äfven Hans Petri Fleming, som blef archidiaconus i Åbo 1516 och domprost derstädes 1526, † $^{3}/_{6}$ 1547.

Den $^{13}/_{9}$ och $^{14}/_{9}$ 1512 omnämnes **Johannes Stwt** såsom då för studier återkommen till Tyskland (Grönblad, Nya

källor, sidd. 557 och 561). Antagligen är han samme man, som den $^{22}/_{12}$ 1512 inskrefs vid universitetet i Rostock under namnet Johannes Schut de *Abow* (Hist. Ark. XIII, sid. 108). Den $^{17}/_{10}$ 1514 skref från Rostock „Johannes Stwt, scolaris Rostockcensis“ till Åbo domkapitel ett varmt tacksägelsebref för bevisade välgerningar och den $^{14}/_{8}$ 1519 omnämnes han i bref från Hans Petri i Åbo till Herman Bremer i Lybeck såsom „Meister“ (Grönblad, a. a., sidd. 627 och 697).

Den $^{9}/_{6}$ 1513 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Jacobus Wen*** de Abuij (Daae, a. a., sid. 74. Hist. Ark. XIII, sid. 108). Tvifvelsutan var han Jacobus Wenne den yngre, en systerson till archipresbytern Jacobus Wenne den äldre (Grönblad, Nya bidrag till belysande af Finlands medeltid, sid. 16, jämför Hist. Ark. I, sidd. 35—36). Han blef baccalarius vid nämnda universitet 1514 (Hist. Ark. XIII, sid. 109). Antagligen är det denne, och ej den äldre med samma namn, som åsyftas med den magister Jacobus Wenne, hvilken omtalas i ett bref från Rostock till domprosten Scheel i Åbo af den $^{8}/_{7}$ 1515 (Grönblad, Nya källor, sid. 631). Att äfven den yngre Jacobus Wenne var magister, framgår tydligt af ett biskop Martin Skyttes bref, dat. den $^{22}/_{9}$ 1530 (Arv. I: 228).

Den $^{9}/_{6}$ inskrefs vid universitetet i Rostock ***Jacobus Kork*** de Abuy, en systerson till biskop Arvid Kurck. Han blef baccalarius vid samma universitet 1514 (Daae, a. a., sid. 74; Hist. Ark. I, sidd. 35—36 och XIII, sidd. 108 och 109). Under sin studieresa tillskref han Åbo domkapitel från Stralsund den $^{27}/_{5}$ 1515, och ännu den $^{18}/_{8}$ 1519 uppehöll han sig för studier i Tyskland (Grönblad, a. a., sidd. 629 - 630 och 697—699).

Den $^{9}/_{6}$ 1513 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Ericus Spor,*** hvilken promoverades till baccalarius derstädes 1514 (Daae, a. a., sid. 74; Hist. Ark. XIII, sidd. 108 och 109). Antagligen är han samme man, som sedermera

är känd under namnet Erik Spåra till Hyvikkälä, hvilken 1515 blef slottslofven på Nyslott och öfver dess län, 1560 häradshöfding i Hattula härad och den $^1/_{12}$ 1561 befallningsman på Tavastehus, † 1565 (Stiernmans Höfdingaminne II, sid. 424).

„Dominus ***Magnus*** *Cumensis, canonicus ecclesie Aboensis, intitulatus 3:a feria post festum visitationis Marie (1514 vid Greifsw. universitet), soluit florinam hoernensem et 3:s solidos cursoribus; ex Swecia oriundus". (Studentmatr. i Greifswald).*

Den $^{23}/_4$ 1514 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Jaspar*** [= Casper] ***Johannis*** de abo (Y. Koskinen, a. a. sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Han hade förut studerat i Upsala, der han blifvit baccalarius. I bref från Leipzig af den $^8/_{10}$ 1514 till domprosten Powel Scheel i Åbo kallar Jasparus Johannis sig „filius vester adoptiuus" och i ett senare bref från Leipzig till samme person af den $^3/_5$ 1515 säger han sig vara Upsalensis baccalarius och nu ämna studera i Leipzig 3 år (Grönblad, a. a., sidd. 626 och 628—629). Han förekommer sedermera såsom archidiaconus i Åbo 1526 och 1527 och synes ha aflidit 1529.

Den $^{17}/_{12}$ 1514 inskrefs vid universitetet i Rostock dominus ***Joannes Nicolai*** Aboens. dioc. (Daae, a. a., sid. 75; Hist. Ark. XIII, sid. 109).

Den $^8/_9$ 1515 omnämnes magister ***Jacobus Johannis*** (Sv. B. N:o 710). Han var då archidiaconus i Åbo, men blef sedan domprost och afled om sommaren 1526 (Juustens Chronicon, pag. 646).

Den $^{30}/_{10}$ 1516 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Petrus Sarkelaxt*** de Abold [= Abow], hvarmed åsyftas Peder Serkelaks (Hist. Ark. XIII, sid. 109), sedermera kanik i Åbo och Finlands förste reformator. Han omnämnes senast 1529 (Hist. Ark. IX, sid. 279) och torde icke långt derefter ha aflidit.

1517 22/4 inskrefs vid Rostocks universitet en Johannes Abo Arusiensis (månne misskrifn. för Aboensis?) diocesis. Kallas bland baccaularei 1518 Joens Abow).

Den 24/11 1517 inskrefs vid universitetet i Rostock **Joannes Schele** Aboens. dioc. (Daae, a. a., sid. 77; Hist. Ark. XIII, sid. 109). Förmodas ha varit en slägting till domprosten Powel Scheel (Hist. Ark. I, sid. 122). Måhända är han samme person, som för 1518 förekommer bland graduerade i filosofiska fakultetens matrikel i Rostock, namntecknad blott: „Joh. Abow" (Styffes ant:r).

Den 13/6 1525 inskrefs vid universitetet i Wittenberg **Petrus Johannes** de Wyburg (Foerstemann, Album Academiæ Vitebergensis).

Den 21/2 1526 omnämnes „mester erich Electus i Åbo" (Arv. IX: 11), hvarmed åsyftas magister **Ericus Svenonis,** förut decanus i Linköpings domkapitel, i hvilket embete han omnämnes redan 1505. Hvar han idkat studier och blifvit magister, är ej kändt, derest han icke möjligen är den „Ericus Smasuen de Nicopia Szwecus", som i juni år 1500 inskrefs vid universitetet i Rostock (Daae, a. a., sid. 67). Af Åbo domkapitel valdes han till biskop 1523 och anlände till Finland följande år, men blef ej i detta embete af påfven stadfästad, hvarför han med konungens tillåtelse år 1527 återvände till sin förra plats i Linköping.

Mester **Sigfrid** omnämnes den 22/9 1530, då biskop Martin Skytte i bref till kon. Gustaf föreslår honom till något prestembete (Arv. I: 228). Blef kyrkoherde i Letala, der han förekommer 1533 (Arv. V: 319). Blef tilllika landsprost, upptagen såsom sådan 1541 i Agricolas register. Var afliden före den 15/9 1544 (Leinberg, Handl:r rörande finska kyrkan och presterskapet, II, n:o 434).

1532 under vintersemestern inskrefs vid universitetet i Wittenberg **Thomas** vindlandensis (Album Acade-

miæ Vitebergensis, sid. 143), samme man, hvilken under namn af Thomas ***Francisci Keyoy*** är känd såsom rektor i Åbo skola. Han blef magister i Wittenberg, skolrektor i Åbo 1534 och kyrkoherde i Tavastkyro 1539, † 1546.

Magister ***Johannes Laeistius*** var förste evangeliske skolrektor i Viborg (Alopæus, Borgå gymnasii historia, sid. 11). Sannolikt blef han det 1534.

1532 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Canutus Johannis*** med epitetet „Braumensis“, hvilket felaktigt återgifvet väl skulle erinra om hans hembygd, vare sig Raumo eller Euraåminne. Vid samma universitet blef han magister den $^{29}/_{8}$ 1536 (Album Academiæ Vitebergensis). Han blef sedermera kyrkoherde i Åbo och kanik, åtminstone 1540. Han blef den $^{18}/_{9}$ 1562 afsatt från kyrkoherdeembetet, men utnämndes 1563 till biskop i Viborg, † 1564.

1533 under vintersemestern inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Simon Viburgensis,*** Suedus (Album Acad. Vitebergensis). Derifrån återkom Simon Henrici Viburgius omkring 1536, men synes ånyo ha besökt Wittenberg, der han blef magister den $^{22}/_{2}$ 1541 och der han uppehöll sig ännu 1543. Han hade stort beröm för lärdom och var sannolikt äfven kanik i Åbo, † 1545 (Porthan, Juustens Chron. pagg. 616 och 625—626).

Den $^{28}/_{8}$ 1534 blef ***Sigfridus*** Finno magister i Wittenberg. Nämnes redan 1533 såsom rektor vid Skara katedralskola (Warholm, Skara stifts herdaminne, II, sid. 635).

M. Jöran omnämnes såsom kyrkoherde i Ingo 1536 (Strandberg, Herdaminne, I, sid. 371).

1536 under vintersemestern inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Michael Agricola*** de Villand Suetiæ (Album Acad. Vitebergensis). Han blef der magister 1539

och skolrektor i Åbo s. å. Förordnades sedermera den $^{22}/_{2}$ 1548 till biskop Martin Skyttes coadjutor. Blef biskop i Åbo 1554, † $^{9}/_{4}$ 1557.

1536 under vintersemestern inskrefs vid universitetet i Wittenberg, på samma gång som M. Agricola, ***Martinus Tetus*** de Villand Suetiæ (Album Acad. Vitebergensis). Martinus Teit, hvars fader Lars Mattsson var herre till Kuuskoski i Perno (Hist. Ark. VI, sid. 291), blef sedan de kungl. prinsarnes (hertig Johans) lärare. Han var ock prebendat vid S:t Johannis altare i Åbo domkyrka och uppges äfven ha varit magister (Arv. VII: 134). Den $^{3}/_{10}$ 1544 nämnes han såsom afliden. Följaktligen afled han ej 1545, såsom antagits efter Juustens Chronicon, pag. 616. Hans yngre broder var Jacob Teit (se nedan för 1547).

Magister ***Sveno,*** Viburgensis, omnämnes såsom kanik, † 1545 (Juustens Chronicon, pag. 624).

Den $^{10}/_{8}$ 1542 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Laurentius Johannis Frese*** de Abow (Daae, a. a., sid. 80; Hist. Ark. XIII, sid. 109). Samme man inskrefs under vintersemestern 1543 vid universitetet i Wittenberg, kallande sig Laurentius Frisius ex Fillandia (Album Acad. Vitebergensis). Han blef sedermera kapellan för en sqvadron Östgöta skyttar och öfversatte från tyskan till svenskan ett arbete om militärväsendet och krigshären, hvilket han 1563 tillegnade kon. Erik XIV (Suomi 1844, sid. 244).

1543 under vintersemestern inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Paulus Justus*** ex Fillandia (Album Acad. Vitebergensis). Här studerade han i tre år, blef antagligen under denna tid magister och besökte sedan ännu universiteten i Greifswald (?), Rostock och Königsberg (Juustens Chronicon, pag. 707). Paulus Petri Iwsten utnämndes den $^{22}/_{2}$ 1548 till rektor i Åbo skola,

blef 1554 biskop i Viborg och 1563 biskop i Åbo, † $^{22}/_{8}$ 1576.

1547 i April inskrefs vid universitetet i Rostock ***Ericus Herchiepe*** Vinlandensis (Daae, a. a., sid. 81) och den $^{15}/_{3}$ 1550 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Ericus Herkepe Finlandensis (Album Acad. Vitenbergensis). Enligt ett intyg af Phil. Melanchton, dat. den $^{13}/_{1}$ 1551 hade Herkepä 2 år i Rostock åhört Arnoldus Burenius och derefter i 3 års tid i Wittenberg studerat jämte latin och grekiska äfven hebreiska (Leinberg, Handl:r rörande finska kyrkan och presterskapet I, sidd. 12—13). Han blef magister i Wittenberg 1551 och samma år lärare i Åbo skola. Åren 1555—1559 och 1562—1568 var han Åbo skolas rektor. Blef biskop i Viborg 1568, † $^{4}/_{2}$ 1578. Jfr nedanföre för 1549 Ericus Mateij.

1547 i April inskrefs vid universitetet i Rostock, på samma gång som nästföregående, ***Jacobus Teitus*** Vinlandensis (Daae, a. a., sid. 81). Den $^{15}/_{2}$ 1549 inskrefs han vid universitetet i Wittenberg (Album Acad. Vitebergensis), der han vistades ännu 1551. Tvifvelsutan var han den „Jacobus Laurentii, student af Åbo sticht“, hvilken den $^{18}/_{7}$ 1549 för studier i utlandet bekom kungabref på 4 tunnor smör från Lojo och 2 tunnor smör från Wichtis (Arv. VII: 286; Bomansson, Hertig Johan och Finland i hans tid, sid. 92). Jakob Teit blef sedermera anställd i svensk statstjenst och lefde ännu 1596. Han var yngre broder till Martinus Laurentii Teit, som inskrefs vid universitetet i Wittenberg 1536. Se mera om honom i Hist. Ark. VI, sidd. 290 ff.

Den $^{18}/_{7}$ 1549 utfärdades åt „***Ericus Mateij,*** student af Åbo sticht“, liksom åt näst föregående Jacobus Laurentii, för studier i utlandet kungabref på 4 tunnor smör från Lojo och 2 tunnor smör från Wichtis (Arv. VII: 286). Antagligen var han ofvannämnde Ericus Herkepä, hvilken samtidigt med Jacobus Teit inskrefs vid univer-

sitetet i Rostock och äfven i Wittenberg studerade på samma tid, som denne.

Den $^{9}/_{11}$ 1549 inskrefs vid universitetet i Rostock ***Joannes Bero*** de Abo, nobilis (Daae, a. a., sid. 81). Förmodas ha varit Hans Björnsson (Lejon) till Lepas i Hattula, hvilken 1558 blef slottslofven på Nyslott och var häradshöfding i Sääksmäki härad 1561—1572 (Hist. Ark. XIII, sid. 109; Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 331).

1551 omnämnes såsom studerande i Wittenberg, jämte Jacobus Teutt [= Teit] Aboensis, ***Nicolaus Beronis,*** Finlandus. (Jfr ofvan för 1547).

Den $^{5}/_{1}$ 1554 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Henricus*** Borgensis Svecus (Hist. Ark. XIII, sid. 115). Månne den nedanföre nämnde Henricus, som blef skolrektor i Åbo 1559?

Den $^{13}/_{1}$ 1554 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Henricus Canutus*** Svecus (Hist. Ark. XIII, sid. 115). Måhända var han samme man, som sedermera domprosten i Åbo, magister Henrik Canuti (se nedanföre).

Magister ***Petrus Nicolai Follingius,*** hemma från Follenge by nära Skenninge i Östergötland, hade studerat i Köpenhamn på en tid, då det svenska universitetet var upplöst, och varit der „depositor beanorum". Han blef der ock magister, var sedan rector scholae och kanik i Linköping samt blef biskop i Åbo 1558, afsatt 1563, biskop i Reval 1565, † s. å. (Porthan, Juustens Chronicon pag. 699).

Magister ***Henricus Jacobi*** hade blifvit magister vid något tyskt universitet. Blef skolrektor i Åbo 1559, kyrkoherde derstädes den $^{18}/_{9}$ 1562, från hvilket embete han dock afsattes 1580 l. 1581, † före 1590.

1562 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock **Hinricus Joannis** *Schvecus* Aboensis (Daae, a. a., sid. 86). Till hans studier hade hertig Johan den 13/10 1561 beviljat i understöd 4 tunnor smör och 1/2 läst spannmål (Leinberg, Handl:r rörande finska kyrkan och presterskapet, I, sidd. 41—42, jfr sid. 93). Måhända var han den Henricus Johannis, hvilken förekommer såsom kyrkoherde i Tenala 1586—1595 (Hist. Ark. XIII, sid. 109; Strandberg, Herdaminne, I, sid. 388).

1563 i Januari inskrefs vid universitetet i Wittenberg **Jacobus Petri** Finno Suecus (Styffes ant:r) och 1567 i Januari inskrefs vid universitetet i Rostock Jacobus Petri Finlandensis (Daae, a. a., sid. 88). Samme man, som Jacobus Petri Finno l. Suomalainen, hvilken var skolrektor i Åbo 1568—1578 och 1583—1588 samt deremellan poenitentiarius vid domkyrkan och theologie lektor i Åbo skola, † i september 1588. Om hans literära arbeten se Suomi 1844, sid. 245.

Den 25/2 1563 erhöll **Canutus Theobaldi** af hertig Johan för studier i Tyskland i årligt understöd 2 läster spannmål (Leinberg, a. a., I, sid. 52). Antagligen var han samme person, som Canutus Fabricius Nulandensis ex Finnonia, hvilken inskrefs i Juni 1563 vid universitetet i Rostock (Daae, a. a., sid. 86).

1563 i Juli inskrefs vid universitetet i Wittenberg **Ericus Bartholdi** Suecus Finlandus (Styffes ant:r).

Den 22/6 1569 omnämnes i konung Johans Diarium Mester **Peder Karson** l. **Larson** såsom collega i Åbo skola.

1569 i Juli inskrefs vid universitetet i Rostock **Erasmus Andreae** Viburgensis (Daae, a. a., sid. 90).

Magister **Henrik Canuti** (jfr ofvan för 1554) omnämnes såsom domprost i Åbo 1570—1594, såsom magister

sedan 1578 och såsom superintendent för Åbo stift 1579 —1583. Underskref Upsala mötes beslut 1593, † 1595. Möjligt är dock, att han endast honoris caussa titulerats i några handlingar „mester“.

1571 inskrefvos vid universitetet i Frankfurt a O. ***Christianus Horn*** och ***Jacobus Horn*** nobiles Finnonienses solverunt singuli 1/2 thal. hic non juravit (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 115). De voro söner till riksrådet m. m. friherre Claes Christersson Horn af Åminne. Den äldre brodren Christer, född 1554, blef 1593 lagman i Södra Finland, råkade i hertig Carls onåd och anklagades vid 1600 års riksdag, men fick nåd. Den yngre brodern Jakob, född 1556, trädde i konung Sigismunds tjenst och dog ogift i Polen efter 1601 (Anrep, Svenska adelns ättartaflor, II, sidd. 303—304).

1571 i Oktober inskrefs vid universitetet i Rostock ***Nicolaus Fleming,*** Suecus nobilis (Daae, a. a., sid. 90), som var son af riksrådet m. m. Herman Fleming till Lechtis (i Virmo). Han inskrefs jämväl vid universitetet i Frankfurt a. O. 1574, der han erlade 18 grossos (Hist. Ark. XIII, sid. 116), och hade antagligen äfven studerat i Wittenberg och Leipzig, innan han 1575 återvände till hemlandet (Grönblad, Urkunder, II, första häftet, sid. 4). Claes Fleming blef sedermera befallningsman på Nyslott 1579 och jämte sin broder Lars (se nedan för 1576) ståthållare på Åbo 1597 samt afled 1616 på Lechtis (Anrep, a. a., I, sid. 824). Skrifter af honom ha publicerats af Grönblad, a. a., sidd. 1—54 (jfr Suomi 1844, sid. 249).

Den 23/4 1573 inskrefs vid universitetet i Leipzig ***Christianus Michaelis Agricola*** Aboensis in Suecia (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln). Han var född 1551 och son till biskop Michael Agricola. Blef skolrektor i Åbo den 9/8 1578, biskop i Reval 1583, adlad den 12/5 1584, † 1586.

1573 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock **Petrus Mislepaeus** Aboensis (Daae, a. a., sid. 92, Hist. Ark. XIII, sid. 110) och 1576 i Februari inskrefs vid universitetet i Wittenberg Petrus Meselpeip de Abo Finlandiæ (Styffes ant:r). Antagligen åsyftas härmed magister Petrus Henrici Melartopæus Aboensis, som blef skolrektor i Strengnäs 1593 och domprost i Åbo den $^{12}/_{12}$ 1594, och som var superintendent eller biskopssubstitut i Åbo 1605—1610, † $^{18}/_{4}$ 1610 (Suomi 1844, sid. 245). Härmed öfverensstämma icke uppgifterna om honom i Warholms Skara stifts herdaminne, II, sid. 83.

1573 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock **Ericus Erici** Lædalensis [= Letalensis], på samma gång som nästföreg. (Daae, a. a., sid. 92; Hist. Ark. XIII, sid. 110). Denne Ericus Erici Sorolainen blef magister utrikes, skolrektor i Gefle 1578 samt biskop i Åbo 1583, † 1625. Underskref Upsala mötes beslut 1593.

1574 inskrefs vid universitetet i Frankfurt a. O. **Arvidus Horn** Finno, solvit 18 grossos, på samma gång som ofvan för 1571 nämnde Nicolaus Fleming (Hist. Ark. XIII, sid. 116). Arvid Horn var son af riksrådet och lagmannen i Norra Finland Henrik Clausson Horn till Kankas och Haapaniemi samt blef riksråd och ståthållare i Österbotten, † efter 1605 (Anrep, a. a. II, sid. 295).

1576 i Maj inskrefs vid universitetet i Rostock **Laurentius Fleming** nobilis Suecus (Daae, a. a., sid. 94; Hist. Ark. XIII, sid. 110). Liksom ofvan för 1571 nämnde Nicolaus (Claes) Fleming var denne en son af riksrådet m. m. Herman Fleming till Lechtis. Han blef ståthållare på Nyslott 1579 och på Åbo 1597, † 1602 (Anrep, a. a., I, sid. 827).

1577 i Maj inskrefs vid universitetet i Rostock **Matthias Marci** Allandensis Suecus (Daae, a. a., sid. 95) och den $^{2}/_{3}$ 1581 blef Matthias Marci Suecus Alandensis

magister derstädes (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 110; Daae, a. a., sid. 147 uppger liksom Styffe 2 Mart, men felaktigt: 1580). Han hade studerat i Åbo skola och sedan på hertig Carls bekostnad i Tyskland, först i Greifswald och senare i Rostock, der han såsom docent föreläste i matematik och astronomi. Efter hemkomsten blef han 1588 rektor vid Strengnäs skola, derefter 1589 hertigens hofpredikant och biktfader samt 1592 superintendent och kyrkoherde i Mariestad. Han dog i pesten den $^{23}/_{8}$ 1603 (Warholm, Skara stifts herdaminne, II, sidd. 82—83, Westén, svenska Hofclereciets Historia, I, sidd. 284—288). Bar äfven namnet: ***Molitaeus.***

1578 i Juli inskrefs vid universitetet i Rostock ***Nicolaus Olavi*** Bothniensis Suecus, hvilken dock synes varit finne. Den $^{20}/_{9}$ 1582 blef han magister derstädes (Daae, a. a., sidd. 96 och 148; Hist. Ark. XIII, sid. 110).

Den $^{4}/_{1}$ 1580 inskrefs vid universitetet i Heidelberg ***Siegfridus Benedicti*** Wiburgensis tillika med Ericus Bielke Suecus nobilis, hvars præceptor Siegfridus måhända var (Styffes ant:r; Hist. Ark. XIII, sid. 116).

Magister ***Gregorius Clementis*** Biornburgensis omnämnes såsom rektor i Viborg under 5 månader år 1584 (Akiander, Skolverket, sid. 312; jfr Alopæus, Borgå gymnasii historia, sid. 18).

1580 i November inskrefs vid universitetet i Rostock ***Christianus Bartholomaei*** Wiburgensis, hvilken blef magister derstädes den $^{7}/_{4}$ 1584, då benämnd Christianus Bartoldi Svecus. Han synes ha lemnat „academia urbis Rosarum“ i Juli 1584 och återvändt till hemlandet, der han blef rektor i Viborg $^{20}/_{11}$ 1584—1604 (Daae, a. a., sidd. 98 och 148; Hist. Ark. XIII, sid. 110). Underskref Upsala mötes beslut 1593.

1581 i Juli inskrefs vid universitetet i Rostock ***Theodoricus Petri*** Svecus Wiburgensis och den $^{7}/_{4}$ 1584 pro-

moverades Theodoricus Petri Nylandensis Suecus derstädes till magister på samma gång som nästföregående Christianus Bartholdi (Hist. Ark. XIII, sid. 110; Daae, a. a., sid. 148). Han var son af Peder Jönsson Ruuth, som 1521 kom från Lybeck till Sverige i sedermera kon. Gustaf I:s följe och som för sina trogna tjenster adlades af konungen 1559, då han tillika fick Borgå till län. Under sin vistelse i Rostock utgaf Theodoricus Petri (Rwtha) „Piæ Cantiones Ecclesiasticæ et Scholasticæ", tryckta i Greifswald 1582 och dedicerade till hans gynnare, den ofvan för 1571 nämnde friherre Christer Clausson Horn till Åminne. „Mester Dijderich Persson", såsom han senare äfven kallades, var under klubbekriget landshöfding i Vesterbotten och dog i Polen (Anrep, a. a., III, sidd. 562—563; Hist. Ark. XIII, sid. 110). Om förenämnda hans publikation, hvaraf en ny upplaga trycktes i Rostock 1625, se mera Suomi 1844, sidd. 244—245.

Den $^5/_9$ 1585 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Thomas Laurentii*** Aboensis Pastor in Finlandia (Styffes ant:r). Han förekommer såsom kyrkoherde i Åbo 1581 —1595. Underskref Upsala mötes beslut 1593.

*1585 i Oktoker inskrefs vid universitétet i Rostock en „**Johannes Petri** Wiburgensis".*

1586 i Oktober inskrefs ***Georgius Teittus*** ex Perno Nylandiæ vid universitetet i Wittenberg (Styffes ant:r), der Gregorius Martini Teit jämväl blef magister. Den $^{31}/_{10}$ 1588 blef han skolrektor i Åbo och derjämte kyrkoherde i S:t Marie intill sin död. Har underskrifvit Upsala mötes beslut 1593. Kyrkoherde i Åbo den $^{22}/_{10}$ 1595, † 1615.

1586 i Oktober inskrefs vid universitetet i Wittenberg, på samma gång som nästföregående Teittus, ***Michael Carpelanus*** Finlandus Suecus (Styffes ant:r). Den $^{21}/_8$ 1592 befann sig för studier i Helmstädt Michael Karpelan (Johan Rosenhanes stambok, jämför Leinberg,

Handl:r rörande finska kyrkan och presterskapet, I, sidd. 245—246). Han var son till kyrkoherden i Töfsala Matthias Karpelan och anslöt sig sedermera till Claes Flemings parti samt nedgjordes af österbottniska bönder på Tavastskogen 1597 (Anrep, a. a., I, sid. 402).

Den $^{13}/_{12}$ 1587 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Jacobus Nasier*** [?] Vinnonius Suecus Nobilis (Styffes ant:r).

1588 i Juni inskrefvos vid universitetet i Rostock ***Henricus*** och ***Johannes Nicolai Thot,*** nobiles Sueci (Daae, a. a., sid. 104). Den $^{17}/_{10}$ 1589 inskrefvos Henricus och Johannes Toth, nobiles Sueci vid universitetet i Helmstädt (Styffes ant:r) och den $^{30}/_{12}$ 1593 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Johannes Tott Finlandus (Styffes ant:r). De voro söner af guvernören öfver Finland och Carelen samt öfverste lagmannen dersammastädes Claes Åkesson Tott (Stiernman, Höfdingaminne, II, sid. 349). Förstnämnde Henrik Claesson Tott innehade 1598 befallningen på Åbo, men skötte för öfrigt sina betydliga landtegendomar i Finland. Han var gift med Sigrid Wasa, en dotter af konung Erik XIV och Catharina Månsdotter, och torde ha aflidit omkring 1607 (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 342).

Den $^{31}/_{7}$ 1588 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Georgius Laurentii*** Aboensis ex Finlandia (Styffes ant:r). Samma år den $^{16}/_{10}$ inskrefs vid universitetet i Leipzig Georgius Laurencij Finlandius (Y. Koskinen, a. a., sid. 90, och Leipziger universitets matrikeln).

Den $^{17}/_{9}$ 1589 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Petrus Ruta*** Helsingforsiensis Finlandus (Styffes ant:r). Antagligen är han den Petrus Ruthanus Finno, som författat ett i Hamburg 1599 tryckt sorgeqväde öfver en högt uppsatt dansk man Henrik Ranzow, som afled den $^{31}/_{12}$ 1598 (se Suomi 1844, sidd. 248—249).

Den $^{25}/_{4}$ 1590 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Laurentius Georgii*** Finonus (Styffes ant:r).

Den $^{12}/_{9}$ 1590 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Carolus Crepelinus*** Finonius (Styffes ant:r). Kallande sig Carolus Kröpelin synes han ha uppehållit sig i Helmstädt ännu i början af 1592, då han der lät trycka ett bref till en studiivän, som skulle resa från Helmstädt till Leipzig (se Suomi 1844, sid. 245).

Den $^{8}/_{10}$ 1590 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Carolus Nicolai Flemmingius*** Finonius (Styffes ant:r). Samme man inskrefs vid universitetet i Frankfurt a. O. 1592 och vid universitetet i Rostock i September 1594 (Daae, a. a., sid. 108). Antagligen var han en naturlig son till riksamiralen och riksmarskalken Claus Eriksson Fleming, i hvilket fall han afled i Åbo 1596 (Hist. Ark. XIII, sidd. 111 och 116; Y. Koskinen, Nuija Sota, sid. 109).

Den $^{14}/_{3}$ 1592 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Marcus Helsingius*** Finnonius (Styffes ant:r). Den $^{10}/_{8}$ 1593 disputerade vid samma universitet för graden Marcus Henrici Helsingius Nyl., som ock blef magister derstädes. Var först theologie lektor i Åbo skola och blef sedan skolans rektor 1595, † $^{30}/_{1}$ 1609. Såväl hans disputation, tryckt i Wittenberg 1593, som ett annat af honom i Rostock 1603 tryckt arbete finnas till titlarne angifna i Suomi 1844, sid. 246.

1592 i April inskrefs vid universitetet i Rostock ***Ericus Simonis*** Wiburgensis Suecus (Daae, a. a., sid. 106).

Den $^{21}/_{8}$ 1592 befann sig för studier i Helmstädt jämte sin äldre broder Michael (se ofvan för 1586) ***Lars Karpelan*** (Johan Rosenhanes stambok). Han var född 1566. Blef hofman hos hertig Carl och 1623 assessor i Åbo hofrätt, erhöll afsked 1644, † $^{6}/_{10}$ 1648 och begrafven i Töfsala kyrka (Anrep, a. a., I, sid. 402).

1592 inskrefs vid universitetet i Jena ***Samuel Savonius*** Sueco Finnonius (Styffes ant:r). Antagligen var han sedermera kyrkoherden i Helsingfors Samuel Andreæ Savonius 1598—1624. I sådant fall var han son till kyrkoherden i S:t Michel Andreas Sigfridi och hade sjelf efter hemtrakten antagit namnet Savonius (Akiander, Herdaminne I, sid. 174, och II, sid. 287).

1592 inskrefs vid universitetet i Jena ***Nicolaus Magnus*** Sueco Finnonius (Styffes ant:r). Tvifvelsutan samme man, som Nicolaus Magni Viburgensis Finno, hvilken den $^{11}/_{1}$ 1594 befann sig för studier i Jena (Johan Rosenhanes stambok). I Oktober 1598 inskrefs han vid universitetet i Rostock (Daae, a. a., sid. 110) och den $^{6}/_{6}$ 1601 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Nicolaus Magni Carelius Finno (Styffes ant:r). Han blef magister och 1606 skolrektor i Viborg, kyrkoherde derstädes 1616 och biskop 1630, † 1632.

1592 inskrefs vid universitetet i Jena ***Ivarus Barthollus*** Finnonius (Styffes ant:r). Sannolikt är han densamme, som i Johan Rosenhanes stambok kallas Julius Barthollus Sueco Finnonicus, hvilken för studier befann sig i Jena den $^{12}/_{2}$ 1593.

Den $^{11}/_{1}$ 1594 befann sig för studier vid universitetet i Jena ***Johannes Fabricius*** Sueco Finnonius (enl. Johan Rosenhanes stambok). År 1605 utgaf Johannes Fabricius i Rostock en disputation under præsidium af prof. Magnus Pegelius (Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, I, sid. 43).

1594 inskrefs vid universitetet i Jena ***Johannes Suenonis*** Finnonius, hemma från Raumo. Den $^{24}/_{3}$ 1596 disputerade vid samma universitet, præside Georgio Mylio, Johannes Sveno R.[aumannus] Svecofinnonius. Antagligen hade han tidigare studerat i Upsala, eftersom disputationen är af honom tillegnad Upsala universitetets

rektor Ericus Jacobi. Den $^{13}/_{9}$ 1597 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Johannes Sveno Raumannus Suecus och promoverades der till magister den 27 i samma månad, hvarefter han återvände till Sverige och blef 1598 matheseos professor i Upsala. För theologiska studier begaf han sig dock ånyo till Tyskland, hvarest vid universitetet i Marburg år 1602 inskrefs Joannes Raumannus Finnonius Suecus (Styffes ant:r). Här disputerade han den $^{25}/_{3}$ 1603 såsom respondens, sub præsidio Balthasaris Mentzeri, och för theologie doktorsgrad den $^{16}/_{2}$ 1604. Hans då utgifna akademiska afhandling är tillegnad Sveriges riksföreståndare hertig Carl, hvars utmärkta mot honom bevisade välgerningar auctor i sin tillegnan framhåller. Den $^{15}/_{3}$ samma år blef han i Marburg theologie doktor. Efter att sedan i 6 år ha varit kyrkoherde i Stockholm, blef han 1610 theologie professor i Upsala, † $^{2}/_{3}$ 1614. Se mera om honom och hans literära arbeten i Suomi 1844, sidd. 246—248.

1595 i April inskrefs vid Upsala akademi ***Joachimus Matthiae Stutaeus,*** son af kyrkoherden i Ilmola Matthias Laurentii Stuthæus eller Stuut. Den $^{27}/_{9}$ 1599 inskrefs han vid universitetet i Wittenberg och år 1600 vid universitetet i Jena, på samma gång som Ericus Erici junior. Den $^{13}/_{8}$ 1602 inskrefs vid universitetet i Helmstädt Joachimus Stutæus Osterbotniensis Finno (Styffes ant:r). Han hade blifvit magister och utnämndes först till theologie lektor i Åbo skola samt sedan till rektor för samma skola den $^{24}/_{5}$ 1609. Blef kyrkoherde i Åbo 1615. Var tillika 1625—1627 under biskopsledigheten ordförande i Åbo domkapitel, † 1633.

1595 i April inskrefs vid universitetet i Upsala ***Olaus Erici Elymaeus,*** antagligen hemma från Elimä socken. 1597 i Juni inskrefs han vid universitetet i Rostock (Daae, a. a., sid. 109). Den $^{3}/_{3}$ 1601 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Olaus Elimæus Finno och den $^{29}/_{4}$ samma år vid universitetet i Helmstädt Olaus Eli-

mæus Finlandius Suecus (Styffes ant:r). Han var magister och blef skolmästare i Stockholm 1609 samt kyrkoherde vid Nicolai eller Stora kyrkan derstädes 1612. Befordrades den $^{16}/_{7}$ 1618 till biskop i Viborg, † 1629. Om hans literära verksamhet se Suomi 1844, sid. 254.

1595 i April inskrefs vid universitetet i Upsala ***Johannes Matthiae*** Finno ***Cruse*** och 1598 i Oktober inskrefs vid universitetet i Rostock Johannes Crusius, nobilis Finno (Daae, a. a., sid. 110). Den $^{4}/_{11}$ 1600 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Johannes Cruus Tavasten. Finno (Styffes ant:r). Han var en son till riksrådet Jesper Mattsson Cruus, blef kammarråd 1641 och krigskommissarie 1643, † 1644 (Anrep, a. a., I, sid. 510).

1595 i Oktober inskrefs vid universitetet i Rostock ***Petrus Sigfridi*** Buckalensis Finno (Daae, a. a., sid. 108). I Hist. Ark. XIII, sid. 111, förmodas, såsom det vill synas med skäl, att Buckalensis rätteligen vore Birckalensis och att Petrus Sigfridi var son af Sigfridus Erici, hvilken förekommer såsom kyrkoherde i Birkala 1587 —1597.

Magister ***Isaacus Birgeri Rothovius*** blef student i Upsala 1595, inskrefs den $^{1}/_{7}$ 1600 vid universitetet i Wittenberg (Styffes ant:r), blef der magister 1602, kyrkoherde i Nyköping 1604 och biskop i Åbo den $^{6}/_{3}$ 1627, † $^{10}/_{2}$ 1652.

1597 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock ***Hermannus Flemingus*** Finland. Nobilis (Daae, a. a., sid. 109). Han var son af ståthållaren på Åbo, Claes Fleming (se ofvan för 1571). Blef assessor i Åbo hofrätt 1623, landshöfding i Nyslotts län 1641. Bekom afsked 1645, † 1652 och begrafven i Töfsala kyrka (Anrep. a. a., I, sid. 824).

1600 i Januari inskrefs vid universitetet i Rostock ***Ericus Erici*** Aboensis Suecus Finland. (Daae, a. a., sid.

111). Den $^{6}/_{5}$ 1600 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Ericus Erici Junior Finno och ännu samma år inskrefs vid universitetet i Jena Ericus E. Junius [= Junior] Finno (Styffes ant:r). Han var son af biskop Erik Eriksson i Åbo (se ofvan för 1573) och gaf sig senare in i jesuiternes collegium germanicum i Rom, der han hade fullbordat sina studier år 1607. Han omnämnes senast 1610, då ännu idkande studier utrikes (Hist. Ark. XI, sidd. 208—210).

Den $^{14}/_{12}$ 1601 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Henricus Jacobi Grå*** Finno (Styffes ant:r). Antagligen är han den Henricus Gråå, som var kyrkoherde i Tenala 1618—1643 (Strandberg, Herdaminne I, sid. 388).

1602 i December inskrefs vid universitetet i Rostock ***Henricus Flemingius*** nobilis Suecus (Daae, a. a., sid. 113). Han var född den $^{15}/_{8}$ 1584 och yngre broder till ofvan för 1597 nämnde Herman Fleming. Blef 1622 öfverste för hela finska rytteriet. Han lät uppbygga Mietois kapellkyrka. Afled den $^{7}/_{11}$ 1650 och blef begrafven i Virmo kyrka (Anrep, a. a., I, sid. 825).

1603 trycktes i Rostock ett vid universitetet derstädes hållet tal af ***Eduardus Horn,*** Nobilis Fenno (Suomi 1844, sid. 249). Antagligen är denne man Evert Carlsson Horn till Kankas, född 1581. Han blef generalfältmarskalk 1613, † $^{24}/_{7}$ 1615 och begrafven i Åbo domkyrka. Sörjdes mycket af kon. Gustaf II Adolf, hvilken bevistade hans jordafärd på Kankas (Anrep, a. a., II, sid. 295).

1603 inskrefs vid universitetet i Jena ***Michael Cornelius*** Aboensis Finnonius. Han inskrefs den $^{30}/_{4}$ 1604 vid universitetet i Wittenberg (Styffes ant:r) och 1604 i September vid universitetet i Rostock (Daae, a. a., sid. 114). Återkommen till hemlandet, blef han conrector i Åbo skola, hvilken titel han användt redan den $^{8}/_{1}$ 1606, medan collationsbrefvet, hvarigenom Michael Cornelii ut-

nämndes till lector philosophiæ eller conrector i Åbo skola, är dateradt först den $^{20}/_{2}$ 1608 (Finlands Statsarkiv N:o 4379, fol. 116, och Ecclesiastica). Sjelf skref han sig dels Cornelii, dels Cornelius. Han afled 1615.

1605 i Juli inskrefs vid universitetet i Rostock ***Simon Johannis*** Carelius Wiburgensis Suecus (Daae, sid. 114). Han disputerade der den $^{31}/_{12}$ 1605, sub præsidio Lucæ Bacmeisteri. Disputationen, författad af honom sjelf, är tillegnad hans gynnare erkebiskopen Olavus Martini samt capitulares i Upsala och Stockholm äfvensom M. Ericus Erici, „episcopus Aboensis & Administrator Wiburgensis“ samt hvardera domkapitlets medlemmar. En annan disputation försvarade han i Rostock 1607. Han blef sedan theol. lektor vid Viborgs skola $^{17}/_{10}$ 1607, † 1610 (Jfr Suomi 1844, sid. 250, och Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, första häftet, sid. 44).

Den $^{2}/_{7}$ 1606 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Gabriel Petri Melartopaeus*** Finno (Styffes ant:r). Hemma från Kimito hade han åren 1602—1606 tjenstgjort såsom hypodidascalus eller collega vid Åbo skola. Den $^{6}/_{9}$ 1606 disputerade han, præside Gregorio Horstio, vid bemälda universitet, der han blef magister 1608. Efter återkomsten till hemlandet blef han theol. lektor i Åbo skola 1610 à 1612 samt rektor 1616. Derjämte bekom han Nådendals pastorat. I rektorsembetet qvarstod han till 1630, och Nådendals pastorat innehade han till 1634, hvarförinnan han den $^{30}/_{3}$ 1633 utnämndes till biskop i Viborg, † 1641.

1606 i November inskrefs vid universitetet i Rostock ***Johannes Bartholdi Ruthanus*** Wiburgensis Suecus (Daae, sid. 115). Han var son till borgaren i Viborg Bartholdus Petri Ruuth och brorson till ofvan (för 1581) nämnde Theodoricus Petri. Den $^{4}/_{4}$ 1610 disputerade præside Hermanno Heltbergio in florentissima Rosarum universitate

Johannes Bartholdi Ruuth Wiburgensis Carelius. Disputationen är tillegnad pastor i Viborg Johannes Olai, theol. lektorn derstädes Simon Johannis äfvensom respondentens fader. Han omnämnes den $^{15}/_{10}$ 1611 såsom den der studerat vid renläriga akademier i Tyskland (Waaranen, Urkunder III, sid. 165).

1607 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock ***Petrus Rutanus*** Finlandus (Daae, sid. 115; Hist. Ark. XIII, sid. 112).

1607 i Juli inskrefs vid universitetet i Rostock ***Andreas Johannis*** Wiburgensis Suecus (Daae, sid. 115). Han var theol. lektor vid Viborgs skola 1610—1616. Blef kyrkoherde i Pyttis 1616. Var 1627 afliden.

1608 i Augusti inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Olaus Georgii Suomalainen*** Satakundinus Finno (Styffes ant:r). Han afled i April 1613. Efter hans död utkom samma år i Wittenberg en af Olaus Georgii Suomalænius, Hvittensis, Fenno författad parentation öfver flere hans anförvanter (Suomi 1844, sid. 253).

1608 i Augusti inskrefs vid universitetet i Wittenberg samtidigt med nästföreg. ***Georgius Henrici*** Seymekens. (!) Finno (Styffes ant:r).

1608 i Augusti inskrefs vid universitetet i Rostock ***Henricus Martini*** Carelius (Daae, sid. 116) och 1610 i September vid universitetet i Frankfurt a. O. Heinricus Martini ***Fattebur*** Wiburgensis ex Carelia Sueciæ (Hist. Ark. XIII, sid. 116). Den $^{8}/_{12}$ 1614 inskrefs Henricus Fattbur Wyburgensis Carelius vid universitetet i Wittenberg (Styffes ant:r), der Henricus Fattbuur disputerade den $^{28}/_{3}$ 1615 (Suomi 1844, sid. 255) och blef magister samma år. Den $^{11}/_{1}$ 1616 blef han skolrektor i Viborg och 1632 kyrkoherde i Nyskans (Akiander, Skolverket, sidd. 312—313).

1609 blef ***Petrus Jonae Bjugg,*** född 1587, student i Upsala. Den $^{21}/_{6}$ 1614 inskrefs Petrus Biugg Gothus vid universitetet i Wittenberg (Styffes ant:r), der han disputerade den $^{22}/_{7}$ 1615 och blef magister. Han blef sedan lektor i Linköping 1628, kyrkoherde i Söderköping 1639 och biskop i Viborg den $^{10}/_{10}$ 1642, † 1656.

Den $^{2}/_{9}$ 1609 inskrefs vid universitetet i Helmstädt ***Christianus Broijer*** Wiburgensis Vinlandus (Styffes ant:r).

Den $^{5}/_{10}$ 1609 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Gustavus Hornn*** Nobilis ex Finlandia (Styffes ant:r). Antagligen var han sedermera grefve Horn af Björneborg, född 1592, och son af riksrådet m. m. Carl Henriksson Horn till Kankas och Haapaniemi. Han blef slutligen Riksmarsk, Generalfältherre samt president i krigskollegium 1653, † $^{10}/_{5}$ 1657 och begrafven i Jakobs kyrka i Stockholm (Anrep, a. a., II, sid. 291).

Den $^{5}/_{10}$ 1609 inskrefs tillika med den föreg. vid universitetet i Wittenberg ***Arvidus Hornn*** Nobilis ex Finlandia (Styffes ant:r). Sannolikt var han den föregåendes kusin Arvid Horn till Wuorentaka och Harris, en son af Göran Henriksson Horn till Haapaniemi och Wuorentaka. Han blef landshöfding i Nylands och Tavastehus län 1634, † 1653 (Anrep, a. a., II, sid. 295).

Den $^{5}/_{10}$ 1609 inskrefs tillika med de två föregående vid universitetet i Wittenberg ***Nicolaus Flemingus*** Nobilis ex Finlandia (Styffes ant:r). Genom sin moder Anna Henriksdotter Horn var han kusin till de tvenne föregående. Han var född på Willnäs 1592, blef riksråd 1625 och dog den $^{26}/_{7}$ 1644 såsom befälhafvare öfver svenska örlogsflottan (Anrep, a. a., I, sid. 827).

1611 inskrefs ***Aeschillus Olai Petraeus*** såsom student i Upsala, der han blef magister 1619. Han var född 1593 och son till kyrkoherden i Filipstad Olaus Aeschilli. Vid

universitetet i Wittenberg disputerade han den $^{6}/_{7}$ 1622 och vid universitetet i Jena den $^{5}/_{8}$ 1626. Han blef theol. lektor vid Åbo skola 1628, theol. licentiat i Upsala samma år, theologus superior vid Åbo gymnasium 1630 samt kyrkoherde i Åbo den $^{2}/_{9}$ 1634, förste theologie professor och rektor vid Åbo akademi 1640, theol. doktor i Upsala samma år, biskop i Åbo 1652, † $^{27}/_{9}$ 1657.

Den $^{6}/_{8}$ 1614 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Jeremias Petri,*** Parginsulanus Finno (Styffes ant:r). Måhända var han en son af kyrkoherden i Pargas Petrus Johannis, som underskref Upsala mötes beslut 1593 och lefde ännu 1617 (Strandberg, Herdaminne, I, sid. 96).

Den $^{6}/_{8}$ 1614 inskrefs tillika med nästföregående vid universitetet i Wittenberg ***Hardeuicus Henrici*** Sexmontanus Finno (Styffes ant:r).

1614 i December inskrefs vid universitetet i Rostock ***Matthias Jacobaeus*** Viburg. (Daae, a. a., sid. 119) och den $^{14}/_{1}$ 1615 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Matthias Jacobæus Wiburgo Carelius (Styffes ant:r). Matthias Jacobæus Tolia var född 1582, blef prestvigd 1610, magister i Wittenberg 1617, theol. lektor i Wiborg 1619—1631, kyrkoherde der 1631 och tillika primarius theol. lektor vid Viborgs gymnasium 1641, hvarifrån han dock tog afsked 1648, † $^{28}/_{1}$ 1656. Han hade besökt äfven andra utländska akademier, innan han 1619 återkom till Finland (Akiander, Herdaminne, II, sidd. 407—408). I Giessen utgaf han 1619 Theses Theologicæ (Suomi 1844, sid. 255).

Den $^{21}/_{8}$ 1615 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Matthaeus Petri*** Aboensis Suecus (Styffes ant:r).

Den $^{21}/_{8}$ 1615 inskrefs vid universitetet i Wittenberg på samma gång som nästföregående ***Axelius Nicolai Turdinus*** Suecus (Styffes ant:r). Antagligen var han finne, hvilket tillnamnet synes antyda.

Den $^{18}/_{11}$ 1615 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Laurentius Vallerius*** Olandiensis Suecus (Styffes ant:r). Personen i fråga kan dock ha varit hemma från Ålands socken i Upsala län.

Den $^{21}/_{11}$ 1616 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Pontus Matthaeus Kurck,*** Finlandus, relegatus A:o 1618 in Februar (Styffes ant:r).

Den $^{21}/_{11}$ 1616 inskrefs samtidigt med nästföregående vid universitetet i Wittenberg ***Elias Jeremiae Esping,*** Finnonius (Styffes ant:r).

Den $^{28}/_{9}$ 1617 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Michael Joannis*** Savonia Finlandus (Styffes ant:r), kallande sig ***Savonius.*** I ett kungabref af den $^{17}/_{7}$ 1618 kallas han „designatus rector" i Helsingfors (Akiander, Skolverket, sid. 182). Han disputerade den $^{6}/_{3}$ 1619 i Wittenberg och blef samma år magister derstädes (Suomi 1844, sid. 256). Af biskopen i Viborg tidigare designerad till skolmästare i Helsingfors, erhöll han härå den $^{5}/_{6}$ 1621 konungens konfirmationsbref (Finlands Statsarkiv N:o 3623, foll. 38—39). Var ännu 1630 skolmästare i Helsingfors (Bidrag till Åbo stads historia, IV, sid. 78). Blef sedan logices och ethices professor i Dorpat, från hvilket embete han erhöll afsked 1651.

Den $^{18}/_{10}$ 1618 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Carolus Hooren,*** Svecus (Album Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 137). Han var född den $^{6}/_{4}$ 1598 och son af friherre Christer Clausson Horn till Åminne, hvilken 1571 inskrifvits vid universitetet i Frankfurt a. O. (se ofvan). Han blef 1633 vicepresident i Svea hofrätt, † $^{10}/_{2}$ 1639 (Anrep, a. a., II, sid. 304).

Den $^{23}/_{7}$ 1619 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Thomas Florinus*** Norfindus (Styffes ant:r). Han var

son till slottsskrifvaren i Åbo Thomas Eschilli. Efter att den $^{15}/_{9}$ 1621 ha disputerat under præsidium af professor Jakob Martini, blef han magister i Wittenberg. Återkommen till hemlandet blef han theol. lektor i Åbo skola 1623, theologus inferior vid Åbo gymnasium 1630, kyrkoherde i Wasa och Mustasaari 1634, † 1648. Om en af honom utgifven latinsk utläggning af Luthers lilla katekes se Suomi 1844, sid. 258.

Mag. ***Jeremias Matthiae Cronbäck,*** Biörneburgensis, blef rektor vid Uleåborgs pedagogi 1621, kyrkoherde i Kronoby 1628, † 1637. Okändt är, vid hvilket universitet han studerat.

1621 i Augusti inskrefvos vid universitetet i Rostock bröderne: ***Johannes Wildemannus,*** nobilis Svecus, och ***Antonius Wildemannus,*** nobilis Svecus, (Daae, a. a., sid. 121) och den $^{16}/_{7}$ 1624 inskrefvos vid universitetet i Leyden Joannes Wildemannus Finlandus och Antonius Wildemannus Finlandus (Album Studiosorum Acad. Lagduno-Batavæ, spalt 170). De voro söner af ståthållaren på Nyslott, Kexholm och Nöteborg Arvid Tönnesson Wildeman till Tjusterby († 1617), hvars farfarsfar Peder Lille var häradshöfding i Masku härad 1487. Johan Wildeman introducerades på ättens vägnar 1625 och Antonius (Tönnes) Wildeman blef 1635 assessor i Svea hofrätt (Anrep, a. a., IV, sid. 609).

Den $^{14}/_{5}$ 1622 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Gustavus Horn,*** eques Svecus, broder till den 1618 der inskrifne Carolus Horn och son af friherre Christer Clausson Horn till Åminne (se ofvan för 1571). Han var född den $^{6}/_{4}$ 1601, blef riksråd 1638, † $^{14}/_{6}$ 1639 (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 160, och Anrep, a. a., II, sid. 304).

1623 i Juni inskrefs vid universitetet i Rostock ***Martinus Henrici Stodius*** Finno (Daae, a. a., sid. 122) och

den $^{28}/_{6}$ 1623 inskrefs vid universitetet i Wittenberg Martinus Henricus Stodius (Styffes ant:r). Han var född den $^{9}/_{11}$ 1590 i Åbo, der fadren Henricus Johannis var ståthållare på slottet. Efter vunnen magistergrad i Wittenberg återkom Stodius till sin fädernestad 1627, der han 1628 anträffas såsom konrektor vid skolan, hvars rektor han blef 1630. Den $^{19}/_{10}$ 1632 har han tecknat sig: Martinus Heinricus Stodius Aboensis (Finlands Statsarkiv N:o 1894, fol. 123). Theologus inferior vid Åbo gymnasium 1636, blef han professor vid Åbo akademi 1640, † 1675. Om hans literära verksamhet se Suomi 1844, sidd. 257—258.

1623 i Augusti inskrefs vid universitetet i Rostock ***Christianus Olai*** Wiburgensis Finno (Daae, a. a., sid. 122). Var samme man, som Christiernus Olai ***Winter,*** hvilken blef theol. lektor i Viborgs skola 1633, magister i Upsala 1635, secundus theol. lector vid Viborgs gymnasium 1641 och kyrkoherde i Jääskis 1652, † 1667.

1623 i Augusti inskrefs vid universitetet i Rostock ***Joannes Henrici*** Wiburgensis Finno (Daae, a. a., sid. 122).

1623 i September inskrefs vid universitetet i Rostock ***Samuel Krojel*** Wiburgensis Carelius (Daae, a. a., sid. 122). Han var son af borgmästaren i Viborg Hans Croel, hvilken var gift med biskop Paul Iwstens dotter Anna. Samuel Croel var 1635 slottslofven på Viborgs slott och på 1640-talet kammarfiskal i begge Karelerne samt Narva och Allentaka (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 548).

Den $^{17}/_{11}$ 1623 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Gabriel Petri*** Finlandus (Styffes ant:r) och 1625 i Januari inskrefs vid universitetet i Rostock Gabriel ***Arctophilax*** Ostroboddus Finno (Daae, a. a., sid. 122). Son till Petrus Arctophilacius, kyrkoherde i Kalajoki, kallade han sig Calamnius l. Calajokius. Han blef först kapel-

lan i Kalajoki och 1636 kyrkoherde i Kemi, † 1648. Från honom härstammar Calamniska slägten.

Den $^{15}/_{12}$ 1623 inskrefs vid universitetet i Wittenberg ***Josephus Laeander*** Norfinno (Styffes ant:r) och den $^{25}/_{5}$ 1626 omnämnes bland promoti vid universitetets i Rostock filosofiska fakultet Josephus Leander Finno Suecus (likaledes Styffes ant:r).

1625 i Augusti inskrefs vid universitetet i Rostock ***Sueno Vigelius*** Suecus (Daae, a. a., sid. 123). Sveno Laurentii Vigelius, född i Vestmanland, hade tidigare blifvit student i Upsala och magister derstädes 1625. Återkommen till hemlandet blef han först rektor i Nyköping, sedan skolrektor i Reval och 1633 theologus superior vid Åbo gymnasium samt 1640 andre theologie professor vid Åbo akademi, kyrkoherde i Pedersöre 1650, † 1653.

1627 blef ***Birgerus Isaaci Rothovius*** student i Upsala och inskrefs i Januari 1632 vid universitetet i Rostock, der han samma år disputerade under Ernesti Mylii præsidium (Daae, a. a., sid. 124; Tengström, Vita Rothovii, pag. 260). Han var son af biskopen i Åbo Isak Rothovius.

Den $^{26}/_{5}$ 1629 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Svanto Horn*** Svecus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 218). Han var son af friherre Christer Clausson Horn till Åminne (se ofvan för 1571) och broder till de 1618 och 1622 vid samma universitet inskrifne Carolus och Gustavus Horn. Blef assessor i Svea hofrätt 1635 och vicepresident i Åbo hofrätt 1645, † $^{1}/_{11}$ samma år innan tillträdet (Anrep, a. a., II, sid. 306).

Den $^{19}/_{12}$ 1630 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Gustavus Horn*** Svecus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 232). Han var född 1614 och son af generalfältmarskalken Evert Carlsson Horn till Kankas.

Blef upphöjd i friherrligt stånd, kallad Gustaf Evertsson Horn af Kankas, Baron Horn af Marienborg (i Liffland). Avancerade till fältmarskalk och generalguvernör i Bremen och Verden 1663, † den $^{27}/_{2}$ 1666 i Stade och begrafven i Åbo domkyrka (Anrep, a. a., II, sid. 296).

Den $^{28}/_{2}$ 1632 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Joannes Flemming*** Svecus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 241). Han var född den $^{24}/_{6}$ 1609 och son af öfversten för hela finska rytteriet Henrik Claesson Fleming (se ofvan för 1602). Han blef öfverste för Österbottens fotfolk 1641 och kommendant i Kalmar 1643, † $^{29}/_{6}$ 1646 (Anrep, a. a., I, sid. 825).

Den $^{15}/_{5}$ 1632 inskrefs vid universitetet i Dorpat ***Laurentius a Creutz*** Nob. Finn. (Hist. Ark. XIII, sid. 120) och den $^{21}/_{2}$ 1637 inskrefs jämte sina tvänne bröder vid universitetet i Leyden Laurentius Cruyts Finlandus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 284). Han var född 1615 och son af landshöfdingen i Norrland samt Öster- och Vesterbotten Ernst Larsson Creutz, upphöjdes 1654 i friherrligt stånd och blef amiralitets- och kammarråd samt lagman i Norrfinne lagsaga 1676, † $^{1}/_{6}$ s. å. (Anrep, a. a., I, sid. 471).

1632 i September inskrefs vid universitetet i Rostock ***Johannes Birgeri Orbergius*** Suecus (Daae, a. a., sid. 125). Han blef lector physices vid Åbo gymnasium, der han omnämnes 1636—1638, och kyrkoherde i Helsingfors 1638, † 1640.

Stephanus Gallius l. ***Galle*** hade varit svensk garnisonsprest i Elbingen och studerade i Marburg, der han blef magister den $^{18}/_{12}$ 1633. Blef politices lector vid Åbo gymnasium den $^{13}/_{8}$ 1634, kort efter 1635 hofpredikant hos drottning Christina, kyrkoherde i S:t Clara församling i Stockholm 1644. Han drunknade på Ulfsunda fjär-

den den 8/9 1647 (Westén, Svenska hofclereciets historia, sidd. 616—621).

1633 i Januari inskrefs vid universitetet i Rostock ***Henricus Carstenius*** Helsingfors Nyland Suecus (Daae, a. a., sid. 125). Han var född den 25/5 1612 och son till justitie borgmästaren i Helsingfors Henrik Carstens. Blef kapellan i Åbo 1635, kyrkoherde i Borgå 1639, magister i Åbo 1653, domprost i Viborg 1667 och derjämte theol. lektor derstädes 1670 samt biskop i Viborg 1679, † den 6/5 1683. Om hans literära verksamhet se Suomi 1844, sidd. 264—265.

Den 30/5 1633 inskrefs vid universitetet i Dorpat ***Ernestus Johannes Kreutz*** Nylandus Nob. Finno (Hist. Ark. XIII. sid. 121), hvilken under namnet Cruyts jämte tvenne bröder inskrefs den 21/2 1637 vid universitetet i Leyden (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 284). Han var född 1619 och son af landshöfdingen i Norrland samt Öster- och Vesterbotten Ernst Larsson Creutz. Ernst Johan blef jämte sin äldre bror Lorentz upphöjd i friherrligt stånd 1654 samt avancerade sedan till riksråd och president i Åbo hofrätt 1674, † 24/2 1684 och begraf- ven i Perno kyrka (Anrep, a. a., I, sid. 473).

1633 i Augusti inskrefs vid universitetet i Rostock ***Matthias Brennerus*** Nyland Finno (Daae, a. a., sid. 126). Antagligen var han son af Johannes Martini Brennerus, som var kyrkoherde i Esbo 1620—1649 (Strandberg, Herdaminne I, sid. 360).

Den 29/9 1633 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Johannes Gesperi Cruys*** Suecus, (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 257). Han var son af riksrådet m. m. Jesper Mattsson Cruus till Harvila (Harviala), Jockis och Lemsjöholm och avancerade till krigskommissarie 1643, † 1644 (Anrep, a. a., I, sid. 510).

Den $^{29}/_{7}$ 1635 inskrefs vid universitetet i Upsala ***Johannes Stålhandske*** Finno nobilis. Han var född 1620 och son af ståthållaren på Kexholms slott och öfver dess län Hans Stålhandske, hvars fader ståthållaren på Viborgs slott Joën Tyrilsson blifvit adlad. Han disputerade i Upsala 1638 under Loccenius och begaf sig sedan till Leyden, vid hvars universitet Johannes Staelhans, Svecus, inskrefs den $^{17}/_{9}$ 1638 (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 298). Återkommen till hemlandet orerade han på holländska vid Åbo akademis invigningsfest 1640. Han blef sedan assessor i Åbo hofrätt och tillika häradshöfding i Hattula härad i Raseborgs län, † 1680 (Anrep, a. a., IV, sid. 278).

Den $^{28}/_{8}$ 1636 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Petrus Tasleef*** Finlandus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 279). Sannolikt var han en son af borgaren i Viborg Hans Thesleff, hvars äldre son Claudius Thesleff var lektor vid Viborgs gymnasium och dog 1666 såsom domprost i Viborg. Petrus Thesleff blef hofrättsråd i Åbo, † 1663.

Den $^{21}/_{2}$ 1637 inskrefs vid universitetet i Leyden ***Axelius Cruyts*** Finlandus jämte sina redan tidigare 1632 och 1633 vid universitetet i Dorpat inskrifne bröder Laurentius och Ernestus Joannes Cruyts (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 284). Ovisst är, hvilka lefnadsöden Axel Creutz sedermera haft, enär han icke finnes upptagen i Anreps Ättartaflor.

1637 blefvo Herman och Lars Fleming studenter i Upsala och den $^{11}/_{8}$ 1640 inskrefvos vid universitetet i Leyden ***Hermannus Flemming,*** nob. Svecus och ***Laurentius Flemming,*** nob. Svecus (Album Studiosorum Acad. Lugduno-Batavæ, spalt 316). De voro söner af riksrådet och slutligen befälhafvaren öfver svenska örlogsflottan Claes Larsson Fleming till Libelits och Willnäs och födde, den förre den $^{17}/_{9}$ 1619 på Willnäs, den senare den $^{3}/_{1}$

1621. De upphöjdes begge 1651 i friherrligt stånd: Baroner Fleming af Liebelitz. Herman Fleming blef slutligen 1664 generalguvernör i Finland, † $^{28}/_{7}$ 1673. Lars Fleming blef slutligen 1680 lagman i Södra Finland, † $^{9}/_{3}$ 1699 (Anrep, a. a., I, sidd. 829 och 834).

Rättelser:

Sid.	40	rad	5	står:	gotsckalk,	bör	vara:	gotschalk.
„	47	„	12	„	Blef,	„	„	Martin Skytte blef.

Personlista.

K. G. Leinberg.

Ur Wetterhoffska pappren.

Af lagman G. A. Wetterhoffs kvarlåtenskap hafva hans döttrar, fröknarna Rosina och Fredrika Wetterhoff, öfverlämnat till Svenska literatursällskapet en samling handskrifter, hvilka till största delen äro författade af *Otto Fredrik Wetterhoff*.

Denne är en af de krigare, som 1808 offrade lifvet för fäderneslandet. Han var född 1755, hans far var kapten vid Åbo läns regemente, hans mor var en Stjernvall. Sin uppfostran fick han af fadern, som var en kunskapsrik och mångbepröfvad man. Sedan han vid sjutton år förlorat sin far, ingick han på dennes lefnadsbana. 1758 anstäldes han vid den topografiska undersökning Ehrensvärd föranstaltat och blef derunder särskildt förtrogen med landets östra gränstrakter.

När 1788 års krig utbröt, var Otto Fredrik Wetterhoff kapten vid Tavastehus regemente. Mankell i sin krigshistoria säger att han sändes för att uppbåda och inöfva allmogen i Karelen, hvilken landsdel var befriad från jägareskatt, mot skyldigheten att själf försvara sig. Han lade sig vid Kides, där uppbådsmanskapet samlade sig. Delar af Tavastehus regemente samt af Karelens och Savolaks jägare skulle utgöra stommen i denna landsstorm, som under major Hans Henrik Gripenbergs befäl 1789 opererade mot norra Ladoga. Här deltog Wetterhoff med heder i det raska försöket den 17 maj att öfverrumpla ryssarne vid Ruskeala kyrka. Gripenberg med hufvudstyrkan ryckte fram längs landsvägen från Pelg-

järvi och skred till anfall utan att afvakta Wetterhoffs ankomst, men blef tillbakaslagen efter två timmars strid. Fienden, öfverlägsen till antal, låg förskansad inom ett fyrkantigt stengärde. När Wetterhoff, som förde sin landsstorm jämte några reguliära trupper på obanade vägar från Kides, omsider framkom, angrep han i sin tur, men med lika liten framgång; hans friskaror tyckas icke hafva bestått eldprofvet. Därefter intog hvardera sina förra positioner och krigsoperationerna upphörde i dessa trakter.

Af ett bref till länsmannen i Pielis, förvaradt i samlingen, ser man att landshöfding Carpelan i Uleåborg 1788 sökt åstadkomma en regulier förbindelse genom östligaste Karelen och uppdragit saken åt Wetterhoff. Carpelan var ifrigt sysselsatt med att af Österbottens vargering uppsätta ett lätt infanteri regemente, som var afsedt att spela en rol i 1790-års kampanj. Tillsammans med 2 bataljoner nyländingar och lika mycket karelska jägare skulle den s. k. Uleåborgs brigaden under Carpelans befäl göra en offensivrörelse mot Wiborgs *hinterland.*

Af en uppgift i pappren framgår att Wetterhoff tjänstgjort som major vid det Uleåborgska infanteri regementet, och således haft ett godt tillfälle att se hvarför företaget misslyckades. Bristen på lifsmedel och svårigheten att anskaffa krigsförnödenheter — de måste hemtas från Stockholm öfver Uleåborg! — gjorde det omöjligt för en armé om 4,000 man att operera i Karelen. Uleåborgs brigaden, som tågat ned dit öfver Kajana, Sotkamo och Pielis, kunde, säger Wetterhoff, i „brist på proviant icke dröja åtta dagar i Karelen, och Nylands regemente åter marscherade därifrån i början af maj af samma orsak“.

Fredsåren mellan 1788 och 1808 års krig tillbragte han i ro på sitt kaptensboställe i Asikkala. Han gifte sig 1794 med Sofie Furuhjelm, dotter af den nyadlade assessorn Enoch Nauckler. Inom sin möderneslàkt, Stjernvallska familjen, var Wetterhoff känd för sitt poetiska och entusiastiska lynne. Öfverstinnan C. E. Stjernvall

skrifver till sin son Fredrik, med anledning af ett bref från Wetterhoff rörande hungersnöden i landet: „Du ser att han är sig lik, alltid litet poet och entusiast i sina berättelser *)". Tidens känslofulla dygdelära framkväller ymnigt i de uttryck, hvarmed han, i bref till Fredrik Stjernvall, söker att skildra frimurarens, „den store Granatenhjelms" sista stunder, om hvilken tilldragelse man läser en så utförlig berättelse i Albert Ehrenströms memoirer.

Mellan Wetterhoff och Ehrenström hade en varm vänskap uppstått den tid de båda tjänade i topografiska kåren. „Min gamla redliga Ehre", begynner han ett bref till vännen den tid Ehrenström var invecklad i Armfeltska högmålsprocessen, „väl det tjugunde" han påbörjat och som icke häller fullbordats, till följd af de öfversvallande känslornas mängd, tyckes det. Hos båda fans en gränslös beundran för Gustaf III, vid hvars begrafning de senast träffats.

Bland Wetterhoffs papper finnas koncepten till ett antal tillfällighetsdikter, af hvilka „En skål för konungen", författad under kriget, är öfverfull af konungskhet. En vän har begärt af honom en „Careliad", medan han vistades borta i Karelen, och han börjar äfven poemet, men kommer tyvärr icke „from sounds to things". Det Det enda fullt utförda stycket är ett bröllopskväde vid major Per Kalms och fröken Marie Furuhjelms bröllop 1794; det visar ock att han skref vers både lätt och korrekt, med tillhjälp af det allmänna poetiska språket. Början af ett dramatiskt stycke om två älskande, som vändt sig till en klok gubbe, den där kunde spå och trolla, är kanske icke af Wetterhoff, då handstilen är en annans.

Alt detta röjer icke mycken ingifvelse, men väl den lust och talang för vittra öfningar, som under Gustaf III spred sig kring landet, icke minst bland militä-

*) „Mor och son, teckning ur familjelifvet i Finland för hundra år sedan", F. Tidskrift, t. XI p. 34.

ren. Som prof af den tidens löjtnantspoesi må följande stanser af ett poem, kalladt *Promethé*, få rum. Han låter det ljuda från Eglés lyra, och däraf må det komma sig att han för ett sådant ämne väljer en Bellmansmeter.

Mörkt uti rymden välfde
det isbelupna jordens klot,
och Promethéus skälfde
vid Caucas frusna fot.
Men från dess öga blossar
et snille djerft och skapande,
som Bores välde krossar
och lifvar verldarne.

På tankans lätta vingar,
mer snäll än blixten i sitt lopp,
han från Olympen bringar
lif, värme, glädje, hopp.
Fast Jofurs harm upväcktes,
han från dess viggar gnistan tog,
ej af dess magt förskräcktes,
men åt dess vrede log.

Sitt helga bloss han viftar
från Caucas alra högsta spets,
åt Astrill riken skiftar
långt utom tankans krets.
Se drifvorna bortsmälta
och blotta jordens dolda pragt,
se stora isberg välta
till Nova Zemlas tract.

Vis Flora, vis din heder
vid dina tärnors första fest,
när du din duk utbreder,
bjud Promethé till gäst.
Bjud västans flägt at blandas
och dofta dina barns behag;

må Guden vällust andas
i hvarje andedrag.

Lätt flodens Nympher springa,
sitt silfver släp och pärle drägt
de öfver ängen slinga
och krusa henne täckt.
Hör glada lärkan qvittra,
se hjortarne i språng och dans,
se löijans silfver glittra
och öka dagens glans.

I källans spegel blänker
en qvinnas tjusande behag,
och undransfull hon tänker:
„är det en annan *jag?*"
Af okänd åtrå dragen,
hon saknande åt lunden ser,
ser mannen, som betagen
af känslor dignar ner.

Den Gud, som ljufligt sårar,
i deras hjertan kärlek gjöt,
och ömheter i tårar
af idel vällust flöt.
Dem Gudens godhet rörde
och tanken genast yttrar sig:
det första tal man hörde
var at: „jag älskar dig!"

Af större betydenhet äro Wetterhoffs prosaskrifter. Ett bref från Nils v. Rosenstein af den 7 mars 1797 visar att den finländske majoren insändt en afhandling, som konungen med välbehag emottagit. „Jag förmärkte med nöje", slutar Rosenstein sitt bref, „att Herr Majorens insigter och förtjenster förut voro af konungen kände". Hvad afhandlingen gälde framgår ej af brefvet, men förmodligen innehöll den ett förslag till bättre proviante-

ringssätt vid de finska trupperna, såsom man kan sluta af ett till v. Rosenstein ställdt brefkonsept, däri han berör denna fråga och framhåller huru han under kriget hållit sina karelare muntra och friska genom att traktera dem med den föda de voro vande vid, litet salt och talkuna eller kokt råg med ett benstycke eller en bit kött uti. Behandlade efter samma princip, hade de ryska trupperna stått sig mycket bättre än de svenska. Tyvärr gör den s. k. civilisationen att man svårare anskaffade den föda, dessa sistnämnda voro vande vid.

Ett annat ämne, som mycket sysselsatte honom, var ordnandet af försvaret på östra gränsen, hvilket han behandlat i en till Krigsmannasällskapet inskickad uppsats. Därom handlar ett bref af den 16 oktober 1804 från sällskapets sekreterare L. Silfverstolpe, hvilken prisar som „en lycka, när handlingar af denna halt till sällskapet insändas“. Uppsatsen finnes trykt i Krigsmannasällskapets handlingar, och bland de till Sv. litteratursällskapet öfverlämnade pappren finnes ett pakett med material och konsept till densamma.

Erfarenheten från kriget hade lärt honom att Karelen för sin fattigdoms skuld och såsom riksgränsen då var dragen, icke borde göras till valplats för någon offensivrörelse mot Ryssland. Defencen åter ville han ställa på den gamla grunden: ett landtvärn, som kunde uppbringas till 4,000, i nödfall till 6,000 man — i svenska Karelen räknar han då 10,000 vapenföre män — och som borde föras af allmoge-officerare, dem instruktörer från Hapaniemi kunde lära den nödigaste krigskonsten. Troligt är att denna Wetterhoffs afhandling öfvade sitt inflytande på 1808-års krigsplan, ty i motsats mot hvad fallet varit 88, lämnades nu försvaret af Karelen åt friskarorna, dem befolkningen med rörande beredvillighet skyndade sig att uppsätta. Det var ryssarne som, i stöd af sin tryggade tillförsel öfver Ladoga, gjorde landskapet till krigsskådeplats, och bekant är hvilken vacker rol Tiainens och de andra friskarorna därvid utförde.

En annan uppsats af Wetterhoffs hand har trykts i Finska hushållningssällskapets handlingar, andra tomen 1807, om Tavastlands upphjälpande genom fabriker och manufakturer, en stads anläggning vid Wäxiö i Asikkala, och Päijänes sänkning, jemte strödda iakttagelser om jordbruk, hushållning, seder, lynne m. m. Äfven för denna uppsats finnes i pappren en samling material, förutom diverse moraliska och literära betraktelser, belysande för det andliga lif en major på sitt boställe lefde under svenska tiden, utom att hans iakttagelser från Karelen såväl som ifrån Tavastland innehålla både etnologiska och kulturhistoriska uppgifter, som kunna vara af värde för vår historiografi. De äro frukter af det topografiska studium Ehrensvärd infört i vårt krigsväsen. Men Wetterhoffs intresse gick, såsom vi sett, äfven åt annat håll. Af ett senare bref från N. v. Rosenstein, af den 9 april 1801, ser man att han var sysselsatt med att öfversätta Rousseaus „Emile“, hvilket, säger Rosenstein, „är ingen lätt sak, men företaget är desto mer hedrande“.

Dessa sysselsättningar afbrötos, då Tavastehus regemente kallades under vapen vid krigets början vintern 1808. Gripenberg var dess chef och Wetterhoff, som var öfverste i armén, var den älste af regementets majorer. Vid krigets utbrott 1808, heter det i en kort lefnadsteckning, uppsatt förmodlingen af hans älsta son, lagman Georg Adolf Wetterhoff, i medlet af februari månad afreste han till den vid gränsen sammandragna finska hären under general Klerckers befäl, lämnande sin maka och fyra söner, den yngsta endast några dagar gammal, hvilka han sedan aldrig mera skulle återse.

Han gjorde det långa återtåget mot norden och äfven det segerrika nedtågandet så långt som till Ruona bro. Där, vid självfva vändpunkten, då armén skulle begynna ett nytt, ännu sorgligare tåg mot norden, nådde Wetterhoff målet för sitt lefnadslopp. Därom säges i lefnadsteckningen: „Efter att hafva, såsom kommenderande eftertruppen, under en het träffning vid Herra-

nen skyddat härens då ånyo började återtåg mot norden, blef han vid Ruona sårad och insjuknade sedermera i typhus samt transporterades redan innan slaget vid Oravais till Kalajoki kyrkby, där han å kapellansbolet i oktober månad afled. Hans stoft jordades vid Kalajoki kyrka".

Denna knappa uppgift innehåller en oriktighet, så till vida som affären vid Herranen icke afsåg att skydda återtåget, utan tvärtom var den längst framskjutna förpoststriden, på Wirdois vägen, när utsikten redan begynte hägra för Tavastehus regemente att omsider nå hemtrakterna. Med dess första bataljon samt Nylands och Karelens jägare hade Wetterhoff i uppdrag att fördrifva general Erikson från Herranens pass, hvilket han lyckligt utförde; det var den 21 augusti. Denna hufvudhärens sydligast vuxna lager är Wetterhoffs. När hären drogs tillbaka från Wirdois och Etseri för att intaga ställning vid Ruona bro, förde Wetterhoff befälet öfver eftertruppen, som hade att utstå ett häftigt angrepp af Kulneff. Därom berättar Mankell: „En liflig strid började, som varade i fem timmar och hvarunder Kulneff flere gånger försökte kringgå positionen, till dess Wetterhoff slutligen mot aftonen måste utrymma densamma och draga sig öfver Ruona bro, hvilken delvis afbrändes. Ryssarne förföljde så närgånget, att artilleriet från Ruona måste öppna sin eld för att tillbakavisa den". Var det nu i denna fäktning den 31 augusti eller följande dag under själfva slaget Wetterhoff sårades, så blef det i alla fall hans öde att dö under flykten, efter långa lidanden, långt borta från hemmet. „Han beledsagades till grafven af kamrater och general Klercker, hvilken dåmera, sedan Klingspor och Adlercreutz afrest, öfvertagit befälet", heter det till slut i lefnadsteckningen.

Samlingen innehåller jämväl en biografisk skildring, som Otto Fredrik Wetterhoff gjort af sin fader kaptenen vid Åbo läns regemente *Anders Georg Wetterhoff.* Denne

var född i Skåne 1707 och son af en artillerikapten Olof Wetterhoff, tysk till börden, som blef dödligt sårad i slaget vid Tönningen. Att den fjortonårige gossen och därmed släkten Wetterhoff kom till Finland berodde därpå, att hans mor gifte sig med en fältskär Geitel, hvilken blef anstäld vid Åbo läns regemente. Georg Wetterhoff, säger sonen, fick en lärd uppfostran, blef student i Åbo, inhämtade något grekiska och blef en god latinare; tyska kunde han som sitt modersmål.

Af Åbo Akademis studentmatrikel finner man att han börjat som fältskärsgesäll hos styffadern. Till följd af någon tvist med akademi vaktmästaren förekommer han i protokollen för 1726 och kallas där fältskärsgesäll. Inskrefs sedan såsom medicine studiosus, och höll 1729 ett fägnetal på svensk vers med anledning af konungens födelsedag.

Utrustad med dessa kunskaper, begaf han sig till Stockholm 1729 för att söka sig in vid kansliet, men tog anställning som handsekreterare hos prins Maximilian af Hessen. Som han var en vacker och välväxt ung man, heter det i lefnadsteckningen, och som prinsen satte mera värde på militärer än civile, förvandlades han i Cassel från handsekreterare till bataljonsadjutant. Förvandlingen förtäljes i följande anekdot. En morgon rapporterade regements majoren att en sergeant dött under natten. Prinsen yttrade: „Bjud till att öfvertala den unge mannen, som skrifver i yttre rummet, att antaga posten, med försäkran om befordran“. — Majoren hälsade Wetterhoff med frågan: „Hette er far Olof Wetterhoff?“ — Frågan besvarades jakande, och majoren fortsatte: „Det fägnar mig att få omfamna en son till min gamle vän. Er far och jag hafva delat öden, vi hafva fäktat tillsammans under Stenbock vid Gadebusch och Tönningen och äfven delat fångenskapen, där han dog i mina armar“.

Under sådana inflytelser öfvergick Wetterhoff i militärtjänsten, men undgick lyckligt att åtfölja de trupper, som af Hessen just då försåldes till England, och då han 1731 sändes som kurir till Stockholm, begagnade han till-

fället och utvärkade åt sig placering på lifgardet som underofficer. När franska ambassadören 1733 värfvade svenska officerare för konung Stanislai i Polen tjänst, tog Wetterhoff anställning som löjtnant i hans lifdragon regemente, var med om belägringen af Dantzig och försvaret af de Hagelbergska utanvärken, som för det mesta voro anförtrodda åt unga svenska officerare, fick följande sommar befäl på ett fartyg, som skulle mellan fiendens batterier långs Weichseln öfverföra depescher och penningar till de befälhafvande franske officerarne i Weichselmünde, befordrades till kapiten och gjorde vintern 1735 under generalerne Palmstruchs och Schoumlanskis befäl ett tåg genom ryssarnes vinterkvarter till nejden af Kaminieck-Podolski, där de förenade sig med voivoden Wolinskis trupper och därifrån de återtågade till preussiska Lithauen. Återkommen till fäderneslandet 1736, fick han löjtnants indelning vid Åbo läns regemente. 1738 gick han i rysk tjänst som dragonkapten, „med Kongl. Majestäts nådiga uppmuntran och tillstånd samt då varande general-en-chefs i Finland von Löwens instruction“, heter det i lefnadsteckningen. I grefve Lascys armé deltog han i kriget mot turken och eröfringen af Perekop samt den därpå följande skarpa aktionen mellan ryska och turkiska kavalleriet den 8 juli 1738. När hans permission gått ut 1740 och han från Petersburg skulle anträda hemfärden, gafs honom af svenska envoyén baron v. Nolcken en högst viktig depesch, den han framförde till Stockholm „norra vägen“.

Om de bedröfliga fälttågen 1741 och 42, dem han gjorde som regementskvartermästare, innehåller lefnadsteckningen ingenting annat än att han blef fången — vid hvilket tillfälle säges icke och är svårt att förstå — och förd till Petersburg, där han måste uthärda sju månaders fångenskap. Efter freden i Åbo öfverfördes Åbo läns regemente till Stockholm och kommenderades därifrån till Göteborg med anledning af det utbrytande kriget med Danmark. Från Göteborg marscherade man 1744

till Karlskrona och fördes därifrån på galerer till Waxholm och med transportfartyg till hemlandet.

Anders Georg Wetterhoff hade som kapten Bjerno kompani, och högre grad nådde han icke. Sonen frågar sig huru denna ringa befordran skall förklaras, då han var en så erfaren och ovanligt bildad officer och därtill en ifrig hatt. Orsaken finner han däri, att fadern var ofrälse och likväl hade en självkänsla, som frambröt genom hans häftiga natur mera än som tilläts på denna aristokratiska tid. Han anför en anekdot, som är betecknande för tiden. Medan excellensen grefve Rosen på grund af Ständernas instruktion förde ett strängt regemente som generalguvernör i Finland, inträffade att en hop ståndspersoner under fastlagsmarknaden i Nådendal beställt sig middagsmåltid på ett näringsställe. Bland dem var hans excellens, som under måltiden råkade i dispyt med en ofrälse man. För att afbryta samtalet sade excellensen: „den saken angår er icke". Wetterhoff, som dittils haft ringa del i samtalet, yttrade då med hetta på den andres vägnar: „Ers excellens, man ser ofta lika väl från parterren som från amfiteatern!" För detta yttrande blef Wetterhoff ställd för en kommission i Åbo, domen föll utan appell, och han fick umgälla sina anspråk på jämlikhet med åtta dagars fängelse vid vatten och bröd i kung Eriks kammare på Åbo slott.

Som kapten blef han 1757 utkommenderad med Åbo läns regemente till Pommern och deltog till sista stunden i detta gagnlösa krig. Då hans uppgifter om sina mandater belysa regementets historia, må de här få en plats, huru omständliga de än äro; deras blygsamhet, säger sonen, bevittnades af då ännu lefvande kamrater.

Den 31 oktober första krigsåret detacherades han från generalen grefve Liewens kår, som låg i Pasewalk, med 200 åboländingar till Torglou [Torgelow] och Jägerbruch, hvarifrån han gjorde åtskilliga fourageringar och små ströftåg, bland annat den 8 november, då han med 107 man betäkte en del af Smålands kavalleri under major Papkes befäl och tillbakadref ett ansenligt parti

fiendtliga husarer och jägare, tils de sökte skydd under Stettinska kanonerna. Slutet af året var han kommendant i Wolgast och gjorde då, som mången gång sedan, majorstjänst.

Den 12 januari 1758 blef han förlagd med 200 man som besättning på tre, med bestyckning och ammunition från Karlskrona komna, men vid Palmerort infrusna fartyg, på hvilka de hade att uthärda en bister köld i tre dygn under mycken fara, vaksamhet och besvär, tils fartygen blifvit i fiendens åsyn inisade. För denna expedition uttalade generalerne Hamilton och Liewen sitt välbehag, och af den senare hugnades gemenskapen med några dukaters skänk. Den 17 augusti bevistade han anfallet på Torglou, „där regementet hade den lyckan att delogera fiendtliga partigängarn von Vonslow“. Den 29 december „utstod han 6 timmars bombardering och kanonad, då regementet af general Manteufel uppfordrades i Loitz“.

Året 1759 var han med regementet till en början i Stralsund under blokaden, som svenska armén hade att utstå till medlet af maj, i sträng tjänstgöring, „då en kapten därvid sällan var mer än en natt tjänstfri“. Utnämdes till riddare af svärdsorden (förmodligen med anledning af utfallet den 22 februari, som anfördes af åboländingarnes regementschef baron Stackelberg). Under juni och juli var Wetterhoff placemajor i Greifswald. Vid medlet af augusti marscherade regementet till Üsedom för att deltaga i grefve Fersens ärofulla expedition, vid hvilken Åbo läns regemente utmärkte sig på ett så minnesvärdt sätt. Om deras bragder under denna hedrande episod anför Wetterhoff blott „att han hade hedern till general Fersens nöje med 81 man åboländingar tillbakadrifva ett opåtänkt fiendtligt utfall, som från fästningen eller skansen Svinemünde företogs af två kaptener och 200 man, hvilka anföllo honom i tre fördelningar med häftig eld“.

Om det plötsliga infall preussarne gjorde i början af 1760 i svenskarnes vinterkvarter förtäljer Wetterhoff:

„Vid fiendtliga inbrottet öfver Stolperfähr anfölls han den 20 januari i sitt vinterkvarter i Sladkou [Schlatkow] af general Bellings husarer och dragoner, hvilket anfall fullföljdes en half mil, från nämde gård till Grossbüntze, till hvilken ort han, i tre timmars tid merendels kringränd, men under ständig eld, framförde majorens och sitt eget kompani jämte regementets två kanoner. Där förenade han sig ändteligen med regementet, men som de kringrändes både af infanteri och kavalleri och uppfordrades att ge sig till krigsfångar, hvilket af öfversten baron Stackelberg afslogs, började å ömse sidor den häftigaste eld, hvarunder Wetterhoff hade sin post i köen af regementet, där han med de två sista plutonerna understödde våra regementsstycken, som i anseende till blesserade och dödskjutne underofficerare, manskap och hästar stodo i märkelig fara. Samma dag emot aftonen blef vid Wrangelsburg en ansenlig kolonn preussiska dragoner, hvilken var ämnad att falla vårt kavalleri i ryggen, tillbakadrifven af hans tilldelta regementsstycke och divisionseld. För sitt välförhållande denna dag blef Wetterhoff, enligt statskontorets bref af den 18 mars, ihåghommen med 100 daler s. m:ts pension. Därpå deltog han i den af hela svenska armén utförda rörelsen mot Anklam och var därunder regementsbefälhafvare. I Pasewalk, som Ehrensvärd, i följd af nämda företag, kommit att besätta, bevistade Wetterhoff den 3 oktober det häftiga fiendtliga anfall, som af Ehrensvärd med så få truppar uthärdades och afslogs".

I början af juni 1761 afgick Wetterhoff för återstoden af kriget från Åbo läns regemente, då han fick befälet öfver 2:dra tyska grenadier bataljonen, hvilken han iståndsatte i afseende å tillbehör såväl som exercis. Med denna trupp tillbakadref han vid Klein-Teusin preussiska majoren Knobelsdorff, hvilken skulle med 300 man till fots och lika många husarer i Ferm öfverraska bataljonen, förstöra arméns pontonbrygga och bortföra dess stallstat. Den 17 juni marscherade han med sin bataljon till grefve Hessensteins kår, hvars arriergarde anfölls vid

Kyllepin. Wetterhoff, som tågade till sist med sina grenadierer, såg att södra skånska kavalleriet öfverflyglades af fienden, han svängde därför med tre plutoner och ett regementsstycke och undsatte kavalleriet, som i full karrier replierade på hans lilla trupp, af hvars eld fienden tillbakadrefs. Den 11 november öfverlämnade han sin bataljon åt kapten Ankarström, för att i stället emottaga befälet öfver den finländska grenadierbataljon, som nu samlades ur skilda regementen.

Med denna bataljon eskorterade Wetterhoff den 1 januari 1762 en del groft artilleri från Flökkersdorf till Demmin, där han, „förstärkt med 200 man af Södermanlands regemente, hade den hedern att börja ataquen under fiendens kanoneld vid Neucalden [Neu Kahlen] samt så snart han hunnit öfverstiga de förestående höjder, hvilka af fienden innehades, ataquera dess venstra flygel, hvilken efter den häftigaste eld å ömse sidor nödgades retirera i största oordning med qvarlemnande af dess bägge gröfsta metallkanoner, som blefvo et byte för våra alt mer annalkande troppar". Det var den sista affären under detta krig. Efter fredsslutet i maj upplöstes hans bataljon, och för den möda och kostnad han nedlagt på dess utrustande fick han 100 daler s:mts tillökning å sin pension. Adelskapet, som skulle möjliggjort hans avancement, ifrågakom icke häller under Ehrensvärds öfverkommando.

För Ehrensvärd var Wetterhoff bekant sedan Åbo läns regemente 1749 och 1751 arbetat på fästningsvärken vid Helsingfors och Lovisa. På Ehrensvärds förslag plägade officerarne tillbringa de långa vinterkvällarne med uppsatser och samtal rörande krigsväsendet, lösande af problem, utkast till befästningsverk och dylikt. Vid dessa tillfällen sysselsatte sig Wetterhoff med den s. k. „mindre detaljen", som varit så mycket försummad i svenska armén, såsom tyvärr visat sig i senaste krig. Soldatens utredning och beväring, öfverhufvud „allt som grundlägger soldatens helsa, börjandes från skosulan till halsduken", syntes honom icke ovärdigt öfverbefälets upp-

märksamhet, och han hade att för sin åsikt åberopa berömda fältherrar såväl som skriftställare. Dessa utkast utarbetade han sedan under titel *Några timmars tidsfördrif eller Boställsnöjen* och försedde dem med noter och teckningar, de senare några och tjugu till antalet utförda af svågern kapten Erik Stjernvall. Tidsfördrifven äro tolf, omfattande hela utredningen af en infanteritrupp, läger, fältvärk, tält, exercis, komplettering, fältstycken och tross. Hans många utländska kampanjer hade satt honom i stånd till intressanta iakttagelser, stylen, säger sonen, var lätt och stundom skämtsam. I ett bref från Sveaborg af den 28 mars 1757 skrifver A. Ehrensvärd, till hvilken kapten Stjernvall öfverlämnat „Tidsfördrifven:“ „Jag har med besynnerlig fägnad börjat genomläsningen deraf och kan icke nogsamt betyga huru väl dessa lediga stunder äro använde. Det kan jag tryggt försäkra at jag än aldrig sedt sådane boställstimmar. Kunde alla så användas och det på alla boställen, antingen till militärens eller œconomins cultur, så är jag försäkrad at armée och land snart finge et annat utseende. När jag får den äran råka herr Capitaine, vill jag föreslå en utväg att placera canonerne vid hvart regemente utan at skilja dem från sit egit“.

Till trycket befordrades afhandlingen dock icke, men författaren skänkte den till Åbo universitet, där Porthan bokfört den i sitt *Bibliotheca historica* och där den naturligtvis delade bibliotekets öde. Det enda af Anders Georg Wetterhoff, som kommit till eftervärlden, är hans fägnetal på vers, hållet i Åbo akademis öfre läsesal på konung Fredriks födelsedag 1729. Det tryktes hos Mærkel samma år. Redan på sonens tid var detta poem förgätet och föreföll ålderdomligt med sina vrängda, som ock stympade participier, men röjde beläsenhet i historien och fabelläran jämte kännedom af klassiska skalder. Ännu på ålderdomen bibehöll han kärleken för vittra studier, Lucianus var hans älsklingsförfattare bland grekiska ~~och Justinus bland~~ romerska skriftställare. Efter den förre hade han författat flere dialoger, „fulla af filo-

sofie och godt skämt". Bland pappren finnas icke mera spår af dem. Han prisas af sonen för sitt fina och belefvade väsen, utbildadt under vistelsen bland så många folk och så olika lefnadskretsar, och för sitt vackra och vårdade tal, i hvilket han gärna inblandade en ironi, som dock aldrig vid kallt blod öfvergick till sarkasm. Men när det blef fråga om politik, då hans häftiga lynne frambröt, förlorade han lätt sin självbeherskning och sparade icke på bittra utfall.

Anders Georg Wetterhoff dog den 19 mars 1772 på sitt boställe Martila i Kisko. Han var två gånger gift, första gången under vistelsen i Preussen 1735 med Magdalena Elisabet v. Kirchen, dotter till en rysk general, andra gången 1746 med Ulrika Stjernvall, dotter af hofrättsrådet Erik Stjernvall. Af förra giftet hade han en son, som följde honom i pommerska kriget. Efter krigets slut ingick den unge mannen i preussisk tjänst och återkom icke till fäderneslandet. Bland sönerna från senare giftet var det endast den yngste, Otto Fredrik, som ärfde faderns håg för vittra sysselsättningar.

Skriftställartalangen röjer sig icke hos Otto Fredriks söner, men i den påföljande generationen framträder den åter hos familjens kvinliga såväl som manliga medlemmar. Bröderna Karl och Onni Wetterhoff hafva tillvunnit sig bemärkta platser i vår literatur. Lägger man härtill det som nu anförts om deras förfäder, torde man kunna säga att släkten Wetterhoff är en af våra literärt begåfvade släkter.

C. G. Estlander.

Ett teaterbibliotek från början af århundradet.

Biblioteket vid Åbo svenska klassiska lyceum eger ett hundratal handskrifna teaterstycken. De flesta af dem hafva tillhört teaterdirektören Carl Gustaf Bonuvier, som 1813—1827 stod i spetsen för ett i Finland kringresande sällskap.

Född i Stockholm den 21 september 1776, började Bonuvier 1796 sin teaterbana hos Carl Stenborg i teatern vid Munkbron. Då den 1799 upplöstes, vann han anställning hos en äldre kamrat Joh. Peter Lewenhagen, som bildade eget sällskap. Därpå var han 1803—1805 engagerad vid Djurgårdsteatern hos Abr. de Broen († 1804) och dennes enka, återvände 1805 till Lewenhagen, öfverreste 1812 till Åbo och erhöll 1813 privilegium att uppföra skådespel i Finland. Med utgångspunkt från Åbo, där han uppbygde Finlands första teaterhus, invigdt den 8 juli 1817, gaf han föreställningar i Helsingfors, Björneborg, Borgå, Kristinestad, Tavastehus, Wasa m. fl. orter, tidtals öfverlämnande den ekonomiska ledningen af sällskapet till någon af sujetterna. Hans bana såsom teaterledare afbröts 1827 genom Åbo brand, som förstörde hans teater och rubbade hans ditintills goda ekonomiska ställning. Såsom skådespelare uppträdde han ännu någon tid därefter. Han afled den 2 augusti 1858 i Fredrikshamn.

Bonuviers repertoir upptog svenska original af Gustaf III, Envallsson, P. A. Granberg, Hallman, Kexell, Leopold, Lindegren, Sköldebrand, Wallenberg m. fl., samt öfversättningar och bearbetningar efter Holberg, Iffland,

Jünger, Kotzebue (flere tiotal stycken), Molière, Beaumarchais, Lafontaine och flere numera bortglömda franska författare. Han var den förste, som i Finland spelade Lessings „Emilia Galotti", Schillers „Kabal und Liebe", „Maria Stuart" och „Die Reuber", Grillparzers „Die Ahnfrau" och Shakespeares „Hamlet" samt arbeten af Scribe. Specielt för hans räkning öfversattes flere större och mindre teaterstycken.

Bonuvier egde ett bibliotek om vidpass 400 volymer, mest teaterpjeser. Det öfvergick i sin helhet till den kända teatervännen dr Nils Henrik Pinello i Åbo. Efter Pinellos död 1879 såldes det jämte hans öfriga böcker på auktion. De flesta af Bonuviers trykta teaterpjeser, märkta med hans namnstämpel *), finnas numera i undertecknads samling af svensk dramatik. Af större intresse äro Bonuviers teatermanuskript, hvilka inlöstes af kollegisekreteraren Oskar Tamelander och af honom 1881 jämte några andra handskrifna teaterstycken såsom gåfva öfverlämnades till Åbo svenska lyceum.

Här nedan meddelas en alfabetisk, efter titlarne **) ordnad förteckning öfver de handskrifna teaterstycken i Åbo lyceums bibliotek, hvilka tillhört Bonuvier före 1827. Blott 16 af de här upptagna 78 styckena äro utgifna i tryck — några i en från manuskripten afvikande form. Flere af manuskripten äro utskrifna med Bonuviers egen kännspaka stil. En del har han inlöst af tidigare i Finland kringresande teaterledare. Så förekommer på flere af dem namnen Margaretha Seuerling, O. Gellerstedt o. a. Utskrifna i folio eller kvartformat samt starkt inbundna, hafva volymerna synbarligen användts såsom sufflörexemplar. Anteckningar om rollfördelning och rekvisita förekomma ej sällan, hvilket nedan angifves genom förkortningarna: *Rollf.* och *Rekv.* Inom citationstecken upptagas i exemplaren gjorda anteckningar af allmännare

---

*) Se: C. M. Carlander, Svenska bibliotek och ex libris I s. 496.

**) Titlarne anges i öfverensstämmelse med anteckningarna på manuskripten.

intresse. Manuskriptens uppgifter om författare och öfversättare äro ofta ofullständiga, stundom missledande. Fullständigare eller beriktigande uppgifter kunna om ett flertal stycken erhållas närmast ur F. A. Dahlgrens „Förteckning öfver svenska skådespel, uppförda på Stockholms teatrar 1737—1863". Nedan har jämväl angifvits, hvilka stycken ej förekomma hos Dahlgren och således ej blifvit i Stockholm gifna, utan tillhört endast den svenska landsortsscenens repertoir.

---

1. Den *Bedragne förmyndaren,* komedi i en akt, 36 sid. 4:to. „Tillh. Fru Directeurskan Margaretha Seuerling Shlm 10 aug. 1802. O. Gellerstedt. För första gången uppförd 20 maj 1808 i Borgå".

Ej hos Dahlgren. Personer: Baron von Krümbach, egendomsherre, Fernandine von Kleinborn, hans pupill, Grefve von Assberg m. fl. Stycket är tydligen öfversättning.

2. Det *Besynnerliga testamentet,* lustspel i en akt, imitation af S—g. 48 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Exemplaret har antagligen tillhört Knophf-Smedberg-Wickbomska sällskapet, som 1809 flere gånger gaf stycket i Åbo. Märket S—g betecknar otvifvelaktigt skådespelaren Carl Henrik Smedberg, sedan 1807 anstäld vid fru Seuerlings sällskap i Finland, 1809 själf teaterdirektör, död i Stockholm 12 dec. 1828 *). Personer: Fullarton, rik possessionat, engelsman, Angelique, hans fru, fransyska, Grefve Wallcour, Worbifax, advokat m. fl.

3. Den *Betslade filosofen* eller det *Indianska kampementet,* opera comique i en akt.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt".

Trykt 1784.

4. *Bikten,* komedi i en akt, 25 sid. 4:to.

Personer: Baron Reinburger och Henriette, hans fru. Antagligen samma stycke af Kotzebue, som enl. Dahlgren i öfversättning af C. Wildner gafs i Stockholm 1818—1835.

---

*) Smedberg har för scenen utom detta stycke öfversatt Molières „Doktorn mot sin vilja", gifven såsom recett för honom i Åbo 14 sept. 1808, „Mathilda eller den svenska flyktingen", komedi i en akt samt N:o 42 här nedan. Dessutom har han för invigningen af stora teatern i Göteborg den 12 aug. 1816 författat en prolog, som finnes trykt och behandlar en scenisk artists segerrika bekämpande af kälkborgerliga invändningar mot teatern och dess betydelse i bildningens tjänst.

5. *Bildhuggaren,* eller den *Sällsynta hustrun,* komedi i två akter.
Rollf. Rekv.
Trykt 1828.

6. *Biljetten och lottsedeln,* komedi i en akt af Le Chevalier de Florian, öfv. af D. G. Björn.
„Gellerstedt".
Trykt 1786.

7. *Bröderna på prof,* skådespel i tre akter af Pelletier-Volméranges, öfv. af J. J. Askenbom. 125 sid. 4:to.
Rollf. Med Bonuviers stil: „Kostar 16 Rdr Rgds".

8. *Bröllopsgåfvan,* komedi i fem akter af Iffland. Öfv. 143 sid. folio.
Rollf.

9. *Byn i bergen,* komedi med sång i två akter af Aug. Kotzebue. Öfv. 38 sid. folio.
Rollf. Rekv.

10. *Claudine* eller *skoputsaren,* komedi på vers i en akt med musik. 42 sid. folio.
Rekv.

11. *Den samme,* komedi i en akt, öfv. af A. F. Broström. 71 sid. 4:to.
„Juni 1815".
Ej hos Dahlgren. Personer: Vellman, teaterdirektör, Julie, hans dotter och dennes älskare, som uppträder i flere olika skepnader.

12. *Dialog mellan Napoleon och Bertrand på S:t Helena,* 13 sid. 4:to.
Med Bonuviers stil: „Kan deklameras".
Ej hos Dahlgren.

13. *Diedrich von Menschenskräck* eller den *Narrade juden,* komedi i en akt af Holberg. Öfv. 87 sid. 4:to.
„Gellerstedt — kostat 5 Rdr Rglds" Rollf.

14. *Doktor Lisimons dårhus,* komedi i en akt, öfv. af Sofie Hjärne. 52 sid. 4:to.
„Sofie Rosenborg".
Ej hos Dahlgren. Personer: Doktor Lisimon, Augustine, hans dotter, flere „tokiga" m. fl. Öfversättarinnan var sedermera geheimerådinnan Gustafva Sofia Hjärne, född Rosenborg, död i Helsingfors 1860.

15. Det *Dubbla profvet,* komedi i en akt, öfv. af C. G. Schylander. 56 sid. 4:to.
Rollf.

16. Den *Döende fadren*, skådespel i tre akter. 75 sid. 4:to. „Tillh. Margareta Seuerling, (af-)skrifven i Wasa och uppförd för första gången 24 maj 1805“ Rekv.

Svenskt original af okänd författare. Personer: Anshelm, fadern, Dygdekär, hans äldste son, Entliggod, den mellersta, Rukulus, den yngste, en värdshusjungfru vid namn Nora m. fl. Stycket är synbarligen detsamma, som 1773—1775 gafs af Stenborg i Humlegården med dubbeltiteln „De till allt godt förmante söner af deras på sotesängen liggande fader“. I annonserna om detta stycke hette det: „Denna komedie är såväl för dess kostbara presentationer som öma innehåll ett af de vackraste, och visas däruti åtskilliga illuminerade och vackra dekorationer“. Såsom prof på språket anföras här slutscenerna ur andra och tredje akterna. I andra akten har Dygdekär hållit ett förmaningstal för sin utsväfvande broder Entliggod och därpå gått. Entliggod säger: „Han blef värkligen ond — ha, ha, ha. — Hvilken underlig människa han är, min plågoande, alt jämt ska han moralisera mej — jag vet inte hvad han vill mej. Men håll, kanske har han rätt — jag begriper ej de' här — hur ä' de' med mig. Huru underlig blir jag icke till mods. Hvad ä' de'. Nå Entliggod, hvarför står du nu å Grubblar med Dylika betraktelser. Inte har varken jag eller bror Rukulus begådt något brott hvarföre min far oroas i grafven. Det är narraktigt att tro sådant. Nej jag ska förskingra dessa griller. Jag skall gå tillbakas till min bror å Nora som väntar mig. Ett godt glas ska' muntra mej och fördrifva dessa dåraktiga tankar; (Han ämnar gå, då i det samma mellanridån öppnas och visar honom hans far i grafven tillika med hans syster. Han häpnar; studsar tillbaka, betraktar dem med rysning). Gud, Hvad ser jag, min Far, min syster (går ömsom till den ena, ömsom till den andra, i förtviflan). Så är det ändå sant. Min far kan inte hvila i grafven. Ha, se han reser upp sig. Hans blick vilar på mig. Han tyckes förebrå mig mitt oanständiga uppförande. Ja, det har varit gudlöst. Jag har glömt dina förmaningar, min far. Ha, se han visar mig en skrift: *„Betänk att du måste dö“*. Ja, min far, jag ska' betänka det. Gud — Gud, hvi har jag ej förr betänkt det. Hvarför skulle min ogudaktiga lefnad störa Dig i grafven. Ack min far, vila stilla i ro. Din son skall aldrig mer störa ditt lugn. Jag skall bättra mig. Jag skall tänka på min dödsstund, på den evighet, som väntar mig (Fadern sjunker sakta ned i sin kista). Å du min syster, äfven dig har jag stört. Ack se, hon ligger där lika så vacker som då hon lämnade oss. Hennes blick tyckes leende möta mig. Ack min syster. (Vill nalkas närmare, då i det samma hon förvandlas till ett benrangel). Gud, hvad är det? Hu, hvilken syn, ett benrangel af min syster. Ha, hvad ser jag: *Allt är förgängligt*. Ja, det är sant. Allt har sin förvandling. Gud, dig vare evigt tack, som genom detta visat mig mina villovägar. Jag skall bättra mig. Jag ryser för mina brott. Jag fasar för det straff, som följer på lasten. Jag afskyr den. Ja, jag skall betänka, att jag måste dö“. (Går förtviflad bort).

I tredje akten dör Rukulus utan att hafva förbättrat sig. I åttonde scenen ser Entliggod honom ligga i afgrunden, torterad af tvänne furier och bärande i händerna skriften: „Spegla dig i mitt fall“. I förtviflan utbrister Entliggod:

„Ni Furier, stigen upp ur edert svarta rike,
Vis eder grymhet mig, jag är numer Er like.
I afgrundsandar kom, uppfyllen edra händer
Kom skynda Er till mig, jag till er boning vänder,
Kom tänden denna kropp i ljusa flammor an
På det min aska ej af någon kännas kan.

Förbannat har jag left, förbannat var mitt sinne
Nu kan jag ingen ro och ingen räddning finna.
Afgrundens qval skall jag till en belöning få
Bland furier skall jag som en fördömder stå.
Kom andar, här är jag med själ med blod och kropp,
Kom rifven mig i kras, för mig ä' intet hopp.
Hvi Himmel vill du mig för mina laster skona.
Väl, då så skall jag sjelf min kropp belöna."

Tar värjan för att döda sig, men hindras af Dygdekär, som inkommer. Dygdekär intalar Entliggod med att strida mot lastens lockelser. Entliggod lämnad allena, besluter att betala Rukulus' värdshusskulder och ger löfte därom till värdshustjänaren (styckets komiska element).

Slutscenen, den tolfte, är en monolog, i hvilken Entliggod, efter tjänarens bortgång yttrar: „Ja, det är jag skyldig honom. Jag vill inte, att de ska' bli lidande, men nu vill jag eftertänka, hvad mig händt (sätter sig). Men hur är det mig. Jag blir så tung. En sömn vill öfverväldiga mig. Jag kan ej hålla opp mina ögon. (Han insomnar, då i det samma mellanridån öppnas och visar 3 illuminerade himlar med fadern i den innersta, som står med en Palmqvist i sin hand. Bredvid honom står en Engel äfven med en Palmqvist i hand, som afsjunger en aire:)

„Fatta tröst, bedröfvadt hjärta,
Se din fader väntar dig,
Fly till himlen, upp från jorden
Och tänk på de sanna orden
Hoppet dämpar sorg å smärta
Fatta tröst, bedröfvadt hjärta" (mellanridån går ned).

Entliggod (vaknar af hänryckning). Vänta, vänta, Hvad för en glädje såg jag icke. I hvilken lycksalighet sväfva icke de trogna själar. Detta är himmelens belöning. Lefva vi fromt och dygdigt, så få vi lifsens krona. Jag såg min fader i full glans. Han viste mig dessa eftertänkliga orden: *„Omvänd dig, ännu är tid"*. Ack ja. Denna tiden skall jag inte försumma. Ni ungdom. Ni som liknat mig i ondska och laster, vänd om, ännu står nådens dörr öppen. Ty himmelen kallar er icke alltid genom uppenbarelser.

Ni världsens syndare, låt Er botfärdig finna
Tänk på, att Ni i tid kan himlens nåde vinna
Vänd om, ack vänden om, ännu är högsta tid,
Ack, tänk på Edert fall, tänk Himlen är Er blid.
Tag tronens sköld med Er. Låt dygden Er regera.
Lef kristligt å förnöjd, var redo till Er död.
Han kommer utan tid, förrän Ni detta vet.
Därför tänk hvar och en i världen så att lefva,
Att Ni i Himmelrik bland Englarne kan sväfva.

(Slut.) *).

17. *„En turkisk tragedi"*. 136 sid. 4:to.

Titelblad och flere blad saknas.

---

*) I Helsingfors universitets biblioteks samling af teateraffischer finnes en, hörande till detta stycke. Affischen, som icke anger bestämd ort, är trykt, men det, som här nedan inneslutits inom parentes, är skrifvet med bläck. Innehållet är följande:

18. Det *Falska miraklet* eller den *Brydsamma aftonen,* lustspel i en akt. 54 sid. 4:to.

Rollf.

Ej hos Dahlgren. Personer: Hornskiöld, gammalt hofråd, 60 år med darrande knän och mycken hosta, Carolina, dess fru 20 år, Wrängerfelt, advokat, Carolinas älskare. Möjligen original.

Med
Kongl. Majestäts Allernådigste tillstånd.
Uppföres (söndagen den 8 november 1807 för sista gången)

Den döende Fadren
eller
Den genom underbara syner omvända sonen.
Skådespel i 3 akter.

Personer:

Anshelm, Fadren.
Dygdekär, den äldre Sonen.
Ändtliggod, den mellersta Sonen.
Roculus, den yngsta Sonen.
Nora, en Värdshus Mamsell.
Tjänstfärdig, en dräng på värdshuset.
En spelare.
En ängel.
2:e furier.

Uti denna piese visas nya *decorationer* af flere slag nemligen:

1:a acten.

Hela skapelseverket, hvarest Sol, Måne, Stjernor, Vatten, Fiskar, Foglar och Djur af alla slag tillika med Blomster af olika sorter visas, jämte kunskapens träd med Adam och Eva, stående vid det samma, för att af ormen emottaga äpplet.

2:a acten.

Vises en Grafvård, uti hvilken 2:ne likkistor synes, hvaruti fadren som död ligger i den ena och hans dotter i den andra kistan. Fadren visar en skrift: *Betänk du måste dö,* och öfver den andra kistan synes orden: *Allting är förgängligt.*

3:e acten.

Vises afgrunden, hvarest den olydige sonen af Furier plågas och visar en Inskription: *Spegla dig i mitt fall.* Till slut vises en *illuminerad* Himmel, hvaruti Fadren synes tillika med en Ängel, hållande i handen en Palmqvist och afsjunger en *Aria, accompagnerad* af Duce Musique. Öfver Himmelen synes orden: *Omvänd dig, ännu är tid.*

Hvarefter (sjunges)
(Afskeds Coupletter)

Priset är (24 sk.).
Biljetter finnas
Skådeplatsen är } (som vanligt).
Början sker kl. precis (5).

19. *Frontin, gift ungkarl,* komedi i en akt af Scribe och Melesville, öfv.

„Kostar 7 Rdr 24 d.“ Rekv.

Trykt 1835.

20. *Fördomen,* dram i tre akter, öfv. af Widerberg. 73 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Personer: Baron, Caroline, Trine, Erik, Michel, Georgette.

21. *Före och efter bröllopet* eller den *Förstälda enfaldigheten,* komedi i fyra akter. Imitation från engelskan. 204 sid. 4:to.

Rollf. Rekv.

22. Den *Föregifna skatten* eller *Wakta er att lyss vid dörren,* komedi i en akt med sång. 87 sid. 4:to.

Rollf. Rekv.

23. *Förklädningarne* eller *Fintlighet och list,* komedi i en akt, öfv. 47 sid. 4:to.

Rekv.

Ej hos Dahlgren. Personer: Frontin, Marton,

24. Den *Försonade fadren,* dram i tre akter (af C. Lindegren).

„Lorenz Petter Wickbom 1809“. Rollf. Rekv.

Trykt 1795. Wickbom, anstäld sedan 1807 hos fru Seuerling i Finland, direktör för teatern i Åbo 1809.

25. *Gallora från Venedig,* sorgespel i fem akter, öfv. fr. tyskan. 204 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Personer: Cosmus den förste, storhertig af Florens, Cardinalen, hans äldste son, Garcias, hans yngre, Zanetta, en venetiansk adelsdam, Gallora, hennes dotter m. fl. Stycket gafs 1800 i Nyköping af Strömbergska sällskapet under dubbeltiteln „äregirighetens bedröfliga följder“.

26. *Grefven af Castelli,* komedi i tre akter, öfv. 134 sid. 4:to.

„19 april 1820.“

27. *Gubben i bergsbygden,* operett i två akter. Partitur.

Med Bonuviers stil „Partitur kostar åt undertecknad i Stockholm 60 Rdr Rgr“.

Texten trykt 1802.

28. *Han blandar sig i allt,* komedi i fem akter. 160 sid. 4:to.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt“. Rollf. Rekv.

Med fru Seuerlings stil angifvas följande dekorationer: „1 akt: gata, 5 scen: röda salen, 2 akt: rum, röda salen vänd, 5 scen: blå salen, 3 akt: röda salen, 7 scen: röda salen vänd, 4 akt: blå salen, 5 scen: röda salen med spis, 5 akt: rum hela akten“.

29. *Hans nåd och sotaren,* lustspel i en akt. Fri öfv. 55 sid. 4:to.

„O. Gellerstedt". Rollf.

30. *Hopsmörjelsen* eller *Jocrisses* (i manuskriptet Schockritz) *äkta förening,* divertissement med sång i en akt. 19 sid. 4:to

31. *Ja eller nej* eller *Det skulle så hända,* komedi i en. akt, öfv. från danskan. 32 sid. fol.

Personer: Fritz Ädelberg, handlande, Märtha hans fru o. s. v. Antagligen samma stycke, som enligt Dahlgren gafs i Stockholm 1800 i öfversättning från *franskan* af C. Stenborg.

32. *Jocrisse,* komedi i två akter. 46 sid. 4:to.

„O. Gellerstedt". „Imitation af hr Knophf".

Uppgiften om hr Knophfs medarbetareskap tvifvelaktig. Carl Christian Knophf, skådespelare sedan 1792, var engagerad hos fru Seuerling i Finland och 1809 direktör för teatern i Åbo, senare nålmakare därstädes.

33. Det *Kloka valet,* skådespel i en akt af Joh. Wettergh. 57 sid. fol.

Rekv.

Personer: Grefve de la Verture, Emelie, hans dotter, Baron Waldenstein och justitieamtmannen Lindeman, hennes älskare, samt Fröken von Alten. Handlingen försiggår i Tyskland 1800. — Joh. Wetterbergh — fader till „Onkel Adam" — var född 1769 och dog 1840 såsom hofrättsråd i Jönköping. För hans litterära värksamhet redogör Gudmund Frunck i Nordisk Tidskrift för 1890, där detta stycke icke nämnes. Såsom utgifvare af „Jönköpings Allehanda" sysselsatte sig Wetterbergh med teaterkritik. Möjligen är stycket af honom öfversatt. Dahlgren uppger, att ett lika benämdt stycke, hvars förf. han ej känner, 1816 gafs i Stockholm.

34. Den *Knarrige,* komedi i tre akter af L. Hjortsberg. 145 sid. 4:to.

Rollf.

Uppgiften om Hjortsbergs författareskap är oriktig. Stycket utgör öfversättning af „Le Grondeur" af Brueys och Palaprat.

35. *Krusenberg och Jöns,* komedi i en akt. 45 sid. 4:to.

„Forts. till Verldsförakt och ånger" (af Kotzebue).

Ej hos Dahlgren. Personer: „Winnman, källarmästare, Fru Winnman, Theresia, deras dotter, Krusenberg, fordom inspektor på Svärdsnäs, Jöns, hans son, älskar Theresia" o. s. v.

36. *Kungen och slottsknekten,* dram i en akt. 27 sid. fol.

Rollf. Rekv.

37. *Källarskyltarne,* fars i två akter med kupletter. Original. 61 sid. fol.

„Kostar 10 Rdr."

Ej hos Dahlgren. Scenen i Göteborg. Personer: Petter Porter, källarmästare, Sofie, hans dotter, Silenius Mugg, källarmästare m. fl.

38. *Kärlek och plikt,* komedi i en akt af M. Altén. 31 sid. 4:to.

„C. M. Svanberg".

Stycket är af Kotzebue, öfversatt af M. Altén. Christina Margaretha Svanberg, född Cederberg 1786, gift 1815 med teaterföreståndaren Svanberg, död i Stockholm 1858.

39. *Lanassa* eller *Braminernas förstöring,* skådespel i fem akter af Plümiche, öfv. af C. Wildner. 66 sid. folio.

Ej hos Dahlgren.

40. *List öfver list* eller *Uppenbar fejd,* komedi i tre akter af du Maniant Öfv. 76 sid. folio.

Dumaniant är författarenamnet för Antoine Jean Bourlin.

41. *Louise och Wallborn* eller *Naturens dotter,* komedi i tre akter. Öfv. fr. tyskan. 126 sid. folio.

42. *Man gör så godt man kan och inte som man vill,* proverb dramatique i en akt.

Då stycket den 9 april 1809 gafs i Åbo, kallas det i annonsen i Åbo Tidning „imitation af herr Smedberg, som i denna piece spelar sju personager". Detta stycke af Dorvigny gafs i öfversättning af D. G. Björn i Stockholm redan 1785. Denna öfversättning tryktes 1837. Från den skiljer sig Bonuviers exemplar väsendtligt bl. a. i scenernas ordningsföljd. Om Smedberg se vid N:o 2.

43. *Michel Vingler* eller *Bättre vara brödlös än rådlös,* komedi i tre akter af Kexell.

Rollf.

Trykt 1788.

44. *Mixturen* eller de *Båda rivalerna,* lustspel i en akt. 44 sid. 4:to.

„Åbo 1815."

Ej hos Dahlgren. Personer: Fru Smith, ungefär 30 år gammal, Herr Smith, handlande, ungefär 40 år, dess make, Julie, deras dotter, Michel Larsson, inspektorsson från Småland. Troligen öfversättning.

45. *Monteneros slott,* dram i tre akter med sång. Öfv. 69 sid. folio.

Vanligen gifven under titel „Slottet Montenero".

46. *Morianen,* komedi i en akt, öfv. af Prytz. 33 sid. folio.

Ej hos Dahlgren. Personer: Baron, Teodor, hans son o. s. v.

47. *Namnsdagen,* komedi i en akt. 30 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Personer: Bonden, Agata, hans hustru, Annette deras dotter, Ludvig, hennes fästman.

48. *Natur och skyldighet,* dram i 5 akter, öfversättning från franskan af I. S. Ahlgren. 118 sid. folio.

49. Den *Nye öfversten,* komedi i en akt, fri öfversättning. „Kostar i Stockholm 6 Rdr". Rollf.

Trykt 1836.

50. De *Olycklige lycklige,* svenskt original af C. Carlsten. 66 sid. 4:to.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt".

Ej hos Dahlgren. Christ. Carlsten var 1800—1802 anstäld vid Joh. Pet. Strömbergs stående teater i Nyköping och öfvergick sodan jämte kamraterna O. Gellerstedt, Anna Johanna Bergengren (sedan fru Gellerstedt) Fredrique Eleonore Baptist m. fl. till Seuerlingska sällskapet i Finland. Stycket är synbarligen öfversättning. Personer: „Grefve Viatteli, Grefve Valistelo, under namn af Stegnert, Sjöli (sic!) dess fru, Antoni(!) dess dotter, en blind flicka om 13 år, Jang(!) dess son en gosse om 7 år" o. s. v. Såsom prof på språket och på den Seuerlingska ortografin meddelas styckets början.

„Théatern föreställer en skog, i fånden synes en kåjia, som beskuggas af trän — det är mårgånstund. Antoni och Jang äro sysselsatta med arbete.

Antoni. Från världens ståi och buller skild
Jag här en älskad fristad njuter
Naturen här så skjön och mild
Mig i sin lugna famn innesluter.

Jang, (uppstiger från sitt arbete, lindar sina armar om Antonis hals och kysser henne.) Ack goda och förträffliga syster — alltid är du så glad, så nöjd. — Ack, hvad vår goda Far och jag har skjäl att älska dig.

Antoni, Stygga gåsse, du just skrämde mig — emellertid min lilla Jang, äger dit öfverraskande sitt värde. Ett famntag af en bror, som elskar sin syster, såsom du gör det, kan ej tillsluta, utan öppna dess hjärta."

51. Den *Ondsinta hustrun,* komedi med sång i en akt. 85 sid. 4:to.

Rollf. Rekv.

52. *Pasquillanten,* dram i två akter af Junger, öfv. af en anonym. 26 sid. folio.

53. De *Patriotiska landsortsboarna,* prolog i en akt med sång och dans. 37 sid. 4:to.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt."

Ej hos Dahlgren. Personalförteckningen, synbarligen hänförande sig till styckets uppförande 1807, har följande utseende:

Baron Charnberg, öfverste, som tagit afsked efter sista kriget	Hr Gellerstedt.
Adelaide, dess Fru	Dem. Neijendahl.
Adler, Intendent	Hr Carlsten
Botilla, dess hustru	Hr Wickbom *).
Sergeant Rudolf	Hr Elfström.

Tre Skyddsänglar, föreställande:

*) Lor. Pet. Wickbom excellerade i äldre fruntimmersroller.

Kärleken, utföres af . . . . Fru Gellerstedt.
Hymen, „ „ . . . . Dem. Baptiste.
Hoppet, „ „ . . . . Dem. Fundin.

Fyra Gracer

Lovisa, Botillas dotter. . . . . Fru Wickbom.
Claes, Betjänt hos Baron . . . . Hr Mancke.
Bondfolk af bägge könen.

(Scenen är på Barons Landtgård nära Stockholm).

Stycket skildrar en fest, anordnad på baron Charnbergs gods för att fira konung Gustaf IV Adolfs födelsedag. Körer och soli till konungens ära afsjungas.

Några prof må anföras. I en scen uppträda fyra gracer „med blombouquetter“. En af dem sjunger:

Du magt, som mäter seclers lopp,
Låt oss i lyckligt skygd af Gustaf Adolfs spira,
Än många år få denna festen fira
Och sjunga om din Nåd, hans ära och vårt hopp.

Härpå sjunger sergeant Rudolf:

O Dyre Kung vår lofsång hör!
Vår trohet skall dig aldrig svika;
Så länge du din Spira för,
Må våld och tvedrägt från dig vika.

En kör af bondfolket sjunger:

Välsignad sälla dag du är,
Som Sverge Gustaf Adolf gifvit.
Må du för honom bli så kär,
Som du för Svea dyrbar blifvit.

I slutscenen nedkomma i en char Hymen, Hoppet och Kärleken, en hvar af dem sjunger en „aire“. Hymens är af följande lydelse:

Min Kung, emot tvedrägts fara
Och splitets snara
Du skall ditt folk bevara
Dit folk skall ej försaka
Att älska Dig tillbaka
Och Du, dess Far
Den sällhet smaka,
Som Gustafs ära var.

Härpå dansa Hoppet och Kärleken „en pas des deuce“ och följande kör afslutar det hela:

Till Himlens rymder sändom
Ett folks förenta glädjeljud
Högtidens offer tändom
Åt glädjens milda Gud.

Att Gustafs dygd oss lära
Seraphen hastat till vår strand
Högt sjungom hjeltens ära
Ja, Lefve — Lefve Han.

Inom K. G. Seuerlings sällskap hade det varit sed att med „prologer“ fira kungliga bemärkelsedagar. Möjligen är denna prolog, som

saknar all tidsfärg — om man undantager omnämnandet af den i 1788 —90 års krig („sista kriget") blesserade baronen, — en omarbetning af något äldre stycke, afsedt att hylla Gustaf III. Hymens här ofvan anförda „aire", som icke står i något slags samband med äktenskapets gudomlighet, synes däremot innebära en anspelning på 1772 års statskupp *). I stycket förefinnes icke någon hänsyftning på Gustaf Adolfs drottning, men på manuskriptets slutblad läsas några förslag till ändringar i körerna bl. a. ett så lydande:

Fredricas dygd oss lära
Seraphen hastat från sin tron.
Högt sjungom hennes ära
Ja lefve — Lefve hon.

54. *Peruanerna* eller *Broderkärleken,* dram i en akt. 50 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Personer: Tellasko, Kusko, Narine.

55. *Perukerna* eller *Oftare är drängen klokare än husbonden,* komedi i en akt efter tyskan af F. A. Meijer. 62 sid. 4:to. „O. Gellerstedt".

Ej hos Dahlgren. Personer: Justitierådet von Flakenhjelm, Emelie, hans fru, Baron Vädersvärd o. s. v. Då stycket den 6 nov. 1808 gafs i Åbo, säges det i annonsen vara „nyligen öfversatt". Friedrich Anton Meyer, född i Königsberg 1769, lärare i tyska vid Åbo akademi 1802, död i Helsingfors 1831. En del af Meyers öfversättningar från tyskan äro trykta i Åbo (Schillers „Cabal och Kärlek" samt „Elakt Lynne" af Aug. Kotzebue, båda 1800). År 1822 gaf Bonuvier i Åbo „Kusin Benjamin från Pohlen eller 24 skillings släktingen", lustspel i fem akter af Cuno, öfv. af lektor F. A. Meyer. Manuskriptet till detta stycke finnes ej bevaradt i denna samling.

56. *Petter den tredjes gamla lifkusk,* sannfärdig rysk anekdot af Kotzebue, öfv. af M. C. H. 56 sid. 4:to. „C. M. Svanberg". Rollf.

I Stockholm gafs enl. Dahlgren samma stycke 1800 i öfversättning af C. Stenborg. Om fru Svanberg, se vid N:o 38.

57. *Pistolskottet* eller *Väl träffadt, fast blindt laddadt,* lustspel i en akt af Aug. v. Kotzebue. Öfv. af A. F. Broström. 52 sid. 4:to.

Uppfördes af Bonuvier från 1820. Enligt Dahlgren gafs samma stycke i Stockholm 1825 i öfversättning af C. Wildner, kalladt „Pistolskotten".

58. *Röfvaranföraren Rinaldo Rinaldini,* skådespel i fem akter. Första perioden. Dramatiserad af Fredrique Eleonore Baptiste. 216 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Uppgifter om författarinnan till detta stycke, som i egenskap af skådespelerska länge var anstäld vid Bonuviers säll-

*) Den 19 augusti 1777 uppförde Seuerling i Norrköping ett på den fem år tidigare försiggångna statskuppen syftande stycke: „Parnassens dom uti Tvisten om Ymnighets-Hornet".

skap och skref ett flertal dramatiska arbeten, förekomma hos B. Schöldström „Svenska teaterbilder" sid. 108 ff. Hon dog i Wasa 27 juli 1827. Detta stycke är för hennes biograf obekant. Att det blifvit uppfördt bevisas däraf, att dess titelblad utgöres af en trykt affisch, från hvilken dock de delar, där ort, tid samt rollfördelning angifvas, blifvit bortklipta. På affischer kallas stycket „dramatiserad historie målning".

59. *Sanningens belöning,* dram i fem akter af Aug. v. Kotzebue. Två öfversättningar, den ena (173 sid. 4:to) af C. H. de Carnall, den andra af Bergström (203 sid. 4:to).

Rollf.

Hos Dahlgren omtalas stycket såsom uppfördt i Stockholm. Öfversättaren är honom okänd. Carl Henrik de Carnall, född 25 oktober 1771, fänrik 1788 vid enkedrottningens lifregemente, förlagdt på Sveaborg, deltog i kriget 1788—90, kapten 1802, död i Helsingfors 1828.

60. *Skrifpulpeten* eller den *Öfverallt bedragne, men öfverallt räddade ynglingen,* komedi i fyra akter (af Aug. v. Kotzebue). Fri öfv. af C. G. v. Schultz. 213 sid. 4:to.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt. Öfversatt af kommendanten på Svartholms fästning". Rollf.

Dahlgren nämner en öfversättning af M. Altén, med namn „Skrifpulpeten eller ungdomens faror". Carl Gustaf v. Schoultz. född 1776, deltog såsom skeppsgosse i kriget' 1788—90, kapten i armén och kommendant på Svartholm 1804, död i Wasa 1841 såsom navigationsskollärare.

61. *Skådespelaren mot sin vilja,* komedi i en akt. 50 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Synbarligen öfversättning. Personer: „Murkoph, hofmästare på ett adligt gods, Phifferling teaterdirektör, visar sig efterhand som kypare, perukmakare, musikant, maschinist, klädmadam, souffleur, teaterskribent och åter såsom kypare". Stycket har ingenting annat gemensamt med N:o 11 och 42, än den mycket gouterade hufvudidén att låta en skådespelare utföra i samma stycke ett flertal alldeles olika roller.

62. *Slägtingar* eller *För penningar får man allt, isynnerhet vänner,* lustspel i fem akter af Aug. v. Kotzebue, öfversättning af geheimerådinnan Hjärne. 104 sid. 4:to.

Rollf. Rekv.

Tvänne andra öfversättningar nämnas af Dahlgren. Om Geheimerådinnan Hjärne, se vid N:o 14.

63. *Solen lyser för hela verlden,* komedi i en akt med ballet.

„O. Gellerstedt".

Trykt 1774.

64. *Sorgen* eller det *Lefvande spöket*, lustspel i en akt. Imitation af Knophf.

„M. Seuerling. — O. Gellerstedt. Uppförd 6 oktober i Åbo". Rollf.

Stycket gafs enligt Dahlgren från 1775 i Stockholm. Öfversättaren är honom obekant. Om Knophf, se vid N:o 32.

65. *Spelaren* eller *Revanche, Pray!*, tragisk dram i fem akter af A. W. Iffland. Öfv. 122 sid. folio.

„Kostat 25 Rdr Rgds“. Med Bonuviers stil: „Mästerstycke“.

Dahlgren nämner tre i Stockholm gifna öfversättningar af detta stycke.

66. *Sömngångerskan*, komedi i två akter. 42 sid. folio. Rekv.

Trykt 1837.

67. *Tanddoktorn*, fars med sång i tre akter. Partitur till musiken.

Texten, trykt 1800.

68. *Temperamenten*, lustspel i en akt, öfv. af G. H. W. 38 sid. 4:to.

Ej hos Dahlgren. Personer: „Fru von Rosenhoff, ung rik änka, mycket munter och tyckes blott lefva för nöjen, Herr von Kavackell, ett landtråd ovanligt lat och vill lefva bekvämligt, Major Burduss, häftig och het, Grefve Liljenluft, flyktig, ung, gör sig löjlig genom sitt sätt att vara kjär, Konferentrådet Anau, malade imaginaire, mager och dålig, vill endast lefva af läkemedel“ o. s. v.

69. *Testamentet*, dram i en akt. Öfv. 38 sid. 4:to.

I slutet af stycket läses: „Den 7/10 08 i Linköping kl. 12 om natten“, samt med Bonuviers stil: „C. M. Wendlau. Cap. död i Warberg 1822“.

Trykt 1824.

70. *Theaterskrifvaren*, lustspel med sång i en akt. Svenskt original.

Trykt 1812. Bonuviers exemplar afviker något från den trykta upplagan.

71. *Therese* eller den *Fader- och moderlösa flickan från Geneve*, dram i tre akter. Öfv. från franskan. 147 sid. folio.

„Kostar 20 Rdr.“

72. De *Två Crispinerna* eller *Tvillingsbröderne*, opera buffa i en akt. 53 sid. folio.

„Kostar 4 Rdr 4 Sk. Bco.“

73. Den *Unge deserteuren*, fars i en akt, öfv. 43 sid folio.

74. *Valerie*, komedi i tre akter af Scribe och Melesville, öfv. 80 sid. folio.

Med Bonuviers stil: „17 Rdr Rgds“.

75. Det *Wilda barnet*, dram i tre akter, öfv. från franskan af S. G. 72 sid. folio.

Ej hos Dahlgren. Personer: „Grefven af Talmont, rik, enväldig egendomsherre, Grefven af Mareuil, gammal militär“ o. s. v.

76. *Visittimmen* eller de *Tre narrade rivalerna*, komedi i en akt.

„Gellerstedt".

Trykt 1787.

77. De *Ädelmodiga bönderna*, komedi med sång i två akter.

„M. Seuerling".

Ingen text, endast följande stämmor för orkestern: Violino primo, Violino secondo, Violoncello, Flautto primo, Fagutto primo, Corno primo. Texten trykt 1794.

78. *Älskaren sin egen rival*, kom. i en akt, öfv. fr. franskan. 54 sid. 4:to.

Dahlgren nämner ett stycke med samma namn, men i *tre* akter, gifvet i Stockholm 1805. Personer: Cephis, ung enka, Blinval, hennes älskare.

Gustaf Cygnæus.

Bref från Messenius till Rothovius, dateradt den 30 september 1636.

Messenii omtvistade dödsdag må nu hafva inträffat i nov. 1636 eller i februari 1637 [1]), det sista man har af hans hand är — enligt Schück: Svensk Literaturhistoria s. 432 — „ett par ännu bevarade bref", afsända den 30 sept. 1636. Det ena af dessa bref rör den finska rimkrönikan och vinner på denna grund för oss ett särskildt intresse. Vi meddela det här, sådant det förekommer i Linköpings stiftsbibliotek uti en af särskilda manuskript, hvilka tillhört Erik Benzelii den yngres samlingar, hopbunden kvartvolym med påskrift: „Handlingar och Bref tjenande till Uplysning i Svenska Historien".

„Copia aw Johannis Messenii Breew til Biskopen i Åboo Mastr. Isaac Rhotovius.

Ehrewyrdige och Höghlärdhe H. Bisp, näst een wänligh hälsning, gifwer Jagh E. E:tz tillkänna, att ändock iagh icke haffwer warit notus E. E:tz de conversatione, så fördristar Jagh mig dock att skriffwa E. E:tz till, hälst medhan iagh några saker förhoppas aff E. E:tz att bekomma, som ähr nyttigt till *een Crönika,* iagh *haffwer skriffwit på Swänska rijm om Finnlandh,* till hwilken iagh behöffwer först hwad *Monumenter* som ther kunna finnas i *kyrckian:* och hälst uthur then *booken,* som the kalla *Swarte Booken.* E. E:tz wille så laga fördänskull iagh kunde bekomma henne på någon kort tijdh till läns, Jagh will

[1]) Jfr t. ex. Historiskt Bibliotek, utg. af Carl Silfverstolpe I p. 74 och Svensk Literaturhistoria af Henrik Schück p. 432.

troligen henne hemsända igen, samt hwad andra monumenter, som Finnlandh angå, och E. E:tz migh försändandes warden, ther hoos åhr iagh och flijteligen begiärandes aff E. E:tz att om der fins någon *Bibel* på finnska tryckt i g. tijden a *Pontificüs*, eller någon *Postilla och Bönebook* på finnska af them tryckt wille them migh läna på någon tijdh tillgiörandes till samma *Crönikas* fullbordan, för sådant E. E:tz omak will iagh gärna läta migh finnas tacksam medh tijdhen:

Befallandes E. E:tz medh hela omwårdnaden under Guds beskärm:

Hastigt aff *Ulo*, den 30 Sept. Åhr 1636

E. E:tz -- — —[1]).

Johan Messenius".

Messenii första uppgift om den finska krönikans tryckår är 1630[2]). Anländ till Uleåborg företar sig Messenius att revidera densamma och ändrar årtalet till 1637. Lättare kommunikationer och hans eget större anseende ge honom utsikt att vinna nya källskrifter och han aflåter i detta syfte anförda bref.

Huru det gick med hans bemödanden är oss icke bekant[3]). Sannolikt blefvo de utan frukt: Svartboken var ej mera i bispens vård[4]), och äfven om man skulle utvärkat tillstånd att sända upp den till Messenius, hade honom unnats föga tid att använda dess skatter[5]).

---

[1]) Svårtydda förkortningar, måhända V. Ss. St. (= Vestrae Sanctitatis Studiosissmus).

[2]) Stiernman: Bibliotheca Suiogothica II p. 141.

[3]) Men måhända kunna Åbo Domkapitels protokoll därom upplysa?

[4]) Utan i Åbo Hofrätts värjo (Hausen: Åbo Domkyrkas Svartbok s. 2).

[5]) En utväg att vinna upplysning härutinnan — och samtidigt kontrollera uppgifterna om Messenii död — vore att undersöka de *„sköne Documenter"*, hvilka (enligt Stiernman B. S. T. II p. 141 och Warmholz Bibl. Hist. S. G. T. I p. 286) åtfölja manuskriptet till finska rimkrönikan bland Messenii autografer i Kungl. Bibl. i Stockholm och hvilka dokument *„wäl tiena til föregångna krönikas förklaring"*.

Egendomligt nog hafva finska historici oss veterligen alls icke tagit kännedom om dessa mss.; åtminstone finnes ingenstädes någon notis härom.

Emellertid hafva vi i detta bref ett vittnesbörd om den skarpa blick, den ihärdighet och omsorg, hvarmed Messenius, trots rent af omöjliga förhållanden, i sin forskning går till väga, ända i det sista trogen sitt valspråk: „Mors sine musis vita“.

Helsingfors i oktober 1896.

Rolf Lagerborg.

Ett apropos om finnarna vid Riga, sannolikt af Israel Holmström.

Uti nionde tomen af Historiallinen Arkisto, s. 291, meddelar Valfrid Vasenius, att han i Kungl. Bibl. i Stockholm anträffat ett poem, trykt i tre upplagor, alla från år 1700, hvilket poem bär titeln „*Det finska gäste budet som oförmodeligen angick uti April månad år 1700 på sjelfve värdens vår allernådigste konungs och Herres kung Carl den Tolfftes anstalt och bekåstnad*“. Vidare citeras några rader därur samt påpekas att uttrycket „finsk lura“, hvarom dikten vänder sig, finnes användt med betydelse af någon dryck äfven annorstädes i 16- och 1700-talens literatur, t. ex. hos Dalin.

Till denna notis kunna vi foga en uppgift om den ifrågavarande diktens anonyme författare, hvilken icke skulle vara någon mindre än Israel Holmström. Då dikten, äfven annars värd att uppmärksammas, härpå icke obetydligt vinner i intresse, anse vi det ej vara ur vägen att här meddela densamma in extenso jämte nödiga kommentarier.

Emellertid höra de af Vasenius nämda trycken ej till de lättast tillgängliga; vi hafva ej lyckats få se något exemplar, utan återgifva dikten enligt en handskrift i Linköpings stiftsbibliotek.

„*Det Finska Gastebudet som oförmodeligen angick uti april månad år 1700 på sjelfva wärdens wår Allern. Konungs Carl XII anstalt och bekostnad etc. etc.*

När man det tänkte minst fick man i Stockholm veta
at Lifland gäster fått: men Gud vet hvad de heta,

man at förnöja dem wäl giorde all sin flit
men kund eij dubbelt öl så hastigt skaffa dit.
Ty syntes rådlig'st dem af *Finska Luran* gifva
emedan han ock kan som snarast törsten drifva,
När de vid första drick på henne fingo smak
Så ha de dansat straxt men likväl utan tak.
Klingsporren spelte så at de eij kunde stanna
Fast *Maydel* måste dem till skålen städse mana.
En svänsker *Wälling* än i landet återstod
och han lär blifva het fast han eij blir så god.
Således konung Carl ankomne gäster fägnar
Ty hela Laget skier på sielfva kronans wägnar
allenast hus och hem vill han dem eij bestå
ty han vill icke mer huswille gäster få.
De göra dock så väl och låta sig behaga
hvad man i sådan hast för dem har kunnat laga,
man oförmodlig har en sådan ära spordt
ty har man utan krus på *Finska* gille giort.
En oförtänkter gäst får oförtänkta rätter
när *Värden* kommer *sielf* så sku de vänta bätter.
En annan gång de må som sed är skicka båd
så torde man ju väl för flera finna råd."

Vid sachsarnes infall i Livland år 1700 i februari beordras alla Finlands regementen dit; guvernören öfver Ingermanland Otto Wellingk († som president i Åbo hofrätt 1708) — „En svänsker Wälling" — för öfverbefälet. Marschen går rundt Finska viken och Narva befästes under vägen; ett detachement på 4,200 man under den i vår historia ryktbare Maydel hinner „uti april månad" fram till Riga, hvilket sachsarne äro i färd med att blokera. I närheten af staden levereras så — Adolf Magnus Klingspor, „Klingsporren", i spetsen för Nylands dragoner — den drabbning dikten handlar om, Sverges första mera betydande framgång under det stora kriget.

Först på hösten, sedan tsaren förklarat krig, kommer „Värden själf", kung Carl, och nu är det med i hufvudsak samma finska trupper man å nyo gör „gille på Finska" — vid Narva.

* * *

„Det Finska Gastebudet“ [1]) återfinnes uti Linköpings stiftsbibliotek bland Älfviana, Tom. VIII, folio. Det förekommer här jämte andra smärre skaldestycken på ett löst ark, som utgör en del af ett bref till Älf (domprost i Linköping, outtröttlig literär samlare, död 1799) ifrån den bekante *Johan Fischerström.* Vårt poem säger sig denne afskrifvit ur *„gen. maj. Gust. Wilh. Kojets efterl. papper, han som dog i sitt fängelse i Köpenhamn“.* Ur samma papper hämtar Fischerström vidare följande ingress till dikten:

„När år 1700 Gen. Maijoren Maydel med några Finska regementer basade up Saxarne och kiörde dem öfver Duna strömmen gjorde H. Krigsrådet Holmström följ. vers under tiden.“

Denna ingress återger utan tvifvel en hörsägen från kriget: att Coyet (deltog i polska kampanjen 1702—1705, slutligen diplomat och konspiratör, † 1730) värkligen upptecknat dikten i fält och icke afskrifvit de trykta upplagorna bestyrkes yttermera af att dikten i handskriften för en afvikande titel. Uppgiften att Holmström vore diktens författare, hvilken uppgift icke är känd af hans

[1]) Att sammanställa träffningar med något traktamente synes varit en då för tiden omtykt kvickhet: vid Dünamünde bjudas sachsarne på „en god kallskål“, här är det „wälling“ och „Finsk lura“. — Om denna senare anrättning hafva vi fåfängt sökt noggrannare upplysningar. Det enda vi kunna meddela är att uttrycket „lura“ anträffas hos Dalin i lösningen till hans *„Logogryph öfver namnet Ulrika“* (Upplagan 1767, T. IV, p. 82), där det förklaras „et Finnars mästa rus;“ samt att ett anonymt latinskt poem *„Encomium Ignorantiæ“* (4 sidor 4:o, sine loco et anno; uti Linköp:s stiftsbibl. Älfviana T. V p. 40) uti en not öfversätter textens latinska uttryck, i hvilka, ifall vi ej misstaga oss, inlägges en bimening af något särdeles rafflande, med *„Finsk lura eller Brunswigsmumma“* samt κυκεών *) *Homeri eller Småländsk Bänckvälling“.* Då vi ju vidare finna denna „lura“ i „Det Finska Gastebudet“, äfven här måhända användt med en anstrykning af ironi, samt enligt Vasenius äfven annorstädes i tidens literatur, synes brygden icke saknat remarkabla egenskaper, hvilka betingat dess okändhet: finskt öl har ju rykte om sig ända från aflägsen medeltid.

*) Enligt Passow-Gumælii lexikon „en styrkedryck för utmattade hjältar“, „äfven afföringsmedel“.

samvetsgranne monograf G. Frunck (samlaren 1881), synes på det högsta sannolik: såväl ämne som utförande äro alldeles i Holmströms anda.

Mindre trovärdigt förefaller det, att Holmström varit närvarande vid träffningen och gjort verserna „under tiden". Ty han är generalauditör vid lifregementet och följer detta och kungen åt; bör altså först på hösten kommit öfver till Livland. Men sagesmannen Coyet var häller icke ögonvittne till bataljen: traditionen synes utsmyckat Holmströms dikt med kvalitet af improptu, — då det gäller denne Bellmans själsförvant, ett lättförklarligt analogislut.

Helsingfors i oktober 1896.

Rolf Lagerborg.

Per Brahe och Arnold Messenius.

Under det att Per Brahe administrerade Finland och på mångahanda sätt befordrade „landets uppkomst", gaf han sig därjämte tid att hjälpande och tröstande ingripa i enskilda olyckliga personers lif. Detta bevisar hans förhållande t. ex. till fångarna Messenius och Wivallius. Tillfogande litet nytt till den förres historia, nödgas vi, för att förfullständiga bilden, i detta sammanhang äfven rekapitulera ett och hvarje gammalt.

Arnold Messenius föddes den 9 april 1608 i Danzig. Hans föräldrar voro den riksbekante Johan Messenius och dennes hustru („mala herba") Lucia Grothusen. Upptäkten af faderns papistiska stämplingar hade till följd, att Svea hofrätt år 1616 dömde denne att straffas till döden. Ehuru Gustaf II Adolf var ganska uppbragt på den grälsjuke orostiftaren, lät han dock icke domen gå i fullbordan, utan bestämde, att Johan Messenius skulle inspärras i lifstidsfängelse. Fryxell anför i denna sak följande kraftiga yttrande af konungen: „Messenius är visserligen en lärd man och har som sådan gjort och kunde måhända ännu göra mycken nytta. Men f-n hänger i både honom och i hustrun; därför skall man sätta dem så, att det onda gryet icke skadar".

Händelsevis befann sig vid denna tid ståthållaren öfver Uleå och Kajaneborgs län Erik Hare i Stockholm och fick då emottaga befallningen att medföra Messenius med hustru och barn fängslade till Kajana. Under de fyra följande åren vistades sonen Arnold på slottet samt

åtnjöt sin faders undervisning. Regeringen började emellertid frukta för, att han jämte sina syskon skulle uppfostras till ifriga katoliker, och lät därför hämta dem till Stockholm. Där blef den 14-årige Arnold Messenius ett par år senare kallad inför rätta för att stå till svars för det han hade sig bekant angående de polska jesuiternas stämplingar i riket. Under förhöret skall Arnold då hafva yppat åtskilliga för sin fader menliga förhållanden, och, fruktande ytterligare efterräkningar och förföljelser, flydde han 1623 till Danzig. Därifrån återvände han dock frivilligt, illtykt öfver att genom sina mindre välbetänkta ord hafva förvärrat sin faders redan förut svåra ställning. Hans uppoffring lönades dock med otack. Utan att någon graverande beskyllning mot honom kunde göras blef han, den 16 årige ynglingen, insatt i ett fängelse i Stockholm och hölls därstädes tvänne år i förvar.

År 1626 finna vi Arnold Messenius som fånge i Kexholm. Enligt konungens befallning skulle han hållas i sådant förvar, att han hvarken kunde rymma ej häller samtala med någon. Genom denna hårdhet retades han dock så, att han i fängelset tillät sig flere våldsamma utbrott. År 1634 inberättade ståthållaren om förhållandet till regeringen och begärde tillåtelse att få sända fången till Nöteborg. Detta blef emellertid förvägradt, „ty äfven där vore han icke i säkrare vård. Ville han ej hålla sig i tukt, kunde man skrämma honom med bojor och hårdare fängelse“.

Vid denna tid var Arnold Messenius emellertid redan gift — äktenskapet hade han ingått i Kexholm — och hade ett par barn, af hvilka det älsta, födt 1629, fått namn efter fadern. Han lugnade sig emellertid småningom, och då Per Brahe på vårvintern 1638 och sommaren 1639 besökte Kexholm, inhämtade han, att Messenius uppfört sig väl. Detta äfvensom Messenii böner förmådde den godhjärtade grefven att efter återkomsten till Åbo aflåta till regeringen följande skrifvelse.

Till Hennes Kongl. Maij:t om den vnge Arnoldo Messenio som sitter fängslat på Kexholms befästning. Datum Åbo Slått den 16 Nov. 1639.

Stormechtigeste Drotning

Allernådigeste Fröken.

E. K. M:t kan Jagh här medh vnderdånigest icke oförmält låta, att efftersåsom den vnge Ardoldus Messenius som sitter fängzligh på Kexholms befästning hafwer vthi dee åthskillige twenne Resor mädan iagh där sammastädes warit hafwer sigh beklagadh öfwer samma sitt långliga fängelse på det högsta och ödmiukeligest ahnhålledh att han een gång måtte där ifrå libereres om icke wijdare då på någon orth där han sigh någodt arbete företaga kunde, vthlåfvandes att willia hålla sigh stilla och roligen, Jagh hafwer fördenskull widh detta tilfälle icke vnderlåta kunnadt E. K. M:t vthi vnderdånigheet sådant att andraga, Och där E. K. M:t af gunst och Warkundsamheet allernådigest täcktes honom där medh så wijda benåda, Syndtes thet fuller wara Christeligidt, hälst mädan han förmedelst samma sitt långlige sittiande hafwer alredo råkadt vthi een stoor och nästan oboteligh Siukdom, där medh han dagligen drages, Ibland annadt Watusotten, är elliest gifft och hafwer några barn, communicerar medh andra i församblingen och går till Herrans höghwärdige Sacrament, Och ändogh Man kunde den Argwåhn till honom drage lijka som han skulle någodt ondt åstadkomma, Så synes thet dock icke wäl kunna skee, effter såsom han war een vng dräng ehnär han först bleff satt, och staten den honom obekänd är, är fast annorlunda nw ähn som på den tijdh, hafwer icke heller någon kredijt eller ahnseende i wärlden där medh han någodt prætieabelt vthrätta kan, E. K. M:tz allernådigeste gådt finnande fördenskull heemstält, huru wijda E. K. M:t nådigest behagar att han måtte komma löss, eller och som förb:t är där det icke skee kunde honom ett wis't ställe vnnas måtte, där han kunde wara stilla och hafwa någodh förhänder, Och såge han fuller hälst som man förnimmer att han komme dijt som hans Moder är, opå thet han kunde öfverkomma dhe Skrifter, och thet arbete som hans Fader hafwer hafft och begynt att ställa uthi wärkedt, Här opå E. K. M:tz Allernådigeste Swar och förklaring medh första iagh vnderdånigest förwänter, opå thet iagh må weta migh emot honom således att förklara någodt trösteligit, Och will så etc.

Peer Brahe.

Per Brahes välvilliga förbön hade åsyftad värkan. Generalguvernören fick emottaga en skrifvelse, daterad Nyköping den 26 mars 1640, och genom denna tillät förmyndarstyrelsen, att den unga Messenius — enligt Brahes ord — „må slippa utur sitt fängelse och sig till någon frihet och vederkvickelse komma på sina fria fötter“.

Per Brahe hade efter emottagandet af brefvet gifvit order åt landshöfdingen i Kexholm Magnus Nierot att genast frigifva Messenius. Denne begaf sig då till Åbo och uppsökte grefven samt anhöll att få resa öfver till Stockholm och aflägga sin tacksägelse för den erhållna friheten. Detta blef icke blott beviljadt, utan Per Brahe skref därjämte följande bref.

Till H. K. M:t om den vnge Messenij aflåssning ifrån sitt fängelse Daterat Åbo den 6 Julij Anno 1640.

Stormächtigeste Dråtning

Allernådigeste Fröken.

E. K. M:tz Allernådigeste Skrijfwelse Daterat Nykiöping den 26 Martij Nästförleden hafwer Jagh för detta vnderdånigest vndfångedt, där vthinnan E. K. M:t allernådigest bewilliar at den vnge Messenius må slippa uthur sitt fängelse och sigh till någon Frijheet och wederqweckelse komma på sijne frija fötter, Så hafwer Jagh strax och så snart samma E. K. M:tz allernådigeste breeff hijt ankom låtit honom genom min Skrijfwelse till Landzhöfdingen opå Kexholm Magnum Nijerådt sådan hugneligh och Gladeligh tijdender förnimma där på han samma sitt fängelse således strax är worden endtledigadt, och begifwit sigh hijt till Åbo, och aldenstund han högeligen åstundar at komma till E. K. M:t görandes E. K. M:t vnderdånigest sin plicht skyllige tackseijelse, och därhoos förnimma huadh E. K. M:t kan allernådigest hafwa honom wijdare at påläggia och befala, Jagh hafwer fördenskull honom nu där hädan förafskedigadt vthi den vnderdånigaste förhåpning at E. K. M:t bewijsar honom all Konungzligh Gunst och Nåde, och at han till ett Nådigt afskeedh medh forderligaste förhåpning at E. K. M:t bewijsar honom all Konungzligh Gunst och Nåde, och at han till ett Nådigt afskeedh medh forderligaste komma måtte, Elliest hafwer Jagh opå E. K. M:tz allernådigaste behagh för

hans fattigdom skull låtit försee honom medh kläder efter nödhtårfften sampt 20 D:r Sölfwermynt till Tärepenningar, Sammalunda låtit honom föllia sin hustru och Barn till vppehälle sine Peningar effter staten in till Nyåhredh Nästkommande effter hon som allom wäl witterligidt är hafver slät inthet til bästa, Förhåppas altså vnderdånigest at E. K. M:t sigh sådant alt allernådigest behaga låter, Och will så här medh och altijdh etc.

Peer Brahe.

Anländ till hufvudstaden emottogs den frigifne rätt väl, och därtill bidrog väl icke minst, att Per Brahe den 7 juli skrifvit ett rekommendationsbref för sin skyddsling till Axel Oxenstjerna och bedt denne, som redan förut för Messenii person „hafver funnits gunstig och bevågen", skaffa honom ett lefvebröd för framtiden.

Då Per Brahe senare på sommaren återkom till Stockholm, utvärkade han tillstånd för Arnold Messenius att begifva sig till Polen för att af sin moder söka utbekomma faderns manuskript till Scondia illustrata. Resan möjliggjordes efter det att Messenius på grund af ett kungl. bref af den 29 sept. 1640 fått emottaga 100 daler silfvermynt samt „så mycket godt kläde, som han behöfde till kappa och en klädning ifrån hand till fot".

Expeditionen lyckades väl. Messenius återvände från Polen med en stor del af faderns manuskript, hvilka säkerligen utan Per Brahes ingripande för alltid gått förlorade för Sverge.

P. Nordmann.

Första bladet i det n. v. Helsingfors historia.

Meddeladt af *P. Nordmann.*

Generalguvernören öfver Finland, grefve Per Brahe, hade genom en skrifvelse af den 14 december 1637 af svenska regeringen fått emottaga underrättelsen om att man beslutit flytta Helsingfors från dess plats vid Vanda ås mynning till „en ö, Sandö benämd“ (Sandhamn), och borde grefven med det snaraste afresa till platsen för att undersöka dess lämplighet. Till hvilket resultat Per Brahe genom denna undersökning kom, framgår af följande skrifvelse, hvilken såsom innehållande det första förslaget till stadens placering på dess nuvarande plats utgör det första bladet i Helsingfors historia.

Till H. K. M:t att den Stapel Staden som skulle byggies på Sandöön är lägligare och mykit beqwämmare på Södernääs Vdd. Datum Åbo Slått den 9 Aprilis 1639.

Stormechtigeste Drotning,

Allernådigeste Fröken.

Såsom E. K. M:t för dette allernådigeste Dessein hafwer warit att een Stapelstadh skulle wara att fatta emillan Åbo och Vijborg synnerligen för Tawasthuuss Lähn, att kunna där medh Dyrcka wahrorne som där sammastädes och i Neigden falla skulle, Och fördenskull allernådigest funnedh gått, at samma Stadh skulle beqwemligast kunna läggias opå een Öö Sandöö b:d, effter såsom Jagh och samma platz vthi mitt där igenom reesande förleden Åhr besågh, och om dess wilkohr och be-

skaffenheet E. K. M:t då vnderdånigest all berättelse giorde, Och ehuru wäl Jagh då för den tijdh förmälte Sandöön (så wijda sielfwa Hambnen och lägenheeten widkommer) fuller wara godh och beqwäm, Så hafwer iagh åter nu igen widh mit där igenom reesande där om wijdare förfaret och sielfwa platsen på nytt beseedt, Och finnes thet vthi alt icke hafwa sin fulkomligheet, vthan feeledh där vthi deels sticker, att på den sijdan, som Hambnen är bäst, är landet Bärgåt och ojämpt, så att icke wäll någon real Stadh skulle kunna der Formeras, och åter igen på den sijdan som Hambnen är wärst, widh och långt ifrå Stranden är landet jämbt och slätast, Så at Skepen icke kunne komma på ett gåt Musquet Skått när Landet, Allernådigeste Drotning, alldenstund migh blef nu medan Jagh war där stadd aff åthskillige berättadh om een annan beqwäm platz, Nembligen Södernäs Vdd b:d, een fierdingz wägh ifrå Helsingfors Stadh in moot Haafwedh eller Sandhambn, Derföre Jagh blef förorsakedh sampt medh den Nyie Bårgmästaren Anders Larsson, som E. K. M:t dijt förordnat hafwer at besee bägge platzerne, så wäll Sandöö som b:te Södernääs Vdd, Och finnes den platzen Södernääs Udd, inthet allenast vthi alt wijdt och mykit öfwergå Sandöö eller Sandhambn, vthan och sielfwe Hambnen till Lägenheeten så accommoderligh at Jagh formehnar dess lijke inthet är till at finna, i heele Östersiön, medh Hålmar och Land på alle sijdor omlagd och begrepen at Skepen säkre och vthan all fahra för Storm och owäder, kunna där liggia, och snara sagt vthan Anckar, Sedan kunne Skepen både af Örlige och andre store Kiöpfardier så många som ankomma kunna på åthskillige fampners diup, liggia Bryggeledes hardt in widh fasta landet, Sielfwa Hambnen är och så beskaffat, att man wäll och obehindrat medh mânge slagz wäder kan komma både in och vth huarest store siön eller Haaffwet strax på een half weko Siö vthanföre emottager, så at store siön synes ifrå Hambnen, Elliest ligger Isen där inthet länge, vthan strax om wåhren Ty thär Ström är blifwer reent och öpet, Sielfwa Vdden eller Landet där Staden kunde sättias, är Landfast och opå samma sijda der Helsingfors Stadh nu ligger, Där äre twenne bärg, det ena in widh sielfwa Siön och på Vdden der Hambnen är och Skepen liggia, Sedan tager een slett deldh widh, där Staden kunde läggias, widh samme deldh sedan et stort Moras, strax på andre sijdan in widh samme deldh eller Moratz är det andre Bärget. Huilken Stadh genom twenne Skantsar lätteligen och medh ringa beswär kunde inthet allenast bringas i Defension, vthan och Staden kan göras kringfluten, så at sådan beqväm orth icke mångestädes finnes. Om nu E. K. M:t allernådigest behagar (medan samme orth finnes

fast lägligare ähn som Sandöön) att Staden der byggias skall, E. K. M:t täcktes då medh första förordna een Ingenieur ifrån Swerige dijt, som afsticker Staden och Gatorna, opå thet at medh bygningarna kunde medh första ställas i wärket, helst medan dhet är för dee Helsingforske Inwånare nu inthet så långt at flyttia, vthan dee kunna thet lätteligen och vthan någor synnerligh beswär och Tunga göra. Dee förnämbsta aff Bårgerskapet vthi Borgo hafwa fuller diffientterat sigh icke kunna wäll där ifrå flyttia, både för den långe wägen skuld, och dee elliest al deres fattigdom opå deres huss där ahnwändt hafwa, Huru E. K. M:t allernådigest behagar att der medh hållas skall, och om seglation blifwer dem ähnnu wijdare effterlåten, och synes Rådeligast att effter thenne Sommars förlåp Seglatzen tages ifrån Bårgo, och dijt lades 10 då warder alt sigh sielff gifwandes medh flötningen, Alt widlyfftigare warder then nyie Bårgmästaren E. K. M:t vnderdånigest berättandes när han medh det första kommer till Swerige; Hwilket alt E. K. M:t Jagh vnderdånigest icke hafwer welat eller skolat oförmält låta, förwäntandes vnderdånigest E. K. M:tz allernådigeste resolution och förklaring här på medh första, der effter man kunde hafwa Sakerna så mykit bättre och tijdigare att dirigera, Och will så här medh och altijdh hafwa E. K. M:t vthi Gudz milde rijke beskärm till ett roligit lyckosampt och långwarachtigt Regemente vnderdånigest befalladt.

Peer Brahe.

Något om editionerna af Runebergs skrifter.

I vårt land ha J. L. Runebergs skrifter t. o. m. 1896 utkommit i följande upplagor på svenska språket:[1])

Dikter I: Helsingfors 1830, 1851.

Dikter II: d:o 1833, 1851.

Dikter III: Borgå 1843.

Serviska folksånger: Helsingfors 1830.

Elgskyttarne: Helsingfors 1832, 1850, 1892 (med teckningar af L. Sparre).

Friaren från landet: Helsingfors 1834.

Hanna: Helsingfors 1836, 1851 (bis), 1879 (med teckningar af J. Ahrenberg); Borgå 1842.

Julkvällen: Borgå 1841; Helsingfors 1851, 1882 (med teckningar af A. Edelfelt).

Nadeschda: Helsingfors 1841, 1850.

Kung Fjalar: Borgå 1844; Helsingfors 1895 (med teckningar af A. Edelfelt).

Fänrik Ståls sägner I: Borgå 1848 (med musikbilagor); Helsingfors 1850 (med musikbilagor), 1852, 1860, 1861 [aftryck ur Saml. arb. IV, (med en musikbilaga)], 1872, 1874, 1877 (trykt i Åbo), 1885, 1893, 1895 (bis, senare upplagan miniatyr-fotolitografireproduktion.)

---

[1]) Här afses icke enskilda smådikter eller uppsatser på prosa, intagna i kalendrar, tidningar, antologier etc., ej häller hans akademiska disputationer. Som utkomna i vårt land anses endast de upplagor, som blifvit trykta härstädes. Förlagsrätten till Runebergs arbeten innehafves som bekant i Sverge af F. & G. Beijer, i Finland af G. V. Edlund.

Fänrik Ståls sägner II: Helsingfors 1860, 1861 [aftryck ur Saml. arb. IV, (med en musikbilaga)], 1874, 1877 (trykt i Åbo), 1885, 1893, 1895 (bis, senare upplagan miniatyr-fotolitografireproduktion.)
Smärre berättelser: Helsingfors 1854.
Förslag till svensk psalmbok: Helsingfors 1857.
Kan ej: Helsingfors 1862.
Kungarne på Salamis: Helsingfors 1863.
Samlade arbeten I—III: Helsingfors 1861; IV: Helsingfors 1862; V: Helsingfors 1864; VI: Helsingfors 1871.
Efterlämnade skrifter I, II: Viborg 1878—1879.

I Sverge ha talrika upplagor utkommit. Efterföljande förteckning är måhända icke absolut fullständig, men omfattar i hvarje händelse de flesta och viktigaste:
Dikter: (omfattar alla dittills utkomna; se Rbgs bref $^{12}/_{11}$50 till J. J. Nordström. Utgör band X af „Utmärkta och klassiska arbeten af svenska författare“). Stockholm 1838.
Dikter III: Stockholm 1843 (Endast titelbladet trykt i Sverge).
Grafven i Perho: Stockholm 1895 (med teckningar af A. Malmström).
Elgskyttarne: Stockholm 1882 (Skolupplaga).
Hanna: Örebro 1853, 1861; Stockholm 1882 (Skolupplaga).
Julkvällen: Stockholm 1842, 1869, 1882 (Skolupplaga), 1885 (d:o); Örebro 1861.
Nadeschda: Örebro 1851, 1860; Stockholm 1882 (Skolupplaga).
Kung Fjalar: Stockholm 1844 (Endast titelbladet trykt i Sverge), 1882 (Skolupplaga).
Fänrik Ståls sägner I: Stockholm 1849 (med en musikbilaga), 1868, 1874, 1876 (bis), 1879, 1882, 1883 (med teckningar af A. Malmström), 1886 (med teckningar af A. Malmström, billigare upplaga), 1888,

1889, 1891, 1893 (med teckningar af A. Malmström); Örebro 1851, 1853, 1854, 1858, 1861 (bis), 1862, 1863.

Fänrik Ståls sägner II: Örebro 1860, 1861 (ter); Stockholm 1868, 1874, 1876 (bis), 1879, 1882, 1883 (med teckningar af A. Malmström), 1886 (med teckningar af A. Malmström, billigare upplaga), 1889, 1891, 1893 (med teckningar af A. Malmström).

Små berättelser: Örebro 1855, 1856.

Förslag till svensk psalmbok: Stockholm 1857; Örebro 1858 (bis, delvis ter).

Kan ej: Örebro 1862, 1863.

Kungarne på Salamis: Örebro 1863; Stockholm 1891 (Skolupplaga).

Idyll och epigram: Stockholm 1887 (med teckningar af Hanna Frosterus).

Samlade skrifter, Del I: Örebro 1851, 1856, 1858, 1861.
" " " II: " 1852, 1856, 1858, 1861.
" " " III: " 1852, 1857, 1858, 1861.
" " " IV: " 1858.
" " " V: " 1864.
" " " VI: Stockholm 1869.
" " " I—VI: Upsala 1870. (Redigerad af C. R. Nyblom).
" " Godtköpsupplaga, Del I—VI: Stockholm 1873—1874.
" " Svenska folkets upplaga, Del I, II: Stockholm 1876.
" " I, II: Stockholm 1878.
" " I, II: " 1882.
" " I, II: " 1886.
" " I, II: " 1893.
" " I, II: " 1896.

På svenska språket ha dessutom i andra länder utgifvits några af Runebergs arbeten, för så vidt undert. vet åtminstone Fänrik Ståls sägner I i Chicago 1865 och Kan ej i Köpenhamn 1863.

Öfverraskande för mången torde vara, att af nyss uppräknade upplagor icke ens närmelsevis alla finnas i vårt universitetsbiblioteks ego. Ehuru tyvärr ingen katalog öfver biblioteket i Runebergs hem uti Borgå föreligger och undertecknad icke varit i tillfälle att på ort och ställe genomgå hela boklagret, vågar han dock påståendet, att äfven denna boksamling har ansenliga lukkor i antydt syfte. Och veterligen finnes i vårt land eller Sverge ingen annan institution, där man vinnlagt sig om att samla alla editioner af vår nationalskalds arbeten. Tiden synes vara kommen för Svenska literatursällskapet i Finland, stiftadt till åminnelse af J. L. Runeberg, att förvärkliga tanken på ett Runebergsmuseum — se protokollet vid bestyrelsens för Sv. lit. sällsk. sammanträde d. $^{19}/_{3}$ 1891 —, hvars medelpunkt naturligtvis borde utgöras af så vidt möjligt alla upplagor af vår store skalds arbeten, såväl på originalspråket som i öfversättning. Genom dr W. Eigenbrodts generösa uppmärksamhet är grunden redan lagd till en samling öfversättningar till tyskan och andra språk af Runebergs dikter (se nämda bestyrelses protokoll för $^{17}/_{9}$ 91). I Svenska literatursällskapets ego befinna sig vidare två af skaldens originalmanuskript — till Kan ej (prot. $^{22}/_{5}$ 90) och Nadeschda (prot. $^{25}/_{4}$ 89) — och ytterligare ett är utlofvadt, det till första versionen af Vargen (prot. $^{25}/_{4}$ 89). Man kan väl hoppas, att flere originalmanuskript med tiden skola tillfalla ifrågavarande sällskap, som äfven har en om ock anspråkslös början till en samling bref från Runeberg (prot. $^{25}/_{4}$ och $^{19}/_{12}$ 89 samt $^{16}/_{4}$ 96). Otvifvelaktigt komme Runebergsforskningen i en framtid att draga väsentlig nytta af en kollektion arbeten och uppsatser rörande skaldekonungens skrifter, hvadan äfven åstadkommandet af en sådan icke synes ligga utom området för ett blifvande Runebergsmuseum.

Viktigast vore dock t. v., att en reviderad, såväl forskarens som den stora allmänhetens berättigade anspråk tillgodoseende upplaga af Runebergs samlade ar-

beten såge dagen. Mot de hittills utkomna upplagorna kunna nämligen berättigade anmärkningar göras, om man ock villigt bör medgifva, att de från och med 1870 utkomna beteckna ett steg framåt i jämförelse med tidigare utgifna editioner. Främst gäller detta loford grupperingen af de skrifter som i samlingarna intagits. Hvad typografin och den yttre utstyrseln vidkommer kan man dock näppeligen skönja något framsteg. Ja, den sist utkomna editionen af Samlade skrifter (den från 1896) är ett monstrum af smaklöshet, trots dess icke billiga pris — 15 mk.

I Örebro-upplagorna af skaldens „samlade skrifter“ hade någon systematiskt ordnad gruppering icke ens kunnat genomföras, då de ju till större delen utkommo långt, de första upplagorna t. o. m. mycket långt före det Runebergs skaldeverksamhet var afslutad. Innehållet i dem var fördeladt på följande sätt i de skilda delarna: I: Elgskyttarne, Hanna, Nadeschda, Julkvällen, Kung Fjalar; II: Fänrik Ståls sägner I, Grafven i Perho, Svartsjukans nätter, Smärre dikter I; III: Smärre dikter II, Legender, Idyll och epigram, Öfversättningar och bearbetningar, Serviska folksånger, Den gamle trädgårdsmästarens bref; IV: Psalmer, Små berättelser; V: Fänrik Ståls sägner II, Kungarne på Salamis, Smärre dikter III, Öfversättningar och efterbildningar, Strödda uppsatser; VI[1]) Kan ej, Tillägg till Idyll och epigram, Tillägg till Små berättelser, Estetiska och literära uppsatser.

Helsingfors editionen — äfven den fördelad på sex band, af hvilka det andra enligt Renvall är redigeradt af B. O. Schauman, som äfven „ordnat de öfriga banden och bifogat ett trefaldigt register till“ [separatupplagan 1861 (se ofvan, pag. 138) af] „Fänrik Ståls sägner samt slutord och anmärkningar till VI:te bandet“ — har materialet ordnadt på följande sätt: I: Lyriska dikter, Smärre episka dikter, Den gamle trädgårdsmästarens bref; II:

[1]) Hör, ehuru utkommen i Stockholm, organiskt till Örebro-editionerna.

Öfversättningar och bearbetningar, Smärre berättelser, Strödda uppsatser; III: Elgskyttarne, Hanna, Julkvällen, Nadeschda; IV: Kung Fjalar, Fänrik Ståls sägner, Psalmer; V: Kan ej, Kungarne på Salamis; VI: Estetiskt-literära uppsatser, samt några smärre prosastycken och poemer, nämligen Fästningsfångarne, två parabler, två epigrammer, två Idyll- och epigram-dikter, en gåta, två charader samt två tillfällighetskväden, till större delen aftrykta ur Helsingfors morgonblad. Således icke häller i denna upplaga någon genomgående systematisering.

I sitt slutord uti VI:te bandet säger utgifvaren herr Schauman bl. a.: „Det nu utkommande bandet af den finska [1]) upplagan, till hvars utgifvande förläggaren“ [G. V. Edlund] „skaffat sig särskildt tillstånd af författaren, innehåller alla de artiklar, som finnas intagna i de bägge svenska upplagorna, och dessutom ännu åtskilliga, hvilka den svenska utgifvaren af ett eller annat skäl från sin ståndpunkt funnit för godt att utesluta“. Emellertid får förra delen af denna mening sin säregna belysning genom följande på bandets sista sida med stor stil trykta meddelande: „På författarens anhållan tillkännagifves, att de i detta band tillagda stycken utöfver hvad de i Sverge utkomna upplagorna innehålla, blifvit intagna af missförstånd utan hans specielt därtill gifna bifall. — Förläggaren“. — Huru detta skaldens inlägg i redaktionsfrågan bör uppfattas åtar sig undertecknad icke att afgöra. Jag har hört uppges, att han föranledts till nämda meddelande af hänsyn till den svenska förläggarens önskningar, att upplagorna på hvardera sidan af hafvet blefve hvad innehållet vidkommer identiska. Man torde äfven få taga för afgjordt, att Runebergs förhållande till den svenske utgifvaren, prof. C. R. Nyblom, som enligt egna ord „fått det ärofulla förtroendet“ att i Sverge vara „skaldens målsman“ vid utförandet af redigeringsarbetet, i sin mån bidragit till att det uppseendeväckande meddelandet såg dagen.

---

[1]) Borde rätteligen vara „finländska“.

Utgifvarene af Runebergs Efterlämnade skrifter, d. v. s. de som stodo skalden närmast i lifvet, uppgifva äfven [i Nordisk tidskrift 1879, pag. 304 ff., i ett „Bemötande“ af prof. Nybloms stränga anmälan i samma tidskrift för 1878, pag. 798 ff., af den då nyss utkomna första delen af Efterlämnade skrifter], att „en protest mot finska förläggaren“ [bör vara utgifvaren!], „som utan tillstånd, i sin upplaga af sjätte delen, infört äfven annat än hvad som ingått i den i Sverge trykta upplagan, gjorde förf. hufvudsakligen af grannlagenhetsskäl mot den svenska utgifvaren och förläggaren“. Att skalden äfven ur estetiskt-literär ståndpunkt var missbelåten med intagandet uti hans samlade arbeten af det lilla öfverskottet torde kunna bevisas [1]). Att Runeberg emellertid själf hade tänkt sig in i förhållandet, att efter hans död åtskilligt sådant, som icke under hans lefnad inrymts i

[1]) Sedan ofvanstående skrefs, har kommerserådet G. W. Edlund gjort mig följande meddelande: „Under vårsommaren 1871 reste jag till Runebergs i Borgå och uppgjorde om utgifvandet af ett 6:te band för Finland i likhet med det i Sverge af Nyblom 1869 utgifna. Jag föreslog till redaktör Otto Schauman, som äfven hade varit med om de föregående bandens utgifning, hvilket förslag af Runeberg godkändes. Öfverenskommelsen med Runeberg skedde muntligen, och skulle det nu här utgifna 6:te bandet blifva lika med det af Nyblom i Sverge utgifna; något annat finge ej ingå i vår upplaga, hvilket jag äfven meddelade Otto S. Alt gick till en början bra, och tryckningen fortskred utan något som hälst afbrott eller några misshälligheter. Men så kommo vi till sista arket, och för att fylla det tog S. på eget bevåg, ehuru jag protesterade, de två parablerna Liljan och myran samt Anden. sid. 231. S. sade att han var med då Nyblom öfverenskom med Runeberg om hvad som skulle intagas i svenska upplagan och att R. hade gifvit sitt samtycke till publicerandet af dessa två, ehuru Nyblom icke hade begagnat sig af detta Runebergs medgifvande. På grund af detta Runebergs löfte till Nyblom ansåg Schauman sig hafva rättighet att göra som han gjorde. Innan detta 6:te band utlämnades här, skickade jag till Runeberg 10 exemplar däraf, och samma dag paketet framkom till Runeberg, hitkom telegram att bandet icke fick utgifvas. Följande dag anlände bref, hvari upplystes om förbudet. Schauman var nog bedröfvad, men ville icke sätta sitt namn under förklaringen, hvarför jag gjorde det. Vederbörande, däribland Runeberg själf, voro nog medvetna om att jag icke var den felande“.

hans samlade skrifter, komme att utgifvas, framgår otvetydigt af ofvan berörda „Bemötande“, hvari bl. a. den märkeliga underrättelsen meddelas, att han uttryckligen ålagt sina söner att se till det efter hans bortgång „Sveaborg“ blefve trykt.

I hvarje händelse tränger den frågan alt mer och mer fram, om Runebergs samlade arbeten för all framtid skola utgifvas på samma sätt som i de hittills utkomna systematiskt ordnade upplagorna från och med 1870. Utan att inlåta sig i vidlyftiga detaljer, framhåller undertecknad endast att ett och annat borde i samlingen intagas ur Efterlämnade skrifter. Främst gäller detta „Sveaborg“ och recensionen öfver Sverges anor, vidare hans parabler, i synnerhet den undersköna, djuptänkta „Anden“, några prof på hans tillfällighetsdikter och skämt, ett par tre poemer hörande till „Idyll och epigram“, „Till solen“, Runebergs först publicerade, och „Liljekonvaljen“, hans sist skrifna kväde; ytterligare några recensioner, intagna i Helsingfors upplagan men icke i de Nyblomska, äfvensom ett och annat från Morgonbladet af det, som hittills icke intagits i några editioner. Prof. Nyblom har själf i sin ofvan omnämda recension i Nordisk tidskrift medgifvit, att åtskilligt ur Efterlämnade skrifter kunde lämpligen ha införlifvats med den ordnade upplagan af de Samlade skrifterna, och det är väl en självfallen sak, att den förtjänstfulle utgifvarens erfarna råd bör inhämtas, innan vi här i Finland vidtaga några förändringar. Saken är emellertid af den vikt och betydelse, att den synes i detalj böra behandlas af en skild kommission, till hvars tillsättande Svenska literatursällskapet måhända borde taga initiativet.

Det vore äfven önskvärdt, att noggranna uppgifter om när resp. stycken af skalden skrifvits och publicerats samt hvar detta sistnämda skett skulle bifogas i ett skildt generalregister till den blifvande normalupplagan. Alt hvad icke inrymmes i denna upplaga synes böra intagas i ett eller flere S u p p l e m e n t b a n d, som från skaldens

papper kan i väsentlig grad kompletteras utöfver det som hittills finnes utgifvet. Dessa band borde väl icke organiskt höra till de samlade skrifterna, men dock få samma format och utstyrsel för öfrigt. Att största möjliga noggrannhet vid redigeringen och tryckningen af nu ifrågasatta normalupplaga borde iakttagas är självfallet, och de talrika fel som insmugit sig i flere senare upplagor böra ovilkorligen aflägsnas under ständiga jämförelser med originalupplagorna och Helsingfors morgonblad. Att publiken i våra dagar har anspråk på att äfven andra än praktupplagorna skola följa med typografins och utstyrskonstens framsteg måste väl ock påpekas. Äfven Separateditionerna af enskilda dikter eller grupper af dikter borde utgifvas vida vägnar omsorgsfullare än fallet många gånger hittills varit. Ty några upplagor formligen vimla af fel, jämte det andra berättigade anmärkningar emot dem kunna göras. Så t. ex. måste man förundra sig öfver den kritiklöshet som textredaktörerna (hvilka?) till de af Sparre och Edelfelt illustrerade upplagorna af Elgskyttarne och Kung Fjalar ådagalagt, då de i slutet af dessa, klarligen för samhällets öfversta tiotusenden afsedda upplagor, aftrykt de s. k. „anmärkningar och förklaringar“, som bifogats de anspråkslösa i Sverge trykta skolupplagorna af nämda dikter. Detta så mycket mera, som förklaringarna äro afsedda för *svenska* läsare och ganska naiva, i vissa punkter föråldrade, delvis felaktiga. Angående de „anmärkningar och förklaringar“, som af förläggaren intagits i de i Helsingfors 1893 och 1895 trykta upplagorna af Fänrik Ståls sägner gäller ett i hufvudsak likartadt omdöme. De äro författade i Sverge på 1860-talet och finnas bifogade flere, kanske alla billigare af Beijer utgifna upplagor af nämda cykel. Det vore orätt att frånkänna dem all förtjänst; men de äro afsedda för svenska förhållanden, i mångt och mycket ofullständiga och oriktiga, i flere afseenden ojämna och i hvarje hänseende olämpliga att här i Finland *aftryckas med stereotypisk noggrannhet*, såsom fallet är i 1893

och 1895 års upplagor [1]). Emellertid är själfva texten till sistnämda editioner, ehuru icke felfri, bättre än i många föregående upplagor, något som i och för sig är glädjande nog. De fel, som förekomma i den 1885 här i Helsingfors trykta upplagan af Fänrik Ståls sägner — en af de f. n. mest spridda i hela landet — äro så många, att man nästan börjar tro, det ingen korrekturläsning före tryckningen kommit i fråga. Här nedan lämnas en förteckning öfver åtskilliga textafvikelser emellan sistnämda upplaga, den Sederholmska af 1861, en äfven i vårt land allmänt spridd edition af 1876, en i Åbo 1877 trykt upplaga, den Nyblomska upplagan af 1878 och Edlunds stereotypupplaga af 1895, hvarjämte originalupplagornas af 1848 och 1860 texter anföras, utan att jag här vill afgöra, hvilken version i hvarje enskildt fall bör anses vara den riktiga. — En del af dessa textafvikelser äro påpekade af mig redan 1886 i en uppsats „Några ord angående editionerna af Runebergs skrifter", intagen i Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland för nämda år. Ortografiska fel, uppenbara tryckfel samt afvikelser ifrån den Runebergska interpunktionen observeras i regeln icke.

Molnets broder:

1848, 1861, 1877, 1885: Sökte hedens *skymda* klyftor åter.
1876, 1878, 1895: Sökte hedens *gömda* klyftor åter.

1848, 1861, 1877, 1878, 1885, 1895: *Mot* sitt söfda barn i vaggan lutad.
1876: *Med* sitt söfda barn i vaggan lutad.

1848, 1861, 1876, 1877, 1878, 1895: Gick han ut, som om *från* glöd han ilat.
1885: Gick han ut, som om *på* glöd han ilat.

[1]) Enligt, efter det ofvanstående skrefs, från tryckeriet inhämtade upplysningar äro hela 1893 och 1895 årens upplagor, utom titelbladen, trykta med stereotyperade, från Sverge lånade plåtar. Det återstår att hoppas, att dessa plåtar måtte — nötas upp så snart som möjligt. Äfven andra af Runebergs arbeten torde numera tryckas stereotypiskt.

1848, 1861, 1876, 1877, 1878: Men af lif ej ens en suck att *spörjas.*
1885, 1895: Men af lif ej ens en suck att *spörja.*

Veteranen:

1848, 1876, 1877, 1878, 1885, 1895: Liksom ur *slummer* väkt.
1861: Liksom ur *slummern* väkt.

Löjtnant Zidén:

1848, 1861, 1876, 1877, 1878, 1895: Så snart löjtnanten *ropat.*
1885: Så snart löjtnanten *ropte.*

Otto von Fieandt:

1848, 1861, 1876, 1877: Ofta *midt bland* vapnens brak.
1878, 1885, 1895: Ofta *ibland* vapnens brak.

Sandels:

1848, 1861, 1877, 1878, 1885, 1895: Ni känner *trakten här* bättre än jag.
1876: Ni *känner här* trakten bättre än jag.

1848, 1861, 1877, 1878, 1885, 1895: Sandels *han satt* och smorde sitt krås.
1876: Sandels *satt* och smorde sitt krås.

1848, 1861: Åt friskt, som om *intet* händt.
1876, 1877, 1878, 1885, 1895: Åt friskt, som om *ingenting* händt.

1848, 1861, 1877: Och sen ni fått *den,* så ät i fred.
1876, 1878, 1885, 1895: Och sen ni fått *det,* så ät i fred.

1848, 1861, 1877, 1878: Är det fruktan, det skriker ert folk så förgjordt?
1878, 1885, 1895: Är det fruktan, det skriker, ert folk, så förgjordt?

1848, 1861, 1877: Af *tusen* fiender trykt.
1876, 1878, 1865, 1895: Af *tusende* fiender trykt.

Döbeln vid Jutas (J*uu*tas 1861, 1876, 1878, 1885, 1895.)
1848, 1861, 1876, 1877, 1878, 1895: Kamrat, får *du då* aldrig nog af slagen?
1885: Kamrat, får *då du* aldrig nog af slagen?

1848, 1861, 1876, 1877, 1878: En plikt är fyld, de *segra,* mina leder.
1885, 1895: En plikt är fyld, de *segrat,* mina leder.

1848, 1861, 1877: Dock vet jag att, *hvarthälst* min tanke hunnit.
1876, 1878, 1885: Dock vet jag, att, *hvar hälst* min tanke hunnit.
1895: Dock vet jag, att *hvarhälst* min tanke hunnit.

Fänrikens marknadsminne (marknadsminne*n* i innehållsförteckningen 1885!)
1860, 1861, 1877: Sen jag *tanklös* gått och vandrat.
1876, 1878, 1885, 1895: Sen jag *tanklöst* gått och vandrat.

1860, 1876, 1877: Under Siikajokis, *Salmis, Alavos och Lappos* dar.
1861, 1878, 1885, 1895: Under Siikajokis, *Lappos, Alavos och Salmis* dar.

Lotta Svärd:
1860, 1861, 1876, 1877, 1878, 1885: Den andra blef första *sommarens* stöld.
1893, 1895: Den andra blef första *sommarns* stöld.

1860, 1861, 1877: *Hvarthälst* på sin marsch den kom.
1876, 1895: *Hvart hälst* på sin marsch den kom.
1878, 1885: *Hvar hälst* på sin marsch den kom.

1860, 1861, 1876, 1877, 1878, 1895: Att den *herbergerat* en kula och två.
1885: Att den *herbergat* en kula och två.

1860, 1861, 1876, 1877, 1887, 1895: Att han följt med möda vårt *skyndade* tåg.
1885: Att han följt med möda vårt *skyndande* tåg.

Gamle Lode:

1860, 1861, 1878, 1885, 1895: *Spökade* kring näjden än.
1876: *Spökande* kring näjden än.

Fänrikens hälsning:

1860, 1861, 1876, 1878, 1895: När stridens *sista* flamma var förbrunnen.
1885: När stridens *första* flamma var förbrunnen.

Von Törne:

1860, 1861: Där framtill fins *hälst* skörtet i behåll.
1876, 1878, 1885, 1895: Där framtill fins *dock* skörtet i behåll.

Den femte juli:

1860, 1861: Det är det folk, vi *kalle* vårt.
1876, 1878, 1885, 1895: Det är det folk vi *kalla* vårt.

1860, 1861, 1876, 1878, 1895: Och vann en *storhet,* knappast drömd.
1885: Och vann en *stolthet,* knappast drömd.

Von Essen:

1860, 1861, 1876: Han stod på sin *farstu*trappa.
1878, 1885, 1895: Han stod på sin *förstu*trappa.

1860, 1861, 1878, 1885, 1895: *Det där är* från forna tider.
1876: *Det är* från forna tider.

Trosskusken:

1860, 1861: Mera *öppen* hade blygseln synts därpå.
1876, 1878, 1885, 1895: Mera *öppet* hade blygseln synts därpå.

1860, 1861: Nu *kan* mannen visa ren och klar sin panna.
1876, 1878, 1885, 1895: Nu *täcks* mannen visa ren och klar sin panna.

Wilhelm von Schwerin:

1860, 1861: Han fick ett *ögonblick* rast.
1876, 1878, 1885, 1895: Han fick ett *ögonblicks* rast.

1860, 1861: *Slikt* lärospån.
1876, 1878, 1885, 1895: *Slik* lärospån.

N:o 15 Stolt:

1860, 1861: Bra! Kasta *namnet* tillbaks på dem.
1876, 1878, 1885, 1895: Bra! Kasta *det namnet* tillbaks på dem.

1860, 1861, 1878, 1885, 1895: Men säg mig blott, hvar *du har* ditt hem
Och hvar *du har* ditt försvar.
1876: Men säg mig blott, hvar *har du* ditt hem,
Och hvar *har du* ditt försvar?

1860, 1861: Att stjäla *kyrkor*, att snatta smått.
1876, 1878, 1885, 1895: Att stjäla *i kyrkor*, att snatta smått.

Landshöfdingen:

1860, 1861, 1878, 1885, 1895: I djupa Finland *bortgömd* fans en man.
1876: I djupa Finland *bortglömd* fans en man.

Adlercreutz:

1860, 1861: I sträcktåg har han *hunnit* framom tiden.
1876, 1878, 1885, 1895: I sträcktåg har han *kommit* framom tiden.

1860, 1861: *Om* vid hans namn ej mer ett hjärta eldadt slår.
1876, 1878, 1885, 1895: *Och* vid hans namn ej mer ett hjärta eldadt slår.

Såsom bevis uppå att äfven i andra af Runebergs diktvärk än Fänrik Ståls sägner grofva misstag insmugit sig, förtecknar jag här ytterligare några textfel i den af Sparre illustrerade praktupplagan af Elgskyttarne.

Kalfvarna lossades snart, ut leddes den ena
och andra.
Läs: Klafvarna lossades etc.

I sin grönrandiga ullkjol . . . . .
Läs: I sin rödgrönrandiga ullkjol . . . . .

Med den härliga skymmeln i redet
Läs: Med den härdiga etc.

Ytterst svärma nu dessa . . . . .
Läs: Ystert svärma nu dessa . . . . .

När fångmästaren snart slår takt på din rygg.
Läs: När sångmästaren etc.

Som synes, äro flere af de anförda felen af grofvaste art och blifva icke af mindre betydelse därför, att de påträffas äfven i andra än nämda praktupplaga. Känslan af pietet gentemot vår store nationalskald borde här i landet dock vara så pass stark, att en yrkan på större noggrannhet vid framtida redigering af hans skrifter skall vinna anslutning af hela den bildade allmänheten.

Ernst Lagus.

Förteckning öfver äldre familjeporträtt, befintliga hos särskilda medlemmar af ätterna Tigerstedt, Rehbinder, Martinau m. fl.

Meddelad af *E. S. Tigerstedt.*

---

a) ***Hos bergsingeniör Axel Tigerstedt i Helsingfors.***

1. *Sofia Magdalena Tigerstedt,* f. *Ehrenreuter* 1714 † 1768. Var gift med löjtnanten och godsegaren C. F. Tigerstedt.
2. *Ulrika Maria Ehrenreuter,* f. 1716 † 1785, den förras syster.
3. *Fredrik Johan Tigerstedt,* f. 1739 † 1812, fänrik vid Södermanlands regemente, godsegare, son till N:o 1. Ungdomsporträtt.
4. *Gustaf Adolf Tigerstedt,* f. 1744 † 1789, löjtnant vid artilleriet, godsegare, riksdagsman, den föregåendes broder. Ungdomsporträtt.
5. *Axel Fredrik Tigerstedt,* f. 1770 † 1822, löjtnant vid örlogsflottan, slutligen kofferdikapten och godsegare, son till N:o 3.

De 4 första porträtten, som länge förvarats på Söderkulla i Sibbo, äro i olja, men ganska illa åtgångna af tidens tand. N:o 5 är miniatyrporträtt, gjordt i Paris under revolutionen c. 1798.

b) ***Hos stiftsfröken Wilhelmina Tigerstedt i Helsingfors.***

6. *Axel Reinhold Tigerstedt,* f. 1813 † 1870, generalmajor och chef för 38:de artilleribrigaden, son till N:o 5.

7. *Fredrik Magnus Tigerstedt,* f. 1812 † 1864, öfverstelöjtnant och polismästare, den föregåendes broder.

N:o 6 är aqvarell, gjord i Odessa efter orientaliska kriget, n:o 7 är daguerrotyp.

c) ***Hos öfverstelöjtnant Fritz Tigerstedt i Wilna.***

8. *Carl Magnus Tigerstedt,* f. 1772 † 1810, kammarpage hos Gustaf III, slutligen kapten, kusin till N:o 5. Miniatyrporträtt, gjordt i Stockholm.

d) ***Hos doktor Theodor Tigerstedt på Meijerhof i Pieksämäki.***

9. *Gustaf Borgström,* f. 1730 † 1795, råd- och handelsman i Borgå.

10. *Maria Margaretha Borgström,* f. *Fransman* 1729 † 1808, den förres hustru.

Dessa båda porträtt i olja äro målade i juni 1783.

e) ***Hos friherrinnan M. Rehbinder, f. Tigerstedt, i Helsingfors.***

11. *Fredrik Collin,* f. 1743 † 1816, prost i Helsingfors.

12. *Anna Margaretha Collin,* f. *Borgström* 1760 † 1815, den föregåendes hustru och dotter till N:ris 9 och 10.

13. *Adolf Reinhold Boucht,* f. 1780 † 1826, provincialläkare. Var gift med en dotter till de föregående.

14. *Johan Jakob Kiik,* brukspatron och bärgsråd.

15. *Katharina Elisabeth Kiik,* f. *Grubb,* den föregåendes hustru. En dotter till henne var gift med majoren friherre C. F. Rehbinder.

Af ofvanstående äro n:ris 11 och 12 miniatyrporträtt på elfenben, n:o 13 pastell samt 14 och 15 i olja.

f) ***Hos generalskan Wilhelmina Martinau, f. Tigerstedt, i Helsingfors.***

16. *Adolf Wilhelm Tigerstedt,* f. 1790 † 1853, brukspatron och godsegare, småkusin till n:o 3 och gift med

en dotter till n:ris 11 och 12. Miniatyrporträtt af V. Le Moine från c. 1812.

17. *Adolf Wilhelm Gregori Tigerstedt*, f. 1817 † 1866, major, den föregåendes son. Daguerrotyp.

18. *Johan Chrysostomus Martinau*, f. 1733 † 1792, kongl. lifkirurg och slutligen generalkonsul i Kristiania.

19. *Ulrika Antoinette Martinau*, f. *Peyron* 1745 † 1815, den föregåendes hustru.

De två sistnämda äro kopior i olja af fröken Marie Martinau. Originalen äro äfvenledes i olja af Krafft och finnas hos professorskan L. Tigerstedt, f. Martinau, i Stockholm.

20. *Carl Axel Martinau*, f. 1769 † 1817, öfverste, den föregåendes son. Kopia i olja af Schvemer i Dresden, originalet är ett miniatyrporträtt på elfenben af J. A. Gillberg och eges af guvernörskan M. Gripenberg, f. Martinau, i Viborg.

21. *Carolina Wilhelmina Martinau*, f. *Goldkull*, den föregåendes hustru. Miniatyrporträtt på elfenben, äfvensom en kopia i olja af Schvemer.

22. *Carl Mauritz Martinau*, f. 1797 † 1863, generallöjtnant och direktor för finska kadettkåren, den föregåendes son. Målad i olja af Schvemer.

g) ***Hos fröken Angelique Bovallius å Nikkarila i Pieksämäki.***

23. *Pehr Olof Bovallius*, f. 1782 † 1829, fältkamrerare och kommissionslandtmätare. Var gift med en dotter till n:o 16. Miniatyrporträtt af V. Le Moine från c. 1811.

h) ***Hos kapten E. S. Tigerstedt i S:t Michel.***

24. *Fredrik Johan Mauritz Tigerstedt*, f. 1824 † 1871, öfverstelöjtnant, son till n:o 16.

25. *Olga Tigerstedt*, f. *Komajewska* 1830 † 1874, den föregåendes hustru.

26. *Karol Komajewski*, † 1843, generalmajor, den föregåendes fader.

Af dessa äro n:ris 24 och 25 aqvareller, gjorda i Odessa 1855 och n:o 26 en miniatyr. Dessutom fotografiska kopior af några här nämda äldre porträtt.

i) ***Hos possessionat J. Jung å Reinikkala i Kangasniemi.***

27. *Erik Adolf Tigerstedt*, f. 1782 † 1859, major, veteran från 1808—1809, kusin till n:o 16. I olja, troligen af Lindh.

j) ***Hos kaptenskan A. Ihre, f. Knorring, i Stockholm.***

28. *Gregori Fredrik Tigerstedt*, f. 1784 † 1863, öfverstelöjtnant, veteran från 1808—1809, kusin till den föregående. Målad i olja af Lindh 1858. (En daguerrotyp från 1830-talet finnes hos prosten O. Stenroth i Laukas).

Förteckning öfver särskilda äldre familjeporträtt.

Uppgjord af *E. S. Tigerstedt.*

---

a) ***Hos enkefru Sofie Ehnberg, f. Cederhvarf, i S:t Michel.***

1. *Henrik Johan Ehnberg*, f. 1800 † 1866, hofråd, länelandtmätare i S:t Michels län. I olja af Knutson 1843 i S:t Michel.
2. *Johanna Kristina Ehnberg*, f. *von Brandenburg* 1807 † 1880, den föregåendes hustru. I olja af Knutson 1843 i S:t Michel.
3. *Karl Ulrik Cederhvarf*, f. 1802 † 1863, landssekreterare i S:t Michels län. I olja af Lindh 1842 i Borgå.
4. *Juliana Sofia Cederhvarf*, f. *Solitander* 1804 † 1853, den föregåendes hustru. I olja af Lindh 1842 i Borgå.
5. — *Ithimaeus*, f. 1723 † 1803, landskamrerare i Tavastehus län. I olja af okänd svensk målare (god tafla).

b) ***Hos fröken Fanny Tavaststjerna.***

1. *Charlotta Elisabeth Wilhelmina Tavaststjerna*, f. *Hising*, 1827 † 1857, öfverstinna. I olja af Lindh.

c) ***Hos öfverstelöjtnant Viktor Tuderus på Löytis i Kristina socken.***

1. *Eva Kristina Tuderus*, f. *Duncker* 1779 † 1856, kaptenska, syster till Joachim Zachris Duncker. Pastell af hofrådet Ferdinand Strandman.
2. *Densamma.* I olja af Godenhjelm efter föregående.

d) ***Hos lagman Ferdinand Forsström på Puntala i Kristina socken.***

1. *Viktoria Ulrika Åberg*, f. 1824 † 1892, målarinna. I olja af Rosa Petzel 1865.
2. — *Åberg*, sjökapten, en broder till den föregående. I olja af okänd utländsk målare.
3. *Karl Magnus Forsström*, f. 1793 † 1871, kollegiiassessor, kronofogde. I olja af Godenhjelm 1841.
4. *Agata Serafia Forsström*, f. *Stierwald* 1799 † 1861, den föregåendes hustru. I olja af Godenhjelm 1843.
5. *Karl Ferdinand Forsström*, f. 1817, lagman. I olja af Liljelund 1887.
6. *Gustava Agata Åberg*, f. 1835, den föregåendes hustru. I olja af Liljelund 1887.
7. *Karl Ilo Gustaf Forsström*, f. 1857 † 1883, hofrättsauskultant. Barnporträtt i olja af Viktoria Åberg.
8. *Densamma*. I olja, efter fotografi, af Liljelund 1887.

e) ***Hos öfverste Raimund Thuring i S:t Michel.***

1. *Lars Nils Thuring*, f. 1754 † 1815, öfverinspektor vid sjötullen i Stockholm. En god tafla målad i Stockholm.

Förteckning öfver svenska ortnamn i Finland.

Den på senaste tid snabt tilltagande förfinskningen af de svenska språket tillhörande namnen på orter i Finland föranledde det i januari 1896 sammanträdande svenska partimötet att vända sig till Svenska Literatursällskapet med anhållan att Sällskapet måtte låta utarbeta en förteckning öfver våra svenska ortnamn. Sedan denna anhållan varit föremål för behandling i Sällskapets bestyrelse vid mötena den 16 januari och 20 februari 1896, då professor A. O. Freudenthal och frågans referent vid svenska partimötet amanuensen Georg Schauman inlämnade hvar sitt skriftliga uttalande angående principerna för en dylik förtecknings uppgörande, beslöt Bestyrelsen vid mötet den 19 mars att öfverlämna åt magistrarne O. F. Hultman och G. Schauman att inkomma med detaljeradt förslag i saken. Vid bestyrelsemötet den 24 maj 1896 förelåg de komiterades utlåtande till behandling. Bestyrelsen beslöt därvid att, med godkännande af de komiterades förslag, låta utarbeta en förteckning öfver till svenska språket hörande namn på landskap, län, domsagor, härad, kommuner, större egendomar, bruk och andra industriella inrättningar, lastageplatser, fyrar, båkar och lotsplatser, järnvägsstationer och -haltpunkter, postanstalter och -stationer, gästgifverier samt orter af historisk eller turistisk betydelse, som ej falla under någon af nyss uppräknade kategorier, äfvensom slutligen viktigare namn ur den fysikaliska geografin. Förteckningen borde upptaga namnen i alfabetisk ordning, därvid för hvarje namn den afsedda orten närmare skulle bestämmas genom några ord samt ett från svenska språkets regler tilläfventyrs afvikande uttal af namnet inom paren-

tes noggrannare betecknas. Slutligen skulle så vidt möjligt de motsvarande finska namnen angifvas, och till själfva hufvudförteckningen fogas en alfabetisk finsk-svensk uppslagslista. Uppgörandet af förteckningen uppdrogs åt hrr Hultman och Schauman.

Då förteckningen på hösten 1896 förelåg trykt i korrektur, lämnades den till granskning åt en delvis ny komité, bestående af statsarkivarien R. Hausen, lektorn E. Lagerblad och amanuensen G. Schauman, hvilken komité fick sig uppdraget att i möjligaste mått konsekvent genomföra den ortografiska princip, att de häfdvunna skriftformerna skulle bibehållas, så vidt desamma stode i öfverensstämmelse med svenska språkets allmänna ortografiska regler. I den nu föreliggande redaktionen af förteckningen hafva de svenska ortnamnen därför i hufvudsak samma utseende, som de under tidernas lopp i svensk skrift antagit. Väsentliga undantag härifrån utgöra sådana namn, i hvilka man under senare tider på det svenska språket tillhöriga, låt vara från finskan lånade, namnet tillämpat finska rättskrifningsprinciper, fullkomligt främmande för svensk ortografi. Skriftformer sådana som *Ackas, Jockas, Veckelaks* o. s. v. kunna visserligen te sig ovanliga för ögat, då man ganska allmänt ser dem skrifvas med *kk.* Men de måste afgjordt betecknas såsom de enda riktiga i svensk skrift och det af flere skäl: för det första tecknas aldrig långt k-ljud i svenskan, icke ens i lånord, med *kk,* för det andra skrefvos dylika namn förut vanligen med *ck,* och för det tredje skrifvas icke ens alltid de motsvarande finska namnformerna med *kk* (jfr *Akaa, Juva, Vehkalahti).* — I orden *Forsa, Bertula, Birkala, Brunkala* o. dyl. är det postkonsonantiska *s-, t-* och *k*-ljudet enligt svensk skrifsed tecknadt med enkel bokstaf. — Emedan man i svenska språket långt före detta upphört att beteckna vokallängd genom dubbelskrifven vokal, hafva namn sådana som *Hitis, Kustö, Malaks, Pikis, Näs, Saris* m. fl. upptagits med enkelskrifven vokal, såsom dessa namn också tidigare i svenska handlingar skrefvos. Invändningen, att dessa ord ursprungligen äro finska och att man i detta språk använder dubbelskrifven vokal, bemötes därmed, att ofvan upptagna och många liknande namn icke hafva bibehållit den genuina finska formen, ty i det fallet vore

de als icke i denna förteckning upptagna. Så äro i ofvan uppräknade exempel de motsvarande finska namnformerna *Hiittinen, Kuusisto, Maalahti, Piikkiö, Kytäjärvi* och *Saari.* — Vokallängdens betecknande genom ett inskjutet *h*, t. ex. i *Mohla, Vehmo, Ahlbacka, Sjählö,* kan såsom fullkomligt föråldradt utan vidare förkastas. I sammanhang härmed må anmärkas, att i förteckningen de numera ganska föråldrade skriftformerna *S:t Michel, Lochteå* och *Vichtis* dock bibehållits. Detta har visserligen skett med en viss tvekan och grundar sig, hvad de två senare namnen beträffar, på den omständigheten, att uttalet i dem är vacklande mellan ljudförbindelsen *kt* och den osvenska, men i Finland förekommande ljudförbindelsen *ht.* — I den från finskan upptagna afledningsändelsen *-laks* har ljudförbindelsen *ks* konsekvent betecknats med *ks* och icke med *x.* Däremot har denna ljudförbindelse annars i enlighet med gällande ortografiskt bruk i svenskan tecknats med *x,* t. ex. *Boxbacka, Kexholm, Maxmo, Yxpila.* — I ljudförbindelsen *kv* har *k*-ljudet tecknats med *k* i sådana allmänna namn som *Kvarken, Kveflaks,* men med *q* i namn på egendomar, såsom *Qvarnby, Qvidja,* då man haft sig bekant, att egarne uteslutande användt detta beteckningssätt. — *V*-ljudet har i allmänhet tecknats enligt svenskans rättskrifningsregler, således *Hvitsand, Sarflaks, Skafvaböle.* Endast där medvetandet om namnets främmande ursprung är fullt vaket, t. ex. i *Savolaks, Alavo,* har en afvikelse från denna regel skett i öfverensstämmelse med vedertaget bruk. — I enlighet med den antagna ortografiska hufvudprincipen, att de allmännast brukliga skriftformerna så vidt möjligt skulle bibehållas, har *ä*-ljudet betecknats med *e* i sammansättningar med orden *berg, elg, prest, verk, vester* o. dyl., t. ex. *Alberga, Bergö, Elgmo, Prestkulla, Verknäs, Vesterby,* äfvensom efter och framför *j* i namn sådana som *Bjernå, Stjernsund, Mejlans, Vejby* m. fl.

Den uppgjorda förteckningen öfver svenska ortnamn i Finland gör ej anspråk på fullständighet, oaktadt den upptager öfver 1,100 namn, och än mindre på fullkomlig felfrihet. Bristfälligheterna hos materialet hafva vållat många ojämnheter och inkonsekvenser, huru mycket man än sökt att undvika dem. Särskildt torde flere anmärkningar kunna göras mot upptagan-

det eller bortlämnandet af namn på egendomar äfvensom mot de svenska namnens motsvarigheter i finskan. Förteckningen framträder därför också endast som ett första utkast, hvilket tarfvar många rättelser och tillägg. Svenska Literatursällskapet vill hoppas, att landets svenska allmänhet af intresse för saken från olika orter må insända sådana, och i öfrigt gifva Sällskapet del af alla de upplysningar, som kunde tjäna till namnlistans förbättrande. Sedan ett tillfredsställande antal af dylika upplysningar, rättelser och tillägg inkommit, har Sällskapet för afsikt att offentliggöra en definitiv förteckning öfver Finlands svenska ortnamn.

* * *

Vid förteckningens upprättande hafva hufvudsakligen följande trykta källor anlitats: „Finlands statskalender", „Finlands handelskalender", utg. af V. Forselius, „Finlands adelskalender", utg. af M. Stackelberg, „Turistföreningens Resehandbok", utg. af Aug. Ramsay, „Lotsöfverstyrelsens Beskrifning öfver fyrar, känningsbåkar m. m.", „Finlands historia" af M. G. Schybergson, „Finlands geografi" af K. E. F. Ignatius, „Geographie öfver Finland" af H. G. Porthan, „Finska adelns gods och ätter" af W. G. Lagus, „Finlands territoriella församlingar" af K. G. Leinberg, „Finska lånord i östsvenska dialekter" af R. Saxén samt slutligen Landtmäteristyrelsens och Inbergs kartvärk. Af handskrifna källor hafva användts en värdefull samling af namn på gästgifverier och större egendomar, hvilken samling hopbragts af lektor I. Uschakoff för ett på hans förlag utkommande kartvärk öfver Finland, äfvensom Sällskapets för Finlands geografi af dr V. Wallin bearbetade materialsamling rörande de finska kommunnamnen. — Den finsk-svenska namnlistan har upprättats efter den egentliga förteckningen af student Gunnar Castrén.

De förkortningar, som användts i texten, torde utan särskild förklaring vara begripliga. — Jordegendomarnas kamerala natur har ej specificerats, utan benämnas de alla (äfven kungsgårdar, boställen m. fl.) egendomar (förkortadt *egd.*).

Abborfors, 1) vattenfall i Kymmene älf 2) gästg. i Strömfors sn; fi. *Ahvenkoski.*

Ackas, sn i Tammela hd; fi. *Akaa.*

Ahkionlaks, kanal i Maninga sn; fi. *Ahkionlahti.*

Aholaks (å-), egd. i Säminge sn; fi. *Aholahti.*

Ahtis, egd. i Villnäs kll; fi. *Ahtinen.*

Aisböle, gästg. i Finby kll.

Alavo (ålävå), 1) sn i Kuortane hd 2) doms. u. Va. hofr. 3) postexp. o. 4) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Alavuus* l. *Alavus.*

Albacka, 1) egd. i Hattula sn 2) egd. i Laukas sn.

Alberg, gästg. i Etseri sn.

Alberga, egd. i Esbo sn.

Alexandersön, se **Skanslandet**.

Alhais, egd. i Hattula sn; fi. *Alhainen.*

Alholmen, hamn v. Jakobstad.

Andersberg, 1) egd. i Mäntsälä sn; fi. *Yläkartano* 2) egd. i Karis sn; äfv. *Bredvik.*

Anna bruk, postexp. i Impilaks sn; fi. *Annan tehdas.*

Antskog, klädesfabr. i Pojo sn; fi. *Anskuu.*

Artsjö, 1) sn i Pernå hd 2) postexp. i 1); fi. *Artjärvi.*

Artukais, egd. i Reso sn; fi. *Artukainen.*

Aspnäs, egd. i Tavastkyro sn; fi. *Haapaniemi.*

Aspö, 1) ö i Korpo sn 2) båk o. tullstat. i Kymmene sn; fi. *Haapasaari.*

Aura å; fi. *Aurajoki.*

Autis, egd. i Villnäs kll; fi. *Autinen.*

Autuis, gästg. i Lemo sn; fi. *Autuinen.*

Auvaisberg, egd. i S:t Karins sn.

Backas, egd. i Helsinge sn.

Backby, egd. i Esbo sn.

Bagarla, egd. i Reso sn; fi. *Paakarla.*

Baggby, egd. i Pojo sn.

Baikis, egd. i Lokalaks kll.

Barkarila, egd. i Lappvesi sn; fi. *Parkkarila.*

Barösund, 1) sund i Ingå sn 2) lotsplats v. 1).

Barösundsfjärden.

Bastvik, ångsåg i Esbo sn.

Bastö, egd. i Finströms sn.

Bengtsår, egd. i Bromarfs sn.

Bennäs, jvgstat. m. postexp. i Pedersöre sn; fi. *Pännäinen.*

Benvik, egd. i Närpes sn.

Berga, egd. m. glasbruk i Pörtom sn.

Berghamn, lotspl. i Houtskärs sn.

Berghäll, stadsdel i Helsingfors.

Bergskär, lotspl. i Raumo sn.

Bergsta, egd. i Borgå sn.

Bergstad, egd. i Kyrkslätts sn.

Bergvik, egd. i Jaala sn.

Bergö, 1) kll i Korsholms hd 2) lotspl. i 1).

Bertula, 1) kll i Tammela hd 2) egd. i Vånå sn; fi. *Perttula.*

Billnäs, bruk i Pojo sn; fi. *Pinjainen.*

Birilä, egd. i Reso sn; fi. *Pirilä.*

Birkala, 1) sn o. 2) hd i T. l. 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Pirkkala.*

Biskopsnäs, egd. i Lojo sn; fi. *Piispala.*

Bjernå, 1) sn i Halikko hd 2) postexp. i 1); fi. *Perniö.*

Bjong, gästg. i Kronoby sn.

Björkboda, 1) egd. m. järnbruk i Kimito sn 2) egd. i Närpes sn.

Björkskär, lotspl. i Kökars kll.

Björkudden, villa i Sibbo sn.

Björkö, 1) sn i Stranda hd 2) postexp. i 1) 3) båk i 1); fi. *Koivisto* 4) ford. handelspl. i Nedertorneå sn; fi. *Pirkkiönsaari* 5) egd. i Lokalaks kll 6) gästg. i Brändö sn.

Björkör, lotspl. i Föglö sn.

Björkösund, 1) sund mell. fastlandet o. Björkö 2) lotspl. vid 1).

Björneborg, 1) stad i ÅB. l. 2) kll i Ulfsby hd; fi. *Pori.*

Bobäck, gästg. o. ångbstat. i Kyrkslätts sn.

Bodom, egd. i Esbo sn.

Boe, egd. i Borgå sn.

Bogskär, 1) fyrbåk o. 2) båk i Östersjön.

Bolstad, egd. i Ingå sn.

Bolstaholm, egd. i Geta kll.

Bomarsund, 1) f. d. fästning, 2) egd. o. gästg. samt 3) lotspl. i Sunds sn.

Bondtykö, egd. i Bjernå sn; fi. *Talonpojanteijo.*

Bonäs, lastagepl. i Nykarleby sn.

Borgnäs, 1) kll i Pernå hd 2) poststat. i 1); fi. *Porneesi* l. *Pornainen.*

Borgs, egd. i Helsinge sn.

Borgå (-g-), 1) stad i N. l. 2) sn i Helsinge hd 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Porvoo.*

Borgå å; fi. *Porvoonjoki.*

Bosgård, egd. i Borgå sn.

Botby, egd. i Helsinge sn.

Bottniska viken; fi. *Pohjanlahti.*

Boxbacka, jvghaltp. i Helsinge sn.

Brahea, ford. stad i Pielisjärvi sn.

Brahelinna, egd. i Kristina sn.

Brahestad, stad i U. l.; fi. *Raahe.*

Brakila, egd. i Veckelaks sn.

Bredskall, egd. i Veckelaks sn.

Bredvik, 1) egd. i Esbo sn 2) se **Andersberg.**

Brinkhall, egd. i Kakskerta kll; fi. *Prinkkala.*

Broby, gästg. i Pyttis sn; fi. *Sillankylä.*

Bromarf, 1) sn i Raseborgs hd 2) postexp. i 1).

Brovik, 1) egd. i Pieksämäki sn 2) gästg. i Björkö sn; fi. *Lahdenpohja.*

Brunkala, kll i Masku hd; fi. *Prunkkala.*

Bräkylä, 1) sn i Libelits hd 2) postexp. i 1); fi. *Rääkkylä.*

Brändholm, ångsåg i Strömfors sn.

Brändö, 1) sn i Ålands hd 2) poststat. i 1) 3) hamn, lotspl. o. poststat. v. Vasa 4) hamn i Sastmola sn 5) egd. i Helsinge sn.

Brödtorp *(Bröttorp)*, egd. i Pojo sn.

Buckila, 1) egd. i Pikis sn 2) egd. i Villnäs kll; fi. *Pukkila.*

Buotila, 1) egd. i Halikko sn 2) egd. i Vemo sn; fi. *Puotila.*

Bussila, egd. i Pikis sn; fi. *Pussila.*

Busö, lotspl. i Ekenäs sn.

Byvik, egd. i Kristina sn; fi. *Kylälahti.*

Byända, egd. i Askola kll.

Bågaskär, lotspl. i Ingå sn.

Bötom, 1) sn i Ilmola hd 2) poststat. i 1); fi. *Karijoki.*

Bötomberget (-n), i Lappfjärds sn; fi. *Bötomvuori.*

Dalkarby, egd. i Pojo sn.
Dalsbruk, 1) bruk o. 2) postexp. i Dragsfjärds kll; fi. *Daalintehdas.*
Dalskär, lotspl. i Vederlaks sn.
Dalsvik, egd. i Esbo sn.
Dampbacka, egd. i Askola kll.
Danskarby, egd. i Kyrkslätts sn.
Danskog, egd. i Ekenäs sn.
Davidstad, jvgstat., postexp. o. gästg. i Luumäki sn; fi. *Taavetti.*
Degerby, 1) kll i Raseborgs hd 2) poststat. i 1) 3) tullstat., postexp., lotspl. o. gästg. i Föglö sn.
Degerö, egd. i Helsinge sn.
Degerölandet, 1) ö i Snappertuna kll 2) ö i Helsinge sn.
Delet, fjärd.
Dickursby, 1) egd. o. 2) jvgstat. m. postexp. i Helsinge sn; fi. *Tikkurila.*
Domarbacka, egd. i Munsala sn.
Domarby, egd. i Helsinge sn.
Domargård, egd. i Borgå sn.
Draget, näs i Tenala sn.
Dragsfjärd, 1) kll i Halikko hd 2) poststat. i 1).
Dregsby, egd. i Borgå sn.
Drumsö, ö o. egd. i Helsinge sn.
Dunkar, gästg. i Vetils sn.
Dånö, lotspl. i Geta kll.

Eckerö, 1) sn i Ålands hd 2) postexp. o. 3) lotspl. i 1).
Eckerö-Storby, by m. gästg. i Eckerö sn.
Egentliga Finland, landskap; fi. *Varsinais-Suomi.*
Ekenäs, 1) stad i N. l. 2) sn i Raseborgs hd; fi. *Tammisaari.*
Ekenäs ladugård, egd. i Ekenäs sn.
Eknäs, egd. i Borgå sn.
Eko, egd. i Gustaf Adolfs sn.
Ekstensholm, egd. i Nådendals sn; fi. *Lapila.*
Elgmo, egd. i Pojo sn; fi. *Elimo.*
Elgsvik, egd. i Bjernå sn; fi. *Hirvilahti.*
Elgsö, ö i Ingå sn.
Elgö, ö i Ekenäs skärgd.
Elimä (ĕ-), 1) sn i Pernå hd 2) postexp. i 1); fi. *Elimäki.*
Elpe, gästg. i Närpes sn.
Emkarby, gästg. i Finströms sn.
Emsalö, ö i Borgå sn; fi. *Emäsalo.*
Enare, 1) sn i Lappmarkens hd 2) postexp. i 1); fi. *Inari.*
Enare träsk, sjö i Lappland; fi. *Inarijärvi.*
Enontekis (ĕnăntĕkĭs), 1) kll i Lappmarkens hd 2) poststat. i 1); fi. *Enontekiö.*
Enskär, fyrbåk i Gustafs sn.
Eriksberg, egd. i Muurla kll; fi. *Koski.*
Eriksdal, egd. i Borgå sn.
Eriksnäs, egd. i Sibbo sn.
Erlandsböle, gästg. i Pernå sn.
Ersta, egd. i Nastola sn.
Erstan, fjärd i Åbo skärgd; fi. *Airisto.*
Esbo, 1) sn i Lojo hd 2) poststat. i 1); fi. *Espoo.*
Esbogård, egd. i Esbo sn.
Eskilsö, egd. i Närpes sn.
Esse, 1) sn i Pedersöre hd 2) poststat. i 1); fi. *Ähtävä.*
Esse å; fi. *Ähtävänjoki.*
Etseri, 1) sn i Kuortane hd 2) jvgstat m. postexp. i 1); fi. *Ätsäri* l. *Ähtäri.*

Eura å; fi. *Eurajoki.*
Euraåminne, 1) sn i Ulfsby hd 2) poststat. i 1); fi. *Eurajoki.*
Evois, (ĕ-) 1) forstinst. o. 2) postexp. i Lampis sn; fi. *Evo.*

Fagerholm, tullstat. i Korpo sn.
Fagernäs, 1) dårvårdsanst. i Kuopio sn; fi. *Niuvanniemi* 2) gästg. i Snappertuna kll.
Fagervik, egd. m. järnbruk i Ingå sn.
Falkberg, egd. i Bjernå sn.
Fasta Åland, ö.
Filpula, 1) träsliperi o. 2) jvgstat. m. postexp. i Ruovesi sn 3) gästg. i Elimä sn; fi. *Vilppula.*
Finbo, lotspl. i Hammarlands sn.
Finby, 1) kll i Halikko hd 2) postexp. o. 3) egd. i 1) 4) gästg. i Norrmarks sn 5) gästg. i Nagu sn.
Finby bro, bataljpl. i Närpes sn.
Finland; fi. *Suomi* l. *Suomenmaa.*
Finno, egd. i Esbo sn.
Fins, 1) egd. o. 2) gästg. i Esbo sn.
Finsjö, gästg. i Kortesjärvi sn.
Finström, sn i Ålands hd.
Finska viken; fi. *Suomenlahti.*
Fiskars, 1) bruk o. 2) postexp. i Pojo sn.
Fiskarö, Stora, lotspl. i Vederlaks sn.
Fiskö, lotspl. i Kökars kll.
Forsa, 1) bomullsspinneri i Tammela sn 2) jvgstat., postexp. o. gästg. i Urdiala sn; fi. *Forssa.*
Forsby, egd. m. såg i Pernå sn; fi. *Koskenkylä.*
Forsgård, egd. i Jorois sn; fi.
Frantsila, 1) sn i Salo hd 2) postexp. i 1) 3) egd. i Kangasala sn 4) egd. i Kalvola sn; fi. *Rantsila* l. *Ranttila.*
Frebbenby, gästg. i Hammarlands sn.
Fredriksberg, jvghaltp. i Helsinge sn.
Fredriksdal, egd. i Idensalmi sn; fi. *Pölkkyniemi.*
Fredriksfors, järnbruk o. såg i Kulla kll.
Fredriksgård, egd. i Gustaf Adolfs sn.
Fredrikshamn, stad i Vi. l.; fi. *Hamina.*
Fredrikstorp, egd. i Ackas sn; fi. *Kurvola.*
Friby, jvghaltp. i Ulfsby sn; fi. *Friitala.*
Frigård, egd. o. gästg. i Tavastkyro sn.
Frillans, egd. i Bjernå sn.
Frisans, egd. i Esbo sn.
Friskala, egd. i S:t Marie sn.
Frugård, 1) egd. i Mäntsälä sn; fi. *Alakartano* 2) egd. i Jorois sn.
Fröjdböle, egd. i Kimito sn.
Fulkila, egd. i Uskela sn; fi. *Fulkkila.*
Färjsundet, sund i Ålands hd.
Fästorna, båk i Föglö sn.
Föglö, sn i Ålands hd.
Fölisön, park v. Helsingfors; fi. *Seurasaari.*
Förby, egd. i Finby kll.

Galtby, gästg. i Korpo sn.
Galtarby, egd. i Kimito sn.
Gamlakarleby, 1) stad i Va. l. 2) sn i Pedersöre hd 3) doms. u. Va. hofr.; fi. *Kokkola.*
Gamla Vasa; fi. *Vanha Vaasa.*
Gammelbacka, egd. i Borgå sn.
Gammelby, 1) poststat. i Pernå sn 2) egd. i Tusby sn.
Gammelgård, egd. i Lampis sn; fi. *Vanhakartano.*

Gammelstaden, forna Helsingfors; fi. *Vanhakaupunki.*
Gennarby, egd. i Tenala sn.
Gennäs, egd. i Pojo sn.
Gerknäs, 1) egd. o. 2) jvghaltp. i Lojo sn; fi. *Kirkniemi.*
Germundsvedja, egd. i Bjernå sn.
Germundö, egd. i Saltviks sn.
Geta, 1) kll i Ålands hd 2) postexp. i 1).
Glims, gästg. i Esbo sn.
Gloppet, fjärd i Maxmo kll.
Glosholm, båk, so **Pellinge.**
Godby, postexp., gästg. o. lasarett i Finströms sn.
Grabbacka, egd. i Karis sn.
Granboda, gästg. i Lemlands sn.
Granfors, egd. m. pappersbruk o. fajansfabr. i Öfvermarks sn.
Gregböle, egd. i Pernå sn.
Grelsby, egd. i Finströms sn.
Gretarby, egd. i Tenala sn.
Gnidars, gästg. i Närpes sn.
Grop, gästg. i Öfvermarks sn.
Gråhara, fyrbåk o. lotspl. v. Helsingfors.
Gröndal, gästg. i Esbo sn.
Grönkulla, 1) egd. i Borgå sn 2) egd. i Ackas sn.
Grönvik, 1) egd. m. glasbruk i Mustasaari sn 2) gästg. i Vederlaks sn; fi. *Kouki.*
Gullkrona, lotspl. i Nagu sn.
Gullkronafjärden, i Åbo skärgd.
Gullranda, egd. i Reso sn.
Gullö, egd. i Ekenäs sn.
Gumböle, egd. i Esbo sn.
Gumnäs, gästg. i Pojo sn.
Gumtäkt, egd. i Helsinge sn.
Gundby, egd. i Kimito sn.
Gunnila, gästg. i Pedersöre sn.
Gustaf Adolfs, 1) sn i Heinola hd 2) postexp. i 1); fi. *Hartola* l. *Kustaus.*
Gustaf Adolfs fäste, ruin v. Hangö.
Gustafs, 1) sn i Vemo hd; fi. *Kustavi* 2) poststat. i 1); fi. *Kivimaa.*
Gustafssvärd, fäste på Sveaborg.
Gustafsvärn, fästn.ruin v. Hangö.
Gustavelund, egd. i Tusby sn.
Gåshällan, lotspl. i Närpes sn.
Gästerby, 1) egd. i Kimito sn 2) egd. i Kyrkslätts sn.
Gästgifvars, 1) gästg. i Pedersöre sn *(Sundby)* 2) gästg. i Munsala sn.

Haga, 1) egd. i Janakkala sn; fi. *Hakoinen* 2) egd. i Saltviks sn 3) egd. i S:t Karins sn 4) egd. i Ingå sn 5) egd. i Sääksmäki sn; fi. *Haka.*
Hagagård, egd. i Hollola sn; äfv. *Voistis.*
Hagaskytt (hå-), egd. i Lojo sn.
Haiko, egd. i Borgå sn; fi. *Haikko.*
Halis, egd. i S:t Bertils sn; fi. *Haali.*
Halso, kll i Pedersöre hd; fi. *Halsua.*
Haminanlaks (hå-), egd. i Kuopio sn; fi. *Haminanlahti.*
Hammarland, 1) sn i Ålands hd 2) postexp. i 1).
Hammars, lastagepl. v. Borgå.
Hammaslaks, 1) jvgstat. m. postexp. o. 2) gästg. i Kiihtelysvaara sn; fi. *Hammaslahti.*
Hamnholm, hamn o. ångsåg i Sastmola sn.
Hamnö, ö i Kökars kll.
Handby, gästg. i Luvia kll; fi. *Hanninkylä.*
Haneberg, egd. i Jockas sn; fi. *Koikkala.*

Hanga, egd. i Rimito sn; fi. *Hanka.*

Hangö, 1) stad i N. l. 2) fyrbåk v. 1); fi. *Hanko.*

Hangöudd, Finlands sydligaste udde, m. lotspl.; fi. *Hankoniemi.*

Hanneberg, egd. i Hausjärvi sn.

Haraldsby, ångsåg i Saltviks sn.

Harjus, egd. m. jordbruksskola i Vederlaks sn; fi. *Harju.*

Harois, egd. i Loimijoki sn; fi. *Haaroinen.*

Haudois, egd. i Ackas sn.

Haxalö, ö i Borgå skärgd; fi. *Haksala.*

Helsinge, 1) sn o. 2) hd i N. l. 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Helsinki.*

Helsinge malm, ford. lägerplats i Helsinge sn; se äfv. *Malm.*

Helsingfors, hufvudstad i Finland; fi. *Helsinki.*

Helsingkallan, grund m. fyrfart. i Kvarken.

Hermanstad, förstad t. Helsingfors; fi. *Hermanni.*

Herrenäs, egd. i Hattula sn; fi. *Herniäinen.*

Hertonäs, egd. i Helsinge sn.

Hikis (hí-), jvgstat. m. postexp. i Hausjärvi sn; fi. *Hikiä.*

Hilsdal, egd. i Orimattila sn.

Himango (hí-), 1) kll i Pedersöre hd 2) postexp. i 1); fi. *Himanka.*

Hindhår, 1) egd. o. 2) jvghaltp. i Borgå sn.

Hindsby, egd. i Sibbo sn.

Hirsalö, egd. i Kyrkslätts sn; fi. *Hirsala.*

Hitis, 1) sn i Halikko hd 2) poststat. i 1); fi. *Hiittinen.*

Hitå, egd. i Sibbo sn.

Hofgård, 1) egd. i Hauho sn 2) egd. i Sibbo sn.

Hofvarböle, gästg. i Askola kll.

Hoför, båk i Vederlaks sn; fi. *Huovari.*

Hogland, 1) ö i Finska viken 2) poststat. på 1); fi. *Suursaari.*

Hollsten, egd. i Sjundeå sn.

Holmgård, egd. i Strömfors sn.

Hommanäs, egd. i Borgå sn.

Hongilaks, 1) kll i Ulfsby hd 2) poststat. i 1); fi. *Honkilahti.*

Hongois, egd. i Urdiala sn; fi. *Honkola.*

Hoplaks, egd. i Helsinge sn.

Horsbäck, egd. i Snappertuna kll.

Houtskär, 1) sn i Virmo hd 2) postexp. i 1); fi. *Houtskari.*

Hummelsund, egd. i Borgå sn.

Husö, egd. i Sibbo sn.

Hvitsand, bataljpl. i Ekenäs sn.

Hvittis, sn i Loimijoki hd; fi. *Huittinen.*

Hvittisbofjärd, 1) kll i Ulfsby hd 2) poststat. i 1); fi. *Ahlainen.*

Hypäis (hý-), gästg. i Brunkala kll; fi. *Hypäinen.*

Hyvinge (hý-), 1) jvgstat. m. postexp. o. 2) gästg. i Nurmijärvi sn; fi. *Hyvinkää.*

Håkansböle, egd. i Helsinge sn.

Hästholm, lotspl. i Hitis sn.

Hästö-Busö, lotspl. o. tullstat. i Ekenäs sn.

Högfors, 1) bruk o. 2) poststat. i Pyhäjärvi sn, N. l.; fi. *Karkkila* 3) vattenfall m. träsliperi i Kymmene sn; fi. *Korkeakoski.*

Högholmen, park v. Helsingfors; fi. *Korkeasaari.*

Högklubb, lotspl. v. Kristinestad.

Högsar, egd. i Nagu sn.

Högsten, båk i Finströms sn.

Högsår, ö m. lotspl. i Hitis sn.

Idenlaks, egd. i Sulkava sn.

Idensalmi, 1) stad 2) sn o. 3) hd i K. l. 4) doms. u. Vi. hofr.; fi. *Iisalmi.*

Ijo (-å), 1) sn i Uleå hd 2) hamn o. 3) postexp. i 1); fi. *Ii.*

Ijo älf; fi. *Iijoki.*

Ikalis (ĭkălĭs), 1) köp. 2) sn o. 3) hd i ÅB. l. 4) doms. u. Å. hofr.; fi. *Ikaalinen.*

Illby, egd. o. gästg. i Borgå sn; fi. *Ilola.*

Ilmes, kll i Kexholms hd; fi. *Ilme.*

Ilmola, 1) sn o. 2) hd i Va. l. 3) doms. u. Va. hofr. 4) postexp. i 1); fi. *Ilmajoki.*

Ilmola å; fi. *Ilmajoki.*

Ilomants (ĭlă-), 1) sn o. 2) hd i K. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) postexp. i 1); fi. *Ilomantsi.*

Impilaks, 1) sn i Salmis hd 2) postexp. i 1); fi. *Impilahti.*

Ingala, egd. i Hattula sn; fi. *Inkala.*

Ingeris, egd. i S:t Bertils sn; fi. *Inkeri.*

Ingerois, 1) träsliperi o. 2) jvgstat. m. postexp. i Sippola sn; fi. *Inkeroinen* l. *Inkeroi.*

Ingå, 1) sn i Raseborgs hd 2) postexp. i 1); fi. *Inko* 3) gästg. i Vörå sn.

Isnäs, egd. i Pernå sn.

Ispois, egd. i S:t Karins sn.

Itis, 1) sn i Pernå hd 2) doms. u. A. hofr.; fi. *Iitti.*

Jackarby, egd. i Borgå sn.

Jakimvara, 1) sn i Kronoborgs hd 2) jvgstat. o. 3) postexp. i 1); fi. *Jaakkima.*

Jakobsberg, egd. i Borgå sn.

Jakobstad, stad i Va. l.; fi. *Pietarsaari.*

Jeppo, 1) kll i Lappo hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Jepua.*

Jernböle, egd. i Borgå sn.

Jockas, 1) sn o. 2) hd i S:t M. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) postexp. i 1); fi. *Juva.*

Jockis, 1) kll i Tammela hd 2) egd. m. järnbruk o. gästg. samt 3) postexp. i 1); fi. *Jokioinen.*

Johannesdal, gästg. i Solfs sn.

Johanneslund, glasbruk i Kiikala sn.

Johannevik, egd. i Kyrkslätts sn.

Johannisberg, 1) egd. i Tusby sn 2) egd. i Saltviks sn.

Jollas (jă-), egd. i Helsinge sn.

Jomala (jŏmălă), sn i Ålands hd.

Jomalagård, egd. i Jomala sn.

Jorois (jå̆-), 1) sn i Jockas hd 2) postexp. i 1); fi. *Joroisi* l. *Joroinen.*

Jossgork, gästg. i Esso sn.

Judickala, egd. i Sääksmäki sn; fi. *Jutikkala.*

Juga, 1) sn i Pielisjärvi hd 2) postexp. i 1); fi. *Juuka.*

Julias, egd. i Kustö kll.

Jundola, egd. i Pemars sn; fi. *Juntola.*

Jungfrusund, 1) sund mell. Kimitolandet o. Hitis 2) lotspl., se **Högsår.**

Jungsund, egd. m. pappersbruk i Mustasaari sn.

Jupper, egd. i Esbo sn.

Jurmo, lotspl. i Korpo sn.

Jusarö, lotspl. o. fyrbåk i Ekenäs sn.

Jutas, slagfält i Nykarleby sn; fi. *Juutas.*

Jutbacka, egd. i Nykarleby sn.

Järäls (jå̆-), egd. i Lemo sn; fi. *Järäinen.*

Jäskis (jă-), 1) sn o. 2) hd i Vi. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Jääski.*

Kaipiais, jvgstat., postexp. o. gästg. i Sippola sn; fi. *Kaipiainen.*

Kaislaks, egd. o. gästg. i S:t Johannes sn; fi. *Kaislahti.*

Kaivois, egd. i S:t Karins sn; fi. *Kaivoinen.*

Kajana (kăjānă), 1) stad 2) kll o. 3) hd i U. l. 4) doms. u. Va. hofr.; fi. *Kajaani.*

Kajaneborg, ford. slott o. län; fi. *Kajaaninlinna.*

Kalfsnäs, egd. i Angelniemi kll; fi. *Sapalahti.*

Kalkis, egd. o. gästg. i Asikkala sn; fi. *Kalkkinen.*

Kalkis ström; fi. *Kalkkinen.*

Kalkuila, egd. i Ingå sn.

Kangais, 1) egd. m. pappersbruk i Jyväskylä sn; fi. *Lohikoski* 2) egd. i Kalvola sn; fi. *Kutila.*

Kankas, egd. i Masku sn; fi. *Kankainen.*

Kapellstrand, egd. i Pargas sn.

Kardrag, egd. i Borgå sn.

Karelen, landskap; fi. *Karjala.*

Karelska näset, trakten mell. Finska viken o. Ladoga; fi. *Karjalantaipale.*

Karinais (kă-), kll i Masku hd; fi. *Karinainen.*

Karis, 1) sn i Raseborgs hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Karja.*

Karislojo, 1) sn i Raseborgs hd 2) postexp. i 1); fi. *Karjalohja.*

Karlberg, 1) egd. i Tavastehus o. Vånå sn 2) egd. i Uskela sn; fi. *Pittilä.*

Karleby, egd. i Borgå sn.

Karlmo, egd. i Hollola sn.

Karlsberg, egd. i Birkala sn; fi. *Partola.*

Karlsmark, klädesfabr. i Ulfsby sn; fi. *Kaasmarkku.*

Karlvik, egd. i Leppävirta sn.

Karlö, 1) sn i Salo hd 2) postexp. i 1); fi. *Hailuoto.*

Karolinenburg, egd. inv. Kajana.

Karsby, egd. i Tenala sn.

Karunagård (kă-), egd. i Karuna kll.

Karungi (kă-), 1) sn i Kemi hd 2) poststat. i 1); fi. *Karunki.*

Kaskis, 1) egd. i Mietois sn 2) gästg. i Jokkas sn.

Kaskö, stad i Va. l.; fi. *Kaskinen.*

Kastelholm, 1) ford. slott o. 2) egd. i Sunds sn.

Katrineberg, egd. i Helsinge sn.

Kattis, egd. i Vånå sn.

Kaunlais, egd. i Suoniemi kll; fi. *Kauniainen.*

Kaustby, 1) sn i Pedersöre hd 2) poststat. i 1); fi. *Kaustinen.*

Kavantholm, 1) egd. i S:t Andreæ sn; fi. *Kavantjärvi* 2) jvgstat. o. gästg. v. 1); fi. *Kavantsaari.*

Kelhois (k-), 1) egd. i Masku sn 2) egd. i Lempälä sn; fi. *Kelhoinen.*

Keltis ström (k-), i Kymmene älf; fi. *Kelttinen.*

Kelviå (k-), 1) sn i Pedersöre hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Kälviä.*

Kemi träsk (kĕ-), sjö i Österbotten; fi. *Kemijärvi.*

Kemiträsk, 1) sn i Kemi hd 2) postexp. i 1); fi. *Kemijärvi.*

Kemi älf; fi. *Kemijoki.*

Keppo, egd. i Jeppo kll.

Kervo, 1) egd. o. 2) jvgstat., postexp. o. gästg. i Tusby sn; fi. *Kerava.*

Kesälaks (kĕ-), 1) sn i Libelits hd 2) postexp. i 1); fi. *Kesälahti.*

Kettarsund, egd. i Töfsala sn.

Keuru (k-), 1) sn i Kuortane hd 2) jvgstat. o. postexp. i 1); fi. *Keuruu.*

Kexholm, 1) ford. slott o. län 2) stad i Vi. l. 3) sn o. 4) hd i Vi. l. 5) doms. u. Vi. hofr.; fi. *Käkisalmi.*

Kiala (kíălă), egd. i Borgå sn; fi. *Kiiala.*

Kides, 1) sn i Libelits hd 2) doms. u. Vi. hofr. 3) postexp. i 1); fi. *Kide* l. *Kitee.*

Kikois (kí-), 1) kll i Tyrvis hd 2) poststat. i 1); fi. *Kiikoinen.*

Kila, gästg. i Karis sn.

Kilo, egd. i Esbo sn.

Kiminge, 1) sn i Uleå hd 2) postexp. i 1); fi. *Kiiminki.*

Kimito (-ím-), 1) sn i Halikko hd 2) postexp. i 1); fi. *Kemiö.*

Kimito kanal, mell. Kimito ö o. fastlandet, m. lotspl.; fi. *Kemiön kanava.*

Kimitolandet, ö.

Kimo, (-ĭ-) järnbruk i Oravais sn.

Kimoböle, (-í-) gästg. i Lappträsks sn.

Kirjavalaks, (kírjăvă-) 1) vik o. 2) gästg. i Sordavala sn; fi. *Kirjavalahti.*

Kirvus (k-), 1) sn i Jäskis hd 2) postexp. i 1; fi. *Kirvu.*

Kiukais (kí-), 1) kll i Ulfsby hd 2) postexp. i 1) ; fi. *Kiukainen.*

Kivinebb (kívĭ-), 1) sn i Äyräpää hd 2) postexp. i 1); fi. *Kivennapa.*

Kjulo, 1) sn i Loimijoki hd 2) postexp. i 1); fi. *Köyliö.*

Kjuloholm, egd. i Kjulo sn; fi. *Köyliönsaari.*

Kjulo träsk; fi. *Köyliönjärvi.*

Klaresund, egd. i Närpes sn.

Klavus, gästg. i Replots sn.

Klemetsby, egd. i Borgå sn.

Klemis, (-ĕ-) 1) sn i Lappvesi hd 2) poststat. i 1); fi. *Lemi.*

Klåsmark, predikogäll u. Norrmarks sn; fi. *Lassila.*

Klöfskog, gästg. i Nurmijärvi sn; fi. *Klaukkala.*

Kobbaklintarne, lotspl. i Jomala sn.

Konevits (kåné-), ö m. kloster i Ladoga; fi. *Kononsaari.*

Konhof, egd. i Ackas sn; fi. *Konho.*

Kontiolaks, 1) sn i Libelits hd 2) poststat. i 1) 3) gästg. i Ruskeala sn; fi. *Kontiolahti.*

Korois (kå-) egd. v. Åbo; fi. *Koroinen.*

Korpilaks, 1) sn i Jämsä hd 2) postexp. i 1) 3) gästg. i Pielavesi sn 4) gästg. i St. Andreæ sn; fi. *Korpilahti.*

Korpo, 1) sn i Virmo hd 2) postexp. i 1).

Korpogård, egd. i Korpo sn.

Korpo ström, sund i Korpo sn.

Korpoström, egd. i Korpo sn.

Korsholm, 1) ford. slott o. län 2) hd i Va. l. 3) doms. u. Va. hofr. 4) egd. m. jordbruksskola i Mustasaari sn; fi. *Korsholma.*

Korsmalm, gästg. i Lappträsks sn.

Korsnäs, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Ristitaipale* 3) egd. i Vemo sn 4) egd. i Sagu sn.

Korso, jvgstat. i Tusby sn; fi. *Korsu.*

Korsö, lotspl. i Solfs sn.

Koskis, 1) sn i Hollola hd 2) postexp. i 1) 3) kll i Masku hd 4) postexp. i 3) 5) egd. i Bjernå sn m. bruk i Tenala sn 6) egd. i Karkku sn (7 egd. i Kyrkslätts sn 8) egd. i Lojo sn; fi. *Koski.*

Koskisgård, egd. i Koskis kll; fi. *Kosken kartano.*

Kristina, 1) sn i S:t Michels hd 2) postexp. i 1); fi. *Ristiina.*

Kristinestad, 1) stad i Va. l. 2) kll i Ilmola hd; fi. *Kristiina.*

Kristineström, såg i Öfvertorneå sn.

Krogsnäs, egd. i Borgå sn.

Kronoborg, 1) sn o. 2) hd i Vi. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) egd. m. landtbruksinst. i 1) 5) postexp. i 1); fi. *Kurkijoki.*

Kronoby, 1) sn i Pedersöre hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Kruununkylä.*

Kråkö, ö i Borgå skärgård.

Kubban, lotspl. nära Nykarleby.

Kuddnäs, egd. i Nykarleby sn.

Kuggen, lotspl. v. Helsingfors.

Kuggsund, mell. Emsalö o. fastlandet.

Kuhmalaks, 1) kll i Birkala hd 2) poststat. i 1); fi. *Kuhmalahti.*

Kuhmois, 1) sn i Jämsä hd 2) postexp. i 1); fi. *Kuhmoinen.*

Kulla, 1) kll i Ulfsby hd 2) poststat. i 1); fi. *Kullaa* 3) egd. i Strömfors sn.

Kullå, egd. i Borgå sn.

Kumbele, båk v. Brahestad.

Kumlinge, 1) sn i Ålands hd 2) postexp. i 1).

Kummelskär, båk i Kvarken.

Kumo, 1) sn i Loimijoki hd 2) postexp. i 1); fi. *Kokemäki.*

Kumogård, egd. i Kumo sn; fi. *Kokemäen kartano.*

Kumo älf; fi. *Kokemäen joki.*

Kuppis, källa v. Åbo; fi. *Kupittaa.*

Kustö (-ü-), 1) ford. slott 2) kll i Pikis hd; fi. *Kuusisto.*

Kustögård, egd. i Kustö kll; fi. *Kuusiston kartano.*

Kvarken; fi. *Kurkku.*

Kveflaks, 1) sn i Korsholms hd 2) postexp. i 1); fi. *Koivulahti.*

Kviflaks, handelsby i Euraåminne sn; fi. *Kuivalahti.*

Kymmene (k-), 1) sn o. 2) hd i Vi. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) jvgstat. m. postexp. i Elimä sn 5) pappersbruk i Valkeala sn; fi. *Kymi.*

Kymmenegård, 1) ford. slott o. län 2) egd. o. gästg. samt 3) jvghaltp. i Kymmene sn; fi. *Kyminlinna.*

Kymmene älf; fi. *Kymijoki.*

Kyrkslätt, 1) sn i Lojo hd 2) postexp. i 1); fi. *Kirkkonummi.*

Kyrkstad, ångsåg o. gästg. i Lojo sn; fi. *Kirkkonummi.*

Kyro, bataljpl. i Kristina sn; fi. *Kyyrö.*

Kyrofors, pappersbruk i Tavastkyro sn; fi. *Kyröskoski.*

Kyro älf; fi. *Kyrönjoki.*

Kåliby, jvgstat. m. postexp. i Pedersöre sn.

Käldinge, egd. i Nagu sn.

Källfjärd, egd. i Hvittisbofjärds kll; fi. *Kellahti.*

Kärkis (k-), 1) egd. i Sagu sn 2) gästg. i Korpilaks sn.

Kärknäs, egd. i Karuna kll.

Kärrby, egd. i Snappertuna kll.

Kökar, 1) kll i Ålands hd 2) poststat i 1).

Königstedt (k-), egd. i Helsinge sn.

Köping, 1) gästg. i Laihela sn 2) gästg. i Malaks sn.

Labby, egd. i Pernå sn.

Ladoga, insjö; fi. *Laatokka.*

Lagerholm, egd. i Säminge sn.

Lahis (lå-), egd. i Sääksmäki sn; fi. *Lahinen.*

Lahtis, 1) köp. i T. l. 2) jvgstat. m. postexp. v. 1) 3) egd. i Raumo sn 4) egd. i Somero sn; fi. *Lahti.*

Laihela, 1) sn i Korsholms hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Laihia.*

Lallis, egd. i Vemo sn.

Lampis, 1) sn i Hollola hd 2) postexp. i 1); fi. *Lammi.*

Langansböle, egd. i Snappertuna kll.

Lapinlaks (lå-), 1) sn i Idensalmi hd 2) postexp. i 1); fi. *Lapinlahti.*

Lappfjärd, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Lapväärtti.*

Lappfjärds å; fi. *Isojoki.*

Lappland, landskap; fi. *Lapinmaa.*

Lappmarken, 1) hd i U. l. 2) doms. u. Va. hofr.; fi. *Lappi.*

Lappo, 1) sn o. 2) hd i Va l. 3) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Lapua.*

Lappo-Storby, i Lappo sn; fi. *Lapuan kirkonkylä.*

Lappo å; fi. *Lapuanjoki.* Se **Nykarleby älf.**

Lappträsk, 1) sn i Pernå hd 2 postexp. i 1).

Lappvik, hamn m. gästg., jvgstat. o. postexp. i Tenala sn; fi *Lapinlahti.*

Lappviken, dårvårdsanst. v. Helsingfors.

Larsmo, 1) sn i Pedersöre hd 2) postexp. i 1); fi *Luoto.*

Laukas, 1) sn o. 2) hd i Va. l. 3) postexp. i 1); fi. *Laukaa.*

Laxpojo, egd. i Lojo sn; fi. *Laakspohja.*

Ledsund, båk i Lemlands sn.

Lehtis, egd. i Mietois sn.

Leineberg, egd. i Kulla kll.

Lekarberg, lotspl. v. Lovisa.

Leksvall, egd. i Ekenäs sn.

Lembois, jvgstat. o. gästg. i Lempälä sn; fi. *Lempoinen.*

Lemby, gästg. i Suonenjoki sn; fi. *Lempyy.*

Lemböte, by m. kapellruin i Lemlands sn.

Lemland, 1) sn i Ålands hd 2) postexp. i 1).

Lemo, 1) sn i Virmo hd 2) poststat. i 1) fi. *Lemu.*

Lemo udde, i S:t Karins sn; fi. *Lemunniemi.*

Lempälä, 1) sn i Birkala hd 2) postexp. i 1); fi. *Lempäälä.*

Lemsjöholm, egd. i Villnäs kll; fi. *Lemsholma* l. *Lempisaari.*

Lemströms kanal, i Ålands hd.

Lepas, se **Stjernsund.**

Leppälaks, kll i Sordavala hd; fi. *Leppälahti.*

Leskär, båk i Kymmene sn.

Letala, 1) sn i Vemo hd 2) postexp. i 1); fi. *Laitila.*

Leväis (lĕ-), egd. i Kuopio sn; fi. *Leväinen.*

Libelits, 1) sn o. 2) hd i K. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) postexp. i 1); fi. *Liperi.*

Lielaks, egd. i Ylöjärvi kll; fi. *Lielahti.*

Liljefors, egd. i Sysmä sn; äfv. *Virdois.*

Liljendal, 1) kll i Pernå hd 2) postexp. i 1).

Liljendalsgård, egd. i Liljendals kll.

Liljevik, egd. i Kalvola sn.

Lill-Heikilä, egd. i S:t Karins sn; fi. *Vähä-Heikkilä.*

Lillkyro, 1) sn i Korsholms hd 2) postexp. i 1).; fi. *Vähäkyrö.*

Lill-Merijoki (-mĕrĭjắkĭ), egd. i Viborgs sn.

Limingo (lí-), 1) sn i Uloå hd 2) by m. mejeriskola i 1) 3) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Liminka.*

Lindman, egd. i Solfs sn.

Lindnäs, egd. i Ruovesi sn.

Lindö, egd. i Tenala sn.

Linna, egd. i Helsinge sn.

Linnais, 1) egd. i Helsinge sn 2) gästg. i Sääksmäki sn.

Linnäs, egd i Mäntsälä sn; fi. *Sulkava.*

Lintulaks, by i Karstula sn; fi. *Lintulahti.*

Littois, klädesfabr. i Lundo sn; fi. *Littoinen.*

Lochteå, 1) sn i Pedersöre hd 2) postexp. i 1); fi. *Lohtoja.*

Lofsdal, egd. i Pargas sn.

Loimijoki (-jắkĭ), 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr. 4) jvgstat. o. 5) postexp. i 1); fi. *Loimaa.*

Lojo (lōjŏ), 1) sn o. 2) hd i N. l. 3) doms. u. Å. hofr. 4) postexp. samt 5) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Lohja.*

Lojobacke, by m. gästg. i Lojo sn.

Lojo sjö; fi. *Lohjanjärvi.*

Lokalaks (lắkă-), 1) kll i Vemo hd 2) poststat. i 1); fi. *Lokalahti.*

Lom (-ō-), lotspl. i Korpo sn.

Lonnan, holme hör. t. Sveaborg.

Loppis, 1) sn i Hauho hd 2) poststat. i 1); fi. *Loppi.*

Loppisgård, egd. i Pemars sn; äfv. *Spurila.*

Lovisa, stad i N. l.; fi. *Loviisa.*

Luhango (lŭ́-), 1) sn i Heinola hd 2) poststat. i 1); fi. *Luhanka.*

Lumparen, fjärd i Ålands hd.

Lumparland, 1) kll i Ålands hd 2) poststat. i 1).

Lundo, 1) sn i Masku hd 2) poststat. samt 3) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Lieto.*

Luopiois, 1) sn i Jämsä hd 2) postexp. i 1); fi. *Luopioinen.*

Lyttskär, egd. i Björneborgs kll; fi. *Lyttylä.*

Lågskär, fyrbåk i Ålands haf.

Långfors, gästg. i Sastmola sn; fi. *Lankkoski.*

Långholm, egd. i Nykyrko sn.

Långsjö, egd i Somero sn; fi. *Pitkäjärvi.*

Långviken, ångbstat. i Kyrkslätts sn.

Långörn, fäste på Sveaborg.

Löfbacka, gästg. i Kaustby sn.

Löfkoski, egd. i Borgnäs kll.

Löfskär, ö i Finska viken; fi. *Lavansaari.*

Löfstad, egd. i Borgå sn.

Löfö, by i Vårdö sn.

Löfö sund l. **L. krokar**, sund i Hitis sn.

Lökö, båk o. lotspl. i Letala sn.

Löparö, egd. i Sibbo sn.

Majstad, förstad t. Helsingfors; fi. *Tonkola.*

Malaks, 1) sn i Korsholms hd 2) poststat. i 1); fi. *Maalahti.*

Malm, 1) jvgstat. m. postexp. o. 2) gästg. i Helsinge sn; fi. *Malmi.*

Malmby, 1) egd. i Helsinge sn 2) by m. reservmötespl. i Tusby sn.

Malmgård, egd. i Pernå sn; fi. *Malminkartano.*

Mankans, egd. i Esbo sn.

Margreteberg, egd. i Esbo sn.
Mariefors, egd. m. bruk i Tusby sn; fi. *Kellokoski.*
Mariehamn, stad i ÅB. l.; fi. *Maarianhamina.*
Marsund, sund mell. fasta Åland o. Eckerö.
Matildedal, 1) bruk i Bjernå sn 2) postexp. v. 1); fi. *Matildan tehdas.*
Mattfolk, gästg. i Korsnäs sn.
Maxmo, 1) sn i Lappo hd 2) poststat. i 1); fi. *Maksanmaa.*
Medvastö, ö i Esbo skärgd.
Mejerhof, egd. i Pieksämäki sn; fi. *Meijerhovi.*
Mejlans, egd. i Helsinge sn.
Mejlby, egd. i Helsinge sn.
Meldola, egd. i Pemar sn; fi. *Meltola.*
Mendolaks l. **Mentlaks**, 1) egd. i Veckelaks sn 2) gästg. i Parikkala sn; fi. *Mentlahti.*
Mervis, egd. i Hattula sn; fi. *Mervi.*
Messuby, sn i Birkala hd; fi. *Messukylä.*
Mickelskär, lotspl. i Kyrkslätts sn.
Mietois, 1) sn i Virmo hd 2) poststat. i 1); fi. *Mietoinen.*
Mjölö, ö v. Helsingfors.
Mogenpört, ö i Pyttis sn; fi. *Munapirtti.*
Mojsund, 1) sund o. 2) egd. i Kerimäki sn; fi. *Moinsalmi.*
Mokulla, egd. i Hollola sn; fi. *Mukkula.*
Mola (-å-), 1) sn i Äyräpää hd 2) postexp. i 1); fi. *Muola.*
Molnby, egd. i Borgå sn.
Monnby, gästg. i Askola kll; fi. *Monnila.*
Monnois, egd. i Lemo sn.
Monrepos, egd. m. park v. Viborg; fi. *Vanha Viipuri.*
Monäs, lastagepl. i Munsala sn.
Mora, egd. i Ingå sn.
Muddais, egd. i Pargas sn.
Muldia, 1) sn i Kuortane hd 2) poststat. i 1); fi. *Multia.*
Munksnäs, egd. i Helsinge sn.
Munsala, 1) sn i Lappo hd 2) postexp. i 1).
Muonio älf, gränsflod mot Sverige; fi. *Muonionjoki.*
Mustinlaks, egd. i Kuopio sn; fi. *Mustinlahti.*
Myrans, egd. i Sjundeå sn.
Mårtensby, 1) jvghaltp. i Sibbo sn 2) gästg. i Helsinge sn.
Måshaga, lotspl. i Sottunga kll.
Männäis, bruk o. gästg. i Nykyrko sn; fi. *Männäinen.*
Märket, fyrbåk i Ålands haf.
Mässkär, båk o. lotspl. v. Jakobstad.
Mörby, egd. i Pojo sn.
Mörskom, 1) sn i Pernå hd 2) postexp. o. 3) gästg. i 1); fi. *Myrskylä.*
Mörskomgård, egd. i Mörskom sn.

Nagu, 1) sn i Virmo hd 2) postexp. i 1); fi. *Nauvo.*
Napo (nå-), slagfält i Storkyro sn; fi. *Napue.*
Nedertorneå, sn i Kemi hd; fi. *Alatornio.*
Nedervetil, sn i Pedersöre hd; fi. *Alaveteli.*
Nickby, 1) egd. 2) gästg. o. 3) jvgstat. m. postexp. i Sibbo sn; fi. *Nikkilä.*
Niemis, egd. i Kalvola sn; fi. *Niemi.*
Nikolaistad, offic. namn f. Vasa; fi. *Nikolainkaupunki.*

Nissas, gästg. i Mustasaari sn.

Nissasö, udde v. Jakobstad (m. Runebergs stuga).

Nissbacka, 1) egd. i Helsinge sn 2) egd. i Tusby sn.

Nitylaks, egd. i Säminge sn; fi. *Niittylahti.*

Nordanvik, gästg. i Sjundeå sn.

Nordbo, egd. i Mäntsälä sn.

Nordenlund, egd. i Sysmä sn.

Nordsjö, egd. i Helsinge sn.

Norra Kvarken, se **Norrskär**.

Norrena, gästg. i Evijärvi sn.

Norrfinne, ford. lagsaga.

Norrgård, gästg. i Korsnäs sn.

Norrmark, 1) sn i Ulfsby hd 2) poststat. samt 3) bruk o. såg i 1); fi. *Noormarkku.*

Norrskär, fyrbåk o. lotspl. i Kvarken.

Notsjö, egd. o. glasbruk i Urdiala sn; fi. *Nuutajärvi.*

Nousis, 1) sn i Masku hd 2) poststat. i 1); fi. *Nousiainen.*

Nuckars, egd. i Nurmijärvi sn; fi. *Nukari.*

Numlaks, egd. i Nurmijärvi sn; fi. *Nummilahti.*

Nummis, 1) sn i Lojo hd 2) postexp. i 1) 3) se **S:t Karins**; fi. *Nummi.*

Nuoramois, poststat. o. gästg. i Sysmä sn; fi. *Nuoramoinen.*

Nuppurböle, egd. i Esbo sn.

Nurmis, jvgstat. m. postexp. i Viborgs sn; fi. *Nurmi.*

Nyby, 1) egd. o. 2) jvgstat. m. postexp. samt 3) gästg. i Nastola sn; fi. *Uusikylä* 3) egd. m. glasbruk i Ijo sn; fi. *Säynäoja.*

Nygård, 1) uppfostringsanstalt i Viborgs sn; fi. *Kylliälä* 2) egd. i Nurmijärvi sn 3) egd. i Ikalis sn: fi. *Uusikartano* 4) gästg. i Vörå sn.

Nyhamn, lotspl. i Lemlands sn.

Nykarleby, 1) stad i Va. l. 2) sn i Lappo hd 3) doms. u. Va. hofr.; fi. *Uusikaarlepyy.*

Nykarleby älf; äfv. **Lappo å**; fi. *Lapuanjoki.*

Nykyrka, 1) sn i Stranda hd 2) postexp. samt 3) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Uusikirkko Vp. l.*

Nykyrko, 1) sn i Vemo hd 2) poststat. i 1); fi. *Uusikirkko T. l.*

Nyland, landskap o. län; fi. *Uusimaa.*

Nynäs, 1) egd. i Nousis sn; fi. *Nyyniäinen* 2) egd. i Heinola sn.

Nyslott, stad i S:t M. l.; fi. *Savonlinna.*

Nystad, stad i ÅB. l.; fi. *Uusikaupunki.*

Nyställe, egd. i Padasjoki sn; fi. *Nyystälä.*

Nådendal, stad i ÅB. l.; fi. *Naantali.*

Närpes, 1) sn i Ilmola hd 2) doms. u. Va. hofr. 3) postexp. i 1); fi. *Närpöö* l. *Närpiö.*

Näs, egd. i Nurmijärvi sn; fi. *Kytäjärvi.*

Näsby, gästg. i Houtskärs sn.

Näse, 1) egd. i Borgå sn 2) egd. m. (förut) bruk i Bjernå sn.

Nästis, gästg. i Letala sn; fi. *Nästi.*

Nötö, predikogäll u. Nagu sn.

Obbnäs, udde i Kyrkslätts sn.

Odensari, egd. i Masku sn; fi. *Ohensaari.*

Odensö, egd. i Ekenäs skärgd.

Ois, 1) jvgstat. m. postexp. o. 2) gästg. i Hausjärvi sn; fi. *Oitti* 3) egd. i Tavastehus o. Vånå sn.

Oitans, egd. i Esbo sn.

Oitbacka, egd. i Kyrkslätts sn.

Olofsborg, fornborg v. Nyslott; fi. *Olavinlinna.*

Olsböle, egd. o. gästg. i Tenala sn.

Onas (ŏ-), ö i Borgå sn.

Oravais (å̊-), 1) sn i Lappo hd 2) postexp. i 1); fi. *Oravainen.*

Orisberg (å̊-), 1) egd. m. jordbruksskola o. bruk samt 2) jvgstat. i Storkyro sn; fi. *Orismala.*

Orrengrund, båk o. lotspl. i Pernå sn.

Otnäs, egd. i Esbo sn.

Oulais, 1) sn i Salo hd 2) jvgstat. o. postexp. i 1); fi. *Oulainen.*

Paddais, egd. i Sagu sn; fi. *Parainen.*

Pakinais (pă-), egd. i Rimito sn.

Paldamo, sn i Kajana hd; fi. *Paltamo.*

Palikais (pă-), egd. i Sommarnäs kll.

Palois (pă-), egd. i Idensalmi sn.

Paltilaholm, egd. i Letala sn.

Pargas, 1) sn i Pikis hd 2) postexp. i 1); fi. *Parainen.*

Pargas malm, by m. gästg. i Pargas sn.

Pargas port, 1) sund i Pargas sn 2) lotspl. v. 1); fi. *Paraisten portti.*

Pasvig älf, flod i Lappland; fi. *Paatsjoki.*

Patis, 1) kll i Masku hd 2) poststat. i 1); fi. *Paattinen.*

Pedersöre, 1) sn o. 2) hd i Va. l.; fi. *Pietarsaari.*

Pelgjärvi, 1) sn i Ilomants hd 2) jvgstat. o. poststat. i 1); fi. *Pälkjärvi.*

Pellinge, 1) ögrupp i Borgå sn 2) båk på 1).

Pemar, 1) sn i Pikis hd 2) postexp. i 1); fi. *Paimio.*

Pemarån; fi. *Somerjoki.*

Penäs, egd. i Björneborgs kll; fi. *Pietniemi.*

Pernå, 1) sn o. 2) hd i N. l. 3) postexp. o. 4) gästg. i 1); fi. *Pernaja.*

Pernåviken; fi. *Pernajanlahti.*

Petalaks (pĕ-), sn i Korsholms hd; fi. *Petalahti.*

Pexala, egd. i Angelniemi kll; fi. *Päksala.*

Pickala, egd. i Sjundeå sn; fi. *Pikkala.*

Pielis älf; fi. *Pielinen.*

Pikis, 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Piikkiö.*

Pil, gästg. i Korsnäs sn.

Pinnonäs, egd. i Pedersöre sn.

Pirlaks, egd. i Borgå sn; fi. *Piirlahti.*

Pockar, egd. i Lappträsk sn; fi. *Pukaro.*

Pojo (pōjŏ), sn i Raseborgs hd; fi. *Pohja.*

Pojogård, egd. i Öfverby kll; fi. *Pohjankartano.*

Pojoviken; fi. *Pohjanlahti.*

Porkala, 1) udde samt 2) fyrbåk o. lotspl. i Kyrkslätts sn; fi. *Porkkala.*

Porlom, egd., gästg. o. poststat. i Lappträsks sn; fi. *Porolammi.*

Prestbacka, egd. i Askola kll.

Prestkulla, egd. i Tenala sn.

Prestö, holme, hör. t. Bomarsunds fästn.

Prostvik *(Norrby* o. *Söderby)*, egdar i Nagu sn.

Pullinlaks, egd. i Säminge sn; fi. *Pullinlahti.*

Pungaharju, ås o. kronopark i Kerimäki sn; fi. *Punkaharju.*

Pungalaitio, 1) sn i Loimijoki hd 2) postexp. i 1); fi. *Punkalaidun.*

Puolango, 1) sn i Kajana hd 2) postexp. i 1); fi. *Puolanka.*

Pynnö, egd. i Vesilaks sn; fi. *Palho.*
Pytterlaks, by m. ångsåg o. gästg. i Vederlaks sn; fi. *Pyterlahti.*
Pyttis, 1) sn i Kymmene hd 2) postexp. i 1); fi. *Pyhtää.*
Pyttis ö; fi. *Pyhtäänsaari.*
Påmark, 1) kll i Ulfsby hd 2) postexp. i 1); fi. *Poomarkku.*
Påmarksån; fi. *Honkijoki.*
Päjäne (på-), insjö; fi. *Päijänne.*
Päskylaks, egd. i Säminge sn; fi. *Pääskylahti.*
Päxlaks, egd. i Vichtis sn; fi. *Pääkslahti.*
Pörtom, 1) sn i Korsholms hd 2) postexp. i 1); fi. *Pirttikylä.*
Pörtö, ö i Borgå sn.
Pöytis, 1) sn i Masku hd 2) poststat. i 1); fi. *Pöytyä.*

Qvarken, se **Kvarken.**
Qvarnby, 1) egd. i Veckelaks sn 2) egd. i Sjundeå sn.
Qveflaks, se **Kveflaks.**
Qvidja, egd. i Pargas sn; fi. *Vitja* l. *Kuitia.*
Qviflaks, se **Kviflaks.**

Rabbelugn, egd. i Anjala sn; fi. *Takamaa.*
Radelma, egd. i Pikis sn; fi. *Raadelmaa.*
Ragvaldsby, by m. reservmötespl. i Ulfsby sn; fi. *Ravaninkylä.*
Rankö, båk i Kymmene sn; fi. *Rankinsaari.*
Rasalaks (rå-), egd. i Viborgs sn.
Raseborg, 1) ford. slott o. län 2) hd i N. l. 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Raasepori.*
Rassböle, egd. i Helsingo sn.
Rauhalaks, egd. i Kuopio sn; fi. *Rauhalahti.*
Raumo, 1) stad i ÅB. l. 2) sn i Ulfsby hd; fi. *Rauma.*
Rautlaks, ångbstat. i Sordavala sn; fi. *Rautalahti.*
Rautus, 1) sn i Äyräpää hd 2) postexp. i 1); fi. *Rautu.*
Reiandersgrund, m. fyrfartyg, v. Raumo.
Rengo, 1) sn i Hauho hd 2) poststat. i 1); fi. *Renko.*
Replot (rĕ-), 1) sn i Korsholms hd 2) poststat. i 1); fi. *Raippaluoto.*
Replotfjärden; fi. *Raippaluodon selkä.*
Reso, sn i Masku hd; fi. *Raisio.*
Revolaks (rĕ-), kll i Salo hd; fi. *Revolahti.*
Riddarla, egd. i Tyrvis sn; fi. *Ritala.*
Rilaks, egd. i Bromarf sn; fi. *Riilahti.*
Rilaksfjärden; fi. *Riilahden selkä.*
Rimal, gästg. i Solf sn.
Rimito (rí-), 1) sn i Virmo hd 2) poststat. i 1); fi. *Rymättylä.*
Risby, hamn m. såg i Sastmola sn; fi. *Risula.*
Ristlaks, gästg. i Uguniemi sn; fi. *Ristlahti.*
Ritgrund, båk o. lotspl. i Kvarken.
Rohdais, gästg. i Pyhämaa kll; fi. *Rohdainen.*
Rosendal, egd. i Helsingo sn.
Rudom, egd. i Lappträsk sn.
Runagård, egd. i Sagu sn; fi. *Ruona.*
Rungo, gästg. i Pikis sn; fi. *Runko.*
Runsala, ö v. Åbo; fi. *Ruissalo.*
Ruokolaks, 1) sn i Jäskis hd 2) postexp. i 1); fi. *Ruokolahti.*
Rusk, gästg. i Petalaks sn.

Rågö, egd. i Lokalaks kll.
Råskog, egd. i Nurmijärvi sn.
Räfnäs, egd. i Kustö kll.
Räfsund, sund mell. Kustö o. Pargas öar.
Räfsö, 1) hamn v. Björneborg 2) postexp. i 1); fi. *Reposaari.*
Räntan, Stora, fäste, hör. till Sveaborg; fi. *Harakka.*
Rödhamn, lotspl. i Lemlands sn.
Rödskog, egd. i Esbo sn.
Rödskär, fyrbåk i Finska viken.
Röfvarnäs, egd. i Pargas sn.
Rönnberg, egd. i Nedertorneå sn.
Rönnskär, båk o. lotspl. i Bergö kll.
Rönnäs, egd. i Pernå sn.

Saggö, lotspl. i Saltviks sn.
Sagu, 1) sn i Pikis hd 2) poststat. i 1); fi. *Sauvo.*
Sahalaks (så-), 1) sn i Birkala hd 2) poststat. i 1); fi. *Sahalahti.*
Saima el. **Saimen**, insjö; fi. *Saimaa.*
Saima kanal; fi. *Saimaan kanava.*
Salais (så-), egd. i Halikko sn.
Salmis, 1) sn o. 2) hd i Vi. l. 3) doms. u. Vi. hofr. 4) postexp. i 1) 5) slagfält i Kuortane sn 6) egd. i Loppis sn 7) gästg. i Ulfsby sn; fi. *Salmi.*
Salo (sålå), 1) sn o. 2) hd i U. l. 3) doms. u. Va. hofr.; fi. *Saloinen.*
Salogård, egd. i Uskela sn; fi. *Salonkartano.*
Saltvik, 1) sn i Ålands hd 2) poststat. i 1).
Sand, egd. i Bromarfs sn.
Sandhamn, ö v. Helsingfors.
Sandnabba, gästg. i Purmo sn.
Sandnäs, egd. i Loppis sn.
Sandudd, udde m. tapetfabrik v. Helsingfors; fi. *Hiekkaniemi.*
Sandviken, hamn m. ångsåg i Helsingfors; fi. *Hiekkalahti.*
Sandö, 1) ångbstat. i Karuna kll 2) ångb.-stat. i Nagu sn.
Sandö ström, sund mell. Kimito ö o. fastlandet.
S:t Andreæ, 1) sn i Jäskis hd 2) jvgstat. o. 3) postexp. i 1); fi. *Antrea.*
S:t Bertils, 1) sn i Halikko hd 2) poststat. i 1); fi. *Pertteli.*
S:t Johannes, 1) sn i Stranda hd 2) poststat. i 1); fi. *Johannes* l. *Kakki.*
S:t Karins, sn i Pikis hd; fi. *Kaarina* l. *Nummi.*
S:t Marie, sn i Masku hd; fi. *Räntämäki.*
S:t Michel, 1) stad 2) sn 3) hd o. 4) län 5) doms. u. Vi. hofr.; fi. *Mikkeli.*
S:t Mårtens, 1) sn i Masku hd 2) poststat. i 1); fi. *Marttila.*
Sannais, gästg. i Vemo sn; fi. *Sannainen.*
Sannäs, egd. i Borgå sn.
Sarflaks, egd. i Pernå sn; fi. *Sarvilahti.*
Sarfsalö, egd. i Pernå sn; fi. *Sarvisalo.*
Saris, 1) egd. i Tammela sn 2) egd. i Mäntsälä sn 3) egd. i Ulfsby sn 4) egd. i Mietois sn; fi. *Saari.*
Sastmola, 1) sn i Ulfsby hd 2) postexp. i 1); fi. *Merikarvia.*
Satakunda (så-), landskap; fi. *Satakunta.*
Savolaks (så-), landskap; fi. *Savo.*
Saxby, handelsby i Borgå sn.
Segelskär, båk i Ekenäs sn.
Seitskär, ö i Finska viken, m. fyrbåk; fi. *Seitskari.*
Seikis, 1) jvghaltp. o. gästg. i Vichtis sn;

fi. *Selki* 2) egd. i Mouhijärvi sn; fi. *Selkee.*

Sellinge, egd. i Mäntsälä sn; fi. *Sälinkää.*

Sesta, egd. i Nastola sn; fi. *Seesta.*

Sexmilaren, fjärd v. Nystad.

Sibbas, egd. i Kustö kll.

Sibbo, sn i Helsinge hd; fi. *Sipoo.*

Sideby, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Siipyy.*

Sideby udde; fi. *Siipyyn niemi.*

Signilskär, lotspl. i Eckerö sn.

Sigtuna, by i Kemi sn; fi. *Liedikkala.*

Sikais, 1) sn i Ulfsby hd 2) postexp. i 1); fi. *Siikainen.*

Silfvast, gästg. i Jeppo kll.

Simons, gästg. i Oravais sn.

Sisbacka, gästg. i Purmo sn.

Siversberg, egd. i Mäntsälä sn; fi. *Hautjärvi.*

Sjundby, egd. i Sjundeå sn.

Sjundeå, 1) sn i Lojo hd 2) postexp. i 1); fi. *Siuntio.*

Sjusholm, egd. i Gustafs kll.

Själö, hospital i Nagu sn; fi. *Seili.*

Sjöfors, vattenfall i Kymmene älf.

Sjögård, egd. i Pernå sn.

Sjökulla, egd. i Lappträsks sn.

Sjölaks, egd. i Kimito sn; fi. *Syvälahti.*

Skafvaböle (skă-), gästg. i Tusby sn; fi. *Yrylä.*

Skarpans, förut fästn. o. köp. i Sunds sn.

Skatakubben (skătă-), lotspl. i Helsingfors hamn.

Skatudden, stadsdel i Helsingfors; fi. *Katajanokka.*

Skiftet, fjärd mell. Åland o. fastlandet; fi. *Kihti.*

Skinnars, egd. i Kyrkslätts sn.

Skinnarvik, egd. m. glasbruk i Dragsfjärds kll.

Skogby, bruk i Tenala sn.

Skogman, gästg. i Sideby sn.

Skuru, lastagepl. i Pojo sn.

Skyttälä (sk-), 1) stadsdel i Tammerfors 2) jvgstat. o. poststat. i Kumo sn 3) egd. i Hauho; fi. *Kyttälä.*

Sköldvik, egd. i Borgå sn.

Slemmen, fjärd v. Mariehamn.

Smeds, egd. i Mustasaari sn.

Smedsbacka, egd. i Nykarleby sn.

Snappertuna, 1) kll i Raseborgs hd 2) poststat. i 1).

Snickars, 1) egd. i Borgå sn 2) gästg. i Solf sn.

Snipan, grund m. fyrfartyg i Kvarken.

Soanlaks (så-), 1) sn i Sordavala hd 2) poststat. i 1); fi. *Soanlahti.*

Socklothällan, båk o. lotspl. v. Nykarleby.

Sofiero, egd. i Hattula sn.

Solf, 1) sn i Korsholms hd 2) poststat. i 1); fi. *Sulva.*

Sommarnäs, 1) kll i Tammela hd 2) poststat. i 1); fi. *Somerniemi* 3) egd. i Orimattila sn.

Sommarö, fyrbåk i Finska viken; fi. *Sommeri.*

Sonaby (să-), egd. i Helsinge sn.

Sonnäs, egd. i Ulfsby sn; fi. *Sunniemi.*

Sonröda, egd. i Saltviks sn.

Sordavala (sårdăvălă), 1) stad 2) sn o. hd i Vi. l. 3) doms. u. Vi. hofr.; fi. *Sortavala.*

Sortanlaks (sår-), 1) hamnpl. m. tullstat. o. gästg. samt 2) poststat. i Pyhäjärvi sn; fi. *Sortanlahti.*

Sottunga, 1) kll i Ålands hd 2) lotspl. i 1).

Spakanäs, egd. i Pojo sn.

Spjutsund, egd. i Sibbo sn.

Spurila, egd. i Pomars sn; äfv. *Loppisgård.*

Staffansby, egd. i Helsinge sn.

Stansvik, egd. i Helsinge sn.

Sten, gästg. i Mustasaari sn *(Toby).*

Stenbacka, gästg. i Etseri sn.

Steninge, egd. i Karuna kll.

Stensböle, egd. i Borgå sn.

Stensvik, egd. m. tegelbruk i Esbo sn.

Stjernsund, egd. i Hattula sn; fi. *Lepaa.*

Stockfors, egd. i Pyttis sn.

Stor-Abborfors, egd. i Pyttis sn.

Storby, 1) egd. i Strömfors sn 2) egd. i Sysmä sn; fi. *Suurikylä* 3) egd. i Reso sn; fi. *Isokylä.*

Stor-Evois (ĕ-), gästg. i Lampis sn; fi. *Iso-Evo.*

Storgård, 1) egd. i Borgå sn 2) egd. i Muurla kll 3) egd. i Pikis sn.

Stor-Heikilä, egd. i S:t Marie sn.

Stor-Hitis, egd. i Janakkala sn.

Storkallegrund, m. fyrfartyg, i Bottniska viken.

Storkyro, 1) sn i Korsholms hd 2) postexp. i 1); fi. *Isokyrö.*

Stor-Merijoki (mĕ-), egd. i Viborgs sn.

Storms, egd. i Kyrkslätts sn.

Stor-Mälö, egd. i Pargas sn.

Stor-Polko, egd. i Rimito sn.

Stor-Rahl (rå-), egd. i Gustafs kll; fi. *Isorahi.*

Storsundsharun, båk i Ekenäs sn.

Stor-Tavastila, egd. i Kymmene sn.

Stor-Tötar, egd. i Lojo sn.

Storå, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Isojoki.*

Storån, se **Lappfjärds å.**

Storön, i Lojo sjö; fi. *Isosaari.*

Stranda, 1) hd i Vi. l. 2) doms. u. Vi. hofr.; fi. *Ranta.*

Strang, gästg. i Vindala sn.

Strömfors, 1) sn i Pernå hd 2) postexp. i 1); fi. *Ruotsinpyhtää* 3) bruk i 1).

Strömma, egd. i Bjernå sn.

Strömma kanal, sund mell. Kimito ö o. fastlandet.

Strömmingsbådan, fyrbåk i Bergö kll.

Ströms, egd. i Helsinge sn.

Strömsberg, egd. i Borgå sn.

Strömsby, egd. i Kyrkslätts sn.

Strömsdal, bruk i Nilsiä sn; fi. *Juvantehdas.*

Strömsnäs, egd. i Viborgs sn.

Strömsvik, egd. i Finströms sn.

Strömsö, egd. i Snappertuna kll.

Stubben, båk o. lotspl. i Munsala sn.

Stål, gästg. i Pörtom sn.

Sumiais (sů-), 1) kll i Laukas hd 2) poststat. i 1); fi. *Sumiainen.*

Sund, sn i Ålands hd.

Sundharun, båk i Ekenäs sn.

Sundholm, egd. i Nykyrko sn.

Sundsbacka, egd. i Karis sn.

Sundsberg, egd. i Kyrkslätts sn.

Sunnanå, egd. i Dragsfjärds kll.

Svartholm, förut fäste i Pernå sn.

Svartå, 1) egd. o. bruk samt 2) jvgstat. m. postexp. o. gästg. i Karis sn; fi. *Mustio.*

Svartö, (Vester-, Stor- o. Lill-Öster-), fästen å Sveaborg.

Sveaborg, fästning v. Helsingfors; fi. *Viapori.*

Svedja, egd. i Sjundeå sn.

Svenskby, gästg. i Lappträsks sn; fi. *Ruotsinkylä.*

Svensksund, i Kymmene sn; fi. *Ruotsinsalmi.*

Systerbäck, gränsflod mot Ryssland; fi. *Rajajoki.*

Sätevalla, egd. i Lempälä sn; fi. *Sotavalta.*

Säbbskär, fyrbåk i Luvia sn; fi. *Säppi.*

Säfträsk, gästg. i Pernå sn.

Sälgrund, fyrbåk o. lotspl. v. Kaskö.

Sällvik, 1) egd. i Pojo sn 2) egd. i Ruovesi sn.

Sälskär, fyrbåk i Hammarlands sn.

Säminge, sn i Rantasalmi hd; fi. *Sääminki.*

Söderfinne, ford. lagsaga.

Söderkulla, 1) egd. i Sibbo sn 2) egd. i Bertula kll.

Söderkullalaks, gästg. i Evijärvi sn; fi. *Syöterkultalahti.*

Söderskär, fyrbåk i Sibbo sn.

Södervartsala, gästg. i Gustafs sn.

Sörnäs, för- o. hamnstad t. Helsingfors; fi. *Söörnäinen.*

Tacksamvik, lastagepl. o. källa i Oravais sn.

Tali, egd. i Helsinge sn.

Talis, 1) egd. o. 2) jvghaltp. i Viborgs sn; fi. *Tali.*

Tallmo, egd. i Sibbo sn.

Tammerfors, stad i T. l.; fi. *Tampere.*

Tana älf, gränsflod mot Norge; fi. *Tenojoki.*

Tankar, fyrbåk o. lotspl. i Kronoby sn.

Tast, gästg. i Nedervetils kll.

Tatis, egd. i Merimasku kll.

Tavastby, egd. i Elimä sn.

Tavastehus, 1) slott 2) stad o. 3) län; fi. *Hämeenlinna.*

Tavastkulla, egd. i Helsinge sn.

Tavastkyro, 1) sn i Ikalis hd 2) postexp. i 1); fi. *Hämeenkyrö.*

Tavastland, landskap; fi. *Häme.*

Tavastmon; fi. *Hämeenkangas.*

Tenala, 1) sn i Raseborgs hd 2) poststat. i 1); fi. *Tenhola.*

Tengeli älf, biflod till Torneå älf; fi. *Tengeliönjoki.*

Terdis, egd. i Sääksmäki sn.

Terfsund, sund i Pargas sn.

Terijärvi, 1) sn i Pedersöre hd 2) postexp. i 1); fi. *Teerijärvi* l. *Teirijärvi.*

Terranova, egd. i Lampis sn; fi. *Kivismäki.*

Tervik, egd. i Pernå sn.

Tessjö, by i Pyttis sn; fi. *Taasia.*

Tessvärr, egd. i Finby kll.

Timmerbacka, gästg. i Terijärvi sn.

Tjusterby, 1) egd. i Pernå sn 2) egd. i Sjundeå sn.

Tjöck, by i Lappfjärds sn; fi. *Tiukka.*

Toby, jvgstat. m. postexp. i Mustasaari sn; fi. *Tuovila.*

Tolkis, såg o. bruk i Borgå sn.

Tomasbacka, egd. i Munsala sn.

Tomasböle, ford. pappersbruk i Pojo sn.

Tomtbacka, egd. i Helsinge sn.

Toras, egd. i Nagu sn.

Torby, egd. i Pojo sn.

Torlaks, egd. i Nykyrko sn.

Torneå, 1) stad i U. l. 2) doms. u. Va. hofr.; fi. *Tornio.*

Torneå älf, gränsflod mot Sverige; fi. *Tornionjoki.*

Torngrund, båk i Lappfjärds sn.

Torp, gästg. i Pedersöre sn.

Torpet, egd. i Nedertorneå sn.

Torpö, lotspl. i Eckerö sn.
Tors, egd. i Kustö kll.
Torsnäs, egd. i Björneborgs kll; fi. *Tuorsniemi.*
Torsvik, egd. i Kyrkslätts sn.
Tosarby, egd. i Sunds sn.
Tottesund, egd. i Maxmo kll.
Trollböle, egd. i Ekenäs sn.
Trollshofda, bruk i Tenala sn.
Trullögrund, lotspl. i Gamlakarleby sn.
Trångsund, hamn m. postexp. v. Viborg; fi. *Uuras.*
Träsk, 1) egd. i Sunds sn 2) gästg. i Vörå sn.
Träskby, egd. i Pargas sn; fi. *Järvenkylä.*
Träskvik, 1) egd. i Sideby sn 2) egd. i Muurla kll; fi. *Suoloppi.*
Träskända, 1) egd. i Esbo sn 2) egd. samt 3) gästg. o. jvgstat. m. postexp. i Tusby sn; fi. *Järvenpää.*
Tuomols, gästg. i Töfsala sn; fi. *Tuomoinen.*
Tuovilanlaks, 1) vik, 2) egd., gästg. o. lastagepl. samt 3) poststat. i Maninga sn; fi. *Tuovilanlahti.*
Tuoxlaks, egd. o. gästg. i Sordavala sn; fi. *Tuokslahti.*
Turengi (tú-), 1) jvgstat. m. postexp. samt 2) gästg. i Janakkala sn; fi. *Turenki.*
Turholm, egd. i Helsinge sn.
Tusby, sn i Helsinge hd; fi. *Tuusula.*
Tvärminne, lotspl. i Ekenäs sn.
Tvärminnefjärden.
Tykö, egd. o. bruk i Bjernå sn; fi. *Teijo.*
Tyrvis, 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) jvg.-stat. o. 4) postexp. i 1); fi. *Tyrvää.*
Tyrvändö, kll i Hauho hd; fi. *Tyrväntä.*
Tytterskär, ö i Finska viken; fi. *Tytärsaari.*
Töfsala, 1) sn i Vemo hd 2) postexp. i 1); fi. *Taivassalo.*
Tölö, förstad t. Helsingfors, m. park.
Tönnö, egd. i Orimattila sn.

Uguniemi (úgŭ-), 1) sn i Sordavala hd 2) postexp. i 1); fi. *Uukuniemi.*
Uleå, 1) sn o. 2) hd i U. l. 3) doms. u. Va. hofr.; fi. *Oulu.*
Uleåborg, 1) stad o. 2) län; fi. *Oulu.*
Uleå älf; fi. *Oulujoki.*
Uleåsalo, kll i Uleå hd; fi. *Oulunsalo.*
Ulfsby, 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr. 4) poststat. i 1); fi. *Ulvila.*
Ulrikasborg, nuv. Brunnsparken i Helsingfors.
Ulves, gästg. i Lappfjärds sn.
Urals, 1) sn i Laukas hd 2) poststat. i 1); fi. *Uurainen.*
Urdiala, 1) sn i Tammela hd 2) jvgstat. m. postexp. i 1); fi. *Urjala.*
Uttis, jvgstat. m. postexp. i Valkeala sn; fi. *Utti.*
Utö, fyrbåk o. lotspl. i Skiftet.

Vallgrund, ö i Replot sn.
Valsörarne, fyrbåk i Kvarken.
Vambula, 1) kll i Loimijoki hd 2) postexp. i 1); fi. *Vampula.*
Vanda å; fi. *Vantaanjoki.*
Vandrock, sund i Nagu sn.
Vapparn, fjärd i Åbo skärgård.
Vargö, fäste å Sveaborg.
Vargö gaddar, undervattensklippor i Bottniska viken.

Vasa, 1) stad o. 2) län; fi. *Vaasa.*

Vasklot, hamn v. Vasa; fi. *Vaskiluoto.*

Veckelaks, sn i Kymmene hd; fi. *Vehkalahti.*

Veckoski, gästg. i Borgå sn; fi. *Vehkakoski.*

Vederlaks (vĕ-), 1) sn i Kymmene hd 2) postexp. i 1); fi. *Virolahti.*

Vehmais, 1) jvgstat. o. gästg. i Messuby sn; fi. *Vehmaa* 2) egd. i Rautus sn 3) egd. i Jockas sn.

Vehmalais, förut kll u. Virmo sn; fi. *Vehmalainen.*

Vejby, egd. i Lojo sn.

Vemo, 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr. 4) postexp. i 1); fi. *Vehmaa.*

Vemoviken; fi. *Vehmaassalmi.*

Verknäs, Finlands västligaste udde.

Vesilaks (vĕ-), 1) sn i Birkala hd 2) postexp. i 1); fi. *Vesilahti.*

Vessölandet, ö i Borgå sn.

Vestanfjärd, 1) kll i Halikko hd 2) poststat. i 1).

Vestankvarn, egd. i Ingå sn.

Vestankärr, egd. i Kimito sn.

Vestanvik, egd. i Dragsfjärds kll.

Vesterby, egd. i Ekenäs sn.

Vesterkulla, 1) egd. i Helsinge sn 2) gästg. i Ingå sn.

Vestlaks, egd. i Vestanfjärds kll.

Vesunda (vĕ-), egd. i Hattula sn; fi. *Vesunti.*

Vetil, 1) sn i Pedersöre hd 2) postexp. i 1); fi. *Veteli.*

Vetterkulla, egd. i Eräjärvi kll.

Vexiö, egd. i Kangasala sn; fi. *Vääksy.*

Viborg, 1) slott 2) stad 3) sn o. 4) län; fi. *Viipuri* 5) egd. i Bjernå sn.

Vichtis, 1) sn i Lojo hd 2) postexp. i 1); fi. *Vihti.*

Vidskären, se **Fiskarö, Stora.**

Viedal, egd. i Loppis sn.

Vik, 1) egd. i Birkala sn 2) egd. i Angelniemi kll.

Vikom, egd. i Nagu sn.

Viksberg, 1) egd. i Tammela sn 2) egd. i Pemars sn; fi. *Hevonpää.*

Viksgård, egd. i Kimito sn.

Viks ladugård, egd. i Helsinge sn.

Vilhelmsberg, egd. i Lempälä sn; fi. *Kulju.*

Vilhelmsdal, egd. i Idensalmi sn; fi. *Runni.*

Viljois, egd. i Rimito sn.

Villehtis, jvgstat. m. postexp. i Nastola sn; fi. *Villähti.*

Villinge, egd. i Helsinge sn.

Villmanstrand, stad i Vi. l.; fi. *Lappeenranta.*

Villnäs, 1) kll i Virmo hd 2) postexp. i 1); fi. *Askainen* 3) egd. i 1); fi. *Louhisaari* 4) egd. i Veckelaks sn.

Viluis (vĭ-), egd. i Messuby sn.

Vindala, 1) sn i Kuortane hd 2) postexp. i 1); fi. *Vimpeli.*

Virdois, 1) sn i Kuortane hd 2) postexp. i 1); fi. *Virrat* 3) se **Liljefors.**

Virkby, 1) ångsåg o. 2) jvghaltp. i Lojo sn; fi. *Virkkala.*

Virmo, 1) sn o. 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr. 4) poststat. i 1); fi. *Mynämäki.*

Virvik, egd. i Borgå sn.

Visulaks (vĭ-), egd. i S:t Michels sn; fi. *Visulahti.*

Vitting, gästg. i Ylistaro sn.

Voistis, egd. i Hollola sn; fi. *Voistio.*

Vois (-ō-), egd. i Kyrkslätts sn.

Wredeby, egd. i Anjala sn; fi. *Muhuniemi.*

Vuojoki, egd. i Euraåminne sn; fi. *Vuohijoki.*

Vuoxen, 1) flod 2) postexp. i S:t Andreæ sn; fi. *Vuoksi.*

Vånå, sn i Hauho hd; fi. *Vanaja.*

Vårdö, 1) sn i Ålands hd 2) poststat. i 2).

Våtskär, lotspl. i Pernå sn.

Vägsjö, gästg. i Asikkala sn ; fi. *Vääksy.*

Växär (-ǟr), egd. i Snappertuna kll; fi. *Vehkasaari.*

Vörå, 1) sn i Lappo hd 2) postexp. i 1); fi. *Vöyri.*

Vöråborg, egd. i Vörå sn.

Ylänegård (ȳ-), egd. i Yläne sn.

Yttergrund, fyrbåk o. lotspl. i Sideby sn.

Ytteruddskär, lotspl. i Maxmo sn.

Ytterö, egd. i Ulfsby sn; fi. *Yyteri.*

Yxpila (-ĭ-), hamn m. poststat. v. Gamlakarleby; fi. *Ykspihlaja.*

Zarlund, egd. i Virdois sn.

Åbo, 1) slott 2) stad o. 3) län; fi. *Turku.*

Åby, egd. i Borgå sn.

Åggelby, jvghaltp. i Helsinge sn; fi. *Oulunkylä.*

Åland, 1) landskap 2) hd i ÅB. l. 3) doms. u. Å. hofr.; fi. *Ahvenanmaa.*

Ålands haf; fi. *Ahvenanmeri.*

Åminne, 1) egd. i Halikko sn 2) egd. i Pojo sn 3) egd. i Esbo sn 4) egd. i Tusby sn; fi. *Joensuu.*

Åminneborg, egd. i Malaks sn.

Åminnefors, bruk i Pojo sn.

Ånäs, 1) egd. i Kauhava sn 2) egd. i Strömfors sn.

Åsvik, gästg. i Terijärvi sn.

Åvik, 1) egd. i S:t Marie sn; fi. *Huilu* 2) egd. i Somero sn.

Ärans grund, m. fyrfartyg, nära Helsingfors.

Öfverby, 1) predikogäll u. Bjernå sn 2) poststat. i 1) 3) egd. i Bjernå sn 4) gästg. i Kyrkslätts sn; fi. *Yliskylä.*

Öfverkiminge, 1) kll i Uleå hd 2) poststat. i 1); fi. *Ylikiiminki.*

Öfvermark, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Ylimarkku.*

Öfvertorneå, 1) sn i Kemi hd 2) postexp. i 1); fi. *Ylitornio.*

Ömossa, gästg. i Sideby sn.

Önningeby, gästg. i Jomala sn.

Örnevik, egd. i Jorois sn; fi. *Paajala.*

Österbotten, landskap; fi. *Pohjanmaa.*

Östermark, 1) sn i Ilmola hd 2) postexp. i 1); fi. *Teuva.*

Östermyra, 1) egd. o. bruk samt 2) jvg.-stat. o. postexp. i Seinäjoki kll; fi. *Seinäjoki.*

Östersundom, egd. i Sibbo sn.

Finsk-svensk uppslagslista.

Ahkionlahti = **Ahkionlaks.**
Ahlainen = **Hvittisbofjärd.**
Aholahti = **Aholaks.**
Ahtinen = **Ahtis.**
Ahvenanmaa = **Åland.**
Ahvenanmeri = **Ålands haf.**
Ahvenkoski = **Abborfors.**
Airisto = **Erstan.**
Akaa = **Ackas.**
Alakartano = **Frugård.**
Alatornio = **Nedertorneå.**
Alaveteli = **Nedervetil.**
Alavus l. *Alavuus* = **Alavo.**
Alhainen = **Alhais.**
Annan tehdas = **Anna bruk.**
Anskuu = **Antskog.**
Antrea = **S:t Andreæ.**
Artjärvi = **Artsjö.**
Artukainen = **Artukais.**
Askainen = **Villnäs.**
Aurajoki = **Aura å.**
Autinen = **Autis.**
Autuinen = **Autuis.**

Bötomvuori = **Bötomberget.**

Daalintehdas = **Dalsbruk.**

Elimo = **Elgmo.**
Elimäki = **Elimä.**
Emäsalo = **Emsalö.**
Enontekiö = **Enontekis.**
Espoo = **Esbo.**
Eurajoki = 1) **Eura å** 2) **Euraåminne.**
Evo = **Evois.**

Forssa = **Forsa.**
Friitala = **Friby.**
Fulkkila = **Fulkila.**

Haali = **Halis.**
Haapaniemi = **Aspnäs.**
Haapasaari = **Aspö.**
Haaroinen = **Harois.**
Haikko = **Haiko.**
Hailuoto = **Karlö.**
Haka = **Haga.**
Hakoinen = **Haga.**
Haksala = **Haxalö.**
Halsua = **Halso.**
Hamina = **Fredrikshamn.**
Haminanlahti = **Haminanlaks.**
Hammaslahti = **Hammaslaks.**
Hanka = **Hanga.**
Hanko = **Hangö.**
Hankoniemi = **Hangöudd.**
Hanninkylä = **Handby.**
Harakka = **Räntan, Stora.**
Harju = **Harjus.**
Hartola = **Gustaf Adolfs.**
Hautjärvi = **Siversberg.**
Helsinki = 1) **Helsinge** 2) **Helsingfors.**

Hermanni = **Hermanstad.**
Herniäinen = **Herrenäs.**
Hevonpää = **Viksberg.**
Hiekkalahti = **Sandviken.**
Hiekkaniemi = **Sandudd.**
Hiittinen = **Hitis.**
Hikiä = **Hikie.**
Himanka = **Himango.**
Hirsala = **Hirsalö.**
Hirvilahti = **Elgsvik.**
Honkijoki = **Påmarksån.**
Honkilahti = **Hongilaks.**
Honkola = **Hongola.**
Houtskari = **Houtskär.**
Huilu = **Åvik.**
Huittinen = **Hvittis.**
Huovari = **Hoför.**
Hypäinen = **Hypäis.**
Hyvinkää = **Hyvinge.**
Häme = **Tavastland.**
Hämeenkangas = **Tavastmon.**
Hämeenkyrö = **Tavastkyro.**
Hämeenlinna = **Tavastehus.**

Ii = **Ijo.**
Iijoki = **Ijo älf.**
Iisalmi = **Idensalmi.**
Iitti = **Itis.**
Ikaalinen = **Ikalis.**
Ilmajoki = 1) **Ilmola** 2) **Ilmola å.**
Ilme = **Ilmes.**
Ilola = **Illby.**
Ilomantsi = **Ilomants.**
Impilahti = **Impilaks.**
Inari = **Enare.**
Inarijärvi = **Enare träsk.**
Inkala = **Ingala.**
Inkeri = **Ingeris.**

Inkeroi l. *Inkeroinen* = **Ingerois.**
Inko = **Ingå.**
Iso-Evo = **Stor-Evois.**
Isojoki = 1) **Lappfjärds å** 2) **Storå.**
Isokylä = **Storby.**
Isokyrö = **Storkyro.**
Isorahi = **Stor-Rahi.**
Isosaari = **Storön.**

Jaakkima = **Jakimvara.**
Jepua = **Jeppo.**
Joensuu = **Åminne.**
Johannes = **S:t Johannes.**
Jokioinen = **Jockis.**
Joroinen l. *Joroisi* = **Jorois.**
Juntola = **Jundola.**
Jutikkala = **Judickala.**
Juuka = **Juga.**
Juutas = **Jutas.**
Juva = **Jockas.**
Juvantehdas = **Strömsdal.**
Järvenkylä = **Träskby.**
Järvenpää = **Träskända.**
Järäinen = **Järäis.**
Jääski = **Jäskis.**

Kaarina = **S:t Karins.**
Kaasmarkku = **Karlsmark.**
Kaipiainen = **Kaipiais.**
Kaislahti = **Kaislaks.**
Kaivoinen = **Kaivois.**
Kajaani = **Kajana.**
Kajaanin linna = **Kajaneborg.**
Kakki = **S:t Johannes.**
Kalkkinen = 1) **Kalkis** 2) **Kalkis ström.**
Kankainen = **Kankas.**
Karijoki = **Bötom.**
Karinainen = **Karinais.**

Karja = **Karis.**
Karjala = **Karelen.**
Karjalantaipale = **Karelska näset.**
Karjalohja = **Karislojo.**
Karkkila = **Högfors.**
Karunki = **Karungi.**
Kaskinen = **Kaskö.**
Katajanokka = **Skatudden.**
Kauniainen = **Kaunlais.**
Kaustinen = **Kaustby.**
Kavantjärvi = **Kavantholm.**
Kavantsaari = **Kavantholm.**
Kelhoinen = **Kelhois.**
Kellahti = **Källfjärd.**
Kellokoski = **Mariefors.**
Kelttinen = **Keltis ström.**
Kemijoki = **Kemi älf.**
Kemijärvi = 1) **Kemi träsk** 2) **Kemiträsk.**
Kemiö = **Kimito.**
Kemiön kanava = **Kimito kanal.**
Kerava = **Kervo.**
Kesälahti = **Kesälaks.**
Keuruu = **Keuru.**
Kide = **Kides.**
Kihti = **Skiftet.**
Kiiala = **Kiala.**
Kiikoinen = **Kikois.**
Kiiminki = **Kiminge.**
Kirjavalahti = **Kirjavalaks.**
Kirkkonummi = 1) **Kyrkslätt** 2) **Kyrkstad.**
Kirkniemi = **Gerknäs.**
Kirvu = **Kirvus.**
Kitee = **Kides.**
Kiukainen = **Kiukais.**
Kivennapa = **Kivinebb.**
Kivimaa = **Gustafs.**
Kivismäki = **Terranova.**
Klaukkala = **Klöfskog.**
Koikkala = **Haneberg.**
Koivisto = **Björkö.**
Koivulahti = **Kvevlaks.**
Kokemäenjoki = **Kumo älf.**
Kokemäen kartano = **Kumogård.**
Kokemäki = **Kumo.**
Kokkola = **Gamlakarleby.**
Konho = **Konhof.**
Kononsaari = **Konevits.**
Kontiolahti = **Kontiolaks.**
Korkeakoski = **Högfors.**
Korkeasaari = **Högholmen.**
Korvoinen = **Korois.**
Korpilahti = **Korpilaks.**
Korsholma = **Korsholm.**
Korsu = **Korso.**
Kosken kartano = **Koskisgård.**
Koskenkylä = **Forsby.**
Koski = 1) **Eriksberg** 2) **Koskis.**
Kouki = **Grönvik.**
Kristiina = **Kristinestad.**
Kruununkylä = **Kronoby.**
Kuhmalahti = **Kuhmalaks.**
Kuhmoinen = **Kuhmois.**
Kuitia = **Qvidja.**
Kuivalahti = **Kviflaks.**
Kulju = **Vilhelmsberg.**
Kullaa = **Kulla.**
Kupittaa = **Kuppis.**
Kurkijoki = **Kronoborg.**
Kurkku = **Kvarken.**
Kurvola = **Fredrikstorp.**
Kustaus = **Gustaf Adolfs.**
Kustavi = **Gustafs.**
Kutila = **Kangais.**
Kuusisto = **Kustö.**
Kuusiston kartano = **Kustögård.**
Kylliälä = **Nygård.**

Kylälahti = **Byvik.**
Kymi = **Kymmene.**
Kymijoki = **Kymmene älf.**
Kyminlinna = **Kymmenegård.**
Kyrönjoki = **Kyro älf.**
Kyröskoski = **Kyrofors.**
Kyttälä = **Skyttälä.**
Kytäjärvi = **Näs.**
Kyyrö = **Kyro.**
Käkisalmi = **Kexholm.**
Kälviä = **Kelviå.**
Köyliö = **Kjulo.**
Köyliönjärvi = **Kjulo träsk.**
Köyliönsaari = **Kjuloholm.**

Laakspohja = **Laxpojo.**
Laatokka = **Ladoga.**
Lahdenpohja = **Brovik.**
Lahinen = **Lahls.**
Lahti = **Lahtis.**
Laihia = **Laihela.**
Laitila = **Letala.**
Lammi = **Lampis.**
Lankkoski = **Långfors.**
Lapila = **Ekstensholm.**
Lapinlahti = 1) **Lapinlaks** 2) **Lappvik.**
Lapinmaa = **Lappland.**
Lappeenranta = **Villmanstrand.**
Lappi = **Lappmarken.**
Lapua = **Lappo.**
Lapuanjoki = **Lappo å l. Nykarleby älf.**
Lapuan kirkonkylä = **Lappo-Storby.**
Lapväärtti = **Lappfjärd.**
Lassila = **Kläsmark.**
Laukaa = **Laukas.**
Lavansaari = **Löfskär.**
Lemi = **Klemis.**
Lempisaari = **Lemsjöholm.**
Lempoinen = **Lembois.**
Lempyy = **Lemby.**
Lempäälä = **Lempälä.**
Lemsholma = **Lemsjöholm.**
Lemu = **Lemo.**
Lemunniemi = **Lemo udde.**
Lepaa = **Stjernsund.**
Leppälahti = **Leppälaks.**
Leväinen = **Leväis.**
Liedikkala = **Sigtuna.**
Lielahti = **Lielaks.**
Lieto = **Lundo.**
Liminka = **Limingo.**
Lintulahti = **Lintulaks.**
Liperi = **Libelits.**
Littoinen = **Littois.**
Lohikoski = **Kangais.**
Lohja = **Lojo.**
Lohjanjärvi = **Lojo sjö.**
Lohtoja = **Lochteå.**
Loimaa = **Loimijoki.**
Lokalahti = **Lokalaks.**
Loppi = **Loppis.**
Louhisaari = **Villnäs.**
Loviisa = **Lovisa.**
Luhanka = **Luhango.**
Luopioinen = **Luopiois.**
Luoto = **Larsmo.**
Lyttylä = **Lyttskär.**

Maalahti = **Malaks.**
Maarianhamina = **Mariehamn.**
Maksanmaa = **Maxmo.**
Malmi = **Malm.**
Malminkartano = **Malmgård.**
Marttila = **S:t Märtens.**
Matildan tehdas = **Matildedal.**
Meijerhovi = **Mejerhof.**

Meltola = **Meldola.**
Mentlahti = **Mendolaks l. Mentlaks.**
Merikarvia = **Sastmola.**
Mervi = **Mervis.**
Messukylä = **Messuby.**
Mietoinen = **Mietois.**
Mikkeli = **S:t Michel.**
Moinsalmi = **Mojsund.**
Monnila = **Monnby.**
Muhuniemi = **Wredeby.**
Mukkula = **Mokulla.**
Multia = **Muldia.**
Munapirtti = **Mogenpört.**
Muola = **Mola.**
Muonionjoki = **Muonio älf.**
Mustinlahti = **Mustinlaks.**
Mustio = **Svartå.**
Mynämäki = **Virmo.**
Myrskylä = **Mörskom.**
Männäinen = **Männäis.**

Naantali = **Nådendal.**
Napue = **Napo.**
Nauvo = **Nagu.**
Niemi = **Niemis.**
Nikkilä = **Nickby.**
Niittylahti = **Nitylaks.**
Nikolainkaupunki = **Nikolaistad.**
Niuvanniemi = **Fagernäs.**
Noormarkku = **Norrmark.**
Nousiainen = **Nousis.**
Nukari = **Nuckars.**
Nummi = 1) **S:t Karins** 2) **Nummis.**
Nummilahti = **Numlaks.**
Nuoramoinen = **Nuoramois.**
Nurmi = **Nurmis.**
Nuutajärvi = **Notsjö.**
Nyyniäinen = **Nynäs.**
Nyystälä = **Nyställe.**
Närpiö l. *Närpöö* = **Närpes.**
Nästi = **Nästis.**

Ohensaari = **Odensaari.**
Oitti = **Ois.**
Olavinlinna = **Olofsborg.**
Oravainen = **Oravais.**
Orismala = **Orisberg.**
Oulainen = **Oulais.**
Oulu = 1) **Uleå** 2) **Uleåborg.**
Oulujoki = **Uleå älf.**
Oulunkylä = **Åggelby.**
Oulunsalo = **Uleåsalo.**

Paajala = **Örnevik.**
Paakarla = **Bagarla.**
Paatsjoki = **Pasvig älf.**
Paattinen = **Patis.**
Paimio = **Pemar.**
Palho = **Pynnö.**
Paltamo = **Paldamo.**
Parainen = 1) **Paddais** 2) **Pargas.**
Paraisten portti = **Pargas port.**
Parkkarila = **Barkarila.**
Partola = **Karlsberg.**
Pernaja = **Pernå.**
Pernajanlahti = **Pernåviken.**
Perniö = **Bjernå.**
Pertteli = **S:t Bertils.**
Perttula = **Bertula.**
Petalahti = **Petalaks.**
Pielinen = **Pielis älf.**
Pietarsaari = 1) **Jakobstad** 2) **Pedersöre.**
Pietniemi = **Penäs.**
Piikkiö = **Pikis.**
Piirlahti = **Pirlaks.**
Piispala = **Biskopsnäs.**

Pikkala = **Pickala.**
Pinjainen = **Billnäs.**
Pirilä = **Birilä.**
Pirkkala = **Birkala.**
Pirkkiönsaari = **Björkö.**
Pirttikylä = **Pörtom.**
Pitkäjärvi = **Långsjö.**
Pittilä = **Karlberg.**
Pohja = **Pojo.**
Pohjankartano = **Pojogård.**
Pohjanlahti = 1) **Bottniska viken** 2) **Pojoviken.**
Pohjanmaa = **Österbotten.**
Poomarkku = **Påmark.**
Pori = **Björneborg.**
Porkkala = **Porkala.**
Pornainen l. *Porneesi* = **Borgnäs.**
Porolammi = **Porlom.**
Porvoo = **Borgå.**
Porvoonjoki = **Borgå å.**
Prinkkala = **Brinkhall.**
Prunkkala = **Brunkala.**
Pukaro = **Pockar.**
Pukkila = **Buckila.**
Pullinlahti = **Pullinlaks.**
Punkaharju = **Pungaharju.**
Punkalaidun = **Pungalaitio.**
Puolanka = **Puolango.**
Puotila = **Buotila.**
Pussila = **Bussila.**
Pyhtää = **Pyttis.**
Pyhtäänsaari = **Pyttis ö.**
Pyterlahti = **Pytterlaks.**
Päijänne = **Päjäne.**
Päksala = **Pexala.**
Pälkjärvi = **Pelgjärvi.**
Pännäinen = **Bennäs.**
Pääkslahti = **Päxlaks.**
Pääskylahti = **Päskylaks.**
Pölkkyniemi = **Fredriksdal.**
Pöytyä = **Pöytis.**

Raadelmaa = **Radelma.**
Raahe = **Brahestad.**
Raasepori = **Raseborg.**
Raippaluoto = **Replot.**
Raippaluodonselkä = **Replotfjärden.**
Raisio = **Reso.**
Rajajoki = **Systerbäck.**
Rankinsaari = **Rankö.**
Ranta = **Stranda.**
Rantsila l. *Ranttila* = **Frantsila.**
Rauhalahti = **Rauhalaks.**
Rauma = **Raumo.**
Rautalahti = **Rautlaks.**
Rautu = **Rautus.**
Ravaninkylä = **Ragvaldsby.**
Renko = **Rengo.**
Reposaari = **Räfsö.**
Revolahti = **Revolaks.**
Riilahden selkä = **Rilaksfjärden.**
Riilahti = **Rilaks.**
Ristiina = **Kristina.**
Ristitaipale = **Korsnäs.**
Ristlahti = **Ristlaks.**
Risula = **Risby.**
Ritala = **Riddarla.**
Rohdainen = **Rohdais.**
Ruissalo = **Runsala.**
Runko = **Rungo.**
Runni = **Vilhelmsdal.**
Ruokolahti = **Ruokolaks.**
Ruona = **Runagård.**
Ruotsinkylä = **Svenskby.**
Ruotsinpyhtää = **Strömfors.**
Ruotsinsalmi = **Svensksund.**

Rymättylä = **Rimito.**
Räntämäki = **S:t Marie.**
Rääkkylä = **Bräkylä.**

Saari = **Saris.**
Sahalahti = **Sahalaks.**
Saimaa = **Saima.**
Saimaan kanava = **Saima kanal.**
Salmi = **Salmis.**
Saloinen = **Salo.**
Salon kartano = **Salogård.**
Sannainen = **Sannais.**
Sapalahti = **Kalfsnäs.**
Sarvilahti = **Sarflaks.**
Sarvisalo = **Sarfsalö.**
Satakunta = **Satakunda.**
Sauvo = **Sagu.**
Savo = **Savolaks.**
Savonlinna = **Nyslott.**
Seesta = **Sesta.**
Seili = **Själö.**
Seinäjoki = **Östermyra.**
Seitskari = **Seitskär.**
Selkee l. *Selki* = **Selkis.**
Seurasaari = **Fölisön.**
Siikainen = **Sikais.**
Siipyy = **Sideby.**
Siipyyn niemi = **Sideby udde.**
Sillankylä = **Broby.**
Sipoo = **Sibbo.**
Siuntio = **Sjundeå.**
Soanlahti = **Soanlaks.**
Somerjoki = **Pemarån.**
Somerniemi = **Sommarnäs.**
Sommeri = **Sommarö.**
Sortanlahti = **Sortanlaks.**
Sortavala = **Sordavala.**
Sotavalta = **Sätevalla.**
Sulkava = **Linnäs.**
Sulva = **Solf.**
Sumiainen = **Sumiais.**
Sunniemi = **Sonnäs.**
Suoloppi = **Träskvik.**
Suomenlahti = **Finska viken.**
Suomenmaa l. *Suomi* = **Finland.**
Suurikylä = **Storby.**
Suursaari = **Hogland.**
Syvälahti = **Sjölaks.**
Syöterkultalahti = **Söderkullalaks.**
Sälinkää = **Sellinge.**
Säppi = **Säbbskär.**
Säynäoja = **Nyby.**
Sääminki = **Säminge.**
Söörnäinen = **Sörnäs.**

Taasia = **Tessjö.**
Taavetti = **Davidstad.**
Taivassalo = **Töfsala.**
Takamaa = **Rabbelugn.**
Tali = **Talis.**
Talonpojanteijo = **Bondtykö.**
Tammisaari = **Ekenäs.**
Tampere = **Tammerfors.**
Teerijärvi = **Terijärvi.**
Teijo = **Tykö.**
Teirijärvi = **Terijärvi.**
Tengeliönjoki = **Tengeli älf.**
Tenhola = **Tenala.**
Tenojoki = **Tana älf.**
Teuva = **Östermark.**
Tikkurila = **Dickursby.**
Tiukka = **Tjöck.**
Tornio = **Torneå.**
Tornionjoki = **Torneå älf.**
Toukola = **Majstad.**
Tuokslahti = **Tuoxlaks.**

Tuomoinen = **Tuomois.**
Tuorsniemi = **Torsnäs.**
Tuovila = **Toby.**
Tuovilanlahti = **Tuovilanlaks.**
Turenki = **Turengi.**
Turku = **Åbo.**
Tuusula = **Tusby.**
Tyrväntä = **Tyrvändö.**
Tyrvää = **Tyrvis.**
Tytärsaari = **Tytterskär.**

Ulvila = **Ulfsby.**
Urjala = **Urdiala.**
Utti = **Uttis.**
Uukuniemi = **Uguniemi.**
Uurainen = **Urais.**
Uuras = **Trångsund.**
Uusikaarlepyy = **Nykarleby.**
Uusikartano = **Nygård.**
Uusikaupunki = **Nystad.**
Uusikirkko (T. l.) = **Nykyrko.**
Uusikirkko (Vp. l.) = **Nykyrka.**
Uusikylä = **Nyby.**
Uusimaa = **Nyland.**

Ykspihlaja = **Yxpila.**
Ylikiiminki = **Öfverkiminge.**
Ylimarkku = **Öfvermark.**
Yliskylä = **Öfverby.**
Ylitornio = **Öfvertorneå.**
Yläkartano = **Andersberg.**
Yrylä = **Skafvaböle.**
Yyteri = **Ytterö.**

Vaasa = **Vasa.**
Vampula = **Vambula.**
Vanaja = **Vånå.**
Vanhakartano = **Gammelgård.**
Vanhakaupunki = **Gammelstaden.**
Vanha Vaasa = **Gamla Vasa.**
Vanha Viipuri = **Monrepos.**
Vantaanjoki = **Vanda å.**
Varsinais-Suomi = **Egentliga Finland.**
Vaskiluoto = **Vasklot.**
Vehkakoski = **Veckoski.**
Vehkalahti = **Veckelaks.**
Vehkasaari = **Växär.**
Vehmaa = 1) **Vehmais** 2) **Vemo.**
Vehmaassalmi = **Vemoviken.**
Vehmalainen = **Vehmalais.**
Vesilahti = **Vesilaks.**
Vesunti = **Vesunda.**
Veteli = **Vetil.**
Viapori = **Sveaborg.**
Vihti = **Vichtis.**
Viipuri = **Viborg.**
Villähti = **Villehtis.**
Vilppula = **Filpula.**
Vimpeli = **Vindala.**
Virkkala = **Virkby.**
Virolahti = **Vederlaks.**
Virrat = **Virdois.**
Visulahti = **Visulaks.**
Vitja = **Qvidja.**
Voistio = **Voistis** l. **Hagagård.**
Vuohijoki = **Vuojoki.**
Vuoksi = **Vuoxen.**
Vähä-Heikkilä = **Lill-Heikilä.**
Vähäkyrö = **Lillkyro.**
Vääksy = 1) **Vexiö** 2) **Vägsjö.**
Vöyri = **Vörå.**

Ähtäri = **Etseri.**
Ähtävä = **Esse.**
Ähtävänjoki = **Esse å.**
Ätsäri = **Etseri.**

RÄTTELSER

till uppsatsen „Finske studerande vid utrikes universiteter före 1640".

Sid. 67	rad 13 nedifr.	står:	1607,	läs: 1604.
„ 68	„ 15 „	„	afled,	„ begrofs.
„ 81	„ 8 „	„	1636,	„ 1634.
„ 87	efter Johannes Bero	„	32,	„ 61.
„ 88	„ Molitaeus	„	36,	„ 65.
„ 89	„ Sigrid Wasa	„	38,	„ 67.

RÄTTELSER

till „Förhandlingar och Uppsatser" 9, tom XXX.

Sid.	31	rad 14 uppifr.	står:	styckens renhet,	läs:	stylens renhet.
„	37	„ 10 nedifr.	„	*er,*	„	*en.*
„	173	„ 7 „	„	öm,	„	om.
„	249	„ 13 „	„	182 105,	„	102—105.
„	249	„ 11 „	„	begärda,	„	begärde.
„	267	„ 14 uppifr.	„	procederas,	„	procederas.
„	279	„ 18 „	„	Gyllenstolpe,	„	Gyldenstolpe.
„	291	„ 3 nedifr.	„	Harald Wieselgren,	„	Peter Wieselgren.

